Ex dono gratuito R. B.

Nicolaj [redacted]

[redacted]

QVAESTIONES MORALES SELECTIORES

A GABRIELE BEATO SOCIETATIS IESV, Theologiæ Moralis in Collegio Romano Profeſſore, diſcuſſæ, ac Reſolutæ.

In quibus, propoſitis caſibus, prima quædam principia, ad plurimas alias Quæſtiones ſimiles reſoluendas pervtilia, ſubinde examinantur.

DE LEGE INTERNA, ET EXTERNA.

Cum Duplici Indice Quæſtionum, ac Rerum.

ROMÆ, Sumptibus Io. Dominici Franzini ſub Signo Fontis. MDCLXIII.

Ex Typographia Vitalis Maſcardi.

CVM PRIVILEGIO SVMMI PONTIFICIS, ET SVPERIORVM PERMISSV.

Biondini

Ex dono gratuito R. D.

Nicolaj Theobaldi

[redacted]

QVAESTIONES MORALES SELECTIORES

A GABRIELE BEATO SOCIETATIS IESV, Theologiæ Moralis in Collegio Romano Professore, discussæ, ac Resolutæ.

In quibus, propositis casibus, prima quædam principia, ad plurimas alias Quæstiones similes resoluendas perutilia, subinde examinantur.

DE LEGE INTERNA, ET EXTERNA.

Cum Duplici Indice Quæstionum, ac Rerum.

ROMÆ, Sumptibus Io. Dominici Franzini sub Signo Fontis. MDCLXIII.
Ex Typographia Vitalis Mascardi.

CVM PRIVILEGIO SVMMI PONTIFICIS, ET SVPERIORVM PERMISSV.

EMINENT.MO ET REVER.MO
PRINCIPI
FLAVIO
CHISIO
S. R. E. CARDINALI.
GABRIEL BEATVS FOELICITATEM.

NTER arcana dominationis, EMINENTISSIME PRINCEPS; locum præcipuum habet legis promulgatio; ſiquidem Animantia fræno, Homines lege cohibentur. Atque hac de cauſa ſummus ille, & Regnator, & Regnantium exemplar Deus, excitato hominum regno, edixit legem, per quam Populi viuere diſcerent citra ruinam, non citra obſequium, quod aduerſus ruinam præſidium eſt. Duplex autem Lex ha-

betur, interna & externa, quarum altera coercet animos; altera corpora moderatur; etenim Lex interna eosdem habet fines, quos Conscientia, quæ cum nobis intima sit, illas exigit actiones, quibus Animus informetur, & exerceatur ad absolutam omnibus numeris virtutem, cuius imperium non extimo quodam seu rerum, seu membrorum termino coercetur, ac definitur, sed in omnia se dispergit, quæ vel ipsi cogitationi conuenire possunt; quale tu, EMINENTISSIME PRINCEPS; experiris, cuius animus optimis Conscientiæ legibus compositus, per altissima diuiditur consilia, quibus vniuersam, intimamque Ecclesiæ vtilitatem tueris. Lex autem externa necessaria fuit, quia cum Homo constet corpore & animo, conscientia & vsu, non satis erat, animum & conscientiam, sed etiam corpus, & externarum actionum vsum, ad virtutis scopum dirigere. Atque hæc primaria legis externæ causa fuit; Homines enim, cum intima cordium consilia intueri minime possint, sed externas tantummodo, & aspectabiles membrorum exercitationes aspiciant, ex ijs intima pectorum obseruant atque explorant. Legem tamen externam ita tractamus, vt Legis internæ vel autoramentum, vel additamentum esse videatur; Namque de ijs potissimum sanctionibus agimus, quæ ad Ecclesiæ censuram pertinent, cuius arbitrium est penes maximum Patruum tuum, qui Dei vices, & tribunal

repræ-

repræſentat. Porro, cum ex his conſtet publica felicitas, facturum me operæ pretium credidi, ſi de vtraque opus aliquod elucubrarem, quod, qualecumque ſit, reuerenter quidem, ſed iure ad te audeo deferre; ſedes enim ad gubernacula Pontificiæ ditionis, tuique muneris proprium eſt, legum obſeruantiam exigere, adeoque quidquid ad legem pertinet, ſub tua clientela eſſe debet. Quamquam mihi & alia cauſa id ſuaſit, quod videlicet animaduerterim, in te eminere ſummam modeſtiam in ſummâ potentiâ, ſummam facilitatem in ſummo faſtigio, ſummam amabilitatem in ſummâ dignitate. Hic ergo magnes ad tuæ obſequium Eminentiæ traxit hoc tenue mei laboris monumentum, quod tibi minime fore ingratum, illa ipſa mihi ſpondet, quam omnibus exhibes, benignitas.

INGENVO
LECTORI.

VM omnes ferè ſcientiæ, ac facultates, quæ mentem humanam excolunt, ſuos habeant Academicos congreſſus, in quibus tanquam fornacibus ſtudio multorum ardentibus, omni pretioſior auro Veritas exploretur, iniquum videbatur, vnam conſcientiæ doctrinam, hoc eſt, artem non tam rectè intelligendi, aut dicendi, quàm benè viuendi, & veriorem ſcientiam de anima, hoc tum incitamento, tum adiumento carere. Sapienter igitur præter Philoſophiæ, ac Theologiæ, caſuum etiam conſcientiæ collationes inſtitutæ ſunt, in quibus, de controuerſijs illis diſceptaretur, quæ non ad clamoſum populi forum pertinent, ſed ad arcanum, vt vocànt, forum Poli. His ego congreſſibus, cum aliquot annos præfuerim, ſelectiores in varijs materijs quæſtiones ponens in medio, ac ſoluens, indignum duxi, laborem hunc in irritum cadere, & quod fortaſſe præſentibus non inutile fuit, poſteris inuidere. Auditoribus verò meis non ingratum futurum cenſeo, ſi publici iuris

facta

facta videant, quæ solis ipsis fuere participata; neque illa crediderim eos ambitione teneri, qua magnus olim Alexander, qui cum Aristotele magistro conquestus est, quod communia faceret omnibus arcana doctrinæ sibi soli patefacta. Imò iuuabit ipsos, quæ auribus cognouerunt, oculis recognoscere, & quidem fructuosius, si verum est vetus verbum.

Segnius irritant animos demissa per aures,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Licebit etiam definitiones prolatas ad sui iudicij trutinam accuratius exigere, vbi non volat irreuocabile verbum, sed characteribus, quasi catenis, innodatum manet. Ex eisdem commodius ducere poterunt communiora quædam principia, & fundamenta, ad similes quæstiones facillimè, tutissimèque soluendas in quacumque materie. Accessere ad hanc mentem huiusmodi lucubrationes euulgandi, non modo ipsorum Auditorum meorum enixæ, atque iteratæ preces: sed & Virorum prudentium cordatæ suasiones, & quæ plurimum ponderis habuere, illorum imperia, quorum præ sapientia, auctoritate, munere, vox omnis, & nutus est apud me instar oraculi. His adeo stimulis adactus, hoc quicquid est operis in lucem dare decreui. Nec me remoratur eorum multitudo, qui de rebus hisce scripta vulgarunt. Namque etiam in Iurisprudentia, quæ nostræ huius facultatis vel mater, vel soror est, noua in dies consilia prodeunt, & pronis tamen vlnis excipiuntur. Quippe quod vtile

est,

est, nunquam est nimium. Hoc verò vtilius vt esset, principia quædam vniuersè sumpta interserui, ex quibus facile sit, innumerabiles casus similes enodare.

Noster autem hic labor quo planior, ac fructuosior obtingeret legentibus, in varias diuisus materias est, hoc ordine methodoque; In primo volumine, duæ nostrorum operum regulæ expenduntur: Conscientia, & Lex: quas nobis indidit Deus, vt moueant atque impellant ad agenda, quæ nos ducant in æternam Beatitatem, atque vltimum finem; Qua planè ratione pondus innatum est lapidi, vt feratur ad centrum; igni leuitas, vt sursum ascendat. In secundo deuenitur ad species legis, quæ sunt præcepta Theologicarum virtutum, atque iustitiæ. In tertio mandata Decalogi, Ecclesiæque continentur. Quoniam verò Deus non intima tantum vi legum promouere nos voluit ad supremum ac fælicissimum nostrum finem, sed institutis quoque sacramentis, velut impressa virtute, fortiter, ac suauiter eodem impellere dignatus est; idcirco in quarto volumine sacramenta, hoc est gratiæ leges euoluuntur.

Quod verò spectat ad Scriptorum locos, qui singulis propositis casibus subijciuntur, hæc animaduerte, qui legis, illos interdum Auctores citari, qui licet peculiarem eum casum propriè non tractent, sed alium in diuersa materie, ea tamen fundamenta ponunt, è quibus eius solutio consurgat. Deinde erratum in numeris aliquando Typographorum

incu-

curia ; præsertim transpositione, vti 23. loco 32.

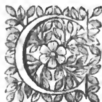
Noris *denique, Lector optime, si quid in hoc opere* *omperies boni, non meum esse, sed Dei: Namque* mne datũ optimum desursum est, descendens à Pare luminum; *sin erratum aliquod, vti facilè multa, deprehendes; id totum esse meum. Testor tamen, quæcumque scripsi, vel scripturus sum ad minimum apicem, directa me velle ad æternam eius gloriam; & honorem, cui soli debetur omnis honor & gloria; simulque ad Christianæ cuiusque conscientiæ quietem; vtque facilius quisque possit, per bona opera, atque ope sacramentorum, (quæ in hunc finem Christus instituit) ad metam fælicitatis æternæ peruenire.*

ALE-

ALEXANDER PAPA VII.

Ad futuram rei memoriam.

VM sicut dilectus filius Io: Dominicus Franzini Bibliopola in alma Vrbe nostra nuper exponi fecit, ipse libros duos, vnum videlicet, cui Titulus Quæstiones Morales Selectiores à Gabriele Beato Clerico Regulari Societatis Iesu, & alterum, cui etiam Titulus Directorium Chori, ad vsum omnium Ecclesiarum cum quibusdam additionibus à Ioanne Guidetto dilectis filijs respectiuè compositos typis, expensis suis mandari curauerit, vereatur autem nè postquam in lucem prodierint, alij, qui ex alieno labore lucrum quærunt, eosdem libros imprimi facere etiam curent in ipsius exponentis præiudicium, nos eius indemnitati, nè ex impressione huiusmodi aliquod dispendium patiatur, prouidere, illumque specialibus fauoribus, & gratijs prosequi volentes, & à quibusuis excommunicationis suspensis, & interdicti, alijsque Ecclesiasticis sententijs, censuris, & pœnis, à iure, vel ab homine, quauis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectuum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absoluentes, & absolutum fore censentes. Supplicationibus eius nomine nobis super hoc humiliter porrectis inclinati. Eidem exponenti, vt durante decennio, à præuia dictorum librorum impressione computando, dummodò tamen à dilecto filio Sacri Palatij Apostolici Magistro approbati fuerint, nemo tàm in Vrbe, quàm in reliquo Statu Ecclesiastico mediatè, vel immediatè Nobis subiecto libros prædictos, etiam sub prætextu additionum, distinctionum, alteriusuè formæ, vel tituli, sine speciali dicti exponentis, aut ab eo causam habentis licentia imprimere, aut ab alio, vel alijs impressos vendere, seu venales habere, aut proponere possit, & valeat Apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus, & indulgemus. Inhibentes propterea vtriusque sexus Christi fidelibus præsentium librorum impressoribus, & bibliopolis, sub quingentorum ducatorum auri de Camera, & amissionis librorum, & typorum omnium pro vna Cameræ nostræ Apostolicæ, & pro alia eidem exponenti, ac pro reliqua tertijs partibus accusatori, & iudici exequenti irremissibiliter applicandis, & eo ipso absque vlla declaratione incurrendis pœnis, nè dicto decennio durante libros prædictos, aut aliquam illorum partem tàm in Vrbe, quàm in reliquo statu Ecclesiastico prædictis, sine huiusmodi licentia imprimere aut ab alijs impressos vendere, seu venales habere quoquomodo audeant seu præsumant. Mandantes propterà dilectis filijs nostris, & Apostoli-

cæ

cæ Sedis de Latere Legatis, seu eorum Vicelegatis, aut Præsidentibus, Gubernatoribus, Prætoribus, & alijs Iustitiæ Ministris, Prouinciarum, Ciuitatum, Terrarum, & locorum Status nostri Ecclesiastici prædicti, quatenus eidem exponenti, seu ab eo causam habenti prædictis in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes quandocumque ab eodem exponente fuerint requisiti, pœnas prædictas contra quoscumque inobedientes irremissibiliter exequantur. Non obstantibus Constitutionibns, & ordinibus Apostolicis, ac quibusuis statutis, & consuetudinibus etiam iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoque indultis, & literis Apostolicis in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & innouatis, cæterisque contrarijs quibuscumque. Volumus autem, vt præsentium transumptis etiam in ipsis libris impressis manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem prorsus fides adhibeatur, quæ præsentibus ipsis adhiberetur si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris Die septima Nouembris MDCLXII. Pontificatus Nostri Anno Octauo.

S. Vgolinus.

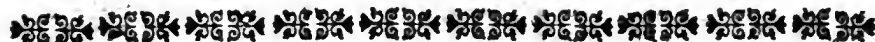
Locus ✠ Sigilli.

IO4N.

IOANNES PAVLVS OLIVA
Societatis Iesu Vicarius Generalis.

CVM Quæstiones Morales P. Gabrielis Beati nostræ Societatis Sacerdotis aliquot eiusdem Societatis Theologi recognouerint, & in lucem edi posse probauerint, potestatem facimus, vt typis mandentur, si ita ijs, ad quos pertinet, videbitur, in cuius rei testimonium has literas manu nostra subscriptas, sigilloque item nostro munitas damus. Romæ 25. Martij 1662.

Ioan. Paulus Oliua.

Imprimatur si videbitur Reuerendiss. P. M. Sac. Pal. Apost.

O. Archiepisc. Patracen. Vicesg.

Imprimatur
F. Raimundus Capisuccus Sac. Apost. Pal. Mag. Ord. Præd.

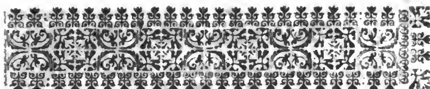
IN-

INDEX QVAESTIONVM

Quæ in primo Libro continentur.

An

LIBER PRIMVS
DE LEGE INTERNA.

ROXIMA ac immediata noſtrarum operationum regula, eſt conſcientia, quæ, quia intra nos eſt, appellari ſolet Lex interna; quia verò indita nobis eſt ab Auctore naturæ, vt per eam nos inclinet ad rectè operandum, & per eas operationes, quaſi moat ad noſtrum finem vltimum, qui eſt Beatitudo, ac nma felicitas; ſicut per grauitatem inclinat lapidem motum deorſum, & ignem per leuitatem ad motum ſum, dicitur ius ſiue lex naturalis. Huius conſcientiæ, e legis internæ, quinque ſunt ſpecies; erronea, dubia, obabilis, recta, ac ſcrupuloſa. Singularum ergo ſpeciem natura, ac proprietates, varijs caſibus propoſitis, exanantur, in ordine ad culpam, ad pœnam, & ad actuum lorem. Et quoniam Conſcientia dubia eſsentialiter ſuppot ignorantiam rei, de quà dubitatur, & erronea errorem, æ duo opponuntur libertati, ſicut aliquo modo opponir etiam metus; ideo ſimul etiam de his impedimentis æritur, an & quomodo excuſent à culpà, & à pœnà, & tuum valorem impediant. Denique; peccati, quod legi innæ opponitur, naturà, paſſiones, ac ſpecies perpenduntur.

 QVÆ-

QVAESTIO I.

An conſcientia erronea poſſit eſſe regula operandi.

CASVS.

1 CVM homicidij cuiuſdam auctor quæreretur, & de Titio iam daretur ſemiplena probatio, Rusticus quidam, qui homicidio fuerat præſens, in iudicium vocatus, & à Iudice interrogatus, num auctor homicidij eſſet Titius; cum iuramento negauit, inuincibiliter putans, id ſibi ad eius vitam tuendam licere; quæritur, vtrum, peierando, mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

10 *Quid & quotuplex ſit conſcientia.*
11 *Quid ſit Synderesis, & quomodo ex illâ oriatur conſcientia.*
12 *Cur conſcientia ſit proxima regula operandi.*
13 *Quo principia vtatur prudentia ad operationes voluntatis regulandas.*
14 *Quæ conſcientia habeat vim præcepti, & quæ Conſilij.*
15 *Cur conſcientia erronea excuſet à culpâ.*
20 *Voluntas amans, quod ſiue vero ſiue falſo proponitur vt bonum, non peccat.*
21 *Imo facit actum virtutis.*
22 *Et de eo gaudere poteſt.*
23 *Conſcientia erronea nunquam eſt Diuinæ legi contraria.*
24 *Lex non obligat niſi vt propoſita.*
25 *Obligat tamen quamuis falſo propoſita.*
26 *Conſcientia erronea dictans, dilectionem Dei eſſe peccatum, repugnat.*
27 *Non ſolum actio interna, ſed etiam externa conſcientiæ erroneæ contraria, eſt mala.*
28 *Conſcientia erronea obligat ſolum per modum applicationis.*
29 *Et quatenus creditur eſſe præceptum Dei.*
31 *Debet eſſe actu, dum operamur.*
32 *Cum dictat duas actiones oppoſitas, peccari non poteſt.*
33 *Eſt teſtis, Iudex, & Regula.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVanta ſit Conſcientiæ, ſiue legis internæ vis ad obligandum, colligi facilè poterit ex vi, quam habet conſcientia erronea;

nea; si enim hæc tam strictè, ac indispensabiliter obligare potest, quæ erit vis conscientiæ probabilis, ac rectæ? vt autem appareat conscientiæ erroneæ vis ad obligandum, & conscientiæ simul natura innotescat, præsens casus proponitur.

Aliquibus ergo, quos tacito nomine refert *Diuus Thomas* 1. 2. *q*.58.*a*.5. Rusticus videtur mortaliter peccasse. Primò, quia verè commisit periurium; hoc autem est diuinà lege prohibitum. Neque obstat, quod conscientia erronea dictauerit, non esse prohibitum; nam, cum auctoritas Dei maior sit, quam conscientiæ, voluntas illam magis sequi tenebatur quam istam; imo, cum conscientia contra Dei legem aliquid dictat, sequenda omnino non est; expedit enim tunc obedire magis Deo, quam conscientiæ.

Secundò; quia, si non peccasset, fecisset actum bonum; fecisset enim actum charitatis, cum periurium ad vitam hominis tuendam, ordinauerit; consequens autem est impossibile; neque enim dari potest actus bonus, qui habeat obiectum malum.

Tertiò; quia, si non peccasset, potuisset deinde, cognito errore, de tali periurio, vt potè bono gaudere; consequens autem est falsum; quia gaudere de periurio, est intrinsecè malum, non minus quàm gaudere de adulterio; est enim velle malum; hoc autem idem est, ac velle peccatum, & consequenter peccare; si ergo gaudendo de periurio, peccasset, peccauit etiam illud volendo; non minus enim intentio efficax periurij, est actus voluntatis, quam gaudium.

6 Quartò; quia, si non peccasset, maxime quia conscientiam errantem secutus esset; sed conscientia errans sequenda non est, quando est diuinæ legi contraria; semper enim sequenda est lex Diuina; hæc autem obligare non potest ad sequendam conscientiam errantem, quando est illi contraria, alioquin ipsamet lex diuina esset sibi ipsi contraria, dum ex vnà parte præcipit, ob nullam causam, etiam ad saluandam vitam, esse peierandum; & ex alià, obediendum esse conscientiæ erranti, dum dictat, esse peierandum.

7 Quintò; quia in tantum sequi tenemur conscientiam, in quantum est regula à lege æternà deriuata; sed conscientia dictans, esse peierandum ad saluandam vitam, non potest esse deriuata à lege æternà, cùm lex æterna contrarium dictet; ergo illam sequi non tenemur; ideoque illam sequendo, rusticus adhuc peccauit.

8 Sextò; quia minister, falsam Principis legem promulgans, subditos non obligat ad illam adimplendam; sed conscientia errans, dum dictat id, quod est malum, falsam Dei legem promulgat; neque enim Deus, malum vnquam potest præcipere; ergo non obligat voluntatem ad illi parendum; ideoque rusticus, illam sequendo, peccauit.

9 Septimò; quia, si conscientia erronea dictaret, Deum non esse su-

per omnia diligendum, non propterea peccaret, qui Deum ſuper omnia diligeret; impoſſibile enim eſt, Deum diligere, & per ipſam dilectionem peccare; ergo non ſemper conſcientiam erroneam ſequi tenemur, neque ſemper eſt peccatum contra illam operari; ergo etiamſi conſcientia erronea ruſtico dictaret, eſſe peierandum ad proximi vitam tuendam, non propterea tenebatur illam ſequi, ſed poterat contra illam operari; ideoque, non operando, peccauit.

NOTABILIA.

10 Aduertendum eſt primò; conſcientiam, nihil eſſe aliud, quàm dictamen rationis, iudicans, aliquid eſſe bonum vel malum, ſequendum vel fugiendum; debet autem eſſe actus iudicatiuus, quia per illum, debet intellectus iudicare, quid voluntas fugere debeat, quid amplecti. Diuidi communiter ſolet in remotam, & proximam; illa dicitur, quæ in communi dictat, aliquid eſſe faciendum, vel omittendum; vt, audiendam eſſe miſſam die feſto: hæc dicitur, quæ in particulari, & in ſpecie, dictat, quid hic & nunc ſit faciendum, quid fugiendum; vt, eſſe hodie miſſam audiendam; quamuis autem ex conſcientià, ſiue iudicio vniuerſali, deduci regulariter, & per ſe, ſoleat ſimilis conſcientia, & iudicium particulare; ex eo enim, quod audienda ſit miſſa in die feſto, & hodie ſit dies feſtus, regulariter, & per ſe, infertur, hodie miſſam eſſe audiendam; per accidens tamen, & ratione alicuius circunſtantiæ, poteſt aliquando non deduci, ſed potius oppoſitum; poteſt enim quis ſimul iudicare, die feſto, audiendum eſſe ſacrum, & tamen, propter infirmitatem, ſe non eſſe obligatum; tunc tamen, etiam iudicium particulare, verè non eſt vniuerſali contrarium; quia hoc, nunquam dictat, die feſto, infirmo, aut impedito audiendam eſſe miſſam, ſed potius oppoſitum.

11 Aduertendum eſt ſecundò, Intellectui noſtro, ſicut indita eſt à naturà vis cognoſcendi verum, hoc eſt, prima quædam principia ſpeculatiua per ſe nota, qualia ſunt; omne totum eſt maius ſuà parte; quodlibet eſt, vel non eſt, & ſimilia; ita inditam eſſe virtutem cognoſcendi bonum; hoc eſt prima quædam principia practica vniuerſaliſſima, omnibus nota; qualia ſunt; omne bonum eſt ſequendum, omne prohibitum à Deo eſt fugiẽdum, & ſimilia: quæ principia appellantur ſyndereſis. Ex his autem, intellectus deducit aliquando concluſiones falſas, per additionem minoris falſæ; Si quis enim dicat; omne prohibitum à Deo eſt malum; & deinde addat; omne iuramentum eſt prohibitum à Deo: *Matt. 5. Ego autem dico vobis nolite iurare omnino*: quæ minor eſt falſa; inferet, quod omne iuramentum ſit malum, & illicitum, quod tamen eſt falſum; hæc ergo concluſio ex primis principijs practicis falsò deducta, dicitur conſcientia errans, ſicut deducta per additionem minoris propoſitionis pro-

probabilis, dicitur conſcientia probabilis; & deducta euidenter, dicitur conſcientia recta.

2 Aduertendum eſt tertiò; Voluntatem noſtram, cum ſit potentia cæca, ferri non poſſe in obiectum, niſi hoc illi proponatur ab intellectu tanquam honeſtum, vel turpe, ſequendum vel fugiendum; hinc autem fit primò, vt voluntas non feratur in obiectum ſecundum ſe, ſed ſolum prout illi proponitur ab intellectu; vnde, ſi proponatur vt bonum, quamuis in ſe ſit malum, voluntas in illud fertur tanquam in bonum, neque illud fugere poteſt, tanquam malum, quia eius malitiam non cognoſcit. 2. vt dictamen rationis, ſiue iudicium practicum conſcientiæ, voluntati proponens obiectum, tanquam bonum, vel malum, ſit illius regula; cum enim voluntas eo iudicio omnino indigeat ad libere operandum, ſequitur, vt, dum illi conformatur, rectè operetur; amat enim tunc id, quod illi proponitur vt bonum, & fugit id, quod illi proponitur vt malum; dum verò illi non conformatur, peccet, quia tunc amat quod illi proponitur vt malum, & fugiendũ, vel fugit id, quod illi proponitur vt bonum, & ſequendum; voluntas autem tunc peccat, cum vel vult malum, vel fugit bonum. Tertiò; vt, quamuis lex, ſiue diuina, ſiue naturalis, ſiue humana, ſit prima regula noſtrarum operationum, obligare tamen voluntatem non poſſit, niſi mediante regulà proximà, quæ eſt conſcientia; quia illam obligare non poteſt, niſi ei per iudicium conſcientiæ, ſiue per dictamen rationis proponatur ab intellectu, nec alio modo illam obligare poteſt, quàm, quò ei ab intellectu per conſcientiam proponitur.

13 Aduertendum eſt quartò; inter principia practica primum, vniuerſaliſſimum, ac notiſſimum, illud eſſe. Faciendum eſt id, quod conſcientia dictat, eſſe honeſtum; & omittendum, quod eadem dictat eſſe inhoneſtum; Vnuſquiſque enim, eo ipſo, quod facit aliquid contra id, quod conſcientia dictat, exiſtimat, ſe male operari, vt conſtat experientià, quia voluntas, cum ferri non poſſit in obiectum, niſi pro vt illi proponitur ab intellectu, vt dictum eſt, eo ipſo, quod amplectitur id, quod illi proponitur vt honeſtum, honeſtè operatur, ſi verò illud fugiat, inhoneſte. Hoc autem principium, eſt dictamen, ſiue iudicium aliquod reflexum, habens pro obiecto, aliud dictamen, ſiue iudicium directè repreſentãs operationem aliquam, vt honeſtam, vel inhoneſtam; Dum enim dico; *quidquid conſcientia dictat eſſe inhoneſtum, eſt fugiendum; conſcientia dictat, furtum eſſe inhoneſtũ; ergo furtum eſt fugiendum*; minor propoſitio habet pro obiecto iudicium dictans, furtum eſſe inhoneſtum. Ex hoc ergo principio, Prudentia, omnes ſuas concluſiones deducit, per eaſque proximè, ac immediatè regulat operationes voluntatis; vnde hæ ſolæ concluſiones appellantur propriè conſcientia, ſemperque ſunt veræ, certæ, ac euidentes, ſemper enim verum eſt, quod quidquid con-

conſcientia dictat, eſſe honeſtum, eſt faciendum; ſemper etiam verum eſt, quod conſcientia, hic & nunc dictat, furtum eſſe inhoneſtum, quia dictamen hoc in nobis experimur; ergo vera etiam ſemper debet eſſe concluſio inde deducta; quia ex vero non infertur niſi verum. Iudicium autem dictans, furtum eſſe inhoneſtum, ipſum quoque dicitur conſcientia, quia remotè ſaltem, & mediante dictamine prudentiæ, regulat voluntatem; & hæc eſt conſcientia, quæ aliquando eſt recta, aliquando erronea, & aliquando probabilis.

14 Aduertendum eſt quintò; dictamen proponens voluntati operationem aliquam vt bonam, vel malam, illam aliquando proponere tanquā aliquod bonum, ad morum honeſtatem, ac animæ ſalutem, omnino neceſſarium; vt cum proponit; Deum eſſe ſuper omnia diligendum; Furtum eſſe fugiendum, & ſimilia; tunc autem, dictamen hoc appellatur præceptum, quia vim habet obligandi voluntatem, ita vt, ſi contra illud faciat, peccet; Aliquando vero proponere eandem, non tanquam bonum neceſſarium, ſed ſolum magis vtile, & ad morum honeſtatem, ac animæ ſalutem magis conueniens; vt cum proponit, Virginitatem, aut ſtatum religioſum eſſe amplectendum; tunc autem dicitur conſilium, quia voluntatem non obligat, ſed ſolum hortatur, & ſi voluntas contra illud faciat, non peccat. his poſitis.

RESOLVTIO.

15 AD Caſum reſp; Ruſticum, peierando ad Titij vitam ſaluandam, ratione conſcientiæ inuincibiliter erroneæ, non peccaſſe. *Sanchez lib.* 1. *ſum. c.* 11. *num.* 3. *Valentia tom.* 2. *diſp.* 2. *quæſt.* 14. *prop.* 4. *n.* 3. *Reginaldus lib.* 13. *n.* 69. *Salaſ.* 1. 2. *qu.* 42. *tr.* 8. *diſt. vnic. ſ.* 3. *num.* 16. *Clauis regia. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 15. *Vaſquez* 1. 2. *diſp.* 59. *cap.* 2. *Becanus par.* 2. *tr.* 1. *cap.* 4. *quæſt.* 7. *n.* 5.

16 Probatur primò, quia, quamuis periurium in ſe ſit malum, fuit tamen ruſtico, per conſcientiam errantem, repræſentatum vt bonum, ideoque ruſticus illud volens, voluit, quantum erat ex ſe, aliquid bonum; velle autem bonum non poteſt eſſe peccatum; voluntas enim in hoc conformatur legi naturali dictanti; bonum eſſe amandum, ac ſequendum.

17 Secundò, quia, licet periurium in ſe ſit malum, voluntas tamen in illud fertur non ſecundum quod eſt in ſe, ſed ſolum ſecundum, quod illi à ratione proponitur; ſed à conſcientiâ errante propoſitum eſt ruſtico, tanquam bonum; ergo voluntas illud amplexa eſt tanquam bonum, illudque volens, voluit bonum; non quod eſſet tale in ſe, ſed in apprehenſione; voluntas autem volens bonum, peccare non poteſt, vt dictum eſt; lex enim naturalis præcipit, ſequendum eſſe bonum, ſiue verè, ſiue falsò iudicetur bonum, ſicut prohibet velle malum,

ſiue

siue verè, siue falsò iudicetur malum.

8 Tertiò; quia nulla lex obligat, nisi quatenus nobis nota est, & voluntati per cognitionem proposita, sed rustico nulla lex per conscientiam proposita est, prohibens tale periurium, sed illi, quamuis falsò, proposita est lex illud præcipiens ad proximi vitam saluandam; ergo non obligabatur ad omittendum periurium, sed potius ad illud ponendum, vt vitæ proximi prospiceret; ideoque, peierando, nullo modo peccauit.

Quartò; quia, si quis legem, à ministro, nomine Regis, falsò promulgatam, seruet, non peccat; imo peccaret, si non seruaret, & tanquam contemptor puniretur. Similiter qui obedit ei, quem credit, suum esse Prælatum, non peccat, imo peccaret, si non obediret. Sed rusticus, peierando, seruauit legem sibi ab intellectu tanquam à Dei præcone, licet falsò, propositam; ergo non peccauit, sed potius peccasset, si periurium omisisset; diuinam enim voluntatem contempsisset, omittens id, quod putabat, Deum velle, ac præcipere.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

AD rationes autem in contrarium respondetur; ad primam: Rusticum commisisse periurium solum materialiter, siue id, quod erat periurium, non tamen formaliter, quia non cognouit, esse periurium, nec diuinà lege prohibitum, quod tamen necessariò requiritur ad peccatum; auctoritas autem diuina, & eius lex prohibens periurium, cum tunc rustico non esset ab intellectu per cognitionem proposita, illum obligare non potuit ad abstinendum à periurio; ad eam enim obligationem inducendam necessariò requirebatur, vt lex diuina rustico per cognitionem esset proposita, cum voluntas sit potentia cæca, nec ferri possit in incognitum; cum ergo illi non esset proposita, illum obligare non potuit; immo, cum esset illi, quamuis falsò, proposita lex obligans ad peierandum ad vitam proximi saluandam, hanc implere debuit, ideoque, implendo, non peccauit.

21 Ad 2. Resp. Concedendo, Rusticum fecisse actum bonum; fecit enim actum misericordiæ, perinde ac si periurium verè fuisset à Deo præceptum: nam ex vnà parte, periurium tunc nullam habuit formalem malitiam; & ex alià, recepit bonitatem à fine intento, proximi vitam saluandi; Neque obstat, quod habuerit obiectum de se malum; nam illa malitia non fuit voluntati ab intellectu proposita, ac repræsentata, sed obiectum fuit potius repræsentatum, vt bonum, sicut Iacob, coniunctio cum Lià fuit proposita, tanquam coniunctio cum vxore, ideoque non habuit malitiam fornicationis; obiectum autem specificat actum nostræ voluntatis, non prout est in se, sed prout est illi ab intellectu propositum.

22 Ad 3. Resp. Rusticum gaudere quidem potuisse, quod periurium cum ignorantià inuincibili, & consequen-

ſequenter ſine peccato, commiſerit; non tamen de periurio ſecundum ſe, & poſt cognitam turpitudinem, quia tunc ganiſus eſſet de periurio cognito, vt malo, & conſequenter de eius malitiâ, quod fieri non poteſt ſine peccato.

23 Ad 4. Reſp; Conſcientiam inuincibiliter errantem, nunquam, eſſe Diuinæ legi contrariam; lex enim diuina nunquam præcipit, non eſſe peierandum in omni caſu, tàm per ſe, quàm per accidens; ſed ſolùm, quando ipſa lex de non peierando, ab intellectu, abſque errore, voluntati repræſentatur; in hoc autem caſu, ſemper obligat; neque eſt contraria conſcientiæ erroneæ dictanti, eſſe peierandum ad ſaluandam proximi vitam, quia ipſa pro iſto caſu, non obligat.

24 Ad 5. Reſp. Conſcientiam nos obligare ad illam ſequendam, inquantum eſt deriuata à lege æternâ, hoc eſt, in quantum nobis proponit legem æternam, ſiue proponat deinde verè, ſiue falsò; nam etiam in hoc caſu, dici poteſt deriuata à lege æternâ, quia Deus præcipit, ac vult, vt poſito errore, & ex ſuppoſitione, quod conſcientia errans hoc dictet, ponatur periurium ad vitam proximi tuendam.

25 Ad 6. Negatur antecedens. Lex enim, quamuis falſa, Regis nomine promulgata, obligationem inducit ita vt populus obedire teneatur, & contemptores puniantur; eo enim ipſo, quod illi non obediretur, cenſeretur contemni Rex; nam vt aliquis contemnatur, non eſt neceſsè vt fiat contra id, quod ab eo verè præcipitur, ſed ſatis eſt, vt fiat contra id, quod putatur ab eo præcipi; ſimiliter ergo, cum conſcientia erronea, Dei nomine, proponit, licet falsò, legem de peierando ad proximi vitam tuendam, obligationem per accidens inducit, ita vt voluntas ei teneatur obedire, quia non obediendo, Dei voluntatem contemneret, faciendo contra id, quod putaret, illam velle.

26 Ad 7. Reſp. Impoſſipile eſſe, quod quis Deum diligat ſuper omnia, & ſimul habeat conſcientiam erroneam, quà iudicet, hoc eſſe peccatum, eo enim ipſo, quod indicat eſſe peccatum, iudicat eſſe contra Dei voluntatem; ergo illud faciendo, Deum diligere non poteſt ſuper omnia; impoſſibile enim eſt, diligere Deum ſuper omnia, & ſimul velle aliquid, quod putatur eſſe contra eius voluntatem: in alijs autem materijs hoc non accidit; poteſt enim quis peccare, faciendo ex conſcientiâ erroneà id, quod alias eſſet ex ſe bonum; bonum enim eſt ieiunare, & tamen, ſi quis putaret, eſſe peccatum, ieiunando peccaret, quia faceret id, quod crederet eſſe malum; malum autem ſic apprehenſum, eſt vitandum.

COROLLARIA.

27 Colligitur ex dictis primò, non ſolum omnem actionem internam voluntatis, conſcientię erroneæ contrariam, ſed etiam externam eſſe malam, quoties eſt voluntaria; quia lex naturalis non ſolum prohibet velle id, quod indica-

licatur vt malum, sed etiam illud facere; vel omittere id, cuius omissio, falsò iudicatur, esse mala; eadem enim est ratio de omissione, ac de actione.

Secundò, conscientiam, siuè veram, siue erroneam, voluntatem non obligare propriè, per se, ac principaliter, sed solum per modum applicationis, & conditionis requisitæ ad hoc, vt lex, siue præceptum obliget humano modo; nullum enim præceptum obligat, nisi mediante apprehensione, quæ est immediata regula nostrarum operationum: hæc tamen est differentia inter conscientiam veram, & erroneam, quod obligatio per conscientiam veram proposita, per aduentum alterius cognitionis, non cessat, quia verè datur; obligatio verò, per conscientiam erroneam proposita, per aduentum cognitionis veræ, statim cessat, quia antea, re verà, non dabatur, sed erat solum in apprehensione per conscientiam erroneam, & hæc, per aduentum conscientiæ veræ, statim cessat.

Tertiò Conscientiam rectam diuerso modo obligare, ac obliget conscientia erronea; nam vera, cum sit conformis legi diuinæ, est vera lex; erronea verò putatur solùm Dei lex, cum verè non sit; similiter, recta simpliciter obligat, erronea verò solùm ex suppositione, & quatenus creditur esse præceptum Dei.

Quarto; quoties conscientia erronea deponitur, non esse peccatum, agere contra illam; cum enim tota ratio culpæ consurgat ex ipsà conscientià erroneà, & alias, cætera sint bona, vel non mala; eo ipso, quod hæc deponitur, nec perseuerat, cessat ratio culpæ. Vt tamen deponi possit, necessario requiritur aliqua ratio, alioquin voluntas eam absolutè deponere non posset, cum alias supponatur inuincibilis.

31 Quintò; vt sit peccatum, facere contra conscientiam erroneam, requiri, vt ea conscientia, sit tunc, quando peccatur, & quod tunc actu reclamet, vel per iudicium perfectum, vel per aliquam dubitationem: si enim non est actu, quando fit opus, nullo modo est, cum in nullo suo effectu sit virtualiter, vt per se patet; si autem nullo modo est, ad peccatum concurrere non potest; neque satis est, quod præcesserit, & non fuerit reuocata; Tum quia, quando actu fit opus, dari necessario debet aliqua cognitio circa illud, dictans esse faciendum, vel omittendum. Tum etiam, quia sequeretur, Infidelem, qui semel per errorem existimauit, ad operis bonitatem requiri, vt referatur ad Idolum, in omnibus operibus ex obiecto bonis, semper peccare, etiam si actu falsam illam opinionem non haberet, quia satis esset, non fuisse reuocatam; hoc autem tanquam absurdum à nemine admittitur *Vasqu.* 1. 2. *disp.* 60. *c.* 3.

32 Sexto, si conscientia erronea inuincibiliter dictet duas actiones oppositas; vt si Pastor ouium putet, esse mortale, omittere sacrum die festo, & simul etiam, esse mortale, gregem deserere, & ire ad Ecclesiam; tunc quidquid fiat, non peccari

cari, quia mon datur libertas in genere moris; sed solum in genere entis, quatenus huiusmodi homo tunc est liber ad alterutrum eligendum. Casus tamen est omnino Metaphisicus, quia lumine naturæ apparet ex duabus contradictorijs, vnam esse veram, alteram falsam; quare, si pastor putet, sacrum diebus festis, sub mortali esse audiendum, iudicare non poterit gregem, diebus festis, sub mortali non esse relinquendum: *Sanchez lib. 1. in dec. cap. 11.*

33 Conscientiam, quæ ex primis principijs practicis deducitur tanquam Conclusio, tribus modis applicari posse ad actiones nostras particulares; primò ad iudicandum, an sint factæ, vel non factæ; & sic dicitur testis & testificari 2. *Cor. 1. gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Secundo, ad iudicandum, an sint factæ benè, vel malè; & sic dicitur exercere officium Iudicis: *Sap. 17. frequenter occupant pessima, redarguente conscientiâ &c.* Tertiò denique, ad præscribendum, quænam imposterum sint faciendæ, quæ verò omittendæ, & sic dicitur esse Legislator, vel Consiliarius, quatenus obligat, aut retrahit, aut consulit, aut absoluit, dictans, nos ad actionem illam non teneri &c. Conscientia autem, omnibus his modis accepta, potest esse vera, vel errans.

QVAESTIO II.

An quælibet conscientia errònea possit esse regula operandi.

CASVS.

1 BENEFICIARIVS quidam, quamuis per errorem putaret, licere sibi, ad Ecclesiam restaurandam, ac ornandam, Ecclesiæ bona alienare; aliquam tamen legis hoc prohibentis suspicionem habebat. Verùm, hoc non obstante, domum quandam ad Beneficium spectantem, cum horto, alienauit, eàque pecuniâ, Ecclesiam restaurauit, ac ornauit. Quæritur; Vtrum contra *Extrauag. Ambitiosæ; de rebus Ecclesiæ non alienandis* mortaliter peccauerit, & in eius pœnas incurrerit.

SVM-

SUMMARIUM.

Conscientia erronea alia vincibilis, alia inuincibilis, & vtraque quid sit.

Lex humana, alia punit simpliciter delinquentem, alia solum delinquere præsumentem.

Cur operari iuxta conscientiam erroneam vincibilem, sit peccatum.

Lex obligat etiam ad vitandum periculum proximum transgressionis.

Conscientia erronea est culpabilis, non quatenus repræsentat bonum, sed quatenus, posità suspicione de lege, obligat ad inquirendum.

Cur peccans ex conscientià erroneà, pœnas legis aliquando non incurrat.

Lex non obligat nisi iuxta Legislatoris voluntatem verbis expressam.

Aliquæ leges puniunt solum delictum directè volitum.

Tam est peccatum agere contra conscientiam erroneam, quã iuxta illam.

In quo differat conscientia erronea culpabilis ab inculpabili.

An grauius peccetur, agendo contra, an iuxta conscientiam erroneam vincibilem.

Ad præsumptionem requiritur notitia, tam iuris, quam facti.

32 *Decretum Clem. VIII. circa casus reseruatos, quos, & ad quid obliget.*

RATIONES DUBITANDI.

2 CUm Conscientia non semper inuincibiliter erret, quæritur, vtrum semper excuset à culpà, Videtur ergo Beneficiarius mortaliter non peccasse. *Ita Caiet. v. præceptum in fine, & v. ieiunium cap. 3. Siluester ibi quæst. 8. dic 1. Nauar. cap 21. sum. nu. 20. Henriqu. lib. 9. de Missa cap. 25, num. 10. Tolet. lib. 6. cap. 4. & 9. Azor. tom. 1. lib. 7. cap. 7. quæst. 4. & alij.*

3 Probatur primò à fortiori, quia Rusticus, per errorem putans, periuriũ sibi licere ad amici vitã tuendã non peccauit, vt *Qu. 1.* dictum est. Sed etiam Beneficiarius per errorẽ putabat, licere sibi aliqua beneficij bona, ad Ecclesiam restaurandam, ac ornandam alienare; ergo nec ipse, ea sic alienando, peccauit; Non minus enim, quàm Rusticus, secutus est cognitionem quamuis falsam, tanquam ducem, ac proximam regulam, à quà voluntas, cum sit cæca, duci debet.

4 Secundò; quia hæc alienatio ad Ecclesiam restaurandam, Beneficiario, per conscientiam erroneam, proposita est tamquam bona; ergo Beneficiarius illam volens, quantum erat ex se, voluit aliquod bonum; voluntas autem, dum vult bonum, peccare non potest, quia conformat se legi naturali, quæ dictat, bonum esse amplectendum;

Ne-

5 Neque obstat, quod Beneficiatius aliquam prohibitionis suspicionem habuerit; nam hæc suspicio non erat sufficiens ad culpam, præsertim grauem; cum enim leges humanæ benignæ sint, nec cum tanto rigore obligent, sicut ius naturale; in causis excusantibus tantam diligentiam non exigunt, quantam ius naturale, sed benigniorem, in animæ fauorem, interpretationem admittunt.

NOTABILIA.

6 ADuertendum est primò; conscientiam erroneam, aliam esse inuincibilem, aliam vincibilem. Prima est, cum quis ita falsò iudicat, aliquid sibi licere, vt vel nulla occurrat cogitatio, aut suspicio legis oppositæ; vel, si occurrat, post moralem diligentiam adhibitam, nihil inueniat, per quod eam possit deponere. Secunda est, cum quis ita falsò iudicat, aliquid sibi esse licitum, vt aliqua ei simul occurrat cogitatio, vel suspicio de lege oppositâ, ratione cuius per ipsius legis inquisitionem, eam possit, ac teneatur deponere. Prima deponi, vel omnino, vel saltem moraliter non potest, ideoque semper est omnino inculpabilis, quia ad impossibile nemo tenetur. Secunda deponi potest, & debet, ideoque semper est culpabilis iuxta mensuram negligentiæ, quæ adhibetur in inquirendo de lege, & in ipsâ conscientiâ deponendâ. Quælibet enim lex, sicut obligat ad sui obseruantiã tamquam ad finem, ita, cum eius occurrit aliqua cogitatio aut suspicio, obligat etiam ad hoc ipsum inquirendum, eiusque notitiam procurandam, cum hoc sit medium, sine quo, ipsa obseruantia poni non potest; voluntas enim ferri non potest in incognitum. Cum ergo, occurrente aliquâ suspicione de lege, eius inquisitio negligitur, per hoc ipsum, lex violatur, & eo magis, vel minùs, quo negligentia in inquirendo fuerit maior, vel minor.

7 Aduertendum est secundo: Duo dari genera legum humanarum, quantum facit ad rem præsentem; aliquæ enim pœnam imponunt simpliciter delinquentibus; vt sunt leges, quæ excommunicant naufragantium bona surripientes, clericos percutientes, & aliæ similes: aliquæ vero eam imponunt, non quomodocumque delinquentibus, sed cum præsumptione, temeritate, audaciâ, scientiâ, pertinaciâ &c. vt sunt pleræque leges Ecclesiasticæ, quæ, ne fidelium conscientias scrupulis illaqueent, aut nimis rigidæ, ac rigorosæ videantur, non simpliciter delinquentibus, sed delinquere præsumentibus, pœnam imponunt. Vt incurrantur pœnæ, à legibus primi generis, impositæ, satis est quælibet earum transgressio grauis; eo enim ipso, est positum quidquid ad eas penas incurrendas à Legislatore requiritur; Vt vero incurrantur pœnæ, à legibus secundi generis, impositæ; non est satis quælibet earum transgressio grauis sed requiritur transgressio cum præsumptione, vel audaciâ, aut scien-

ientia &c. hoc enim determinatè quiritur à Legislatore, cuius vontas est mensura totius obligatios in lege. his positis.

RESOLVTIO I.

AD Casum respondetur primo; Beneficiarium, Ecclesiæ bo-, cum eà conscientià alienando, ortaliter peccasse: ita *S. Thom. rim. secun. qu. 76. ar. 3. Suar. om. 3. in 3. partem disp. 82. sec. 3. 'astropal. tom. 1. tract. 2. disp. 1. un. 16. Vasquez disp. 60. c. 2. n. 6. 'ecanus par. 2. tract. 1. cap. 4. q. 7. um. 5. Clauis regia lib. 1, cap. 4. um. 27. Sanch. lib. 1. in dec. c. 17. um. 20. Reginald. lib. 11. nu. 30. r alij.*

Probatur primo; quia positâ ispicione de legis existentià, Beneficiarius tenebatur inquirere, um verè daretur; quælibet enim x, eo ipso, quod de eà datur suicio, ad hoc obligat, vt dictum st. Ergo, non inquirendo, peccait contra legem; & quia materia rat grauis, & negligentia in inuirendo fuit similiter grauis, eiam peccatum fuit graue.

Secundo; quia, eo ipso, quod datur suspicio de legis existentià, poest quis erroneam conscientiam eponere; potest enim inquirere, um verè detur: ergo, si illam non eponat, voluntariè retinet, sicque alum, quod ex eà sequitur, illi ndirectè censetur voluntarium, & onsequenter, vt tale, ei imputatur d culpam. Cum igitur Beneficiaius, prohibitionis suspicionem habuerit, conscientiam erroneam deponere poterat, inquirendo; ideoque, negligendo inquisitionem, eamque conscientiam non deponendo, voluntariè retinuit; atque ita indirectè voluit quidquid ex tali conscientià secutum est; legis scilicet Ecclesiasticæ transgressionem, & consequenter peccauit.

11 Tertio; quia quælibet lex, non solùm obligat ad vitandam eius transgressionem, sed etiam periculum proximum transgressionis; hoc enim ad eius obseruantiam est necessarium. Beneficiarius autem, positâ suspicione de lege, non inquirendo, proximo periculo se exposuit illam violandi; ergo illam violauit; & quidem grauiter, cum omnem inquisitionem omnino neglexerit.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

12 AD rationes autem in contrarium, Respondetur; ad primam; esse maximam disparitatem inter Rusticum, & Beneficiarium; nam ille habebat conscientiam erroneam omnino inuincibilem, hic vero vincibilem.

13 Ad secundam; bonorum alienationem fuisse quidem Beneficiario propositam, vt bonam, sed vincibiliter, ita vt in eius potestate esset, illam per legis inquisitionem deponere, atque ad hoc teneretur. Conscientia autem erronea, non est culpabilis, quatenus repræsentat alienationem, vt bonam, sed quatenus, positâ suspicione de legis existentià, per eius inquisitionem

vin-

vinci, ac deponi potest, & debet, nec tamen vincitur, ac deponitur.

14 Ad confirmationem vero respondetur; leges humanas, licet benignæ sint, nec obligent cum tanto rigore, obligare tamen, eam de eis datur suspicio, ad aliquam diligentiam adhibendam in inquirendo. Beneficiarius autem nullam prorsus diligentiam adhibuit, ideoque negligentia fuit grauis, & consequenter mortalis.

RESOLVTIO II.

15 Respondetur tamen secundò; Beneficiarium pœnas ab *Extrauagante* impositas, non incurrisse. *Ita Nauar. cap. 27 n. 141. Couarru. alios referens de cr. 4. par. 2 c. 6 §. 9. num. 21. Bart. in L. si adult. num. 11. ff. ad legem Iuliam de Adult. Ant. Gabr. clem. 1. de consan. col. 3. Caietanus v. excom. cap. 58. Syluester v. ignor. qu. 8. dis. 4. num. 18. Aluarez. 1. 2. d. 158. in fine. Henriq. lib. 13. de excom cap. 23. num. 3. Suarez to. 5. in tertiam par. disp. 4. Sec. 5 n. 1. Molina tr. 5. de iust. disp. 7. nu. 13. Sanch. alios referens de matr. lib. 9. disp. 32. num. 36. Basilius Pontius lib. 10. de matr. cap. 6. nu. 10. Auila de cens. p. 2. cap. 6. d. 10. d. 6. Toletus lib. 7. cap. 48. Bonacina de cens. disp. 1. quæst. 1. pun. 1. nu. 11. Diana par 3. tr. 5. res. 13. & fere omnes communiter.*

16 Probatur primò; quia in hac Extrauag; Excommunicatio, & aliæ pœnæ, imponuntur non Ecclesiæ bona alienantibus, sed alienare præsumentibus, vt patet ex ipso textu; Beneficiarius autem non præsumpsit; habebat enim conscientiam erroneam, cum quà repugnat legis notitia, & consequenter præsumptio, quæ essentialiter hanc notitiam supponit, cum temeritas, præsumptio, & audacia contra legem dari non possint, quandiu hæc ignoratur.

17 Secundò, quia lex non obligat nisi iuxta Legislatoris intentionem verbis expressam, cum tota legis obligatio ab eius voluntate pendeat; sed in hac, & similibus legibus, Pontificis intentio verbis expressa, est, punire solùm præsumentes; ergo hi soli puniuntur; inter hos autem non fuit Beneficiarius, cum legis notitiam non habuerit, sed solùm suspicionem.

18 Tertiò; quia lex, dum ad pœnam incurrendam, requirit præsumptionem, ac scientiam, intendit punire solum delictum expressè, ac formaliter in se volitum, non verò volitum solùm indirectè, & in causà; ad quid enim aliàs requireret præsumptionem, ac scientiam? Beneficiarius autem, huius extrauagantis transgressionem formaliter, ac directè velle non potuit, cum eius notitiam non haberet, sed indirectè solùm, in ipsà negligentià inquirendi, tamquam in causà; tota enim malitia huius transgressionis fuit, culpabilis negligentia inquirendi; imò ipsa bonorum alienatio, aliam malitiam non habuit, præter eam, quæ fuit in ipsà culpabili negligentià. Cum ergo Beneficiarius, extrauagantis transgressio-

ionem directè non voluerit, ſed ſolum indirectè, conſequenter nec eius pœnas incurrit.

Neque dicas *cum Graſſio par. 1. decis. lib. 4. cap. 9. num. 20.* qui ſuſpicionem habens de lege eam violat, irrationabiliter violat, & conſequenter eſt eius temerarius tranſgreſſor; temeritas autem præſumptionem importat.

Negatur enim conſequentia; nam ad temeritatem, requiritur voluntas expreſſa legem transgrediendi; hæc autem, ſine iuris, vel facti notitià. haberi non poteſt, cum nihil ſit volitum, quin præcognitum.

Neque dicas ſecundò cum *Alterio de Cenſ. lib. 1. diſp. 14. cap. 1.* Qui legis ſuſpicionem habens, eam tranſgreditur, contemnere videtur; eo enim ipſo, quod non inquirit, ac conſcientiam erroneam deponit, cenſetur velle aliquid omittere, vel facere, non obſtante lege in contrarium; qui autem legem contemnit, eam cum præſumptione, ac temeritate violare videtur.

Negatur enim ſimiliter Antecedens. Nam ad contemptum, requiritur voluntas formalis, ac directa faciendi aliquid, non obſtante lege; nec ſufficit voluntas qualibet indirecta, ſiue virtualis, ac interpretatiua; alioquin omnes legis tranſgreſſores ex merà ignorantià, vel errore vincibili, dici poſſent temerarij, ſicque non diſtinguerentur ab ijs, qui legem ſcientes, ac volentes tranſgrediuntur, quod nemo concedit; hæc autem voluntas haberi non poteſt, quamdiu lex ignoratur.

COROLLARIA.

23 Colligitur ex dictis primò; tam eſſe peccatum, facere contra conſcientiam erroneam, quam iuxta illam; ſi quis enim, ex errore vincibili, putaret, furandum eſſe ad faciendam eleemoſinam, peccaret non furando, quia faceret contra conſcientiam, & peccaret etiã furando, quia faceret contra debitum inquirendi, ac conſcientiam erroneam deponendi; cum enim vincibilis ſit, deponi poteſt.

24 Secundò; hanc eſſe differentiam inter conſcientiam erroneam culpabilem, ac inculpabilem, quod inculpabilis obligat, non ſolum negatiue, ne contra illam faciamus, ſed etiam poſitiuè, vt faciamus iuxta illam, cum illam deponere, in noſtrà poteſtate non ſit. At vero culpabilis, obligat ſolum, ne contra eam faciamus, ſed non vt faciamus iuxta illam, cum illam deponere poſſimus. *Vaſquez. 1. 2. diſp. 60. cap. 2.*

25 Tertiò; poſito, quod quis conſcientiam erroneam deponere nolit, neque debitam adhibere diligentiam ad veritatem inquirendam, eum aliquando grauius peccare, conſcientiam vincibiliter erroneam ſequendo, quam non ſequendo, aliquando vero è contra grauius non ſequendo, quam ſequendo, iuxta materiæ grauitatem, vel leuitatem; ſi enim exiſtimet, mentiendum eſſe ad vitam conſeruandam, non mentiendo mortaliter peccabit, mentiendo vero, ſolum

venia-

venialiter. Contra vero, ſi exiſtimet, furandum eſſe ad faciendam eleemoſinam, furtum omittendo, venialiter peccabit, furando vero, mortaliter. Ratio autem eſt, quia conſcientia non ligat virtute propriâ, ſed virtute præcepti, quod repræſentat, Ergo quale erit præceptum, talis erit obligatio, & conſequenter etiam peccatum: *Caſtrop. tr. 1. diſp. 1. pun. 6.*

26 Quartò; Quæ dicta ſunt de conſcientiâ erroneâ circa ius, intelligenda etiam eſſe de eadem circa factum; ad præſumptionem enim, vtraque notitia, tam iuris, quàm facti neceſſario requiritur, quia alterà deficiente, tranſgreſſio non eſt amplius directè, & in ſe voluntaria, ſed indirectè ſolùm in conſcientiâ erroneâ, tamquam in causâ; præſumptio autem non datur ſine directâ, ac formali voluntate tranſgreſſionis. Propterea Coniux, habens copulam cum conſanguineâ alterius coniugis, vel baptizans, aut tenens in baptiſmo, vel confirmatione filium communem, vel alterius coniugis, pęnam priuationis petendi debitum non incurrunt, ſi ex conſcientiâ erroneâ hoc fecerunt, quia *in c. 1. de eo, qui cognouit conſangu. & ca. ſi vir. de cognatione ſpirituali*, requiritur præſumptio. *Sanch. lib. 9. de matr. diſp. 32. num. 49.*

27 Quintò; Contrahentem matrimonium cum conſanguineâ, vel affine in gradu prohibito, ſi per errorem putabat, non eſſe conſanguineam, vel affinem, non incurrere excommunicationem. *Clem: vnic. de conſangu. & affinit.* quia ibi excommunicantur ſolum, hoc facere præſumentes. *Nau. cap. 27. ſum. nu. 141. Sanch. lib. 7. de matr. diſp. 48. num. 19. Suar. tom. 5. in tertiam partem diſp. 23. ſect. 5. num 14.*

28 Sextò; Eos, qui Hæreticum, vel eius receptatorem, aut fautorem Eccleſiaſticæ tradunt ſepulturæ, excommunicationem *c. quicumque; de Haret. in 6.* non incurrere, ſi quomodocumque, per errorem putabant, illum non eſſe hæreticum, vel fautorem, aut receptatorem, quia hæc pęna fertur in præſumentes. Ad hanc tamen excomunicationem incurrendam, quàmuis non intercederet error, requireretur, vt homines illi, per publicam ſentētiam, de crimine hæreſis, vel receptionis, eſſent damnati; *ob extrauag. ad euitanda*; vt notat *Suarez tom. 5. in 3. par. diſp. 12. ſect. 4. num. 13.*

29 Septimò; Excommunicationem, quæ habetur *in extrauag. Sixti IV.* quæ incipit; *graue nimis*; & eſt Papæ reſeruata, vbi excommunicantur omnes, qui affirmant, eſſe hæreſim, aut peccatum mortale, aſſerere, Beatam Virginem eſſe conceptam ſine peccato originali: Quam conſtitutionem confirmauit poſtea Pius V. in motu proprio, qui incipit. *Super ſpeculam:* & extendit etiam ad eos, qui aſſerunt, celebrantes officium Conceptionis, vel audientes concionem illorum, qui eam ſine maculâ peccati conceptam eſſe prædicant, aliquod peccatum, committere. Hanc inquam excommunicationem non incurrere, qui

ex

ex errore,hoc aſſereret,quia fertur ſolùm contra eos, qui auſu temerario id aſſerere præſumunt. *Suar. tom.5. in 3. par. diſp. 22. ſec. 5. num. 31.*

Octauò; idem dicendum eſſe de cenſuris, quæ à Pio V. in bullà, quæ incipit. *Regularium Perſonarum*: imponuntur Religioſis, mulieres cuiuſcumque ſtatus, vel conditionis, intra eorum clauſtra introducentibus,vel admittentibus; & à Gregorio XIII. tàm mulieribus monaſteria Religioſorũ ingredientibus; quàm Viris, ac Mulieribus, ingredientibus Monialium Monaſteria; quia hæ etiam latæ ſunt contra præſumentes. *Sanchez lib.6. in dec. cap.17. num.34.*

Nonò;Idem dicendum eſſe etiam de cenſuris Papæ reſeruatis, quæ habentur in decr. Clem.VIII. vbi prohibetur Sacerdotibus, tam regularibus, quàm ſæcularibus, ſub pęnà excommunicationis,priuationis officiorum, & dignitatum, aut beneficiorum, alijſque pęnis, ipſo facto, incurrendis, ne abſoluere præſumant à caſibus,clarè, vel dubiè in Bullà Cænæ contentis, vel alias quomodocumque Summo Põtifici reſeruatis; neque à caſibus, quos locorum Ordinarij ſibi reſeruant, ſine eorum licentià, in ſcriptis obtentà; non obſtantibus quibuſcumque priuilegijs &c. Quia feruntur ſolùm contra præſumentes. Hoc tamen decretum, idem Pontifex poſtea moderatus eſt, declarans, ſub prohibitione comprehendi ſolùm caſus bullæ Cænæ; Violationis immunitatis Eccleſiaſticæ in terminis conſtitutionis Greg. XIV. Violationis clauſuræ Monialium ad malum finem; Pugnantium in duello iuxta decretum Conc. Trid. & conſtit. Greg.XIII. Inijcientium manus violentas in Clericos,iuxta Canonem: *Si quis*; ac iuris diſpoſitionem; Simoniæ realis ſcienter contractæ; & confidentiæ beneficialis;ac omnes caſus, quos locorum Ordinarij ſibi reſeruant; & auferens pęnam inhabilitatis ad audiendas confeſſiones, ac neceſſitatem licentiæ in ſcriptis.

32 Hic autem obiter aduerte primò, huius decreti cenſuras, ac pęnas, non incurrere, abſoluentes Romæ vel extra Italiam; quia decretum ligat ſolum Sacerdotes per vniuerſam Italiam, extra Vrbem, degentes. Neque abſoluentes à caſibus, Epiſcopo reſeruatis à iure; quia decretum loquitur ſolùm de caſibus quos Epiſcopi ſibi reſeruant. Imo, qui habebant priuilegium abſoluendi ab omnibus caſibus, & cenſuris,etiam Pontifici reſeruatis; ex vi illius,abſoluere poſſunt à caſibus Epiſcopo reſeruatis à iure, ſicut ante hoc decretum, & à Papalibus occultis, quia hi,per Tridentinum, facti ſunt Epiſcopales, *Sanch. lib. 4. in Dec. c. 54. num.27.*

33 Secundò; Incurrere pęnas huius decreti,abſoluentes in Sicilià, Sardinià, Corſicà, & alijs inſulis Italiæ adiacentibus; tum quia dicuntur partes Italiæ *L. Inſula ff. de iudic.* & inter Italiæ prouincias numerantur *à Magino in ſuà Geographià par.2.* vbi agit de Italià. Tum quia, quamuis non eſſent par-

tes, ſed fines Italiæ, adhuc venirent nomine Italiæ; ſicut, nomine Romæ, veniunt etiam ſuburbia. Tum quia, quamuis non comprehenderentur, nomine Italiæ ſimpliciter prolato, adhuc venirent, ratione ſigni vniuerſalis à Pontifice additi; in decreto enim prohibetur abſolutio omuibus Confeſſarijs per vniuerſam Italiam degentibus; nomine ergo vniuerſæ Italiæ, veniunt etiam Inſulæ adiacentes; ſicut diſpenſatio ad omnia beneficia, extenditur etiam ad curata, licet diſpenſatio ſimpliciter ad beneficia, ad illa non extendatur. Tum denique; quia in iſtis Inſulis, vſu receptum iam eſt, vt Confeſſarij, quantumuis priuilegiati, poſt dictum Clementis VIII. decretum, à caſibus Summo Pontifici, vel Epiſcopis nominatim reſeruatis, non abſoluant, niſi iuxta moderationem in ſecundo decreto factam; conſuetudo autem, eſt optima legum interpres. Die tamen 18. noui 1638. Sacra Card. Congreg. ex mandato Vrbani VIII. derogauit priuilegijs Regularium in ordine ad caſus, quos ſibi reſeruant Epiſcopi, etiamſi Regulares exiſtant extra Italiam, vt aduertit *Diana par. 1. tr. 1. 17. reſ. 30. in fine*.

34 Tertiò: Probabilius, huius decreti pœnas non incurrere, abſoluentes in Romæ ſuburbijs. Primò; quia, licet in materiâ odioſâ, nomine Vrbis, non veniant ſuburbia, vt habetur *in L. 2. ff. de verbor. ſignific.* ſecus tamen eſt in materiâ fauorabili, vt prob. *Menoch. de arb. lib. 2. cent. 2. caſu 155. n. 10.* vnde natus in ſuburbijs; dicitur natus in ciuitate. *L. qui in continent. ff. de verb. ſignific.* In caſu autem noſtro, materia eſt fauorabilis; nam, quãuis Decretum, quatenus continet prohibitionem abſoluendi, & derogationem priuilegiorum, ſit odioſum; quatenus tamen ab hac prohibitione excipit Confeſſarios in Vrbe degentes, eſt fauorabile, ideoque extendi debet etiam ad Confeſſarios, in Romæ ſuburbijs commorantes. Secundò; quia, quamuis nomine Vrbis, non venirent ſuburbia, quatenus Vrbs eſt nomen appellatiuum, venire tamen debent, quatenus eſt nomen proprium, & ſignificat Romam, ſicut venirent nomine Romæ.

35 Quartò; hoc decretum non tollere priuilegia pro mortis articulo, quia ibi expreſſe habetur *niſi in mortis articulo*, hoc autem eſt maximæ vtilitatis; cum enim Religioſi tunc abſoluere poſſint, virtute priuilegij Apoſtolici, conſequenter abſoluunt tanquam delegati Pontificis, ideoque in Pænitente ceſſat omnis obligatio ſe amplius præſentandi Pontifici; quod non contingeret, ſi non abſoluerent, virtute talis priuilegij. *Suar. tom. 4. in 3. par. diſp. 30. Sec. 3. num. 5.*

36 Quinto; Excommunicationem huius decreti non incurrere, Sacerdotes non priuilegiatos, qui extra Vrbem, & per Italiam exiſtentes, abſoluunt à caſibus reſeruatis, quia decretum expreſsè de ijs ſolum Sacerdotibus loquitur, qui prætextu ſuo-

suorum priuilegiorum, absoluere præsumunt. Cum autem versemur in materià pœnali, ac odiosà, decretum extendi non debet ad Sacerdotes non priuilegiatos; ex solà enim rationis identitate, lex pœnalis, ac odiosa, quoad pœnam, extendenda non est, saltem quando ratio, expressa non est in lege. *Sayr. de censf. lib.3. c.31. n.10.*

37 Sextò; nomine Casuum reseruatorum, comprehendi, non solum peccata reseruata, sed etiam censuras; quamuis enim, nomine peccati reseruati, non veniant censuræ, quia peccatum dicit culpam, censura verò est pœna; spectato tamen communi vsu, ac modo loquendi Conciliorum, ac Canonum, nomine casuum reseruatorum, veniunt etiam Censuræ; sic enim *Trid. Sess.14. cap.7.* cui titulus est; *de Casibus reseruatis*; tradit doctrinam etiam de censuris, & Paulus II. in extrauag. quæ incipit: *Et si dominici*: dicens, se velle sibi aliquos casus reseruare, inter illos, enumerat etiam, contentos in bullà cœnæ, qui tamen sunt reseruati solum ratione censuræ.

30 Septimò; Eos, qui in excomunicationem, in hoc decreto latam, contra absoluentes à casibus Romano Pontifici reseruatis, inciderunt, absolui ab illà non posse ab ijs Confessarijs, qui, ex vi suorum priuilegiorum, ante hoc decretum, facultatem habebant absoluendi ab omnibus casibus Pontifici reseruatis; quamuis enim hic casus, neque in bullà cœnæ, neque in 6. casibus in decreto exceptis, contineatur; Pontifex tamen, in illo, sibi hanc excommunicationem reseruat, expresè derogando omnibus priuilegijs concessis, aut concedendis, absoluendi à casibus Pontifici reseruatis. Quare, in ordine ad hanc excõmunicationem, non plus potest Sacerdos priuilegiatus, quam non priuilegiatus; sicut, propter eandem rationem, Sacerdotes priuilegiati absoluere non possunt ab excõmmunicatione latà ab eodem Clemente VIII. contra prouocantes ad duellum; quia Pontifex, in horum casuum reseruatione, derogat omnibus priuilegijs absoluendi à casibus Papæ reseruatis; ideoque priuilegiatis, quo ad hos duos casus, reuocat priuilegium. *Suar. tom.4. de relig. lib.2. c.21. nu.3.*

QVAESTIO III.

Quanta ſit conſcientiæ erroneæ obligatio.

CASVS.

1 ADVOCATVS quidam, quamuis falsò putaret, dare conſilium diebus feſtis, eſſe peccatum in genere, non diſtinguens, vtrum eſſet mortale, vel veniale, (ſicut ſolent facere Ruſtici, dum in Deum iurant, vel verbum inhoneſtum dicunt) oblatà tamen occaſione, illud dedit; quæritur; vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

5 *Conſcientia erronea refundit in actum, bonitatem, vel malitiam illius generis, quod repræſentat.*

6 *Operans cum conſcientià erroneà, quod ſit peccatum in genere, mortaliter peccat.*

11 *Volens malum in genere, cenſetur illud velle, ſiue graue ſit, ſiue leue.*

12 *Putans, aliquid eſſe peccatum in genere, peccat contra præceptum dictans, bonum eſſe ſequendum.*

13 *Putans, aliquid eſſe virtuoſum, facit actum illius virtutis, quam putat.*

14 *Si tamen error ſit vincibilis, opus non eſt bonum, ſed malum.*

15 *Peccans contra conſcientiam, & præceptum ab eà propoſitum, vnum tantum peccatum committit.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVamuis conſcientia erronea obliget iuxta naturam actionum, quæ exercentur, difficultas tamen eſt, quænam ſit eius obligatio, dum dictat ſolum, aliquid eſſe peccatum in genere. Propterea Conſiliarius, venialiter tantum peccaſſe videtur. *Nauar. in ſum. pral. 9. num. 9. Valentia prim. ſecund. diſp. 2. quæſt. 14. q. 3. Salas tr. 3. diſ. 4. ſec. 3. num. 36.*

3 Primò; quia in conſilio, quod dedit, apprehendit ſolum malitiam in communi; qui autem vult aliquod malum ſolum in communi, non vult malum, excedens culpam venialem, alioquin iam non vellet malum veniali, ac mortali commune.

4 Secundò; Quia, qui vult aliquid, apprehendens ſolum, eſſe peccatum in genere, non magis conſentire videtur in peccatum mortale, quàm

in

in veniale, alioqui non abſtraheret ab vtroque; ſi autem non magis inclinat in mortale, quàm in veniale, nulla eſt ratio, cur mortaliter potiùs peccet, quàm venialiter; cum ergo aliunde ratio illa communis malitiæ, ſit imperfecta in ratione malitiæ, eo quod ſe contineat intra limites malitiæ, mortali, c veniali communis, ſequitur, eam ſſe ſolùm venialem, & conſequener qui eam vult, peccare ſolùm venialiter.

NOTABILE.

ADuertendum eſt; eum, qui facit aliquid contra conſcientiam erroneam, falsò credens, ſſe peccatum, committere peccaum illius ſpeciei, quam conſciena apprehendit, ita vt peccatum t contra iuſtitiam, ſi conſcientia pprehendat, eſſe contra iuſtitiam, el contra temperantiam, ſi conientia apprehendat, eſſe contra mperantiam; eo enim ipſo, quod pprehendit, aliquid eſſe contra ſtitiam, voluntas in illud tendens, enſetur habere affectum ad peccaım contra iuſtitiam, cum voluntas ratur in obiectum, ſolùm prout li repræſentatur, vt dictum eſt, oc poſito.

RESOLVTIO.

REſpondetur, Aduocatum, dando Conſilium cum onſcientià erroneà, probabilius ortaliter peccaſſe. *Bonacina d.2. pec. qu.4. pun.6. n.12. Vaſqu.1. 2. diſp.59. cap.3. Clauis reg. lib.1. cap.4. num.17. Sanch. in ſumlib. 1. cap.11. num.6.*

7 Primò; Quia, qui facit aliquid, falsò putans, eſſe peccatum, non cognità grauitate peccati, ita videtur affectus, vt, ſi ſciret eſſe mortale, illud adhuc vellet; cenſetur enim illud velle, qualecunque ſit, cum ex ſe ad vtrumque ſit indifferens; qui autem affectus eſt ad peccatum mortale, mortaliter peccat. Cum ergo Aduocatus, cum illà conſcientià erroneà, ex ſimili affectu conſilium dederit, dicendus eſt, peccaſſe mortaliter.

8 Secundò; quia, qui putat, aliquid eſſe malum in genere, tenetur examinare, ac perpendere, an malum illud ſit graue, vel leue, alioquin ſe exponit periculo peccandi, non ſolum leuiter, ſed etiam grauiter, ſicque peccat mortaliter. Cum ergo Aduocatus falsò putarit, dare conſilium diebus feſtis, eſſe malum in genere, tenebatur inquirere, num eſſet malum graue, vel leue, & conſequenter, non inquirendo, mortaliter peccauit, quia ſe expoſuit periculo peccandi mortaliter.

9 Tertiò; quia, qui vult obiectum venialiter malum, dubitans an ſit mortale, in omnium ſententià, mortaliter peccat, quia exponit ſe periculo peccandi mortaliter. Sed, dum quis vult aliquid, quod illi repræſentatur, vt malum, non diſtinguendo, an ſit mortale, vel veniale, iam, quantum eſt ex parte illius voluntatis, exponit ſe periculo peccandi mortaliter; ergo mortaliter peccat. Cum ergo Ad-

vocatus, huic periculo ſe expoſue-
rit, mortaliter peccauit.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

10 Neque obſtant rationes in contrarium; ad primam enim; negatur minor. Nam, quamuis malitia in communi non excedat determinatè culpam venialem, illam tamen excedit ſaltem indeterminatè; hoc autem ſufficit, vt voluntas illam amplectens, cenſeatur indeterminatè ſaltem, malitiam mortalem amplecti, ſicque mortaliter peccare.

11 Ad 2. Reſpondetur; Eum, qui vult aliquid, apprehendens eſſe malum in genere, non diſtinguendo, an ſit veniale, vel mortale; cenſeri in vtrumque conſentire indeterminatè; hoc autem eſt ſufficiens ad peccandum mortaliter, quia eo ipſo, ſe exponit periculo peccandi mortaliter, non minus, quàm qui vult aliquid veniale, dubitans eſſe mortale.

COROLLARIA.

12 Colligitur ex dictis primò; Eum, qui falsò putat, opus aliquod indifferens, eſſe malum in genere, ad nullam ſpeciem in particulari deſcendendo, peccare contra præceptum generale, dictans, bonum eſſe ſequendum, & malum fugiendum; ſicut contra illud peccat, qui in genere proponit peccare; quia hoc præceptum prohibet peccatum in genere. *Vaſqu.* 1.2. *diſp.* 59. *cap.* 3.

13 Secundò; Eum, qui facit aliquod opus malum ex conſcientiâ erroneà, inuincibiliter credens, eſſe bonum; facere actum illius virtutis, ad quam, errans putat, actum illum pertinere: tum quia, qui facit aliquod opus indifferens, aut bonum, putans inuincibiliter, eſſe malum, peccat contra illam virtutem, contra quam, errans putat, ſe peccare; ergo à contrario, quando putat, ſe elicere actum temperantiæ, aut iuſtitiæ, faciet actum temperantiæ, aut iuſtitiæ. Tum quia, qui facit actum ex præcepto debitum, facit actum bonum; qui autem facit actum, putans, eſſe bonum, facit actum debitum ex præcepto, à conſcientiâ erroneà, actum illum dictante, apprehenſo. Tum quia actus ſic elicitus, cum ſit conformis conſcientiæ erranti, eſt conformis ſuæ regulæ; regula enim humanorum actuum, eſt conſcientia. Tum denique, quia actus humanus, ſumit ſuam ſpeciem ab obiecto, prout voluntati proponitur; cum ergo obiectum malum, per conſcientiam erroneam ſupponatur proponi vt bonum, voluntas illud volens, erit bona ac virtuoſa, eo genere virtutis, in quo obiectum illud eſſe proponetur.

14 Tertiò; Eum, qui facit aliquod opus malum, putans vincibiliter eſſe bonum, non facere actum bonum; Tum, quia error, ſiue ignorantia vincibilis non excuſat à peccato, cum habeat annexum voluntarium ſuficiens ad peccatum, & obligationem inquirendi. Tum quia conſcientia erronea, eo ipſo,

quod

quod est vincibilis, est culpabilis; Ergo actum ex illâ factum non potest reddere bonum.

Quartò; Eum, qui agit contra conscientiam, ex eo præcisè, non peccare peccato aliquo speciali, & contra aliquod præceptum speciale; qui enim hodie sciens, esse diem festum, omittit sacrum, non committit duo peccata, vnum quatenus agit contra conscientiam dictantem, audiendum esse sacrum, & contra præceptum naturale de non operando contra dictamen consciētiæ; aliud verò, quatenus facit contra præceptum Ecclesiæ, illudque violat: sed vnum solum contra Ecclesiæ præceptum. Ratio autem est, quia, cum nulla virtus, aut præceptum obliget, nisi mediante conscientiæ iudicio ac dictamine, quod est immediata nostrarum operationum regula, sequitur, ipsam virtutis ac præcepti notitiam, eandem solum vim obligandi habere, quam habet ipsa virtus ac præceptum, & non aliam; ideoque qui peccat contra conscientiam, non peccare contra duplicem regulam, scilicet contra conscientiam, & contra præceptum, sed solum contra ipsum præceptū, sibi per conscientiam, siue veram, siue falsam, propositum; vnde in confessione explicare non tenetur circunstantiam conscientiæ, siue veræ, siue erroneæ, sed satis est dicere, omisi Sacrum. *Valentia tom. 4. disp. 7. quæst. 11. pun. 7.*

QVAESTIO IV.

An conscientia erronea plus obliget, quam præceptum Prælati.

CASVS.

MONASTERII cuiusdam Procurator, cum casu, Clementis VIII. Constitutionem de muneribus legisset, eiusque moderationem penitus ignoraret, munera quędam Principi, ex Prelati pręscripto, qui neque Constitutionis, neque moderationis notitiam habebat, dare recusauit. Quoniam verò Principis fauor, erat monasterio tunc, maximè necessarius, ne monasterij bona omnino perirent, & Prelatus iudicabat, aliâ viâ id obtineri non posse;

Procuratori in virtute Sanctę Obedientię præcepit, vt munera ſibi iam preſcripta, Principi ferret; ille tamen, non obſtante præcepto, ferre recuſauit; quæritur; vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

6 *Conſcientia obligat non virtute propriâ, ſed virtute præcepti, quod repræſentat.*

7 *Conſcientia erronea, Prælati præcepto præferenda eſt, & cur.*

10 *Conſcientia erronea obligat nomine Dei.*

11 *Præceptum Superioris regulariter obligat ad conſcientiam erroneam deponendam.*

12 *Conſcientia erronea, quid requirat, vt plus obliget quam Prælati præceptum.*

14 *Etiam, quando eſt vincibilis, ſtrictius obligat, quàm præceptum Prælati.*

RATIONES DVBITANDI.

2 VT magis adhuc conſcientiæ vis ad obligandum appareat, præſens quæſtio proponitur. Videtur autem Procurator mortaliter peccaſſe. *ita Angelus v. conſcientia, num. 2. Siluester ibi quæſt. 2. Alenſis par. 2. qu. 120. memb. 3. ar. 2. S. Antonin. par. 1. tit. 3. cap. 10. §. 4.*

3 Et ſuadetur primò; quia Procurator magis obedire tenebatur præcepto Prælati, quã ſuæ cõſcientiæ erroneę; Prælatus enim præcipiebat nomine Dei, & ex poteſtate à Deo deriuatâ; huius autem nomine, illum non obligabat conſcientia erronea; ergo ſequendo conſcientiam erroneam, eamque præferendo præcepto Prælati, mortaliter peccauit; Prælatus enim Deum repræſentabat, cuius virtute præcipiebat, quem non repræſentabat conſcientia erronea.

4 Secundò; quia præceptum Prælati obligabat Procuratorem, non ſolum ad rem præceptam exequendam, ſed etiam ad conſcientiam erroneam deponendam; quodcumque enim præceptum, habet vim obligandi, non ſolùm ad vitandam eius transgreſſionem, ſed etiam ad vitandum periculum proximum ipſius transgreſſionis; & quando de eà dubitatur, ad quærendum, an detur; & ad præſumendum, quod res præcepta ſit licita, quandiù non apparet oppoſitum; Cum ergo Procurator, conſcientiam erroneam nõ depoſuerit, nec præcepto paruerit, conſequenter mortaliter peccauit.

5 Tertiò; quia, ſi conſcientia erronea, haberet vim magis obligandi, quàm præceptum Prælati, & conſequenter ab eius obedientià excuſandi, aperiretur ſubditis diſcolis etiam religioſis via, ad ſe excuſandum ab obedientià ſuorum Prælatorum; Reſpondere enim ſemper poſſent Prælatis præcipientibus, eorum conſcientiam illis con-

contrarium dictare; hoc autem in maximum, tàm politicę gubernationis, quàm regularis obſeruantiæ detrimentum redundaret, vt per ſe patet; maiorem ergo obligandi vim habere debet Prælati præceptum, quàm conſcientia erronea; ideoque Procurator, illi potius, quàm huic obedire debuit, & conſequenter, non obediendo, peccauit.

NOTABILE.

ADuertendum eſt; Conſcientiam, obligare, non virtute propriâ, ſed ſolùm virtute legis, quàm repræſentat, vt dictum eſt ſupra; *qu.*1. *corol.* 2. ipſa enim ex ſe, non eſt lex, ſed ſolùm eſt applicatio legis, ſiue Diuinæ, ſiue naturalis, ſiue humanæ ad obligandum, quatenus eſt conditio eſſentialiter requiſita ad hoc, vt obligent; neque enim leges iſtæ obligare poſſent voluntatem, niſi illi ab intellectu per cognitionem proponerentur, cum nihil poſſit eſſe volitum, quin præcognitum. Conſcientia ergo, leges iſtas voluntati proponendo, ac repræſentando, illam ſolam obligationem inducit, quam inducunt ipſæ leges, ſiue verè, ſiue falsò, à conſcientiâ propoſitæ, ita vt, ſi ſit propoſita lex diuina, obligatio ſit diuina, ſi repræſentetur lex humana, obligatio ſit humana, ſi repræſentetur lex ſuperior, etiam obligatio ſit maior. Hoc poſito.

RESOLVTIO.

7 RESp. Procuratorem, contra Prælati præceptum, ex conſcientiâ erroneâ, munera Principi non dando, nullo modo peccaſſe. *Clauis reg. lib.*1. *cap.*4. *num.*33. *Vaſqu. p.* 2. *diſp.*61. *cap.*1. *Sanch. in ſum. lib.*1. *cap.*11. *num.*16. *Bonac. diſp.*2. *qu.*4. *pun.*6. *n.*17.

8 Probatur primò; quia, Procurator, per errorem inuincibiliter putabat, dare munera Principi, ſibi eſſe illicitum; putabat enim, eſſe à Pontifice prohibitum; poſito autem hoc errore, licitè obedire non poterat Prælato præcipienti, ſed tenebatur obedire conſcientiæ erroneæ; non quia conſcientia erronea, ex ſe, illum magis obligaret, ſed quia repræſentabat legem Pôtificis, quæ illũ magis obligabat, quàm præceptum Prælati, eo quod Pontifex eſſet eius ſuperior; obediendo ergo conſcientiæ erroneæ in hoc caſu, nullo modo peccauit; ſic enim obediuit Pontifici, cui magis tenebatur obedire, quàm Prælato.

9 Secundò; Quia, ſi Procurator per errorem inuincibiliter putaſſet, Prælati Vicarium prohibuiſſe, ne darentur munera Principi, peccaſſet, ſi Prælato præcipiente dare munera, non dediſſet; ergo etiam peccaſſet, ſi poſitâ erroneâ apprehenſione Pontificiæ prohibitionis, Prælato præcipiente, dediſſet; ideoque non dando, peccare non potuit: ideo enim in primo caſu peccaſſet, quia magis tenebatur obedire Prælato,

lato, quàm eius Vicario;ſed etiam magis tenebatur obedire Pontifici, quàm Prælato ; ergo etiam, in ſecundo caſu , peccaſſet , & conſequenter,obediendo præcepto Pontificio per errorem apprehenſo , non peccauit.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

10 AD rationes autem in contrarium reſpondetur ; ad primam ; etiam conſcientiam erroneam obligaſſe Procuratorem, mediatè nomine Dei , quatenus , licet falsò , repræſentabat tamen legem Pontificis, qui ipſe quoque præcipiebat nomine Dei; & quia Pontifex ſuperior erat Prælato , ideo conſcientia ,legem Pontificis repræſentans, obligare magis potuit, quàm præceptum Prælati.

11 Ad 2. Reſpondetur; regulariter loquendo, præceptum Superioris,obligare etiam ad deponendam conſcientiam erroneam , vel ad inquiſitionem faciendam , quia dat ſufficiens fundamentum dubitandi circa rem præceptam , quod ſit licita ; poſito autem dubio; iam conſcientia erronea non eſt amplius inuincibilis , & excuſabilis , ſed vincibilis, ac culpabilis, donec debita adhibeatur diligentia ad dubium vincendum ; hac enim adhibità , ſi dubium vinci non poſſit, iam conſcientia erronea iterùm cenſetur inuincibilis , & inculpabilis , ſicut erat, antequàm dubium occurreret. In caſu autem præſenti , error erat omnino inuincibilis , quia à Prælato tolli non poterat, cum Prælatus ignoraret moderationem Conſtitutionis non minus , quàm ipſe Procurator; quando autem eſt omnino inuincibilis , præceptum Prælati obligare non poteſt ad illum deponendum , alioqui iam non eſſet inuincibilis.

12 Ad 3. Negatur ſequela : neque enim quælibet conſcientia erronea factua , eſt ſufficiens ad excuſandum ab obedientià Prælati , ſed requiritur primò , vt conſcientia erronea repræſentet legem aliquam ſuperiorem lege Prælati præcipientis ; ſecundò, vt ſit inuincibilis , & per Prælati præceptum tolli non poſſit ; ex eo autem, quod conſcientia,hoc modo erronea,excuſet ab obedientià Prælati, nullum ſequitur inconueniens , nec vlla diſcolis aperitur via ad ſe excuſandum ; ipſis enim ſemper incumbit onus probandi, & oſtendendi , quod eorum conſcientia erronea , ſit inuincibilis , ita vt Prælato præcipienti credere , & eius præcepto ſe conformare non poſſint.

COROLLARIA.

13 COlligitur ex dictis primò;conſcientiam , quando inuincibiliter errat, plus, hoc eſt ſtrictius obligare,ſecundum ſe, quam Prælati præceptum, cęteris paribus,quia, qui conſcientiam inuincibiliter errantem ſequitur , non peccat ; qui autem tunc Prælati præcepto obedit , peccat contra illius conſcientiæ dictamen , quandiù illud non deponit .

14 Secundò; conſcientiam ,etiam quan-

quando culpabiliter errat, adhuc ſtrictius, hoc eſt, ſub grauiori culpà obligare, quàm Prælati præceptum; tum quia agens contra conſcientiam, peccat contra proximam regulam actionum humanarum, & quà ſolùm mediante, præcepta quæcumque, vim habent obligandi; tum quia peccat etiam directè contra Dei pręceptum de non agendo contra propriam conſcientiam; illud enim directè violat, contra conſcientiam erroneam operando; Pręlato autem non obediendo, frangit directè ſolùm, pręceptum humanum; & quamuis indirectè tranſgrediatur etiam præceptum Dei, quatenus Pręlatus, eius nomine pręcipit; hanc tamen tranſgreſſionẽ non vult directè, ſed ſolùm indirectè, quatenus culpabiliter errat.

15 Tertiò; quando conſcientia erronea eſt vincibilis, tunc Prælati pręceptum obligare, non ſolùm ad obediendum, ſed etiam ad talem conſcientiam deponendam; cum enim vincibilis ſit, deponi poteſt, & aliunde eius depoſitio ad obedientiam præcepti eſt omnino neceſſaria; præceptum autem obligans ad finem, obligat etiam ad media ad talem finem neceſſaria.

QVAESTIO V.

An opinio probabilis poſſit eſſe regula operandi.

CASVS.

CLERICVS quidam, cum, graues aliquot Auctores legens, inueniſſet, beneficiorum pluralitatem, iure naturali, non eſſe prohibitam; tum quia Pontifex de facto in illà diſpenſat; tum quia hęc pluralitas videtur iam conſuetudine introducta, *ex c. iam dudum de prebend*; tum quia multi viri docti, ac timoratę conſcientiæ plura de facto beneficia poſſident; tum denique, quia, vt ait *Card. in d. c. iam dudum*; alias totus mundus damnaretur; tria beneficia ſatis pinguia ſibi procurauit, ac obtinuit. Poſt aliquot vero menſes, dum legeret D Thomam, inuenit, beneficiorum pluralitatem, iure naturali, eſſe prohibitam; quia contra rectam rationem videtur eſſe, quod vnus, plurium ſtipendia, alimenta, ac præmia habeat; quod Eccleſia priuetur pluribus miniſtris ſibi debitis;

quod cultus diuinus minuatur; quod templa labantur; quod detur locus ambitioni, ac auaritiæ; quod iuſtitia diſtributiua non ſeruetur; quod Fundatorum intentio fraudetur; quod multi Clerici pauperes magis idonei, ſuà idoneitate fruſtrentur &c. His tamen non obſtantibus, beneficia obtenta retinuit; quæritur, vtrum, ea retinendo, mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

iudicium certum, de honestate operandi.
Ex vi istius iudicij operamur.
Opinio, eo ipso, quod est verè probabilis, est tuta.
Nulla dari potest minus tuta.
Est aquè prudens, ac tuta, siue faueat præcepto, siue libertati.
Quæ non est certo probabilis, non est tuta.
Illa sola est tuta, de quà dubitari non potest, quin sit probabilis.
Probabilitas, non idem significat, dum dicitur de opinione, ac de alijs rebus,
Quæ opiniones sint practicè improbabiles.
Opinio est similis fidei, præsertim humanæ.
Qua formido honestatem operationis impediat.
Doctrina de opinione probabili, est communis.
Eius electio est licita, in quacumque materià.
Etiam si rationum oppositarum ignoretur solutio.
Etiam alterius opinio potest esse regula operandi.
Subditus sequi potest opinionem Superioris.
Opinio probabilis potest esse regula in materià iurisdictionis.
Et in materià consilij.
Etiam in materià litis.
Etiam opinio speculatiua est licita, cum nihil obstat.
Potest opinio euadere improbabilis, & è contra.

73 *Quid sit probabilitas logica, quid moralis.*
74 *Quæ Auctoritas ad prudentem fidei assensum requiratur.*
77 *Syllogismus, cuius conclusio, est dictamen prudentiæ.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut conscientia erronea, potest esse regula rectè operandi, ita certum est, hoc ipsum, à fortiori, præstare posse conscientiam probabilem; Nomine tamen conscientiæ, non intelligimus hic, vltimum iudicium practicum, prærequisitum ex parte intellectus, ad rectè operandum; nam hoc, certum est, esse semper certum, ac euidens, cum sit actus prudentiæ, quæ, cum sit virtus intellectualis, fertur semper certo, & euidenter in verum. Dum enim format hunc sillogismũ. *Voluntas amplectens, quod illi ab intellectu prudenter proponitur vt bonum, rectè operatur, & peccare non potest, quia, cum sit potentia caca, ad aliud non tenetur: Sed hic & nunc, voluntati prudenter proponitur hoc, vel illud obiectum tanquam bonum, vt constat experientià. Ergo voluntas hic & nunc, illud amplectendo, peccare non potest, sed rectè operatur.* Conclusio hæc, quæ est actus prudentiæ, vltimo prærequisitus ex parte intellectus ad operandum, est certa, ac euidens, & ex præmissis euidentibus, deducta. Verùm, quia est actus reflexus, de eà communiter non loquuntur Auctores, sed illam supponentes, nomine con-

conſcientiæ, intelligunt actum illum, quo, in minori aſſeritur, ab intellectu voluntati directè proponi aliquid, tanquam bonum, vel, malum, honeſtum vel inhoneſtum. Nàm hic ſolus eſt, qui poteſt eſſe aliquando verus, aliquando falſus, aliquando probabilis; & conſcientiam diuidit, in rectam, erroneam, ac probabilem; Dicitur autem conſcientia, quia hic etiam actus, cum ſit requiſitus, ex parte intellectus, ad rectè operandum, dici poteſt aliquo modo regula operandi.

3 Quæſtio igitur eſt; an, ſicut iudicium directum, voluntati falsò proponens aliquid tanquam bonum poteſt illi eſſe regula rectè operandi; ita hoc præſtare poſſit ſimile iudicium, eidem voluntati proponens aliquid, tanquam bonum, non falsò, ſed probabiliter; quamuis enim pars affirmatiua fuerit ſemper apud Antiquos indubitata, & in Eccleſiâ receptiſſima, quia tamen aliqui, nomine probabilitatis abutentes, quamlibet opinionem ſtatim afferunt, vt probabilem; aliqui vero; nomine conſcientiæ, ſiue opinionis probabilis, intelligentes vltimum illud iudicium practicum, quod prærequiritur ex parte intellectus, ad rectè operandum; quaſi hoc afferatur poſſe eſſe ſolum probabile, in opinionem probabilem acerrimè inuehuntur, fingentes ſibi hoſtem, eumque plurimis argumentorum telis confodientes. Ideo, vt opinio verè probabilis, ab apparenter ſolum probabili diſcerni poſſit, & quærelæ, ac rationes, à Recentioribus, contra opinionem probabilem, coaceruatæ, penitus euaneſcant; examinandum eſt, quid requiratur, vt opinio aliqua dici poſſit verè probabilis; ſic enim clare apparebit, quàm immerito oppugnetur, & quàm rationabiliter à Sapientioribus, ac Theologis, imo à totâ Eccleſiâ, fuerit ſemper admiſſa, nec aliter omnino fieri poſſit.

4 Aliquibus ergo, Clericus videtur mortaliter peccaſſe: ita *Caietanus v. opinio c.2. & Summiſtæ, quos refert, & ſequitur Paulus Comitolus lib.5. reſp. mor. qu.15. Merenda tract. de Conſilio. Iulius Mercorus, de opinionum probabilitate par.2. ar.4. 7. & 8. qui plurimos Auctores pro vtraque parte, recenſet. Peterinus tom.3. c.1. nu.10 Candidus Philalethus, opuſc. de praxi opin. quæſt.5. & quidam alij recentiores.*

5 Probatur primò; Quia Clericus, per apprehenſionem motiuorum contra beneficiorum pluralitatem, cæpit eſſe dubius; cæpit enim habere propoſita motiua pro vtraque parte contradictionis, & fere æqualia; vnde ad neutram partem determinare ſe potuit, cum non magis inclinaretur ad vnam, quam ad aliam; operari autem cum conſcientiâ dubiâ, eſt intrinſecè malum; eſt enim operari ſine regulâ, & peccandi periculo ſe exponere.

6 Secundò; Quia, poſt aduentum motiuorum contra beneficiorum pluralitatem, retinere non potuit opinionem probabilem, quam antea habebat ex motiuis oppoſitis; cum

:um enim opinari, sit assentiri vni ›arti, cum solà formidine, ortà ex ınefficacià motiui, quod omnino ıon conuincit, non potuit Cleri:us, post aduentum motiuorum ·ontra beneficiorum pluralitatem, ıabere solam formidinem ortam x inefficacià motiuorum, quibus ınitebatur, sed necessariò cæpit tiam positiuè timere de falsitate artis, cui adhærebat, propter æualem, & fortasse maiorem efficaià motiuorũ partis oppositæ; Ergo on habuit amplius opinionem proıbilem, sicut antea, sed potius ubium. Cum dubio autem, plu› beneficia retinere non poterat, ıia peccandi periculo se expo:bat.

Tertio; quia; Clericus, post aduẽtũ otiuorũ contra beneficiorum plulitatem, de neutrà parte opinari ıplius potuit; eo enim ipso, quod dicauit, vtramque partem conadictionis, esse æqualis fere proıbilitatis, iudicauit, vtramque ırtem, non minus apparere veram, ıàm falsam, cum quodlibet motiım, quò magis suam partem facit ›parere veram, eo magis oppo·am faciat apparere falsam; dum ıtem obiectum æqualiter apparet rum, ac falsum, de illo opinanon possumus, quia iudicare non ›ssumus, obiectum esse verum m solà formidine, quod sit falm; ergo Clericus, propositis otiuis contra beneficiorum pluliitatem, operari amplius non ·tuit, ideoque necessariò cæpit ẽ dubius. Et ratio à priori est, ia motiua vnius partis, licet, quantum est ex se, & seorsim à motiuis oppositis, sint sufficientia ad causandum assensum opinatiuum, ab aliorum tamen præsentià impediuntur, ne de facto causent; sicut pondus in vnà parte lancis, licet ex se, sit sufficiens grauare, & lancem inclinare, à pondere tamen alterius partis impeditur, ne de facto illam inclinet; sicque saluatur, vtraque motiua esse probabilia, & vtraque suo effectu carere, & consequenter intellectum neutri parti assentiri posse.

8 Quartò; Quia, nemo prudenter, ex duobus similibus poculis, alterum eligeret, si sciret, in eorum altero venenum esse permixtum; Neque in biuio positus, alteram ex duabus vijs, quarum altera latronibus esset infesta; Aut alterum ex duobus nauigijs, quorum, alterum passurum esset naufragium. Ergo neque Clericus, alteram ex duabus partibus probabilibus prudenter eligere potuit, cum earum alteram sciret, esse falsam.

9 Quintò; Quia, si Clericus, propositis motiuis contra beneficiorum pluralitatem, perseuerasset in suo assensu probabili, quod eorum pluralitas esset licita; necessario iudicasset, opinionem oppositam esse simul falsam, & veram; falsam quidem, dum suam iudicauit veram; tùm quia, idem saltem virtualiter est, affirmare, suam esse veram, ac oppositam esse falsam; sicut idem virtualiter est, amare aliquod bonum, ac odio habere malum oppositum; tum quia, vtramque simul

ve-

veram iudicare non potuit; Veram verò, quia iudicauit, eſſe probabilem; imo fortaſſe probabiliorem, hoc eſt, ſibi apparere veram, vel magis veram. Conſequens autem eſt impoſſibile, vt per ſe patet;quid enim abſurdius, quam eam opinionem iudicare falſam, quæ ſibi vera, imo magis vera videtur, & è contra; perſeuerare ergo Clericus non potuit in aſſenſu probabili, quem habebat, & conſequenter remanſit dubius, ac ſine regulà operandi.

10 Sextò; Quia, etiam ſi concedatur, Clericum, poſt propoſitionem nouorum motiuorum, retinuiſſe aſſenſum probabilem, quem antea habebàt, adhuc aſſenſus ille non potuit eſſe ſufficiens regula rectè operandi: hæc enim debet eſſe dictamen prudentiæ, certum, & infallibile; Opinio autem, non eſt certa, nec virtus, ſicut eſt prudentia; Ergo Clericus, beneficia retinendo, ſine ſufficienti, ac debità regulà, operatus eſt, & conſequenter peccauit.

11 Septimò; Quia, ſi Clericus vtramlibet opinionem eligere potuiſſet, nimia daretur licentia operandi; nulla enim daretur regula morum, ſed vnuſquiſque, pro ſuo arbitrio, ac opinione, quidlibet agere fere ſemper poſſet; duceretur que potius opinione, quam certà ſcientià, cum res morales, vt plurimum, in opinione ſint poſitæ, & habeant opiniones vtrimque probabiles. Conſequens autem ſine maximà perturbatione, ac ſcandalo, admitti non poteſt; poſità enim ſemel hac libertate ſequendi opinionem probabilem, omnes ferè leges redderentur inutiles, quia impune violari poſſent, ſequendo opinionem probabilem; & conſciētiæ nimis laxarentur, quia nullam aliam legem agnoſcerent, quam propriam opinionem; quo quid abſurdius?

12 Octauò; Quia, ſi Clericus perſeuerans in ſuà opinione probabili, ex vi illius certificari potuiſſet, ſe hic & nunc, non peccare illam eligendo, nemo vnquam peccaret, ſequendo conſcientiam dubiam; non enim datur conſcientia dubia, niſi cum aliquà probabilitate; ſic, cum dubito, an mihi, hic & nunc, ſcribere liceat, hoc ideo eſt, quia habeo rationes probabiles vtrimque propoſitas; Si ergo motiua illa probabilia, etiam præſentibus oppoſitis, Clericum certificare potuerunt de rectà operatione, ſequitur, omnem conſcientiam dubiam eſſe certam, vel ſaltem habere motiuum, quo poſſit certificari: ſicque nullus vnquam dabitur, qui ex conſcientià dubià operetur.

13 Nonò; Quia, qui ſequitur opinionem probabilem, nunquam certus eſſe poteſt, ſe rectè operari,ſed de hoc ſolum probabilitatem habere; ſi enim Clericus probabiliter tantùm iudicauit, beneficiorum pluralitatem, eſſe licitam; ex hoc aſſenſu probabili,deducere non potuit aſſenſum certum, quod ſibi hic & nunc licitum eſſet, plura beneficia procurare, ſed ſolum probabilem, cum concluſio maiorem certitudinem habere non poſſit, quam præ-

ræmissę, & hoc iudicium practi-
um, ex præmissis tantùm proba-
ilibus sit deductum; Consequens
utem est absurdum; qui enim non
st certus, se rectè operari, sed
liquo modo dubitat, siue formi-
at, num rectè operetur, sic ope-
ando, peccandi periculo se expo-
it, ac peccat; ideoque rectè ope-
ari non potest; ergo regula ope-
ndi, debet esse, iudicium certum,
on verò solùm probabile. Hoc
item argumentum euidenter o-
endere videtur, sequi nos in pra-
i non posse opinionem probabi-
m.

NOTABILIA.

HÆc, & fere similia sunt Re-
centiorum argumenta con-
a opinionem probabilem, quæ,
am parum roboris habeant, fa-
è ex ipsà opinionis vere proba-
lis naturà, ac conditione, con-
bit.

Aduertendum igitur est primò;
inionem aliquam esse probabi-
m, nihil esse aliud, quam opi-
onem illam, ex vi suorum moti-
rum, ita apparere veram, vt me-
atur, siue sit digna assensu opi-
tiuo; sicut misterium aliquod Fi-
t esse credibile, nihil est aliud,
am misterium illud taliter pro-
ni, vt mereatur, siue sit dignum
ensu fidei. Ad hoc autem, vt o-
tio, tali assensu sit digna, neces-
io requiritur, vt nitatur motiuis,
æ habeant vim euidenter osten-
ndi de illà, apparentià veritatis,
it hoc ipsum etiam, suo modo, re-
quiritur in assensu fidei. Motiua
verò, tunc habent hanc vim, cum à
pluribus Doctoribus firma, solida,
ac persuasiua iudicantur, nec vllam
rationem conuincentem, contra se,
habent; eo enim ipso, ita reddunt
opinionem apparenter veram, vt
de ipsà apparentià veritatis pru-
denter dubitari non possit. Hoc
autem sufficit, vt iudicetur digna,
quę ab intellectu prudenter creda-
tur, & à voluntate prudenter ad
praxim reducatur; sicut enim fidei
assensus, quia procedit à iudicio
credibilitatis, est prudens; ita assen-
sus opinatiuus, cum à simili iudi-
cio probabilitatis procedit, erit
prudens. Hoc autem iudicium,
cum omnem actum voluntatis præ-
cedat, semper est, saltem moraliter
certum, ac euidens; alioquin in-
tellectus, ad illud formandum, ab
obiecto determinari non posset.

16 Aduertendum est secundò; assen-
sum opinatiuum, non minus esse
nobis voluntarium, ac liberum,
quam assensum fidei; cū enim intel-
lectus ab obiecti euidentià non
cogatur ad assensum, sicut nec co-
gitur in fide, sequitur, quod rema-
neat subordinatus voluntati, & ab
eà ita dependens, vt, vel determi-
nari ab eà possit ad assensum, vel
impediri, sicut potest in Fide. Quo-
niam verò motiua probabilia pro-
poni possunt, aliquando solum pro
vnà parte, aliquando pro vtràque
hinc fit, vt etiam intellectus, ali-
quando à voluntate determinari so-
lum possit, vel ad assensum, vel ad
omissionem assensus; aliquando ve-
ro ad assensum, vel vnius partis, vel

alterius, ita vt voluntas, aliquando exerceat ſolũ quodammodo libertatem contradictionis, aliquando verò libertatem contrarietatis.

17 Aduertendum eſt tertiò; Homines, dum ex opinione probabili operantur, ſic communiter procedere. Propoſito intellectui obiecto probabili cũ ſuis motiuis; V.G. propoſitâ opinione, quod beneficiorum pluralitas licita ſit, quia vſu iam, ac conſuetudine,in Eccleſiam eſt introducta; vel motiua, intellectui apparent ſolida, ac firma, & cum Doctorum auctoritate coniuncta, nec vllam rationem conuincentem contra ſe habentia; vel non? ſi talia non apparent; intellectus non vlterius procedit, ſed opinionem illam ſtatim, tanquam parum probabilem reijcit; ſi verò apparent; ab illis mouetur ad iudicandum, talem opinionem eſſe verè probabilem, ſiue dignam, cui ipſe probabiliter aſſentiatur tanquam veræ, & Voluntas ab hoc iudicio, ſiue dictamine, ſtatim mouetur ad imperandum ipſi intellectui aſſenſum probabilem, quod beneficiorum pluralitas, licita ſit, quia vſu iam,ac conſuetudine, eſt in Eccleſiam introducta; Quia tamen intellectus,hoc probabiliter ſolũ credit, non credit abſolutè,ſed ſolũ, quantũ eſt ex vi talis motiui,& cum formidine, ac timore, quod hoc ipſum poſſit eſſe, ac fortaſſe ſit falſum. Hoc facto, intellectus reflectens ſupra ſuum aſſenſum probabilem, euidenter iudicat, illum eſſe prudentem, ſiue pendentem ab illo primo dictamine prudentiæ, tamquam effectum à ſuâ causâ, ideoque ſe prudenter agere, dum ex vi talis rationis, probabiliter iudicat, beneficiorum pluralitatem eſſe licitam; & ab hoc aſſenſu, quia prudens eſt, mouetur ad euidenter iudicandum, quod operatio voluntatis illi conformis, ſit licita, ſiue digna, quæ à voluntate, vel eliciatur, vel imperetur; & hoc iudicium ſiue dictamen prudentiæ, eſt vltimum iudicium practicum, ſiue conſcientia, à quâ deinde voluntas mouetur ad operandum. V.G. ad plura beneficia, vel procuranda, vel acceptanda, vel retinenda.

18 Aduertendum eſt quartò; operationem à voluntate ſic elicitam, vel imperatã, duplici titulo eſſe prudentem, Primò remotè, quatenus remote pendet ab euidenti iudicio probabilitatis, ſiue à primo illo dictamine prudentiæ,quo opinio iudicatur digna, quæ credatur vt vera. Secundò proximè, quatenus immediate pendet, ac regulatur ab vltimo dictamine prudentiæ, quo operatio,illi opinioni conformis, iudicatur digna, quæ à voluntate ponatur, quod dictamen ſimiliter, eſt iudicium certum, ac ſaltem moraliter euidens, quamuis appelletur conſcientia probabilis, quia oritur ex prudenti aſſenſu probabili, eique innititur tamquam motiuo, à quo intellectus mouetur ad illud formandum. Quod autem hoc dictamen ſit ſaltem moraliter certum, ac euidens, patet; ex eo enim, quod intellectus,prudenter operatur,dum probabiliter iudicat, beneficiorum plurá-

pluralitatem, ex eo motiuo, esse licitam, euidenter sequitur, etiam voluntatem prudenter operari, dum hoc iudicium sequitur, eique se conformat, cum ipsa sit potentia cæca, & feratur in obiectum solum prout illi proponitur ab intellectu. Si ergo beneficiorum pluralitas, illi ab intellectu prudenter proponitur tamquam licita, ac honesta, impossibile est, vt à voluntate prudenter non ametur vt talis. Voluntas autem, dum prudenter operatur, peccare non potest.

Aduertendum est quintò; assensum probabilem, cum feratur in suum obiectum solum probabiliter, non iudicare, illud esse verum absolutè, sed solum præcisiue, & cum aliquà restrictione; scilicet; quantum ex vi motiui, quod habet ad talem assensum; siue potius iudicare, obiectum ita apparere verum, et tamen possit non esse, & fortasse non sit tale; Intellectus enim, dum probabiliter iudicat, beneficiorum pluralitatem esse licitam, non tam iudicat esse, quam apparere licitam ex vi motiui, quod habet; imo simul, vel formaliter, vel virtualiter iudicat, posse, & fortasse non esse talem; Atque hæc est formido, siue dubitatio quædam late sumpta, quam, ex suo modo tendendi includunt omnes actus probabiles, & ratione cuius, esse non possunt vltima regula rectè operandi; hæc enim debet esse omnino certa, alioquin voluntas, illam sequendo, peccandi periculo se exponeret, & exponendo peccaret; Quamuis tamen assensus probabilis, ratione formidinis, ac dubitationis latæ sumptæ, quam includit, non possit esse vltima regula voluntatis, nihil tamen obstat, quin possit esse obiectum, ac motiuum actus reflexi practici, certi, & euidentis, qui sit vltima, ac sufficiens regula voluntatis in operando; Intellectus enim, euidenter cognoscens, se prudenter operari, dum probabiliter iudicat, beneficiorum pluralitatem esse licitã, inde euidenter infert, etiam voluntatem prudenter operaturam, si se illi conformet in operando, cum eius ductum sequi debeat, vt potentia cæca.

20 Aduertendum est sextò; duo dictamina prudentiæ, quæ interueniunt dum quis, ex opinione probabili, operatur. (Primum, quo intellectus iudicat, opinionem esse verè probabilem, siue dignam, quæ credatur; & secundum, quo iudicat, operationem voluntatis, iudicio probabili conformem, esse licitam; siue dignam, quæ à voluntate eliciatur, vel imperetur;) non esse obligatoria per modum legis, sicut in assensu Fidei diuinæ, est iudicium euidens credibilitatis, siue de honestate credendi, illum præcedens; neque consultoria per modum consilij, sicut est dictamen, dictans, præferendam esse continẽtiam matrimonio; sed concessoria per modum cuiusdam concessionis, ac permissionis; Hinc autem fit, vt voluntas, æque licite, opinionem verè probabilem sequi possit, ac relinquere, & sequi oppositam; Si enim hæc etiam sit verè probabilis, ipsa etiam erit prudens, & consequen-

ter radix dictaminis prudentiæ, quod, si voluntas sequatur, peccare non poterit.

21 Aduertendum est septimò; opinionem probabilem, suam probabilitatem non amittere, ex eo, quod intellectui de nouo motiua opposita probabilia proponantur; Cum enim hæc supponantur non conuincentia, nec probabilitatis terminos excedentia, reddere non possunt opposita motiua improbabilia; alioquin iam terminos probabilitatis transgrederentur, & fierent certa; improbabili enim non opponitur probabile, sed certum. Possunt ergo simul in intellectu dari motiua probabilia opposita, sufficientia ad oppositos assensus prbabiles prudenter eliciendos, saltē successiue; Dixi saltē successiue, quia non desunt, qui asserant, posse etiā ab intellectu elici simul, vt *Vasq. 1.2.q.19.ar.6.dis. 62.cap.3. n.10. Azor. lib.2. cap.16. qu.2. Sanch. lib.1. in dec. cap. 9. num. 12. & alij apud istos*. Quid enim obstat, quominus intellectus simul iudicet, beneficiorum pluralitatem apparere licitam, quantum est ex vi consuetudinis, ac praxis Ecclesiæ; & simul apparere illicitam, quantum est ex vi motiuorum oppositorum; hæc enim duo iudicia, cum non sint absoluta, sed præcisiua, & de obiecto diuerso, non videntur contradictoria, neque opposita; Imo, cum vtrumque, ita iudicet, suum obiectum apparere verum, vt simul iudicet, posse esse falsum, ita asserit veritatem de suo obiecto, vt non simul absolutè asserat falsitatem de opposito, sed præscindat; In hac autem sententiâ, ad operandum, prærequiritur electio, quà voluntas alteram opinionem eligat, eamque sequatur; vtramque enim, in praxi, simul sequi non potest.

22 Aduertendum est octauo; motiua opposita probabilia, aliquando esse æqualiter efficacia ad mouendum intellectum ad assensum circa suum obiectum, & tunc constituere opiniones æquè probabiles; aliquando verò, ex vnà parte, esse efficaciora, & ex alterà, minus efficacia; & tunc constituere opinionem probabiliorem, & minus probabilem; quæ inter se non differunt, nisi secundum magis, & minus; sicut actus intensior, & minus intensus, in eodem genere. Quando autem intellectui proponuntur simul motiua opposita æqualia, intellectus, aliquādo neutri parti adhæret, sed manet suspensus, & tunc propriè dicitur dubitare, ac hærere; aliquando verò à voluntate ad alteram partem determinatur; & tunc propriè dicitur opinari, iudicando probabiliter de suo obiecto, & præscindendo ab opposito; semper tamen ad assensum, indiget imperio voluntatis, quia motiua, cum sint tantum probabilia, illum non determinant, nec cogunt ad assensum; sicut in Fide, quia motiuum non est euidens, nec illum cogit ad assensum Fidei, indiget piâ affectione, à quà ad illum determinetur; Voluntas autem intellectum, pro libito, modo ad hanc, modo ad illam partem determinare potest, quia habere potest motiua pecularia, ad illum

llum modo in hanc, modo in illam partem inclinandum. His positis.

RESOLVTIO.

AD casum Respondetur. Clericum, plura beneficia retinendo, nullo modo peccasse. Hæc opinio, in sensu explicato, est adeo communis, vt eam hactenus nemo, præter paucissimos recentiores citos, absolutè negare ausus sit; eoque eius Auctores, hic congerere, superfluum duxi; videri tamen poterunt apud *Clauem Reg. l.1. cap.6. num.4. Sanchez lib.1. m. cap.9. num.14. Suar. tom.5. 3. p. disp.40. sec.5. n.6. Vasqu. 62. cap.4. num.14. Azor. tom.1. 2.2. cap.16. qu.2. Valentiam. 1.2. disp.2. quæst.14. par.4. qua.4. Benum par.2. Theol. Schol. tract.1. p.4. quæst.9. num.15. Filliuc. m.2. tract.21. cap.4. num. 128. anner. disp.2. qu.8. disp.3. n.36. ranadum. Contr.2. tr.12. disp.4. ct.3. Arag. 2.2. qu.63. art.4. dif. mult. Malderum. 1.2. quæst.19. t.5. disp.86. asser.3. Martinez. m.1. qu.19. art.6. Aluarez. disp. 9. Lorcam. tom.1. disp.39. memb. Medinam. 1.2. quæst.19. ar.6. æst.5. Petrum Nauar. lib.3. de st. cap.1. num.269. Basilium Pontium de Matrim. lib.10. c.15. m.4. Ioannem Sanchez disp.42. um.12. qui alios innumeros referunt.*

Probatur autem euidenter; quia Clericus, plura beneficia procurando, ac retinendo, secutus est opinionem verè probabilem, fundatam in vsu Ecclesiæ; sequens autem opinionem verè probabilem, peccare non potest.

25 Primò; Quia opinio verè probabilis, est opinio rationabilis, ac prudens, vt patet ex dictis. Sequens autem opinionem prudentem, peccare non potest, cum non possit, non prudenter operari; si enim prudenter operatur, dum probabiliter iudicat, beneficiorum pluralitatem, esse licitam, qui fieri potest, vt prudenter non operetur, dum huic prudenti iudicio se conformat?

26 Secundo; Quia, si sequens opinionem probabilem, peccare passet, ideo esset, quia non haberet regulam rectè operandi, eo quod opinio, cum sit formidolosa, & includat dubitationem, saltem latè sumptam, non possit esse regula rectè operandi; nec illam sequens eximere se possit à periculo peccandi; Hoc autem euidenter est falsum; nam, licet ipsa opinio probabilis, non possit esse, per se, formalis, ac proxima regula rectè operandi, ex eo tamen, quod sit prudens, & ab intellectu reflexe cognoscatur, vt prudens, eundem intellectum mouet, ac determinat, ad certe, & euidenter iudicandum, licitum, ac honestum esse hic, & nunc, illi opinioni se conformare; quod iudicium, est certum, & regula proxima infallibilis rectè operandi.

27 Tertiò; Quia, Voluntas, dum sequitur opinionem probabilem, eique in praxi se conformat, non

minus prudenter operatur, quam, dum intellectum determinat ad ipſum aſſenſum probabilem; non minus enim ad operandum, in vno caſu, quam in alio, mouetur à dictamine prudentiæ; ad determinandum quidem intellectum, ab euidenti iudicio probabilitatis, ſiue de honeſtate probabiliter aſſentien di; ad eliciendam vero, vel imperandam operationem aſſenſui probabili conformem, ab euidenti iudicio conformabilitatis, ſiue de honeſtate illi aſſenſui probabili ſe conformandi. Si ergo, dum intellectum determinat ad aſſenſum probabilem, prudenter operatur, prudenter etiam operabitur, dum, in operando, eidem aſſenſui ſe conformat. Imo prudentius operatur, dum aſſenſui probabili ſe conformat in operando, quam, dum intellectuw ad ipſum aſſenſum probabilem determinat; dum enim determinat intellectum ad aſſenſum probabilem, ab vno tantum prudentiæ dictamine immediate regulatur; At, dum elicit, vel imperat operationem illi aſſenſui conformem, regulatur à duplici dictamine; immediatè quidem à proprio, mediatè vero, ab eodem, à quo regulatur etiam ipſe aſſenſus probabilis; Voluntatis enim operatio, ab vtroque pendet tamquam à causâ. Si ergo voluntas prudenter operatur, peccare non poteſt.

28 Quartò; Quia impoſſibile eſt, peccare eum, qui certò, ac euidenter iudicat, ſe licitè operari; ideo enim, qui ex conſcientiâ erroneâ inuincibili operatur, non peccat, quia certò credit, ſe licitè tunc operari. Sed qui ſequitur opinionē verè probabilem, certo iudicat, ſe licite operari; certo enim iudicat ſe prudenter amare, quod illi prudenter ab intellectu proponitur tamquam amabile; Ergo impoſſibile eſt, peccare eum, qui ſequitur opinionem verè probabilem.

29 Quintò; Quia, ſi Medicus, Infirmo medicinam proponat, vt probabiliter profuturam, hoc eſt, cum periculo, ne proficiat, & Infirmus certus ſit, Medicum illum prudenter hoc proponere, quis dicat, Infirmum temerè, & non prudenter operari, dum eam ſumit? ſed, quando datur opinio verè probabilis, intellectus voluntati proponit obiectum, vt probabiliter, ſiue apparenter bonum, licet cum periculo, ne ſit tale; & voluntas eſt certa, intellectum, illud prudenter proponere; Ergo non temerè, ſed prudenter operatur, dum illud amplecitur. Si autem prudenter operatur, peccare non poteſt.

30 Sextò; Quia, ſi ſequi non poſſemus opinionem verè probabilem, ſed ſemper quærere, ac ſequi teneremur moraliter certam, fere nunquam licitè operaremur; cum enim, in agibilibus, pauciſſima ſint moraliter certa, eo quod moralis certitudo, non niſi ex communi vſu, ac omnium fere doctorum conſenſu, aut Eccleſiæ definitionibus habeatur; & in rebus fere omnibus moralibus, aliqui vnam partem, alij alteram defendant; fere nunquam haberemus moralem certitudinem, ad licite operandum, neceſſariam.

ariam. Conſequens autem, viam alutis, non ſolùm difficilem reddet, ſed moraliter impoſſibilem, Chriſti iugum intolerabile.

Septimò; Quia, qui ſequitur opinionem verè probabilem, non minus prudenter operatur, quam ui eleemoſinam largitur pauperi; ed hic, eleemoſinam largiendo, ec peccat, nec, per ſe loquendo, eccare poteſt. Ergo nec ille, robabilem opinionem ſequendo; laior probatur, quia ideo, qui dat leemoſinam, prudenter operatur, uia, in eà largiendà, à prudentià, er hunc ſillogiſmum euidentem gulatur. *Honeſtum eſt, dare eemoſinam pauperi, non ſolum erò, ſed etiam prudenter apparen ; alioqui fere nunquam exercere ius opus virtutis, cum fere nun uam de Petentis paupertate ſimus rti. Sed hic, qui petit eleemoſi am, eſt pauper, vel verus, vel udenter apparens. Ergo bone um eſt, huic eleemoſinam dare*, a *Card. de Lugo diſp.* 5. *de fide ſ.* 1. *um.* 16. Sed etiam, qui ſequitur pinionem verè probabilem, ab àdem prudentià, per ſimilem ſil ogiſmum, regulatur; Regulatur nim per hunc. *Honeſtum eſt, erari iuxta opinionem, non ſolum eram, ſed etiam prudenter appa entem; alioquin fere nunquam oneſte operaremur, cum fere unquam de opinionum veritate imus certi; Sed hæc opinio, eſt, vel era, vel prudenter apparens, quia ſt vere probabilis; Ergo honeſtum ſt, iuxta eam operari*. Igitur tiam, qui opinionem probabilem ſequitur, prudenter operatur. Aliter etiam, ſillogiſmus, ſic proponi poteſt: *Honeſtum eſt, amplecti bonum, non ſolum verum, ſed etiam prudenter apparens; quia voluntas non fertur in bonum pro vt eſt in ſe, ſed ſolum pro vt illi, per intellectum, proponitur, vel apparet, ſiue deinde in ſe ſit, ſiue non ſit tale; Sed bonum, per opinionem verè probabilem propoſitum, eſt, vel verum, vel ſaltem prudenter apparens. Ergo honeſtum eſt, illud amplecti*. Hoc argumentum, adeo euidenter conuincere videtur, vt nullum amplius rationabili dubitationi locum relinquat. Quid enim petunt probabilitatis Impugnatore? certam regulam operandi? en certiſſimam? certè, ſi dans eleemoſinam, pauperi prudenter apparenti, certus omnino eſt, ſe prudenter operari, certus etiá omnino eſt, qui amplectitur opinionem ſiue bonum prudenter apparens.

32 Octauò; Quia, opinio verè probabilis, non ſolùm habet vim dirigendi per modum regulæ, ſed aliquando etiam obligandi per modum præcepti ad aliquid agendum; remotè tamen ſemper, ac radicalitèr, modo explicato. Patet hoc euidentèr, dum quis Eccleſiam ingreditur, tempore conſecrationis; tunc enim obligatur ad hoſtiam adorandam, & tamen non habet plùs quam probabilitatem, quod hoſtia illa ſit conſecrata; non enim certò conſtat, quod hoſtia illa ſit ex tritico, & non potius ex hordeo, vel farre, aut alià ſimili materià; neque quod Sacerdos inten-

tionem habuerit conſecrandi, aut omnia verba neceſſaria protulerit; Cum præſertim, non ſemel, ſed ſæpius, ſiue bonâ, ſiue malâ fide, aliquis ex his defectibus contigerit; Quot, enim bonâ fide, & ob maiorem reuerentiam Sacramenti, hoſtias fecerunt ex Amito, putantes, eſſe materiam ſufficientem? quot fecerunt, aquâ roſaceâ? quot, ob defectum pronuntiationis, ad alia diſtracti, in formâ Conſecrationis, aliquam Syllabam neceſſariam omiſerunt, & poſtea in ſe reuerſi, de hoc ipſo confeſſi ſunt; ſola ergo opinio probabilis, quod hoſtia ſit conſecrata, licèt cum formidine oppoſiti; hoc eſt; cum iudicio, quod res poſſit aliter ſe habere, & de facto aliter ſæpius ſe habuerit; poteſt habere vim, non ſolùm directiuam, ſed etiam obligatiuam, ad hoſtiam illam adorandam. Si autem habere poteſt vim obligatiuam, cur habere non poterit directiuam? certè, ſi prudentia formare poteſt hunc ſyllogiſmum euidenter obligatorium. *Reuerentia Chriſto Domino debita exigit, vt adoretur hoſtia, quoties, vel eſt, vel prudenter apparet conſecrata; Sed hæc hoſtia, vel eſt, vel prudenter apparet conſecrata; Ergo reuerentia Chriſto debita exigit, vt hæc hoſtia adoretur*. Negari non poteſt, quin eadem prudentia, ſimilem ſyllogiſmum euidenter conceſſorium formare ſic poſſit. *Licitè poni poteſt, quod, vel eſt, vel prudenter apparet licitum; ſed hæc operatio, hic & nunc, vel eſt, vel prudenter apparet licita, Ergo hic & nunc, licitè poni poteſt*.

33 Neque obſtat periculum, cui quis ſe exponit, materialiter violandi præceptum; Nam, etiam in hoſtiæ adoratione, exponit ſe quis periculo idololatriæ materialis, ſiue adorandi hoſtiam non conſecratam; & tamen hoc periculum, non tollit obligationem, ſed tamquam remotum, & nullum afferens incommodum, omnino contemnitur. Ergo, eodem modo, ſimile periculum non tollet conceſſionem, ſed, tamquam nullum afferens malum, meritò contemnetur. Adde, quod neque datur hoc periculum; nam operatio probabiliter licita, ſicut non continetur ſub obligatione præcepti, ita nec illud materialiter violat.

34 Multò minùs obſtat ſuſpicio, vel formido, quod actio fortaſſe ſit illicita. Nam, etiam in hoſtiæ adoratione, datur ſimilis formido, quòd hoſtia fortaſſe non ſit conſecrata; & tamen; quia non tollit prudentem aſſenſum, quod ſit conſecrata, non tollit obligationem, quæ ex illo oritur. Sed etiam formido, quæ eſt cum opinione, ſiue aſſenſu probabili, quod operatio ſit licita, non tollit ipſum aſſenſum probabilem; Ergo neque tollet cõceſſionẽ, quæ ex ipſo oritur. Atque hoc eſt, in quo aliqui decipiuntur, non diſtinguentes formidinem, ſiue ſuſpicionem, quæ oritur ex opinione probabili, ab eâ, quæ oritur ex conſcientiâ erroneâ, vel ignorantiâ; cum tamen, toto Cœlo, inter ſe differant, & vna licitam operationem impediat, alia non impe-

mpediat. Formido, vel ſuſpicio orta ex errore, vel ignorantià, impedit, quia quodlibet præceptum, eò ipsò, quod de eo datur ſuſpicio, ſtatim obligat ad inquirendum, vt deponatur error, vel tollatur ignorantia, quæ eius obſeruantiam impediunt. At, cum datur formido orta ex opinione probabili; Præceptum, ſicut non obligat ad ipſam opinionem probabilem tollendā; ità non obligat ad tollendam formidinē ex illà ortam; Opinio enim probabilis non impedit obſeruantiam præcepti, ſicut impedit error, vel ignorantia, ſed potiùs tollit obligationem præcepti, cum nullum præceptum prohibeat, quæ prudenter, & probabiliter iudicantur licita.

Nono denique & poteſt eſſe ratio à priori; Quia, quandiu dātur motiua verè probabilia pro vtràque parte, nec veritas, nec probabilitas, ſiue apparentia veritatis, ad vnam potius partem obligare poteſt, quam ad aliam; Ergo voluntas remanet libera ad vtramlibet eligendam, non minus, quam, cum duo præcepta incompoſſibilia æqualia, aut fere æqualia, ſimul vrgent.

Antecedens probatur; quia, quandiu pro vtràque parte, dantur motiua verè probabilia; veritas omnino latet; cum enim vtrobique euidenter appareat, nec vtrobique eſſe poſſit, vbi vere ſit, inuincibiliter ignoratur; Dixi inuincibiliter; quia, quandiu motiua, probabilitatis terminos non tranſgrediuntur, ſemper pro vtràque parte datur eadem apparentia veritatis, ideoque vbi veritas ſit, ſciri non poteſt. Veritas autem, quandiu inuincibiliter ignoratur, obligare non poteſt voluntatem, quæ eſt potentia cæca, nec ferri poteſt in incognitum.

37 Similiter, neque probabilitas, ſiue apparentia veritatis, obligare tunc poteſt voluntatem; cum enim pro vtràque parte detur, non eſt maior ratio, cur ad vnam potius obliget, quam ad aliam. Cum ergo voluntas, neque à veritate, neque à probabilitate, ad vnam potius partem, quam ad aliam, obligari poſſit, remanet neceſſariò libera, ad vtramlibet eligendam.

38 Neque obſtat, quod probabilitas, ſiue apparentia veritatis, alicui videatur maior pro vnà parte, quam pro alià; nam, hoc non ſufficit ad inducendam obligationem, ſequendi illam partem, & aliam relinquendi; quod enim illi videatur maior, non facit, quod vere ſit maior, cum hoc oriri poſſit, vel ex eius ingenij imbecillitate, vim motiuorum oppoſitorum penetrare non valentis, vel ex paruà eorundem conſideratione, vel ex ſpeciali affectu ad eam partem, vel ex aliquo alio capite; vnde alteri fortaſſe eadem probabilitas videbitur minor. Exceſſus ergo tam modicus, & incertus, non videtur ſufficiens ad obligandam grauiter voluntatem, vt eam partem determinate ſequatur, & alteram relinquat; Vnuſquiſque enim, ſemper iudicare prudenter poteſt; probabilitatem, quæ ſibi videtur maior, ab alijs fortaſſe ingenioſioribus,

aut

aut prudentioribus, & ad eam partem minus affectis, iudicari minorem, nec ſuum ingenium, aut prudentiam, eſſe vnicam probabilitatis menſuram.

39 Atque hæc eſt ratio, cur voluntas, dum opinionem verè probabilem ſequitur, certa ſit, ſe peccare non poſſe, ſed rectè, ac prudenter operari; Certa enim tunc eſt, & ſe non teneri, niſi ad ſequendam apparentiam veritatis, cum veritas ipſa omnino tunc lateat, vt dictum eſt; & apparentiam, quam ſequitur, eſſe dignam, quam ſequatur; cum ita ſit certa, vt de ipſâ prudenter dubitari non poſſit.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

40 IAm, ad obiectiones omnes initio propoſitas, facilis eſt reſponſio. Ad primam. Negatur antecedens; Eſto enim, Clericus habens motiua ſibi, pro vtràque parte contradictionis, propoſita, vtramque partem ſimul iudicare non potuerit tanquam veram; vtramque ſaltem iudicare certò potuit, vt probabilem, ſiue prudenter apparentem. Hoc autem ſatis fuit, vt voluntas, intellectum ad alteram partem determinare poſſet, & ſic dubium deponeret.

41 Ad ſecundam; Negatur ſimiliter antecedens; motiua enim, Clerico de nouo propoſita, cum non fuerint plus quàm probabilia, intellectum ad ſe rapere non potuerunt, & conſequenter nec impedire voluntatem, ne intellectum determinaret ad ea contemnenda, iiſque non obſtantibus, ad perſeuerandum in ſuo aſſenſu. Quamuis autem concederemus, motiua de nouo aduenientia, poſitiuam formidinem de falſitate ſuæ opinionis generare potuiſſe, adhuc tamen, hoc ſatis non fuiſſet, vt Clericus retraheretur ab aſſenſu probabili, quem habebat; formido enim, non eſt cum aſſenſu probabili incompoſſibilis, imo eſt eius proprietas.

42 Ad tertiam; Negatur item antecedens; quamuis enim concederemus, Intellectum, propoſitis ſibi motiuis probabilibus æqualibus, pro vtràque parte contradictionis, ad neutram ſe poſſe determinare; hinc tamen non ſequeretur, illum à voluntate, ad alterutram determinari non poſſe; cum enim neutrius partis motiua illum cogant ad aſſenſum, remanet perfectiſſimè ſubiectus voluntati, à quâ proinde, modo ad vnam, modo ad alteram partem determinari poteſt pro libito; imo, cum hæc ſubiectio, intellectui concedatur in ordine ad fidem, negari omnino non poteſt in ordine ad opinionem; motiua enim probabilia, longe minorem vim habent ad rapiendum intellectum, quam motiua fidei. Hoc autem admiſſo, pleraque Aduerſariorum argumenta ſtatim corruunt.

43 Præterea, falſum eſt, intellectum tunc iudicare, vtramque partem, non minus apparere veram, quam falſam; tunc enim potius, vtramque partem iudicat apparere veram, licet cum periculo falſitatis; motiua autem vnius partis, tunc ſolum

um à motiuis partis oppositæ im-
pediuntur, quando non datur im-
perium voluntatis, intellectum ad
vnam partem impellens; verùm,
si hoc detur, statim impedimen-
tum illud à voluntate superatur;
sicut, quamuis duo pondera æqua-
lia, in lance posita, illam in æqui-
librio constituant, & vnum impe-
diat, ne aliud lancem inclinet, si
quis tamen lancem impellat ad
vnam partem, per impulsum, supe-
rat impedimentum ponderis exi-
stentis in lance oppositâ, sicque
lanx ad vnam partem determina-
tur, ac inclinatur.

Ad quartam; Negatur conse-
quentia; cum enim, in moralibus,
veritatem fere nunquam certò asse-
qui possimus, fere nunqnam ope-
rari possemus. Melius igitur est,
qui veritatem probabilem cum
periculo errandi, quam illâ omni-
no carere; sicut Infirmo satius est,
medicinâ sumere probabiliter pro-
futuram, quamuis cum periculo
ne proficiat; quam ab illâ omnino
abstinere; & quando opinio est
vere probabilis, intellectus, sicut
prudenter opinatur, ita prudenter
errandi periculo se exponit; secus
tamen, non voluntatem; Nam hæc,
cum prudenter feratur in bonum,
non pro vt est in se, sed pro vt illi
proponitur, & apparet, errare non
potest, cum obiectum illi per as-
sensum probabilem propositum, ve-
re appareat, vt bonum; Vnde ipsa,
amplectendo bonum, quod illi pro-
babiliter proponitur, nulli pec-
candi periculo se exponit, quia per
iudicium reflexũ certificatur, quod,
sic operando, prudenter operatur;
& hoc iudicium certum, est pru-
dentia, siue conscientia. Potuit
ergo Clericus prudenter eam opi-
nionem eligere, eique in praxi se
conformare.

45 Ad quintam; Respondetur pri-
mò; Argumentum hoc, sicut, & cæ-
tera præcedentia, nimis probare;
probat enim, ne ex imperio qui-
dem voluntatis, Intellectum deter-
minari posse ad alterutrius partis
assensum, quando pro vtràque par-
te habet proposita motiua proba-
bilia; hoc autem, non solùm est con-
tra quotidianam experientiam, quà
experimur, nos, ex duobus luden-
tibus æque peritis, optare, vt vnus
vincat, quod fieri non posset, nisi
probabiliter crederemus, illum esse
victurum; sed etiam manifestè con-
tra rationem; cum enim neutrius
partis motiua intellectum ad se ra-
piant, illum consequenter eò ma-
gis relinquunt voluntati subiectum,
quò motiua proposita, sunt magis
æqualia, alias assensus probabilis
nunquam posset esse prudens, quia
ad hoc necessario requiritur, vt sit
liber, vt patet in fidei assensu; liber
autem esse non posset, si intellectus
ad illum à voluntate determinari
non posset.

46 Respondetur tamen secundò;
Negando Sequelam; Esto enim;
intellectus, dum vnam partem iu-
dicat veram, oppositam virtualiter
iudicet falsam; at oppositam non
iudicat simul veram, aut magis ve-
ram, sed solum probabilem, aut
probabiliorem: In hoc autem, nul-
lum est inconueniens; intellectus
enim,

enim, vtramque partem iudicare ſimul poteſt probabilem, licet non vtramque veram; Adde, quod intellectus, dum vni parti probabiliter adhæret, illam non iudicat veram abſolutè, ſed ſolum præciſiuè, ſiue quantum eſt, ex vi talis motiui, quod habet; vnde nec oppoſitam iudicat abſolute falſam, ſed ſolum, quantum eſt ex vi eiuſdem motiui; In hoc autem ſenſu, nullum videtur abſurdum, quod intellectus, eandem partem iudicet ſimul, apparere veram ex vi vnius motiui,& falſam ex vi alterius oppoſiti; hoc enim, nihil eſt aliud, quam, intellectum ſimul iudicare, quod duo illa motiua oppoſita, de eâdem parte oſtendunt, vnum quidem veritatem, alterum vero falſitatem, in quo nullum videtur inconueniens, vt docent *Vaſquez diſp.62. cap.5. num.22. & Sanch. lib.1. ſum. cap.9. nu.10. & Azor. lib.2. cap.16. quæſt.2.*

47 Ad ſextam Reſpondetur; aſſenſum opinatiuum, non eſſe regulam formalem operandi, ſiue dictamen illud,à quo voluntas immediatè regulatur, dum operatur; hoc enim, nos etiam fatemur, debere eſſe dictamen prudentiæ, ſiue iudicium practicum certum, & infallibile de honeſtate hic & nunc operandi; ſed ſolum radicalem, quatenus, ex eo, quod intellectus, aliquid prudenter proponit apparenter bonū, inde deducitur tamquam certum ac infallibile, quod voluntas, illud hic & nunc amplectendo, prudenter operatur; & hoc iudicium eſt voluntati regula formalis certiſſima rectè operandi.

48 Ad ſeptimam; Negatur Sequela; ex eo enim, quod opinionem verè probabilem ſequi liceat, non ſolùm nimia in operando licentia non oritur, ſed potiùs certiſſima morum regula præſcribitur, vt infra patebit. Nimia in operando licentia, aliaque incommoda verè grauia, ex opinione non verè, ſed ex leui quolibet motiuo,& apparēter tantum probabili, naſcuntur; Neque enim, ad probabilitatem opinioni conciliandam, leue quodlibet motiuum ſufficit, ſed requiritur firmum, ac ſolidum, quod demum eſt tale, cum, communi, vel ſaltem plurium doctorum ſuffragio iudicatur tale; opiniones igitur, leuibus fundamentis nixæ, hæ ſunt, quæ mores peruertunt, legum obſeruantiam euertunt, ac licentiam verè nimiam, ac compeſcendam inducunt.

49 Ad octauam; Negatur Sequela; dum enim, cum opinione probabili operamur, datur in nobis iudicium certum de ipſâ probabilitate; ſiue apparentiâ veri, & conſequenter de prudentiâ ipſius aſſenſus probabilis, ex quo deinde deducitur iudicium certum de honeſtate operandi, ex vi cuius iudicij, voluntas operatur; Hoc autem iudicium non datur, dum cum dubio operamur; &, ſi in nobis aliquando daretur iudicium certum de honeſtate dubitandi, ex illo deduci non poſſet iudicium certum de honeſtate operandi, ſed potius de honeſtate abſtinendi ab operatione; deduceretur enim iudicium certum

de

de honestate; in praxi, illi dubitationi se conformandi; Voluntas autem, dubitationi intellectus se conformat, nihil operando, cum ab intellectu nullum ei bonum determinate tunc proponatur operabile.

50 Ad nonam; Negatur sequela; qui enim sequitur opinionem probabilem, non operatur immediatè ex vi ipsius opinionis, siue iudicij probabilis, sed ex vi iudicij certi, quod ipsa opinio sit probabilis, ac prudens, ac proinde prudenter, ac honestè ad praxim reducibilis; quod vltimum iudicium, ex præmissis non probabilibus, sed certis est deductum; Sic enim deducitur; *opinio verè probabilis, est ad praxim honestè reducibilis, quia est prudens; sed hæc opinio, est verè probabilis, quia habet motiua ad hoc requisita; ergo est ad praxim honestè reducibilis*; in hoc autem sillogismo, Omnes præmissę, sunt certæ, sicut sunt in hoc alio, qui æquiualenter est idem. *Qui opinionem moralem verè probabilem eligit, ac in praxi sequitur, certus est, se rectè operari, quia certus est, se operari prudenter; sed hæc opinio, est verè probabilis, quia habet motiua ad hoc sufficientia; ergo qui illam hic & nunc sequitur, certus, est se rectè operari*; vides, hìc, nullam interuenire præmissam probabilem, sed omnes esse certas; Errant autem Aduersarij, quia putant, probabilitatis defensores asserere, quod voluntas operetur ex vi conclusionis, ex ipsâ opinione, siue assensu probabili, tamquam ex vnâ præmisśà deductæ, quæ conclusio non potest esse plus quam probabilis; verum ipsi etiam vltro hoc negant; atque hoc est, in quo plerique ex Aduersarijs, hostem sibi fingunt, ac impugnant, cum tamen, ne de hoc quidem, sit quæstio.

COROLLARIA.

51 Colligitur ex dictis primò, omnem opinionem, eo ipso, quod est vere probabilis, esse omnino tutam in praxi; Tutum enim dicitur, quod per se, & non solum ratione ignorantiæ inuincibilis, peccatum excludit; opinio autem, eo ipso, quod est certò probabilis, & consequenter prudens, per se, & essentialiter peccatum excludit; impossibile enim est, peccare eum, qui certus est, se prudenter iudicare, licitum sibi esse, hic & nunc operari; de hoc autem certus est, qui opinionem verè probabilem sequitur; hic enim certus est, opinionem illam esse dignam, quæ credatur, & consequenter se prudenter operari, dum eam credit licitam, ac vt talem sequitur; Qui autem certus est, se prudenter operari, per illam operationem peccare non potest, cum essentialiter sit prudens, & pendens à dictamine prudentiæ.

52 Secundò; Inter opiniones probabiles; nullam dari aliâ magis, aut minus incompossibilem cum peccato, & consequenter magis, aut minus tutam, sed omnes esse cum illo æque incompossibiles, ac tutas; Cum enim omnes, eo ipso quod

quod ſunt verè probabiles, ſint eſſentialiter prudentes, omnes ſunt eſſentialiter incompoſſibiles cum peccato, non minus, quam ſint incompoſſibiles, omnes actus contritionis; incompoſſibilitas autem cum peccato, conſiſtit in indiuiſibili; vel enim excludit totum peccatum, vel nihil. Quemadmodum ergo, inter actus contritionis, non datur vnus àlio incompoſſibilior cum peccato, ita inter opiniones vere probabiles, non datur vna cum peccato magis incompoſſibilis, quam alia, & conſequenter nec magis tuta.

53 Tertiò; Opinionem certò probabilem, cum ſit eſſentialiter prudens, æque eſſe prudentem, ſiue faueat præcepto, ſiue faueat libertati; quod enim faueat præcepto, aut libertati, merè per accidens ſe habet, ac proinde eius naturam non mutat; ſic, quia æque certò iudicare poſſum, probabile eſſe, quod res, quam poſſideo, ſit mea, & conſequenter, quod eam retinere poſſim; & quod non ſit mea, & conſequenter, quod eam tenear reſtituere; alteram pro libito, æque prudenter eligere poſſum, ac ſequi, quamuis vna faueat præcepto, altera libertati; quia vtraque, cum ſit certò probabilis, eſt etiam certo prudens, & conſequenter tuta, & incompoſſibilis cum peccato. Motiua verò, quæ opinionem aliquam reddere poſſunt certo probabilem, imo etiam fortaſſe moraliter certam, ſunt; Doctorum auctoritas; exempla, & praxis Virorum omni exceptione maiorum; præſumptiones; titulus poſſeſſionis; legitima conſuetudo; Superiorum tolerantia in lege humanâ; regula ab inconuenienti vitando, vel pro maiori bono in ijs, quæ mala ſunt, quia prohibita, & ſimilia.

54 Quartò; Opinionem, quæ non eſt certò probabilis, non eſſe, in praxi, tutam; quia eo ipſo, quod dubitari poteſt, an ſit probabilis, ſine digna aſſenſu probabili, voluntas intellectum prudenter determinare non poteſt ad eam indicandam, vt veram, & conſequenter nec ipſam, in praxi, prudenter ſequi poteſt, vt talem; ad hoc enim prærequiritur iudicium certum, quo ſciat, ſe prudenter iudicare illam eſſe veram, & conſequenter dignam praxi, vel vſu, cum hoc iudicium reflexum, ſit dictamen prudentiæ, immediatè regulatiuum ipſius operationis, vel praxis, & à quo operatio habet, vt ſit prudens, ac recta; Hoc autem iudicium nemo habere poteſt, niſi verè habeat opinionem, ſiue aſſenſum opinatiuum prudentem; cum enim hoc iudicium, ſit experimentale, ac reflexum ſupra ipſum aſſenſum opinatiuum prudentem, illum eſſentialiter ſupponit. Si ergo voluntas intellectum prudenter determinare non poteſt ad probabiliter iudicandum, quod opinio ſit vera, neque illam prudenter ſequi poteſt, in praxi, ideoque temere, ac imprudenter operatur, & conſequenter opinio illa non eſt tuta; quid autem requiratur, vt de alicuius opinionis probabilitate dubitari nō poſſit dictum eſt ſupra.

55 Quinto; hanc ſtatui poſſe tamquam

quam regulam generalem.In rebus moralibus, illam solam opinionem probabilem, esse tutam in praxi, de quà dubitari non potest, quin sit probabilis; quia eo ipso, quod dubitare non possumus, quin sit probabilis, siue digna, quæ credatur tamquam vera, dubitare etiam non possumus, quin sit ad praxim reducibilis, siue digna, quæ ad praxim reducatur; vsus enim, siue praxis, sequitur cognitionem, & voluntas intellectum. Hinc autem fit, vt vsus opinionum probabilium, non cuiuscumque relinquatur arbitrio, sed ab hac certà regulà dependeat, quæ tandem in prudenti sapientum existimatione fundatur; Tunc enim demum de aliquà opinione dubitari non potest, quin sit probabilis, cũ plures Doctores eà de re, ex professo, tractantes, in eà conueniunt; difficile enim est, plures decipi. Quare, quãuis hęc vel illa opinio alicui videatur esse probabilis, nõ tamẽ propterea probabilis censenda est, nisi à pluribus saltem Doctoribus, de eà, ex professo agẽtibus, talis esse iudicetur. Atque ita sufficientissime tollitur nimia in sequendis opinionibus licentia, ex quà tot incommoda in Christianam Rempublicam introducta sunt; & aliũde Fidelium conscientiæ non nimis aretantur, fingendo peccatum, vbi vere non est, nec esse potest; & reddendo bona opera moraliter impossibilia; sicuti fit ab ijs, qui ad recte operandum, moralem certitudinem requirunt.

Sextò probabilitatem, in sensu longe diuerso accipi, dum dicitur de opinione versante circa aliquã actionem nostram moralem, ac dum dicitur de alijs rebus; V. G. de materià & formà Sacramentorum; de medicinà; de iure litigantium; &c.; dum enim applicatur opinioni, significat, illam esse dignam assensu opinatiuo; dum vero applicatur V. G. medicinæ, significat, illam ita esse vtilem ad sanitatem, vt tamen possit non prodesse. Hinc autem fit, vt non valeat argumentum à rebus probabilibus ad opinionem probabilem; quamuis enim Medicus teneatur adhibere medicamentum probabilius, hoc ideo est, quia vel ex officio, vel ex charitate, vel ex conuentione tacità, vel expressà cum Ægro, eius sanitatem, meliori modo, quo potest, procurare tenetur, ideoque adhibere debet media magis ad hoc conducentia; Hæc autem locum non habent in opinione probabili. neque enim homo tenetur meliori modo, quo potest, procurare salutem; alioqui status continentiæ, non esset consilium, sed præceptũ. Tenetur ergo solum propriam salutem simpliciter procurare, & cõsequenter adhibere media ad hoc vtilia; Inter hæc autem est, vsus opinionis vere probabilis; nulla enim lege vetitum est, sequi opinionem vere probabilem, siue ponere operationem, quã certo probabile est, non esse vitiosam. Quod autem dictum est de Medico, dicendum est etiam de Ministro Sacramentorum; nam hic etiam ex officio, vel charitate, vel Ecclesiæ consuetudine, Sacramentorum valo-

lorem, quantum poteſt; procurare tenetur, ideoque materiam certam, vel probabiliorem adhibère, cum poteſt; idem de Iudice, cum hic etiam à Republicà conſtitutus ſit, vt vnicuique tribuat, quod ſuum eſt; idem de Tabellione, qui ſimiliter, ex officio, contractuum, ac ſcripturàrum valorem, meliori modo, quo poteſt, procurare tenetur; idem denique de alijs ſimilibus.

57 Septimò; Opinionem, quod in Sacramentorum adminiſtratione adhibere liceat materiam probabilem, etiam quando adhiberi poteſt certa; ſaltem in ijs Sacramentis, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, vel in quibus, ex Eccleſiæ conſuetudine, certus adminiſtrandi modus, eſt præſcriptus; non eſſe probabilem; quia Eccleſiæ conſuetudo, ac præceptum, ſicut contrariam reddit certam, ita hanc reddit improbabilem. Si tamen non daretur Eccleſiæ conſuetudo in contrarium; vel nullum ſequeretur inconueniens, tunc eſſet certò probabilis, eiuſque vſus proinde licitus, vt melius infra patebit.

58 Octauò; Magnam eſſe affinitatem, inter aſſenſum probabilem, & aſſenſum Fidei, præſertim humanæ. Primò enim, vterque eſt voluntarius, ac liber. Secundò, vterque debet eſſe prudens; ſicut enim, *qui citò credit*, ità, qui citò opinatur, *leuis eſt corde: Eccl. 19.* Tertiò, vterque eſt voluntati regula infallibilis in operando; mediata tamen, ſiue radicalis, quatenus eſt radix, ex quà oritur dictamen prudentiæ omnino certum, quod deindè eſt regula infallibilis immediata. Differunt tamen primò, quia aſſenſus Fidei Diuinæ, eſt aſſenſus firmiſsimus; opinatiuus verò, eſt formidoloſus. Secundò, quia aſſenſus Fidei Diuinæ, oritur ex iudicio euidenti credibilitatis, obligante ad ipſum aſſenſum; Opinatiuus verò, oritur ex iudicio euidenti probabilitatis, non obligante, ſed concedente ipſum aſſenſum. Hinc autem fit, vt voluntas, ipſum pro libito, prudenter, vel imperare poſsit, vel prohibere, ac oppoſitum imperare; & conſequenter etiam prudenter, in praxi, ſequi modo hunc, modo illum; iuxta diuerſos fines; quos ad hoc præſtandum habere poteſt. Et ſicut, cum duo præcepta incompoſſibilia, æqualis ferè obligationis, ſimul vrgent, quamcumque partem ſequatur, peccare non poteſt: Ita, dum propoſita ſimul habet motiua verè probabilia pro vtràque parte, quamcumque partem ſequatur, peccare non poteſt, quia ſemper prudenter operatur. Neque hoc eſt, conſcientias laxare, ſed regulâ infallibilem rectè operandi præſcribere. Sicut, cum ad dandam prudentèr eleemoſinam pauperi, præſcribitur opinio prudens, quod ille ſit pauper, vel cognitio certa, quod appareat pauper, hec laxatur conſcientia, nec reſtringitur, ſed aſsignatur regula prudens operandi, modo ſupra explicato num. 31.

59 Nonò; Argumentum, quod contra opinionem probabilem afferri ſolet tanquam ineuitabile, nihil

pror-

prorsus concludere. Sic enim arguitur. Qui suspicionem, vel formidinem habet, quod operatio aliqua sit illicita, absque peccato, eam ponere non potest; Sed qui probabiliter credit, operationem esse licitam, habet simul formidinem, quod sit illicita. Ergo, qui habet opinionem probabilem, quod actio sit licita, eam, absque peccato, ponere non potest. Hoc argumentum nullius prorsùs est roboris; nam vel in maiori loquitur vniuersaliter de omni formidine, vel suspicione, aut scrupulo, & sic est manifestè contra omnes Theologos tam veteres, quàm recentiores, & contra communem sensum Ecclesiæ; Omnes enim in hoc conueniunt, quod operari contra scrupulum (qui nihil est aliud, quàm leuis quædam suspicio, vel formido, quod actio sit illicita) non solùm liceat, sed plerumque etiam sit laudabile; Imò aliquando etiam necessarium; Et rationem reddunt; Tùm, quia scrupulus, sicut non tollit iudicium determinatum, quod operatio sit licita, ità nec tollit dictamen prudentiæ ex eà ortum, a quo voluntas infallibitèr regulatur in operando; Tùm quia, si, propter quamlibet formidinem, abstinendum esset ab opere, de quo probabiliter iudicamus, esse licitum, nimis ardua esset ad Cælum via, cum homines valdè raro, sine aliquà formidine oppositi, veritates cognoscant in hac vità.

60 Vel in eàdem maiori, sermo est solùm de suspicione, ac formidine, quæ cum errore, vel ignorantià est coniuncta; aut formido confunditur cum dubio; & tunc euidentèr apparet, de hac, sermonem non esse in minori, ideoque argumentum nihil prorsùs concludere; formido enim, quæ stat cum opinione, nec est, nec esse potest dubium, cum dubium essentialitèr excludat adhæsionem intellectus ad veramlibet partem, & consequentèr etiam ipsam opinionem, siue iudicium probabile, quod operatio sit licita.

61 Imò; ex hoc ipso euidenter ostenditur, doctrinam de opinione probabili, in sensu explicato, non solùm non esse nouam in Ecclesià, sed ab omnibus Theologis, tàm veteribus, quàm recentioribus, sine vllà controuersià fuisse, semper admissam, & suppositam tamquam omnino certam; Cum enim doceant, licitum esse, operari contra scrupulum, quia scrupulus, siuè formido, non impedit iudicium determinatum, quod operatio sit licita; iam satis constat, eos admittere iudicium determinatum probabile: cũ iudicio enim certo, vel euidenti, dari non potest formido, aut scrupulus partis oppositæ; hoc tamen iudicium probabile, non admiserunt tanquam regulam vltimam operandi, sed solùm tanquam radicem, ex quà deinde oritur iudiciũ, siue dictamẽ reflexum omnino certum, quod est immediata, ac infallibilis regula voluntatis in operando.

62 Quod si, quis assereret, vltimam regulam, requisitam ex parte intellectus ad operandum, posse esse opinionem, siue iudicium aliquod

practicum ſolùm probabile, is meritò impugnaretur, quia hóc iudicium, verè procedere non poſſet à Prudentià, quæ, cum ſit virtus intellectualis, ſemper determinatè fertur in verum; nec vllus vnquam poſſet eſſe certus, de rectitudine, ac honeſtate ſuæ operationis, prout requiritur ad rectè operandum; Verum, hoc, aut nullus, aut ferè nullus vnquam ex Theologis admiſit. Omnes enim, qui opinionem probabilem admittunt, aſſerunt etiam, ad rectè operandum, requiri neceſſariò dictamen prudentiæ, & Prudentiam, cum ſit virtus intellectualis, debere eſſe, notitiam omnino certam agendorum.

63 Decimo; Quæ hactenus dicta ſunt, valere in quacumque materiâ, dummodo in eâ dari poſſit euidentia de probabilitate vtriuſque partis; eo enim ipſo, quod hæc dari poteſt, dari etiam poteſt neceſſariò euidentia de prudenti aſſenſu probabili ad vtramque, & conſequenter etiam de prudenti vtriuſque vſu, ac electione; Vnde Iudex, duplicem legis interpretationem inueniens, vtramque euidenter probabilem, modo vnam, modo alteram amplecti poteſt, eique in praxi ſe conformare; dummodo tamen abſit ſcandalum, & nullum ſequatur inconueniens; & hoc, eſt arbitriũ, quod communiter Amicis promittunt Iudices, dum ab eis rogantur.

64 Vndecimo; Poſſe aliquem tutò ſequi opinionem, quam iudicat euidenter probabilem, quamuis rationes oppoſitas ſoluere neſciat; Nam licet ipſe ſolutionem ignoret, iudicare tamen prudenter poteſt, Eas ab alijs poſſe diſſolui; nemo enim tantum iudicij, aut ingenij arrogare ſibi debet, vt, quod ipſe neſcit, putet, etiam alios omnes ignorare. Imò, in iudicio de aliorum opinionibus ferendo, imprudenter ageret, qui eas improbabiles iudicaret, quia ipſe rationes oppoſitas ſoluere neſcit; nõ enim ideo neſcit, quia ipſæ ſolui non poſſint, ſed quia ipſe hebetioris fortaſſe ingenij eſt, & non adeo perſpicacis, vt alij, qui, illis vix auditis, ſtatim ſoluerent.

65 Duodecimo; Poſſe aliquem ſequi opinionem aliorum, ſi illam iudicet euidenter probabilem. Sic enim *Ariſt. 1. Top. c. 1. & 1. Eth. c. 4. tradit*; Virorum ſapientum conſilium ſequi, reprehendi non poſſe; & *S. Thom. quolib. 2. a. 10.* docet, poſſe vnumquemque amplecti opinionem, quam a Magiſtro audiuit in ijs, quæ ad mores ſpectant; Et ratio eſt clara; quia, eo ipſo, quod iudicatur euidenter probabilis, iudicatur etiam prudenter credibilis, vt vera, & conſequenter etiam prudenter eligibilis, vt bona. Vnde poteſt Confeſſarius, opinioni Pænitentis ſe conformare, ſi eam iudicet euidenter probabilem; Nec ſolùm poteſt, ſed tenetur; Cum enim, Pænitens, eam licitè ſequi poſſit, eſt ad abſolutionem ſufficienter diſpoſitus, nec vllum habet impedimentum; Confeſſarius autem, Pæniteuti diſpoſito, ſine graui culpâ, abſolutionem negare non poteſt; Tum quia Pænitens ad illam habet ius, ne priuetur bono Sacramenti; Tum quia, poſitâ causâ iudicij, quæ eſt

est peccatorum accusatio, siue materia, sequi necessariò debet sententia siue forma, ne mutilum reddatur Sacramentum. Tum denique, quia graue onus esset, Pœnitentem ad alium Confessarium remittere, præsertim, quando confessio facta est de mortalibus. Ità doctores communiter, quos refert, & sequitur *Baldellus lib. 4. d. 13. num. 9.*

66 Decimo tertiò; Posse Subditum, sequi opinionem probabilem Superioris, eique se conformare, si Superioris opinio, circa materiam præceptam, sit verè probabilis; Si enim vnusquisque sequi Prudenter potest aliorum opinionem in rebus suis, quando hæc est verè, ac euidenter probabilis, cur non opinionem Superioris, qui iuris præsumptionem habet pro se? Imò aliqui volunt, Subditum teneri tunc obedire, quia Superior ius habet præcipiendi, quoties non constat, rem præceptam, esse illicitam, & est in possessione istius iuris, ideòque melior est conditio ipsius possidentis, quam Subditi non possidentis. *Lessius tamen lib. 2. c. 41. d. 9. nu. 76. Io: Sanchez in selectis d. 73. Castropal. tr. 1. d. 2. p. 6. num. 5.* Et alij putant, Subditum tunc non teneri obedire; quia præceptum Superioris, strictius obligare non potest, quam præceptum Christi, & Ecclesiæ. Hoc autem nō obligat, quando datur opinio verè probabilis, quod res præcepta non contineatur sub materià præceptà; sic enim Pænitens, fateri non tenetur peccatum, quod probabiliter putat, se non commisisse; ergo neque præceptum Superioris obligabit, quoties Subdito est euidenter probabile, quod res præcepta, vel sit illicita, vel limites iurisdictionis excedat, Superior enim, potestatem non habet præcipiendi, nisi licita, & terminos suæ iurisdictionis non excedentia.

67 Decimo quartò: Eum, qui habet opinionem verè probabilem de suà iurisdictione; licet habeat etiam proposita motiua contraria probabilia: posse iurisdictionem exercere; Tum quia, dictam opinionem sequendò, prudenter operatur, vt patet ex dictis; Tum quia, quandiù datur vtrimque opinio probabilis de aliquà re, eius veritas omnino latet. Quandiù autem veritas latet circa iurisdictionem, datur error communis, qui, ex tacito Ecclesiæ consensu, sufficit, ad illam conferendam. Hinc fit, vt Parochus, quamuis sit in alienà Parochià, aut Sacerdos non sit, assistere tamen possit Matrimonio, quia de hoc datur opinio verè probabilis.

68 Decimo quintò; Posse Confessarium, iuxta opinionem verè probabilem, consilium dare Pœnitenti; & Aduocatum Clienti. Tū quia si Confessarius, & Aduocatus, ex illà opinione, proprias actiones regulare possunt, cur non etiam actiones aliorum, cum eadem sit ratio de omnibus. Tum quia, sic humanæ infirmitati melius prospicitur, & plurima peccandi pericula vitantur. *Vasquez d. 61. c. 4. n. 8.*

69 Decimo sextò; Posse Aduocatum sumere patrocinium Clientis, quoties

ties. Hic litem conteſtari licitè poteſt: hoc autem poteſt, quoties habet pro ſe, rationes verè probabile; his enim poſitis, licitum illi eſt, ſuum ius experiri; Nam, quod ipſi videtur ſolum probabile, Iudici fortaſſe videbitur moraliter certū; vel, quod in principio diſcuſſionis videtur ſolùm probabile, in progreſſu fortaſſe apparebit moraliter certum. Aduocatus tamen, Cliẽtem admonere tenetur, quem gradum probabilitatis habeat eius ius, nè Cliens plùs ſperet, quàm habet, alioquin ipſe Aduocatus teneretur de damno. *Vaſquez 1.2.d.64.c.1. num.4*

70 Decimo ſeptimò; Non ſolùm vſum opinionis probabilis practicæ, eſſe licitum, ſed etiam ſpeculatiuæ, per ſe loquendo, & cum nihil obſtat. Opinio ſpeculatiua dicitur illa, quæ eſt de aliquâ re non factibili: vt, cum quis probabiliter iudicat, rem, quam poſſidet, eſſe ſuam; aliquam circunſtantiam non mutare ſpeciem, Coccolatam habere rationem, non cibi, ſed potus; & ſimilia. Practica, dicitur illa, quæ verſatur circa aliquam operationẽ noſtram, vt faciendam, dictans, eſſe licitam, vel illicitam, honeſtam, vel inhoneſtam; vt, cum quis iudicat, licitam ſibi eſſe retentionem rei, quam poſſidet; talem circunſtantiam non eſſe neceſſariò manifeſtandam in Confeſſione. Coccolatam, ieiunium non violare; & ſimilia.

71 Vſus ergo etiam opinionis verè probabilis ſpeculatiuæ, per ſe loquendo, eſt licitus. Tum quia, etiam opinio ſpeculatiua, eo ipſo, quod eſt verè probabilis, eſt prudens, non minus quam practica. Tũ quia, opinio probabilis practica, regulariter deducitur ex ſimili ſpeculatiuâ, tamquam effectus ex ſuâ causâ, cum nihil obſtat; ex eo enim, quod quis probabiliter iudicet, rem, quam poſſidet, eſſe ſuam, ſtatim infert ſimile iudicium probabile practicum, quod rem illam retinere licitè poſſit. Dixi tamen, cum nihil obſtat, quia hæc illatio impediri aliquando poteſt, vel ab aliquo inconuenienti, quod ex vſu opinionis ſpeculatiuæ ſequeretur, vel ab aliquâ lege eundem vſum ſpecialiter prohibente: quamuis enim probabile ſit, aquam ex ſale reſolutam, eſſe materiam ſufficientem baptiſmi; hinc tamen inferri non poteſt, probabile eſſe, quod adhiberi licitè poſſit ad baptizandum, quia eius vſus, proximi ſalutem periculo exponeret. Similiter, quamuis probabile ſit, panem, aquâ roſaceâ confectum, eſſe panem vſualem; probabile tamen non eſt, ipſum conſecrari licitè poſſe, quia ſpecialiter ab Eccleſiâ prohibetur. Quandò tamen, nullum ſequitur inconueniens, nec vlla datur prohibitio, aut conſuetudo contraria: tunc vſus opinionis ſpeculatiuæ, non minus eſt licitus, quam practicæ. *Ita Suar. to. 4. in 3.p. d. 22. Sec. 3. nu. 5. Sanch. lib. 1. in dec. c. 10. nu. 76. Layman. lib. 1. tr. 1. §. 3. num. 4. Valentia 1. 2. d. 2. q. 14. p. 1. Vaſq. d. 62. c. 4. Nauar. c. 17. n. 280. Petr. Nauar. lib. 3. de reſt. c. 1. d. 13.*

d. 13. *nu.* 297. *Io: Sanch. plures referens d.* 42. *num.* 12. *Diana p.* 2. *tr.* 13. *ref.* 1. *&* 5. & alij cõmuniter.

72 Decimo octauò: Posse aliquas opiniones, temporis decursu, mutari, ita vt ex probabilibus fiant improbabiles, vel è contra. Potest enim aduenire, vel noua lex, vel nouum decretum, vel de nouo apparere aliqua ratio conuincens, quę illas reddat improbabiles, vel è contra. Sic, opinio, quod, qui alium occidit cum moderamine inculpatæ tutelæ, quamuis non peccet, fiat tamen irregularis, (quæ opinio apud antiquos erat communis), nunc non est ampliùs probabilis, quia *in Clem. si Furiosus; de homic.* statuitur oppositum: quod scilicet non fiat irregularis. Similiter, opinio, quod detur obligatio sub mortali recitandi matutinum ante Missam (quam opinionem sequebantur antiqui) iam reddita est fere omnino improbabilis, cum Matutinum nullam prorsùs habeat connexionem cum Missà extra chorum. Item opinio, quod habenti conscientiam peccati mortalis, Sacramentalis confessio ante communionem, necessaria non sit; quæ ante Tridentinum habebatur vt probabilis; post Tridentinum facta est improbabilis; quia Tridentinum *sess.* 13. *cap.* 11. ad Ecclesiæ pacem, & vnionem conseruandam, & ad vitandum scandalum, aut aliud periculum, sub pœnà excommunicationis prohibuit; ne quis eam opinionem pertinaciter teneat, aut publice doceat, vel prædicet. Denique opinio, quod in mortale peccatum lapsi, habità copià Confessarij, statim confiteri teneantur, quæ erat opinio *Alens. par.* 4. *quæst.* 77. *memb.* 4. *ar.* 2. *S. Bonauentura dist.* 17. *par.* 2. *ar.* 2. *quæst.* 2. *&* *aliorum*. modo censetur communiter improbabilis *cum S. Antonino par.* 1. *tit.* 3. *cap.* 10. *§.* 10. *S. Tho. in* 4. *dist.* 17. *qu.* 1. *ar.* 3. & alijs communiter.

73 Decimonono; Quæ hactenus de opinione probabili dicta sunt, intelligenda esse de opinione probabili, probabilitate morali, non verò solùm Logicà, vt aliqui voluerunt; Illa opinio dicitur logicè probabilis, quæ, licet, vt plurimum aut fere semper verificetur, potest tamen aliquando non verificari; vt; quod sub accidétibus panis sit propria substãtia; quod homo sit bipes; quod scriptura Notarii sit vera &c. Hæ tamen propositiones, dicuntur physice, ac moraliter certæ, quia in eis, formido de falsitate, rationabiliter, vt leuis contemnitur; nemo enim dubitat de Notarij scripturà, quia quamuis non repugnet, Notarium men iri, ex eo tamen, quod sit persona publica, ac iurata, præsumitur non mentiri. Illa opinio dicitur physice, ac moraliter probabilis, quæ aliquando verificatur, aliquando non; vt; quod post Iridem sequatur serenitas; quod res, quam possideo, sit mea; quod hic & nunc sit media nox; quod votum non emiserim, dum non recordor &c; Hæ autem dicũtur physicè, ac moraliter incertæ, quia annexam habent rationabilem formidi-

tudinem de falſitate ſita enim puto, eſſe hic & nunc mediam noctem; rem, quam poſsideo, eſſe meam; me votum non emiſiſſe &c. vt tamen de hoc ipſo ſim incertus; De opinionibus igitur, etiā hoc modo probabilibus, intelligēda ſunt, quæ dtenus diximus, quia de his etiam poteſt eſſe quæſtio, & de his etiam locuti ſunt hactenus Doctores, vt eos legentibus euidenter conſtabit; quærunt enim, an, ſi ſint duo horologia, quorum vnum aliud per quadrantem præcedat; poſsit quis in nocte bacanalium, dum primum dat ſignum mediæ noctis, adhuc carnes comædere, probabiliter putans, aliud eſſe verum, licet de hoc ſit incertus. Hæc autem, eſt probabilitas moralis, non Logica; & de hac loquentes, fere omnes, aſſerunt, poſſe nos tuto in praxi ſequi opinionem probabilem, dummodo ſit vere probabilis. Cuius rei alia ratio vlterior eſſe poteſt; quia formido iudicio opinatiuo annexa, ſicut ab illo non tollit, quin ſit iudicium determinatum, prudenter dictans, hoc opus eſſe licitum; ita nō impedit, quin voluntas prudēter illud ſequatur in praxi; regulata tamen ſemper immediate ab alio dictamine prudentiæ certò, quod ex ipſo iudicio probabili, non tamquam ex præmiſſā, ſed tamquam ex motiuo, reflexè formatur, & hoc ſolum voluit *Sanch. in ſum. lib. 1. cap. 6.*

74 Vigeſimo; Quæ dicta ſunt de opinione, applicari poſſe etiam Fidei humanæ; Hæc enim ab opinione differt ſolum in hoc, quod opinio nititur rationibus, vel à priori vel à poſteriori; Fides verò, extrinſecā Doctorum auctoritate. Auctoritas autem, vt ſit apta ad reddendam quæſtionem aliquam euidenter probabilem, & conſequenter prudenti fidei aſſenſu dignam, requirit primò; vt ſit Doctorum, in eo genere, inſignium, quales cenſentur communiter eſſe, qui eam impreſsis voluminibus, ex profeſſo, accurate, & cum laude, tractarunt; de his enim iudicari prudenter poteſt; quod materiam illam profundius ſcrutati ſint, ac optime nouerint, ideoque quòd in eā non tam facile fuerint decepti. Secundò, vt Doctores illi non ſint ſingulares, ſed habeant ſocios; quamuis enim vnus, aut etiam alter decipi fortaſſe potuerit; cum tamen plus videant oculi, quam oculus, eo ipſo, quod tres, vel quatuor, aut quinque Doctores in aliquā materiā inſignes, in eā conueniunt, prudenter iudicari poteſt, quod non omnes errauerint.

75 Hinc fit primò, vt in materiā Theologicā, vnius inſignis Theologi auctoritas, longe maioris ponderis ſit, quam quinquaginta Iuriſtarum, aut Canoniſtarum; de his enim, cum materias Theologicas vix à limine ſalutauerint, dubitari ſemper meritò poteſt, quod terminos ipſos confundentes, ſæpe, & in multis errauerint.

76 Secundò; Vt longe plus valeat auctoritas vnius Doctoris claſsici, qui rem ex profeſſo tractauit, quam quinquaginta aliorum, qui more pecudum, ſolā aliorum auctoritate ducti

ducti eam obiter afferunt; In opinionum enim delectu, non tam attendendus est Doctorum numerus, quam sapientia, vt optime aduertit *Paulus Comitolus lib. 5. resp. mor. quæst. 15.* Negari autem non potest; quin Theologis recentioribus, cum vere Classici sunt, magis deferendum sit quam Antiquis. Sicut enim, in cœlo, à recentioribus Astronomis, nouæ veritates detectæ sunt, quæ Antiquos latuerunt; ita à recentioribus Doctoribus, in Theologià, alijsque materijs; Neque hoc mirum videri debet; nam, cum *Sapientia infinitus thesaurus sit hominibus; Sap. 7.* nouæ semper ex eo veritates extrahi possunt. *ita Sanchez lib. 1. in dec. cap. 9. num. 11.*

77 Vigesimo primò; Syllogismum certum, ac euidentem, cuius conclusio, est dictamen prudentiæ, à quo proxime regulatur quicumque opinionem vere probabilem sequitur; esse huiusmodi; *Licitum est, ponere operationem, quam certò probabile est, non esse vitiosam; eo enim ipso certo digna est, quæ prudenter credatur non esse vitiosa, & consequenter etiam, quæ tamquam non vitiosa, prudenter ponatur. Sed certò probabile est, hanc operationem non esse vitiosam, vt eius motiua ostendunt. Ergo licitum est, eam ponere.* En sillogismum vndequaque certum, ac euidentem. Ne mireris autem lector, quod illum toties, sub varijs terminis proposuerim, quia hoc semel perfecte intellecto, difficultates omnes, quæ in hac materià fieri possunt, statim euanescunt; vt consideranti facile patebit; Et ex eius ignorantià, ortæ sunt quæstiones fere omnes, contrà opinionem probabilem, excitatæ. Hunc verò sillogismum requiri ad prudenter operandum, docent: *S. Thom. quolib. 8. art. 13. Nauarr. c. si quis num. 63. dist. 7. de pæn. Suar. de cens. disp. 40. sec. 5. num. 14. Card. de Lugo de fide disp. 5. sec. 1. num. 16. Laym. lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 1. Lessius lib. 1. cap. 1. disp. 1. Ariag. tom. 3. disp. 23. sec. 2. subs. 2. Salas. 1. 2. tr. 8. sec. 5. Azor. par. 1. lib. 3. cap. 25. quæst. 12. Clauis reg. lib. 1. cap. 23. num. 13. Sanch. lib. 1. ca. 6. & lib. 6. cap. 3.* & alij ferè omnes communiter, cum prudentia debeat esse notitia certà agendorum.

QVAESTIO VI.

An conſcientia practicè dubia poſſit eſſe regula operandi.

CASVS.

1 MVLIER quædam, nondum certa de morte Mariti, alteri nupſerat; Poſt Matrimonium verò dubitare cœpit, an ſecundo Marito petenti, poſſet debitum reddere. Cum hoc tamen dubio, petenti reddidit; quæritur; Vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

2 *Quid intelligatur nomine conſcientiæ dubiæ.*
7 *Quid, & quotuplex ſit dubium.*
8 *Quid ſit dubium ſpeculatiuum, quid practicum.*
9 *Vxor debitum reddens cum dubio practico, mortaliter peccat.*
10 *Operari cum dubio practico, eſt intrinſecè malum.*
11 *Eſt contra præceptum, quod prohibet operationem.*
12 *Qui cum dubio practico operatur, ſaltem indeterminatè, vult malum.*
13 *Neceſſario male operatur.*
14 *Operari cum dubio ſpeculatiuo, poteſt non eſſe malum.*
15 *Quando non eſt malum.*
16 *Dubitans de vtràque parte, vel minus malam, vel vtramlibet, eligere poteſt.*
17 *Ad peccandum ſufficit dubium; quod operatio ſit illicita.*
18 *Conſcientia dubia non eſt propriè conſcientia.*
19 *Operans cum dubio, committit peccatum illius ſpeciei, de quà dubitat.*
20 *In dubio practico, pars tutior neceſſariò eſt eligenda.*
21 *Conſcientia obiectiuè dubia, in quo differat à dubiâ formaliter.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut nomine conſcientiæ erroneæ, ac probabilis non intelligitur aliquid, ex parte intellectus immediate præcedens operationem voluntatis, ſed error, vel opinio, quatenus ex illis oriri poteſt actus quidam experimentalis, ac reflexus Prudentiæ, certò & infallibiliter

liter

liter dictans, operationem illis cõformem, esse licitam, vel illicitam; honestam, vel inhonestam. Ita nomine conscientiæ dubiæ, intelligitur, dubium intellectus, quatenus ex illo oriri potest similis actus reflexus Prudentiæ, dictans, operationem ipsi dubio conformem, esse licitam, vel illicitam; honestam vel inhonestam; & quoniam dubium, aliud est practicum, aliud speculatiuum, quæritur hic de practico, an ex illo oriri vnquam possit actus prudentiæ, dictans, operationem illi conformem, esse licitam, an vero semper oriatur actus, dictans esse illicitam.

3 Videtur autem, etiam ex dubio practico, oriri posse actus prudentiæ dictans, esse licitum operari, Ideoque Mulier mortaliter non peccasse; primò; quia potest Iudex, quamuis dubitet, an licitum sit, cognitum Innocentem, secundum allegata, & probata iudicare, licitè secundũ allegata, & probata illum cõdemnare; & Miles obedire Principi, à quo vocatur ad bellum, quamuis dubitet, an bellum sit illicitum, vt fatentur Doctores omnes communiter.

4 Secundò; quia certum est, esse licitum, cum dubio speculatiuo, operari; certum enim est, me posse licitè retinere rem, quam possideo, etiamsi dubitem, esse alienam; Ergo erit etiam licitum, operari cum practico; dubium enim practicum, oritur necessario ex speculatiuo; nam si dubito, rem esse alienam, impossibile est, me statim non dubitare, an eam teneat restituere; si ergo semel licitum est, operari cum dubio speculatiuo, necessariò debet esse licitum etiam, operari cum practico.

5 Tertiò; quia si non liceret operari cum dubio practico, sequeretur, sæpe necessitari homines ad peccandum; ponamus enim, quod quis ab altero gladium mutuo acceperit, cum iuramento illum restituendi, quotiescunque petierit, & Dominus petat ad occidendum inimicum; in hoc casu, habens gladium, & dubitans, an liceat restituere, cum hoc dubio, licitè operari non posset, sed necessitaretur ad peccandum; Ex vnà enim parte, restituendo, reus esset homicidij; ex alterà verò, non restituendo, reus esset periurij. Cum ergo nemo necessitari possit ad peccandum, dicẽdum est, posse homines, in similibus casibus, cum dubio practico, licitè operari: ideoque Mulierem, debitum reddendo, mortaliter non peccasse.

6 Quartò; Quia qui operatur cũ dubio, operatur sine cognitione determinatà bonitatis, vel malitiæ ipsius operationis; qui enim dubitat, neque iudicat, operationem esse licitam, neque illicitam, alioquin non dubitaret; sine cognitione autem determinatà malitiæ, ac peccati, non potest quis peccare; non enim dici potest, velle malum, & peccatum, cum, hoc illi per cognitionem determinatè non repræsentetur, ac proponatur; sicut sine cognitione bonitatis, dici non potest bene operari, quia voluntas ferri non potest in bonitatem, nisi hæc illi

mi per cognitionem determinatè proponatur; Sicut ergo qui operatur cum dubio, non bene operatur, ita neque peccat; cum non sit maior ratio vnius, quàm alterius.

NOTABILIA.

7 Aduertendum est primò, Dubium propriè, esse mentis hæsitationem, ortam ex eo, quòd Intellectus, proposito sibi obiecto, neutri parti assentiatur, sed remaneat quasi suspensus, & ambiguus. Ex duplici autem capite, oriri potest, vt Intellectus, proposito sibi per apprehensionem obiecto, neutri parti per assensum adhæreat; Primò ex eo, quod pro neutrà parte habeat sibi proposita motiua; vt, cùm dubitat, an sydera Cœli sint paria, an imparia; & tunc dicitur, habere dubium negatiuum, quod, cum, ex defectu motiuorum, deponere non possit, rationes pro alterutrà parte quærere tenetur, vt illud deponat; Secundò ex eo, quod intellectus, hinc inde, propositas habeat rationes probabiles æque efficaces; Tunc enim, cum non sit maior ratio, cur in vnam potius partem inclinet, quam in aliam, Neutri parti determinatè adhæret, sed quasi manet in æquilibrio; & tunc dicitur habere dubium positiuum, quod, vel ex imperio Voluntatis, vel rationibus pro alterutrà parte melius perpensis, deponere potest, vni parti determinatè, per assensum, adhærendo. Quod, si intellectus, supra, huiusmodi dubia reflectens, determinatè iudicet, dubium esse, an sydera sint paria, vel an aliquid liceat, aut non liceat; dicitur tunc habere conscientiam dubiã obiectiuè, quia habet pro obiecto dubium. Cæterum, formaliter non est dubius, sed potius certus, cum iudicium istud sit certum, & euidens; sicut, cum intellectus reflexè iudicat, probabile esse, quod aliquid sit licitum, vel illicitum; iudicium illud, dicitur conscientia probabilis obiectiue, quia habet pro obiecto probabilitatem; Cæterum, formaliter est conscientia certa, quia iudicium illud, est in se certum, ac euidens; In ordine tamen ad praxim, conscientia obiectiue dubia æquiualet conscientiæ dubiæ formaliter, quia regulariter eosdem parit effectus; sicut eosdem parit effectus, iudicium probabile, quod res sit licita, & iudicium euidens de probabilitate, quod res sit licita.

8 Aduertendum est Secundò; dubium, aliud esse speculatiuum, aliud practicum; speculatiuum, dicitur, quando est de aliquo facto, vel iure; vt, cum quis, dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit in ordine ad ieiunium; vel, an matrimonium sit validum; an detur aliqua lex, vel præceptum, & similia; aut quando, in genere, dubitatur, an aliquid liceat, vel non liceat; vt, an liceat, die festo, iter agere, vel dare consilium, & similia; Practicum dicitur, quando est de aliquà operatione in particulari, an hîc & nunc liceat, vel non; an sit facienda, vel omittenda; vt, an

an liceat mihi, hunc librum legere, vel detrahentes audire; & similia; Hoc autem dubium, regulariter oritur ex speculatiuo, tanquam proprietas ex suâ radice; Ex eo enim, quod quis dubitat, an res, quam possidet, sit sua, oritur statim dubium; an eam restituere teneatur: ex eo quod dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit; an teneatur ieiunare, & similia; Aliquando tamen Intellectus, aliquam rationem efficacem habere potest, ratione cuius, licet speculatiuè dubitet, practicè tamen non dubitet; Dubitare enim quis potest, an res, quam possidet, sit sua; & tamen nullo modo dubitare, an eam liceat retinere, sed de hoc esse certus, ratione possessionis; Vnde, cum dubio speculatiuo, stare optimè potest, iudicium practicum de rectâ operatione. Vt tamen, cum dubio speculatiuo, rectè quis operetur, necessariò requiritur, vt aliquam rationem saltem probabilé habeat, quà tale dubium, practicè deponat; siue quæ persuadeat, talem operationem, V.G. rei retentionem, hic & nunc esse licitam; alias, à dubio speculatiuo, practicum discordare non posset; his positis.

RESOLVTIO.

9 AD casum Resp. Mulierem, cum eo dubio, debitum reddendo, mortaliter peccasse *Suar. to.6. in 3.p.d.40.sec.5.nu.2. Vasq. 1.2.d.65.c.1.n.4. Sāch.lib.1.in dec. c.10. Bon.d.2.de leg. q.4. pun.7.n.4. Clauis reg.lib.1.c.13. Salas. 1.2. q.21.tr.8.d.2.f.5. Layman.lib.1.tr.1. c.5.§.1. Lessius lib.2.c.3.d.1.* & alii communiter.

10 Probatur Primò; quia Mulier operata est cum dubio practico. Operari autem cum dubio practico est intrinsecè malum; eo enim ipso, quod quis dubitans, an operatio aliqua sit licita, vel illicita, illam facit, manifesto periculo se exponit faciendi illicitam, & consequēter peccandi; Exponere autē se peccandi periculo, est intrinsece malum, ac peccatum; *Qui enim amat periculum, peribit in illo. Eccles. 3.* Cum ergo Mulier, cum dubio practico, debitum reddiderit, exposuit se periculo peccandi, sicque moraliter peccauit.

11 Secundò; quia Mulier, operando cum illo dubio, fecit contra præceptum, prohibens fornicationem: Qui enim operatur cum dubio, an aliquid sit peccatum, facit contra præceptum, quod prohibet tale peccatum: Nam præceptum, eo, ipso, quod prohibet aliquod peccatum, prohibet etiam, ne, quis operetur cum dubio illius peccati; prohibet enim, ne quis se exponat periculo proximo illius peccati, quod facit, qui cum dubio operatur. Qui autem facit cōtra præceptum, prohibens fornicationem, moraliter peccat. Ergo Mulier, operando cum illo dubio, moraliter peccauit.

12 Tertiò, Quia, qui facit aliquid, dubitans, esse malum, censetur, quantum in se est, illud velle, etiāsi sit malum; vult enim illud absolutè, siue bonum sit, siue malum; quòd

quòd autem illud in ſe realiter non ſit malum, per accidens omnino ſe habet, in ordine ad eius voluntatem; Voluntas autem, volens hoc modo malum indeterminatè, non minus eſt mala, quàm, ſi illud vellet determinatè; non minus enim, in vno caſu, eſt affecta ad malum, & peccatum, quàm in alio; Cum ergo Mulier debitum reddiderit, dubitans eſſe peccatum, cenſetur reddere voluiſſe, etiamſi eſſet peccatum, ideoque peccaſſe.

13 Quartò; Quia, qui operatur cum dubio, operatur putans operationem fortaſſe eſſe licitam, fortaſſe illicitam; Qui autem hoc modo operatur, neceſſariò malè operatur, benè enim operari non poteſt, cum non habeat cognitionem determinatam de honeſtate operationis; quæ tamen cognitio neceſſariò requiritur ad hoc, vt voluntas dici poſſit, velle bonum, & ad hoc, vt honeſtas operationis, ſit illi voluntaria. Ergo neceſſariò male operatur; Eo enim ipſo, quod non bene operatur, cum deberet, datur aliquis defectus in ipsâ operatione, ratione cuius, non eſt bona; Hic autem defectus ſufficit, vt operatio ſit mala, quia bonum ex integrâ causâ, malum ex ſingulis defectibus; Neque ad hoc, vt voluntas ſit mala, neceſſe eſt, vt velit malum; ſed ſatis eſt, ſi non velit bonum, quando illud velle deberet, Vnde neque requiritur cognitio determinata malitiæ, ſed ſufficit illius cognitio ſub dubio.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

14 Ad rationes autem in contrarium. Ad primam, Negatur antecedens; Iudex enim, & Miles, tunc non operantur cum dubio practico, ſed ſpeculatiuo; Nam Iudex, ſolùm in vniuerſali, dubitat, an licitum ſit, Innocentem cognitum iudicare ſecundum allegata ac probata; Cum hoc autem dubio ſpeculatiuo, operari licitè poteſt, quia ſimul habere poteſt iudicium practicum certum, quod hic & nunc ſibi liceat, propter aliquas rationes particulares, ſic iudicare: Hoc autem iudicium, eſt regula ſufficiens operandi, & conſequenter ſufficiens, vt operatio ſit licita.

15 Ad ſecundam; Negatur conſequentia; Neque enim, cum dubio ſpeculatiuo, ſemper datur ſimile dubium practicum, ſed ſolùm, quādo non datur ratio aliqua ſpecialis dubium practicum deponendi; quamuis enim dubitet quis: rem, quam poſſidet, eſſe alienam, non tamen dubitat, an illam ſibi liceat retinere, ſed ratione poſſeſſionis, hoc determinatè, ac certò iudicat, ſicque iam habet regulam aliquam ſuæ operationis, quam ſequatur. At, cum dubio practico, an hic & nunc ſit licita operatio, nullum datur iudicium determinatum, & cōſequenter neque vlla regula operandi, quæ tamen, ad licitè operandum, omnino requiritur.

18 Ad tertiam; Negatur ſequela. Qui enim dubius eſſet, an gladium re-

restituere deberet ad vitandum periurium, an vero illum retinere ad vitandum homicidium, debitam prius diligentiam adhibere deberet ad veritatem inquirendam, cum recta ratio dictet, hanc esse adhibendam, ne in operando quis peccet; Si autem, illâ adhibitâ, adhuc dubium rationabiliter deponere non posset, tunc eligere posset, quod minus malum iudicaret; Perinde enim esset, ac, si inter duo mala constitutus esset; Ex duobus autem malis, minus est eligendũ; Quod si discernere non valeret, quodnam maius esset, eligere posset quodcumque vellet, quia, in re, nunquam datur perplexitas, ita, vt homo necessariò peccare debeat.

17 Ad quartã; Negatur minor; Cũ enim ad peccatum, sufficiat quilibet defectus alicuius circunstantiæ requisitæ ad bonum, eo quod malum ex singulis defectibus sequitur, ad peccatum non requiri cognitionem determinatam, quod operatio sit illicita & peccatum, sed sufficere cognitionem sub dubio; Ad peccatum enim, non requiritur, vt voluntas positiuè velit malum, sicut ad actum bonum requiritur, vt velit positiuè bonum, sed sufficit, si non velit debito modo bonum; Eo enim ipso, actus est defectuosus, & consequenter malus; Eo autem ipso, quod non habet determinatè cognitionem boni, sed solùm sub dubio, non vult debito modo bonum; non enim ita vult, vt illud absolutè amare possit, cum ad hoc, non habeat sufficientem cognitionem bonitatis, & aliunde bonum postulet amari absolutè.

COROLLARIA.

18 Colligitur ex dictis primò. Conscientiam dubiam, non esse propriè conscientiam; conscientia enim propriè, est actus Intellectus practici, iudicantis quid hic & nunc faciendum sit, tanquã licitum, vel omittendum, tanquam illicitum; qui actus, ad libertatem, & honestatem operationum voluntatis, est omninò necessarius, tanquam earum regula, eo quod, voluntas, cum sit potentia cæca, non feratur in obiectum, nisi prout illi per cognitionem proponitur. Conscientia autem formaliter dubia, nullum dicit actum intellectus; tunc enim solùm datur, cum Intellectus neutri parti assentitur; Vnde, cum dicitur, conscientia dubia; idem est, ac dicere, non conscientia; sicut cum dicitur, homo mortuus, idem est ac dicere, nõ homo.

19 Secundò, Eum, qui facit aliquid, practicè dubitans, esse peccatum; committere tale peccatum; quale dubitat illud esse; ita vt, si dubitat, esse mortale, sit mortale, si veniale, veniale; Tum quia habet affectum ad peccatum eiusdem rationis cum eo, de quo dubitat, eiusque periculo se exponit; Tum quia facit contra idem præceptum, contra quod, est peccatum, de quo dubitat, cum idem præceptum quod prohibet peccatum, prohibeat

beat etiam operari cum dubio, eo quod prohibeat, eiuſdem peccati periculo ſe exponere.

20 Tertiò; In dubio practico; teneri vnumquemque, partem tutiorem eligere, & in hoc dubio, regulam illam iuris (*in dubijs tutior pars eſt eligenda*) non eſſe conſiliũ, ſed præceptum; Ratio autem eſt, quia vnuſquiſque, proximum peccãdi periculum vitare tenetur; Vitatur autem ſolùm, partem tutiorem eligendo; illa vero dicitur pars tutior, in quà nihil mali repræſentatur, vel ſaltem malum minus; Vnde, qui dubitat, an teneatur ieiunare, ieiunium eligere, tenetur, quia ſic certo non peccat, & non ieiunando peccaret, quia peccandi periculo ſe temere exponeret. Similiter, qui dubitat, an contractus, quem vult celebrare, ſit vſurarius; tenetur illum non celebrare, quia, non celebrando, nullùm incurrit peccandi periculum, celebrando verò, peccandi periculo ſe exponeret. *Sanch. lib. 2. matr. d. 41. n. 9.*

21 Quartò; Conſcientiam obiectiuè dubiam, quamuis regulariter eundem effectum producat, ac cõſcientia dubia formaliter; aliquando tamen, aliquem effectum habere, quem non habet conſcientia formaliter dubia; Si enim, propoſità alicui aliquà Fidei propoſitione, Intellectus, rationibus hinc inde perpenſis, neutri parti aſſentiatur, ſed maneat ambiguus, an ſit vera, vel non, non dicetur propriè hæreticus, & per conſequens hæreticorum pœnas non incurret; At verò, ſi actu reflexo, ac iudicio determinato, affirmaret, illam Fidei propoſitionem, eſſe dubiam, eſſet perfectè hæreticus, quia tunc daretur conſenſus, ſiue iudicium intellectus, affirmans, rem Fidei, non eſſe certam; quod eſt hæreſis manifeſta. *Sanch. lib. 2. ſum. c. 7. nu. 12. contra Suar. d. 19. de fide ſec. 4. num. 16.*

QVÆ-

QVAESTIO VII.

An conscentia speculatiue dubia circa ius possit esse regula operandi.

CASVS.

1 Titius, mortuo Pàtre, inter deposita sibi ab eo relicta, Adamantem inuenit, de quo dubitabat, an esset Cæsaris, an Pompeij; Cumque de hoc certificari non posset, eo quod Vterque esset iam mortuus, & soli superessent Hæredes, Adamantem dedit Hæredibus Pompeij, quia eius erant amici, Queritur, Vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

6 *Dubium speculatiuum, per se loquendo, trahit practicum.*

7 *Titius, vni parti, rem dubiam applicando, mortaliter peccauit.*

8 *Operari cum dubio speculatiuo, quando non datur ratio illud practice deponendi, est intrinsece malum.*

9 *Idem est, ac operari cum dubio practico.*

10 *Vnum necessario infertur ex alio.*

11 *In dubio iuris duorum, res vni iuste applicari non potest.*

12 *Iudex, in simili dubio, Hæreditatem diuidere tenetur.*

13 *Sola Amicitia, non est ratio sufficiens dubium practice deponendi.*

14 *In dubio dignitatis duorum Concurrentium, Episcopus vtrilibet beneficium conferre potest.*

15 *Dubium, nunquam potest esse regula operandi.*

16 *Circumstantiæ particulares, sunt sæpe ratio sufficiens dubium practice deponendi.*

RATIONES DVBITANDI.

2 Conscietia speculatiue dubia, versatur, vel circa ius, vel circa factum. Examinamus hic dubium iuris, examinaturi postea dubium facti. Titius ergo, Adamantem, Pompei Hæredibus concedendo, non videtur peccasse. *Petrus Ledesma qu. 45. matr. ar. 1. d. 2. ad 3. Salon. 2. 2. quæst. 62. art. 6. contr. 4. concl. 4. Bannes ibidem quæst. 40. art. 1. d. 3.*

3 Primò; Quia dubium Titij fuit spe-

speculatiuum; fuit enim dubium iuris; scilicet; An adamas esset Cæsaris, an Pompeij. Cum dubio autem speculatiuo, potest quis licitè operari; Cum dubio enim speculatiuo, optimè stare potest iudicium practicum de rectâ operatione; Sic Miles, de belli iustitia dubitans, formare simul potest iudicium practicum, quod sibi liceat, suo Principi illum ad bellum vocanti, obedire, quandiù de belli iniustitia non constat, sicque licitè militare; Ergo etiam Titius, dubitans, an Adamas esset Cæsaris an Pompeij, potuit formare iudicium practicum, quod sibi esset licitum, Adamantem dare Hæredibus Pompeij, ratione peculiaris amicitiæ, quandiù non constaret, illum ad Cæsaris hæredes pertinere, sicque licitè illum dare.

4 Secundò; Quia Episcopus, quando ex duobus, ad beneficium Curatum concurrentibus, dubitas vter sit dignior, si vnus sit eius amicus, beneficium illi licitè conferre potest, quia eius amicus est; quamuis enim, ex iustitiâ, teneatur, beneficium conferre digniori, quādo constat de maiori dignitate; quando tamen non constat, sed de hoc est dubiū, potest illud vni potiùs, quam alteri licitè conferre, pro vt voluerit, perinde ac, si essent æquè digni: Sed eodem modo, Titius dubitauit, cuius esset Adamas, Cæsarisne, an Pompeij; Ergo ipse etiam potuit, illum pro libito, dare potiùs Hæredibus Pompeij, quam Cæsaris, & ad hoc arbitrium moueri, à peculiari amicitiâ, quam cum ipsis habebat; non enim magis tenetur ipse, ex iustitiâ cōmutatiuâ, respicere ius alterius, quàm Episcopus dignitatem.

5 Tertiò; Quia, quando, inter duos litigantes, non constat de æqualitate iuris, ac causæ, sed sunt hinc inde opiniones probabiles, tenentes, quemlibet, integrum ius ad hæreditatem habere, potest Iudex cui maluerit, integram hæreditatem applicare, cum in hac applicatione, cōformet se opinioni probabili asserenti, illum, ius integrum ad hæreditatem habere, eique integram hæreditatem esse debitam. Sed etiam, quando datur dubium de æqualitate iuris, ac causæ, de ipsâ æqualitate non constat; Ergo tunc etiam, potest Iudex, cuicumque maluerit, hæreditatem applicare. Hoc autem totum, applicari potest Titio; nam, cum ipsi etiam non constaret de æqualitate iuris partium, potuit vtrilibet, pro libito, Adamantem applicare, & consequenter Hæredibus Pompeij potius, quàm Cæsaris, propter amicitiam, quam cum illis habebat.

NOTABILE.

6 ADuertendum est; dubiū speculatiuum, secum regulariter necessariò trahere dubium practicū; ita vt impossibile sit, dari dubiū speculatiuum, & quod ex illo non sequatur, per se, dubium practicū, nisi hoc, ab aliquâ circunstantiâ, aut ratione speciali saltem probabili, per accidens, vel impediatur, vel tol-

collatur; Si quis enim sciat, contractum vsurarium, esse illicitum, & dubitet, an hic contractus, sit vsurarius, dubitare necessariò debet, an hic contractus sit licitus; Nam hoc deducitur, per euidentem consequentiam, ex illis præmissis: similiter, si quis dubitet; an diebus festis, iter agere liceat, & sciat, hodie esse diem festum; impossibile est, quod simul non dubitet, an hodie sibi iter agere liceat; Hoc enim euidenter sequitur ex illis præmissis; Nisi ergo detur aliqua specialis ratio, cogens, vel suadens, dubium practicum deponere, semper ex dubio speculatiuo, oritur, per se loquendo, dubium practicum; sola autem amicitia, nō est ratio sufficiens dubium speculatiuum deponendi, sicut neque proprium beneplacitum, siue exercitium propriæ libertatis; alioquin esset etiam ratio sufficiens dandi Amico rem alienam, quod tamen nemo vnquā concedet. Hoc posito.

RESOLVTIO.

7 RESP. Titium, Adamantem, cū eo dubio, Hæredibus Pompeij tribuendo, mortaliter peccasse. *Azor to.1.lib.2.nu.16. Sanch. lib.2.matr.d.41.nu 8. Molina to.1. de iust. d. 113. concl.3. Reginaldus lib.13.num.83. Valentia p.2.d.2.qu. 14.p.4.qu.4.*

8 Primò; Quia Titius operatus est cum dubio speculatiuo; dubitabat enim, num Adamas esset Cæsaris, an Pompeij, nec vllam habuit rationem cogentem, vel suadentem, dubium practicum inde consurgens deponere. Operari autem cum dubio speculatiuo, quando non datur ratio aliqua peculiaris, tollens, vel impediens dubium practicum, non minus est intrinsece malum, quàm operari cum dubio practico,

9 Secundò; Quia Titius, dubitauit, Adamātē esse Cęsaris. Ergo dubitauit etiā, esse sibi illicitum, dare illum Hæredibus Pompeij; idem enim est, Adamantem esse Cæsaris, ac esse illicitum, dare illum Hæredibus Pompeij, vel saltem vnum est necessariò connexum cum alio, & ex illo infertur. Sed dubitans, esse sibi illicitum, dare Adamantem Hæredibus Pompeij, dubitat practicè: Ergo Titius practice dubitauit, ideoque mortaliter peccauit.

10 Tertiò; Quia, bene infertur; Adamas est Cæsaris, ergo illicitum est, dare illum Hæredibus Pompeij, & qui scit antecedens, scire etiam necessariò debet consequens; Ergo etiam, qui dubitat de antecedenti; dubitare necessariò debet de consequenti; Cum ergo Titius, Adamantem dederit Hæredibus Pompeij, dubitans, hoc sibi esse illicitum, mortaliter peccauit.

11 Quartò; Quia Cæsaris Hæredes, posito dubio, non minus ius habebant in Adamantem, quàm Hæredes Pompeij, sed omnino æquale: Ex æqualitate enim iuris vtriusque partis, oriebatur in Titio dubium: Ergo Titius, cum non esset dominus, sed Restitutor, illum dare non poterat Hæredibus Pompeij. Cæsaris Hæredibus omnino exclusis; In

iuſtum enim eſt, vni totum dare, & excludere alium, æquale ius habẽtem cum illo, cum nulla ſit ratio illum excludendi, ac defraudandi iure, quod habet: Debuit ergo Titius vni parti dare Adamantem, & alteri dimidium pretij, vel alio modo ſatisfacere parti, cui Adamantem non tribuebat; ſicut enim Hæredes Pompeij, integrum Adamantem ſibi vindicare non poterãt, cum non haberent ius certum, ac integrum; itá neque Titius potuit, eis illum integrum applicare, Cæſaris Hęredibus exclusis; ideoque, applicando, mortaliter peccauit.

12 Quintò; Quia Iudex, in ſimili dubio, ex iuſtitiâ, hæreditatem inter partes, habentes æquale ius facti, diuidere tenetur; nec poteſt, ſine iniuſtitiâ, illam integram vni parti applicare, alterâ omnino exclusâ, cum non ſit dominus, ſed diſtributor, & hæc æquale ius habeat cum illâ, & conſequenter hæreditas, non minùs ad hanc pertineat, quàm ad illam; Iudex enim, nihil aliud facit, quàm declarare cui competat ius in hæreditatem; Cum ergo vtrique parti æquè competit, pro vtràque parte illud declarare tenetur. Sed etiam Titius non erat Adamantis dominus, ſed reſtitutor, & quaſi diſtributor, & vtraque pars, ratione dubij, æquale ius habebat in Adamantem. Ergo ipſe etiam, ex iuſtitiâ tenebatur, vel rem diuidere, vel alio modo ſatisfacere parti, cui Adamantẽ non tribuebat; atque adeo, vnam partẽ excludendo, mortaliter peccauit.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

13 Neque obſtant rationes in contrarium; Nam ad primam reſp: Cum dubio ſpeculatiuo, eſſe licitum operari, quando datur aliqua ratio ſpecialis, quæ illud practicè deponere perſuadeat; ſecus autem, ſi talis ratio non detur; Per ſe enim loquendo, ſemper dubium ſpeculatiuum, ſimile dubium practicum generat, cum quo, certum eſt, non eſſe licitum operari. Titius autem, nullam habuit rationem, dubium ſpeculatiuũ practicè deponẽdi, quia amicitia non eſt ratio ſufficiens dandi Amico, quod ſuum non eſt; in alio autem caſu, ibi adducto, datur ſpecialis ratio dubium practicum deponendi; quia, cum nõ conſtet de belli iniuſtitiâ, & ſimul conſtet, bellum fuiſſe à Regio Cõſilio decretum, ac ſtatutum, habet Miles ſufficiens fundamentum præſumendi, non eſſe iniuſtum, ideoque ſibi eſſe licitum militare.

14 Ad ſecundã Reſp. In dubio, vter ex concurrentibus ad beneficium ſit dignior, poſſe Epiſcopum, illud, cui maluerit, conferre; Tum quia, neuter ex eis, ad illud habet ius, etiam iuſtitiæ diſtributiuæ, quouſque eligatur; Tum quia, iuſtitia diſtributiua dictat, & obliga, vt vni tantum conferatur: At in caſu, vtraque pars, ratione dubij, habebat ius iuſtitiæ in Adamantem, quia hic erat vtriuſque ſub dubiò, neque erat maior ratio, illum vni potius applicandi, quàm alteri, cum vtraq; pars, ius haberet æquale: Ergo diui-

di

di necessariò debebat, iuxta mensuram iuris, quod quælibet pars habebat; sicut fuisset diuidendus à Iudice, si partes ad illum confugissent.

15 Ad Tertiã Resp. quando datur opinio probabilis; iam dari regulam sufficientem operandi: At dubium, nunquam potest esse regula operandi, sed necessariò practicè deponi debet, vt quis rectè operetur; nec prudenter deponi potest, nisi detur aliqua ratio illud deponendi; Cum ergo Titius, nullam rationem haberet illud prudenter deponendi, & vni parti potius adhærendi, quàm alteri; neque prudenter potuit, vni parti potiùs, quàm alteri Adamantem applicare, alterâ omnino exclusâ, sed diuidere debuit, vel alio modo satisfacere parti, cui Adamantem non tribuit.

COROLLARIVM.

16 Colligitur ex dictis; Dubium speculatiuum, impediri aliquando, ne generet practicum; Cum enim actus humani versentur circa singularia; dari possunt aliquando, in singularibus, aliquæ circumstantiæ particulares, ratione quarum, facere licet, quod in communi, & prascindendo ab illis circunstantijs, non esset licitum: Sic licitum est Infirmo, ratione infirmitatis, carnes comædere, die Veneris, quod ei, seclusâ infirmitate, non esset licitum; In his ergo casibus, quando datur ratio aliqua persuadens, hic & nunc, operationem esse licitam, tunc practicè deponere quis potest dubium speculatiuum, & contra illud operari; Aliqua tamen ratio saltem probabilis ad hoc, necessario requiritur, quia alias, dubium, temere, & non prudenter deponeretur.

QVAESTIO VIII.

An conſcientia ſpeculatiue dubia circa factum, poſſit eſſe regula operandi.

CASVS.

1 TITIVS, dum circa mediam noctem comæderet; dubitauit, an media nox adhuc eſſet elapſa; Cumque, adhibitâ diligentiâ, certificari non potuiſſet; cum hoc dubio, die ſequenti ad Euchariſtiam acceſsit; Quæritur; Vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

8 *Factum in dubio non præſumitur, ſed probari debet.*

9 *Dubium, cum poſt debitam diligentiam, vinci non poteſt, æquiualet ignorantiæ inuincibili.*

10 *Titius, cum dubio mediæ noctis, ad Euchariſtiam accedens, nõ peccauit.*

11 *Cum dubio ſpeculatiuo formari poteſt iudicium practicum certum.*

12 *Dubium facti trahit ſecum dubium iuris.*

13 *In dubio facti, præceptum non eſt in poſſeſſione obligandi.*

14 *Præceptum, in dubio obligationis, non obligat.*

15 *Dubium ſuperueniens, certâ rei poſſeſſione, ſpoliare non poteſt.*

16 *Factum dubium, poſt debitã diligentiã, inuincibiliter ignoratur.*

17 *Poſſeſſio non ſtat pro obligatione, quando eius inceptio eſt incerta.*

18 *Dubitans, an media nox ſit elapſa, non dubitat, an ſit ieiunus.*

19 *Hoc rationabiliter præſumit.*

21 *Habens ius ad aliquid, propter ſolum dubium, illo ſpoliari nõ poteſt.*

21 *Cum dubio mediæ noctis, haberi poteſt certitudo ieiunij.*

23 *Dubius de ieiunio à culpâ, ad Euchariſtiam accedere non poteſt.*

24 *Dubium ſpeculatiuum, fieri poteſt practice certum.*

25 *An, & quando, in dubijs, tutior pars ſit eligenda.*

26 *Poſt adhibitam debitam diligentiam, quælibet pars eſt æque tuta.*

RA-

RATIONES DVBITANDI.

2 DE dubio facti, est specialis difficultas, an dari possit ratio sufficiens, ad illud prudenter deponendum; Videtur enim, dari non posse; Ideoque, Titium, ad Eucharistiam, cùm eo dubio, accedentem, mortaliter peccasse, ita *Sanch. lib. 2. matr. d. 41. n. 40. Bonac. de contract. d. 1. quæst. 2. p. 2. Salas 1. 2. tom. 2. tr. 8. d. 1. sec. 25. nu. 263.*

3 Primò; quia præceptum sumendi Eucharistiam ieiunè, semper obligat. Ergo qui, dum accedit ad Eucharistiam, dubitat, an sit ieiunus, dubitat, an violet præceptum sumendi Eucharistiam ieiunè: Cum ergo Titius, antecedenter ad præceptum, nullam haberet possessionem, ratione cuius, formare sibi posset iudicium practicum, quod illi liceret, ad illam sic accedere; accedendo, peccauit; possessio enim erat pro præcepto.

4 Secundò; Quia; qui dubitat, an sit ieiunus, dubitat, an sit dignus. Sed qui dubitat, an sit dignus, non potest ad sacramentũ accedere sine culpâ, se enim exponit periculo accedendi indignè: Ergo, qui dubitat, an sit ieiunus, ad Eucharistiam accedere non potest sine culpà, sed probare priùs debet, se esse ieiunum, & tunc de pane illo edere, & de calice bibere.

5 Tertiò; Quia; qualitas non præsumitur, nisi probetur, vt optimè probat *Menoch. consil. 35. n. 31.* Sed ieiunium est qualitas, siue conditio ad Eucharistiæ susceptionem necessaria: Ergo non præsumitur, nisi probetur; Qui autem dubitat, probare non potest.

6 Quartò; Quia, volens beneficium Ecclesiasticum acquirere, probare debet, se esse legitimum; & volens ad sacros ordines promoueri, probare debet ætatem ad illos requisitam; Ergo etiam, volens recipere Eucharistiæ beneficium, probare debet ieiunium naturale; Non minùs enim, hoc, ad Eucharistiã suscipiendã requiritur, quàm ætas ad ordines, & esse legitimũ, ad beneficiũ.

7 Quintò, Quia; Ad Eucharistiam suscipiendam, non minus requiritur, esse ieiunum à cibo, & potu in corpore, quàm esse ieiunum à culpâ, in animâ; Sed ad dignè accedendum, requiritur, vt accedens certò sit ieiunus à culpâ, in animâ: Ergo etiam requiritur, vt certò sit ieiunus à cibo, & potu, in corpore; Sicut ergo peccaret, qui accederet dubius de ieiunio a culpâ; ita peccabit, qui accedit dubius de ieiunio à cibo, & potu.

NOTABILIA.

8 ADuertendum est primò; Factum, quandiu est dubium, hoc peculiariter habere in foro externo, vt nunquam, per se loquendo, præsumatur, sed habeatur pro non facto, quandiu non probatur; *L. (enim) in bello; §. facti e. ff. de Captiuis, & postliminio reuersis dicitur; Factum, in dubio, non præsumitur nisi probetur.* Cuius rei ratio est, quia factum dubium, quandiu non probatur, ignoratur; factum au-

autem ignoratum,in ordine ad nos, perinde omnino est, ac si factum non esset; ideoque, nec vllum omnino effectum moralem parere, aut relinquere potest. Cum autem Forum internum, semper sequatur externum, quandiu externum non nititur falsâ præsumptione; sequitur,quod etiam in Foro interno,factum dubium,per se loquendo, non præsumatur,quandiu non probatur. Hinc autem fit, vt quoties non probatur, rationabiliter præsumatur non factum, & consequenter, quod in dubio facti;cuicumque,eodem modo, operari liceat, ac si factum non esset; vnde fit, vt præsumptio sit ratio sufficientissima practice deponendi dubium speculatiuum,circa factum.

9 Aduertendum est secundò; Dubium speculatiuum, sicut essentialiter supponit ignorantiam rei, de quâ dubitatur;ita, si post adhibitam debitam diligentiam, tolli non possit, æquiualere ignorantiæ inuincibili; vere enim vinci non potest; ideoque,eodem prorsus modo, posse quemlibet operari, ac si rem, de quâ dubitat, inuincibiliter ignoraret. Diligentia enim adhibita, tunc est ratio sufficiens dubium rationabiliter practice deponendi, & contra illud operandi. Hæc autem duo principia, mirum est, quot scrupulis liberent. A Prudentiâ enim formari possût hi sillogismi certi,& euidentes. *Res, quæ rationabiliter præsumitur, esse propria, retineri licite potest. Sed res, quæ possidetur, & de quâ dubitatur, sed non constat, esse alienam, rationabiliter præsumitur esse propria vt constat ex dictis. Ergo retineri licite potest*: Item, *Licet ponere actionem, quæ inuincibiliter ignoratur, esse prohibita. Sed quoties datur dubium de prohibitione, & post adhibitam debitam diligentiam vinci non potest, actio inuincibiliter ignoratur esse prohibita. Ergo non obstante dubio, eam ponere licet*. His ergo positis.

RESOLVTIO.

10 Resp. Titium, cum eo dubio, ad Eucharistiam accedentem mortaliter non peccasse; ita *Ioan. Sanch. disp.42. num. 9. Emanuel Sà v. Euch. num. 28. Medina in sum declar.3. §.42. Layman.lib.1. tr. 1. cap. 5. §.4. num.36. Vasq. d.65.c.3.* & alii apud istos.

11 Primò; Quia Titius, cum dubio speculatiuo de mediæ noctis horâ, formare potuit iudicium practicum, quod sibi esset licitum, ad Eucharistiam accedere; Cum enim dubium esset, facti; an media nox elapsa esset, vel non elapsa; sic potuit ratiocinari: *Factum, in dubio, non præsumitur, nisi probetur;sed probari non potest,mediam noctem iam esse elapsam; Ergo rationabiliter præsumitur, non esse elapsam*. Positâ autem hac rationabili præsumptione, accedere possum, quia sum naturaliter ieiunus; Ieiunium enim naturale, ad Eucharistiam non requiritur, nisi à mediâ nocte.

12 Secundò; Quia; qui die Iouis comedit carnes, dubitans, an media

dia nox effluxerit, non violat præceptum abstinentiæ à carnibus; dubium enim est, an tunc tale præceptum vrgeat? Sed est etiam dubium, an tunc vrgeat præceptum ieiunij naturalis. Ergo neque violabit præceptum ieiunij naturalis; ideoque poterit, tanquam ieiunus, ad Eucharistiam accedere; hæc enim duo præcepta, quoad modum obligandi, non differunt.

13 Tertio; Quia, si quis haberet præceptum ieiunandi, die crastinâ, ieiunio naturali, & hodie dubitans de mediæ noctis horà, comederet; per talem comestionem, ieiunium naturale non violaret; præceptum enim, non esset, pro tunc, in possessione obligandi. Ergo neque per talem comestionem, reddetur ad Communionem inhabilis; In tantum enim redderetur inhabilis, in quantum, per illam comestionem, præsumeretur, ieiunium naturale soluisse. Sed non præsumitur, ieiunium naturale soluisse. Ergo non redditur ad Communionem inhabilis.

14 Quartò: Quia, idem est, dubitare, an media nox effluxerit, ac dubitare, an desierit dies hodierna, ac incœperit crastina, & consequenter, an incœperit obligatio præcepti de ieiunio naturali. Sed quando est dubium de obligatione præcepti, præceptum non obligat, quia in hoc dubio, tota possessio est pro libertate Voluntatis, quæ est certa; Ergo, in dubio de mediæ noctis horà, præceptum ieiunij naturalis, non obligat; ideoque nec violatur; & consequenter potest sic dubitans, ad Eucharistiam, tanquam ieiunus, accedere.

15 Quintò; Quia, qui rem aliquam possidet, si ei dubium superueniat, an res illa sit sua, & adhibità diligentià, dubium vincere non possit ratione certę possessionis, vti potest re illà, tanquam suà, nec ob dubium superueniens, spoliari potest, aut debet certà possessione, quam habet: sed homo est in possessione communicandi. Ergo, ob dubium superueniens, an media nox effluxerit, vel non effluxerit; hac possessione spoliari non debet; Cum præsertim, stante hoc dubio, adhuc rationabiliter præsumere possit, se esse naturaliter ieiunum, eo quod sit dubium facti.

16 Sextò; Denique, quia vnusquisque licitè ad Eucharistiam accedere potest, quoties inuincibiliter ignorat, dari impedimentum; sed quoties comedens dubitat, an media nox effluxerit, & adhibità debità diligentià, certificari non potest, inuincibiliter ignorat, esse elapsam, & consequenter dari impedimentum; Ergo comedens, post adhibitam debitam diligentiam, non obstante tali dubio, ad Eucharistiam accedere potest. Cum ergo Titius supponatur, debitam adhibuisse diligentiam ad cognoscendum, an media nox esset elapsa, neque de hoc certificari potuisse; licitè ad Eucharistiam accedere potuit, ideoque accedendo, non peccauit.

***

OBIECTIONVM SOLVTIO.

17 AD rationes contrarium, Respondetur; Ad primam, Negatur Antecedens, Præceptum enim ieiunij naturalis, intelligitur incipere obligare; solùm à mediâ nocte, sicut præceptum ieiunij Ecclesiastici; vnde, in dubio de mediâ nocte, non pro præcepto, cuius inceptio obligationis est incerta, sed pro libertate certâ, stat possessio; Hac ergo potuit, dare Titio fundamentum sufficiens formãdi iudicium practicum, quod sibi liceret ad communionem accedere, & se reputare ieiunum.

18 Ad Secundã Resp. Titium non dubitasse, an esset ieiunus, sed, an media nox effluxisset: Cum hoc autem dubio, rationabiliter præsumere potuit, se esse ieiunum, quia præsumere potuit, mediã nocte nondũ effluxisse, eo quod, factum, in dubio, non præsumatur, nisi probetur.

19 Ad Tertiã similiter Resp. Titium non dubitasse de ieiunio, sed illud sufficiẽter probasse ex præsumptione, quod media nox non esset elapsa, quia erat dubium facti.

20 Ad Quartã Resp. primò; Eo ipso, quod non probatur, mediam noctẽ fuisse elapsam, probari sufficienter, ieiunium naturale, ex præsumptione; eo enim ipso, præsumitur, mediam noctem non fuisse elapsam, quia factum non præsumitur, nisi probetur; vnde consequenter etiam præsumitur, ieiunium naturale non fuisse solutum.

21 Resp. tamen secundò, disparitatem esse, quia beneficium, & ordines, sunt merus fauor, ad quem, nullum datur ius. At Eucharistia; ita est fauor, vt, ex Diuinâ benignitate, detur nobis ad illam ius, Quoties autem datur ius ad aliquid, nemo, propter solum dubium superueniens, illo spoliatur, sed constare debet de causâ: Cum ergo non constet de solutione ieiunij naturalis, spoliari non debemus iure ad Eucharistiam accedendi, cum simus in illius possessione; Nam etiam Filius, qui est in possessione suæ legitimitatis, propter dubium superueniens de illigitimitate, non impeditur, ne hæreditatis sit particeps cum alijs filijs legitimis.

22 Resp. Tertiò Ad Eucharistiam requiri, vt probetur solum possessio ieiunij naturalis, sicut ad beneficium, probari debet solum possessio legitimitatis, Possessio autem certa ieiunij, stare potest cum dubio, an mediâ nox sit elapsa: Ad ordines verò requiritur probatio ætatis, quia ætas, cum sit quid facti, non præsumitur, nisi probetur.

23 Ad Quintã Resp. Obligationem ad ieiunium à culpâ, cum sit absoluta, & semper obliget, esse certam, post mediam noctem, sicut etiam, post mediam noctem, est certa obligatio ad ieiunium à cibo, ac potu; vnde possessio tunc stat pro præcepto, cuius obligatio est certa, nõ verò pro excusatione, quæ est dubia. Quare, sicut, si quis mane, os abluendo, dubitaret, an ieiunium naturale soluisset, teneretur à communione abstinere, quia tunc possessio stat pro præcepto, quod, est cer-

certum, non verò pro libertate; Ita qui dubitat de ieiunio à culpa, abſtinere debet, quia poſſeſſio ſtat pro præcepto certo, non verò pro innocentiâ incertâ. Reſolutio tamen melius adhuc patebit inferius.

COROLLARIA.

24 COlligitur ex dictis primò; ſicut opinio ſpeculatiue probabilis, fieri poteſt improbabilis practice, per hoc, quod eius vſus, vel ſit prohibitus, vel aliquod afferat inconueniens; ita è contrà, dubium ſpeculatiuum, fieri poſſe practice certum, ac tutum, per hoc, quod detur aliqua ratio, ipſam praxim, ſiue operationem honeſtans; ſicut enim, non obſtante probabilitate ſpeculatiuâ, prohibitio certa, vel inconueniens, habet vim reddendi praxim illicitam; ita è contra, ratio certa, ac prudens, habet vim reddendi licitam praxim, non obſtante dubio ſpeculatiuo. Quare, ſicut, quamuis ſpeculatiue probabile ſit, aquam ex ſale reſolutam, eſſe materiam ſufficientem Baptiſmi; quia tamen, extrà caſum neceſſitatis, & datur Eccleſiæ prohibitio, & proximi ſalus periculo exponitur; huiuſmodi aqua, ad baptiſmum, licite adhiberi non poteſt; Ita e contrà, quamuis ſpeculatiue dubium ſit, an media nox ſit elapſa; ad Euchariſtiam tamen accedere licet, quia datur rationabilis præſumptio, quod elapſa non ſit, & cõſequenter, quod ieiunium naturale, ad illam requiſitum, ſolutum non ſit: Ex hac autem præſumptione oritur iudiciũ Prudétiæ certũ, & infallibile de rectitudine operationis.

25 Secundò; Quinam ſit ligitimus ſenſus illius vniuerſaliſſimi Axiomatis, a quibuſdam recentioribus perperam intellecti. *In dubijs, tutior pars eſt eligenda: c. iuuenis de ſponſ.* vel illius *ex c. ſi quis diſ. 7. de pæn. Tene certum, & dimitte incertum*. Nam primo intelligenda ſunt de dubio, ac incertitudine practicâ; cum in dubio practico, peccandi periculo ſe quis exponat, nec vllam habeat certam regulam operandi; non vero de dubio ſpeculatiuo, quando datur aliqua ratio illud prudenter practice deponendi; tunc enim datur Prudentiæ dictamen, ſiue iudicium certum de rectitudine operationis, vt dictum eſt; & conſequenter regula infallibilis operandi; quâ poſitâ ſicut impoſſibile eſt, aliquem peccare, ita impoſſibile eſt, peccandi periculo ſe exponere, ideoquè non datur amplius pars minus tuta, ſed vtràque ſit æque tuta, cum, in impoſſibili, non detur magis, aut minus.

26 Tertiò; Eadem principia, vniuerſaliter etiam intelligi poſſe, de omni dubio, antequam debita diligentia, ad illud expellendum, ſit adhibita; tunc enim, dubium, ſicut obligat ad inquirendum de lege, vt vitetur periculum tranſgreſſionis; ita, propter eandem rationem, obligat ad partem tutiorem amplectendam. At, poſt debitam diligentiam, cum æquiualeat ignorantiæ inuincibili, vt dictum eſt; nõ obligat amplius ad partem tutiorẽ ſequendam, quia iam non datur am-

amplius pars formaliter tutior, aut minus tuta; cum enim implicet, eum, qui legem inuincibiliter ignorat, contrà legem peccare, in ipsâ impoſſibilitate tranſgreſſionis, non datur magis, aut minus. Hæc autem, ſunt valde notanda, quia, his ſemel intellectis, ceſſat ſtatim omnis difficultas in hac materiâ; & ex horum ignorantiâ, quidam, non diſtinguentes inter dubium ſpeculatiuum, ac practicum; nec inter dubium, ante, & poſt adhibitam diligentiam; communem omniũ Theologorum doctrinam, tanquam animarum ſaluti pernicioſam, immeritò damnant; cum tamen, & certiſſima ſit, & Sacrorum Canonum, ac Sanctorum Patrum ſenſui omnino conformis, *vt doc. Laym. lib.1. tr.5.c.5.ſ.4.n.38.* plures autẽ caſus particulares inferius afferemus *q.12.* dum oſtendemus, dubium facti nullam omnino parere obligationem,

QVAESTIO IX.

An conſcientia ſpeculatiue dubia, in materiâ iuſtitiæ, poſſit eſſe regula operandi, quando datur titulus poſſeſſionis.

CASVS.

2 TITIVS, cum inter bona paternæ hæreditatis, ſericos quoſdam pannos inueniſſet; de quibus dubitabat, an à Patre, mutuo fuiſſent accepti; nec poſt debitam diligentiam, certior fieri potuiſſet: hoc dubio non obſtante, ex ijs, veſtes, & alia domus ornamenta fieri curauit. Quæritur; vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

2 *An titulus poſſeſſionis ſit ratio ſufficiens dubium deponendi.*

8 *Poſſeſſio generat præſumptionẽ dominij.*

9 *Forum internum conformatur externo, & cur.*

10 *Titius, ſericis pannis vtendo, cũ dubio, non peccauit.*

11 *Legitima Poſſeſſio, eſt ſufficiens titulus Conſcientiam dubiam deponendi.*

12 *Cur, in dubio, melior ſit conditio Poſsidentis.*

13 *Poſ-*

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm ex dictis conſtet, vnumquemque,non obſtante dubio ſpeculatiuo, licite operari poſſe, quando datur ratio aliqua ſufficiens ad illud practice deponendum; Quæritur, an, in materiâ iuſtitiæ, titulus poſſeſſionis, ſit ſufficiens ratio ſimile dubium practice deponédi, eoquè non obſtante, licite operandi.

3 Videtur autem non eſſe, ideoquè Titium mortaliter peccaſſe. *Ita Adrian. 4. de reſtit. quæſt. de praſcript. & quolib. 2. art. 2. Sotus lib. 4. de iuſt. quæſt. 5. art. vlt. Ledeſma p. 2. quæſt. 18. art. 1. d. 14. Aragon. 2. 2. quæſt. 62. art. 1. tract. de Dominio.*

4 Probatur primò; Quia Titius, dubitans, pannos eſſe mutuo acceptos, dubitauit, an eſſent alieni, & conſequenter, an eos teneretur reſtituere; Cum hoc autem dubio, illis licitè vti non poterat, quia exponebat ſe periculo vtendi re non ſuâ, ſicque peccandi contra iuſtitiam; Neque ſolùm operatus eſt cũ dubio ſpeculatiuo, ſed etiam practico.

5 Secundo; Quia; in dubijs, tutior pars eſt eligenda *c. Iuuenis de Spõſalibus & c. ad audientiam: de homic.* Sed tutius eſt reſtituere, quàm retinere, cum in reſtitutione, nullum poſſit eſſe peccatum, in retentione verò eſſe poſſit. Ergo Titius dubitans, an panni eſſent alieni, eos reſtituere tenebatur; ideoque, non reſtituendo, ſed ijs vtendo, peccauit.

6 Tertiò; Quia Titius, poſito illo dubio, eos pannos ſaltem diuidere tenebatur cum pauperibus, ſi de nullo certo Domino dubitabat; Ratione enim dubij, vel alius Dominus, vel Pauperes, loco illius, æquale ius habebant; Ergo, manente illo dubio, eos ſaltem diuidere tenebatur, vt ſeruaretur æqualitas ideoque, non diuidendo, peccauit.

7 Quartò; Quia, ſi is, qui rem aliquam, in dubio poſſidet, eâ vti poſſet, ſequeretur, etiam Coniugẽ, in dubio de valore matrimonij, eo

vti

vti poſſe, ideoque non tantum reddere, ſed etiam petere, ratione poſſeſſionis: Conſequens autem eſt falſum; *Tum ex c. Dominus, de ſecun. nupt. & cap. Inquiſitioni, de ſent. excom.* Vbi expreſsè hoc definitur. Tum quia, ex debiti petitione, imminet periculum fornicationis, ſi non ſit verus Coniux. Tum denique, quia, ante adhibitam diligentiam ad tollendum dubium, non licebat petere: Ergo, cũ idem dubium maneat, poſt adhibitam diligentiam, nec poſt illam petere licebit.

NOTABILIA.

8 ADuertendum eſt primò; Poſſeſſionem, ex naturâ ſuâ, eſſe actum, ſiue exercitium, imo complementum dominij; tunc enim aliquis, dicitur eſſe rei alicuius perfectè dominus, cum eam iuridice poſſidet. Hinc autem fit primo: vt in iure, poſſeſſio bonæ fidei, ad certum tempus continuata, habeat vim præſcribendi; hoc eſt, transferendi dominium rei poſſeſſæ, in ipſum Poſſeſſorem. Secundò, vt habeat vim, generandi præſumptionem iuris; hoc eſt; veriſimilitudinem, ſiue euidentem quandam probabilitaté, quod res poſſeſſa vere ſit Poſſeſſoris; Sicut enim actus, connaturaliter indicat potentiam, à quà procedit, & quilibet effectus ſuam cauſam; Ita legitima poſſeſſio, eſt indicium dominij; Atque ita etiam ſtatuitur *in c. ſi Virgo: 34. q. 1. & L. is, qui deſtinauit: ff. de rei vindic. & L. 1. in fine C. de condit. inſertis; & probat Menoch. de præſumpt. lib. 1. q. 4.* Vnde Poſſeſſor bonæ fidei, re poſſeſsâ, nunquam ſpoliatur, donec plene, ac euidenter probetur, ad illum non pertinere; nec ipſi incumbit onus probandi, quod res ſit ſua, ſed alteri prætendenti; *Et reg. 65. de reg. iuris in 6.* dicitur: *in dubio, ſiue in pari delicto, ac causâ, meliorem eſſe conditionem poſsidentis*. Tum quia, cum poſſidens, habeat, pro ſe, iuris præſumptionem; quandiù delictum, vel ius, non probatur, Reus abſoluitur, & remanet in poſſeſſione ſuæ innocentiæ, vel rei, quam poſſidet. Tum quia Poſſidens, in re, quam poſſidet, habet non ſolum ius dominii dubium, ſicut alius prætendens, ſed præterea etiam ius certũ poſſeſſionis, quod alius non habet. Hæc tamen, locum non habent in poſſeſſione malæ fidei, quia hæc, à iure, merito reprobatur. Titulus ergo poſſeſſionis, in foro externo, eſt Iudici ſufficiens ratio, in dubio iuris, bonæ fidei Poſſeſſori, rem poſſeſſam prudenter concedendi, & conſequenter etiam ipſi Poſſeſſori, rem poſſeſſam retinendi.

9 Aduertendum eſt ſecundò. Forũ internum conſcientiæ, ſemper conformari externo, quandò hoc, à falsâ præſumptione non nititur. Ratio autem eſt; quia, cum vtrumquè Forum, procedat modo humano, eo ipſo, quod internum, externo conformatur, rationabiliter, ac prudenter procedit; Hoc autem ſufficit, vt in Foro interno, rectè quis iudicet, ac operetur; Sicut enim in foro externo, inter Actorem, & Reum

& Reum, est Iudex à Republicâ constitutus, vt vnicuique tribuat, quod suum est; Ita, in Foro interno, inter hominis Libertatem, ac Præceptum, siue legem, constituta est à Deo Conscientia, tanquam Iudex, vt vnicuique tribuat, quod suum est. Et sicut Iudex, in Foro externo, agit ad pœnam imponendam; Ita Conscientia, in Foro interno, ad imputandam culpam; Denique, sicut, in Foro externo; Iudex, per suum iudicium, est regula infallibilis rectè viuendi; ita Conscientia, per suum, est regula infallibilis rectè operandi. Vnde, cum Forum externum, cogit ad seruandum promissum, vel quid simile, etiam internum, ad idem obligat sub mortali; & cum Forum externum supplet defectum iurisdictionis, illum etiam supplet Forum internum; Et ideo hanc vtriusque Fori conformitatem, tenent *Bald. Authent. ingress. num. 49. cap. de Sacros. Eccl. Sotus lib. 4. de iustit. quæst. 5. art. 3. Couarru. in cap. cum esses. num. 7. de testam. Garzias tom. 2. de benef. par. 9. cap. 1. num. 10. Salas. quæst. 21. tract. 8. disp. vnic. sect. 18. num. 166. Thomas Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 5. nu. 20. & lib. 2. disp. 41. nu. 12. & lib. 2. in dec. cap. 10. num. 9. & lib. 2. cap. 23. num. 40. Vasquez 1. 2. tom. 1. disp. 66. cap. 1. num. 3. Suar. de Cens. dis. 40. sec. 5. nu. 16. Io. Sanchez in select. dis. 42. n. 4. & disp. 48. num. 55.* & alij plurimi ab his relati. Cum ergo titulus possessionis, in Foro externo, sit ratio sufficiens retinendi rem possessam, erit etiam in Foro interno. His positis.

RESOLVTIO.

10 Resp. Titium, sericis pannis vendendo, cum eo dubio, nullo modo peccasse. Ita *Thom. Sanch. lib. 2. matr. dis. 41. num. 12. Coninch. de Sacr. disp. 34. dub. 10. num. 93. Io. Sanch. dis. 43. nu. 12. Clauis reg. lib. 1. cap. 13. num. 13. Vasq. disp. 66. cap. 7. num. 36. Salas 1. 2. tract. 8. disp. vnic. s. 23. num. 223. Azor. tom. 1. lib. 1. cap. 19. quæst. 5. Molina tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 35. in fine Couarruuias reg. possessor 2. par. §. 7. num. 4.*

11 Primò; Quia, Cum Titius, pannos illos, inter bona hæreditatis, inuenisset, eos, bonâ fide, possidebat. Ergo eos licitè, non obstante dubio, retinere sibi poterat; possessio enim, est sufficiens titulus cōscientiam dubiam deponendi, & retentionem honestandi, eo quod, *ex regulâ 65. de reg. Iuris in 6. in pari delicto, & causâ, melior sit conditio possidentis*. Sed in dubio, par erat causa, quantum ad illorum pannorum dominium; par enim in eos dominium habebant, Titius, ac Dominus incertus. Ergo melior erat conditio Titij possidentis; ideoque licitè eos poterat retinere.

12 Secundò; Quia, ideo, in dubio, melior est conditio possidentis, quia, in dubio, Possessor præsumitur Dominus rei possessæ, & præsumptio iuris habetur pro veritate.

te, donec oppositum manifestè probetur; Vnde, in Foro externo, in hoc dubio, protegitur Possessor in suà possessione, nec aliquid compellitur restituere. Sed præsumptio Iuris, est titulus sufficiens, ad licitè retinendam, in dubio, rem possessam, & dat ius sufficiens, ad dubium speculatiuum practicè deponendum; est enim titulus sufficiens in Foro externo, & iudicia Fori interni, & externi diuersa non sunt, nisi quando Forum externum falsæ innititur præsumptioni, internum verò nouit veritatem. Ergo, cum, in casu, res in vtroque Foro sit dubia, etiam possessio erit titulus sufficiens, ad eandem rem in dubio, licitè retinendam.

13 Tertio; Quia, positâ possessione, formare sibi potuit Titius iudicium practicum certum de licità pannorum retentione, ac vsu, deductum, non ex dubio speculatiuo, sed ex certis principijs; Sic enim ratiocinari potuit. *In dubio, melior est conditio possidentis, & possidens præsumitur dominus; ideoque vti potest re possessâ. Sed ego pannos possideo. Ergo ego præsumor Dominus; ideoque illis licitè vti possum.* Posito autem hoc iudicio, pannos retinendo, ijsque vtendo, non peccauit; habuit enim iudicium practicum certum de licito eorum vsu, & consequenter regulam sufficientem ad rectè operandum.

14 Quarto; Quia, quamuis Titius, ratione dubij, haberet æquale ius proprietatis & dominij cum Domino incerto, habebat tamen ius non dubium, sed certum possessionis. Ergo retinendo, ac possidendo, nulli fecit iniuriam, sed vsus est iure suo, & consequenter non peccauit.

15 Neque dicas; per dubium, Titij possessionem fuisse interruptam, eo quòd cessauerit bona fides, quæ consistit in hoc, quod possidens putet, rem, quam possidet, esse suam; Qui autem dubitat, hoc existimare non potest. Cessante autem possessione, iam ius vtriusque partis fuisse æquale, ideoque pannos retineri non potuisse à Titio, sed cum pauperibus fuisse diuidendos.

16 Nam, dubium, quamuis bonam fidem impediat in incipiente possidere, quia iniustè rem sibi arrogat, quam non magis existimat ad se, quàm ad alium pertinere; in continuatione tamen possessionis, illam non impedit, quia ad continuationẽ possessionis, sufficit, quod ignoretur, rem esse alienam; hac enim ignorantià positâ, dum res non probatur esse aliena, semper pro possidente est præsumptio, vt dictum est. Vnde illi semper fauendum est, nec obligandus est, aliquid restituere. *Less. lib. 2. c. 6. dub. 3.*

OBIECTIONVM SOLVTIO.

17 AD rationes autem in contrarium, resp. ad primam; Titium, quamuis dubitauerit, pannos esse suos, non tamen dubitasse, an eos restituere teneretur; cum eos possideret; & possessio sit titulus, ac ratio sufficiens dubium specula-

culatiuum deponendi, & formandi iudicium practicum certum, vt dictum est; Neque pannos retinendo, vlli se periculo magis exposuit, quam si inuincibiliter ignorasset, esse alienos; cum enim debitam adhibuerit diligentiam, dubium illud, factum est, æquiualens ignorantiæ inuincibili. Sicut ergo si inuincibiliter ignorasset, esse alienos, nulli se periculo formaliter exposuisset, ita nulli periculo se exposuit, eos, cum illo dubio, retinendo.

18 Ad 2. In dubio practico, tutiorem partem esse eligendam, & quando nulla datur ratio sufficiens, ad dubium practicè deponendum. At in dubio speculatiuo, nulla datur obligatio, partem tutiorem eligendi, quando adest iusta causa dubium practicè deponendi, & contra illud agendi. Neque Titius, pannos retinendo, vlli iniustitiæ periculo, se formaliter exposuit; Quamuis enim panni, à parte rei, forsan essent alieni; optimam tamen habuit rationem illos retinendi, iisque vtendi; Hæc autem ratio, illum ab omni iniustitiæ peccato excusauit, vt dictum est; parumque refert, an, à parte rei, panni essent sui, vel alterius.

19 Ad 3. Resp. posito illo dubio, Dominum incertum, habuisse quidem æquale ius proprietatis cum Titio, sed non æquale ius possessionis. Hoc autem reddidit Titio licitam retentionem, ac possessionis continuationem, quandiu non constabat de certo domino.

20 Ad 4. Resp. Concedendo, quod dubitans de valore matrimonij, post adhibitam diligentiam, non solùm reddere possit, sed etiam petere debitum; est enim Possessor bonæ fidei, non minus, quàm Possessor cuiuscumque alterius rei. Si ergo, in alijs materijs, possessio est titulus sufficiens, vtendi re, de quà speculatiuè dubitatur, an sit sua; erit etiam sufficiens in matrimonio, cum post debitam diligentiam, dubitatur, an alter Coniux, sit suus; Neque cum tali dubio, ad illum accedendo, exponit se formaliter periculo fornicationis; cù, ratione suæ possessionis, practicè non dubitet, & fornicatio sit accessus solùm ad cognitam non suam. Ad 5. autem *Dominus*; respondetur; Eam definitionem intelligendam esse, quandiu non est adhibita debita diligentia; quamuis enim ibi, ius loquatur indistinctè, ratio tamen distinguere cogit, ne bonæ fidei Possessor, ob dubium inuincibile, ab vsu rei suæ, in perpetuum abstinere cogatur. Ante adhibitam autem diligentiam, petere non licet, quia tunc, petens, fornicationis periculo se exponeret; nondum enim est Possessor bonæ fidei; At post adhibitam diligentiam, ratione possessionis, nulli periculo moraliter se exponit, perinde ac, si ignorantià inuincibili laboraret; dubium enim, cum, post adhibitam diligentiam, vinci non potest, æquiualet ignorantiæ inuincibili, vt dictum est.

CO-

COROLLARIA.

21 Colligitur ex dictis primò; Poſsidentem, ſi, adueniente dubio ſpeculatiuo, an res poſſeſſa ſit ſua, omittat debitam diligentiam, vt veritatem aſſequatur, & ea omiſsio ſit cauſa, ne veritas amplius impoſterum deprehendi poſsit; teneri reſtituere, vel ei, de quo dubitat, an ſit dominus, vel, eo ignoto, pauperibus, partem valoris rei, maiorem, vel minorem, pro quantitate dubij; quia Poſsidens, per tale dubium, accedente eà negligentiâ culpabili, conſtituitur Poſſeſſor malæ fidei. Hic autem, tenetur ad reſtitutionem, cum poſſeſsio ei non faueat. *Leſs. lib.*2. *c.*14. *d.*4. *num.*23.

22 Secundò; Poſſeſsorem; ante adhibitam diligentiam ad veritatem aſſequendam, teneri à rei vſu, vel alienatione, abſtinere, quia fruſtra Dominum inquireret, prout tenetur, ſi ei rem integram conſeruare non teneretur. Si tamen res, de quà dubitatur, eſſet equus, vel ſeruus, poſſet, dubitans, dum diligentiam adhibet, eo vti, animo ſoluendi Domino, pretium illius vſus, deductis expenſis, quia in hoc, Dominus non poſſet eſſe rationabiliter inuitus. *Vaſqu.* 1. 2. *qu.66. c.*7. n. 36.

23 Tertiò; Poſſeſſorem, poſt debitam diligentiam, domino non inuento, non ſolùm licitè rem retinere, ac poſſidere poſſe, ſed eà etiam vti, eamque alienare, quia, ſi iuſtè poſſidere poteſt, nulla eſt ratio, ob quàm, debeat ab eius vſu perpetuò abſtinere; Si tamen rem, cum hoc dubio, poſſeſſam, venderet; Emptorem, de vitio admonere teneretur, quia aliàs rem vitioſam venderet, tacito vitio, quo cognito, Emptor, eam nunquam emiſſet, & ex tali emptione, ſequi poſſet Emptori damnum *Clauis regia lib.* 10. *tr.* 2. *c.* 3. *n.* 29.

24 Quartò; Poſſeſſorem, quando cœpit, rem poſſidere, dubitans eſſe alienam, eo quod eam emerit, vel dono acceperit, dubitans eſſe furtiuam; ſi poſt adhibitam diligentiam, adhuc remanet dubius, teneri ad reſtitutionem, quia, cum non cœperit bonâ fide poſſidere, ei non ſuffragatur poſſeſſio, vt in dubio, eius conditio, ſit melior; Non tenetur tamen integrè reſtituere; quia licet ei non ita ſuffragetur poſſeſſio, vt ratione illius, poſſit rem integram retinere, cum tamen, poſt adhibitam diligentiam, non conſtat, eſſe alienam; hòc ſatis eſt, vt non teneatur rem integram, ſed ſolum eius partem, pro ratione dubii, reſtituere. *Rebell par.* 1. *oblig. Iuſt. lib.*2. *de reſt. quæſt.*5. *nu.*7.

25 Quintò; Depoſitarium, ac Commodatarium, ſi dubitent, an, eorum culpâ, depoſitum, vel commodatum perierit, & poſt adhibitam diligentiam, dubium vincere non valeant, non teneri ad reſtitutionem; quia, cum delictum, in dubio, non præſumatur. *L. Merito ff. pro ſocio*: Depoſitarius, & Commodatarius, ſunt in poſſeſſione propriæ innocentiæ, ratione cuius poſſeſſio-

nis,

nis, eximuntur ab omni onere reſtituendi, quandiù delictum certò non conſtat à *Bonacc. de contract. d.1.quaſt.2.pun.4.num.4.*

QVAESTIO X.

An Conſcentia ſpeculatiue dubia, poſſit eſſe regula operandi in materià aliarum virtutum, quando datur titulus poſſeſſionis.

CASVS.

1 TITIVS, Cum inſtaret quadrageſimale ieiunium, dubitare cœpit, an vigeſimum primum annum adhuc expleuiſſet; omnique adhibità diligentià, certificari de hoc non potuit. Quæritur, vtrum ieiunare teneatur.

SVMMARIVM.

9 *In Foro interno, Conſcientia eſt legitimus Iudex inter Voluntatem, ac Legem.*

10 *In quacumquè materià, melior eſt conditio Poſſidentis.*

11 *Quando in dubio tutior via ſit eligenda.*

12 *Quomodo dari ſimul poſſint dubium ſpeculatiuum, & iudicium practicum certum.*

13 *Obligatiò non ligat, niſi Conſcientiæ ſit nota.*

14 *Dubitans an. 21. annum expleuerit, ieiunare non tenetur.*

15 *In omni materià, Poſſeſſor, præter ius dubium, habet certam poſſeſſionem.*

16 *Titulus poſſeſſionis, omnibus Virtutibus eſt communis.*

17 *In Foro externo obligatio dubia non ligat.*

18 *Operans cum dubio, ante debitam diligentiam, iuſte punitur.*

19 *Cur aliquid etiam moraliter certum, appelletur aliquando dubium.*

20 *Præceptum, in dubio, obligat, cum pro ipſo ſtat poſſeſſio.*

21 *Cur ex homicidio dubio contrahatur irregularitas.*

22 *An ſemper, ex duobus malis, minus ſit eligendum.*

23 *Quando nam dubium facti trahat dubium iuris.*

24 *Dubitans de præcepto, poſt debi-*

bitam diligentiam, non obligatur.
25 *Similiter, nec dubitans de Voto, aut Iuramento.*
26 *Lex certa, licet quoad circunſtantiam dubia, obligat.*
27 *Dubitans de impedimento dirimente, poſt debitam diligentiam, Epiſcopi diſpenſatione non indiget.*
28 *Dubitans de matrimonij valore, an petere poſsit.*
29 *Alij tituli, præter poſseſsionem, ſufficientes ad dubium deponendum.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut in materià iuſtitiæ, poſſeſſio rei, eſt ſufficiens ratio eam, in dubio, retinendi; Ita quæri ſolet, an in alijs materiis, ſimilis poſſeſſio propriæ libertatis, ſit iuſta cauſa eam retinẽdi, ac conſeruandi, cum de aliquo præcepto, vel lege dubitatur, & poſt adhibitam moralem diligentiam, dubium vinci non poteſt. Videtur enim, non eſſe cauſa iuſta, ac ſufficiens; & cõſequenter Titium, ſtante eo dubio, ad ieiunium teneri. *Ita Vaſq.1.2.d.65.cap.3.Clauis reg.lib.1.cap.13 art.36.Azor. tom.1. lib.2. cap.19. quaeſt.10.& lib.11.cap 15. quaeſt.2. Comitol.lib.2.quaeſt.12.Turrian. de conſc.d.3.d.1.*

3 Primò; Quia, *In dubijs, tutior pars eſt eligenda, ex c.illud:de Cleric. excom. miniſtr.* Ibi enim Pontifex expreſsè declarat, dubitantem de ſuà excommunicatione, eſſe deponendum, ſi ante abſolutionem, celebrauerit; huiuſque rei rationem reddit; *Quia, in dubijs, tutior via eſt eligenda;* Quam rationem, Pontifex ſupponit tanquam principium morale, vniuerſaliter iam receptum; illique innixus, declarat, celebrantẽ cum dubio de ſuà excommunicatione, eſſe deponendum; Nam, ſi ipſe, principium illud tunc ſtatuiſſet, ex vi illius, iuſtè deponere non potuiſſet Clericũ, qui antea, cũ eo dubio, celebrauerat: contra nullam enim legem deliquiſſet: Cum ergo tutius ſit, ieiunare; dicendum eſt, Titium, de ſuà ætate dubitantem, ad ieiunium teneri; ſic enim nulli peccandi periculo ſe exponit.

4 Secundò; Quia, *In ijs, quæ dubia ſunt, quod certius exiſtimamus, tenere debemus: ex cap. Iuuenis; de Sponſal.* Ibi enim, ex hac ſola ratione, decernit Pontifex, Iuuenem, qui puellam nondũ ſeptennem duxerat, & poſtea illius conſobrinam ſibi in matrimonium copulauerat, debere ab hoc poſteriori matrimonio, tanquam irrito, ſeparari, ratione impedimenti publicæ honeſtatis; quod tamen erat dubium, ſicut erat dubius valor priorum ſponſalium; Imò erat præſumptio de nullitate, cum fuiſſent contracta ante ſeptennium; Cum igitur certius ſit ieiunium, quàm omiſſio ieiunij, dicendum videtur, Titium, in dubio, teneri ad ieiunium.

5 Tertiò; Quia extra materiam iuſtitiæ, poſſeſſio non eſt titulus ſufficiens ad eligendam in dubio partem, cui fauet poſſeſſio, quamuis ſit

sit minus tuta; Tùm quia possessio; est titulus solius iustitiæ proprius; Tum quia, si etiam in materià aliarum virtutum, præter iustitiam, possessio esset titulus sufficiens ad eligendam, in dubio, partem minus tutam, nunquam haberet locum principium illud: *In dubijs, tutior pars est eligenda*; Semper enim eligi posset pars fauorabilior libertati, quamuis minus tuta; quia, in quocunque dubio, semper datur certa possessio propriæ libertatis; Imò, in dubio, nullum præceptum obligaret, quia semper melior esset conditio libertatis possidentis; Cum ergo, extra materiam iustitiæ, non detur titulus possessionis, dans ius ad licitè operandum contra conscientiam speculatiue dubiam, & ad dubium practicè deponendum, & ad partem etiam minus tutam eligendam; dicendum est, in aliis materiis, partem tutiorem esse amplectendam; ideoque Titiũ, in dubio, teneri ad ieiunium.

6 Quartò; Quia, si in dubio, titulus possessionis suffragaretur in materià aliarum virtutum, extra iustitiam; sequeretur, dubitantem de homicidio, non esse irregularem; Cum enim vnusquisque possideat immunitatem ab irregularitate, melior esset conditio eam possidentis. Consequens autem est contra *c. ad audientiam: &c. significasti; de homicid.*

7 Quintò, Quia ex duobus malis: quorum alterum necessariò eligendum est, minus est eligendum; *cap. duo mala d.* 13. Ergo à fortiori, cũ dubium est, an aliquid sit illicitum, eligendum est, quod tutius est, & in quo nullum est peccandi periculum; Nullum autem est periculum in electione ieiunij.

8 Sextò; Quia, si quis dubitet, an aliquis dies festus, sit de præcepto, necessariò dubitare etiam debet, an teneatur, eâ die, sacrum audire; Sed, stante hoc dubio, licitè operari non potest, nisi partem tutiorem amplectendo, & sacrum audiendo: Ergo tenetur sacrum audire; Cum ergo Titius, dubitans, an vigesimum primum annum expleuerit, dubitare etiam necessariò debeat, an ad ieiunium teneatur; licitè operari non poterit, nisi partem tutiorem amplectendo, ac ieiunando; ideoque tenetur ad ieiunium.

NOTABILIA.

9 Aduertendum est primò; Voluntatem, cum sit potentia cæca, immediatè obligari non posse, nisi à Conscientià; Lex enim obligare non potest, nisi prius sit cognita, & voluntati, per Conscientiam, proposita; Imo eo solummodo obligari, quo à Conscentià proponitur; hoc est; vel tanquam certa, vel tanquam probabilis, vel tanquam dubia, pro vt à Conscientià, per iudicium experimentale reflexum, euidenter iudicatur, vel certa, vel probabilis, vel dubia. Hinc autem fit, vt, cum sola Conscientia, in Foro interno, voluntatem immediatè obligare possit, ipsa etiam sola, in eodem Foro, sit Iudex legitimus, & Ordinarius,

F 2 in-

inter voluntatem, ac legem; ſicut, in Foro externo, ſolus Superior, eſt Ordinarius, ac legitimus Iudex inter Subditum, & Accuſatorem. Hinc autem ſequitur primò, quod ſicut, in Foro externo, Iudex, quandiu eſt incertus, ac dubius de delicto, Subditum iuſte, ac rationabiliter, innocentiâ, quàm certo poſſidet, ſpoliare non poteſt; Ita, in Foro interno, Conſcientia, quandiù eſt dubia, ac incerta de legis obligatione, voluntatem, iuſte, ac rationabiliter ſpoliare non poſſit libertate, quam certo poſſidet. Secundò; quod, ſicut, in Foro externo, certa innocentiæ poſſeſſio, eſt Subdito ratio ſufficiens gerendi ſe tanquam innocentem, quandiu Iudici delictum certo non conſtat; ita, in Foro interno, certa poſſeſſio libertatis, ſit Voluntati ratio ſufficiens, gerendi ſe tanquam liberam, quandiu legis obligatio, Conſcientiæ certo nõ conſtat. Tertiò, quod ſicut in Foro externo, vt Subditus, certà poſſeſſione ſuæ innocentiæ ſpolietur, non ſatis eſt, quòd delictum notum ſit alijs, ſed requiritur, vt ipſi Iudici notum ſit, cum ab hoc ſolo, & non ab alijs, iuridice, innocentiæ poſſeſſione, ſpoliari poſſit; ita in Foro interno; vt Voluntas, certà libertatis poſſeſſione priuetur, non ſatis ſit, quod legis obligatio vere detur, aut nota ſit Deo, vel Angelis, aut alijs hominibus; ſed neceſſario requiritur, vt ipſi Conſcientiæ certo conſtet, cum Voluntas, ab hac ſolâ, & non ab alio, ſuà libertate priuari poſſit. Imo, ſicut, quamuis legis obligatio vere non daretur, ſi tamen à Conſcientiâ, per errorem, iudicaretur, dari; hoc ſufficeret, vt voluntas ligaretur, & propriâ libertate priuaretur; ita e contrà, quamuis vere detur; ſi tamen hoc Conſcientiæ certo non conſtet; hoc ſufficit, vt Voluntas, propriâ libertate non priuetur; Voluntas enim, obligatur à lege, non pro vt eſt in ſe, ſed ſolum pro vt illi, per Conſcientiam, proponitur.

10 Aduertendum eſt ſecundò. Ex ijs, quæ dicta ſunt, ſatis conſtare, Principium illud: *In dubio, melior eſt conditio poſſidentis*. Verificari, non ſolum in materiâ Iuſtitiæ, ſed etiam in materiâ aliarum Virtutũ: ſicut enim, in Foro externo, poſſidet quis ſuam innocentiam, quandiu Iudici delictum certo non conſtat; ita, in Foro interno, certo poſſidet ſuam libertatem, quandiù, in Conſcientiæ tribunali, certo nõ conſtat de legis obligatione. Sicut ergo, in dubio delicti, certa innocentiæ poſſeſſio præualet, & eſt ratio ſufficiens gerendi ſe tanquam innocentem; ita in dubio obligationis, certa libertatis poſſeſſio præualebit, eritquè ratio ſufficiens ſe tanquam liberum gerendi; non eſt enim potior ratio vnius, quam alterius. Neque mirum videri debet, quod ante tribunal Conſcientiæ, inter Legem, & Voluntatis libertatem, agitetur, iudicium; nam Deus ipſe, Conſcientiam conſtituit Iudicem, vt nomine ipſius, in hac cauſà pronunciet. Addo tamẽ, in dubio iuris, aliã etiam rationem vniuerſalem efficaciſſimam, ac euiden-

dentem dari, ad dubium illud practice deponendum. Quia scilicet, eo ipso, quod ius, est dubium, non est sufficienter propositũ, sed ignoratur; ius autem, quandiù non est sufficienter propositum, non obligat.

11 Aduertendum est tertiò; ex dictis constare etiam, quomodo intelligendum sit, principium illud; *in dubijs, tutior via est eligenda*; Intelligi enim primò debet, de dubio practico, cum, in eo, vna pars semper annexum habeat peccandi periculum. Secundò de dubio speculatiuo, ante debitam diligentiam ad veritatem cognoscendam; tunc enim, pars minus tuta, vincibiliter ignoratur, & potest esse mala; Ergo eligi non potest sine peccato; Tertio, quando electio partis tutioris, à iure expresè præcipitur, vt *in c. Ad audientiam: de homicidio, & alibi*; Ius enim, hoc potest præcipere. Quartò denique, quando non datur ratio sufficiens ad dubium speculatiuum practicè deponendum; Quia tunc, ex dubio speculatiuo, oritur practicum, tanquam effectus ex suà causà, ideoque, tunc etiam, pars minus tuta, peccandi periculo est exposita. At, cum datur ratio sufficiens ad formandum iudicium practicum certum de honestate operationis non obstante dubio; Tunc non datur amplius obligatio sequendi partem tutiorem, quia tunc non datur amplius pars tutior, cum vtraque pars sit prudens; & consequenter ibi incompossibilis cum peccato, ideoque æque tuta.

12 Quod autem dari simul possint, dubium speculatiuum, & ex aliquà ratione peculiari, iudicium practicum certum de honestate operationis, tali dubio non obstante; in dubium reuocari non potest; si enim iudicare simul quis potest, & carnium comestionem, die Veneris, non esse licitam; sed sibi, ratione infirmitatis, esse licitam: cur dubitare non poterit, an votum emiserit, & simul certò iudicare, se ad illud non teneri, quia de eo non constat, & factum, in dubio, non præsumitur, sed rationabiliter reputatur tanquam non factum? vel dubitare, an lectio aliquorum librorum, sit specialiter prohibita, & simul certo iudicare, se licite legere posse, quia, cum, post debitam diligentiam, non constat de lege, lex rationabiliter ignoratur, ideoquè non est sufficienter promulgata, & consequenter non obligat?

13 Neque refert, quod sciatur à Deo, an ego Votum emiserim, vel non emiserim. Nam hoc, in ordine ad obligandum, nihil facit. Requiritur, vt à Conscientià, hoc sciatur, cum ipsa sit, quæ immediatè obligat voluntatem, & non Deus his positis.

RESOLVTIO.

14 Resp. Titium dubitantem, an vigesimum primum annum expleuerit, ad ieiunium non teneri ita *Suar. tom. 5. in 3 par. d. 40. s. 9. n. 14. & tom. 2. de relig. lib. 4 de voto cap. 5. nu. 7. Sanchez d. 41. nu. 31. & lib.*

& lib.1.ſum.cap.10.n.11.Coninch. de ſacr.d.34.d.10.nu.86.Fagundez de præc.Eccl.par.4.lib.1.cap.8.n.7. Layman.lib.1.tract.1.cap.5.§.4.nu. 33.Bonac.de contract.d.1.quæſt.2. pun.2.n.11.

15 Primò; Quia principium illud. *In dubio, melior eſt conditio Poſſidentis*, eſt vniuerſaliter verum, non minus in materiâ aliarum virtutum, quàm in materiâ iuſtitiæ; Ideo enim eſt verum in materiâ iuſtitiæ, quia ille, qui rem aliquam poſſidet, præter dominium, ſiue ius proprietatis dubium, habet etiam ius poſſeſſionis certum, ratione cuius, rem illam, ſtante dubio, licitè retinere poteſt, quem titulum non habet alius, qui rem non poſſidet, ſed habet ſolum dominiū dubium proprietatis; Sed etiam, qui ſuam libertatem poſsidet, præter ius dubium ad libertatem, habet etiam certam illius poſſeſſionē, quam non habet præceptum, habens ſolum ius dubium illam obligandi: Ergo, ſicut, in materiâ iuſtitiæ, in dubio, melior eſt conditio rem Poſſidentis, ita in materiâ aliarum virtutum, melior eſt conditio Voluntatis ſuam libertatem poſſidentis; ideoque, ſicut in materiâ iuſtitiæ, Poſſidens, nunquam obligatur ad reſtituendam rem, quam poſſidet, niſi de alterius dominio certò conſtet, & quod ſit aliena: ita in materiâ aliarum virtutum, voluntas nunquam obligabitur ad aliquid agendum, vel omittendum, niſi certò cōſtet de præcepto actionem illam, vel omiſſionem præcipiente. Vnde, cum Titio, non conſtet, an præceptum ieiunij, illum obliget, & aliunde ſuam libertatem poſſideat, illâ ſpoliandus nō eſt, niſi conſtet de obligatione præcepti.

16 Secundò; Quia gratis dicitur, quod titulus poſſeſſionis, ſit titulus proprius iuſtitiæ, & non potius omnibus virtutibus communis; non minùs enim propriè dicitur quis ſuam libertatem poſſidere, quàm dicatur poſſidere rem, quam apud ſe habet: Ergo, ſicut, in materiâ iuſtitiæ, titulus poſſeſſionis, eſt ratio ſufficiens licitè retinendi rem cæteroqui dubiam; ita in materiâ aliarum virtutum, erit ſufficiens ad licitè retinendam libertatem, quamuis alias dubiam; & ſicut in materia iuſtitiæ, eſt ratio ſufficiens ad formandum iudicium practicum certum, quod liceat hic & nunc, rem poſſeſſam retinere, non obſtante dubio ſpeculatiuo, an ſit mea, vel aliena; Ita in materia aliarum virtutum, erit ratio ſufficiēs ad formandum iudicium practicum certum, quod hic & nunc liceat retinere libertatem, eiuſque poſſeſſionem continuare, non obſtante dubio ſpeculatiuo, an à præcepto ligetur, vel non ligetur; Atque hoc iudicium formare poteſt Titius quamuis ſpeculatiuè dubitet, an habeat, vel non habeat ætatem requiſitam ad obligationem præcepti & conſequenter, an præceptum obliget, vel non obliget.

17 Tertiò; Quia Idem debet eſſe iudicium Fori interni, ac externi, quando Forum externum non innititur falſæ præſumptioni, vt fusè pro-

probat *Sanch. lib.* 1. *in dec. c.* 10. *num.* 11. Sed in Foro externo, non solum quando constat, esse dubiam obligationem iustitiæ, sed etiam quando constat, esse dubiam obligationem aliarum virtutum, nemo adstringitur, sed ratione possessionis, iudicatur in fauorem libertatis; Nemo enim cogitur seruare votum, dum dubitat, an illud emiserit; neque ieiunare, dum non constat, an vigesimum primum annum expleuerit; Ergo etiam in Foro conscientiæ, in dubio obligationis, vel præcepti; Voluntas non ligabitur, sed poterit suæ libertatis possessionem continuare.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

18 Neque obstant rationes in contrarium; Ad primam enim Resp. Principium illud, esse verissimum, antequam sit præmissa debita diligentia ad veritatem assequendam; Et in hoc sensu, illud adhibet ibi Pontifex; Episcopus enim ille, non præmissâ debitâ diligentiâ ad assequendam veritatem suæ excommunicationis, celebrauit ideoque meritò, tanquam temerarius, & qui tunc abstinere tenebatur, & sequi partem tutiorem, punitus est. At nos loquimur solùm, quando, post adhibitam diligentiâ, veritas cognosci non potest, sed remanet dubia; & in hoc casu dicimus, principiû illud, non obligare, nec esse præceptum, sed ad summum, consilium.

19 Ad secundam Resp. ibi à Pontifice, priora sponsalia appellari dubia, non quod vere essent dubia; ob conatum enim ad copulam, qui inter illos interuenerat, vt ibi dicitur, præsumebatur, puellam fuisse doli capacem, & malitiam suppleuisse ætatem, & consequenter sponsalia, & impedimentum publicæ honestatis, ex illis ortum, esse moraliter certum; sed appellantur dubia, quia, cum ex coniecturis essent probata, non erant vndequaque certa, & ideo Pontifex dixit, in dubijs, non tutius, sed certius esse amplectendum; nam tutius fuisset, stare pro matrimonij valore, cum huius fauor tantus sit, vt pro eo sit in dubio iudicandum; *c. Licet ex quadam: de test. & attest.* Cum ergo certiùs iudicauerit, priora sponsalia fuisse valida, iudicauit etiam consequenter, subsequens matrimoniû cum Consobrinâ puellæ, fuisse nullum.

20 Ad tertiam; Negatur antecedens; Neque enim possessio, est titulus proprius iustitiæ, sed omnibus virtutibus communis. Principium autem illud; *in dubijs, tutiorem partem esse eligendam*; semper verificatur de dubio practico, & aliquando etiam de speculatiuo, quando scilicet omnia sunt paria, siue quando non datur possessio, quæ iustam causam præbeat contra dubium speculatiuum operandi; ac denique, antequam debita sit adhibita diligentia ad veritatem assequendam. vt dictum est; extra hos autem casus, est consilium, non præceptum; Præceptum autem, in dubio, obligat, quando pro ipso stat possessio, quod sufficit.

21 Ad quartam; Negatur ſequela; Ex homicidio enim dubio, contrahitur irregularitas certa; hoc tamen eſt aliquid ſpeciale, & ſpecialiter expreſſum in iure; alioquin, etiam in caſu homicidij dubij, præualeret poſſeſſio libertatis; Ius autem Canonicum, ſicut imponere potuit irregularitatem homicidio certo, ita potuit, & dubio; In quo caſu, ius præualet poſſeſſioni libertatis. Addo tamen, etiam, in dubio homicidij, quo dubitatur, an ſecutum ſit, nec ne; probabilius nō contrahi irregularitatem, ſed ſolum in dubio, quo dubitatur, an homicidium certò ſecutum, ſecutum fuerit ex meo conſilio, mandato, aut alia ſimili cooperatione; Hoc enim ſufficit ad ſaluanda illa iura. In hoc autem caſu, iam datur præſumptio iuris pro homicidio, non verò pro libertate.

22 Ad quintam Reſp; Ex duobus malis, minus eſſe eligendum, cum non datur aliqua iuſta cauſa eligendi partem minus tutam, qualis eſt poſſeſſio; ſi tamen hæc detur, ſicut in materia iuſtitiæ, ſufficit ad eligendam partem minus tutam, ita ſufficit in materià aliarum virtutum.

23 Ad ſextam Reſp; Dubitantem, an aliquis dies feſtus, ſit de præcepto, debere etiam neceſſariò practicè dubitare, an teneatur eo die ſacrum audire, ſolùm quando nulla adhuc eſt adhibita diligentia ad veritatem aſſequendam, & quando non datur aliqua iuſta cauſa practicè non dubitandi, qualis eſt poſſeſſio; Si tamen hæc detur, poteſt ex dubio ſpeculatiuo non oriri practicum, ſed ſimul haberi iudicium practicum certum, quod liceat hic, & nunc operari, vt dictum eſt.

COROLLARIA.

24 Colligitur ex dictis primo; ſi poſt adhibitam diligentiam dubitetur, an aliquod præceptum, vel Diuinum, vel humanum, ſit impoſitum de aliquà re; dubitantem non obligari; Tum quia, in hoc dubio, tota poſſeſſio eſt pro libertate voluntatis. Tum quia, nemo obligatur lege, niſi hæc ſit illi ſufficienter propoſita: Quando autem, poſt ſufficientem diligentiam, manet quis dubius, an ſit, vel non ſit impoſita, non cenſetur eſſe ſufficienter propoſita. Idemque dicendum eſt, quando dubitatur, an aliquid comprehendatur ſub verbis legis, & quod verba ſint ambigua, quia hoc, perinde eſt, ac dubitare, an de eo lata ſit lex; *Suarez l.2. t.3. disp.12. ſ.5. n.7.*

25 Secundò; Dubitantem, an votum, aut iuramentum emiſerit, poſt debitam diligentiam, voto, aut iuramento non teneri. Tum quia nulla tunc eſt poſſeſſio pro voto, aut iuramento, ſed tota pro libertate voluntatis. Tum quia, dubium, poſt adhibitam debitam diligentiā, æquiualet ignorantiæ inuincibili. Ignorans autem inuincibiliter votum, ad nihil tenetur. *Filliuc. tom.2. tract.21. cap.4. n.165.*

26 Tertiò; Quando conſtat de lege, vel præcepto, & dubium eſt, an, ratione alicuius circumſtantiæ, vel ne-

necessitatis, aliquis ab eius obligatione eximatur: non eximi, quia possessio stat pro præcepto, quod est certum, excusatio autem est incerta; similiter, quando dubitatur, an lex aliqua, sit vsu recepta; legem illam obligare, quia, cum constet de lege; pro eâ, eiusque conditionibus necessarijs, est præsumptio, ac possessio. *Sanch. lib* 1. *sum. c.*10. *num.*35.

27 Quartò; Si volentes matrimonium contrahere, dubitent, an aliquod interueniat impedimentum; nullâ ad contrahendum, indigere Episcopi declaratione, aut dispensatione; quia, in hoc dubio, præsumptio, ac possessio est pro libertate ad contrahendum; hanc enim habent homines, iure Naturæ, nec illâ spoliari debent, nisi constet de impedimento; si verò præsumptio stet pro impedimento, tunc opus erit dispensatione, quia tunc possessio stat pro impedimento. *Sanchez lib.* 8. *matrim. disp.* 6. *num.*18.

28 Quintò; Si post contractum, bonâ fide, matrimonium, superueniat dubium de eius valore; post adhibitam diligentiam, posse dubitantem, & reddere; & petere; Tum quia possessio stat pro valore matrimonij, quandiu non constat de inualiditate, cum actus semper censeatur fieri validus. Tum quia possessor bonæ fidei, post adhibitam diligentiam, ad inueniendum, an res, quam possidet, sit aliena, eam potest licitè retinere, eâque vti; Ergo etiam Coniux altero Coniuge. *Sanch. lib.*2. *matr. disp.* 41. *num.*46.

29 Sextò; Præter titulum possessionis, dari etiam alias causas sufficientes, ad dubium speculatiuum practicè deponendum. Prima, & vniuersalis, est, æquiualentia, quâ dubium, quando, post debitam diligentiam, vinci non potest, æquiualet ignorantiæ inuincibili. Sicut enim ignorantia inuincibilis, ad nihil obligat, ita ad nihil obligat dubium inuincibile; si autem ad nihil obligat, eo non obstante, licita est operatio. Secunda pro dubio iuris est, repugnantia dubij cum promulgatione, & notitiâ, ad legis obligationem requisitâ; dubium enim iuris, cum, post adhibitam diligentiam, vinci non potest, facit, vt lex non sit, Conscientiæ, sufficienter promulgata; lex autem, sine sufficienti promulgatione, non obligat. Tertia pro dubio facti; est. Tum præsumptio, quâ rationabiliter præsumitur non factum. Tum quia debitum incertum, rationabiliter obligare non potest ad certam solutionem; alioquin, inter debitum, & solutionem, non daretur proportio, nec æquitas seruaretur. Vnde iura statuunt; Primò, quod, *in dubio, nemo præsumi debet obligatus. Gloss. in c. cum sunt. de reg. iuris in 6.* Secundò, quod, *quando partium iura, sunt obscura, fauendum est reo, ibidem.* Tertiò, quod *in pari causâ, melior est conditio possidentis.*

QVÆ-

QVAESTIO XI.

*An conscientia dubia, possit esse regula **operandi**, quando Possessio est dubia.*

CASVS.

1 PER obitum cuiusdam Beneficiarij, beneficium quoddam pingue vacauerat; Quia tamen Beneficiarius circa mediam noctem vltimi diei mensis Maij, mortuus fuerat, constare non potuit, an esset expletus mensis Maij, & cœptus Iunius, & consequenter, an Beneficium, vacauerit mense Pontificis, an mense Ordinarij; quæritur, ad quem prouisio Beneficij pertineat.

SVMMARIVM:

6 *Quomodo cognosci possit, pro quâ parte stet possessio.*

7 *Ad quem, in dubio, pertineat Beneficij prouisio.*

8 *Possessio stat pro reseruatione Pontificis.*

9 *Non pro Episcopi iurisdictione.*

10 *Dubium est, de eius inceptione.*

11 *Præsumptio iuris, est pro reseruatione.*

12 *Constat de reseruatione, non de eius cessatione.*

14 *Inceptio iurisdictionis Episcopi, cum sit quid facti, non præsumitur.*

15 *Dubitans de Beneficij tenuitate. Officium recitare tenetur.*

16 *In dubio an Expositus sit legitimus, reputandus est, illegitimus.*

RATIONES DVBITANDI.

2 POsito, quod possessio, in quacumque materiâ, sit sufficiens ratio dubium speculatiuum practicè deponendi, formandique iudicium certum de honestate operationis. Superest adhuc non leuis difficultas distinguendi, pro quâ parte, in dubio, stet possessio; aliquando enim, non minus videtur dubia possessio, quam ipsum ius. Hinc Beneficiarij prouisio videtur ad Ordinarium pertinere, ita *Garzias. tom.* 1. *de benef. par.* 5. *cap.* 1. *num.* 528. *Decius conf.* 167. *Nau. in c. accepta, de rest. spol. oppos.* 10, *num.* 42.

Pri-

3 Primò; Quia de iure communi cessantibus reseruationibus, ad Episcopum spectat prouisio beneficiorum suæ Diœcesis, vt constat *ex c. Ex frequentibus: de instit. c. Conquerente: de off. ord.* quo iure priuari non debet Episcopus, quando non constat de reseruatione. Sed in hoc casu, non constat de reseruatione; non enim constat, an beneficium, vacauerit mense Maij, pro quo mense facta est reseruatio. Ergo Episcopus priuandus non est iure collationis; ideoque ad ipsum spectat, beneficium conferre.

4 Secundo; Quia, in dubio, melior est conditio possidentis; vt *reg. in par. 165. de reg. iuris in 6.* In hoc autem casu, possessio est pro Episcopo; nam Pontifex reseruat sibi beneficia, quæ vacant mense Maij; sed non constat, an beneficium vacauerit mense Maij. Ergo non constat de reseruatione. Cum ergo Episcopus, sit in possessione suæ potestatis beneficia conferendi, ad ipsum spectabit prouisio.

5 Tertiò; Quia, in dubio, interpretatio facienda est pro non reseruatione, cum reseruatio sit odiosa, eo quod detrahat potestati Ordinariæ; *ex c. præsenti de off. leg. in 6.* & fauendum est Ordinariæ Iurisdictioni, quæ fauorabilis est; *ex clem. 2. de off. ord.* Cum ergo hic versemur in dubio; interpretatio facienda videtur pro potestate Ordinarij. & consequenter dicendum est, beneficij prouisionem, ad ipsum spectare.

NOTABILE.

6 Aduertendum est; ad cognoscendum, pro quâ parte, in dubio, stet possessio, hanc statui posse regulam. Possessionem stare pro eâ parte, cui non incumbit onus probandi; is enim, contra quem probatur, præsumitur esse in possessione. Sic, qui hæresim protulit, si ad pœnas contra hæreticos latas fugiendas, dicat, se non ita interius sensisse, non creditur, sed probare tenetur. Similiter, si dubitetur, an Filius, ex adulterâ, in domo Mariti natus, sit legitimus, & Filij legitimi contendant, hæreditatem ad eum non spectare, quia illegitimus est; illis incumbit onus probandi, quod non sit legitimus. Signum ergo est, possessionem stare pro hæresi, ac pro Illegitimo. Ratio autem vniuersalis, est, quia pro eo, qui probare non debet, stat præsumptio; hoc est, verisimilitudo quædam, ac probabilis coniectura. Hæc autem, in re dubiâ, facit, vnâ partem haberi pro certâ, donec pars opposita aliunde probetur. Possessio ergo stat pro eâ parte, pro quâ est præsumptio; & hæc, est pro eâ parte, cui non incumbit onus probandi; ita *Castrop. d. 3. pun. 5. Sanch. lib. 1. in dec. cap. 10. n. 13* hoc posito.

RESOLVTIO.

7 Respondetur, beneficij prouisionem, ad Pontificem pertinere. *Sanch. disp. 41. nu. 41. Layman.*

man. lib. 1. *tract.* 1. *c.* 5. *§.* 4. *n.* 36. *Salas* 12. *tr.* 8. *diſp.* 1. *ſ.* 25. *num.* 263. *Bonac. de contract. d.* 1. *q.* 2. *pun.* 2.

8 Primò; Quia, poſitâ Pontificis reſeruatione pro menſe maio, intelligitur pro eo menſe ceſſare Ordinarij poteſtas, ac iuriſdictio, & incipere menſe Iunij; Hoc autem poſitò, poſſeſſio verè ſtat pro reſeruatione, non verò pro poteſtate Ordinarij; idem enim eſt, dubitare; an beneficium vacauerit menſe maij, an menſe iunij; ac dubitare, an ceſſauerit reſeruatio, & inceperit iuriſdictio ordinaria; Eo autem ipſo, quod de reſeruatione dubitatur, an ceſſauerit, iam reſeruatio poſſidet, quia ipſa eſt certa, nec conſtat adhuc de eius ceſſatione; Cum ergo, in dubio, melior ſit conditio Poſſidentis, ad Pontificem ſpectabit beneficij prouiſio.

9 Secundò; Quia, in dubio, an detur aliquod præceptum, vel votum; nec præceptum, nec votum obligat, quia, in hoc dubio, tota poſſeſſio eſt pro libertate voluntatis, quæ eſt certa, & nulla pro præcepto, vel voto, quæ ſunt incerta. Sed dubitare, an inceperit Epiſcopi iuriſdictio, idem omnino eſt, ac dubitare, an detur; Ergo, in hoc dubio, nulla poſſeſſio eſt pro Epiſcopi iuriſdictione, cum ſit incerta, ſed tota pro Pontificis reſeruatione, quæ eſt certa.

10 Tertiò; Quia, Ideo dubitans, an mediæ noctis hora ſit tranſacta; poteſt edere carnes, licet dies ſequens ſit dies ieiunij, quia tunc poſſeſſio eſt ex parte libertatis, & dubium, an tunc inceperit præceptum ieiunij; Sed eodem modo dubium eſt, an inceperit poteſtas ordinaria; Ergo poſſeſſio eſt ex parte reſeruationis, ideoque ad Pontificem ſpectat beneficij prouiſio.

11 Quartò; Quia verſamur in dubio facti; dubitatur enim, an, dum beneficiarius mortuus eſt, deſierit menſis maij, & inceperit menſis Iunij; & ſimiliter, an ceſſauerit reſeruatio, & inceperit iuriſdictio ordinaria; factum autem, in dubio, nunquam præſumitur, ſed demonſtrari debet; *L. in bello §. facta ff. de captiuis & poſt liminio reuerſis*; & ei incumbit probatio, qui dicit (hoc eſt, affirmat aliquod factum) non qui negat. *L.* 2. *ff. de probat.* Cum ergo factum non præſumatur, niſi probetur; dicendum eſt, nondum deſiiſſe menſem maij, dum Beneficiarius mortuus eſt, & nondum incepiſſe menſem iunij, donec probetur oppoſitum; & ſimiliter non dum ceſſaſſe reſeruationem, nec iuriſdictionem ordinariam incepiſſe, quandiù non demonſtratur oppoſitum; Ideoquè beneficium vacaſſe menſe Pontificis, & conſequenter eius prouiſionem ad Pontificem pertinere; præſumptio enim iuris, eſt pro menſe Pontificis, & pro eius reſeruatione.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

12 Ad rationes in contrarium. Reſp. ad primam; Conſtare de reſeruatione, quia reſeruatio erat pro menſe maio, nec adhuc con-

constabat de eius cessatione.

13 Ad secundam Resp. Meliorem esse conditionem Pontificis, quia reseruatio erat in possessione; Erat enim certa pro mense maij, & non dum constabat de eius cessatione; Sicut, cum votum, est certum, nec constat de eius excusatione, votum possidet, ipsiusque conditio est melior.

14 Ad tertiam Resp. Nos versari in dubio facti, non iuris. In dubio autem facti, factum non præsumitur, nisi probetur; Ideoque, cum non probetur, mediam noctem fuisse elapsam, & cessasse reseruationem, hæc non cessauit. Si autem dubium, esset dubium iuris, tunc interpretatio esset facienda pro non reseruatione, vt contendit obiectio.

COROLLARIA.

15 Colligitur ex dictis primò; habentem beneficium tenue, & ob id dubitantem, an Diuinum Officium recitare teneatur; teneri; Quia, cum beneficium, sit certum, est etiam certa obligatio recitandi officium illi annexa. Dubium autem est, an Beneficiarius, ob fructuum tenuitatem, excusetur. Quando autem obligatio est certa, & excusatio incerta, obediendum est; Hæc enim, est praxis etiam in foro externo. *Vasqu.* 1. 2. *dis.* 65. *c.* 3. *num.* 11.

16 Quando, de Infante Exposito, dubitatur, an sit legitimus, vel illegitimus, reputandum esse illegitimum. Quamuis enim delictum non præsumatur, nisi probetur, & Expositus, suam innocentiam possidere videatur; re tamen verà non possidet; quia ipsamet expositio, est ratio sufficiens, ad inducendam præsumptionem illegitimitatis cum illegitimi, regulariter, sic soleant exponi. Possessio autem, stat pro eà parte, pro quà est iuris præsumptio, vt dictum est. Quare, si Expositus, sit ad Ordines promouendus, petenda prius erit dispensatio irregularitatis, ortæ ex defectu natalium, & tunc poterit promoueri. *Suar. disp.* 50. *de Cens. s.* 3. *num.* 4.

QVÆ-

QVAESTIO XII.

An Conſcientia dubia circa factum, vllam pariat obligationem.

CASVS.

1 DVM Sempronius de matrimonio cum Feboniá contrahendo ageret, Amicus quidam ei dixit, ſe à quodam audiuiſſe, Febroniam, eius eſſe conſanguineam. Hoc audito: Sempronius omnem adhibuit diligentiam, vt de hoc certificaretur; cumque dubium expellere non poſſet, petijt, num matrimonium cum Febroniá contrahere poſſet, an vero diſpenſationem prius petere teneretur. Quæritur; an petere teneatur diſpenſationem.

SVMMARIVM.

7 *Principium vniuerſaliſſimum, pro dubio Facti.*
8 *Idem principium magis probatur.*
9 *Dubitans de impedimento, diſpenſationem petere non tenetur.*
10 *Factum, in dubio, in neutro Foro, præſumitur, niſi probetur.*
11 *Aequiualet ignorantiæ inuincibili.*
12 *Iuſta cauſa, partem minus tutam, reddit omnino tutam.*
13 *In dubio practico, nulla datur iuſta cauſa ſequendi partem minus tutam.*
14 *Votum, in dubio, non obligat.*
15 *Neque Peccatum, aut Reſeruatio.*
16 *Neque lex, aut Præceptum.*
17 *In dubio ætatis, Ordines ſuſcipere non licet.*
18 *Cenſura dubia, non ligat.*
19 *Debitum dubium, ad nihil obligat.*
20 *Iuriſdictio, in dubio, exerceri non poteſt.*
21 *In dubio ætatis, profeſſio non valet.*
22 *Factum, cum de iure faciendum eſt, in dubio præſumitur.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVæſtio hæc, ſicut etiam ſequens, proponitur, quia continet principium vniuerſaliſſimum, vere aureum; Ad innumeros enim caſus reſoluendos viam aperit, & conſcientias ab innumeris perplexitati-

tatibus, ac perturbationibus liberat. Dum autem hic quæritur, an ex dubio facti, vlla certa obligatio oriatur; quæstio est præsertim de dubio negatiuo, cum scilicet, pro neutrà parte, dantur rationes: Nam quando dantur pro vtraque parte; iam diximus, intellectum à voluntate ad alterutrã determinari posse iuxta varia motiua, quæ ipsa, ad hoc, habere potest.

3 Sempronius ergo teneri videtur ad petendam dispensationem; ita *Emanuel Sà v. dispensatio num.* 1. *Salas de legib. d.*20. *s.* 3. *num.* 28. *Azor. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 18. *qu.*4. *& cap.* 19. *quæst.* 10. *& lib.* 11. *cap.*15. *quæst.*9. *Clauis reg. lib.* 1. *cap.*13. *num.*9. *Siluester v. dubium quæst.*2. *num.*4. *& qu.*4. *n.*7.

4 Primò; quia in dubio, tutior pars est eligenda, sicut ex duobus malis, minus est eligendum; vt dictum est; alioquin dubitans de homicidio, an sit commissum; non se gerere deberet, tanquam irregularem; ideo enim; *ex c. ad audientiam:* & *ex c. significasti:* gerere se debet tanquam irregularem; quia hoc, est tutius, & nos tutiorem, ac certiorem partem amplecti debemus; si, ergo in dubio, sequi possemus partem minus tutam, posset quis, in dubio homicidij, non se gerere, tanquam irregularem. Hæc est obiectio, quæ ab Aduersarijs, tanquam eorum Achilles, perpetuo decantatur, ideoque hic etiam affertur, vt clarius pateat, quam parum roboris habeat.

5 Secundo; Quia, in dubio practico, cum quis dubitat, an hic, & nunc, legere possit, aut comedere, vel pingere, tenetur semper partem tutiorem amplecti, ita vt nunquam sequi possit partem minus tutam; si quis enim, cum eo dubio pingeret, aut comederet, semper peccandi periculo se exponeret; & consequenter peccaret; Ergo, semper, & in omni dubio, tenemur, partem tutiorem amplecti; quia, in omni dubio, eadem semper est ratio, cum in omni dubio, partem minus tutam sequendo, peccandi periculo nos exponamus.

6 Neque obstat principium illud; *in dubio melior est conditio possidentis;* nam primo *ex Vasquez* hoc principium valet solum in materiâ iustitiæ, in quâ solâ datur propria, ac vera possessio. Secundò quamuis valeret etiam in materia aliarum virtutum, adhuc Sempronius, cum illo dubio, contrahere non posset, quia adhuc possessio staret pro præcepto non contrahendi, cum impedimento dirimente, cum hoc sit certum; & dubium sit, an ipse, huiusmodi impedimentum habeat, vel non habeat. Sicut ergo, si dubitaret, an satisfecisset debito certo, vel non satisfecisset, illi satisfacere teneretur; Ita dubitans, an habeat, vel non habeat impedimentum, dispensationem petere tenetur.

NOTABILIA.

7 ADuertendum est primò; pro dubio facti, dari principium quoddam, ac regulam vniuersalissimam superius insinuatã, & in Foro ex-

externo communiter,& ſine cõtrouerſiâ, receptam; ſcilicet; quod, *Factum, in dubio, non præſumitur, niſi probetur; & affirmanti incumbit onus probandi, non neganti. L. in bello: §. fact. ff. de Captiuis, & poſtliminio reuerſis.* Hoc autem principium fundatur in iure naturali. Nam, cum dubium, quando, poſt debitam diligentiam, vinci non poteſt, æquiualeat ignorantiæ inuincibili, vt dictum eſt ſupra; ſequitur, quod, ſicut factum, inuincibiliter ignoratum, nullam prorſus obligationem, aut alium quemcumque effectum moralem poſt ſe relinquit, perinde, ac ſi verè, & realiter factum non eſſet; ideoque reputatur moraliter tanquam non factum; Ita, quando, poſt debitam diligentiam, remanet dubium, nullam ſimiliter afferat obligationem, ſed reputetur moraliter tanquam non factum. Atque hinc eſt, quod neganti non incumbit onus probandi, ſed affirmanti; quia præſumptio ſtat pro non facto; præſumptio autem, eſt ratio ſufficiens prudenter iudicandi, quod non ſit factum; cum *præſumptio*, quandiù certa veritatis notitia non habetur, *pro certitudine ſit habenda, c. veniens in fine: de presb. non baptiz. & c. afferente; de præſumpt.*

8 Aduertendum eſt ſecundò, ex alio etiam capite, factum, cum, poſt debitam diligentiam, remanet dubium, nullam parere obligationem,& reputari moraliter tanquam non factum; quia, ſcilicet, factum dubium, parere non poteſt obligationem certam; debitum enim dubium, rationabiliter obligare non poteſt ad ſolutionem certam, nec delictum dubium, ad certam pœnam, cum pœna debeat eſſe proportionata delicto, & ſolutio, debito; & pœna certa, ſit proportionata delicto certo, & certa ſolutio debito certo. Ad ſummum ergo, parere poſſet obligationem dubiã; hæc enim ſola illi eſſet proportionata, & non excedens, ſicut certa; Verum, quia hæc non datur, nullam parit. Neque obſtat; quod iura aliquando, ex rationabili causâ, facto dubio, imponant pœnam certam. Nam primò, in eo caſu, ius additum, facit præſumptionem pro facto; vnde in eo caſu; neganti incumbit onus probandi, non affirmanti. Secundò, ſi iura attentè perpendatur; inuenietur, ipſa nunquam imponere pœnam certam, quando eſt verè dubium facti, ſed ſolum, quando eſt dubium de circunſtantiâ facti. In hoc autem caſu, prudenter, ac rationabiliter procedunt, vt patebit *quæſt. ſequ.* his poſitis,

RESOLVTIO.

9 AD Caſum Reſpondetur. Sempronium, ſic dubitantem, ad petendam diſpenſationem nullatenus obligari, ita *Sanch. lib. 1. ſum. cap. 10. num. 12. & 36. & lib. 8. matr. d. 6. num. 18. Suar. tom. 5. in 3. p. d. 40. ſ. 5. num. 14. & ſ. 6. num 8. Nauar. cap. 27. num. 281. Rebell. par. 2. lib. 1. quæſt. 3. ſ. 2. num. 10. Filliuc. tr. 13. c. 6. qu. 11. num. 130. Henriq. lib. 14. cap. 14. num. 3. Coninch. d. 17. dub. 2. n. 22.*

Aui-

Auila par.7. disp.2. dub.5. concl.5. Layman. lib.1. tract.1. cap.5. §.4. num.36.

10 Probatur primò; Quia, hic versamur in dubio facti; an scilicet; Sempronius habeat, vel non habeat cõsanguinitatis impedimẽtum; Factum autem, in dubio, non præsumitur, nisi probetur, vt ostensum est. Quod principium, cum valeat in Foro externo, valet etiã in interno; cum iudicium Fori interni, sequatur iudicium Fori externi, quando hoc, falsâ præsumptione non nititur.

11 Secundò; Quia factum, cum, post post debitam diligentiam, vinci non potest, æquiualet facto inuincibiliter ignorato; Sed factum iuuincibiliter ignoratum, ad nihil obligat. Ergo etiam factum dubium ad nihil obligabit. Cum ergo non probetur, Sempronium habere impedimentum consanguinitatis, se gerere poterit, perinde, ac, si illud non haberet; & consequenter, matrimonium celebrare licitè poterit, absque aliâ dispensatione.

OBIECTIONVM SOLVTIO:

12 Ad rationes autem in contrarium, Respondetur; ad primam, In dubio, sequendam esse partem tutiorem, quando nulla est causa sequendi partem minus tutam; quando autem datur iuris præsumptio pro parte minus tutâ, iam datur causa sufficiens illam sequendi; quia iuris præsumptio, semper est iusta, ac rationabilis; & tunc non datur amplius propriè pars minus tuta, sed vtraque pars, cum sit prudenter eligibilis, est æquè tuta. Ex duobus autem malis, semper minus est eligendum, quia nulla vnquam dari potest causa eligendi malum maius, &, si daretur talis causa, iam malum illud, non esset maius, sed minus; si enim daretur causa deserendi potius Infirmum morti proximum, quam omittendi Sacrum die festo; iam deserere Infirmum, esset minus malum, quam sacrum omittere; Quod verò dubitans de homicidio, gerere se debeat tamquam irregularem, & verè sit irregularis; oritur; quia ita est expressum in iure. *C. ad audientiam: de homicidio; & alibi.* Verum, hic casus, est vnicus, nec ab eo, vlla regula pro alijs similibus desumi potest, cum in censuris, ac pœnis, argui non possit ab vno casu ad alium, ex paritate rationis, eo quod pœnæ, ac censuræ incurrantur solum, quatenus in iure sunt expressæ, & non aliter.

13 Ad secundam, Respondetur; In dubio practico, semper sequendam esse partem tutiorem; quia nulla vnquam datur causa sequendi partem minus tutam; Immo datur positiuà causa illam non sequendi, quatenus, illam sequendo, peccandi periculo se quis exponeret. In dubio autem speculatiuo, dari potest aliquando causa sequendi partem minus tutam, quia pro parte minus tutâ, dari potest aliquando possessio, vel iuris præsumptio; in quo tamen casu, amittit esse minus tutam, & fit æque tuta, vt patet ex dictis.

COROLLARIA.

14 EX hoc principio vniuerſaliſſimo; Colligitur primò,in materiâ Voti; ſi quis dubitet, an votum emiſerit, vel non emiſerit, ad nihil teneri; Quia cum factum, in dubio, non præſumatur, niſi probetur; eò ipſo, quod ei non conſtat, illud emiſiſſe, cenſendus eſt, illud non emiſiſſe; Si verò ſciat, ſe votum emiſiſſe, dubitet autem, an impleuerit, vel non impleuerit; tunc cenſendus eſt, non impleuiſſe; quia non conſtat, quod impleuerit,ideoque tenetur implere. Quod ſi dubitet, an, dum votum emiſit, 14. annum expleuerit, ſi votum ſit perſonale, vel 25, ſi votum ſit reale; cenſendus eſt,non expleuiſſe; ideoque tale votum irritari poſſe à Patre, vt melius conſtabit, *Quæſt.* XVII.

15 Secundo; In materiâ pœnitentiæ; Si quis dubitet, an peccatum aliquod mortale commiſerit, non teneri illud confiteri; quia hoc, eſt dubium facti,quod non præſumitur, niſi probetur. Si vero certus ſit, ſe mortale peccatum commiſiſſe, dubitet autem, an illud confeſſus ſit; tenetur confiteri, quia confeſſio eſt quid facti, ideoque non præſumitur, niſi probetur. Similiter ſi quis dubitet, an peccatum reſeruatum commiſerit, Superiorem adire non tenetur, quia, cum ſit dubium facti, præſumitur illud non commiſiſſe, donec probetur: *Io. Præpoſitus in 3. p. qu. de integr. conf. d. 3. num. 17. Henriq. in ſum. lib. 8. de Euch. cap. 45. num. 3.*

16 Tertiò; In materiâ temperantiæ; Si quis dubitet, an vigeſimum primum ætatis annum compleuerit, ad ieiunium non teneri, quia,cum ætas ſit quid facti, præſumitur eam non expleuiſſe. Similiter ſi quis,in nocte bacchanalium, dubitet, an elapſa ſit media nox,poteſt carnes comedere; contra verò, ſi Nox, eſſet alicuius Peruigilij, carnes comedere non poſſet, quia in vtroque caſu, cum ſit dubium facti, media nox præſumitur non elapſa. *Sanchez lib. 2. de matrim. diſ. 41. num. 40. Laym. lib. 1. tract. 1. cap. 5 §. 4. num. 36.*

17 Quartò, In materiâ Ordinis; Si quis dubitet, an vigeſimum quartum annum compleuerit, ſacrum presbyteratus ordinem ſuſcipere non poſſe; quia non præſumitur illum compleuiſſe; ad Presbyteratum autem, requiritur vigeſimus quartus annus completus.

18 Quintò; In materiâ cenſurarum; Si quis dubitet, an aliquod delictum, ſit ſub excommunicatione prohibitum, non præſumi prohibitum; Tum quia eſt dubium facti; an ſcilicet extet, vel non extet prohibitio; Tum quia, poſito hoc dubio, lex prohibitionis non cenſetur ſufficienter promulgata; Lex autem non obligat, niſi ſit ſufficienter promulgata. Similiter, ſi quis dubitet, ſe Clericum percuſſiſſe, non tenetur tanquam excommunicatum ſe gerere, quia delictum non præſumitur, niſi probetur, nec ipſe in dubio ſpoliandus eſt iure certo, quod habet communicandi cum alijs.

alijs. Immo si quis dubitet, an, dum Presbyteratum susceperit, vigesimum quartum annum compleuerit, non se gerere debet tanquam suspensum; Tum quia pœna suspensionis est imposita solum delicto certo, non dubio; Tum quia delictum, in dubio, non præsumitur, nisi probetur; Si quis denique, mortua vxore, volens statum Clericalem amplecti, dubitet, an vxorem duxerit virginem, an verò corruptam, & consequenter, an sit bigamus; se tanquam irregularem gerere non debet, sed potest statum Clericalem amplecti; Tum quia in dubijs delictum non præsumitur: Tum quia, propter delictum, aut impedimentum dubium, ipse non est priuandus iure certo, quod habet ad statum Clericalem. *Sanch. lib. 1. cap. 10. num. 56. Laym. lib. 1. tract. 5. cap. 5. §. 4. num. 38.*

19 Sextò; In materiâ Iustitiæ; si quis dubitet, se ære alieno laborare, non teneri soluere; Tum quia debitum, in dubio, non præsumitur; & est regula, quod *Nemo soluere cogitur, antequam monstretur esse Debitor*. Tum quia, ipse possidet, & melior est conditio possidentis. Tum denique, quia, in Foro externo cogi non potest ad soluendum; Ergo neque in Foro interno; idem enim est iudicium Fori interni, ac externi; quando Forum externum non nititur falsâ præsumptione. Similiter, si quis dubitet, an sit legitimus, vel illegitimus, potest cum alijs fratribus hæreditatem diuidere; Tum quia delictum non præsumitur; Tum quia, ipse est in legitima possessione, quod sit legitimus, quandiu non probatur oppositum. In dubio autem, melior est conditio possidentis: Tum quia, quando iura partium sunt obscura; Reo potius fauendum est, quam Actori. *De regulis iuris in 6.*

20 Septimò; In materiâ iurisdictionis. Confessarium, dubitantem, an casus sit reseruatus, ab illo absoluere posse. Contra verò, dubitantem de suâ iurisdictione, absoluere non posse, quia cum vtrumque sit dubium facti, casus rationabiliter præsumi potest non reseruatus, & iurisdictio non data, quandiu oppositum non probatur. *Suar. de cens. d. 40. sect. 6. num. 4. & tom. 2. de relig. lib. 4. cap. 15. Emanuel Sà v. casus reser. num. 5.* Similiter, Sacerdotem ordinatum ab Episcopo incognito, de quo dubium est, an sit Episcopus; debere iterum ordinari; vt statutum est *in c. Præsbyteris d. 68.* & paruulos à parentibus subtractos, de quibus ignoratur, an sint baptizati, esse baptizandos, vt decernitur *in c. Paruulos: de consecr. d. 4* Item in minoribus ordinibus constitutum, & de baptismo dubitantem, iterum sub conditione baptizandum, ac ordinandum esse; *ex c. veniens: de Præsb. non baptiz.* Eodemque modò iterum consecrandam esse Ecclesiam, de quâ incertum est, an fuerit consecrata; *ex c. solemnitates: de consecr. d. 1.* Quia omnia ista, sunt dubia facti, quod propterea non præsumitur: donec probetur. Vnde etiam *in c. Dominus: de sec. nupt.* deciditur, mulierem de morte prioris coniu-

 gis

gis dubitantem, pergere non poſſe in poſſeſſione debitum exigendi à ſecundo marito; quia hoc etiam eſt dubium facti, an ſcilicet primus maritus mortuus ſit, an non mortuus; & factum non præſumitur, donec probetur. Hæc autem omnia intelligenda ſunt, quando, poſt adhibitam debitam diligentiam, dubiũ vinci non poteſt.

21 Deniq; in dubio, an, dũ quis profeſſionem emiſit, 16. annum completum habuerit, vel non habuerit, profeſſionem cenſendam eſſe nullam, iterùmque emittendam; quia eſt dubium facti; an ſcilicet 16. annum compleuerit, vel non compleuerit; Factum autem, in dubio, non præſumitur.

22 Quę tamen hactenus, de Facto, dicta ſunt, intelligenda ſunt de Facto; quod alias de iure, non erat faciendum; Nam, ſi de iure faciendum erat, tunc, in dubio, factum præſumitur. *L. in contrahenda: ff. de reg. iuris*. Quia vnuſquiſque præſumitur, munus ſuum rectè obijſse, atque in eo, quod egit, nihil neceſſarium omiſiſſe. Vnde iuris præſumptio tunc ſtat pro facto: *Maſcard. vol. 2. de prob. it. concl. 734.*

QVAESTIO XIII.

An conſcientia dubia circa circunſtantiam facti, vllam pariat obligationem,

CASVS.

1 SEMPRONIVS, poſt emiſſum caſtitatis votum, dubitare cœpit, an habuerit tunc animum ſe obligandi, & aduertentiam ſufficientem ad illud emittendum. Quæritur; Vtrum votum implere teneatur.

SVMMARIVM.

4 *Principium vniuerſaliſſimum pro dubio circunſtantiæ Facti.*

5 *Circunſtantia facti, in dubio, ſemper præſumitur.*

6 *Factum tunc poſſidet.*

7 *Dubitans, an, ex animo, votum emiſerit, obligatur.*

8 *Defectus circunſtantiæ, in neutro foro, præſumitur.*

9 *Voti obligatio, eſt certa, & excuſatio dubia.*

Cen-

10 *Censura, de cuius valore, ac circunstantijs, dubitatur, ligat.*

11 *Cui homicidio dubio, à Iure, irregularitas sit imposita.*

12 *Lex, de cuius abrogatione dubitatur, obligat.*

13 *Votum, de cuius materiâ dubitatur, an sit indifferens, obligat.*

14 *Matrimonium, in dubio, censendum est, validum.*

15 *Alienatio, de cuius valore dubitatur, est valida.*

RATIO DVBITANDI.

2 HÆc, est alia Quæstio continês principium, non minoris vtilitatis, nec minus vniuersale, quàm præcedens. Sempronius, ergo ex vnâ parte, non videtur teneri; quia in dubio, factum non præsumitur; nisi probetur, vt dictum est *Quæst. præcedenti*; Sed in casu præsenti, versamur in dubio facti; dubitatur enim, an vouens habuerit animum se obligandi, ac iudicium sufficiens, vel non habuerit; quod est quid facti. Ergo sequitur, animum non esse præsumendum, & consequenter, Vouentem non obligari ad votum seruandum.

3 Ex aliâ verò; Cum constet, votum fuisse emissum, & dubitetur de eius excusatione, possessio stare videtur pro voto, non verò pro eius excusatione. In dubio autem, melior est conditio possidentis.

NOTABILE.

4 ADuertendum est; sicut factum valde differt à circunstantiâ facti; Ita valde inter se differre, dubium facti, Et dubium de circumstantia facti; Valde enim differunt inter se, dubium, quo quis dubitat, an votum emiserit, vel non emiserit; & dubium, quo dubitat, an, dum votum emisit, habuerit animum se obligandi, vel nô habuerit. In primo dubio; principium illud; *factum, in dubio, non præsumitur, nisi probetur*; vniuersalissimè & sine vllà exceptione, valet in omni casu, etiam irregularitatis, ratione homicidij, vt infra patebit; In dubio verò circunstantiæ facti, non valet; Imo, in hoc dubio, datur aliud principium oppositum, non minus vniuersale; Quod; scilicet; *In dubio circunstantia, quæ comitari solet actionem, defectus non præsumitur, nisi probetur; & neganti incumbit onus probandi, non asserenti*; siue, quod idem est; circumstantia semper præsumitur, quandiu oppositum non probatur.

5 Veritas autem huius principij; fundatur in modo, quo connaturaliter operamur; Dum enim operamur, semper, regulariter loquendo, operamur cum debitis circumstantijs. Sic, qui loquitur, regulariter loquitur id, quod habet in corde; Qui promittit; serio, & ex animo promittit; Qui agit, deliberatè agit, & cum debita aduertentiâ. Hinc ergo fit, vt, cum constat de aliqua ope-

operatione, ſemper præſumantur in iure, omnes circumſtantiæ debitæ, niſi earum defectus probetur, quia hic, eſt modus operandi, nobis magis connaturalis, & conſuetus; Et præſumptio, nihil eſt aliud, quam probabilis coniectura ex ijs, quæ communiter ſolét contingere. Cum autem, iudicium Fori interni, ſemper conformetur iudicio Fori externi, quando hoc non nititur falsâ præſumptione, vt dictum eſt; hinc fit, vt etiam in Foro conſcientiæ, cum conſtat de facto, & operatione, ſemper præſumantur adeſſe debitæ circumſtantiæ, quandiu non probatur oppoſitum.

6 Quod confirmari vlterius poteſt etiam ex regulâ illâ vniuerſali; quod *in dubio, melior eſt conditio poſſidentis*; nam, cum conſtat, de facto, & dubium eſt de circumſtantiâ, poſſeſſio ſtat pro facto, quod eſt certum, & non pro circumſtantiâ, quæ eſt dubia. Ergo tunc, melior eſt conditio facti, quam circumſtantiæ, ſicque præualet obligatio, quæ connaturaliter ſequitur ex facto. His poſitis.

RESOLVTIO.

7 AD caſum Reſpondetur; Cum verſemur, in dubio, non facti, ſed circumſtantiæ; Sempronium obligari ad votum implendum, ita *Sanch. lib.* 2. *matr. d.* 41. *num.* 37. *& lib.* 4. *ſum. c.* 1. *num.* 13. *Suar. de cenſ. tom.* 5. *diſ.* 40. *ſ.* 6. *num.* 5. *& tom.* 2. *de relig. lib.* 4. *de voto c.* 6. *num.* 3. *Layman. lib.* 1. *tr.* 1. *cap.* 5. §. 3. *num.* 30. *Bonac. de cenſ. diſ.* 2. *quæſt.* 2. *pun.* 6. §. 2. *num.* 50. *& d.* 4. *de voto quæſt.* 2. *pun.* 3. §. 2. *nu.* 17. *circa medium*. *Sayrus lib.* 3. *c.* 28. *Henriq. lib.* 6. *cap.* 26. *num.* 7.

8 Probatur primò; Quia, in dubio circumſtantiæ, defectus, in Foro externo, non præſumitur, niſi probetur, & præſumptio iuris ſtat pro circumſtantiâ, non verò pro eius defectu; Iudicium autem Fori interni ſequitur iudicium Fori externi, quando hoc non nititur falsâ præſumptione; vt ſæpius dictum eſt.

9 Secundò; Quia poſſeſſio ſtat pro facto, eiuſque obligatione, quę, cum ex facto connaturaliter ſequatur, eſt certa, ſicut certum eſt ipſum factum; non verò pro excuſatione obligationis, cum hæc ſit dubia, ſicut dubia eſt circumſtantia, ad quam ſequi deberet.

COROLLARIA.

10 COlligitur ex dictis primò; cum conſtat, latam eſſe cenſuram, ſed dubitatur, an Superior habuerit cauſam ſufficientem, ad eam ferendam; vel an cenſura ipſa, ſit iuſta; vel an ſit debito modo lata; vel an ſit lata animo ligandi, &c. ſemper cenſuram eſſe validam, & ligare, quia, in his omnibus caſibus, conſtat de facto, & eſt dubium ſolum de aliquâ circumſtantiâ facti. In dubio autem circumſtantiæ, defectus non præſumitur, niſi probetur; Et poſſeſſio ſtat pro obligatione cenſuræ, quæ eſt certa, non verò pro eius excuſatione, de quâ dubitatur.

11 Secundò; *Cum in cap. Ad audien-*

dientiam: & in cap. ſignificaſti: decidit ur; in dubio homicidij, dubitantem, iudicandum eſſe irregularem; decretum illud, intelligendũ eſſe, non de dubio facti, cum ſcilicet, dubitat quis, an ab eo grauiter vulneratus, mortuus ſit, vel non mortuus; & adhibitâ debitâ diligentiâ, certificari non poteſt; In hoc enim caſu, valet regula vniuerſalis, quod *factum, in dubio, non præſumitur, niſi probetur*; ſed de dubio circumſtantiæ facti; quando ſcilicet, dubitat quis, an Titius à Sempronio occiſus; ab eo fuerit occiſus, propter ſuum conſilium; vel, quando ſequitur abortus, dubitat, an fœtus eſſet animatus, vel non &c; In his enim & ſimilibus caſibus, cum conſtet de homicidio, & de abortu, & ſit dubium ſolum de circumſtantiâ; dubitans, cenſendus eſt, irregularitatem incurriſſe, quia poſſeſſio ſtat pro homicidio, & pro abortu, quæ certa ſũnt, & non pro circumſtantiâ, quæ eſt dubia; Et cum defectus circumſtantiæ non præſumatur, conſequenter, dubitans præſumitur, ſuo conſilio, in homicidium influxiſſe, vel fœtum per abortum emiſſum, fuiſſe animatum. Ita *Henriquez lib. 14. cap. 14. n. 3. & alij, quos refert Rebellius par. 2. lib. 1. quæſt. 3. ſec. 2. num. 13.*

12 Tertiò; cum conſtat, latam eſſe legem, & dubitatur, an fuerit acceptata, vel ſufficienter promulgata, aut vſu recepta, vel abrogata; legem obligare; Tum quia acceptatio, promulgatio, & abrogatio, ſunt circumſtantiæ legis. In dubio autem circumſtantiæ, defectus non præſumitur, niſi probetur. Tum quia, poſſeſſio ſtat pro lege, eiuſque obligatione, quæ eſt certa; nõ verò pro eius acceptatione, & abrogatione, quæ ſunt incertæ; Tum denique; quia, cum conſtet de lege in Foro externo, etiam circumſtantia præſumitur. Ergo etiam in Foro interno; idem enim eſt iudicium Fori interni, & externi, quando externum falsâ præſumptione non nititur.

13 Quartò; Eum, qui ſcit, ſe votum emiſiſſe, ſed dubitat hic, & nunc, an votum obliget ratione alicuius circumſtantiæ occurrentis; V. G. ratione finis, vel ratione materiæ, quæ dubitatur eſſe indifferens; teneri, votum implere; Tum quia poſſeſſio ſtat pro Voto, de quo conſtat fuiſſe emiſſum, non verò pro eius excuſatione, cum de illâ dubitetur; Tum quia, præſumptio ſtat pro circumſtantijs, cum earum defectus nunquam præſumatur, niſi probetur; Tum denique, quia obligatio, naturaliter ſequitur ad votum, niſi contrarium oſtendatur. Cum ergo conſtet de voto; conſtat etiam de eius obligatione, nec contrarium oſtenditur.

14 Quintò; In dubio, an promiſſio, vel votum, aut Matrimonium ſit validum; cenſendum eſſe validum; Tum quia, votum, vel matrimonium, eſt certum, & dubium eſt ſolum de aliquâ circumſtantiâ ad eius valorem requiſitâ. In dubio autem circumſtantiæ, defectus non præſumitur, niſi probetur; Tum quia, poſſeſſio ſtat pro voto, vel matrimonio, quod eſt certum; Tum deni-

denique, quia præſumendum eſt, votum, vel matrimonium, factum eſſe, cum omnibus conditionibus, ad valorem neceſſarijs, cum hic ſit modus operandi nobis connaturalis, vnde, *in c. ſi quis acceperit: 33. q. 1.* deciditur, cum dubium eſt, an matrimonium ſit validum, iterum non eſſe contrahendum, ſed pro matrimonij valore eſſe præſumendum.

15 Sextò; In dubio, an alienatio ſit facta cum debitis ſolemnitatibus, talem alienationem eſſe validam; Tum quia, ſolemnitates, cum ſint circumſtantiæ, alienationem regulariter comitantes, præſumuntur adfuiſſe, cum illarum defectus nunquam præſumatur, niſi probetur; Tum quia, poſſeſſio ſtat pro alienatione, de quà conſtat fuiſſe factam, & conſequenter etiam pro eius valore, cum hic connaturaliter ſequatur ad alienationem, ſicut obligatio connaturaliter ſequitur ad promiſſionem.

16 Quotieſcumque ergo occurret aliquod dubium; videndum ſtatim erit, an illud, ſit dubium facti, an verò dubium de circumſtantià facti. Si fuerit dubium facti, valebit principium illud vniuerſaliſſimum. *Factum, in dubio, non præſumitur niſi probetur*. Si verò fuerit dubium de circumſtantià facti, valebit hoc aliud; *Defectus, non præſumitur, niſi probetur*; ſicque ex his duobus principijs, ſolui facilè poterunt, omnes ſimiles caſus, in quacumque materià, occurrentes.

QVAESTIO XIV.

An quælibet conſcientia dubia circa circumſtantiam facti, vllam pariat obligationem.

CASVS.

1 TITIVS, Conſilium dederat Cæſari; vt Pompeium occideret, ſed poſtea conſilium reuocauerat. Accidit tamen, vt Cæſar, Pompeium occiderit; quo audito, Titius ſtatim dubitare cœpit, an Cæſar, eius conſilio, ad homicidium illud motns fuerit; & conſequenter, an ipſe, homicidij particeps fuerit, & ad damnorum reſtitutionem teneatur: Quæritur, an teneatur.

SVMMARIVM.

8 *Quot modis, consuli possit homicidium.*

9 *Consulens, aliquando, reuocato consilio, ad nihil tenetur.*

10 *Possessio tunc stat pro reuocatione.*

11 *In Foro externo, consilium censetur sufficienter reuocatum.*

12 *Aliquando consulens, etiam reuocato consilio, tenetur ad damna.*

13 *Possessio tunc stat pro efficaciâ Consilij.*

14 *Dubitans se, suo Consilio, fuisse causam mortis, tenetur ad damna.*

15 *Sufficientia reuocationis Consilij, in Foro externo, non præsumitur.*

16 *Efficacia, sequi solet Consilium.*

17 *Dans gladium, semper censetur ad homicidium concurrere, quandiu quis, illo gladio, occiditur.*

18 *Delictum tunc, est certum, & excusatio incerta.*

19 *Rationabiliter Consiliarius obligatur ad damna.*

21 *Efficacia Consilij, rationabiliter præsumitur.*

22 *Reuocatio mandati, semper est sufficiens, non sic reuocatio Consilij.*

23 *Coniectura in oppositum, probant sufficientiam reuocationis.*

24 *Subditus, in dubio, an Prælati potestas sit legitima, obedire tenetur.*

RATIONES DVBITANDI.

2 Quamuis, ex dictis *Quæst. praced.* constet, operationis qualitatem, siue circumstantiam, regulariter præsumi, quandiu nõ probatur oppositum: Vt tamen veritas huius principij, clarius adhuc appareat, præsens casus proponitur: in quo Titius, ad damnorum restitutionem, non videtur teneri; ita *Clauis reg. lib. 10. tr. 2. c. 8. nu. 1. Rebell. p. 1. de iust. lib. 2. q. 14. s. 2. Henriq. lib. 14. de irreg. c. 3. nu. 4. Castrop. p. 1. d. 3. n. 4. Filliuc. to. 2. tract. 21. c. 4. num. 167.*

3 Primò; quia Titius, dum dubitauit, an, suo Consilio, causa fuerit homicidij, dubitauit de delicto; Ergo, stante tali dubio, teneri non potest ad restitutionem damnorum; hæc enim restitutio, cum sit pœna delicti, debet esse proportionata delicto. Delicto autem dubio, non potest esse debita, ac proportionata, pœna certa.

4 Secundò; Quia æquum non est, obligare ad satisfactionẽ certã, quẽ certũ non est, causam damni fuisse: Quandiu autem Titius dubitat, certus non est, se fuisse, per suum Consilium, causam homicidij, & consequenter damni, ex illo, secuti.

5 Tertiò; Quia, in dubio, melior est conditio possidentis; Consilij autem reuocatio, videtur possidere; quia Consilium fuit reuocatum. Ergo, quandiu non constat, Consilium Titij, ad homicidium concurrisse; Titius ad restitutionẽm obligari iustè non potest.

6 Quartò; Quia, pro illo stat possessione-

fessio, pro quo stat iuris præsumptio; quando enim, suborto dubio, & debità adhibità diligentià, veritas non apparet, standum est præsumptioni, ac iudicio Fori externi, cum idem sit iudicium Fori interni ac externi, quando Forum externum, falsà præsumptione non nititur. Sed iuris præsumptio stat pro reuocatione Cõsilij; In dubio enim, delictum, & factum, in Foro externo, non præsumuntur, nisi probentur. Ergo possessio, in dubio, stat pro reuocatione Consilij: Vnde Titius formare sibi potest certum iudicium practicum, quod ad restitutionem non teneatur; Sic enim ratiocinari potest. *In dubio, melior est conditio possidentis, & possessor ad nihil tenetur. Sed Consilij reuocatio possidet, cum pro illà stet iuris præsumptio; Ergo melior est illius conditio*; Sicque ad nihil teneor.

7 Quintò; Quia, si Titius, mandatum dedisset ad occidendum, & postea reuocasset; quamuis mandatarius, homicidium commisisset, non propterea imputaretur Titio, & possessio, ac præsumptio staret pro reuocatione: Sed etiam supponitur reuocasse Consilium. Ergo homicidium secutum, Titio imputari non potest, & præsumptio stat pro reuocatione, quam constat fuisse factam; mandatum enim, & Consilium in ordine ad concurrendum ad homicidium, eodem modo se habere videntur. Imò mandatum, videtur efficaciùs influere, ac mouere quàm Consilium.

NOTABILE.

8 ADuertendum est; tribus modis, potuisse Titium, homicidium consulere; Primò, solis præcibus, & auctoritate, Cæsarem ad illud inducendo, ac mouendo. Secundò; Rationes ad hoc idoneas, sed falsas proponendo: Vt, quod Pompeius, eius fratrem occiderit; vel hæreditatem impedierit; vel ei mortem machinetur. Tertiò; rationes idoneas proponendo, sed veras; Vt, quod eius mors futura sit vtilis ad lites terminandas, ad hæreditatem Titij consequendam, &c. Si Titius, Consilium primò, aut secundo modo dedit, illud sufficienter reuocauit, vel similibus præcibus contrarijs, vel indicando rationes à se illi propositas, fuisse falsas; Sic enim cessauit in Cæsare, motiuum occidendi Pompeium, & censetur à Titio sufficienter sublatum, ita vt homicidium imputandum iam sit soli malitiæ Cæsaris. At, si consilium dedit tertio modo; quantumcunque illud reuocare conatus sit, nunquam tamen sufficienter reuocauit; quia semper remansit in Cæsare, ratio illa, à quà primo motus fuit ad Pompeium occidendum; Eo modo, quo, si gladium ad id commodasset; nunquam sufficienter reuocasset concursum in homicidium, nisi re ipsà ei gladium abstulisset. Vsus enim gladij, semper imputatur tradenti. Hoc posito.

RE-

RESOLVTIO I.

9 AD Casum Resp. primò; Titium, si primo, aut secundo modo Consilium dedit, ac reuocauit; ad restitutionem non teneri; ita *Bonac. d. 1. de contract. qu. 2. p. 4. nu. 3. & reliqui omnes superius citati*.

10 Primò; Quia possessio tunc stat pro reuocatione Consilij; cum hæc sit certa, & communiter iudicetur sufficiens; Vnde homicidium, rationabiliter præsumi potest, ex solà Cæsaris malitià secutum.

11 Secundò; Quia, in Foro externo, Consilium sic reuocatum, censeretur fuisse sufficienter reuocatum, nec homicidium imputaretur amplius consulenti; positis enim precibus contrarijs, vel indicatà falsitate rationis, ac motiui propositi ad occidendum, Cæsar moueri amplius rationabiliter ab illà ratione non potuit ad Pompeium occidendum. Ergo etiam censetur sufficienter reuocatum in Foro Conscientiæ; idem enim est iudicium vtriusque Fori, vt sæpius dictum est.

RESOLVTIO II.

12 RESp. 2. Titium, si tertio modo Consilium dedit, ac reuocauit; ad restitutionem teneri; ita *Sanch. d. 41. num. 17. Lessius lib. 2. c. 27. d. 3. Molina tom. 3. dis. 736. num. 6. Salas 1. 2. tr. 8. d. 1. s. 23. num. 242.*

13 Primò; Quia possessio tunc stat pro Consilio, eiusque efficacià; Certum est enim, fuisse datum Consilium, & Consilium, ex se, fuisse aptum ad homicidium causandum; sed non est certum, fuisse sufficienter reuocatum. Cum ergo constet de efficacià Consilij, & non constet de sufficientià reuocationis, possessio stat pro efficacià Consilij; & consequenter pro obligatione restituendi.

14 Secundò; Quia, qui post votum emissum, dubitat, an habuerit animum se obligandi, tenetur seruare votum, perinde ac, si animum certè habuisset. Ergo etiam, qui, post datum Consilium, ex se aptum ad mouendum ad homicidium, dubitat, an illud sufficienter reuocauerit; secuto homicidio, tenetur ad damnorum restitutionem, perinde ac, si illud certò non reuocasset, sed Consilium, verè homicidium illud causasset. Ideo enim, cum vouens dubitat, an habuerit animum se obligandi, tenetur seruare votum, quia, cum nemo præsumatur dicere id, quod in corde non habet; Eo ipso, quod constat de promissione, & dubitatur de animo se obligandi, præsumptio, ac possessio est pro animo se obligandi, cum verba promissionis hoc significent. Sed etiam, qui dat Consilium, proponere regulariter solet, rationes efficaces ad mouendum. Ergo, eo ipso, quod constat de Consilio dato & de homicidio secuto, præsumptio, ac possessio stat pro eius efficacià in homicidium; Ergo, sicut vouens, in dubio animi, tenetur seruare votum; ita consulens, secuto homi-

ſeſſio, pro quo ſtat iuris præſumptio; quando enim, ſuborto dubio, & debitâ adhibitâ diligentiâ, veritas non apparet, ſtandum eſt præſumptioni, ac iudicio Fori externi, cum idem ſit iudicium Fori interni ac externi, quando Forum externum, falsâ præſumptione non nititur. Sed iuris præſumptio ſtat pro reuocatione Cōſilij; In dubio enim, delictum, & factum, in Foro externo, non præſumuntur, niſi probentur. Ergo poſſeſſio, in dubio, ſtat pro reuocatione Conſilij. Vnde Titius formare ſibi poteſt certum iudicium practicum, quod ad reſtitutionem non teneatur; Sic enim ratiocinari poteſt. *In dubio, melior eſt conditio poſſidentis, & poſſeſſor ad nihil tenetur. Sed Conſilij reuocatio poſſidet, cum pro illâ ſtet iuris præſumptio; Ergo melior eſt illius conditio*; Sicque ad nihil teneor.

7 Quintò; Quia, ſi Titius, mandatum dediſſet ad occidendum, & poſtea reuocaſſet; quamuis mandatarius, homicidium commiſiſſet, non propterea imputaretur Titio, & poſſeſſio, ac præſumptio ſtaret pro reuocatione: Sed etiam ſupponitur reuocaſſe Conſilium. Ergo homicidium ſecutum Titio imputari non poteſt, & præſumptio ſtat pro reuocatione, quam conſtat fuiſſe factam; mandatum enim, & Conſilium in ordine ad concurrendum ad homicidium, eodem modo ſe habere videntur. Imò mandatum, videtur efficaciùs influere, ac mouere, quàm Conſilium.

NOTABILE.

8 ADuertendum eſt; tribus modis, potuiſſe Titium, homicidium conſulere; Primò, ſolis precibus, & auctoritate, Cæſarem ad illud inducendo, ac mouendo. Secundò; Rationes ad hoc idoneas, ſed falſas proponendo: Vt, quod Pompeius, eius fratrem occiderit; vel hæreditatem impedierit; vel ei mortem machinetur. Tertiò; rationes idoneas proponendo, ſed veras; Vt, quod eius mors futura ſit vtilis ad lites terminandas, ad hæreditatem Titij conſequendam &c. Si Titius, Conſilium primò, aut ſecundo modo dedit, illud ſufficienter reuocauit, vel ſimilibus precibus contrarijs, vel indicando rationes à ſe illi propoſitas, fuiſſe falſas; Sic enim ceſſauit in Cæſare, motiuum occidendi Pompeium, & cenſetur à Titio ſufficienter ſublatum, ita vt homicidium imputandum iam ſit ſoli malitiæ Cæſaris. At, ſi conſilium dedit tertio modo; quantumcunque illud reuocare conatus ſit, nunquam tamen ſufficienter reuocauit; quia ſemper remanſit in Cæſare, ratio illa, à quâ primo motus fuit ad Pompeium occidendum; Eo modo, quo, ſi gladium ad id commodaſſet; nunquam ſufficienter reuocaſſet concurſum in homicidium, niſi re ipsâ ei gladium abtuliſſet. Vſus enim gladij, ſemper imputatur tradenti. Hoc poſito.

RE-

RESOLVTIO I.

9 AD Casum Resp. primò; Titium, si primo, aut secundo modo Consilium dedit, ac reuocauit; ad restitutionem non teneri; ita *Bonac. d. 1. de contract. qu. 2. p. 4. nu. 3. & reliqui omnes superius citati.*

10 Primò; Quia possessio tunc stat pro reuocatione Consilij; cum hæc sit certa, & communiter iudicetur sufficiens; Vnde homicidium, rationabiliter præsumi potest, ex solâ Cæsaris malitiâ secutum.

11 Secundò; Quia, in Foro externo, Consilium sic reuocatum, censeretur fuisse sufficienter reuocatum, nec homicidium imputaretur amplius consulenti; positis enim præcibus contrarijs, vel indicatâ falsitate rationis, ac motiui propositi ad occidendum, Cæsar moueri amplius rationabiliter ab illâ ratione non potuit ad Pompeium occidendum. Ergo etiam censetur sufficienter reuocatum in Foro Conscientiæ; idem enim est iudicium vtriusque Fori, vt sæpius dictum est.

RESOLVTIO II.

12 REsp. 2. Titium, si tertio modo Consilium dedit, ac reuocauit; ad restitutionem teneri; ita *Sanch. d. 41. num. 17. Lessius lib. 2. c. 27. d. 3. Molina tom. 3. disp. 736. num. 6. Salas 1. 2. tr. 8. d. 1. s. 23. num. 242.*

13 Primò; Quia possessio tunc stat pro Consilio, eiusque efficaciâ; Certum est enim, fuisse datum Consilium, & Consilium, ex se, fuisse aptum ad homicidium causandum; sed non est certum, fuisse sufficienter reuocatum. Cum ergo constet de efficaciâ Consilij, & non constet de sufficientiâ reuocationis, possessio stat pro efficaciâ Consilij; & consequenter pro obligatione restituendi.

14 Secundò; Quia, qui post votum emissum, dubitat, an habuerit animum se obligandi, tenetur seruare votum, perinde ac, si animum certè habuisset. Ergo etiam, qui, post datum Consilium, ex se aptum ad mouendum ad homicidium, dubitat, an illud sufficienter reuocauerit; secuto homicidio, tenetur ad damnorum restitutionem, perinde ac, si illud certò non reuocasset, sed Consilium, verè homicidium illud causasset. Ideo enim, cum vouens dubitat, an habuerit animum se obligandi, tenetur seruare votum, quia, cum nemo præsumatur dicere id, quod in corde non habet; Eo ipso, quod constat de promissione, & dubitatur de animo se obligandi, præsumptio, ac possessio est pro animo se obligandi, cum verba promissionis hoc significent. Sed etiam, qui dat Consilium, proponere regulariter solet, rationes efficaces ad mouendum. Ergo, eo ipso, quod constat de Consilio dato & de homicidio secuto, præsumptio, ac possessio stat pro eius efficaciâ in homicidium; Ergo, sicut vouens, in dubio animi, tenetur seruare votum; ita consulens, secuto homi-

homicidio, in dubio efficaciæ ſui Conſilij, tenetur ad reſtitutionem.

15 Tertiò; Quia, pro eo eo ſtat poſſeſſio, pro quo ſtat Iuris præſumptio; Vnde, cum non conſtat de veritate, ſtandũ eſt iuris præſumptioni; quia hæc habetur pro veritate; donec oppoſitũ probetur, vt prob. *Molin. tom.1. tract. 2. d.196. & Menoch. lib.1. de præſumpt. qu.4. num.3.* Sed, poſito Conſilio ad homicidium, & homicidio ſecuto, & incertitudine de ſufficientiâ reuocationis; præſumptio iuris ſtat pro efficaciâ Conſilij; In Foro enim externo, Conſilium præſumeretur, ſuũ habuiſſe effectum, & conſulenti incumberet onus probandi, quod homicidium ſecutum, non fuerit effectus ſui Conſilij; Ergo poſſeſſio ſtat pro efficaciâ Conſilij, & conſequenter pro obligatione reſtituendi.

16 Quartò; Quia, non minus connaturaliter, ad Conſilium ſequitur ex ſe efficacia in ordine ad ſuum effectum, quàm ad promiſſionem, ſequatur obligatio. Ergo ſicut, dum conſtat de promiſſione, præſumptio ſtat pro obligatione; ita, dum conſtat de Conſilio, & de homicidio ſecuto, præſumptio ſtat pro efficacia Conſilij, & conſequenter pro obligatione reſtituendi; qualitas enim, quæ à naturâ ineſt, ſemper ineſſe præſumitur, vt probat *Menoch. de præſumpt. lib.1. q.14. num.3.*

17 Quintò; Quia, ſi Titius, gladium Cæſari commmodaſſet ad Pompeium occidendum, nec illum ei deinde re ipsâ, abſtuliſſet, quamuis ſæpius efficaciter tentaſſet, & Cæſar de facto Pompeium occidi ſſet; Titius, in Foro externo, præſumeretur, ad homicidium illud concurriſſe, niſi aliundè conſtaret, Cæſarem non occidiſſe Pompeium gladio, ſed alio inſtrumento. Sed Titius, eiuſdem Cæſaris animo impreſſit de facto rationem ſufficienter, ex ſe, inducentem ad homicidium; & homicidium ſecutum eſt; Ergo, per talem rationem, præſumetur ad homicidium concurriſſe, quandiu non conſtabit, Cæſarem aliunde fuiſſe motum, ad illud homicidium patrandum.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

18 AD rationes autem in contrarium; ad primam; Negatur Antecedens; delictum enim eſt certum, & dubium ſolum eſt de qualitate delicti, ſcilicet de Conſilij efficaciâ; ſicut, cum vouens dubitat de animo ſe obligandi, dubium non eſt de voti emiſſione, ſed ſolum de eius qualitate; Hæc autem, ſicut præſumitur in vno, ita præſumitur etiam in alio, in ordine ad effectum obligandi.

19 Ad ſecundam Reſp; non eſſe contra æquitatem, obligare ad reſtitutionem certam, quando conſtat de cauſa damni poſitâ, & de damno ſecuto, & eſt præſumptio pro efficaciâ illius cauſæ; ſicut non eſt contra æquitatem, obligare ad votum ſeruandum, quando conſtat de voto, & eſt præſumptio de animo ſe obligandi. In vtroque enim caſu, cauſa obligationis, eſt ſufficienter

ter

ter certa in Foro externo; Forum autem externum, & internum, quo ad iudicium, idem sunt, vt patet ex dictis.

20 Ad tertiam; Negatur minor; Consilij enim efficacia possidet, non eius reuocatio; nam de hac, incertum est, an fuerit sufficiens, de illà verò, dantur omnes coniecturæ, ac iuris præsumptiones, quod effectum sortita sit.

21 Ad quartam; Negatur minor; Nam, de Consilio dato, non est dubium, sed solum de eius efficacià in homicidium; Efficacia autem, cum connaturaliter comitari soleat Consilium, sicut animus se obligandi, promissionem; præsumitur adfuisse, quandiu non probatur oppositum; Sicut, in vouente, præsumitur adfuisse animus se obligandi, quandiu ipse oppositum non probat; cum præsertim, ad hoc præsumendum, sint coniecturæ fortissimæ: Consilium datum; homicidium secutum; & incertitudo de sufficientià reuocationis; & præsumptio semper stet pro insufficientià reuocationis Consilij, cum tertio modo datum est, ac deinde reuocatum; vt dictum est.

22 Ad quintam; Est manifesta disparitas; nam Mandans, impossibile est, quod mandatum reuocet, & illud non reuocet sufficienter; Cum enim mandatarius agat solùm nomine Mandantis, & in gratiam illius, reuocato mandato, necessariò statim cessat ratio agendi in mandatario. At, qui accepit Consilium, non agit nomine Consulentis, & in gratiam illius, sed nomine proprio, &, vt rebus suis prospiciat; Hinc autem fit, vt, reuocato Consilio, non statim cesset, in eo, qui Consilium accepit, ratio agendi, illi à Consulente impressa, sed requiratur, vt hæc, rationibus omnino contrarijs, ab ipso auferatur; Quod, cum rationes impressæ, fuerunt veræ, difficillimum est, eo quod difficillimum sit, alias rationes illis contrarias æquè efficaces, earumque destructiuas inuenire.

COROLLARIA.

23 Colligitur ex dictis primò, quę dicta sunt, locum habere, vbi non essent validæ coniecturæ, quæ oppositum suaderent. Si enim Cęsar, independenter à Consilio Titij, fuisset inimicus capitalis Pompeij, vel ei mortem minatus esset, vel omnia ad necem necessaria, iam præparasset, aut aliæ similes cōiecturæ darentur; in hoc casu, prę-sumptio esset pro sufficientià reuocationis, quia coniecturæ istæ sufficienter indicarent, homicidium ortum esse, non tam ex Titij Consilio, quàm ex Cæsaris odio, ac inimicitià.

24 Secundò; Dubitantem, an Prælati potestas sit legitima, teneri illi obedire; quia, esse legitimam; cum sit qualitas, siue circumstantia potestatis; semper præsumitur, quandiu oppositum non probatur. Similiter, dum Coniux dubitat de impedimento dirimente, posse debitum exigere. Tum quia, an detur impedimentum dirimens, est dubium facti; factum, autem in-du-

dubio, non præſumitur, niſi probetur. Tum quia, idem eſt, dubitare de impedimento dirimente, ac dubitare de valore matrimonij; in dubio autem valoris, præſumptio ſtat pro valore, cum valor ſit circunſtantia, vel qualitas ipſius matrimonij: *c. ſi quis acceperit*: 33. *quæſt*. 1. Quod *ſi c. inquiſitioni; de ſententiâ excomm*. Coniux dubitans de impedimento dirimente, debitum exigere prohibetur. Hoc intelligitur, ante adhibitam debitam diligentiam, ad dubium expellendum.

QVAESTIO XV.

An præceptum de re dubiâ obliget.

CASVS.

1 CVM Titius, ob ſcientiæ defectum, de ſuâ idoneitate ad Confeſſiones audiendas dubitaret; Prælatus, habens, aliàs, ab Epiſcopo facultatem, quemcumque ex ſuis ſubditis approbandi; ei in virtute Sanctę Obedientię pręcepit, vt Confeſſiones audiret; Titius tamen, cum aliquot viros doctos conſuluiſſet, & dubium deponere non potuiſſet, eas audire noluit; Quęritur; vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

2 *An materia dubia eximat ab obligatione præcepti.*
9 *Duplex dubium circa materiam præceptam.*
10 *Actus obligatorius, obligat ad minimum, quod poteſt.*
11 *Subditus, ad obedientiam tenetur, ſolum ratione voti.*
12 *Dubitans de materiæ boneſtate, obedire non tenetur.*
13 *Quomodocumque dubitet.*
14 *Superioris præceptum, rem illicitam, reddere non poteſt, licitam.*
15 *Præceptum Diuinum præualet.*
16 *Superioris poteſtas, ad materiam ſolum certò licitam, ſe extendit.*
17 *Subditus, ad eam ſolum obligare ſe voluit.*
18 *Superioris poteſtas, non ſe ex-*

extendit, ad dubia.
19 *Superior, illud solum ius habet, quod subditi, per votum, contulerunt.*
21 *Superioris præceptum, non semper, præsumitur iustum.*
22 *Præsumitur, quando oritur, ex Potestate Legislatiuâ.*
23 *Nullum hinc sequitur inconueniens.*
24 *Superior, in dubio, obligare non potest ad secreti reuelationem.*
25 *Nec Tempore Quadragesimæ, ad carnes comedendas.*
26 *Possessio stat pro præcepto Ieiunij.*
27 *Nec in dubio de belli iniustitiâ, ad militandum.*
28 *Multo minus, si subditus, de belli iniustitiâ, habeat iudicium probabile.*

RATIONES DVBITANDI.

2 Sicut dubium, circa circunstantiam facti, non eximit ab obligatione, quia circunstantiâ, semper præsumitur, quandiu oppositum non probatur; Ita quæri solet, an dubium circa honestatem materiæ promissæ, vel præceptæ; quæ honestas, videtur esse circumstantia materię; eximat ab obligatione Voti, vel Præcepti. Et ab obligatione quidem præcepti, videtur non eximere, ideoque Titium mortaliter peccasse. Ita *Azor. tom. 1. lib. 2. c. 19. num. 9. Molina tom. 1. tract. 2. d. 113. Concl. 3. Valentia 1. 2. d. 2. quæst. 14. p. 4. Clauis reg. lib. 1. c. 13. n. 40. Nau. c. 23. sum. n. 37.*

3 Primò; Quia Superior Titio præcipere poterat; vt Confessiones audiret, cum esset in possessione suæ potestatis præcipiendi, nec de inhonestate rei præceptæ constaret, sed ad summum, de eâ esset dubiū; in quo casu, melior erat conditio Superioris possidentis. Si autem, Superior erat in possessione præcipiendi, etiam Titius, vt potè, subditus, erat in obligatione obediendi; Ergo, non obediendo, peccauit.

4 Secundò; Quia Superior, habet ius præcipiendi omne id, quod euidenter non constat, esse malum, aut limites eius potestatis excedere; Quandiu enim non constat, rem præceptam esse malam, aut limites eius potestatis excedere, nulla est ratio illum spoliandi iure præcipiendi, quod habet, cum hoc sit certum, & consequenter, sine causâ, illo spoliari non possit. Sed Titio non constabat, esse malum, cum eâ idoneitate confessiones audire, sed, ad summum, de hoc dubitabat; Ergo Superior habebat ius, hoc illi imperandi, & consequenter ipse quoque obligationem obediendi; ideoque non obediendo peccauit.

5 Tertiò; Quia toties subditus, pręcepto Superioris obedire tenetur, quoties non probat suam exemptionem à tali præcepto; cum enim possessio, & iuris pręsumptio stet, pro præcepto, quod est certum, Subdito incumbit onus suam exemptionem probandi, & afferendi rationes, illum à præcepto excusantes. Sed Titius, probare non poterat, quod,

quod, audire, in illis circumſtantijs, Confeſſiones, ſibi eſſet illicitum; de hoc enim ſolùm dubitabat; Ergo tenebatur obedire, & conſequenter, non obediendo, peccauit.

6 Quartò; Quia, Superioris præceptum, in dubio, præſumitur iuſtum nec limites poteſtatis excedere; vnde, in dubio, de iure belli, omnes communiter docent; Subditos teneri, Principi obedire, nec debere, belli cauſas inquirere; ſed præſumere, bellum eſſe iuſtum, cum, Optimatum Conſilio, decretum fuerit; ſed, cum præceptum præſumitur iuſtum, habet vim obligandi; Ergo, in dubio, habet vim obligandi, & Subditus obligationem obediendi; Subditus enim præſumere poteſt, ac debet, præceptum eſſe iuſtum; cum non magis ſibi credere teneatur, quàm Superiori.

7 Quintò; Quia, ſi, in dubio, præceptum Superioris non præſumeretur eſſe iuſtum, ſequeretur, quod Superior, quotieſcumque aliquid præcipit, ſui præcepti rationem reddere teneretur, & manifeſtare, quo iure, hoc faceret, antequam Subditi tenerentur obedire. Hoc autem in maximum gubernationis damnum vergeret; Illam enim redderet difficillimam, & Subditorum iudicio ſubijceret, quatenus eorum eſſet, iudicare, an rationes, eſſent ad præcipiendum ſufficientes. Cum ergo Superioris præceptum, ſemper præſumatur iuſtum, ſemper habet vim obligandi, quandiu non probatur oppoſitum; & conſequenter, Subditus, in dubio, ei tenetur obedire, dubium deponendo; habet enim rationem ſufficientem illud deponendi, quæ ratio, eſt præcepti poſſeſſio.

NOTABILIA.

8 ADuertendum eſt primò; Titium, dupliciter dubitate potuiſſe; primò de ſcientiâ, ad confeſſiones audiendas requiſitâ, an eſſet ſufficiens, vel inſufficiens; & hoc fuiſſet dubium facti, & ſpeculatiuum, ſicut ſi dubitaſſet, an Cæſaris homicidium, ſecutum eſſet ex eius conſilio, an non: ſecundò de ipsâ Sacramenti adminiſtratione, an ſibi eſſet licita, an illicita; & hoc fuiſſet dubium practicum, quia fuiſſet de ipsâ operatione, an eſſet facienda, vel non.

9 Aduertendũ eſt ſecundò; Actum quemcumque obligatorium, ita præſumi factum, vt minus, quam fieri poſſit, ſit agenti oneroſus; hinc autem fit, vt, ſi quis voueat calicem, ſatisfaciat, dando cupreum, nec teneatur dare argenteum; & qui vouit ieiunare, vel dare eleemoſynam indeterminatè, per vnicum ieiunium, ſatisfaciat, & quantitatem quamcumque minimam tradendo; Quia Votum, ſtrictè, quantum fieri poteſt, interpretandum eſt; Tum, vt vitetur, quantum fieri poteſt, peccati periculum; Tum quia, ita habetur *c. ex parte; de cenſib.* Tum quia, in legatis, quando non conſtat de intentione Teſtatoris, Teſtator præſumitur legare voluiſſe minimum, quod potuit, vt ad minimum grauaret hæredem. *L. n 73.*

ff. de

ff. de Legatis 3. Ergo etiam in voto, Vouens censendus eſt, voluiſſe ſe obligare ad minimum, quod potuit; Tam enim vota, quam legata, ex libera Vouentis intentione pendent; ita *Menoch. de præſumpt. lib.6. præſumpt.9. & Sanch. lib.4. c.15. num.46.*

10 Aduertendum eſt tertiò; Titium non teneri ad obediendum Prælato, niſi ratione profeſſionis religioſæ, ac voti Obedientiæ, in eà emiſſi; ratione enim ſolius profeſſionis, ei erat ſubditus; Cum ergo profeſſio ſit actus obligatorius, cenſetur obligare ad minimum, quod poteſt; ideoque ſolum ad materiam certam, ac licitam, non verò ad dubiam. Hinc autem fit, vt neque Superioris poteſtas, ac iuriſdictio; quamuis data à Pontifice, ad aliam materiam ſe extendere poſſit, quam ad certam, ac licitam; Superioris enim iuriſdictio, cum radicaliter oriatur ex voto ſubditi, ad alia ſe extendere non poteſt, quam ad ea, ad quæ votum ipſum extenditur. His poſitis.

RESOLVTIO.

11 RESP; Titium, quomodocunque dubitauerit, Superioris præcepto non obediendo, non peccaſſe, *Vaſq. 1.2. d.66. c.6. n.51. Sanch. lib.2. matr. d.41. num.33. & lib.4. ſum. c.15. num.32. Ioan. Sanch. d.43. num.3. Suar. tom 3. de relig. lib.10. c.3. in prim. reſp. Caſtropal. p.1. d. 3. p.13. num. 8. Menoch. de præſumpt. lib. 6. præſumpt.9. multis relatis.*

12 Primò; Quia quomodocumque dubitauerit, non tenebatur obedire; quocumque enim modo dubitauerit, ſemper illicitum ei erat obedire; Nam; ſi de ipsà Sacramenti adminiſtratione practicè dubitauit, an ei eſſet licita, vel illicita; Cum hoc dubio, licitè obedire non potuit; quia operari cum dubio practico, eſt intrinſecè malum; & aliunde, hoc dubium, deponere non potuit, etiamſi ad illud vincendum, debitam adhibuerit diligentiam. Si verò dubitauit de ipsà ſcientià, an eſſet ſufficiens, vel inſufficiens, neque, poſt adhibitam diligentiam, dubium hoc vincere potuit; etiam, cum hoc dubio, licitè obedire non potuit; Tum quia, cum hoc eſſet dubium facti, & factum, in dubio, non præſumatur; præſumere non poterat, ſe, ſcientiam ſufficientem, habere. Tum quia, pœnitentiæ adminiſtratio, ſtante hoc dubio, illi erat illicita; erat enim contra præceptum Diuinum, obligans ad Sacramenta ritè miniſtranda, quod, in dubio, adhuc obligabat, cum pro illo ſtaret poſſeſſio, eo quod eſſet certum, & excuſatio incerta. Poſito ergo, quod Titius, cum eo dubio licitè obedire non potuerit, obedire non tenebatur; ideoque non obediendo, non peccauit; cum præſertim, Superioris præceptum, ei ſufficiens, non fuerit, ad dubium deponendum.

13 Secundò; Quia, Superioris præceptum, non potuit Titio reddere licitum, quod antea illi erat illicitum, neque enim ex eo, quod Superior præcipiat reuelationem pec-

cati in Confessione auditi, reddere potest reuelationem illam, ex illicitâ, licitam. Sed ante Superioris præceptum, erat Titio simpliciter illicitum, Confessiones audire; Tum quia erat illicitum, operari cum dubio. Tum quia erat illicitum, Confessiones, cum dubio de scientiâ debitâ, audire, Ergo Superioris præceptum non potuit ei pœnitentiæ administrationem reddere licitam, & consequenter nec ad illam obligare.

13 Tertiò; Quia, si Superior, Sacerdoti dubitanti, an homicidium aliquod, eius consilio, secutum sit, præciperet, vt celebraret; Sacerdos ille, nec obedire teneretur, nec posset; quia Ecclesia, in dubio de homicidio, declarat irregularem, & prohibet celebrationem. Sed etiam præceptum Diuinum prohibet, ne quis, in dubio, de scientiâ necessariâ, Sacramentum vllum ministret; prohibet enim, ne quis illud, fine debitâ scientiâ, ministret, & qui dubitat, illam non habere præsumitur, cum sit dubium facti; Ergo Titius, obedire nec tenebatur, nec poterat.

15 Quartò: Quia, Superior nunquam habuit potestatem præcipiendi nisi licita; Ergo, eo ipso, quod dubitatur, an res præcepta, sit licita, dubitatur, an potestas Superioris, ad illam se extendat; sed idem, est dubitare, an præceptum ad rem præceptam se extendat, ac dubitare, an detur præceptum; Ergo eo ipso, quod dubitatur, an res sit licita, dubitatur, an de illâ detur præceptum; In dubio autem obligationis, vel præcepti, nulla datur obligatio, quia possessio stat pro libertate, quæ est certa, quandiu non constat oppositum; Cum ergo Titius dubitauerit, an pænitentiæ administratio ei esset licita, dubitauit consequenter etiam, an in Superiore, esset potestas præcipiendi; ideoque obligari non potuit ad obediendum.

16 Quintò; Quia Titius, Prælato obedire non tenebatur, nisi ratione professionis religiosæ, ac Voti Obedientiæ in illâ emissi; ratione enim solius professionis erat ei subditus. Sed in dubio, de honestate rei præceptæ, ex vi voti, obedire non tenebatur. Vouens enim, nunquam vult se obligare ad casum dubium; Tum quia, illa esset voluntas imprudens, non minus, quàm voluntas se obligandi ad rem illicitam; Tum quia, Vouens habet intentionem, se obligandi solum sub conditione, si res promissa sit Deo grata; In dubio autem, an sit grata, iam non datur conditio. Cum ergo Titius, per Votum, noluerit se obligare, nisi ad materiam certam, & licitam; neque Prælatus, ad aliam, per suum præceptum, obligare illum potuit. Prælatus enim, potestatem non habet obligandi ad alias materias, præter eas, ad quas religiosorum vota se extendunt, cum totâ Prælati iurisdictio, ac vis præcepti, fundetur in voto, ex eoque oriatur, & ab illo mensuretur, vt dictum est. Cum ergo res Titio præcepta, esset dubia; nec Titius per votum ad illam obligare se voluit, nec Superior eam potuit præcipere; ideoque

que

e Titius, illam non ponendo, non peccauit.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

Neque obstant rationes in contrarium. Ad primam enim resp. Negando, quod Superior eam illam præcipere potuerit; Tum quia erat illicita, vt probatum est; Tum quia erat dubia; Superioris autem potestas, non se extendebat ad res dubias, sed solùm, ad certas, cum ad eas solas Titius per votum se obligare voluerit.

Ad secundam Resp. Negando maiorem; Superior enim, non habet maius ius, quàm, quod ei subditi, per votum, contulerunt; Subditi autem, non contulerunt potestatem præcipiendi, nisi licita, & non dubia, quia, per votum, ad ea solùm se obligare voluerunt, & non ad ista.

19 Ad tertiam Resp. Negando minorem; eo enim ipso, quod dubitabat de sufficientiâ, probare poterat, illicitum sibi esse, confessiones audire, quia in dubio de scientiæ sufficientiâ, Confessiones audire, est contra præceptum Diuinum de Sacramentis non nisi ritè administrandis. Adde, quod, in illis circumstantijs, pœnitentiæ administratio saltem erat dubia; Titius autem, per votum, se obligauit solùm ad materiam certam, ideoque in illa solâ, Superiori obedire tenebatur, & non in dubiâ.

20 Ad quartam Resp. primò; Præceptum, in dubio, præsumi iustum, quando dubium, non reddit rem præceptam illicitam; si enim reddat illicitam, iam extrahit illam à materiâ præcepti. Dubium autem, in casu præsenti, reddit pœnitentiæ administrationem illicitam, vt patet ex dictis;

21 Resp. secundò; Præceptum, præsumi, in dubio, iustum, quando oritur ex potestate Legislatiua; tunc enim, cum eius obligatio pendeat ex voluntate, ac potestate Legislatoris, ex eius iurisdictione metienda est. At quando oritur ex voto; in dubio rei præceptæ, non præsumitur iustum, quia Vouens, noluit se obligare ad casum dubium, sed solùm ad certum; & præceptū tunc extendere se iustè non potest, nisi ad ea, ad quę votum se extendit.

22 Ad quintam Resp; Illam probare de Superioribus habentibus iurisdictionem, ac potestatem legislatiuam, à subditorum voluntate independentem, non verò de Superioribus Religiosorum, totam iurisdictionem habentibus fundatam, ac radicatam in votis subditorum, ideoque ab eorum voluntate pendentem, & quo ad extensionem, ad aliquas solùm materias certas limitatam, & non ad omnes.

COROLLARIA.

23 Colligitur ex dictis primò; Nō posse Superiorem per suum præceptum, obligare subditum, ad reuelandum secretum, & multo minus delictum proximi occultum; (præsertim, si ex tali reuelatione, sequi illi posset aliquod damnum;) quando subditus dubitat, an talis

reuelatio, sit licita, an illicita; vel quando dubitat, an Superior, hoc præcipere possit, vel non possit; In vtroque enim casu, est dubium de extensione pręcepti ad illum casum, ideoque, an detur; vel non detur præceptum; in quo casu, possessio stat pro libertate certâ, & vis præcepti est probanda, cum sit dubia.

24 Secundò, Non posse Superiorem præcipere subdito, vel comestionem carnium in die ieiunij, vel omissionem Diuini Officij, nec subditum teneri obedire, quando dubitat de sufficientia valetudinis, aut impedimenti; nisi Superior potestatem habeat dispensandi in Ecclesiæ præceptis de ieiunio, aut officij recitatione. Posito enim dubio, de sufficientiâ impedimenti, præcepta Ecclesiastica obligant, cum sint certa, & eorum excusatio sit tantum dubia. Superior autem, si potestatem non habeat dispensandi; per suum præceptum, obligationem præcepti Ecclesiastici tollere non potest, & consequenter, nec per suum præceptum obligare.

25 Tertiò; In dubio, an res præcepta, sit licita, possessionem non stare pro præcepto Superioris, sed pro illo præcepto, contra quod dubitatur, esse res præcepta; si enim Superior præcipiat, in die ieiunij carnium comestionem, subdito dubitanti, an eas licitè comedere possit; possessio, in eo dubio, non stat pro præcepto Superioris, sed Ecclesiæ, cuius præceptum, cum sit certum, possidet, quandiu de excusatione nō constat; Vnde à præcepto Superioris superueniente, tolli non potest, nisi Superior, potestatem habeat dispensandi; Tunc enim, illud per dispensationem tollere potest. Atque hinc apparet differentia inter præceptum ieiunij V. G. & præceptum Superioris: nam præceptum ieiunij, in dubio, semper possidet, & obligat, quia non dum constat de excusatione. At præceptum Superioris, in dubio, statim cessat possidere, quia statim constat de excusatione; Eo enim ipso, quod de honestate rei præceptæ dubitatur, iam res illa, est alteri præcepto contraria, ideoque incapax, vt præcipiatur à Superiore.

25 Quartò; Subditum, si dubium habeat fundatum de belli iniustitiâ, & adhibitâ debitâ diligentiâ, dubium expellere, ac vincere non possit, non teneri, imò nec posse, cum eo dubio, obedire; Tum propter rationes superius factas; Tum quia, certum est, ex bello, secutura damna grauissima, & ipsi subdito, & alijs; Superior autem, cum tanto damno, obligare non potest; cum non magis obligare possit, quàm Ecclesiæ præcepta, & hæc, quamuis certa, cum graui detrimento proprio, vel alieno, obligare non soleant; Tum denique; quia, in dubio de iustitiâ belli, possessio stat pro iure iustitiæ, quod vnusquisque habet, ne lædatur in bonis suis absque manifesto titulo. Hic autem titulus, non datur, dum dubitatur, an Superior habeat ius imperandi; si tamen subditus fundatam rationem dubitandi non habeat, tenetur dubium friuolum deponere,

; , & belli iustitiam præsumere, præsumendo præceptum Superioris Diuino esse conforme, quandiù non constat, vel rationem fundatam non habet dubitandi, quod illi sit contrarium.

Quintò, Quæ dicta sunt, valere à fortiori, cum datur opinio probabilis, quod materiâ præcepta, sit illicita; si enim solum dubium, quod sit illicita, sufficit ad excusandum ab obligatione præcepti, multò magis sufficiet probabilitas, quod sit illicita; &, cum Prælati præceptum habeat vim obligandi, solum limitatam ad certò licita, vtique obligare non poterit ad probabiliter illicita. Nam subditus, dum vouet obedientiam Prælato, sicut excludit materiam dubiam, ita excludit probabiliter illicitam; non minus enim esset imprudens voluntas obligandi se; ad obediendum pro casu probabiliter illicito, quam pro casu dubio. Mensura autem obligationis, in voto obedientiæ, & consequenter etiam potestatis in Prælato, tota desumitur ex intentione vouentis, cum tota obligatio, ab eius voluntate dependeat.

QVAESTIO XVI.

An votum de materiâ dubiâ obliget.

CASVS.

1 TITIVS votum emiserat, librum aliquem spiritualem, singulis diebus, per semihoram, legendi; accidit autem, vt in grauem morbum inciderit; ex eoque, dum conualesceret, dubitauit; lectionem illam fore tunc capiti grauiter nocituram; cumque, medici copiam non haberet, nec alium, à quo de hoc certificari posset; lectionem omisit. Quæritur; vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

2 *An votum obliget sicut Lex.*

6 *Dubitans de materia honestate, voto non obligatur.*

7 *Vouens, intentionem non habuit se obligãdi ad materiã dubiã.*

8 *Neque tunc, materia est grata à Deo.*

9 *Dubium de honestate materiæ, trahit dubium de ipso voto.*

10 *Voluntas se obligandi, etiam in ma-*

materiâ dubiâ, eſt imprudens.

11 *Ideo votum, in dubio, non obligat.*

12 *Votum, eſt ſtricte interpretandum.*

13 *Ideoque ſe extendit ſolum ad materiam, certo, gratam Deo.*

14 *Votum, à fortiori non obligat, cum datur iudicium probabile, de inhoneſtate materia.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm, ex dictis, præceptum Legiſlatoris, in hoc differat à præcepto Prælati, quod primum obligat, etiam, cum materia eſt dubia: ſecundum verò ſolum, cum materia certo eſt honeſta, quæri ſolet, cuinam ex his duobus præceptis, ſit ſimile votum, in modo obligandi. Videtur enim eſſe ſimile præcepto Legiſlatoris, aut legi, ideoque obligare, etiam, cum materia eſt dubia; vnde Titius videtur, mortaliter peccaſſe. Ità *Suar. tom. 2. de relig. lib. 4. de voto c. 6. num. 12. Caſtropal. p. 1. d. 3. p. 12.*

3 Primò: Quia fecit contra voti obligationem; cum enim certus eſſet, ſe vouiſſe, & quantum eſt ex parte ſuâ, ſe obligaſſe; propter ſolum dubium, ex parte materiæ; excuſari non poterat; nam dubium illud, iam ei non fauebat tanquam ſuam libertatem poſſidenti, ſed poſſeſſio tota erat pro voto, quod erat certum, excuſatio autem, ſiue libertas, incerta.

4 Secundò; Quia, cum ad voti valorem, duo neceſſario requirantur; vnum ex parte hominis, vt velit ſe obligare; alterum ex parte Dei, vt velit acceptare; quando eſt dubium de materiâ voti, non eſt dubium de voti valore, ex parte Voluntatis Vouentis, ſed ex parte Dei acceptantis; Ergo, cum de ſuâ voluntate, ſit certus, procurare tenetur, vt de diuinâ acceptatione certior fiat; Ergo, in eo dubio, conſulere debet Prælatum, qui eſt loco Dei, vt, vel interpretetur, vel diſpenſet; alioquin exponeret ſe periculo, rem Deo gratam, eique promiſſam omittendi, quod, ſine peccato, fieri non poteſt. Cum ergo Titius, Prælatum non conſuluerit, conſequenter mortaliter peccauit.

5 Tertiò; Quia; Titius, dubitans, an lectio eſſet capiti nocitura, non dubitauit, ſe votum feciſſe ſaltem ſub conditione, ſi lectio illa Deo eſſet grata; hoc enim erat certum; Ergo tenebatur à Prælato inquirere, an eſſet Deo grata, nec ſuâ authoritate, ac arbitrio, rem in ſuum fauorem interpretari poterat, ne tranſgreſſionis periculo ſe exponeret; Cum ergo Prælati diſpenſationem non procurauerit, conſequenter mortaliter peccauit.

RESOLVTIO.

6 REſp. tamen; Titium, poſt adhibitam debitam diligentiam, dubitantem de lectione, an eſſet grauiter capiti nocitura, illam omittendo, mortaliter non peccaſſe. Ità *S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. ar. 2.*

Sotus

Sotus lib. 7. quæst. 1. art. 3. ad vlt. Sylueſter v. votum. 1. quæſt. 4. & votum 2. qu. 14. Sanchez lib. 4. ſum. c. 6. num. 5. Bonac. D. 4. q. 2. de voto p. 3. §. 1. num. 5.

7 Primò: Quia nihil fecit contra votum; per votum enim, nunquam ſe obligauit ad lectionem, pro caſu, quo dubitaretur, placere Deo, vel eſſe capiti grauiter nocituram; ſed ſolùm, poſito, quod certò placeret Deo, eique eſſet grata; nam, quando agitur de obligatione inducendà, facienda eſt ſtricta interpretatio; *c. 1. de iureiur. in 6. & L. quidquid adſtringendæ. ff. de verb. oblig.* ita vt actus obligatorius cenſeatur obligare ad minimum, quod poteſt, vt operanti ſit minus oneroſus, quam fieri poſſit: Cum ergo votum cenſeatur ſufficienter obligare, ſi obliget ſolùm ad materiam certò gratam Deo, dicendum eſt non obligare ad materiam dubiam, qualis eſt lectio, habens annexum periculum grauis nocumenti capitis, vel ſaltem dubium.

8 Secundò; Quia exponere ſe periculo nocumenti grauis, Deo placere non poteſt; ergo neque ei placere poteſt lectio, habens annexum hoc periculum, ideoque eſſe non potuit materia voti; hæc enim eſſe debet, res Deo grata; ergo Titius, cum eo dubio, lectionem omittens, votum non violauit.

9 Tertiò; Quia, qui dubitat de honeſtate materiæ per votum promiſſæ, nec dubium vincere poteſt, formaliter dubitat etiam de ipſo voto; dubitat enim de aliquo, ad voti valorem eſſentialiter requiſito, cum votum eſſentialiter, in materià, honeſtatem requirat; Qui autem dubitat de voto, ac lege, non obligatur, quia tunc tota poſſeſſio ſtat pro libertate. Ergo, qui dubitat de honeſtate materiæ per votum promiſſæ, non obligatur voto: Cũ ergo Titius, dubitans, an lectio eſſet grauiter capiti nocitura, dubitauerit de honeſtate materiæ per votum promiſſæ, (exponere enim ſe temerè periculo grauis nocumenti; honeſtum non eſt;) dubitauit etiam de voti obligatione; & conſequenter voto non ligabatur.

10 Quartò; Quia Titius, nunquam cenſetur habuiſſe voluntatem ſe obligandi, etiam cum periculo quàuis dubio, grauis damni; talis enim voluntas fuiſſet imprudens, ſicut fuiſſet imprudens, voluntas ſe obligandi ad aliquid, etiam cum ſecum habet annexum periculum, quamuis dubium, peccati; ſed lectio habebat annexum periculum ſaltem dubium damni grauis; ergo Titius non cenſetur voluiſſe, ad eam ſe obligare, pro eo caſu; ideoque illam omittendo, non fecit contra votum.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

11 AD rationes in contrarium. Reſp. ad primam; Titiũ nunquam fuiſſe certum de voto, pro eo caſu; imò, cum dubitauerit de materiæ honeſtate, conſequenter dubitauit de ipſo voto; In dubio autem voti, votum non obligat, & tota poſſeſſio ſtat pro libertate, quę eſt certa.

12 Ad ſecundam Reſp; Votum, cùm ſit actus obligatorius, ideoque ſtrictè interpretandus, non obligare, niſi quando conſtat, materiam eſſe Deo gratam, ſiue Deum tale votum acceptare; Ergo, eo ipſo, quod hoc non conſtat, votum non obligat; neque datur obligatio tunc Prælatum adeundi pro diſpenſatione; nam hæc datur ſolùm, quando datur obligatio; cum diſpenſatio, illam ſupponat.

13 Ad tertiam Reſp. Titium vouiſſe lectionem, ſolum, poſito, quod certò eſſet Deo grata, non verò etiam poſito, quod de hoc eſſet dubium; fuiſſet enim voluntas imprudens. Ergo, eo ipſo, quod Titio non conſtabat, lectionem, in illis circunſtantijs, eſſe Deo gratam, ex vi voti, ad illam non tenebatur, & conſequenter, neque hoc inquirere à Prælato.

COROLLARIVM.

14 Colligitur ex dictis; quæ dicta ſunt, valere non ſolùm in caſu dubij, ſed etiam in caſu opinionis probabilis pro vtraque parte de honeſtate materiæ, & periculo nocumenti, lectioni annexo; ſemper enim, quando ſunt duæ opiniones probabiles, fas eſt vnicuique, quamlibet amplecti, ſiue opiniones ſint ſpeculatiuæ, ſiue practicę, modo explicato. *Sanch. lib. 4. ſum. c. 6. num. 5.*

QVAESTIO XVII.

An conſcientia ſpeculatiuè dubia, reddat votum irritabile.

CASVS.

3 QVAMVIS Titius certò ſciret, ſe votum quoddam emiſiſſe, dubitauit tamen, an illud, ante pubertatem, an poſt eam, emiſerit; omnique adhibitâ diligentiâ, certificari de hoc non potuit; Quæritur, an huiuſmodi votum irritari poſſit à Patre.

SVMMARIVM.

3 *Votum, in dubio pubertatis, non videtur, à Patre irritabile.*

5 *Sicut, nec contractus, in dubio minoritatis.*

6 *Voti irritatio, & reſciſſio contra-*

tractus, sunt fauor ætatis.

9 *Verè tamen votum, in eo dubio, est, à Patre irritabile.*

10 *Potestas irritandi, in Patre, possidet.*

11 *Impuber, non est dominus suæ voluntatis, sed pater.*

12 *Sicut, nec seruus suæ, sed Dominus.*

13 *Cum duæ possessiones concurrunt, antiquior præualet.*

14 *Votum possidet, respectu Filij, sed non respectu Patris.*

15 *Valor irritationis, in potestate Patris fundatur.*

16 *Hæc, vt potè, antiquior, præualet voto.*

17 *Dubium de Filij ætate, non trahit dubium de Patris potestate.*

18 *Habilitas ad Sacerdotium, est fauor ætatis.*

19 *A fortiori, votum irritari potest, cum datur indicium probabile de Filij impubertate.*

20 *Potestas irritandi, se extendit etiam, ad tempus antecedens.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVamuis circumstantia dubia, voti certi, à voti obligatione non eximat; adhuc tamen remanet difficultas; an saltem circumstantia dubia temporis, in quo votum est emissum, illud reddere possit irritabile. Et pro parte quidem negatiuà sunt. *Salas* 1. 2. *tom.*2. *quæst.*21. *tract.*8. *d.*1. *s.*25. *n.*261. *Nau. c.*12. *n.*64. *Lessius lib.*2. *cap.* 40. *num.*71. *Syluester v. votum* 4. *quæst.*2.

3 Primò; Quia voti obligatio, cum sit certa, possidet, sicut possidet præcepti obligatio, quando est certa; potestas autem irritandi, est dubia, sicut est dubia, excusatio præcepti, Ergo, sicut, qui dubitat de excusatione præcepti, non excusatur; ita, qui dubitat de potestate, vota irritandi, ea irritare non potest.

4 Secundò; Quia, cum votum sit certum, & irritatio sit dubia, Filius, per irritationem, acquirere non potest possessionem suæ libertatis; Ergo manet obligatus, sicut antea, donec constet de potestate irritandi, & de valore irritationis.

5 Tertiò, Quia qui dubitat, an cõtractum inierit, tempore minoritatis, petere non potest rescissionem contractus, nisi probet, fuisse celebratum, tempore minoritatis; Ergo etiam, qui dubitat, an votum emiserit, tempore impubertatis, petere non potest irritationem, nisi constet, tempore impubertatis fuisse emissum: Ideo enim, dubitans, an contractum celebrauerit, tempore minoritatis, petere non potest rescissionem contractus, quia, per illum contractum, alteri contrahenti acquisitum est ius, quo, in dubio, spoliari non debet per rescissionem contractus; sed etiam, per votum, cum sit contractus quidam cum Deo, acquisitum est Deo ius, quo spoliari, in dubio, non debet per irritationem; Ergo, sicut dubius de minoritate, petere non potest rescissionem contractus, ita dubius de impubertate, petere non poterit irritationem voti, & consequen-

ſequenter, nec pater poterit irritare;

6 Quartò; Quia, ſicut, poſſe reſcindi contractum minoris, eſt fauor illius ætatis, ita poſſe irritari votum impuberis, eſt fauor illius ætatis; Ergo, ſicut in dubio minoritatis, præſumptio iuris eſt contra illam, & pro iure alterius contrahentis certò; ita, in dubio impubertatis, præſumptio, ac poſſeſſio erit contra illam, & pro iure Dei, quod eſt certum.

7 Quintò; Quia, cum poteſtas vota irritandi non ſit abſoluta, ſed limitata ad tempus impubertatis, ſequitur, eo ipſo, quod dubium eſt, de tali ætate, ac tempore, dubium eſſe etiam de poteſtate irritantis; Ergo irritans, nulla priuatur poſſeſſione, quamuis ei hæc poteſtas denegetur; Non enim ei denegatur aliquid certum, ſed dubium. Poſſeſſio autem, ſemper eſt aliquid certum.

8 Sextò; Quia, dubitans, an vigeſimum quartum annum expleuerit, non eſt capax ſacrum Presbyteratus ordinem ſuſpiciendi; Ergo neque dubitans, an tempore impubertatis, votum emiſerit, erit capax irritationis: Non minus enim, ad capacitatem irritationis requiritur tempus determinatum impubertatis, quam ad capacitatem Presbyteratus, requiratur determinatum tempus annorum viginti quatuor; Ergo, ſicut, cum de iſto tempore non conſtat, non datur capacitas ad Sacerdotium, ita, dum non conſtat de tempore impubertatis, non dabitur capacitas ad irritationem.

RESOLVTIO.

9 Reſpond. tamen: poſito Titij dubio, an votum emiſerit tempore pubertatis, poſſe votum illud à Patre irritari. Ita *Suar. to. 2. de relig. lib. 4. de voto, c. 6. num. 1. & lib. 6. c. 6. num. 4. Sanch. lib. 2. matr. d. 41. num. 39. & lib. 4. ſum. c. 32. num. 2. Bonac. d. in 2. præc. dec. quæſt. 2. pun. 7. §. 2. num. 21. S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. art. 8. Sotus lib. 7. de iuſt. quæſt. 3. art. 1. Reginaldus lib. 18. num. 309.*

10 Primò; Quia, Pater habet poſſeſſionem iuris, ne filius, independenter ab eius voluntate, votum emittat; poſſidetque poteſtatem dominatiuam illud irritandi, ſi à filio fuerit emiſſum; Ergo, dum non conſtat de exemptione filij ab hoc dominio, per temporis decurſum, & lapſum ætatis, quà dominium hoc durat; retinere poteſt Pater hanc poteſtatem, nec eſt illâ priuandus. Sed, quandiù dubitatur, an Votum fuerit emiſſum, tempore pubertatis, non conſtat de exemtione Titij à Patris dominio; Ergo ſtante hoc dubio, Pater cenſetur retinere poteſtatem, eius vota irritandi, nec eà eſt ſpoliandus; ideoque ea poteſt irritare.

11 Secundò; Quia voluntas impuberis, quo ad omnia vota, & minoris, quoad vota realia, non eſt propria ipſius Impuberis, ſed aliena; Eſt enim Patris, & Pater illam poſſidet; Ergo, quandiu non conſtat, eſſe factam propriam ipſius Filij, per lapſum ætatis, remanet aliena, &

& in Patris possessione, & consequenter, in dubio, an per lapsum ætatis, facta sit propria Filij, melior est conditio Patris possidentis.

12 Tertiò; Quia, si dominus aliquis, seruum, eâ conditione, possideat, vt, transacto vigesimo ætatis anno, euadat liber; in dubio illius ætatis, eius serui dominio priuari non potest, sed seruo libertatem petenti incumbit onus probandi, se illam ætatem expleuisse. Ergo eodem modo, cum Pater, Filij voluntatem, vsque ad certam ætatem, possideat, quoad vota irritanda; In dubio lapsæ ætatis, hoc dominio priuari non potest, sed ipsi Filio propriam libertatem possidere volenti, incumbit onus probandi, quod ætas, sit lapsa. Stante ergo Titij dubio, potest Pater eius vota irritare.

13 Quarto; Quia, quando duæ possessiones concurrunt, antiquior prçualet, iuxta *reg. qui prior est tempore, potior est iure, de reg. iuris, in 6.* eo quod obligatio superueniens, priori detrimentum afferre, aut cũ eius præiudicio induci non possit; Vnde seruus, qui absque Domini licentiâ matrimonium contrahit, tenetur potius Domino obsequium, quàm vxori debitum reddere, quando vtrique satisfacere nequit; quia possessio Domini in corpus serui, tanquam antiquior præferenda est possessioni vxoris in idem corpus. Sed possessio Patris in voluntatem Filij, est antiquior, possessione voti in eandem voluntatem; illa enim est acquisita à Filij natiuitate, hæc verò solum, post votum emissum; Ergo, quamuis votum, Filij voluntatem possideat, præualet tamen possessio Patris antiquior.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

14 AD rationes dubitandi; Resp. ad primam; Votum possidere quidem respectu voluntatis Vouentis; non tamen respectu Patris; Huius enim possessio tanquam antiquior præualet; imo, cum dubium sit, an votũ emissum sit, in ætate legitimâ, ratione cuius non pendeat à Patris consensu, est etiam dubium, an firmiter obliget, & independenter à Patris voluntate; ideoque, neque respectu Vouentis, est certum quoad firmitatem obligandi, & consequenter, neque quoad hoc, possidet respectu ipsius Vouentis; in casu autem præcepti, nulla datur possessio pro libertate, sed tota est pro præcepto; vnde eius instantia, non militat contra casum præsentem.

15 Ad secundam Resp. Valorem irritationis, esse moraliter certum, quia pro eo stat possessio, ideoque per irritationem, Filium acquirere posse possessionem suæ libertatis; valor enim irritationis non fundatur in possessione libertatis, quam habet Filius, sed in possessione, quam Pater habet eiusdem libertatis in ordine ad vota, quæ fortior est possessione voti, cum sit antiquior.

16 Ad tertiam, & quartam Resp. Rationem disparitatis esse, quia per contractum, comparatum est ius alteri contrahenti, quòd, cum sit certum, possidet, & in eâ possessione est

eſt vnicum, nec cum eo datur alia poſſeſſio præualens. At ex voto, comparatum quidem eſt ius Deo, quod cum ſit certum reſpectu voluntatis Vouentis, reſpectu illius poſsidet; quia tamen in eà poſſeſſione non eſt ſolùm, ſed cum eo concurrit poſſeſsio Patris antiquior; hinc eſt, vt huic præualere non poſſit, nec illi detrimentum afferre, & conſequenter, quod hæc ſemper maneat in ſuà poſſeſſione irritandi, donec conſtet de Filij exemptione ab eius poteſtate per lapſum debitæ ætatis. Præterea, cum habilitas ad reſciſſionem contractus ſit fauor ſolius ætatis minoris, non eſt mirum, ſi volens eo priuilegio gaudere, & à communi contractuum lege eximi, minorem ætatem probare debeat; at habilitas ad votorum irritationem, non eſt fauor ſolius ætatis impuberis, vel ſubditi, ſed etiam Patris, ac Superioris, cum Superior, ſubditorum vota irritare poſſit, etiam ipſis inuitis, vt fusè probat *Suar. tom. 2. de relig. lib. 1. de voto c. 1.* imò aliquando non eſt in fauorem ſubditi, ſed vt vitetur damnum Superioris, vt patet in poteſtate irritandi vota ſeruorum; Ergo Filio, vt eius votum ſit capax irritationis, non incumbit onus ſuam impubertatem probandi; hæc enim oritur ex poſſeſſione poteſtatis irritandi, quam habet Pater antecedenter ad votum, quà, in dubio impubertatis, ſpoliari non poteſt.

17 **Ad quintam Reſp; Ex dubio ætatis, non oriri dubium de poteſtate Superioris ad irritandum; hæc** enim eſt certa, quia fundatur in certà poſſeſſione, quam Superior habet, ne ſubditus independenter ab ipſius voluntate poſſit ſe voto adſtringere, quæ poſſeſſio antiquior eſt poſſeſſione voti; ſicut ex dubio, an res, quam quis poſſidet, ſit ſua, non oritur dubium, an poſſit illà vti; hoc enim, ratione certæ poſſeſſionis, eſt certum; Sicut ergo priuaretur poſſeſſor rei poſſeſſione certà, ſi ei, in dubio, denegaretur poteſtas, illà vtendi; ita priuaretur Pater poſſeſſione ſuæ poteſtatis ad irritandum, ſi ei hæc poteſtas denegaretur.

18 Ad ſextam Reſp. Habilitatem ad Sacerdotium, eſſe fauorem illi ætati conceſſum, ideoque non mirum, ſi eo gaudere volenti incumbat onus, ætatem illam probandi, & certa illa ætas requiratur; at habilitas ad votorum irritationem, non tam eſt fauor ætatis impuberis, vel ſubditi, quam ius exiſtens in Patre, vel Superiore ad irritandum; ideoque Filio, ad huius irritationis capacitatem, probandam non eſſe impubertatem, ſed ſemper in eo præſumi, quandiu non probatur fluxus ætatis, quia in eo præſumitur, quandiu præſumitur in Patre poteſtas irritandi, cum hæc duo ſint correlatiua; poteſtas autem ad irritandum, in Patre ſemper præſumitur, quandiu non probatur in Filio exemptio per fluxum ætatis.

COROLLARIA.

19 **COlligitur ex dictis primò; Poſſe Patrem, vota Filij irritare, non ſolùm quando dubitat, an ea; tem-**

tempore impubertatis, emiserit, sed etiam quando de hoc habet opinionem probabilem, dummodo non habeat moralem certitudinem; quia propter hanc opinionem probabilem; Pater non priuatur potestate, ac possessione, quam habet; sequi enim adhuc potest opinionem probabilem oppositam; sicut, quamuis coniux haberet opinionem probabilem de nullitate matrimonii, non propterea alteri teneretur negare debitum, nec spoliare illum probabili possessione, quam habet, sed sequi posset opinionem probabilem oppositam.

20 Secundò; Idem dicendum esse, quando dubium, est circa tempus non subsequens subiectionem, vt in casu impuberis, sed eam antecedens; vt si vxor dubitet, an ante matrimonium, votum emiserit; aut seruus, qui aliquando fuit liber, an tempore libertatis; & pupillus, qui aliquando caruit tutore, & minor, qui aliquando caruit curatore; an tempore subiectionis, an verò tempore, quo sui iuris erant, votum emiserint; Quia possessio præsens, quam habet Superior de voluntate subditi, est certa, cum certum sit, illum esse seruum, aut minorem, & illam vxorem &c. At exemptio quo ad illa vota, est dubia; vnde dubia est etiam, vel saltem sub opinione, votorum possessio quoad eorum independentiam à consensu Superioris; Hæc autem non sufficit ad spoliandum Superiorem certà possessione, quam habet.

QVAESTIO XVIII.

An ignorantia excuset à culpâ, & à pœnâ.

CASVS.

1 EPISCOPVS Smirnensis, iustis de causis, blasphemiã sub excommunicatione prohibuerat. Cum autem, post annum, Ciuis quidam Cartaginensis, illuc appulisset; & posito ibi domicilio, Ciuem Smirnensem in matrimonium duxisset, die quadam, (quia blasphemandi habitum iam contraxerat) inter ludendum; Episcopi statutum inuincibiliter ignorans; sępius blasphemauit. Quæritur; Vtrum in excommunicationem inciderit.

SVM-

SVMMARIVM.

1 Ignorantiæ notitia, cur necessaria.
8 Ignorantia quid,
9 Quotuplex sit, in ordine ad varios terminos considerata,
10 Ignorantia concomitans, quam dispositionem includat ad actũ ignoratum.
11 Ignorantia inuincibilis, etiam concomitans, excusat à culpâ.
14 In quo sensu, non excuset.
15 Excusat etiam à Pœnâ.
18 Reddit actum non voluntarium.
20 Quando censeatur reddere voluntarium.
22 Cur, in Foro externo, Ignorantia facti, sed non iuris, excuset.
23 Ignorantia inuincibilis excusat etiam à suspensione.
24 Et ab Irregularitate.
25 Et à Reseruatione.
26 Impedit actus nullitatem, quando haec, est pœna.
27 Excusat etiam ab alijs pœnis.
29 Non solum Ignorantia iuris, sed etiam facti, excusat.
30 Nec solum Antecedens, sed etiam Concomitans.
31 Imò etiam venialiter vincibilis.
32 Vincibilis tamen, mortaliter, non excusat.

RATIONES DVBITANDI.

1 CVm, Conscientia dubia, essentialiter supponat ignorantiam rei, de quâ dubitatur; & ignorantia opponatur libertati, quæ ad honestatem operationis necessariò requiritur. Vt legis internæ limites cognoscamus, ac veluti proprium Territorium, sciamusque, quousque in nostris operationibus dirigendis conscientiæ regula se extendat etiam ignorantiæ notitia necessaria est; cum hæc, aliquando, excuset & à culpâ, & à pœnâ, & actuum valorem impediat.

3 Videtur ergo Ciuis Cartaginensis, in excommunicationem incidisse. Ita Gobat. c. Alma Mater 1. par. §. 10. num. 9. Aluarez. 1. 2. disp. 158. num. 5. Comitolus lib. 5. Resp. mor. quæst. 3. Graff. 1. par. decis. lib. 4. c. 9. num. 42. Rodrig. tom. 1. cap. 80. n. 11. concl. 1.

4 Primò, quia Ciuis ignorantia, ex circumstantijs, videtur fuisse non antecedens, sed concomitans; Cum enim blasphemandi habitum haberet, videbatur ad blasphemandum paratus, etiam si Episcopi legem cognouisset. Hæc autem ignorantia, cum actum non reddat inuoluntarium, nec excusare videtur à culpâ, & consequenter nec à pœnâ.

5 Secundò; Quia, rei illicitæ vacans, consensum præstare censetur etiam ijs, quæ præter eius intentionem sequuntur, ex c. fin. de homic. in 6. Vbi, Iubens, aliquem verberari, cauens, ne occidatur, irregularis asseritur, si Mandatarius, fines mandati excedens, illum occidat. Sed Ciuis, quamuis Episcopi statutum ignorans, actionem illicitam posuit, nempe blasphemiam. Ergo cen-

censetur etiam; in eius specialem malitiam, contra Episcopi statutũ, consensisse; Ideoque statuti quamuis à se ignorati, pœnas incurrit.

6 Tertiò; Quia, *in c. cum illorum: de sent. excom.* statuitur, dispensari posse, in irregularitate, cum quibusdam excommunicatis, qui iuris ignari, ad Ordines, se promoueri curarunt. Ergo ignorantia iuris humani, ab irregularitatis pœnà nõ excusat; Ideoque, nec ab excommunicatione, Ciuem excusauit.

7 Quartò; Quia, *ex reg. Ignorantia. 13. de reg. iuris in 6.* Ignorantia facti, non verò iuris, excusat: Ciuis autem ignorantia, non fuit facti, sed iuris. Neque hoc, intelligi potest, de ignorantià vincibili; Nam hæc, etiam facti, non excusat.

NOTABILIA.

8 Aduertendum est primò; Nomine ignorantię, intelligi aliquando, carentiam scientiæ in subiecto, quod illam, nec habere debet, nec potest; in quo sensu, dicitur, esse in Infantibus, ac Amentibus. Aliquando, carentiam scientiæ in subiecto, quod illam, habere quidem potest, sed non debet; In quo sensu, Musicus ignorare dicitur Artem ædificatoriam, quia licet illam scire possit, non tamen debet. Aliquando, carentiam scientiæ in subiecto, quod illam habere potest, ac debet; in quo sensu, qui nescit ea, quæ ad eius officium, ac munus spectant, ea dicitur ignorare. Aliquando denique, errorem, scientiæ oppositum; vt, si quis, non solùm nesciret, contractum vsurarium esse illicitum, sed putaret, esse licitum. Primæ tres ignorantiæ, dicuntur negatiuæ; quia consistunt in mera negatione, siue priuatione scientiæ. Quarta verò, dicitur positiua; quia, præter scientiæ negationem, continet etiam actum positiuum erroris.

9 Aduertendum est secundò; Quamlibet ex his ignorantijs, considerari posse, vel in ordine ad rem ignoratam; vel in ordine ad Voluntatem; vel in ordine ad eius actum. Primò modo considerata; diuiditur in ignorantiam iuris, & facti. Ignorantia iuris; est ignorantia legis, siue præcepti, aut consuetudinis, aliquid præcipientis, vel prohibentis; Vt, cum quis ignorat præceptum, de bonis Naufragantium non surripiendis. Ignorantia facti; est ignorantia ipsius rei prohibita, vel præceptę; Vt, cum quis carnes comedit, ignorans, esse diem Veneris. Secundo modo considerata, diuiditur in inuincibilem, ac vincibilem. Inuincibilis, est, quę expelli à nobis, vel non potest; Vt, cum de iure, vel facto, nulla nobis occurrit cogitatio, aut principium dubitandi; tunc enim voluntas, cum sit potentia cęca, moueri non potest ad inquirendum. Vel non debet; Vt si, dum aliqua nobis occurrit cogitatio; ad eam ignorantiã tollendã, adhibita sit diligentia, quę pro qualitate Rei, Præcepti, ac Personæ iudicari poterat moraliter sufficiés. Posità enim hac diligentia, si adhuc non tollitur, iam eam tollere, nobis

bis est moraliter impossibile. Vincibilis est; quæ tolli à nobis potest, & debet. Vt, cum de iure, vel facto occurrit nobis dubitatio, & inquirere possumus. Tertio modo considerata; diuiditur in antecedentem, concomitantẽ, & consequentẽ Ignorantia antecedens, dicitur illa, quæ est causa actus, qui fit; ita vt, si illa non esset, actus, non fieret; Vt, cum quis, carnes comedit die Veneris, quia ignorat, esse diem Veneris, aliàs non comesturus, si sciret. Concomitans verò, est; quæ ita est coniuncta cum actu, vt, quamuis ipsa non esset, adhuc fieret actus; Vnde per accidens solùm, est coniuncta cum actu; Vt, cum quis ita carnes comedit, ignorans esse diem Veneris, vt tamen eas adhuc, eodem modo comederet, si sciret. Consequens denique, est; quæ aliquo modo, vel directè, vel indirectè, nobis est voluntaria.

10 Aduertendum est tertiò; Eum, qui, ex ignorantià concomitante, operatur, tripliciter posse esse dispositum ad actum ignoratum. Primò habitualiter tantum, siue in causà, & in radice; Vt, cum quis, ita carnes comedit die Veneris, vt, si sciret, esse diem Veneris, ex vi dispositionis, quam habet, eas adhuc vellet comedere, de facto tamen hanc voluntatem non habet. Atque hic, carnes sic comedendo, nullatenus peccat, quia dispositio, solùm per modum habitus, non est culpa. Secundò potest ad illum esse dispositus actualiter, siue per actum conditionatum; Vt, si; dum carnes, cum eà ignorantià comedit, dicat; *Vellem eas comedere, etiam si esset dies Veneris*; vel, *Vtinam esset dies Veneris*. Et tunc, actus isti, sunt quidem peccatum mortale, sed tamen merè internum; in eam enim comestionem, nihil influunt; Cum hæc, ex illo affectu, oriri non possit, eo quod, dies Veneris omnino ignoretur. Tertiò denique potest Operans, ad actum ignoratum, esse actu dispositus, per actum absolutum, quo dicat; *Volo carnes comedere, siue sit, siue non sit dies Veneris*. Et tunc, non solùm actus internus, sed etiam externa comestio, est contra Ecclesiæ præceptum. Quamuis enim, Operans, inuincibiliter ignoret, esse diem Veneris; Actu tamen cogitat de carnium comestione die Veneris, eamque vult saltem indeterminatè. Hoc autem sufficit, vt comestio, etiam ex illo affectu intelligatur procedere: Sicut enim, dum quis Filium Inimici inuincibiliter ignoratum baptizat, cum intentione baptizandi Infantem præsentem, quicumque sit; Intentio illa, influit in baptismum, & ad eius valorem sufficit; Ita, dum quis, inuincibiliter ignorans, esse diem Veneris, vult absolutè carnes comedere, siue sit, siue non sit dies Veneris; voluntas ista, influit in carnium comestionem, & sufficit; vt illa comestio, sit contra Ecclesiæ præceptum. His positis,

RESOLVTIO I.

11 AD Casum respondetur primò; Ciuem Cartaginensem, per blasphemiam, peccasse quidem con-

contra secundum Decalogi præceptum; sed non contra Episcopi statutum. Ita *Siluester v. ignorantia. num.15. Sotus in 4. dist. 22. quæst.1. ar.2. Nau. c.27. sum. num.16. & 274. Suar. tom.5. in 3. par. disp.4. Sec.8. n.20. Sanch. lib.9. matr. disp 32. num.9. Et in sum. lib.1. c.12. num. 13. Valentia par.3. disp.7. quæst. 17. pun.7. Molina tom. 4. de iust. tract. 5. disp.71. num.9. Tolet. Sum. lib.1. c.8. Salas 1. 2. tract. 13. disp. 8. sect.10. Azor. tom.1. lib.1. c. 15. quæst.3. Sayr. de Cens. lib.5. c.18. num. 24. Vgolin. de Cens. tab. 1. c.9. §.3. num. 10. Henriquez lib. 13. de excom. c.23. num.8. Grassius tom.1. decis. lib.4. c.9. nu.16. Vasq. 1.2. disp.125. c.2. & 3. Bonacina de cens. d.1. quæst.2. pun.1. num.7. Filliuc. tr.11. c.8. qu. 10.* & alij communiter.

12 Probatur primò; Quia, Ciuis Cartaginensis, Episcopi statutum inuincibiliter ignorabat, saltem ignorantiâ concomitante; vt ex blasphemandi habitu, & ex circunstantijs, colligitur. Ergo contra Episcopi statutum peccare non potuit; Ad peccatum enim necessariò requiritur, vt aliquo modo sit voluntarium; Ignorantia verò concomitans inuincibilis, licet non reddat actum inuoluntarium, sicut reddit ignorantia antecedens, reddit tamen non voluntarium.

13 Secundò; Quia, impossibile est, peccare, quando Conscientia inuincibiliter dictat, actionem non esse illicitam; Conscientia enim, est proxima regula bonitatis, & malitiæ nostrorum actuum; Sed, positâ ignorantiâ inuincibili concomitante prohibitionis Episcopi, Conscientia, Ciui Cartaginensi inuincibiliter dictabat, blasphemiam habere solùm malitiam contra secundum Decalogi præceptum, non verò contra Episcopi statutum; De hoc enim, cum inuincibiliter ignoraretur, nihil dictare poterat. Ergo Ciuis Cartaginensis, blasphemando, peccauit solùm contra secundum Decalogi præceptum, & non contra Episcopi statutum.

14 Neque obstat D. *Thomas* 1. 2. *quæst.76. ar.3.* vbi dicit; ignorantiam concomitantem à peccato non excusare. Nam, vel S. Doctor loquitur ibi de ignorantiâ concomitante secundum se, & pro vt abstrahit à vincibili, & inuincibili; & sic, quemadmodum neque est voluntaria, neque inuoluntaria, ita neque accusat, neque excusat; vel, si loquitur de ignorantiâ concomitante inuincibili, adhuc de hac verificatur, quod operantem omnino à peccato non excuset circa obiectum ignoratum, cum sit talis naturæ, vt simul cum eà, esse possit affectus peccaminosus circa obiectum ignoratum, vt dictum est supra; Qui affectus, cum ignorantiâ inuincibili antecedente, esse non potest. Ita *Vasquez & Sanchez locis citatis*.

RESOLVTIO II.

15 Respondetur secundò; Ciuem Cartaginensem, in excommunicationem non incidisse. Ita *Do-*

Doctores omnes supra citati, & alij communiter.

16 Probatur primò; Quia, pœna non incurritur absque culpà; & quantitas pœnæ proportionari debet quantitati culpæ; *ex c. felicis; de pœn. in 6. & c. 2. in fine, de his quæ fiunt à mai. par. Capit.* Sed Ciuis Cartaginensis, Episcopi Smirnensis legem inuincibiliter ignorans, blasphemando, offendit tantum, ius Diuinum, contra quod, se agere cognoscebat; non verò ius positiuum Episcopi; Cum illud inuincibiliter ignoraret. Ergo solius prioris iuris pœnas incurrit, non verò excommunicationem, quæ est pœna, per legem Episcopalem, imposità.

17 Secundò; Quia, *in c. Vt animarum; de Const. in 6.* expressè decernitur; sententijs, per statuta Ordinariorum prolatis, non ligari ignorantes, quamuis sententiæ sint latæ pro facto, etiam iure naturæ damnato; quale est furtum; Vt ex ipso tex. patet. Cum ergo Ciuis Cartaginensis, Episcopi legem inuincibiliter ignorauerit, eius sententià ligari non potuit.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

18 Neque obstant rationes, superius in contrarium adductæ. Nam ad primam Resp. Ignorantiam concomitantem, licet non reddat actionem inuoluntariam, illam tamen reddere non voluntariam; Cū enim omnino ignoretur, nullo modo, neque directè, neque indirectè, potest esse volita. Hoc autem sufficit, vt excuset à culpà, cum hæc, necessariò debeat esse libera, ac voluntaria, vt sit imputabilis.

19 Ad secundam; Respondetur primò; *cum Suar. tom. 5. d. 45. sec. 6. num. 10.* hoc esse peculiare, in eo casu; quia in iure, est expressum. Ad alias tamen pœnas, imo neque ad alias irregularitates extendendum non esse, quia materia est odiosa.

20 Respondetur secundò; *cum Sanchez lib. 9. matr. d. 32. num. 10.* Dantem operam rei illicitæ, censeri consensum præstare etiam ijs, quæ præter eius intentionem sequuntur, quando hæc præuideri ab illo debebant, ideoque fuerunt culpabiliter ignorata; Vt contingit in casu ipsius textus; Mandans enim, ea præuidere debebat, & cogitare, quod possent euenire. Respectu autem Ciuis Cartaginensis, non dabatur hæc obligatio; alioquin non fuisset ignorantia concomitans, sed consequens, & aliquo modo voluntaria.

21 Ad tertiam Respondetur; Pontificem, ibi loqui de ignorantià vincibili, ac culpabili; æquè enim loquitur de ignorantià iuris, ac facti. Certum est autem, ignorantiam facti, si sit omnino inuincibilis, excusare à culpà.

22 Ad quartam Respondetur; Eam regulam, non valere in Foro Conscientiæ; Vtraque enim ignorantia, cum est inuincibilis, excusat à culpà; & neutra, cum est vincibilis. Valet ergo solùm, pro Foro externo; quia in hoc, iuris ignorantia non præsumitur, sicut præsumi-

mitur ignorantia facti; Eo enim ipso, quod leges, solemni ritu sunt promulgatæ, earum dispositionem, scire, omnes tenentur; Ideoque, eam ignorare, est culpa lata. *L. latæ culpæ ff. de verb. signif.* Cum ergo, delictum non præsumatur; *ex L merito. ff. pro Soc.* Hinc est, vt neque præsumatur ignorantia iuris. *L. Leges Sacratiss. & L. fin. Cod. de legibus.* Et consequenter; quod regulariter, in Foro externo, non excuset à culpà.

COROLLARIA.

23 Colligitur ex dictis primò; Ignorantiam inuincibilem cõcomitantem; & à fortiori, etiam antecedentem, excusare, non solum à pœna Excommunicationis, sed etiam à pœnà Suspensionis, & Interdicti, quamuis sit imposita pro facto, iure naturali damnato: Quia pœna, nunquam incurritur absque culpà. Vbi autem datur ignorantia inuincibilis, siue antecedens, siue concomitans, impossibile est, dari culpam, cum impossibile sit dari voluntarium, quod, ad culpam, necessariò requiritur. *Nauar. c.23. sum. num.47.*

24 Secundò; Eandem ignorantiam; excusare etiam ab Irregularitate, quæ, in puram delicti pœnam, imponitur: Eadem enim militat ratio; quod scilicet, pœna, absque culpà, non incurratur. Hinc fit, vt celebrans in statu excommunicationis, non fiat irregularis, si Ius, eam irregularitatem imponens, inuincibiliter ignoret. Quod autem dictum est de ignorantià inuincibili, intelligendum est etiam de inaduertentià, ac obliuione inuincibili *Reginald. lib.30. c.2. num.15.*

25 Tertiò; Inuincibiliter ignorantem, Constitutionem aliquam nouam, in qua alicuius peccati reseruatur absolutio; Vt seruauit Sixtus V. malè promotorum ad ordines: eam reseruationem non incurrere; Quamuis enim, se peccare cognoscat, non tamen contra constitutionem, cum eà inuincibiliter ignoret. Ergo incurrere non potest reseruationem, quæ est pœna, per illam constitutionem imposita. *Sanchez lib. 9. matr. dis. 32. num. 8.*

26 Quartò; Actus irritationem, quãdo est imposita in pęnam delicti, non incurri ab ijs, qui legem, eam imponentem, inuincibiliter ignorant. Tum quia, cum actus irritatio, sit pęna, est consequenter effectus culpæ, ac delicti. Sed, ob ignorantiam inuincibilem, cessat culpa, ac delictum. Ergo cessare debet etiam actus irritatio, quæ, pęna quædam est; vt supponitur. Tum quia, cessante, ob ignorantiam inuincibilem, culpà, cessant aliæ pęnæ. Ergo cessare debet etiam, actus irritatio; cum non sit maior ratio istius, quam aliarum. Tum denique, quia, qui, ex obliuione inuincibili, officium omittit, facit fructus suos, non obstante lege pęnali, contra non recitantes, latà, fructuum acquisitionem irritante; quia, ratione illius obliuionis, non peccat; Ergo, quoties dabitur ignorantia, vel obliuio inuincibi-

lis, cessabit actus irritatio, quando hæc, in pęnam, est imposita, *Suar. lib.* 5. *de legibus c.*22. *num.*3.

27 Quintò; Coniugem, qui alterius Coniugis Consanguineâ cognouit, vel Filium communem, in Baptismo tenuit, inuincibiliter ignorans, hæc, specialiter, per legem Ecclesiasticam, esse prohibita; non incurrere priuationem petitionis debiti, quę, per eam legem imponitur; Quia ignorantia inuincibilis iuris, sicut excusat à culpà, ita excusat à pęna, eo iure, impositâ; quamuis factum, alias sit iure naturali, vel diuino, damnatum; vt probatum est supra. Sed priuatio debiti, est pœna, per legem Ecclesiasticam, imposita. Ergo non incurritur ab eo, qui legem illam inuincibiliter ignorat; Sicut enim non delinquit in legem, ita nec à lege puniri debet. *Nauar. c.*16. *sum. num.*34.

28 Sexto; Eum, qui sibi certam pęnam per Votum, imposuit, si delictum aliquod commiserit; V. G. dare decem aureos in eleemosynam, si fornicatus fuerit; Non teneri ad pęnam soluendam, si Voti inuincibiliter immemor, delictum illud committat: Quia pęna, iure nouo imposita, etiam pro facto, alias, iure naturali, damnato, non incurritur ab eo, qui ius illud inuincibiliter ignorat. Sed Votum obligat, ad modum legis; Est enim quædam, veluti lex priuata, quam homo, circa materiam promissam, sibi spontè imponit. Ergo, quando inuincibiliter ignoratur, vel de eo datur obliuio inuincibilis, non incurritur pęna, ab eo statuta; Tunc enim non violatur. *Sanch. lib.* 4. *sum. cap.*22. *num.*18.

29 Septimò; Etiam ignorantiam inuincibilem facti, excusare à pęnà, illi facto, per legem, impositâ; Quia, hæc etiam excusat à culpà; pęna autem non incurritur absque culpà. Idemque valet etiam de ignorantià inuincibili qualitatis culpæ, vel facti. Si quis enim Clericum percutiat, inuincibiliter ignorans, esse Clericum, excommunicationem non incurrit. *ex c. si verò: il* 2. *de sent. excom.* Quia ignorantia illa status Clericalis, percussionem excusat à culpà Sacrilegij. Ergo etiã à pęnà excommunicationis, propter illam culpam, impositâ, *Sayrus de Cens. lib.* 1. *c.*18. *num.*19.

30 Octauò; Ignorantiam inuincibilem facti, excusare à pęnà iuris, non solùm, quando est antecedens, sed etiam quando est concomitans; Quamuis enim, cum ignorantià concomitante, stare possit, circa obiectũ ignoratũ, prauus affectus, non solùm habitualis, sed etiam actualis; vt si quis Clericum percutiat, inuincibiliter ignorans, esse Clericum, ita tamen dispositus, vt illum percuteret, quamuis cognosceret esse Clericum; Ille tamen prauus affectus, non influit in actum externum, nec illum imperat; cum hic, omnino ignoretur; ideoque, nec illi suam malitiam communicat; Dum enim quis, Clericum percutit, inuincibiliter putans, esse Laicum, illum percussurus, etiamsi cognosceret esse Clericum; percussio illa, non imperatur à voluntate Clericum percutiendi, cum hic omnino ignoretur;

retur;

retur; sed à voluntate percutiendi eum, qui putatur Laicus; ideoque nec aliam malitiam habet, præter illam, quæ illi communicatur à voluntate percutiendi Laicum. Hæc autem, illi communicare non potest malitiam Sacrilegij ignorati. Quemadmodum ergo, percussio illa, caret malitià Sacrilegij, ita carere etiam debet, pęnà impositâ Sacrilegio; pęna enim, absque culpà, incurri non debet. Ita *Suarez de cens. d. 4. sec.* 8. *num.* 8. *Vasquez* 1.2. *disp.* 125. *c.* 2. *Molina tom.* 4. *de iust. tract.* 3. *disp.* 53. *num.* 2. *Petrus Nauar. lib.* 2. *de rest. c.* 1. *dub.* 7. *Henriquez lib.* 11. *de Matrim. c.* 10. *num.* 1. *Aluarez* 1. 2. *disp.* 158. *num.* 4. *Sanchez lib.* 9. *de Matrim. disp.* 32. *num.* 26. & alij plurimi apud istos.

31 Nonò; Quæ dicta sunt de ignorantià inuincibili, valere etiam de venialiter tantum vincibili; Quia hæc, licet omnino non excuset à culpà; excusat tamen à mortali. Pęna autem grauis, etiam ob culpæ leuitatem, non incurritur; cum debeat esse proportionata delicto; Vnde, qui etiam scienter, opus prohibitum, cum semiplenà solùm deliberatione, ac imperfectà aduertentià, faceret, adhuc legis pęnam grauē non incurreret; quia hęc esset supra meritum delicti. *Sanchez lib.* 4. *c.* 22. *num.* 20.

32 Decimò; Quæ dicta sunt de ignorantià inuincibili; non valere de ignorantià mortaliter vincibili; hoc est; quæ vinci potest, ac debet. Hæc enim, cum, saltem indirectè sit voluntaria, actum prohibitum non excusat à culpà; & regulariter neque à pœna. Dixi, regulariter; quia, cū ignorantià vincibilis, *ex S. Thoma* 1.2. *quæst.* 76. *a.* 4. minuat voluntarium, & consequenter culpam, eamque reddat leuiorem, quam, si scienter admitteretur; plerumque, in iure, non eàdem pęnà punitur, quà culpa scienter admissa; vt sic, inter delictum, & pęnam, debita seruetur proportio. Qualis autem culpa sit, ignorantia vincibilis; melius, ex dicendis, constabit.

QVAESTIO XIX.

An Ignorantia Vincibilis sit peccatum speciale.

CASVS.

1 TRES Confessarij, scire ea, quæ ad eorum munus spectabant, notabiliter neglexerant; Accidit autem, vt, dum Confessiones audirent; Primus, suum Pœnitentem absoluerit à Casu Bullæ Cœnę. Secundus verò, quamuis dubitaret, suum ad restitutionem non obligauerit, cum teneretur. Tertius denique, suum rectè absoluerit. Queritur; quot peccata singuli commiserint.

SVMMARIVM.

2 *Datur aliqua ignorantia culpabilis.*

3 *Cur videatur culpa diuersa, à præcepti transgressione, quam causat.*

10 *Ignorantia, ex se, non est peccatum.*

11 *Præceptum obligans ad sui obseruantiam, obligat etiam ad sui cognitionem.*

12 *Ignorantia, non est peccatum diuersum à peccato transgressionis.*

13 *Est violatio eiusdem præcepti.*

14 *Actus internus, & externus non sunt duo peccata.*

15 *Ignorantia, eodem præcepto probibetur, quo transgressio.*

16 *Nonprobibetur propter se, sed solum tanquam occasio transgressionis.*

17 *Non semper opponitur virtuti studiositatis.*

18 *Num peccatum, ex ignorantiâ, sit grauius, quam scienter commissum.*

20 *Male absoluens ex ignorantiâ; committit vnum peccatum consumatum.*

21 *Scientia eorum, quæ ad proprium munus spectant, est debita solum propter opus.*

22 *Obligatio sciendi præcepta Decalogi, oritur ex duplici Præcepto, credendi, & seruandi.*

23 *Virtus studiositatis, non semper specialiter obligat.*

24 *Ex diuerso modo manifestandi peccatum externum, & internum, non rectè infertur, esse peccata diuersa.*

25 *Ebrietas, ex se, semper est contra Temperantiam.*

Igno-

26 *Ignorantia Praecepti, non habet malitiam ab eius tranſgreſſione diuerſam.*

27 *Imo, neque eſt peccatum, ab eâ, diuerſum numero.*

RATIONES DVBITANDI.

2 Certum eſt, dari aliquam ignorantiam culpabilem. Prima enim *Corint.* 14. dicitur. *Si quis ignorat, ignorabitur, & Pſ.* 24. *ignorantias meas ne memineris.* Et ratio eſt; Quia vnuſquiſque, ea omnia ſcire tenetur, quæ tenetur operari. Ergo ea ignorare, eſt culpa. Quia tamen ignorantia, eſt in ſolo intellectu, ſicut eſt etiam ſcientia oppoſita; peccatum vero, cum neceſſariò eſſe debeat voluntarium, ac liberum, in ſolâ voluntate formaliter reperitur; Hinc eſt, vt peccatum ignorantiæ, præter ipſam ignorantiam, aliquam voluntatis libertatem includere debeat. Hæc autem, eſt, voluntaria negligentia veritatis indagandæ; in quâ propterea, tota culpæ ratio conſiſtit. Quęſtio igitur ſolum eſſe poteſt. An voluntaria hæc negligentia, ac ignorantia, habeat aliquam malitiam diſtinctam à malitia tranſgreſſionis præcepti, quæ ex illâ ignorantiâ procedit, an verò eandem.

3 Aliquibus enim videtur, habere ſpecialem, ac diſtinctam; Ideoque tam Primus, quam Secundus Confeſſarius, videntur plura peccata commiſiſſe. Tertius verò vnum ſolum. Ita *Rodrig. p.* 1. *ſum. c.* 23. *concl.* 7. *Almain. tract.* 1. *mor. c.* 9. *prop.* 2. *Cordub. in qu. quæſt.* 6. & 21. *Curiel.* 1. 2. *quæſt.* 76. *d.* 2. §. 4.

4 Probatur autem primò; Quia Primus, & ſecundus Confeſſarius, magis peccarunt, quam Tertius; Sacramentum enim Pœnitentiæ male adminiſtrarunt, quod Tertius non fecit; Sed Tertius peccauit peccato negligentiæ, ac ignorantiæ, ſicut illi; Ergo illi, præter peccatum ignorantiæ, aliud peccatum malæ adminiſtrationis cõmiſerunt, quod Tertius non commiſit.

5 Secundò; Quia negligentia, ſiue ignorantia eorum, quæ ad propriũ munus pertinent, non ſolùm eſt mala, quia eſt occaſio munus illud male gerendi; ſed etiam, quia eſt oppoſita ſcientiæ, ratione muneris, ſpecialiter debitæ; Sicut enim ſciẽtia, ratione muneris, eſt debita, non ſolum in ordine ad operandum, & exequendum, ſed etiam propter ſe, ſiue in ordine ad ſciendum; Ita Ignorantia oppoſita, eſt mala, nõ ſolũ quatenus opponitur debito, proximũ peccandi periculũ vitandi, ſed etiam, quatenus opponitur præcisè debito ſciendi; Vnuſquiſque enim tenetur ſcire ea, quæ ad proprium munus pertinent, quamuis non ſemper ea exequi teneatur; Ergo negligentia, ſiue ignorantia eorum, quæ ad proprium munus ſpectant, non vnam tantùm, ſed duas malitias continet, alteram oppoſitam debito exequendi; alteram præcisè oppoſitam debito ſciendi.

6 Tertiò; Quia negligentia, ſiue ignorantia præceptorum Decalogi, non ſolum continet malitiam periculi proximi, Decalogi præceptis oppoſitam, ſed præterea etiã mali-

malitiam specialem contra Fidem; Ergo etiam negligentia, siue ignorantia eorum, quæ ad proprium munus pertinent, non solum continebit malitiam periculi proximi contra debitum exequendi; sed etiam aliam malitiam specialiter oppositam debito sciendi; Non solum enim tenemur scire ea, quæ ad proprium munus pertinent, vt ea seruemus, sed etiam, vt sciamus; Sicut Decalogi præcepta, non solum tenemur credere, vt seruemus, sed etiam specialiter, vt credamus.

7 Quartò; Quia *ex S. Thoma secunda secundæ, qu.116. art.2. ad tertium*. Inter virtutes morales, datur etiam Virtus Studiositatis, quæ studium, siue appetitũ sciendi moderatur, ita, vt neque excedat, plura sciendo, quàm oportet; neque deficiat, sciendo pauciora. Huic autem Virtuti opponitur negligentia sciendi ea, quæ scire debemus, siue deinde ea sint agenda, siue non; hoc enim vitium, contingere potest circa materiam omnium virtutum, *vt docet idem S. Thomas art.1. ad primum*; Ergo negligentia sciendi ea, quæ ad proprium munus pertinent, erit speciale peccatum oppositum Studiositati, diuersum à malâ muneris administratione, quæ ex tali negligentiâ sequitur; Sicut enim in medicinâ dulci, præter bonitatem vtilem ad sanitatem, datur etiam bonitas delectabilis; ità in negligentiâ sciendi, quæ ad proprium munus pertinent, præter malitiam occasionis, siue periculi proximi peccandi, est etiã malitia sciendi pauciora, quàm oporteat, quæ malitia Virtuti Studiositatis opponitur.

8 Quintò; Quia, si omnes tres Confessarij, vnum tantum peccatum commisissent, illud eodem modo possent in Confessione aperire. Non possunt autem, quia Primus non satisfacit dicendo; *Neglexi scire ea, quæ ad meum munus spectant*; sicut satisfacit Tertius; sed præterea dicere debet, *Pœnitentem malè absolui*; Hoc enim est sacrilegium, non illud; Signum ergo est; Primum, duo peccata diuersa commisisse, duabus Virtutibus diuersis opposita.

9 Sextò; Quia, si quis, in Ebrietate, hominem occidat, cum præuisione periculi; non solùm committit homicidium, sed præterea etiam peccatum Ebrietatis omnino diuersum. Ergo eodem modo, qui ex negligentiâ, siue ignorantiâ culpabili, non ieiunat; non solùm peccat contra præceptum ieiunij, sed etiam peccato ignorantiæ, siue negligentiæ.

NOTABILIA.

10 Aduertendum est primò. Ignorantiam, ex se, non esse peccatum, cum, scire, non sit actus Virtutis, sed Virtutem antecedat. Hinc autem fit, vt nemo scire teneatur, præcisè, vt ignorantiam expellat; Cum enim hæc non sit peccatum, nemo eam per se expellere tenetur, sed solùm in ordine ad operandum, siue, vt rectè operetur; Sicut enim vnusquisque tenetur rectè operari, ita tenetur scire ea, quæ ad

rectè operandum necessaria sunt; Sic vnusquisque scire tenetur Ieiunij præceptum, & diem, in quo obligat: quia tenetur ieiunare; Quare, scientia præcepti ieiunij, non est debita propter se, sed solùm propter Ieiunium, ad quod immediate ordinatur.

11 Aduertendum est secundò; Quæcumque præcepta, siue naturalia, siue Diuina, siue humana, eo ipso, quod primario obligant ad sui obseruantiam, tanquam ad finem, obligare etiam secundario ad sui cognitionem, tanquam ad medium ad ipsam executionem necessarium; Nemo enim seruare potest præceptum, quod ignorat. Hinc autem fit primò, vt, ex eodem motiuo, sit debita cognitio alicuius præcepti, ex quo est debita eius executio; Ex eodem enim motiuo Temperantiæ, ex quo principaliter tenemur ieiunare, tenemur etiam minus principaliter scire ieiunij præceptum, & diem in quo obligat. Secundò, vt negligentia, siue ignorantia præcepti, non sit peccatum diuersum ab eius transgressione; Non enim habet malitiam diuersam à malitià transgressionis, cum eidem præcepto, ac eiusdem Virtutis motiuo opponatur. Vnde, cum quis, ex negligentià, siue ignorantià culpabili, Ieiunium violat, non committit duo peccata, alterum ignorantiæ, alterum violationis Ieiunij, sed vnicum violationis Ieiunij; quia vtraque opponitur eidem præcepto, obliganti ad Ieiunium, & eidem motiuo Temperantiæ, quod, sicut principaliter obligat ad Ieiunium, ita secundariò obligat ad sciendum & ipsum præceptum, & diem in quo obligat. Tertiò, vt peccatum internum, non sit diuersum ab externo; Voluntas enim furandi, non est peccatum diuersum à furto, sed cum illo componit, ac constituit vnum peccatum consummatum, ac completum; Quia, quamuis detur obligatio non volendi furtum, hæc tamen oritur ex eodem præcepto, ex quo oritur obligatio non furandi. His positis.

RESOLVTIO.

12 AD Casum Respondetur; Omnes tres Confessarios, vnicum peccatum commisisse; duos quidem Primos consummatum, ac completum; Tertium verò non consummatum, sed incompletum. Ita *Vasq.* 1. 2. *d.* 119. *c.* 2 *Sanch. lib.* 1. *sum. c.* 17. *num.* 11. *Laym. lib.* 1. *tract.* 2. *c.* 4. *num.* 10. *Filliuc. tract.* 21. *c.* 10. *num.* 365. *Azor. lib.* 1. *inst. mor. c.* 12. *quæst.* 5.

13 Primò; Quia omnes peccauerunt contra idem præceptum, obligans ad rectam Sacramentorum administrationem; Tertius quidem, exponendo se periculo ea malè administrandi; Duo verò primi, etiam de facto malè administrando; Exponere autem se periculo alicuius peccati, non est peccatum diuersum ab ipso peccato, quando committitur. Vnde, in confessione, satis est, dicere; *Ieiunium violaui vel Sacrum omisi*; quando peccatum de facto committitur; sic enim sufficienter manet explicatum peticu-

riculum; Cum verò non committitur, necesse est dicere; *exposui me periculo Ieiunium violandi, vel Sacrum omittendi*; quia tota malitia tunc consistit in illo periculo, & hæc aliter tunc explicari non potest, quàm in se ipsâ.

14 Secundò; Quia actus internus, & externus, non sunt duo peccata, sed vnum consummatum, ac completum; Ergo etiam ignorantia, siue negligentia, & præcepti transgressio, quæ ex illa sequitur, non erunt duo peccata, sed vnum consummatum, ac completum; Sicut enim, velle furari, non est peccatum distinctum ab ipso furto, quando sequitur; Ita, velle culpabiliter ignorare ea, quæ ad Confessarij munus pertinent, vel exponere se periculo, munus suum malè administrandi, non erit peccatum ab ipsâ malâ muneris administratione diuersum, si sequatur; Nam, eo ipso, quod quis vult culpabiliter ignorare, quæ ad suum munus spectant, vel exponere se periculo, illud malè administrandi, virtualiter habet voluntatem illud malè administrandi. Vult enim illam malam administrationem in causâ; Ergo, si de facto malè administret, non erunt duo peccata, sed vnum completum; Ideoque, satis erit, in confessione, dicere; *Sacramenta malè administraui*; quia sic manebit simul sufficienter explicata voluntas illa, male Sacramenta administrandi.

15 Tertiò; Quia negligentia, siue ignorantia culpabilis eorum, quæ ad Confessarij munus pertinent, eodem præcepto prohibetur, quo prohibetur mala Sacramentorum administratio; Idem enim præceptum, quod primariò, ac directè malam Sacramentorum administrationem prohibet, secundariò, & consequenter prohibet etiam ignorantiam eorum, quę necessaria sunt; & periculum eam malè administrandi; Sicut idem præceptum furti, quod furtum externum principaliter prohibet, minus principaliter prohibet etiam voluntatem furandi; Ergo, sicut voluntas furandi, & furtum externum, non sunt duo peccata, sed vnum; ita Ignorantia culpabilis eorum, quæ ad rectam Sacramentorum administrationem necessaria sunt, & mala eorundem Sacramentorum administratio, non erunt duo peccata, sed vnum.

16 Quartò; Quia negligentia, siue culpabilis Ignorantia eorum, quæ ad Confessarij munus pertinent, non prohibetur propter se, sed solum tanquam occasio malè Sacramenta administrandi; sicut eorum scientia, vel cognitio non præcipitur propter se, sed solùm tanquam medium ad ipsa Sacramenta rectè administranda; Ergo, ex se, non est peccatum, sed solùm quatenus est occasio malè Sacramenta ministrandi; Ideoque non erit peccatum speciale, ab ipsâ malâ Sacramentorum administratione diuersum.

17 Quintò; Quia, quamuis daretur specialis virtus, ac præceptum, obligans ad scienda necessaria; adhuc tamen Ignorantia, vel negligentia sciendi, in nostro casu, non esset speciale peccatum, à mala Sacra-

cra-

cramentorum adminiſtratione diuerſum; Obligatio enim ſciendi, in noſtro caſu, non oritur ex tali Virtute, ac præcepto, ſed à præcepto Sacramenta benè adminiſtrandi; Sicut, quamuis detur præceptum Diuinum naturale Contritionis, adhuc tamen, ſi quis, peccati mortalis conſcius, ſine contritione, Sacramenta adminiſtraret, non propterea duo peccata diuerſa committeret, alterum omiſſionis Contritionis, alterum Sacrilegæ Sacramentorum adminiſtrationis; quia obligatio Contritionis non oriretur tunc ex præcepto Contritionis, ſicut oritur in mortis articulo, ſed ſolum ex præcepto, ad dignam Sacramentorum adminiſtrationem, obligante; Ergo, ſicut, qui, ſine Contritione, Sacramenta miniſtraret, vnicum peccatum committeret indignæ Sacramentorum adminiſtrationis; ita qui eadem Sacramenta adminiſtrat, cum ignorantiâ culpabili, vnicum peccatum committit, malæ adminiſtrationis.

18 Sextò; Quia, ſi Primus, & Secundus, duo peccata commiſiſſent, ſequeretur, grauiùs peccare eum, qui ex Ignorantiâ culpabili peccat, quàm qui peccat ſcienter; Primus enim, duo peccata commiſiſſet, alterum Ignorantiæ, ac negligentiæ, alterum malæ Sacramentorum adminiſtrationis, Secundus verò; vnicum tantùm peccatum ſimplex malæ Sacramentorum adminiſtrationis; Conſequens autem eſt abſurdum, quia peccatum Primi, ſemper eſt minus voluntarium; quàm peccatum Secundi.

19 Hæc tamen ratio, *quæ eſt P. Vaſquez*, non videtur efficax; poteſt enim quis plura peccata committere, & tamen, per illa, minus grauiter peccare, quàm peccet alius vnico peccato ſimplici; Nam homicidium, in ebrietate commiſſum, eſt peccatum minus graue, quam ſi fiat ab homine ſobrio; & tamen, cum ſit in ebrietate, eſt duplex peccatum, alterum ebrietatis, alterum homicidij.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

20 AD rationes in contrarium; reſpondetur, ad primam; non magis, cæteris paribus, peccaſſe Primum, & Secundum, quam Tertium, ſed illos peccatum conſummaſſe, quod Tertius non fecit; Sicut non magis peccat, qui vult furari, & de facto furatur, quàm qui ſolum vult furari, licet ille, per actum externum, compleat, ac conſummet peccatum, quod hic non facit.

21 Ad ſecundam, Negatur, ſcientiam eorum, quæ ad proprium munus ſpectant, eſſe debitam propter ſe; Eſt enim debita ſolùm propter operationem; quia, quamuis non ſemper teneamur exequi, quæ cognouimus, ſemper tamen ideo tenemur cognoſcere, quia tenemur exequi, ac operari.

22 Ad tertiam, patet diſparitas; Nã obligatio ſciendi præcepta Decalogi, oritur ex duplici obligatione, ea ſcilicet credendi, & implendi; Obligatio verò ſciendi ea, quæ ad proprium munus ſpectant, oritur ſolùm ex obligatione munus illud

rectè

rectè exequendi; Ideo enim solùm scire tenemur ea, quæ ad proprium munus pertinent, quia rectè munus illud exequi tenemur, & si ad hoc non teneremur, neque teneremur ad illud. Vnde Confessarius, quia munus Aduocati exercere non tenetur, neque ea, quæ ad Aduocati munus spectant, scire tenetur.

23 Ad quartam, Respondetur; Quamuis admittamus, dari Virtutem Studiositatis; hinc tamen non sequi, eam semper, per se, ac specialiter obligare ad debitam scientiam procurandam; Sicut, quamuis detur præceptum Contritionis, non tamen hinc sequitur, illud semper, per se, ac specialiter ad Contritionem obligare, sed solùm in mortis articulo. Sicut ergo, in Sacramentorum administratione, Contritionis obligatio oritur, non ex ipso præcepto Contritionis, sed ex præcepto Sacramenta dignè ministrandi; Ita, in eorundem administratione, obligatio sciendi ea, quæ necessaria sunt, oritur, non ex Virtute Studiositatis, sed ex præcepto rectè Sacramenta ministrandi; Ideoque Ignorantia, siue negligentia, & mala administratio, non sunt duo peccata, sed vnum.

24 Ad quintam; Negatur sequela; Nam peccatum internum, & externum, non sunt duo peccata, sed vnum, & tamen non eodem modo manifestari debent in Confessione peccatum solum internum, ac peccatum internum simul & externum; hoc enim sufficienter manifestatur, dicendo; *furatus sum*; illud verò manifestari non potest, nisi dicendo; *habui voluntatem furandi*; Ex solo ergo modo diuerso, peccata in Confessione manifestandi, colligi non potest, quod sint peccata diuersa.

25 Ad sextam denique, patet dispa ritas; nam ebrietas, ex se, & ex genere suo, semper est mala contra Temperantiam, & prohibita, quamuis non esset causa, vel occasio homicidij; Cum autem est occasio, habet etiam hanc malitiam iniustitiæ, quæ illi est addita. At Ignorantia, ex se, non est peccatum, sicut scientia opposita, ex se, non est opus Virtutis, sed solùm quatenus est occasio, Confessarij munus malè administrandi; Vnde habebit solùm malitiam malè administrationis, & non aliam.

COROLLARIA.

26 Colligitur ex dictis primò; Ignorantiam, siue sit præceptorum Naturalium, siue Diuinorum, siue Humanorum, non habere malitiam diuersam ab eâ, quàm habet eorundem præceptorum transgressio, cum, iisdem præceptis opponatur, & ab iisdem præceptis prohibeatur, non primario, & per se, sed secundario solùm, & in ordine ad vitandam transgressionem. Vnde eodem prorsùs modo se habet, sicut peccandi periculum, & scandalum; Sicut enim ista peccata, non sunt vnius speciei, sed plurium, iuxta pluralitatem peccatorum, quorum sunt periculum, vel occasio, & & iuxta pluralitatem præceptorum,

qui-

quibus opponuntur; Ita Ignorantia, non est peccatum vnius speciei, sed plurium, iuxta diuersitatem peccatorum, quorum est occasio, Nam ipsa etiam est peccatum eiusdem speciei, cum peccato, cuius est occasio, sicut sunt, proximum peccandi periculum, & scandalum.

27 Secundò; Ignorantiam, neque esse peccatum numero diuersum ab ipsâ transgressione præcepti, quando hęc sequitur; Sicut Furtum externum, non est peccatum numero diuersum à voluntate furandi; nec homicidium, in ebrietate secutum, ab ipsa ebrietate, licet ebrietas, præter esse causam homicidij, habeat etiam suam propriam malitiam, contra Temperantiam; Nec omissio recitationis officij, à proiectione Breuiarij in mare; Actualis enim præcepti transgressio, non habet nouam malitiam, diuersam à malitiâ ignorantiæ, cum non adsit noua cognitio; sed cum illâ constituit vnum peccatum completum, ac consummatum; sicut constituit actus externus, cum interna voluntate, & homicidium in ebrietate commissum, cum ipsâ ebrietate, habens totam suam malitiam in causâ; Idemque dicendum est, de Officij omissione, orta ex proiectione Breuiarij in mare; Vnde, in Confessione, satis erit, dicere; *Sacramenta malè administraui; Officium omisi; &c.* Sic enim sufficienter explicatur totum peccatum; cum ignorantia non prohibeatur, nisi propter peccatum; Si tamen daretur noua libertas, tunc, sicut daretur nouum debitum inquirendi, ita daretur nouum peccatum ignorantiæ; sicut, si post proiectum Breuiarium in mare, daretur aliud Breuiarium, tunc daretur nouum debitum recitandi Officium, ideoque illud omittere, esset nouum peccatum, ab ipsâ Breuiarij proiectione, diuersum.

QVÆ-

QVAESTIO XX.

An Ignorantia vincibilis plures malitias contineat.

CASVS.

1 DVM duo Rustici, qui nostræ Fidei mysterijs instrui, notabiliter neglexerant, cum Hæretico quodam colloquerentur; Eorum alter, Heretici sophismis deceptus, realem Christi præsentiam, in Eucharistiâ, negauit; Alter verò, quamuis dubitans, negare noluit. Quæritur, quot peccata singuli commiserint.

SVMMARIVM.

5 *Ignorantia vincibilis mysteriorum Fidei; plures specie malitias continere videtur.*
6 *Verè tamen non continet.*
7 *Obligatio sciendi Mysteria Fidei, oritur ex Præcepto obligante ad ea credenda.*
8 *Ante Euangelij promulgationem, nulla dabatur obligatio illud sciendi.*
9 *Ignorantia mysteriorum Fidei, vnico tantum Præcepto, opponitur.*
10 *Ignorantia, est speciale peccatum, solum, cum, ex intentione ignorandi, ignorantur res scitu necessaria.*
11 *Articulum aliquem, ex ignorantiâ vincibili, negans, peccat solùm contra Fidem.*
12 *Contra eandem peccat etiam, qui, ex eadem ignorantiâ, negandi periculo se exponit.*
13 *In quo differant ignorantia Articulorum Fidei, ac Præceptorum Decalogi.*
16 *Cur plures malitias numero diuersas contineat.*
17 *Exponit periculo plures Articulos negandi.*
18 *Imo censetur esse, indirectâ voluntas plures negandi.*
19 *Contra idem Præceptum, plura numero peccata committi possunt.*
20 *Vnum mysterium, moraliter cū alio continuari non potest.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVæstio hæc, duplicem continet difficultatem. Prima est; An ignorantia vincibilis, includat plures malitias specie diuer-

uerſas, Secunda eſt; An ſaltem includat plures, diuerſas numero. Quamuis autem prima, eadem ferè videatur cum Quæſtione præcedenti; Verè tamen ab eà differt, quia eſt in materià Fidei, de quà, eſt peculiaris controuerſia inter Auctores.

3 Quod ergo facit ad primam; Ignorantia culpabilis myſteriorum noſtræ Fidei, præter malitiam contra Fidem, continere videtur etiam aliam ſpecialem malitiam contra Virtutem Studioſitatis. Ita *Vaſq.* 1. 2. *quæſt.* 76. *art.* 2. *d.* 119. *c.* 2. *Sanch. lib.* 1. *ſum. c.* 17. *num.* 11. *Filliuc. tract.* 21. *c.* 10. *num.* 365. *Rodrig. p.* 1. *ſum. c.* 23. *concl.* 7. *Almain. tract.* 1. *mor. c.* 5. *prop.* 2.

4 Primò; Quia hæc ignorantia, opponitur, non ſolùm præcepto negatiuo, infidelitatis peccatum, quod ex illà ſequitur, prohibenti, ſed etiam affirmatiuo, ad ſcientiam oppoſitam poſitiuè obliganti. Præceptum autem affirmatiuum, & negatiuum, cum habeant motiua diſtincta, refundunt malitiam ſpecie diuerſam in actum oppoſitum; Vnde, ex eorum diſtinctione, rectè colligitur, diſtinctio ſpecifica peccatorum, quæ illis opponuntur.

5 Secundò; Quia, ſi Myſteriorum Fidei Ignorantia, non contineret ſpecialem malitiam contra Virtutem Studioſitatis, nunquam ignorantia culpabilis, eſſet peccatum ſpeciale; Conſequens autem eſt abſurdum; quia, ſi Ignorantia, nunquam eſſet peccatum ſpeciale, neque Virtus Studioſitatis, illi oppoſita, eſſet Virtus ſpecialis; quod tamen fusè probatur, *à S. Thoma ſecunda ſecundæ, quæſt.* 166. *art.* 2.

RESOLVTIO I.

6 Reſpondetur tamen; Ignorantiam culpabilem myſteriorũ Fidei, non continere ſpecialem malitiam contra Virtutem Studioſitatis, ſed ſolam malitiam contra Fidem; quatenus Ruſtici, eorum ſcientiam negligentes, expoſuerunt ſe periculo ſentiendi aliquid contra Fidem, vel eam, quando tenebantur non confitendi. Ita *Azor. to.* 1. *lib.* 1. *c.* 12. *quæſt.* 5. *Clauis reg. lib.* 2. *c.* 9. *num.* 31. *Aluar.* 1. 2. *d.* 162. *num.* 3. *Layman. lib.* 1. *tract.* 2. *c.* 4. *num.* 10. *Valent.* 2. 2. *d.* 1. *qu.* 11. *p.* 1. *diffic.* 4. *Salaſ.* 1. 2. *tract.* 13. *d.* 7. *ſ.* 7. *num.* 49.

7 Probatur primò; Quia obligatio Fidei myſteria ſciendi, oritur ex eodem præcepto Diuino, quod eorum Fidem præcipit; ſicut obligatio ſciendi præcepta Decalogi, & Eccleſiæ, oritur ex eodem præcepto, quod obligat ad illa ſeruanda; Sicut enim, quia datur Præceptum ieiunij, ſcire tenemur, & Præceptum ipſum, & dies, in quibus eſt ieiunandum; vt illud ſeruare poſſimus. Ita, quia, poſt legem Euangelicam, datur præceptum Diuinũ de credendis Myſterijs reuelatis, ſcire tenemur, tam hoc præceptum, quam Myſteria credenda, quia aliàs ea credere non poſſemus. Ergo, ſicut, qui, ex ignorantià vincibili præcepti Ieiunij, vel dierum, in quibus ieiunandum eſt, non ieiunat,

nat, non committit duo peccata specie diuersa, sed vnum solùm contra ieiunij præceptum, obligans primario ad ieiunium, & secundario ad sciendum ipsum præceptum, & dies, in quibus est ieiunandum; Ita qui, ex ignorantiâ vincibili mysteriorum Fidei, vel præcepti de illis credendis, sentit aliquid contra Fidem, non committit duo peccata specie diuersa, sed vnum tantùm contra Fidei præceptum; Nam hoc etiam, sicut primario obligat ad credendum, ita obligat secundario ad sciendum, tam ipsum præceptum, quàm mysteria credenda.

8 Secundò; Quia, ante Euangelij promulgationem, sicut nulla dabatur obligatio illud credendi, ita nulla dabatur obligatio illud sciendi. Ergo signum euidens est, totam obligationem illud sciendi, oriri ex obligatione credendi, & consequenter, eius scientiam non præcipi propter se, sed solùm in ordine ad credendum. Hoc autem posito; Ignorantia non habet aliam malitiam, quam contra Fidem.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

9 AD rationes in contrarium facile Respondetur; Ad primam; Negando, quod ignorantia opponatur præcepto diuerso à præcepto, vel Fidei confitendæ, vel illam non negandi; Idem enim præceptum, quod primario obligat ad credendum, obligat etiam secundario ad Fidei Mysteria scienda vt ea, vel confiteri possimus, tempore debito, vel non negèmus; neque alia datur obligatio sciendi, siue hanc ignorantiam expellendi; Ignorantia enim, ex se, non est peccatum, sicut scientia opposita non est opus Virtutis; Cessante ergo obligatione credendi, statim cessat etiam obligatio sciendi.

10 Ad secundam; Negatur sequela; Tunc enim ignorantia vincibilis, est speciale peccatum contra Virtutem Studiositatis, cum quis, vult ignorare ea, quæ aliàs scire tenetur, hac speciali intentione, vt ea nesciat; Sic enim etiam, peccatum quodlibet contra aliquod præceptum, siue Diuinum, siue Humanum, tunc solùm est speciale peccatum Inobedientiæ; cum, per illud, violatur præceptum, ex intentione speciali, præceptum contemnendi. Ergo, sicut, præciso hoc casu, peccatum Inobedientiæ, reperitur in qualibet transgressione præcepti, nec vnquam habet malitiam oppositam speciali Virtuti Obedientiæ; Ita, præciso simili casu, Ignorantia vincibilis, habebit solum malitiam transgressionis præcepti Fidei; nunquam tamen peculiarem malitiam, speciali Virtuti Studiositatis oppositam.

COROLLARIA.

11 COlligitur ex dictis primò; Responsio ad Casum propositum; Ignorantia enim vincibilis Mysteriorum Fidei, non est peccatum distinctum ab eo, quod ex illâ sequitur, tanquam ex causâ; Vnde, quamuis Rustici, vincibiliter ea igno-

ignorantes ij peccauerint, non solùm aliquid contra illa sentiendo, & realem Christi præsentiam, in Eucharistia, negando; sed etiam illa ignorando; Non tamen propterea duo peccata commiserunt, neque vnum habens duas malitias; sed vnum tantùm, habens vnam malitiam, quæ non est propriè hæresis, vel infidelitas, sed ad illam reducitur *Clauis reg. lib.* 2. *c.9. num.*31.

12. Secundò; Secundum Rusticum; Quamuis, de facto, nihil senserit, aut asseruerit contra Fidem, peccasse tamen, vincibiliter ignorando, & teneri, hanc ignorantiam confiteri, quia Fidei mysteria addiscere non curando, sicut tenebatur, exposuit se periculo aliquid sentiendi, vel asserendi contra Fidem. Hoc autem peccatum, non est diuersum ab illo, quod commisit Primus, realem Christi præsentiam, in Eucharistià, ignoranter negãdo, sed cum illo comparatur, tanquam peccatum internum cum externo; Sicut enim Voluntas furandi, non est peccatum, ab actione externa furti diuersum; sed per hanc vltimò cõpletur in ratione peccati consummati; ita ignorantia culpabilis mysteriorum Fidei, per negationem externam, vltimò completur in ratione peccati consummati contra Fidem, saltem reductiuè *Azor. to.* 1. *lib.* 1. *c.*12. *quæst.*5.

13 Tertiò; Ignorantiam vincibilem Mysteriorum Fidei, in hoc differre ab Ignorantià vincibili præceptorum Decalogi, ac Ecclesiæ, quod Ignorantia Mysteriorum Fidei non continet tot malitias specie diuersas, quot sunt Mysteria Fidei ignorata; Ignorantia verò præceptorum Decalogi, continet tot malitias specie diuersas, quot sunt præcepta ignorata; Ex diuersitate enim præceptorum Decalogi, vel Ecclesiæ, consurgunt diuersæ species ignorantiæ, eo quod ea ignorans, exponat se periculo committendi peccata specie diuersa, pro diuersitate præceptorum. Ex diuersitate autem Mysteriorum Fidei, non consurgunt diuersæ species Ignorantiæ, nec ea ignorans, exponit se periculo committendi peccata, iuxta Mysteriorum diuersitatem specie diuersa. Cuinscumque enim Mysterij sit Ignorantia, semper est eiusdem speciei, quia semper opponitur eidem præcepto, ac Virtuti Fidei; sicut omnes hæreses, sunt eiusdem speciei, quia eidem præcepto, ac Fidei Virtuti opponuntur; Vnde, qui aliquem articulum negauit, illum, in confessione, explicare non tenetur.

14 Quod facit ad secundam difficultatem: An Ignorantia Mysteriorum Fidei tot saltem malitias numero diuersas contineat, quot sunt Mysteria ignorata.

15 *P. Suarez tract. de fide d.* 15. *sec.*1. *num.*7. *& tom.* 3. *in* 3. *p. d.* 22. *ʃ* 5. *num.* 33. *Layman. lib.* 1. *tract.*3. *c.*3. *num.*2. *Bonac. d.*2. *de pecc. quæst.*4. *p.*2. & alij, putant, vnicam solùm malitiam continere; Primò, quia opponitur præcepto Fidei, quod est vnum, præcipiens omnium Mysteriorum assensum per modum vnius. Secundò, quia

omissio omnium horarum canonicarum, est vnum tantum peccatum; eo quod opponatur præcepto horas canonicas recitandi, quod est vnum, eas omnes præcipiens per modum vnius; Sed etiam Ignorantia Mysteriorum Fidei, opponitur præcepto Fidei, quod est vnum, eorum omnium Fidem præcipiens per modum vnius. Ergo etiam, eorum omnium ignorantia, erit vnum tantùm peccatum.

RESOLVTIO II.

16 PRobabilius tamen videtur; Ignorantiam Mysteriorum Fidei, continere tot malitias numero diuersas, quot sunt Mysteria ignorata. Ita *Vasq. 1.2. d. 75. cap.2. num.10. & tom. 4. in 3. p. qu.91. art.1. d.4. Azor. tom.1. lib.4. c.4. quæst.5. Clauis reg. lib.2. c. 5. nu. 14. Coninch. de Sacr. Pœn. d.7. d.1. Tannerus 2.2. dub.4. quæst.2. d.4. num.55. Diana de circunst. agrau. resol. 29. & alij plurimi.*

17 Probatur primò; Quia Fidei Mysteria culpabiliter ignorans, ideo peccat, quia exponit se periculo illa negandi, vel illis non assentiendi, quando tenetur; Ergo si ignoret, plura Mysteria, plura numero peccata committet, sicut plura numero peccata committeret; si plura Fidei Mysteria negaret; Idem enim præceptum, quod obligat ad illa non neganda, obligat etiam ad vitandum periculum ea negandi.

18 Secundò; Quia, non solùm committit plura numero peccata, qui plures homines occidit, sed etiam qui illos occidendi periculo se exponit. Eo enim ipso, censetur velle, in causâ, plura numero homicidia; Ergo similiter, non solùm committet plura peccata, qui plura Fidei Mysteria negat, sed etiam, qui, per Ignorantiam vincibilem, exponit se periculo illa negandi.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

19 AD rationes in contrarium; Respondetur; Ad primam; Præceptum Fidei, esse quidem vnum; Ex hoc tamen inferri non posse, ignorantiam omnium Mysteriorum, esse vnum numero peccatum; sed solùm, esse vnum specie; Contra idem enim præceptum, plura numero peccata committi possunt; Nam, qui plures homines occidit, vel exponit se periculo illos occidendi, plura numero peccata committit contra idem præceptum; Neque præceptum Fidei, videtur, omnium Mysteriorum Fidem præcipere collectiuè solum, sed etiam distributiue, ita vt præcipiat Fidem omnium, & singulorum Mysteriorum; Sicut præceptum Ieiunij Quadragesimalis, ieiunium præcipit, non solùm omnibus, sed etiã singulis diebus Quadragesimæ.

20 Ad secundam Respondetur; Rationem disparitatis esse; quia omnes Horæ canonicæ, sunt partes vnius Officij, & vnius actionis moralis integræ, cuius recitatio præcipitur; Cum horæ canonicæ definiantur; Oratio publica, sub certo numero Psalmorum, Lectionum, & aliorum huiusmodi, à Sanctis Patribus,

tribus,

tribus, ad Dei laudem, ordinata,& per septem congruentes horas, distributa, Sicut ergo, omnes horæ Canonicæ, sunt vna Oratio, ita earum omissio, erit vnum peccatum mortale; Quia erit vnius Orationis, ac Officij omissio. At omnia Fidei Mysteria; componere non possunt vnum Mysterium, nec vnũ cum altero moraliter continuari; sed semper remanent plura Mysteria. Sicut plures dies Quadragesimæ, componere non possunt vnum diem, vel vnum Ieiunium Quadragesimale; Sed semper remanent plures dies, & plura Ieiunia. Sicut ergo, qui, integrà hebdomadà, Ieiunium omittit, sex peccata mortalia committit; Ita sex peccata committet, qui, ex Ignorantià, exponit se periculo, sex Fidei Mysteria negandi. Sed, de his, plura infra, dum agemus de peccatis.

QVAESTIO XXI.

An Ignorantia vincibilis sufficiens ad peccatum, sufficiat etiam ad operationis valorem.

CASVS.

1 MERCATOR quidam, inter plures lapides, quos vendendos exposuerat, vnum videns alijs lucidiorem, dubitauit; An esset Adamas, an Vitrum. Nullà tamen prius adhibità diligentià, vt certior fieret; illum, inter alios, vendendum exposuit. Accidit autem, vt Titius, dum inde transiret, eundem lapidem videns, dubitauerit similiter, an esset Adamas, an Vitrum; nullaque priùs adhibità diligentià, vt certior fieret, illum emerit, pretio Vitri. Postea verò, domum reuersus, comperit esse Adamantem. Quæritur; vtrum Emptio illa fuerit valida.

SVMMARIVM.

2 *Quæ voluntas, ac libertas ad actus valorem requiratur.*

3 *Operans cum Ignorantià vincibili, regulariter peccat.*

4 *Ipsa tamen operatio aliquibus vide-*

videtur valida, & cur.
8 *Aliquibus verò inualida, & cur.*
9 *Quæ Voluntas, ad actus valorem requiratur.*
12 *Ignorantia; Error; & Dolus, per quid, inter se differant.*
13 *Mera alicuius circunstantiæ ignorantia, actus valorem non impedit, error impedit.*
14 *Ignorantia circunstantiæ, quando actus valorem impediat.*
15 *Ignorantia Antecedens, & Concomitans; quæ.*
16 *Duplex, cum Ignorantiâ, dari potest dispositio, erga obiectum ignoratum.*
17 *Emptio, quamuis cum ignorantiâ, circa qualitatem rei emptæ, est valida.*
18 *Est volita per voluntatem absolutam, & hæc sufficit ad valorem.*
19 *Voluntas absoluta rei, virtualiter fertur etiam in circunstantias occultas, cum re illâ connexas.*
20 *Similis voluntas, in Sacramentorum administratione, regulariter datur.*
21 *Si voluntas non esset absoluta, actus non esset validus.*
23 *Ignorantia, tollit voluntatem directam; quam non tollit metus.*
24 *Ad peccatum sufficit voluntas indirecta. Ad validè verò operandum requiritur directa.*
26 *Error etiam vincibilis circa materiam Voti, sufficit ad illud reddendum inualidum,*
26 *Error concomitans alicuius circunstantiæ, actus valorem non impedit.*
28 *Ignorantia affectata circa aliquam conditionem, aut circunstantiam; actus valorem non impedit.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm libertas, sicut requiritur ad peccandum, ita requiratur ad validè operandum; Quæri solet; An, sicut ad peccandum sufficit voluntas, ac libertas indirecta, in ipsâ ignorantiâ, tanquam in causâ; Ita eadem sufficiat ad validè operandum. Si enim sufficit, Actus, ex ignorantiâ vincibili factus, sicut est voluntarius, liber, ac peccaminosus, ita erit validus. Quoniam verò Ignorantia, aut Error, contingere potest, vel circa Personam, cum quâ agitur; vel circa Causam motiuam, aut impulsiuam, aut finalem actus; vel denique, circa eiusdem actus materiam, aut circunstantias. Ideo, de his omnibus, sigillatim quæritur. An eorum ignorantia vincibilis, ad actus valorem sufficiat.

3 Certum autem videtur; Titium, emendo lapidem cum illo dubio, mortaliter peccasse; Tum quia periculo se exposuit emendi Adamantem pretio iniusto; hoc est, infra pretium infimum, & consequenter iniustitiam committendi. Tum quia eadem Iustitia, quæ in contractibus prohibet iniustitiam, præcipit; vt ad eam vitandam, rei emendę notitia procuretur. Tum denique,

que, quia emendo lapidem cum illo dubio, emere illum voluit abſolutè, ſiue eſſet Vitrum, ſiue Adamas, pretio Vitri. Hoc autem, ſine iniuſtitiâ, fieri non potuit; Vnde ſupplere ſaltem tenetur, quantum defuit ad pretium iuſtum. Si tamen, cum iſta voluntate, animum ſimul conditionatum habuiſſet, ſoluendi deinde pretij incrementum, vſque ad pretium iuſtum, ſi detegeret, eſse Adamantem; In iſto caſu, non peccaſſet. Verum, qui cum dubio operatur; hoc modo regulariter non operatur, ſed abſolutè vult obiectum dubium.

4 Poſito ergo, quod, tam Venditor habuerit voluntatem abſolutam vendendi, quam Emptor emendi lapidem illum; quidquid tandem eſſet, ſiue Adamas, ſiue Vitrum; Difficultas eſt, an Emptio illa fuerit valida, propter ignorantiam vincibilem, quâ vterque Contrahens laborabat. Ratio autem dubitandi eſt; primò; Quia, ſi Emptio illa non fuit valida, neque fuiſſet valida benedictio, quã dedit Iſaac Iacob Filio ſuo; Nec matrimoniũ, quod Iacob contraxit cum Lia; Eodem enim modo ignorauit Titius materiam emendam, eſſe Adamantem, ac ignorauit Iſaac, eum, quem benedicebat, eſſe Iacob; cum vterque dubitauerit. Sed benedictio fuit valida; Ergo, & Emptio.

5 Secundò; Quia Ignorantia, quam Titius habuit, quod res emenda eſſet Adamas, fuit vincibilis, & fatua, cum de facto dubitauerit, Ignorantia autem vincibilis, non tollit voluntarium, ſed illum ſolum minuit, ſicut metus; Quemadmodum ergo Emptio illa, ſi facta fuiſſet, ex metu leui, fuiſſet valida; Ita facta, ex ignorantiâ vincibili, fuit valida. Iura enim, ſicut nihili faciunt metum leuem, ita, & fatuam ignorantiam.

6 Tertiò; Quia Ignorantia, præſertim craſſa, æquiparatur ſcientiæ, in ordine ad culpam, & ad pœnam; Ita vt, in materiâ pęnali, quando Ius punit delictum ſcienter admiſſum, Ignorantia craſſa, non excuſet à pœnâ. Ergo etiam illi æquiparabitur, in ordine ad actus valorem; Non minus enim requiritur ratio voluntarij, ac liberi, vt actus ſit culpabilis, quam, vt ſit validus. Imo libertas, quæ ſufficit ad peccandum, ſufficit etiam ad validè operandum; Alioqui nunquam poſſemus eſſe certi, quænam libertas ad validè operandum requiratur, ac ſufficiat.

7 Quarto; Quia, cum Titij ignorantiâ, fuerit voluntaria, ac craſſa; ſequitur, quod Titius virtualiter emere voluerit rem expoſitam, ſiue eſſet Vitrum, ſiue Adamas; Si enim noluiſſet; aliquam adhibuiſſet diligentiam, vt certior fieret, num eſſet Vitrum, an Adamas. Poſitâ autem tali voluntate, non eſt, cur Emptio illa non fuerit ſufficienter voluntaria, ac valida.

8 Aliunde verò; Emptio illa videtur non fuiſſe valida; primò; quia Emptio Adamantis, cum ſupponatur fuiſſe ignorata, quamuis vincibiliter, eſſe non potuit in ſe poſitiue, ac directè volita; Nihil enim volitum, quin præcognitum; Sed ad

 ſum-

summum, indirectè, ac interpretatiuè, in ipsâ ignorantiâ, tanquam in causâ. Hoc autem, ad actus valorem, non sufficit. Si enim sufficeret, sequeretur, esse validum Votum in ebrietate factum ab eo, qui præuidens, se, in ebrietate, similia vota emittere solere; se inebriauit, & in ebrietate, verba promissoria protulit; Esset enim indirectè voluntarium, ac volitum, in ipsâ ebrietate, non minus, quam esset volitum homicidium, si, cum eius præuisione se inebriasset, & illud deinde, in ebrietate, commisisset. Consequens autem est falsum; Quia, quamuis ille, ante ebrietatem, præuiderit, se solere, in ebrietate, Vota proferre, nullam tamen habuit positiuam voluntatem se obligandi, sine quâ tamen, Votum non obligat; Sicut, sine positiuâ intentione consecrandi, non conficitur Sacramentum: Non minus enim Vouens, est causa efficiens obligationis, ac Voti, per voluntatem se obligandi, quam Minister sit causa efficiens Sacramenti, per intentionem illud conficiendi. Sicut ergo, ad valide absoluendum, non sufficit intentio indirecta, & interpretatiua, qua quis, auditâ confessione, inebriare se voluit, præuidens, se, in ebrietate, solere verba absolutionis proferre; Sed requiritur intentio positiua, & directa, qua velit, Pœnitentem absoluere; Ita, ad Voti valorem, non sufficiet voluntas indirecta, & interpretatiua, qua Vouens, præuidens, se esse solitum, in ebrietate, similia Vota proferre, inebriare se voluit; Sed requiretur positiua voluntas se obligandi.

9 Confirmatur. Quia, sicut, ad valorem absolutionis, non est satis intentio verba proferendi, sed requiritur præterea etiam intentio conficiendi Sacramentum; Ita ad valorem Voti, Emptionis, ac reliquorum Contractuum, non sufficit voluntas verba promissoria proferendi, sed præterea requiritur voluntas se obligandi; Imo hæc voluntas, est mensura totius obligationis. Ergo, sicut absolutio, debet esse actus humanus, in se liber, & directè volitus; Ita esse debent, Votum, Emptio, ac alij Contractus.

10 Secundò; Quia, quod Ignorantia, sit vincibilis, vel inuincibilis, conferre quidem potest, vt emptio, siue actus, ex illâ ignorantiâ factus, sit prudenter, vel imprudenter factus, & consequenter peccaminosus, vel non peccaminosus: Sed non, vt sit validus, vel inualidus; Hoc enim non pendet ex eo, quod ignorantia, sit vincibilis, vel inuincibilis; sed ex eo, quod detur, vel non detur directa, ac positiua voluntas se obligandi. Hanc autem æque tollit Ignorantia vincibilis, ac inuincibilis, cum vtraque Ignorantia, æque occultet obiectum sicque impediat voluntatem, ne directè in illud feratur. Sicut ergo Ignorantia inuincibilis, tolleret voluntarium, ad emptionis valorem, necessarium, ac sufficiens, ita illud tollit Ignorantia vincibilis.

11 Tertiò; Quia non semper Ignorantia vincibilis, censetur propriè voluntaria, etiam indirectè, sed tunc solùm, quando datur obligatio

illam

illam expellendi, ad peccatum vitandum; Cum quis enim, ad peccatum vitandum, diligentiam adhibere tenetur, vt ignorantiam expellat; Si, in hoc, ſit negligens, tunc Ignorantia cenſetur indirectè voluntaria. At, in ordine ad contrahendum, vel ad Votum emittendum, non datur hæc obligatio diligenter inquirendi, & ignorantiam expellendi; Nullà enim lege, conſtat de tali obligatione. Ergo hæc Ignorantia, non tam eſt voluntaria, ſeu volita, quam permiſſa; Ideoque non ſufficiet, vt Emptio cenſeatur voluntaria, etiam indirectè, quoad rem ignoratam.

NOTABILIA.

12 ADuertendum eſt primò; Ignorantiam, Errorem, ac Dolū, inter ſe valde differre: Ignorantia enim, eſt mera carentia ſcientiæ, nullum importans iudicium, *ex S. Thom. in 4. diſt. 30. quæſt. 1. ar. 1. ad. 1.* Error verò, eſt actus poſitiuus, vnum pro alio putans; Ideoque importans iudicium Intellectus peruerſum, ac erroneum; Dolus denique, ſupra Ignorantiam, vel errorem, importat deceptionem iniurioſam in eo, qui petit celebrari contractum, quatenus, vel rei vitium occultat, vel virtutem aſſerit, quæ, in illà, vere non eſt.

13 Aduertendum eſt ſecundò; cum aliquid volumus, vel circa aliquid operamur, aliquam illius notitiam dari ſemper in nobis; Volūtas enim in penitus ignotum, nec conſenſum, nec affectum dirigere poteſt, cum nihil ſit volitum, quin præcognitum, & voluntas ſit potentia cæca, quæ non fertur in incognitum. Per hanc autem notitiam; Aliquando, res nobis proponitur præciſiuè; hoc eſt, ita vt ab aliquà eius conditione, vel circunſtantia præſcindatur, de illà non cogitando; Aliquando verò negatiuè; hoc eſt; ita vt eadem conditio, vel circunſtantia poſitiuè negetur. Primo modo, ita cognoſcitur Res, vt eius conditio, aut circunſtantia propriè dicatur ignorari. Secundo verò modo, ita cognoſcitur res, vt alia dicantur peruerſe, ac erronee iudicari. Res primo modo propoſita, ſecundum id, quod per ignorantiam occultatur, propriè voluntatem non mouet, illam attrahendo, vel retrahendo, ideoque nec propriè cauſat inuoluntarium; Dici tamen poteſt, illud cauſare impropriè, tanquam remouens prohibens; Quia, ſi talis rei conditio, vel circunſtantia fuiſſet propoſita, & non occultata, Voluntatem à præſtando conſenſu retardaſſet, At verò, ſecundo modo propoſita, ac cognita, Voluntatem mouet, non ſolum ſecundum id, quod verè proponitur, ſed etiam ſecundum conditionem, aut circunſtantiam, quæ falsò in re illà, repreſentatur; Mouet enim; vt affecta, ſiue veſtita tali conditione, quæ in illà vere non eſt, ſed eſſe iudicatur; & voluntas, in rem illam ſic veſtitam, poſitiuè fertur; Ideoque error iſte, propriè cauſat inuoluntarium; *Errantis* enim, *nulla eſt voluntas*; vt dicitur *in L. cum teſtam. ff. de iuris, & facti ign.*

14 Aduertendum est tertiò; Ignorantiam, Errorem, & Dolum, contingere posse; Vel circa ea, quæ pertinent ad substantiam Actus, Contractus, aut voti; V.G. circa eius materiam, aut conditiones indiuiduales; Vt, si quis vendat lapidem, putans, non esse gemmam, quē alias non vendidisset; Vel circa circunstantiam aliquam accidentalem, vt si quis, sciens, lapidem, esse gemmam, illum vendat Homini, quem putat, esse fidelem, cum tamen sit infidelis, & cui non vendidisset, si cognouisset esse infidelem. Si Ignorantia, Error, aut Dolus contingant solum, circa circunstantiam aliquā accidentalem; Tunc, sicut non tollunt notitiam, & consensum, circa ea, quæ pertinent ad substantiam Contractus, Voti, vel Actus; Ita non tollunt eius valorem. At verò, si contingant, circa aliquam conditionem indiuidualem, & pertinentem ad substantiam actus; Tunc error circa illam conditionem, tollit actus valorem; quia conditionem illam excludendo, eam reddit inuoluntariam; sicque tollit consensum absolutum circa rem volitam, qui consensus, ad actus valorem, omnino requiritur. Qui enim vult vendere lapidem, quia putat, non esse Gemmam, non habet voluntatem absolutam vendendi lapidem, sed solum conditionatam, posito quòd non sit Gemma. Ergo, eo ipso, quod est Gemma, non habet voluntatem illum vendendi; Sicque non datur consensus absolutus, ad venditionis valorem omnino necessarius. At verò, si conditio illa tantummodo ignoretur, Ignorantia valorem actus non tollit; cum enim conditionem illam non excludat, eam non reddit propriè inuoluntariam; Vnde cum tali Ignorantiâ, dari simul potest voluntas absoluta circa rem, cuius conditio ignoratur. Qui enim vult vendere lapidem, quem ignorat, esse Gemmam, potest eum velle absolutè vendere, siue sit, siue non sit Gemma; Qui autem hoc modo absolutè vult aliquid; eo ipso censetur simul virtualiter, ac implicitè velle, quidquid est necessariò connexum cum illo, & consequenter etiam ipsam conditionem, eo ipso, quod illam non excludit; sicque conditio, non solùm, non est inuoluntaria, sed est virtualiter, ac implicitè voluntaria; Quod, ad actus valorem sufficit; Qui enim Sacros Ordines suscipit, quamuis ignoret, illos Votum Castitatis annexum habere; illud tamen censetur emittere, quia Sacros Ordines volendo, illud etiā censetur implicitè velle; Si tamen, per errorem putaret, tale Votum Ordinibus non esse annexum; tunc, illud non censeretur emittere; quia per errorem excluderet; Neque obstat, quod, si Titius Votum cognouisset, esse Ordinibus annexum, illos non suscepisset. Nam, hæc conditionalis, est de futuro, non de præsenti; Ideoque præsentem voluntatem non mutat, sed illam relinquit absolutam. Nemo autem incipit, vel desinit obligari, propter ea, quæ in his, vel in illis circunstantijs facturus esset, sed propter ea, quæ de facto facit. Cum ergo,

in

in hoc casu, Titius velit Ordines absolutè suscipere, præsens hæc voluntas non mutatur per hoc, quod illos non esset suscepturus, si hoc vel illud accideret; ideoque nec impeditur obligatio.

15 Aduertendum est quartò; Ignorantiam, Errorem, & Dolum, respectu actus, aliquando dici antecedentes ipsum actum, vt dictum est supra; quando scilicet illum causant, & ad illum faciendum inducunt; Vt, cum quis ignorans, esse diem Veneris, carnes ita comedit, vt illas non comederet, si sciret, esse diem Veneris. & hic error, cum, alicuius dolo contingit, à Iuris petitis. *L. Et eleganter. ff. de dolo.* Appellatur, dolus, dans causam actui; quia, si non adesset, actus non fieret; Aliquando verò, dici concomitantem eundem actum; quando scilicet, illum non causat, nec ad illum faciendum inducit, sed cum eo, per accidens coniungitur; Vt, cum quis ita comedit carnes, vt eas adhuc comederet, quamuis sciret, esse diem Veneris; & hic, appellatur, error incidens in actum; quia, eo etiam non existente, adhuc fieret actus. Ita *S. Thom. 1.2. quæst. 6. art. 8.*

16 Aduertendum est quintò; Dupliciter posse aliquem ita esse dispositum, vt, si sciret, esse diem Veneris vel non comederet, vel adhuc comederet; Primò habitualiter; cum, scilicet, de facto, nullum habet actum, quo velit, vel nolit carnes comedere, sed illum probabiliter haberet, si aduerteret, esse diem Veneris; Et hæc dispositio habitualis, nullum causat effectum moralem, quandiu non prodit in actum; Quia homo, non obligatur per id, quod facturus, vel non facturus esset, si hoc vel illud ei accideret, vel non accideret; sed per id, quod actu facit, vel non facit. Secundò actualiter; cum scilicet, de facto habet voluntatem conditionatam comedendi, vel non comedendi, si sciret; Et hæc, actus valorem impedit, quando Ignorantia est antecedens, quia excludit Voluntatem absolutam talis obiecti; Non vult enim illud obiectum, vt affectum, ac vestitum tali proprietate, vel conditione; Quæ, licet tunc absolutè ignoretur, sub conditione tamen apprehenditur, quantum sufficit. At quando Ignorantia, est concomitans, actus valorem non impedit; quia neque causat, neque impedit, aut excludit voluntatem absolutam talis obiecti; Cum enim tunc detur voluntas carnes comedendi, etiam si constaret, esse diem Veneris; Voluntas hæc non excludit voluntatem absolutam carnes comedendi, siue sit, siue non sit dies Veneris; esto; ex errore quis putet; non esse tunc diem Veneris. Hæc autem Voluntas absoluta, ad actus valorem sufficit. His positis,

RESOLVTIO.

17 AD Casum, respondetur; Spectato modo connaturali operandi illius, qui cum dubio operatur; Emptionem factam à Titio, cum eo dubio, iure naturæ, fuisse validam, tam ex parte Ementis, quam

quam ex parte Vendentis. Ita *Suarez de censf. d.4. f.8. num.10. Sanchez in sum. lib.1. c.16. num. 14. Filliuc tr.11. c.8. quæst. 9. num. 247. Auila p.2. c.5. d. 5. d. 6. Bonac. quæst.3. de matr. p.2. num.4. in fine.*

18 Primò; Quia tam Venditor,quã Emptor, habuerunt voluntatem absolutam vendendi, ac emendi; Modus enim operandi proprius eorũ, qui cum dubio operantur, est, velle rem dubiam absolutè, quæcumque tandem illa sit. Nam,ideo est peccatum,operari cum dubio;Quia qui vult Contractum,de quo dubitat, an sit vsurarius, vel non; censetur illum velle absolutè,siue Vsurarius sit, siue non; Hæc autem voluntas absoluta, ad actus valorem sufficit, quia illum reddit plenè, ac perfectè voluntarium. Cum ergo Titius, lapidem emerit, dubitans, an esset Vitrum, an Adamas; illum consequenter emere voluit, quidquid tandem esset, siue Vitrum,siue Adamas, similemque voluntatem habuit Venditor. Hæc autem Voluntas, fuit sufficiens, vt Emptio illa esset valida. Sicut similis Voluntas, in Isaac, fuit sufficiens, vt eius benedictio data Iacob, esset valida: Cum enim Isaac benedixit Iacob, dubitans, an esset Esau; ex Communi Doctorum sententiâ *cum Abulensi in c.27. Gen. qu.7.* eius mens, ac intentio fuit, dirigere benedictionem ad Filium præsentem, vterius ex illis esset, ideoque fuit valida.

19 Secundò; Quia modus operandi, proprius eorum,qui operantur cum Ignorantiâ, & non cum errore positiuo; est; Velle rem cognitam absolutè, & explicitè, simulque virtualiter, ac implicitè, eius conditionem indiuidualem ignoratam, siue occultam; Qui enim vouit Peregrinationem Ierosolimitanam, non cogitando de nauigatione, sed ignorando, eam fieri per mare,censetur etiam virtualiter vouisse nauigationem. Et qui Sacros Ordines suscipit, non cogitando de Castitatis voto, illis annexo, adhuc tamen censetur Castitatem vouere;Quia, per voluntatem Ordinum, censetur etiam virtualiter, ac implicite velle Castitatis Votum, quamuis ignoratum, eo quod, per Ignorantiam, non fuerit exclusum; sicut exclusum fuisset, per errorem, si Ordines suscipiens, putasset, Castitatis Votum, illis annexum non esse; Tunc enim volens Ordines, voluisset illos, sine Voto Castitatis, illud excludendo, sicque illud non emisisset. Qui autem operantur cum dubio,operantur cum Ignorantiâ, cum dubium eam essentialiter supponat.

20 Tertiò; Quia, hic est, modus operandi, qui in Sacramentorum administratione communiter seruatur; Qui enim baptizat, semper habet intentionem baptizandi Infantem præsentem absolutè, quicumque ille sit; in quo non errat; licet aliquando ignoret, eum esse Filium sui inimici. Imo, per errorem, putet, esse Filium Amici. Similiter, qui absoluit; semper absoluere intendit hominem præsentem, quicumque ille sit; Et qui consecrat,

erat;intendit consecrare totam materiam præsentem, quæcumque sit, licet ignoret,quot particulæ,materiam illam præsentem consecrandam ingrediantur; Etsi Minister, aliam intentionem haberet, mortaliter peccaret; quia Sacramentum, nullitatis periculo exponeret. Sicut ergo, Sacramentorum Minister, hanc intentionem sic absolutam regulariter habet; Ita operans cum dubio, vel Ignorantiâ negatiuâ, regulariter similem habet voluntatem, dum contrahit vel vouet; Ideoque eius Contractus sunt validi, non minus, quam sint valida Sacramenta; Non minus enim, in vno casu, quam in alio, adest Voluntas & consensus substantialis directus, ad valorem sufficiens.

21 Si tamen Titius, per errorem putasset, Lapidem, siue Adamantem illum, esse Vitrum, & habuisset voluntatem conditionalem, illum non emendi, nisi esset Vitrum; Tunc Emptio, non fuisset valida ex parte Ementis; sicut neque esset validus baptismus, si Minister, illum conferens, per errorem putaret, Infantem præsentem, esse Filium Amici, & haberet intentionem cōditionalem, illum non baptizandi, nisi esset Filius Amici; quia tunc voluntas non esset absoluta, sed conditionalis, & conditio non subsisteret; Ideoque Contractus, & baptismus, tunc essent inuoluntarij. Cæterum, sicut hic operandi modus, regulariter in Sacramentorum administratione, non seruatur; Ita neque seruatur in Contractibus ab Operantibus cum ignorantiâ, vel dubio.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

22 AD rationes autem dubitandi initio propositas, facilè respondetur; Ad primam; Benedictionem, fuisse validam, quia Isaac absolutè benedicere voluit Filium præsentem, quicumque tandem ille esset, quamuis dubitaret, num esset Esau, an Iacob; Iacob verò, vel contrahere voluit cum Muliere præsente, quæcumque esset, & tunc Matrimonium fuit sufficienter voluntarium, & validum, quamuis ille putaret, esse Rachelem; vel habuit determinatam voluntatem contrahendi cum Rachele, & tunc matrimonium, propter errorem personæ, fuit inuoluntarium, & consequenter inualidum.

23 Ad secundam; Inter metum, & Ignorantiam, quamuis fatuam, hanc esse disparitatem; quod metus, non tollit consensum directum, quamuis illum minuat; Ignorantia verò, quamuis fatua, illum tollit.

24 Ad tertiam; Disparitatem esse; quia, ad peccandum, non est necesse, velle formaliter, ac directè malitiam, siue actum, vt malum; sed satis est, velle actum, cui est coniuncta malitia. At verò, ad Voti, ac Contractuum valorem, necessaria est voluntas positiua se obligandi; Sine hac enim, nulla datur obligatio; sicut, sine positiuà intentione conficiendi Sacramentum, nullum est Sacramentum.

25 Ad quartam; Voluntatem illam; fuisse quidem sufficientem ad valorem Emptionis; Non tamen esse Vo-

Voluntatem indirectam, & interpretatiuam causæ, siue ipsius Ignorantiæ, sed directam, & absolutam ipsius Emptionis.

COROLLARIA.

26 Colligitur ex dictis primò; Errorem antecedentem, circa materiam Contractus, aut Voti, quamuis sit vincibilis, & voluntarius, ad eorum valorem non sufficere; Quia facit Contractum, aut Votum, voluntarium, ac volitum solùm indirectè in ipsâ ignorantiâ, tanquam in Causâ; Hoc autem, ad Contractus valorem non sufficit; Tum quia, vt Contractus sit validus, debet esse voluntarius, ac volitus directè, & in se ipso, & debet esse actus humanus, non minus, quam Sacramentorum administratio. Tum quia, alias, Votú emissum ab Ebrio, validum esset, si ante ebrietatem, esset præuisum. Sicut homicidium ante ebrietatem præuisum, & postea, in ebrietate, commissum, est peccaminosum. Consequens autem est absurdum, vt per se patet. In ordine verò ad culpam, & ad pęnam; Hoc voluntarium indirectum, siue in causâ, sufficit; Quia voluntas causæ, quando datur obligatio vitandi effectum, censetur voluntas interpretatiua ipsius effectus; semperque datur obligatio vitandi culpam. At, non semper datur obligatio vouendi, vel contrahendi. Cum ergo obligatio, quæ ex Voto, vel Contractu, aut alio simili actu oritur, esse debeat omnino voluntaria. Sequitur, eam debere esse volitam, in se ipsâ, nec sufficere, vt sit volita in causâ; Ideoque, Errorem antecedentem, siue vincibilis sit, siue inuincibilis, actuum valorem impedire; semper enim, eodem modo tollit cognitionem, & consequenter voluntatem, quæ, ad actus valorem, est omnino necessaria.

27 Secundò; Ignorantiam, siue Errorem concomitantem conditionis rei, quando est vincibilis, valorem Voti, ac Contractus circa rem illam non impedire; Quia, cum tali Ignorantiâ dari potest; imo regulariter, de facto, datur voluntas absoluta, etiam ad conditionem ignoratam se extendens; Cum ignorantiâ enim vincibili concomitante, quod Peregrinatio Hierosolimitana, nauigationem requirat, potest quis habere voluntatem absolutam Peregrinationis Hierosolimitanæ, siue nauigationē includat, siue non includat; quia, licet ignoret; nauigationem de facto requiri; de illâ tamen cogitat sub conditione, si requireretur; Hoc autem sufficit, vt voluntas, per actum absolutum, in illam tendat.

28 Tertiò; Ignorantiam conditionis rei, affectatam, siue positiue volitam, Voti, ac Contractuum circa rem ignoratam valorem, regulariter non impedire; Quia regulariter, cognitionem directam conditionis ignoratæ non excludit, & consequenter neque eius voluntatem; Qui enim vult aliquid ignorare, iam necessariò de illo cogitat, ideoque velle etiam potest, se ad illud obligare saltem sub conditio-

ne,

ne, quod decipiatur; Imo, eo ipso, quod non vult tollere ignorantiam, habet voluntatem se obligandi sub quacumque conditione; quæ voluntas sufficit ad obligandum, & consequenter ad Voti, vel Contractus valorem. Dixi regulariter; Quia, si voluntas ignorandi, non oriatur ex voluntate faciendi, sed ex aliquo timore humano, vel alio simil respectu; tunc, qui vouet, vel contrahit, potest non habere intentionem se obligandi absolutè, & omnibus modis, sed solum iuxta exigentiam materiç;sub tali conditione propositæ; in quo casu, Voluntas, non esset ad valorem sufficiens.

QVAESTIO XXII.

An Ignorantia Vincibilis, aliquando saltem, ad actus valorem sufficiat.

CASVS.

1 TITIVS, audiens ab Amico, se solere subinde, in Ebrietate, plura promittere; dixit, se velle imposterum obligari, si eas promissiones, in Ebrietate, proferret; Accidit autem, post hoc, vt, die quadam, dum esset ebrius, centum aureos Sempronio promiserit; sed, in se deinde, ex Ebrietate, reuersus; eidem Sempronio illos petenti, dare noluerit; Quæritur. Vtrum eos soluere teneatur.

SVMMARIVM.

2 *Ignorantia vincibilis, actuum valorem impedit, sicut ebrietas.*

4 *Ad valorem Voti requiritur, vt sit, in se, formaliter volitum, ac liberum.*

9 *Cur ad valorem Sacramenti, requiratur intentio aliqua tunc, cum conficitur Sacramentum.*

10 *Promissio, facta in ebrietate, aliquando obligat.*

11 *Promissio conditionalis, posita conditione obligat.*

12 *Voluntas, etiam præterita, sufficit, ad Sacrificium applicandum.*

13 *Promissio per positionẽ conditionis*

nis, ex conditionali fit absoluta.

14 *Contrahit quis validè per Procuratorem, quamuis tempore contractus dormiat.*

15 *Promissio, includens conditionem, in ebrietate ponendam, est valida.*

16 *Votum, in ebrietate, emissum, non est volitum in se ipso.*

17 *Iuramentum ex consuetudine, in ipsâ solùm est volitum.*

18 *Ad validum promissionem quid sufficiat.*

19 *Obligatio promissionis conditionatæ, incipit, cum ponitur conditio.*

20 *Promissio conditionata, in quo adæquatè consistat.*

21 *Quid requiratur, vt obliget.*

22 *Cur ad Sacramenta conficienda requiratur voluntas, aliquo modo, præsens.*

23 *Intentio præterita ad baptizandum non sufficit.*

24 *Ad Baptismum recipiendum, sufficit.*

RATIONES DVBITANDI.

2 VT melius constet, quæ voluntas, ad actuum valorem requiratur; Et an, & quomodo Ignorantia, eundem valorem impediat, proponitur casus de ebrietate; Quia, in eà, res clarius apparet, & quæcumque de eà dicentur, applicari poterunt Ignorantiæ. Sicut enim promissio, facta in ebrietate, aliam libertatem non habet, quam ipsius ebrietatis; ita similis promissio, facta, ex Ignorantia vincibili, aliam libertatem non habet, quam ipsius ignorantiæ vincibilis; si ergo ebrietas sufficit ad actus valorem impediendum, sufficiet etiam ignorantia; & si ebrietas aliquando illum non impedit, neque, in simili casu, impediet ignorantia vincibilis.

3 In Casu itaque proposito, Titius, teneri non videtur ad soluendam pecuniam, in ebrietate promissam. Ita *Ledesma. quæst. 58. ar. 5. d. 1. Syluester v. Votum. 2. quæst. 2. Aragon. 2. 2. quæst. 88. ar. 1. & alij quos refert Sanch. lib. 1. de matr. d. 8. num. 20.*

4 Primò; Quia promissio, non videtur fuisse valida; Alioquin validum etiam esset Votum, in ebrietate, emissum; Non minorem enim libertatem habet promissio facta in ebrietate, quam haberet Votum. Votum autem ab Ebrio emissum, non est validum, quia non est formaliter, & in se ipso voluntarium, sed solum denominatiuè, & in causâ; hoc est, in voluntate ebrietatis. Cum tamen, ad Voti valorem, necessario requiratur, vt sit volitum, ac liberum formaliter in se ipso, Tum quià voti obligatio, per hoc distinguitur ab obligatione satisfaciendi, quæ oritur ex iniuriâ, & ab obligatione ad pœnam, quæ oritur ex culpâ; quod illa, est formaliter, & simpliciter voluntaria, ac in se libera; Istæ verò, sunt in se simpliciter, ac formaliter inuoluntariæ, & voluntariæ solum denominatiuè, & in causâ. Tum quia; sola voluntas verba promissoria proferendi, non sufficit ad obligandum

dum, niſi adſit etiam formalis voluntas, ſe obligandi; Sicut ſola voluntas proferendi verba conſecrationis, non ſufficit ad conſecrandum, niſi ſimul adſit voluntas actualis, vel virtualis conſecrandi. Cum ergo, Votum in ebrietate emiſſum, non teneat, neque tenebit promiſſio, in eàdem ebrietate, à Titio facta.

5 Secundò; Quia, qui, ex conſuetudine iurat, quamuis cum iuramento promittat, ſe peregrinaturum Lauretum, ſi amplius luſerit, Voto tamen, vel iuramento non tenetur. Ergo, à fortiori, qui in ebrietate promittit, non tenetur ſeruare promiſſum; Ideo enim conſuetudinarius, non tenetur; quia, cum ex conſuetudine, & ſine aduertentiâ promittat, non habet animum promittendi, qui tamen, ad Votum eſſentialiter requiritur. Sed etiam, qui in ebrietate promittit, non habet animum promittendi; Aliam enim voluntatem non habet, quam ebrietatis. Ergo etiam, in ebrietate promittens, non tenetur ſeruare promiſſum. Titius autem ſupponitur, in ebrietate, promiſiſſe.

6 Tertiò; Quia, ſi quis, ante ebrietatem, voluntatem haberet conſecrandi, & in ebrietate deinde, ſupra materiam debitè præſentem, verba conſecrationis proferret, nõ propterea conſecraret. Ergo etiam, ſi Titius, ante ebrietatem, voluntatem habuerit ſe obligandi, &, in ebrietate deinde, verba promiſſoria protulerit, non propterea ſe obligauit, & conſequenter neque tenetur ſoluere, quod ſic promiſit. Conſequentia probatur; Ideo enim ille non conſecraret, quia conſecrandi voluntas, quam ante ebrietatem habuit, tunc non concurreret, neque influeret in prolationem verborum conſecrationis, neque illam vllo modo cauſaret, quod tamen, ad veram, ac validã conſecrationem, neceſſariò requiritur; Eius enim concurſus, ab ebrietate impediretur. Sed, propter eãdem rationẽ voluntas ſe obligandi, quam ante ebrietatem Titius habuit, non influit in verba promiſſoria, tempore ebrietatis prolata. Ergo neque Titius, per talem promiſſionem, obligabitur.

7 Quartò; Quia, aſſignari non poteſt, quando nam promiſſio à Titio in ebrietate ſic facta, incipiat eſſe valida, eumque obligare; Ergo nõ eſt valida. Antecedens probatur; Quia non incipit eſſe valida ante ebrietatem; tunc enim non dabatur voluntas abſoluta ſe obligandi, ſed ſolum velut conditionata; *ſi verba promiſſoria protulerit*; quæ tamen voluntas, ad promiſſionis valorem eſſentialiter requiritur; Neque incępit eſſe valida, cum Titius, verba promiſſoria protulit; quia tunc, cum careret libertate, erat incapax obligationem contrahendi. Cum ergo aſſignari non poſſit, quandonam inceperit obligare, nunquam obligauit, & conſequenter non fuit valida.

8 Quintò, Quia, Ideo abſolutio data ſub conditione de futuro; *vt ſi quis dicat; abſoluo te, ſi reſtitueris*; non eſt valida, quia neque eſt valida tunc, cum impenditur, neque

quo tempore, quo conditio adimpletur; sed etiam promissio, sic conditionaliter facta, neque est valida tempore, quo datur voluntas conditionata se obligandi; neque tempore, quo ponitur conditio. Ergo neque promissio, sic facta, est valida. Minor probatur; quia ideo absolutio, neutro tempore, est valida, quia, tempore adimpletæ conditionis, non existit materia, & forma, quæ tamen sunt partes, ad Sacramenti valorem, essentialiter requisitæ; tempore verò, quo verba absolutionis proferuntur, non datur intentio conficiendi Sacramentum, ad illud essentialiter requisita; Cum voluntas conditionata, quandiu talis est, maneat suspensa, & nihil operetur, sed intendat Sacramentum conficere, solùm, quando erit adimpleta conditio. Hæc autem omnia, militant etiam in promissione, quæ supponitur facta à Titio, vt dictum est. Ergo hæc etiam, erit inualida; ideoque illum nullo modo obligabit.

NOTABILE.

9 ADuertendum est; ad Sacramentum valide conficiendũ, necessariò requiri voluntatem, siue intentionem Sacramentum conficiendi, vel actualem, vel virtualem, tunc, cum à Ministro proferuntur verba formæ; V.G. Verba Consecrationis, vel absolutionis; Quia Voluntas illa, siue intentio, ad illam verborum prolationem concurrere debet, eamque causare; Externa enim verborum prolatio, in tantum est consecratio, in quantum pendet, & oritur ab intentione consecrandi. Id autem, quod ad aliud per modum causæ efficientis concurrere debet, tunc, cum ad illud concurrit, existere necessariò debet, vel in se, vel in suà virtute; quia causa efficiens, causat, vt existens; nec sol illuminare posset, si actu non existeret. Quod si intentio consecrandi, ad prolationem verborum Consecrationis cõcurrere non deberet, neque necesse esset, vt tunc existeret, vel in se ipsà, vel in suà virtute; sed satis esset, quod aliquo modo præcessisset, nec fuisset retractata; Sic enim, qui heri habuit intentionem, ac voluntatem offerẽdi hodie Sacrificiũ pro Caio; etiamsi hodie nullam habeat voluntatem applicandi Sacrificium Caio, satisfacit obligationi, quà illi hodie Sacrificium applicare tenetur; quia voluntas ista, influere non debet in Sacrificium. Hoc posito.

RESOLVTIO.

10 AD Casum, Respondetur; Titium, teneri ad soluendos Semptonio centum aureos, quos illi, in ebrietate, promisit. Ita *Suar. tom.3. de Relig. lib.6. c.5. num.9. & tr.2. lib.4. de Voto cap. 17. num.9.* vbi probat, non esse promissionem factam in ebrietate, sed ante ebrietatem; conditionaliter tamen; *Nau. c.12. sum. n. 46. Clauis reg. lib.6. c. 8. num.3. Bonac. d.1. de Sacr. qu.3. p.2. §.3. n.17. Azor. lib. 11. c.20. Arag. 2. 2.q.88. ar.1.* & alij communiter.

Pri-

11 Primò; Quia promissio conditionalis obligat, positâ conditione; si quis enim voueret, se nunquam amplius vinum bibiturum, si quempiam, in ebrietate, occiderit; Et deinde aliquem, ebrius, occideret; à vino abstinere teneretur; & Votum seruare. Sed etiam Titius promisit, se soluturum, si quid, in ebrietate, promitteret; & in ebrietate promisit 100. Sempronio. Ergo etiam Titius, illos soluere tenetur. Maior probatur; Quia Vouens, verè habuisset animum se obligandi, & animus ille fuisset omnino liber, nec quidquam illi deesset ad obligandum.

12 Secundò; Quia, si quis Sacrificium teneretur cras applicare pro aliquo, & hodie voluntatem haberet offerendi cras Sacrificium pro illo; etiam si postea cras nullam aliam voluntatem haberet Sacrificium offerendi pro illo; Ex vi voluntatis hodiernæ, verè satisfaceret obligationi; & Sacrificium illi validè esset applicatum. Ergo etiã Titius, ex vi illius voluntatis se obligandi, quam ante ebrietatem habuit, manere postea potuit sufficienter obligatus, cum in ebrietate verba promissoria protulit; quamuis tunc nullam aliam voluntatem habuerit se obligandi; Si enim voluntas illa, sine aliâ noua voluntate, validè Sacrificium applicare potuit; cur non potuit etiam voluntas se obligandi, quam Titius ante ebrietatem habuit, validè illum, sine aliâ nouâ voluntate obligare? Antecedens autem probatur; Quia voluntas Sacrificij applicatiua, cum ad Sacrificium concurrere non debuerit, nec in illud influere, consequenter neque ad illud validè applicandum, existere debuit tunc, cum Sacrificium celebrabatur, sed satis fuit, quod præcesserit, nec fuerit reuocata.

13 Tertiò; Quia, si Titius Sempronio centum aureos promisisset, si Pater consentiret; vel, si à Deo, ex tali infirmitate, liberaretur; certè, positâ conditione, illos soluere teneretur; Per positionem enim conditionis, voluntas, ex statu conditionali, transiret ad absolutum; Sicque inciperet obligare; Sed etiam per prolationem promissionis verbalis, in ebrietate factam, promissio conditionalis transijt in absolutam. Ergo illa etiam, Titium obligauit ad soluendos centum Sempronio; Neque obstat, quod prolatio illa promissionis verbalis, facta fuerit sine libertate; Nam, non est conditio, quatenus liberè ponenda, sed quatenus ponenda in ebrietate. Adde, quod, neque in Titij potestate esset, consensus Patris, vel liberatio ex infirmitate; Et tamen nihilominus, istorum positio sufficeret, ad obligationem contrahendam. Ergo, eodem modo, sufficiet positio promissionis verbalis, quamuis sine vllâ nouâ libertate.

14 Quartò; Quia Titius, per Procuratorem, contrahere, & obligari, potest vinculo matrimonij, quod est vinculum omnium maximum quamuis ipse dormiat, vel sit ebrius, dum Procurator, actu, eius nomine, contrahit. Ergo, à fortiori, obligari potuit, dum protulit verba

promissoria, quamuis tunc fuerit ebrius. Sicut enim, dum matrimonij contractus, ab eius Procuratore poneretur, ipse principaliter obligaretur à voluntate, quà Procuratori mandauit, vt eius nomine contraheret, quæ voluntas fuit omnino libera, ac plene voluntaria; Ita, in casu præsenti, obligatur principaliter à voluntate, quà ante ebrietatem, libere obligari voluit, quoties, in ebrietate, verba promissoria proferret; Et, sicut, tunc, minus solùm principaliter obligaretur ab Procuratoris actione, ipso tunc inscio, positâ, tanquam à conditione; Ita, in casu præsenti, à verbali promissione, minus solùm principaliter obligatur, & tanquam à conditione.

15 Quintò; Denique, quia tota promissio, quoad substantiam, ante ebrietatem, omnino libere fuit posita; fuit enim posita voluntas se obligandi, in quà essentialiter consistit promissio, quoad substantiam; quamuis, quia voluntas, est conditionalis, requiratur deinde promissio verbalis, tanquam conditio, vt actu obliget; sicut, cum accenditur lucerna, ponitur tota causa illuminatiua cubiculi, licet, vt illud, de facto, illuminet, requiratur approximatio, siue eius positio in cubiculo. Non est tamen necessè, vt conditio, ponatur libere, quia neque est necesse, vt sit in nostrà potestate; Vnde, sicut potest non esse in nostrà potestate, ita potest non esse in nostrà libertate. Satis ergo est, vt quomodocumque ponatur, ad hoc vt voluntas conditionalis, transeat in absolutam, & obligare incipiat.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

16 Atque hinc facilè ad rationes oppositas patet responsio. Ad primam enim; Respondetur; Disparitatem esse, quia Votum, ante ebrietatem, nullo modo, fuit volitum in se ipso, & directè, sed solùm indirectè, interpretatiue, ac præsũptiue, quatenus fuit volita ebrietas, cum præuisione consuetudinis vota emittendi in illà. At, in casu proposito, promissio, siue voluntas directa se obligandi, ante ebrietatem fuit posita; In hac autem, consistit proprie essentia promissionis. Quod si, supponeremus, etiam Vouentem in ebrietate, ante illam, habuisse voluntatem se obligandi, si Vota emitteret in ebrietate; In eo casu, etiam Votum, ab eo, in ebrietate emissum, esset validum, ex vi voluntatis se obligandi, quam ante ebrietatem habuisset.

17 Ad secundam; Respondetur eodem modo; Iurantem ex consuetudine, ad nihil teneri, quia iuramentum illud, ac promissio, non est volita in se ipsà, sed solùm indirectè in prauà consuetudine, in cuius victorià negligens fuit. At verò, promissio, in casu proposito, ante ebrietatem, fuit à Titio volita, directè, & in se ipsà; ideoque illum obligare potuit.

18 Ad tertiam; Respondetur; Disparitatem esse, quia ad valide consecrandum, requiritur, vt ipsa prolatio verborum consecrationis, actu

actu procedat ; ex intentione consecrandi, vel actuali, vel virtuali, & ab ipsâ dependeat, tanquam à causâ efficiente, cum ipsâ verborum prolatio, solùm vt procedens ex tali intentione, sit forma Sacramenti. At, ad valide promittendum, non est necesse, vt promissio verbalis procedat ex actuali, vel virtuali voluntate se obligandi; sed satis est, quod quomodocunque ponatur; cum non obliget tanquam eius effectus, sed solùm, tanquam conditio, ad obligandum requisitâ.

19 Ad quartam; Respondetur; Obligationem cæpisse, cum Titius verba promissoria protulit in ebrietate. Tunc enim, posita fuit conditio, ad obligandum requisita. Neque obstat, quod tunc Titius non esset liber; Nam hoc ad obligationem non requiritur; Sicut enim, conditio potuit non esse in potestate Titij; vt, si promisisset dependenter à consensu Patris; Ita potuit non esse in eius libertate; Neque conditio obligat, ex eo, quod sit libera, sed solùm ex eo, quod sit posita.

20 Ad quintam; Respondetur; Disparitatem esse, primò; quia absolutio, requirit voluntatem absolutam Sacramentum conficiendi tunc, cum verba absolutionis proferuntur; cum Sacramenta suspendi non possint, excepto matrimonio; Votum verò, vel Promissio, non requirit necessariò voluntatem absolutã, sed fieri etiam potest per conditionatam. Secundò; Quia Sacramentum Pœnitentiæ, cum sit signum sensibile, consistit, non solùm in voluntate Sacramentum conficiendi, sed etiam principaliter in verbis absolutionis. At Votum, vel Promissio, adæquatè consistit, in voluntate se obligandi, licet deinde, quando hæc, est conditionata, requiratur conditionis positio, vt actu obliget. Tertiò denique, Quia, in Sacramentis, verborum prolatio, oriri debet ex voluntate Sacramentum conficiendi, vel actuali, vel virtuali, quæ propterea tunc debet adesse. At prolatio promissionis verbalis, causari necessariò non debet ab ipsâ voluntate se obligandi; sed quando est conditio, satis est, quod quomodocumque ponatur.

COROLLARIA.

21 Colligitur ex dictis primò; Ad obligandum, sufficere voluntatem quomodocunque præteritam, non retractatam, & positionem illius conditionis, sub quâ, quis vult obligari; Sicut, ad applicandum Sacrificium pro aliquo, sufficit voluntas præterita non retractata, & positio Sacrificij; Si quis enim, hodie promittat, dare, post mensem, centum aureos Sempronio; Statim, post mensem, sine novâ voluntate, incipit obligari. Cuius rei ratio est; Tum quia, voluntas ipsa, cum sit causa obligationis, est etiam eiusdem obligationis mensura, ita vt eo solùm modo obligetur, quo ipsa vult obligari, & non aliter; Tum quia, est causa obligationis, non physica, sed moralis, sicut ipsa

 obli-

obligatio, est effectus moralis, non physicus. *Suar. de Sacr. disp. 13. sect. 3. concl. 2.*

22 Secundò; Ad Sacramenta, non sufficere voluntatem præteritam, non retractatam, sed requiri aliquo modo præsentem, vel actualiter, vel virtualiter; quia voluntas Sacramentum conficiendi, debet esse causa physica consecrationis, ac prolationis verborum formæ, eo quod verba illa, determinare debeat ad esse Sacramentale. Ad hoc autem requiritur, vt sit aliquo modo præsens, *Sayrus lib. 2. c. 5. quæst. 5. art. 2. ad finem.*

23 Tertiò; Illum inualidè baptizare, qui, ante ebrietatem, intendit aliquos, tempore ebrietatis, baptizare; Tum quia, tempore ebrietatis, non adest intentio actualis, vel virtualis; Cum, per ebrietatem, interrumpatur. Tum quia, actio baptizandi, debet esse humana, ac libera. *Coninch. de Sacramentis qu. 64. art. 8. d. 2. num. 74.*

24 Quartò, Eum, qui in ebrietate, recipit baptismum, quem, ante ebrietatem petierat, validè illum recipere; Quia voluntas baptismum recipiendi, non debet esse causa, ad illum concurrens, sed solùm mera dispositio, ex parte subiecti, ad illum recipiendum; nec receptio necessariò requirit in recipiente libertatem, cum esse non debeat actio humana ipsius Recipientis; Sicut, cum conficitur Sacramentum, actio, per quam conficitur, debet esse actio humana ipsius Conficientis. *Suar. sec. 3. concl. 1.*

QVAESTIO XXIII.

An error circa Personam, cum quâ agitur, reddat actum inualidum.

CASVS.

1 TITIVS, equum emit à Cæsare, quem putabat, esse Pompeium; & eundem deinde donauit Seio, putans esse Sempronium. Quæritur; an emptio illa, & donatio, fuerint validæ.

SVM-

SVMMARIVM.

6 *De cuiuſcumque actus eſſentiâ, ſunt, eius materia, & cauſa finalis.*

7 *Quæ ſit cauſa materialis, & finalis Emptionis.*

8 *Quæ ſit cauſa materialis, & finalis Donationis.*

9 *Emptio ex errore circa Perſonam Venditoris, eſt valida:*

10 *Perſona Venditoris eſt circunſtantia Emptioni accidentalis.*

11 *Sicut qualitas Perſonæ, cum quà contrahitur, in Matrimonio.*

12 *Emptio eſſentialiter reſpicit ſolum æqualitatem, inter pretium, & rem.*

13 *Metus inducens ad emendum, emptionis valorem non tollit.*

14 *Emens, regulariter, voluntatem habet abſolutam, non conditionatam.*

15 *Donatio ex errore circa perſonam Donatarij, eſt inualida.*

16 *Perſona Donatarij, pertinet ad cauſam finalem Donationis.*

17 *Voluntas, in Donatione, ſemper eſt virtualiter conditionata.*

18 *Donatio, Perſonam eſſentialiter reſpicit.*

19 *In quo differant contractus oneroſi, & gratuiti.*

20 *Error circa cauſam inductiuam, Oneroſos non vitiat.*

21 *Aliquando etiam non vitiat Gratuitos.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm ex dictis conſtet, ad actus valorem, requiri neceſſariò voluntatem directam ſe obligandi, nec ſufficere indirectam; ideoque Ignorantiam, præſertim antecedentem, eorum valorem, vt plurimum, impedire. Quæri ſolet, an hæc voluntas, ita requiratur circa Perſonam, cum quà agitur, vt error, vel ignorantia, circa illam, ſufficiat ad reddendum actum inualidum.

3 Et quidem, in Caſu propoſito, emptio videtur fuiſſe inualida ex defectu conſenſus neceſſarij, ac ſufficientis. Ita *Reginaldus lib. 31. num. 92. Coninch. d. 31. de matr. d. 1. num. 9. Henriq. lib. 11. c. 10. num. 1. Rebell. lib. 3. quæſt. 2. nu. 2. Sanch. lib. 7. matr. d. 18.* qui hoc probant de ſimili contractu Matrimonij.

4 Primò; Quia Titius, dum equum emit à Ceſare, putans, eſſe Pompeium, videtur voluntatem conditionatam habuiſſe, emendi equum, ſi Venditor eſſet Pompeius, illum aliàs non empturus ab alio. Cum ergo, hæc conditio defecerit, defecit etiam conſequenter conſenſus, ad emptionis valorem, omnino neceſſarius; Emptio enim, ſicut & quilibet alius contractus, in hoc cõſenſu conſiſtit.

5 Secundò; Quia, ſi emptio equi, facta cum errore, circa Perſonam Venditoris, valida fuiſſet, etiã valida fuiſſet donatio eiuſdem equi, factæ Seio, cum ſimili errore circa Perſonam Donatarij; Si enim Perſonæ

Venditoris, ad emptionis substantiam non pertinet, neque Persona Donatarij pertinebit ad substantiam Donationis; Et, si sola emptionis materia, ad emptionis substantiā pertinet, cur non etiā sola materia donationis pertinebit ad substantiam donationis; Consequens autem est falsum; Quia Donatio, facta cum errore Personæ, est inualida; Non solum enim res, quæ donatur, sed etiam Persona, cui fit donatio, pertinet ad substantiam donationis, vt docent communiter Doctores; *cum Vasq. opusc. de restitut. c.7. d. 10. num.91.*

NOTABILIA.

6 ADuertendum est primò; In quocumque Voto, ac Contractu, duo esse necessariò de eorum essentiâ, ac substantiâ; materiam, scilicet, & causam finalem, siue finem, propter quem, circa talem materiam, ponitur operatio; Sic enim, cum quis vouet, talem domum non ingredi, ad vitandam occasionem peccandi; non solùm ingressus in talem domum, quæ est materia; sed etiam vitatio occasionis peccandi, qui est finis; ita sunt de essentiâ istius Voti, vt altero eorum deficiente, Votum statim deficiat; Siue enim domus destruatur, siue abeat inde meretrix, Voti obligatio statim cessat. Similiter cum quis equum pretio emit, non solùm pretium, quod est emptionis materia, & id, quod traditur ab Emptore; sed etiam equus, qui est causa finalis, siue id, ad quod obtinendum traditur pretium, ad emptionis substantiam pertinet; altero enim eorum deficiente, iam non est amplius emptio. Ratio autem huius rei est; quia, cum voluntas operetur semper circa aliquid, & propter aliquem finem; sequitur, quod ad omnem suam operationem, hæc duo essentialiter requirat; & consequenter, quod hæc duo, ad essentiam cuiuscumque operationis nostræ voluntatis pertinere dicantur; inter quas etiam, sunt, Votum, & contractus.

7 Aduertendum est secundò; Caussam materialem, siue materiam emptionis; esse pretium; hoc enim est id, quod traditur; Caussam verò finalem, siue finem, esse, equi acquisitionem; hæc enim est id, quod intenditur, & ad quod obtinendum ordinatur pretij traditio: Quod autem equus habeatur à Petro, vel à Paulo, est circunstantia, emptioni mere accidētalis; sine illâ enim, tota venditionis essentia haberi potest. Quoniam verò pretium non est emptionis materia, nisi, vt æquiualens equo, neque equus est finis, nisi vt æquiualens pretio; (cum enim emptio sit actus iustitiæ commutatiuæ, essentialiter respicit æqualitatem inter pretium, & rem;) hinc fit, vt ad emptionis valorem, omnes qualitates, & conditiones communiter cognitæ, tam pretij, quam Rei, notę esse debeant Emptori; Error enim circa illas, tolleret consensum circa ipsam materiam, vel finem; & consequenter circa essentialia contractus; cum ipsæ, essentialiter constituant æquiualentiam pretij, cum re.

re, & è contra: Aliæ vero qualitates, & circunstantiæ accidentales, ignorari possint, sine præiudicio valoris, quia non tollunt consensum substantialem, qui ad contractus valorem essentialiter requiritur.

8 Aduertendum est tertiò; in donatione, materiam esse, rem, quæ traditur à Donatore, finem verò, esse, Donatarij beneuolentiam erga se, & amicitiam, acquirere, aut fouere, aut augere; vel, si donatio fiat titulo gratitudinis, beneficia à Donatario accepta aliquo modo compensare. Beneuolentia autem, est essentialiter connexa cum tali Personà; huius enim beneuolentiā determinate intendit acquirere Donator, per donationem, & non alterius, & beneficia ab hoc accepta compensare; beneficia enim, non accepit ab alio, sed ab hoc. Hinc ergo fit, vt donatio, Personam Donatarij essentialiter respiciat, tanquam, aliquid pertinens ad eius causam finalem, & non solùm tanquam circunstantiam, mere accidentalem; sicut emptio, respicit Personam Venditoris. His positis.

RESOLVTIO I.

9 Respondetur primò; Emptionem fuisse validam. Ita *Vasq. 1. 2. d. 30. cap. 4. num. 28. Sanch. lib. 4. sum. c. 2. nu. 3. Azor. tom. 1. c. 18. quæst. 4. Reginald. to. 2. lib. 31. c. 14. n. 97.* & alij communiter.

10 Primò; Quia, in emptione, error circa Personam Venditoris, est error solùm circa circunstantiam accidentalem. Cum hoc autem errore, dari potest consensus circa substantiam contractus, ad eius valorem sufficiens; cum enim, nihil sit volitum, quin præcognitum, quando error est solùm circa circunstantiam accidentalem, non tollit, quin contractus sit, quoad essentiam, voluntarius, & consequenter voluntarius simpliciter; esto, sit inuoluntarius secundum quid, siue respectu illius accidentis, circa quod, est error. Contractus autem, eo ipso, quod est voluntarius simpliciter, est voluntarius quantum, ad eius valorem, & requiritur, & sufficit.

11 Secundò; Quia, in matrimonio, error etiam antecedens circa qualitatem Personæ; Vt, si quis cum Bertà contrahat, quia putat esse diuitem, cum tamen sit pauper; Iure naturæ, matrimonium non irritat, quia causa, siue diuitiæ, in quibus erratur, sunt extra essentiam Matrimonij; ideoque consensum substantialem ad Matrimonium sufficientem non tollunt. Sed etiam, in emptione, Persona Venditoris, est extra emptionis essentiam, vt patet ex dictis. Ergo error circa illam, emptionem non irritabit.

12 Tertiò; Quia contractus emptionis, pertinet ad iustitiam commutatiuam. Hæc autem essentialiter respicit solùm æqualitatem inter pretium, & rem, nec curat de Venditoris Personà, quæ propterea, ad emptionis valorem, omnino per accidens se habet.

13 Quartò; Quia, metus, quamuis

inducat ad emendū, non propterea reddit emptionem, iure naturæ, irritam, cum relinquat libertatem sufficientem ad eius valorem. Sed etiam error circa Personam Venditoris, relinquit libertatem sufficientem circa emptionem, cum Venditoris Persona ad eius essentiam non pertineat, vt dictum est. Ergo neque error Personæ Venditoris, reddet emptionem, iure naturæ, irritam; ideoque emptio equi, facta à Titio, fuit valida.

14. Neque obstat, quod Titius, sub hac implicitâ conditione, in emptionem consenserit; *si Venditor sit Pompeius*; Nam, quamuis habere potuerit hanc voluntatem conditionatam, (in quo casu, emptio non fuisset valida, quia, non subsistente conditione, non fuisset simpliciter consensus in illam;) de facto tamen, illam non habuit, sed absolutam; Quia, hæc est, quæ regulariter haberi solet; Neque vllus præsumitur vnquam habere cōditionatam, nisi hoc exprimat: Sic enim, etiam in Matrimonio, cum quis contrahit cum Bertâ, putans, esse diuitem, cum tamen sit pauper; Quamuis ille, qui contrahit, vtramque hanc voluntatem habere possit; *Contraho tecum, quia diues es*; *& contraho tecum, si diues es*. Nisi tamen, de hac secundâ, se explicet; semper præsumitur habere primam; quia hæc regulariter haberi solet ab omnibus; Error enim circa causam, quæ inducit ad contrahendum, non reddit regulariter consensum conditionatum, & consequenter neque contractum simpliciter inuoluntarium.

RESOLVTIO II.

15 Respondeo secundò; Donationem fuisse inualidam: Fuit enim facta, cum errore circa Personam Donatarij; Error autem personæ; donationem reddit inualidam. Ita *Vasq. opusc. de rest. c. 7. d. 10. num. 91. Layman. lib. 3. tr. 4. s. 5. c. 5. nu. 1. Sanchez lib. 7. matr. d. 19. num. 20. Suar. tom 2. de relig. lib. 2. de iuram. c. 11. num. 5. Lessius lib. 2. c. 42. d. 7. num. 33.* & alij communiter.

16 Primò; Quia, Persona Donatarij, pertinet ad causam finalem donationis, vt dictum est; & consequenter ad eius essentiam; Sicut Persona pauperis in genere, pertinet ad causam finalem eleemosynæ, cum hæc essentialiter ordinetur ad eius indigentiam subleuandam. Error autem circa causam finalem, tollit consensum necessarium ad valorem donationis.

17 Secundò; Quia, Donatio, Promissio, Votum, & omnes contractus non onerosi, sed gratuiti; totam suam vim habent ex voluntate, ac intentione Donantis; hæc autem semper censetur esse conditionalis, si videlicet causa, à quâ quis inducitur ad donandum, subsistat; hic enim censetur esse animus saltem implicitus Donantis; non donare, nisi causa subsistat. Cum ergo, causa inducens ad donandum, non subsistat, quando circa Donatarij Personam contingit error; sequitur, donationem tunc esse inualidam.

18 Tertiò; Quia, Donatio non pertinet

tinet ad Virtutem Iustitiæ, sicut emptio, alijque contractus Onerosi; sed ad virtutem liberalitatis, vel gratitudinis. Hæ autem Virtutes, essentialiter respiciunt Personam determinatam, in quam liberalitas, vel gratitudo exercetur; sicut Virtus eleemosynæ, siue misericordiæ, essentialiter respicit, in genere, Personam pauperis, cuius indigentiam subleuat.

COROLLARIA.

19 Colligitur ex dictis primò; Cõtractus onerosos, in hoc differre à gratuitis, quod in onerosis, Persona non pertinet ad essentiam contractus; excepto tamen matrimonio, in quo Personæ ipsæ Contrahentium sunt materia contractus: In Gratuitis verò, Persona pertinet ad essentiam, ac substantiam contractus.

20 Secundò; In contractibus onerosis, errorem antecedentem, siue circa causam, quæ inducit ad contrahendum, illos, iure naturæ, non irritare. Cum quis enim, ex errore, dicit; *Contraho cum Bertà, quia diues est*; Matrimonium est validum, licet contingat error circa causam, quæ inducit ad contrahendum; quia scilicet, causa illa, est extra substantiam, & essentiam matrimonij, sed solum circunstantia aliqua accidentalis. In Gratuitis verò, errorem circa causam inductiuam ad contrahendum, illos, iure naturæ, irritare; quia in his, voluntas contrahendi, est semper conditionata. *Si causa, quæ inducit ad contrahendum, subsistat*: Quod, in contractibus onerosis, non contingit.

21 Tertiò; Donationem, quamuis Donatarij Personã essentialiter respiciat, illam tamen non respicere semper determinatè, & in indiuiduo, sed aliquando solùm indeterminatè, & sub aliquà ratione communi; Cum quis enim dat eleemosynam Petro, ad eius inopiam subleuandam, non dat illi eleemosynam, quatenus Petrus est, sed solùm quatenus pauper est. Hinc autem fit, vt etiamsi ille, se fingat Paulum, adhuc eleemosyna valida sit, quia adhuc est pauper; Quod autem sit Petrus, vel Paulus, est solùm conditio aliqua, & circunstantia accidentalis, quæ eleemosynæ essentiam non mutat; Vnde error circa illam, non est error circa substantialia eleemosynæ, qui solus eam reddere potest inualidam, sed solum circa aliquod accidens.

QVÆ-

QVAESTIO XXIV.

An error circa motiuum operandi, reddat operationem inualidam.

CASVS.

1 BERTA, putans, Maritum à Purgatorij pœnis non liberandum, nisi illius debitis solutis. Ei morti proximo cum iuramento promisit, se eius debita soluturam. Queritur; an, iure naturæ, ex vi talis promissionis, ea soluere teneatur.

SVMMARIVM.

7 *Contractus Onerosi, habent motiuum distinctum à motiuo Operantis; secus gratuiti.*

8 *In gratuitis, idem semper est motiuum Operis, & Operantis.*

9. *Ideo error circa motiuum operandi, hos semper irritat.*

10 *Motiuum operandi, in istis, est causa finalis intrinseca operationis.*

11 *Promissio ex errore circa motiuum promittendi, non obligat.*

12 *Error circa motiuum, tollit animum se obligandi.*

13 *Est error antecedens.*

14 *Est error circa causam finalem intrinsecam.*

15 *Debitorum solutio, Animæ Defuncti non prodest.*

18 *Promissio obligat, cum includit animum se obligandi.*

19 *Promissio conditionata, hunc animum non includit, cum datur error circa conditionem.*

20 *Iuramentum, non magis obligat, quam Promissio.*

21 *Debitorum solutio, prodest defuncto, cum rationem habet Eleemosynæ.*

22 *In contractibus lucratiuis, idem est finis operis, & Operantis.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm Homo, ex eo, quod rationalis sit, nunquam sine aliquo motiuo operetur; Quæritur, an, sicut, dum errat circa personam, cum quâ agit, error ille, sufficit aliquando ad reddendam ipsam actionem inuoluntariam, & consequenter inualidam; Ita, ad hoc, sufficiat error circa motiuum, à quo ad operandum inducitur; Si enim non sufficit; Berta, Mariti debita soluere

tenere tenebitur, ſi verò ſufficit, non tenebitur.

3 Aliquibus ergo videtur, Bertam ex vi promiſſionis, teneri ad debita Mariti ſoluenda. Ita *Medina c. de reſtit. qu.4. §. ſequitur. Salaſ. 1.2. tract. 3. d.4. num.45. Coninch. de Sacr. d.31. d. 1. num.7.*

4 Primò; Quia promiſſio de re licità, imo, honeſtà, obligat, cum ſit datio fidei, & hæc obliget ad fidem ſeruandam. Sed Berta, Mariti debitorum ſolutionem promittendo, promiſit aliquid honeſtum; aliena enim debita ſoluere ad alium ſubleuandum, eſt actus charitatis. Ergo promiſſionem implere tenetur, & Mariti debita ſoluere.

5 Secundò; Quia Berta, non ficte, ſed verè, Marito promiſit, ſe eius debita ſoluturam. Ergo animum habuit ſe obligandi ad ea ſoluenda, ideoque verè ſe obligauit, & ea ſoluere tenetur.

6 Tertiò; Quia Berta, promiſſioni addidit iuramentum; hoc autem obligat ad rem promiſſam ponendã, ne Deus, per iuramentum, dicatur adductus in teſtem falſitatis.

NOTABILIA.

7 ADuertendum eſt primò; Contractus Gratuitos; quales sũt, Promiſſio, Donatio, &c. In hoc differre ab Oneroſis; quales ſunt; Emptio, Locatio, Conductio, & ſimiles. Quod Gratuiti, nullum aliud habent motiuum, aut finem, quam motiuum, vel finem ipſius Operantis; Cum quis enim, dat Pauperi pecuniam, ad eius inopiam ſubleuandam; donatio illa, nullum alium habet finem, quam pauperis ſubleuationem, qui eſt etiam finis ipſius Donantis. At verò Oneroſi, proprium habent motiuum, ac finem à fine Operantis, plerumque, diuerſum; Si quis enim, Pauperem conducat ad laborandam in Vineà, vt deinde det illi mercedem, ad eius inopiam ſubleuandam; Conductio illa, proprium habet finem, ab eà inſeparabilem, qui eſt Vineæ cultura; Ad hanc enim, Conductio illa eſſentialiter ordinatur; Hic autem finis, eſt diuerſus, ab inopiæ ſubleuatione; quæ eſt finis, ac motiuum Conducentis, ad conducendum.

8 Aduertendum eſt ſecundò; Hinc neceſſariò ſequi, vt in Contractibus gratuitis, idem ſemper ſit motiuum, ſiue finis operationis, ac Operantis; & conſequenter, quod motiuum Operantis, ſit intrinſecum operationi, & ad eius eſſentiam pertineat. Inopiæ enim ſubleuatio, ità eſt finis intrinſecus illius donationis, vt hæc, ab illà eſſentialiter pendeat, & per illam conſtituatur in eſſe talis donationis. At verò in Oneroſis; licet idem poſſit eſſe aliquando finis operationis, ac Operantis; (vt, ſi quis pauperem conduceret ad laborandum in Vineà, ad Vineæ culturam obtinendam;) poteſt tamen etiam eſſe diuerſus; (Vt, ſi eum conducat, ad eius inopiam, mercede, ſubleuandam;) Tunc enim, eſt ipſi operationi extrinſecus, & ad eius eſſentiam non pertinens.

9 Aduertendum eſt tertiò; Ex his omnibus colligi; Errorem circa motiu-

motiuum operandi, in Contractibus Gratuitis, illos reddere omnino inuoluntarios, ac inualidos; Eo enim ipso, quod erratur circa motiuum, erratur circa aliquid, pertinens ad essentiam, ac substantiam ipsius operationis, siue contractus; Error autem circa aliquid, pertinens ad essentiam operationis, illam reddit inuoluntariam; & consequenter inualidam. At in contractibus onerosis; Error circa motiuum operandi, non est error circa aliquid, pertinens ad essentiam ipsius operationis, siue contractus; sed circa aliquid, illi mere accidentale, ac extrinsecum; Error autem circa aliquid accidentale operationi, sicut non impedit consensum in ipsam operationem, ita nec impedit eius valorem.

10 Aduertendum est quartò; Ex his, vlterius colligi. In contractibus Gratuitis, motiuum, siue id, quod inducit, V. G. Ad donandum, esse causam finalem intrinsecam ipsius donationis, sicut est causa finalis intrinseca Intentionis, ac voluntatis donandi. Hinc autem fit, vt, sicut, per errorem circa causam finalem intentionis, tollitur intentio donandi; Hæc enim semper est conditionata; (si causa inducens ad donandum, subsistat, cum nemo supponatur habere animum donandi, etiamsi causa donandi non subsistat) ita per eundem errorem, tollatur donatio, eiusque valor; Donatio enim, in tantum est valida, in quantum procedit ab intentione, ac voluntate donandi; ideoque, eà sublatà, est omnino nulla. At, in contractibus onerosis; motiuum, quod inducit, V. G. Ad Operarium conducendum, non est causa finalis intrinseca conductionis; hæc enim, est Vineæ cultura, vt dictum est; sed solùm extrinseca, & impulsiua, siue finis operantis, non verò ipsius operis. Hinc autem fit, vt, quamuis contingat error circa tale motiuum adhuc conductio sit valida, quia etiam, posito tali errore, dari potest Intentio, ac Voluntas, siue Consensus, ad conductionis valorem sufficiens; adhuc enim dari potest voluntas, dandi mercedem, ad Vineæ culturam obtinendam, in quo consistit essentia conductionis; quamuis deinde, hoc totum, per aliam voluntatem imperantem, ad Operarij inopiam subleuandam, ordinetur; quare inopiæ subleuatio, respectu Conductionis, non est causa finalis, sed solum impellens. His positis.

RESOLVTIO.

11 AD Casum, Respondetur; Bertam, ex vi promissionis, ad debita Mariti soluenda non teneri. Ita *Sanch. lib. 4. matr. d. 9. num. 15. Suar. tom. 2. de relig. lib. 4. de voto c. 18. num. 6. Nau. c. 17. n. 68. & 107. Valentia 2. 2. d. 5. quæ. 6. p. 2. Clauis reg. lib. 10. tr. 1. cap. 2. num. 6. Petr. Nauarr. lib. 1. de restitut. c. 2. num. 23. Syluester v. Testam. 1. quæst. 9. Bellarm. lib. 2. de purg. c. 16. in fine*, & alij apud istos.

12 Primò; Quia Berta, non magis tenetur, quàm si fictè promisisset; Nõ magis enim habuit animum promit-

ten-

tendi, ac se obligandi, quam habuisset, si fictè promisisset. Nam, in promissione, eius intentio fuit, Mariti debita soluere, si hoc esset vtile ad eum à Purgatorij pœnis liberandum. Hoc autem non erat vtile; Defunctorum enim Animæ, à Purgatorij pœnis subleuantur solùm, Ecclesiæ suffragijs, Missæ Sacrificio, Indulgentijs, Orationibus, alijsque pœnalibus fidelium operibus, non verò debitorum solutione. Cum ergo Mariti debita soluere ad eius liberationem, non esset vtile, sicut Berta, ex errore putabat, consequenter, nec ipsa habuit intentionem, ac animum promittendi; qui tamen animus, ad promissionis valorem, est omnino necessarius.

13 Secundò; Quia promissio, est contractus gratuitus. In his autem, error antecedens, siue dans causam contractui, illum reddit omnino nullum, ex defectu consensus necessarij; nihil enim magis est contrarium consensui, quam error. *L. si per errorem. ff. de iurisdict. omn. Iud.*

14 Tertiò; Quia, Error circa causam finalem intrinsecam promissionis, cum tollat consensum, reddit irritam promissionem. Berta autem, errauit circa causam finalem intrinsecam suæ promissionis; Causa enim finalis promissionis, fuit, Maritum à Purgatorij pœnis liberare. In hoc autem decepta est; Quia falsum est, Animam, à Purgatorij pœnis non liberari, donec eius debita soluantur; Nam Deus Animas, in Purgatorio, non punit, nisi pro culpis proprijs, in hac vitâ, contractis; Vel ergo Defunctus, non soluendo peccauit, vel non peccauit; Si non peccauit, vel quia soluere non poterat, vel aliâ ex causâ; puniri non debet; Pœna enim, essentialiter supponit culpam; Si peccauit, punitur quidem pro culpâ negligentiæ in soluendo, iuxta mensuram ipsius negligentiæ, & quantum ad eius expiationem satis est; Verùm, postquam hanc pœnam sustinuerit, statim coronam gloriæ consequetur, siue debitum sit solutum, siue non. Ipse enim iam est impotens ad soluendum, neque eius Salus, ab alterius voluntate pendere debet; Alioquin aliquis in æternum in Purgatorio manere posset; Si nimirum, eius Hæres, nunquam debita solueret.

15 Neque dici potest; quod debiti solutio, prosit Animæ defuncti, dum fit ab aliquo, qui aliàs, soluere non tenebatur; sicut tenebatur Hæres, bona Defuncti possidens, Quia tunc, talis solutio habet rationem eleemosynæ, sicque est satisfactoria pro Animâ ipsius Defuncti. Sicut, si quis solueret debita alicuius, ea soluere non potentis, talis solutio, haberet rationem eleemosynæ.

16 Hoc inquam dici non potest; Quia gratis dicitur, debiti solutionem, factam ab eo, qui soluere non tenetur, habere rationem eleemosynæ; Non enim illam habet respectu Creditorum, cum hi non sint ita pauperes, vt eleemosynâ indigeant, eiusque sint capaces; Neque respectu Animæ Defuncti; Quia, in tantum respectu Defuncti esset eleemosy-

mosyna, in quantum esset actus Virtutis; V. G. Iustitiæ commutatiuæ erga Creditores, & liberalitatis erga debitorem; Et quilibet actus Virtutis, est satisfactorius; ideoque Animæ à Purgatorij pœnis subleuatiuus; Falsum est autem, quemlibet actum Virtutis, esse pro peccatis satisfactorium; Neque enim, qui ludit, vel iocosè, intra Eutrapeliæ terminos, confabulatur, vel lautè comedit intra terminos Temperantiæ; ludendo, vel comedendo, satisfacit pro peccatis, vt constat ex communi sensu Fidelium; Alioquin etiam Hæres, soluendo, satisfaceret; Talis enim solutio, esset actus Iustitiæ cōmutatiuæ; Quod tamen communiter non admittitur.

17 Neque est eadem ratio de solutione Debiti alicuius Viuentis, ad soluendum impotentis; Nam, hæc solutio, habet veram rationem eleemosynæ; Debitorem enim subleuat à miseriâ, in quâ reperitur; cum, vel à Creditoribus in carcerem conijci posset, vel spoliari bonis, quibus indiget, ad vitæ sustentationem; Quod in Animâ Defuncti non militat; siue enim eius debita soluantur, siue non, nihil ei prodest, vel obest.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

18 AD rationes autem in contrarium, patet solutio. Ad primam enim, Respondetur; Promissionem de re honestâ, obligare, quando est vera promissio, & includit animum se obligandi. Bertæ autem promissio, propter errorem circa motiuum promittendi, non fuit vera promissio, nec Berta animum habuit se obligandi.

19 Ad secundam; Respondetur, Bertam verè Marito promisisse, & non fictè; Quia tamen, eius promissio fuit conditionata, si debitorum solutio ad Maritum à Purgatorij pœnis liberandum esset, vtilis; & hæc conditio, fuit erronea, ac non subsistens; ideo etiam promissionem fuisse nullam, & subsistentem.

20 Ad tertiam; Iuramentum, non magis obligasse Bertam, quam obligauerit promissio; Iuramentum enim, fuit accessorium promissioni. Cum ergo, eam promissio non obligauerit, vt constat; consequenter; neque illam obligauit Iuramentum.

COROLLARIA.

21 COlligitur ex dictis primo; cum *in Spec. Exemp. dist. 5. exem. 123. & dist. 9. exemp.* 101. Legitur. Animas aliquando apparuisse, & petijsse, vt earum debitâ soluerentur, vt sic à Purgatorij pœnis liberari possent, *& cum lib. 6. reuel. 1. S. Brigittæ*, affirmari videtur. Animas tandiu cruciari, donec iniustè ablatum restituatur; Hæc omnia, ita intelligenda esse; vt Animæ, solutionem illam peterent, tanquam eleemosynam, creditoribus faciendam, eo quod essent pauperes, & ab ijs, qui alias soluere non tenebantur; sicque tanquam opus satisfactorium, quod ipsis Animabus prodesse poterat, sicut Ieiunia, orationes, & alia suffragia;

Bel-

Bellarm. lib.2. de purg. c.16. in fine.

22 Secundò; Hanc ſtatui poſſe regulam generalem. In contractibus lucratiuis, ſiue gratuitis; eundem eſſe finem Operis, ac Operantis; Idem enim ſemper, eſt finis promiſſionis, vel donationis, ac Promittentis, vel Donantis. In contractibus verò onerofis; non ſemper eundem eſſe finem Operis, ac Operantis; Dum enim quis emit aliquid, vt Amico complaceat, complacere Amico, licet ſit finis Emptoris, non eſt tamen finis Emptionis; nam hic, eſt rei emptæ acquiſitio, vel poſſeſſio, aut dominium: Hinc autem fit, vt donatio, causâ non ſubſiſtente, ſemper ſit inualida, emptio verò non ſemper, vt melius conſtabit ex dicendis. *Mol. tom. 1. de iuſt. tr. 2. d. 209.*

QVAESTIO XXV.

An error circa cauſam impulſiuam, operationem reddat inualidam.

CASVS.

1 TITIVS, videns Mercatorem quendam laceris veſtibus indutum; putans, eum eſſe pauperem; miſericordia motus, omnes eius merces, pretio rigoroſo emit, quamuis illis non indigeret, ſolùm vt ſic eius inopiam ſubleuaret. Poſt emptas verò merces, comperit, Mercatorem illum, non eſſe pauperem, ſed Auarum: Quæritur, Vtrum emptio iſta, iure naturæ, fuerit valida.

SVMMARIVM.

2. *Error circa cauſam impulſiuā, Operationem non vitiat.*

7 *Quid ſit cauſa finalis intrinſeca; quid extrinſeca.*

8 *Quis finis Operis, & quis Operantis.*

9 *Quid, cauſa finalis, quid Impulſiua.*

10 *Emptio, quamuis ex errore circa motiuum emendi, eſt valida.*

11 *Error tunc, eſt ſolum circa Circunſtantiam accidentalem.*

Sicut

RATIONES DVBITANDI.

2 Causa motiua, siue inducens ad operandum; aliquando est finalis, aliquando impulsiua; aliquando finalis simul, ac impulsiua. Error circa causam impulsiuam, Operationis valorem non impedit; Quia, cum hæc, ad eius essentiam non pertineat, non tollit consensum, qui ad eius valorem & requiritur, & sufficit. Error verò circa reliquas duas causas, operationis valorem impedit; quia tollit consensum, ad illum necessarium.

3 Quia tamen, causas istas ab inuicem distinguere, difficile est: Indeque oritur, vt aliqui actus reputentur inualidi, qui tamen verè sunt validi; & è contrà aliqui habeantur, vt validi, qui verè sunt inualidi; Ideo, vt facilius discerni possint, præsens casus proponitur. In quo, emptio facta à Titio, videtur non fuisse valida. Ita *Rebell. p.2. de iust. & lib.1. de contract. in gen. quæst.6. s.2 Salas. 1.2. tr.3. d.4. s.vlt. num.42.*

4 Primò, Quia non videtur adfuisse consensus, ad eius valorem necessariò requisitus; Titius enim, in tantum intentionem habuit Mercatoris merces emendi, in quantum putauit, Mercatorem illum, esse pauperem. Cum ergo Mercator verè non esset pauper, consequenter neque Titius voluntatem habuit eius merces emendi. Sine hac autem voluntate, emptio non fuit voluntaria, & consequenter nec valida.

5 Secundò; Quia Titius, videtur intentionem habuisse merces emendi solùm sub conditione, quod Mercator esset pauper; Ab eius enim paupertate motus est, ad eius merces emendas. Sed conditio non fuit posita, quia Mercator verè non erat pauper, Ergo Titius absolutè, & simpliciter intentionem non habuit eius merces emendi. Sine hac autem intentione, emptio, valida esse non potuit.

6 Tertiò; Quia Titius deceptus est circa causam finalem emptionis; deceptus enim est circa Mercatoris paupertatem, ad quam subleuandam, merciũ emptionem ordinauit. Error autem circa causam finalem dispositionis, irritat dispositionem; Cum enim causa finalis, sit illa, à quà mouetur voluntas ad disponendum, tanquam à ratione, siue motiuo formali, quamque disponens prin-

principaliter intendit; hinc fit, vt, quando datur error circa illam, deficiat omnino voluntatis consensus, sicque, ex defectu necessarij consensus, vitietur dispositio.

NOTABILIA.

7 ADuertendum est primò; Voluntatem, non solùm alijs potentijs, sed sibi etiam aliquando aliquos actus imperare; Experientià enim constat, ex motiuo charitatis, moueri nos aliquando, ad actus Pœnitentię, vel Temperantiæ exercendos; vt, ad ieiunandum, ad dandam eleemosynam, &c. Tunc autem, obiectum formale actus imperati, appellatur causa finalis intrinseca eiusdem actus; obiectum verò formale actus imperantis, dicitur eiusdem causa impulsiua, quatenus est id, sine quo, actus ille non fuisset à Voluntate imperatus. Et causa quidem impulsiua, respectu actus imperati, est Circunstantia omnino accidentalis, ac, extrinseca, & appellari solet finis Operantis, quia est finis intentus ab Operante, & à quo Operans mouetur ad actum imperandum; Causa verò finalis, pertinet ad substãtiam ipsius actus imperati, cum sit eius motiuum formale; & appellari solet finis Operis, quia est finis non tam ab Operante, quam ab ipso opere intentus; cum Opus, ad illam essentialiter ordinetur, tanquam medium ad finem. Sic, cum quis à Pauperis Sanctitate mouetur ad ei dandam eleemosynam; Sanctitas, quia est motiuum Voluntatis ad imperandum actum Eleemosynæ, dicitur causa impulsiua respectu Eleemosynæ; Ipsa verò Paupertas, causa finalis; quia hæc, est motiuum formale ipsius actus Eleemosynæ, cum hæc ad alterius miseriam, ac paupertatem subleuandam essentialiter ordinetur. Similiter, paupertas dicitur finis Operis; hoc est, Eleemosynæ; Sanctitas verò finis Operantis; quia, prima, immediatè, & directè mouet ad dandam alteri pecuniam, vel aliud simile; secunda verò, mouet ad ipsum actum Eleemosynæ imperandum. Error ergo circa causam impulsiuam, actum non vitiat; quia, cum, respectu actus, sit circunstantia merè accidentalis, cum errore circa illam, adhuc dari potest consensus sufficiens, circa substantiam ipsius actus. At verò, error circa causam finalem, illum vitiat, quia tollit consensum, ac voluntatem, quæ ad eius valorem, est necessaria; Cessante enim fine, cessant omnia, quæ sunt ad finem, & consequenter etiam ipsa mediorum voluntas.

8 Aduertendũ est secundò; Quamlibet nostram Operationem, essentialiter ordinari ad aliquid, tanquam medium ad finem; Sic enim Eleemosyna ordinatur ad alienam miseriam subleuandam; quia ipsa, nihil est aliud, quam alienæ miseriæ subleuatio; Et emptio, ad rei alicuius dominium obtinendum; quia emptio, nihil est aliud, quam solutio pretij, ad rem illam obtinendam. Hic ergo finis, necessario semper intenditur ab Operante, dum operatur; Ideoque dicitur finis operis; quia

quia opus illud ab Operante poni non potest, quin finem illum intendat; dicitur etiam finis intrinsecus, quia essentialiter ab operatione respicitur, tanquam aliquid ab eà principaliter intentum. Dixi ab eà, & non ab Operante; Quia ab Operante, dum eam ponit, alius finis principaliùs intendi potest; imo regulariter intenditur, cum ipsà Operatio assumatur, vt medium ad illum consequendum; Qui enim, ad alterius miseriam subleuandam, eius merces emit; eius miseriæ subleuationem principalius intendit, quam mercium acquisitionem, cum hanc, ad illam ordinet, tanquam medium ad finem. Error ergo circa hunc finem, qui non potest ab Operante non intendi, dum eam operationem ponit, vitiat operationem, quia illam reddit inuoluntariam, eo quod operatio sine illo fine poni non possit; Error verò circa omnia alia motiua, non vitiat; Quia operatio, sine alijs omnibus, poni potest; ideoque est error solùm circa aliquid accidentale, quod propterea non impedit consensum ad eius valorem, & necessarium, & sufficientem.

9 Aduertendum est tertiò; Hinc colligi posse, quid sit, causa finalis; quid impulsiua. Causa enim finalis alicuius operationis, est illa, sine quà, operatio illà ab Operante poni non potest. Impulsiua verò, sine quà, licet de facto non ponatur, absolutè tamen poni potest. Sic, dum quis, ad Mercatoris inopiam subleuandam, eius merces emit; mercium acquisitio, est causa finalis, quia emptio, ac pretij solutio, sine illà poni non potest. Impossibile enim est, soluere pretiũ pro re, & eius acquisitionem non intendere. Eius verò inopiæ subleuatio, est causa impellens, quia etiam sine illà, poni potuit emptio, Emptor enim ab alio fine, quam, Mercatoris inopiæ subleuandę, moueri potuit ad merces illas emendas. His positis.

RESOLVTIO.

10 AD Casum respondetur; Emptionem, fuisse validam. *Lessius lib.* 2. *c.* 17. *d.* 5. *Sanch. lib.* 7. *matr. d.* 18. *num.* 18. *Laym. lib.* 3. *tract.* 4. *s.* 5. *c.* 5. *num.* 6. *Coninch. d.* 31. *de Sacr. d.* 1. *nu.* 3. *Reginald. tom.* 2. *lib.* 25. *c.* 8. *s.* 2. *num.* 121. *Bonac. de contract. d.* 3. *qu.* 1. *p.* 2. *§.* 2. *num.* 3. & alii communiter.

11 Primò; Quia, quamuis Titius circa Mercatoris paupertatem deceptus fuerit, adhuc tamen emptio fuit sufficienter, ac simpliciter voluntaria; Error enim circa Mercatoris paupertatem, non fuit error circa aliquid necessarium, & ad emptionis essentiam pertinens, sed solum circa aliquid illi accidentale. Error autem circa circunstantiam emptioni accidentalem, facit solùm, vt emptio sit inuoluntaria secundum quid; hoc est, quoad illam circunstantiam; non verò, quod sit inuoluntaria simpliciter, & quoad emptionis essentiam. Cum ergo, non obstante errore circa Mercatoris paupertatem, emptio adhuc fuerit simpliciter voluntaria; consequen-

sequenter fuit etiam valida.

12 Secundò; Quia, Cum quis, videns Sacerdotem aliquem pauperem, sed pessimum, qui tamen se fingit eximiæ Sanctitatis, ac perfectionis; ex hoc mouetur ad eleemosynam illi largiendam, quam nunquam contulisset, si cognouisset, esse peccatorem; largitio illa eleemosynæ, valida est. Similiter, cum Medicus, ad preces alicuius, qui eius Consanguineum se fingit, sumit curam Infirmi, quem aliàs non curasset, cura illa est voluntaria. Ergo voluntaria etiam, ac valida fuit, mercium emptio facta à Titio; Non minus enim fictà Mercatoris paupertas, fuit solùm causa impulsiua Titij ad eius merces emendas, quam ficta Sanctitas Sacerdotis pauperis, ad eleemosynam illi largiendam; vel preces ficti Cõsanguinei, ad curam Infirmi suscipiendam; Quia non magis ad emptionis essentiam pertinet Mercatoris inopia; quam ad essentiam eleemosynæ, Sanctitas pauperis; vel ad curam Infirmi, preces ficti Consanguinei: Cum Emptio, intrinsecè & essentialiter, ordinetur solùm, ad rei emptæ dominium acquirendum; Sicut eleemosyna essentialiter ordinatur solùm ad paupertatem subleuandam; Et curatio, ad infirmitàtem sanandam. Sicut ergo, in eleemosynà, sola alienæ paupertatis subleuatio, est causa finalis, siue motiuum intrinsecum, ac obiectum formale. Sanctitas verò, vel infirmitas, aut quodlibet aliud motiuum, est motiuum extrinsecum, & causa solùm impulsiua. Ita, in emptione, sola dominij in rem emptam acquisitio, est motiuum intrinsecum, & causa finalis, Venditoris verò paupertas, vel amicitia, aut quodlibet aliud motiuum, est motiuum solùm extrinsecum, & causa solùm impulsiua; Ideoque error circa ista, emptionis valorem non impedit, sicut error circa Sanctitatem, non impedit valorem eleemosynæ.

13 Tertiò; Quia, cum quis mouetur ad Matrimonium contrahendum cum aliquà propter eius diuitias; Quamuis decipiatur, putans, illam esse diuitem, cum sit pauper; adhuc tamen matrimonium; iure naturæ, validum est. Ergo valida etiam fuit emptio, facta à Titio, ad Mercatoris inopiam subleuandam, quamuis Titius, circa eius inopiam deceptus fuerit; Non minus enim Mercatoris inopia, in quà fuit error, est extra essentiam emptionis, quam Mulieris diuitiæ, sint extra essentiam Matrimonij.

14 Tertiò; Quia Mercatoris inopia, licet fuerit finis Operantis, & motiuum ad emptionem imperandam, non tamen fuit finis Operis, siue ipsius emptionis. Error autem circa finem Operantis, operationis imperatæ naturam non mutat, cum sit extra eius essentiam; Vnde nec tollit consensum, ad eius valorem necessariò requisitum.

M 2 OBIE-

OBIECTIONVM SOLVTIO.

15 AD rationes autem in contrarium, respondetur; Ad primam. Titium, in tantum habuisse intentionem, siue voluntatem mercium emptionem imperantem, inquantum putauit, Mercatorem esse pauperem; per hunc enim actum imperantem, ordinauit mercium emptionem, tanquam medium, ad eius inopiam subleuandam. Hæc tamen intentio, non est illa, quæ ad emptionis valorem necessariò requiritur, eamque constituit; nam hæc, est voluntas dandi pretium ad mercium dominium obtinendum; Hæc autem voluntas, etiam cum errore circa paupertatem Mercatoris, dari potuit.

16 Ad secundam; Respondetur similiter; Titium, habuisse voluntatem sibi mercium emptionem imperandi solùm sub conditione, quod Mercator esset pauper; ideoque, errorem circa eius paupertatem, hanc intentionem abstulisse, & consequenter etiam emptionis ordinationem ad illam subleuandam; At, non per hoc, voluntatem abstulisse dandi pretiũ ad merces obtinendas. Hæc autem sola ad emptionis valorem, & requiritur, & sufficit, quia hæc sola, est de eius essentia.

17 Ad tertiam; Negatur antecedens Titius enim, non deceptus est circa causam finalem intrinsecam emptionis, quæ erat mercium acquisitio, sed solùm circa causam impulsiuam, siue circa causam finalem extrinsecam. Error autem circa causam finalem extrinsecam, siue impulsiuam, sicut non tollit consensum circa emptionis substantiam, ita nec impedit eius valorem.

COROLLARIA.

18 COlligitur ex dictis primò; Hanc statui posse tanquam regulam vniuersalem, ad cognoscendum, quæ sit causa finalis, quæ verò solùm impulsiua. Illa enim, quæ voluntatem mouet ad aliquid directè volendum, dicetur causa finalis illius actus, & obiecti; illa verò, quæ voluntatem mouet ad illum actum reflexè imperandum, sicut dicitur causa finalis intrinseca, respectu ipsius actus imperantis, ita dicetur causa solum impulsiua, respectu actus imperati, quatenus talis actus, sine illà non fuisset à voluntate per alium actum imperatus. Sic pauperis miseria, quæ voluntatem immediate mouet ad pecuniam illi dandam, dicitur causa finalis intrinseca illius largitionis; siue eleemosynæ; Sanctitas verò, vel Infirmitas eiusdem pauperis, quæ voluntatem mouet ad talem largitionem reflexè imperandam, sicut respectu ipsius voluntatis imperantis, est causa finalis, & motiuum formale; ita respectu largitionis, dicitur solùm causa impulsiua; quatenus talis est, vt sine illà, huiusmodi largitio non fuisset imperata, & consequenter, nec posita. Quare largitio eleemosynæ, sicut ab actu imperante pendet tanquam à cau-

à causa efficiente, ita ab eius motiuo pendet, tanquam à causà impulsiuà, siue tanquam à causà finali extrinsecà.

19 Secundò; Causam finalem, dici etiam posse illam, quam Operans, per illum actum, principaliter intendit; Causam verò impulsiuam, dici omne aliud motiuum extrinsecum, quod voluntatem ad operandum impellit, etiam si tale sit, vt sine eo, voluntas operationem illam non fecisset. Et in hoc sensu, paupertatis subleuatio, est causa finalis intrinseca eleemosynæ, quia eleemosyna, cum sit actus misericordiæ, circa pauperem, vt pauperem, essentialiter versatur; Pauperis verò Infirmitas, vel Sanctitas, aut Religio, est causa solùm impulsiua, quia est motiuum extrinsecum, & circunstantia, eleemosynæ omnino accidentalis, quamuis eleemosynam largiens, supponatur ita affectus, vt eleemosynam non daret, si sciret, illum non esse infirmum, vel Sanctum, aut Catholicum.

20 Tertiò; Si eleemosynam largiens propter pauperis infirmitatem; dum eã largitur, haberet actũ voluntatis efficacem, quo diceret; *nolo dare eleemosynam pauperi, si non est Infirmus*: In isto casu, non foret validam donationem, si causa impulsiua non subsisteret; hoc est; si pauper, verè non esset infirmus; quia tunc voluntas donandi, non esset formaliter absoluta, sed conditionata; ideoque, conditione non subsistente, redderetur nulla. Si tamen largiens, hanc voluntatem, non haberet actu, & de præsenti, sed solùm esset habiturus, si sciret, causam impulsiuam non esse veram, sed simulatam, tunc non vitiaretur donatio, quamuis ille de præsenti velleitatem quandam haberet; quà diceret; *Nollem dare, si scirem, non esse Infirmum*; Quia, in hoc casu, donandi voluntas, quam de facto haberet, esset formaliter absoluta, nec ex consortio huiusmodi velleitatis, desineret esse talis.

QVAESTIO XXVI.

An aliquando saltem, error circa causam impulsiuam, reddat operationem inualidam.

CASVS.

1 QVAMVIS Titius, & Caius, æqualiter, quoad sufficientiam, ad beneficium quoddam Parochiale approbati fuissent: Cœteris tamen paribus, beneficium conferendum erat Titio, quia erat Ciuis. Verum, quia Caius, morum Sanctitatem, & Canonum doctrinam simulauit; ei de facto collatum est, aliàs non conferendum. Queritur; an talis collatio, iure naturę, fuerit valida.

SVMMARIVM.

7 *Causa impulsiua, est etiam aliquando circumstantia causa finalis.*

8 *Hoc contingit, cum Causa finalis, est terminus comparatiuus.*

9 *Beneficij Parochialis collatio, ex errore circa mores, ac doctrinam, est inualida.*

10 *Mores, ac doctrina, concurrunt ad constituendum digniorem.*

11 *Ideoque sunt simul causa impulsiua, ac finalis.*

12 *Sicut infirmitas, constituit Pauperem magis indigentem.*

13 *Et sicut, in Matrimonio, qualitas, pertinet ad Personam.*

14 *In beneficij simplicis collatione, mores, & doctrina, sunt causa solùm impulsiua.*

15 *In collatione verò beneficij Parochialis, sunt etiam causa finalis.*

16 *In eleemosynæ distributione, Pauperis infirmitas, regulariter, est causa solùm impulsiua.*

17 *In quibus casibus, error circa causam impulsiuam, vitiet actum.*

18 *Circunstantia, quæ respectu vnius actus, sunt accidentales, respectu alterius sunt substantiales.*

RA-

RATIONES DVBITANDI.

2 QVamuis error circa causam impulsiuam ad operandum, regulariter, operationem nō vitiet, eo quod causa impulsiua, ad eius essentiam non pertineat; sed sit aliquid illi merè accidentale, vt dictum est. Quia tamen, aliquando, ita est impulsiua, vt simul etiam pertineat ad finalem; in quo casu, error circa illam, vitiat operationem. Ideò explicandum adhuc superest: quando hoc contingat, vt sic, causa impulsiua, melius, ac facilius distingui possit à finali.

3 Beneficij ergo Parochialis collatio, ob motum Sanctitatem, ac Canonum doctrinam simulatam, facta Caio, videtur fuisse valida; *Vasquez opusc. de eleem. c. 3. d. vlt. num 18. Azor. tom. 1. lib. 1. c. 18. prope finem Aragon. 2. 2. quæst. 77. ar. 3. Aluarez 1. 2. quæst. 6. art. 8. num. 7.*

4 Primò; Quia collatio illa, non fuit facta, ex errore circa causam finalem, siue circunstantiam substantialem collationis; sed solùm circa causam impulsiuam; Quamuis enim, Episcopus, Caio, propter simulatam eius Sanctitatem, ac doctrinam, beneficium contulerit potius, quam Titio; illa tamen causa, non fuit, nec esse debuit, causa finalis, siue principalis, sed solùm impulsiua; Nam causa finalis, fuit idoneitas ad tale beneficium. Cum ergo error circa causam impulsiuam, non vitiet dispositionem, dicendum est, beneficij collationem factam Caio, quamuis, propter simulatam Sanctitatem, ac doctrinam, fuisse validam.

5 Secundò; Quia, si quis, paupertate pressus, fingeret se, inter Christianos infirmum, vel inter infideles infidelem; & eleemosynam consequeretur, & ob hanc causam simulatam, qui eum viderent, mouerentur ad eleemosynam illi largiendam, talis largitio esset valida; Esset enim sufficienter voluntaria, vt potè facta verò pauperi, titulo eleemosynæ, & error esset solùm circa circunstantiam aliquam accidentalem, quæ donationis essentiam variare non potest. Sed etiam Episcopus, ad beneficium Caio conferendum, motus est ab eius Sanctitate, ac doctrinâ simulatâ, tanquam à causâ impulsiuâ, & non finali. Ergo etiam eius collatio, fuit valida.

6 Tertiò; Quia, si alicui certa pecuniæ summa esset commissa, vt eâ pauperibus distribueret, & vnus ex pauperibus, ipsius Distributoris consanguineum se simulans, ob hoc principaliter, ab eo eleemosynam acciperet; talis largitio esset valida; quia pauper, ratione veræ paupertatis, haberet ius ad illam pecuniam, quamuis non ipse magis, quam alij pauperes; sed etiam Caius, ratione veræ idoneitatis, habebat ius ad beneficium, quamuis non magis, quam Titius. Ergo, etiamsi ab Episcopo, illi, ob Sanctitatem simulatam, fuerit collatum, talis collatio fuit valida; Non enim fuit error in causâ finali, neque in aliâ circunstantiâ substantiali collationis, vt suppono.

NOTABILIA.

7 Aduertendum est primò; Causam impulsiuam, aliquando non esse purè impulsiuam, sed simul etiam constitutiuam Causæ finalis; Si quis enim, ex legato, certam pecuniæ summam, magis Indigenti distribuere teneatur; Et duo in paupertate sint æquales, sed vnus eorum, Infirmus sit; In hoc casu; Si Dispensator, ob Infirmitatem, moueretur ad pecuniam Infirmo potius quàm Sano distribuendam; Infirmitas, non solùm esset causa impellens ad pecuniam Infirmo largiendam; Sed præterea constitueret etiam causam finalem illius distributionis, quatenus Infirmum redderet magis indigentem. Cum autem causa impulsiua pertinet simul ad causam finalem, tunc error circa illam, viciat dispositionem; quia, cum sit error circa essentiam dispositionis, eam reddit simpliciter inuoluntariam.

8 Aduertendum est secundò; Causam impulsiuam, regulariter, esse etiam Causæ finalis constitutiuam; quando Causa finalis, est terminus aliquis comparatiuus, siue consistit in aliquà comparatione; Tunc enim, cum necessariò, sit aggregatum aliquod ex pluribus circunstantijs, vna ex illis mouere potest ad operandum, sicque esse causa impulsiua. In hoc autem Casu, esset impulsiua simul, & constitutiua Causæ finalis. Sic in proposito Casu; maior idoneitas, cum constitui prudenter nō possit, nisi pensatis omnibus circunstantijs; Desumi necessariò debet etiam ex morum Sanctitate, ac Canonum Doctrinà. Hæ enim Virtutes, cœteris paribus, reddunt magis idoneum; ideoque sunt integratiuæ Causæ finalis, ad rectam Beneficij Parochialis collationem requisitæ. Si ergo simul moueant ad vnū alteri præferendum, iam habebunt simul rationem causæ impulsiuæ, ac finalis. Vnde error circa illas, erit error circa causam finalem collationis beneficii, eamque propterea reddet inuoluntariam, & consequenter inualidam. His positis.

RESOLVTIO.

9 Ad Casum respondetur; Beneficij Parochialis collationem, factam Caio, non fuisse validam. Ita *Sanch. lib. 7. matr. d. 19. num. 20. & lib. 4. sum. c. 2. num 6. & 41. Vasquez loco cit. num. 19. Layman. lib. 3. tract. 4. f. 5. cap. 5. num. 1. Reginald. lib. 25. num. 66. Molina tract. 4. d. 272. Syluester v. Votum. 2. quæst.* 8. & alij apud istos.

10 Probatur primò; Quia in beneficijs Parochialibus; quæ conferuntur per concursum, tenetur Episcopus, iuxta decretum Tridentini, *Sess. 24. c. 18. reform.* ex approbatis per examinatores Synodales, magis idoneum eligere. Sed, non existente in Caio Sanctitate, ac doctrinà, quam simulabat, Caius non erat magis idoneus, quam Titius. Ergo Episcopus, voluntatem non habuit, ei beneficium Parochiale conferendi, potius quàm Titio; ideo-

ideoq; collatio fuit inualida ex defectu consensus.

11 Secundò; Quia Caij Sanctitas, ac Canonum doctrina simulata, non fuerunt solùm, respectu Episcopi, causa impulsiua, ad Parochiale beneficium ei conferendum, sed partialiter etiam causa finalis, quatenus, ratione illarum, fuit ab Episcopo iudicatus magis idoneus, quam Titius, ideoque simpliciter dignus, vt ei beneficium conferretur, potius quàm Titio. Error autem circa causam finalem, reddit irritam dispositionem, quia tollit consensum substantialem circa illã, eamque reddit inuoluntariam.

12 Tertiò; Quia, si ex duobus pauperibus æque indigentibus, vnus se fingeret infirmum, ob idque, Dispensator, aliàs ex legato ad certam pecuniam, magis indigenti, largiendam obligatus, moueretur ad dandam ei potius, quam alteri pauperi talem pecuniam, largitio illa esset inualida, quia intentio Dispensatoris esset, dare pecuniam magis indigenti. Simulans autem Infirmitatem, verè non esset magis indigens. Sed etiam intentio Episcopi fuit, beneficium conferre magis idoneo, ac digniori; Et Caius, Sanctitatem, ac Canonum doctrinam simulans, non erat magis idoneus, nec dignior. Ergo etiam beneficij collatio facta Caio, fuit inualida.

13 Quartò; Quia, in Matrimonio, quamuis error circa qualitatem personæ, regulariter, Matrimonium non irritet, quia qualitas personæ regulariter ad Matrimonij substantiam non pertinet; vt, cum quis vult contrahere cum Lià, putans esse nobilem, vel diuitem, cum sit ignobilis, vel pauper; quando tamen qualitas pertinet etiam ad designandam indiuiduationem personæ; vt, cum quis vult contrahere cum primogenita Titij; quia tunc error circa qualitatem personę, trahit secum errorem etiam circa ipsam personam, Matrimonium est nullum. Ergo similiter, quamuis error circa causam impulsiuam, regulariter, dispositionem non vitiet, quia causa impulsiua ad substantiã dispositionis regulariter non pertinet; Quando tamen causa impulsiua pertinet etiam ad causam finalem, quia error circa illam, trahit secum errorem etiam circa ipsam causã finalem, dispositio erit inuoluntaria, ac nulla.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

14 AD rationes autem in contrarium facilè respondetur; ad primam; Rationem illam, in beneficij simplicis collatione, optimè probare; Cum enim, in eà, spectetur solùm idoneitas ad beneficium; non verò maior idoneitas, sicut spectari debet in beneficij Parochialis collatione, ex Tridentino; hinc fit, vt, in beneficij simplicis collatione, Sanctitas, & Canonum doctrina, sint causæ merè impulsiuæ, & extrinsecæ; Non enim requiruntur ad hoc, vt persona, sit ad beneficium simpliciter idonea; In collatione verò beneficij Parochialis, pertineant etiam ad causam finalem, quia, illis positis, persona est sim-

simpliciter magis idonea, ac dignior. Quamuis ergo beneficij collatio, facta Caio, fuisset valida, si beneficium fuisset simplex, & solùm conferendum digno; quia tamen beneficium fuit Parochiale, & conferendum digniori, collatio, fuit inualida.

15 Ad secundam; Negatur minor; Episcopus enim, ad conferendum beneficium Caio potius, quàm Titio, motus est, ab eius Sanctitate, ac canonum doctrinâ simulatâ, non solùm tanquam à causâ impulsiuâ, sed etiam tanquam à causâ partialiter finali; quatenus Sanctitas illa, ac doctrina simulata, concurrebant, ad illum constituendum, ac iudicandum magis idoneum, & digniorem, quæ maior idoneitas, in huiusmodi collatione, est causa finalis.

16 Ad tertiam respondetur; Rationem disparitatis esse, quia causa finalis, quam spectare debebat pecuniæ Dispensator, erat sola paupertas simpliciter. Ad hanc autem, erat aliquid omnino extrinsecum, & accidentale, consanguinitas, ideoque solùm causa impulsiua ad talem distributionem. At causa finalis, quam in beneficij Parochialis collatione spectare debebat Episcopus, non erat idoneitas simpliciter, sed maior idoneitas. Hæc autem, constituitur etiam per Sanctitatem, ac doctrinam, quia constituitur, pensatis omnibus.

* * *

COROLLARIA.

17 Colligitur ex dictis primò; Errorem circa causam impulsiuam, licet, quantum est ex se, nunquam vitiet dispositionem; in duobus tamen casibus illam, quasi per accidens, vitiare. Primus est; quando causa impulsiua, in quâ erratur; apponitur per modum conditionis; vt, si dans eleemosynam pauperi, fingenti se infirmum; diceret; *do tibi eleemosynam, si es infirmus*; tunc enim, non subsistente conditione, largitio esset nulla. Secundus est, quando error circa causam impulsiuam, trahit secum errorem circa causam finalem; vt in casu præsenti: tunc enim, causa finali non subsistente, neque subsistit dispositio. Idemque dicendum est etiam de errore circa qualitatem personæ, in contractu Matrimonij; Nam hic etiam illum vitiat solùm, quando qualitas, in quâ erratur, apponitur per modum conditionis, vel quando error circa qualitatem, redundat in errorem personæ, propter easdem rationes.

18 Secundò; Aliquas quæ respectu vnius dispositionis, sunt circunstantiæ solùm accidentales, posse respectu alterius, esse substantiales; Sanctitas enim, & doctrina, quæ respectu collationis beneficij simplicis, sunt circunstantiæ merè extrinsecæ, & accidentales; respectu collationis beneficij Parochialis, sunt circunstantiæ substantiales, vt patet ex dictis.

QVÆ-

QVAESTIO XXVII.

An error circa Conditionem, reddat operationem inualidam?

CASVS.

1 TITIVS, audiens ab Amico; hæreditatem opulentam sibi esse relictam, vouit, Ecclesiam quandam, in honorem Beatæ Virginis, ędificare. Post aliquot verò dies, comperit, hereditatem, non sibi, sed alteri eiusdem nominis, sed patrię diuersæ, fuisse relictam. Ipse tamen, etiam independenter ab illà hereditate, erat valde diues; Quæritur, Vtrum Ecclesiam ædificare teneatur.

SVMMARIVM.

2 *Etiam Conditio participat rationem causæ motiuæ.*

3 *Videtur participare rationem Causæ impulsiuæ.*

5 *In quo differat voluntas conditionata ab absoluta.*

6 *Conditio, est similis causæ finali.*

7 *Votum, ex suppositione erroneà factum, non obligat.*

8 *Non est absolutum, sed conditionatum.*

9 *Cessante suppositione, cessat, sicut cessante causà finali.*

10 *Et sicut, cessante eadem causà, cessat lex.*

11 *Causa, quæ, respectu Voti simplicis, est finalis, respectu solemnis, est impulsiua.*

12 *In Voto simplici, conditio, est causa finalis.*

13 *Votum restituendi, si res antea non erat debita, non obligat.*

14 *Cur Causa, in dubio, præsumenda sit impulsiua.*

15 *Error circa vnam causam, non tollit valorem voti, si alia subsistat.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm Conditio, sit ratio volendi obiectum, sicut est causa motiua; Ipsa quoque participare videtur rationem Causæ motiuæ: Difficultas ergo solùm est, quam rationem Causæ participet; finalis ne, an impulsiuæ. Videtur enim participare rationem impulsiuæ, cuius error actum non irritet; Ideoque Titius, teneri videtur ad votum soluendum, ac Ecclesiam ædificandam. Ita *Anchar an. c. magna: de voto*

voto num.13.notab.15. ibique Anton. num.15. Hostien. num.10. & glosa. Et ex parte Molina tom.1. tract.2. d.209.

3 Primò; Quia *in c. ex parte; de conuers. Coniug.* Pontifex respondit, validum fuisse votum castitatis, emissum à quadam Muliere, quæ Sponsum habebat, cum quo Matrimonium ratum contraxerat; quamuis, ad vouendum, mota fuerit ex errore; putans, Maritum esse leprosum; in quo tamen decipiebatur. Ergo etiam, validum fuit Titij Votum; quamuis ad vouendum motus fuerit ex errore, putans, sibi Hæreditatem fuisse relictam; quod tamen erat falsum. Non minus enim Titij error, fuit solùm circa causam impulsiuam, quam error Mulieris.

4 Secundò; Quia Titij error, non fuit circa causam finalem Voti; Nô enim fuit circa rem pertinentem ad substantiam Voti, sed solùm circa motiuum quoddam, vel occasionem valde extrinsecam; quæ Titij voluntatem excitare quidem potuit, & applicare ad vouendũ; sed ita tamen, vt neque ad Voti materiam, neque ad eius finem intrinsecum; vllo modo pertineret. In omni enim Voto, causa finalis intrinseca, videtur esse, Dei cultus, per eum Virtutis actum exercendus, qui à Vouente promittitur. Si ergo Titij error, non fuit circa causam finalem Voti, fuit solùm circa causam impulsiuam; Hic autem error, Voti valorem non impedit, quià non aufert consensum, neque circa promissionem, neque circa rem promissam; non solùm materialiter; hoc est; quo ad suum esse materiale; Sed etiam formaliter; hoc est; quo ad finem, ad quem, per se, ac principaliter ordinatur, in quantum res illa est promissa.

NOTABILIA.

5 Aduertendum est primò; Voluntatem conditionatam, in hoc differre ab absolutâ, quod conditionata, essentialiter fertur, non solùm in obiectum, sed etiam in conditionem; imo in obiectum, non fertur, nisi vt vestitum tali conditione; absoluta verò, fertur solùm in obiectum secundum se. Cum quis enim, vult ducere Bertam, si diues est; per eam voluntatem, ità tendit in Bertam, vt simul tendat in eius diuitias. Imò, in Bertam non tendit, nisi quatenus est affecta diuitijs. Qui verò vult ducere Bertam diuitem; per eam voluntatem, ita tendit in Bertam; vt in eius diuitias non tendat. Hinc autem fit, vt deficiente conditione, statim deficiat etiam voluntas conditionata; eademque conditione non subsistente, nec voluntas conditionata subsistat; Deficientibus enim diuitijs, statim cessat voluntas conditionata ducendi Bertam; ijsdemque non subsistentibus, non subsistit. At, si voluntas, sit absoluta, quamuis diuitiarum circunstantia deficiat, voluntas tamen ducendi Bertam, non deficit, eàdemque circunstantiâ non subsistente, adhuc voluntas illa subsistit.

6 Aduertendum est secundò; Hinc colligi primò; Conditionem, esse simi-

ſimilem cauſæ finali, non verò impulſiuæ. Sicut enim Intentio tollitur, ſublatâ causâ finali; Ita, ſublatâ Conditione, tollitur voluntas conditionata. Secundò; errorem circa conditionem, reddere operationem inualidam, ſicut reddit error circa cauſam finalem; Eodem enim modo eam reddit ſimpliciter inuoluntariam, cum voluntas conditionata, non minus eſſentialiter feratur in conditionem, quam quælibet voluntas, in ſuam cauſam finalem. His poſitis.

RESOLVTIO.

7 Reſpondetur; Titium non teneri, Eccleſiam ædificare, eiuſque Votum non fuiſſe validum. Ita *Sanch. lib.* 10. *matr. d.* 9. *num.* 16. *& lib.* 4. *ſum. c.* 2. *num.* 42. *Azor. lib.* 11. *c.* 15. *quæſt.* 3. *Sylueſter v. Votum.* 2. *quæſt.* 8. *Suar. tom.* 2. *de relig. lib.* 4. *de voto c.* 18. & alij plurimi apud iſtos.

8 Primò; Quia Titius, non abſolute vouit, aut voluit Eccleſiam ædificare, ſed ſolû ex ſuppoſitione hæreditatis adeptæ. Cum ergo hæreditatem adeptus non ſit, conſequenter neque voluit Eccleſiam ædificare, ideoque ex vi Voti, illam ædificare non tenetur; Votum enim cum fuerit conditionatum, & conditio poſita non fuerit, non fuit validum ex defectu conſenſus.

9 Secundò; Quia, ceſſante causâ finali Voti, ceſſat Votum, eo quod deficiat intentio Vouentis; deficit enim eius proprium, formale, ac principalè motiuum; Nam cauſa finalis, eſt quaſi obiectum formale, & motiuum intrinſecum actus per Votum promiſſi, ſicut cauſa finalis eleemoſynæ, eſt paupertas, quia eleemoſyna, cum ſit eſſentialiter paupertatis ſubleuatio, eſſentialiter verſatur circa pauperem, vt pauperem, tanquam circa proprium motiuum intrinſecum, ac formale. Cum ergo non fuerit poſita hæreditas, quæ fuit, & conditio, & cauſa finalis vouendi; neque fuit poſita intentio, per Votum ſe obligandi. Sicque Votum, non fuit voluntarium, & conſequenter neque obligatorium, ac validum.

10 Tertiò; Quia, ceſſante causâ finali legis, ceſſat lex; Votum autem, eſt lex quædam priuata, quam homo ſibi imponit. Similiter, donatio ceſſat, quando ceſſat cauſa finalis donationis; Votum autem, eſt ſpecies quędam donationis, vel promiſſionis; Quod verò hæreditatis adeptio, fuerit Conditio, ſiue Cauſa finalis vouendi, & non tantùm impulſiua, ex eo euidenter colligitur, quia Votum fuit factum, quaſi in gratiarum actionem, propter beneficium illud à Deo acceptum. Gratiarum autem actio, eſſentialiter præſupponit beneficium, tanquam conditionem, & ad eiuſdem beneficij compenſationem ordinatur, tanquam ad finem.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

11 Ad rationes in contrarium; reſpondetur. Ad primam; *In dicto c. ex parte*: non eſſe ſermonem de Voto ſimplici, ſed de Pro-

Professione religiosâ, quæ non irritatur ex errore circa causam finalem, vt infra patebit. Atque hanc interpretationem amplectitur *Sanch. lib.* 10. *matr. d* 9. *num.*20. Dici etiam posset; *ex illo cap.* non colligi, eam Mulierem, Votum Castitatis emisisse post matrimonium ratum, sed tantum, habitum Religionis assumpsisse, eo errore ductã, quia falsò putabat, Sponsum suum esse leprosum; Vnde Pontifex eam non obligat ad Castitatem seruandam, sed ei tantùm consulit perseuerantiam in religione, quamuis falsa sit causa, quæ ad habitum religionis suscipiendum, illam induxit; *Quia*, inquit, *etiam sine tali causâ, idem facere potuisset.* Verùm hoc ipsum melius infra patebit, *Quæst.*30.

12 Ad secundam; Negatur, Errorem Titij, non fuisse circa conditionem, vel causam finalem; Votum enim, fuit à Titio emissum in recognitionem, ac quasi compensationem hæreditatis adeptæ, tanquam propter finem; Recognitio autem, essentialiter præsupponit hæreditatem adeptam. Dei verò cultus per actum promissum exercendus, licet sit causa finalis, quasi vniuersalis, Votis omnibus communis; Non tollit tamen, quin dentur etiam alij fines particulares principaliter intenti, quibus cessantibus, Votum cessat. Sic enim, qui peregrinationem vouet ad Filij Sanctitatem obtinendã, illâ non obtentâ, ad nihil tenetur. Cuius rei ratio à priori est, quia Votum, censetur factum solùm sub illâ conditione. Conditione autem non positâ, Votum non obligat, quia absolutè non datur.

COROLLARIA.

13 Colligitur ex dictis primò; Eũ qui certæ Ecclesiæ vouit, restituere agrum, quem illi putabat esse debitum: Si postea constet, agrũ illum ad talem Ecclesiam non pertinere, nec illi esse debitum; ad nihil, ex vi Voti, teneri; Quia verbum restituendi, Votum limitauit ad rationem Iustitiæ, tanquam primario intentam, quamuis ad Votum illud emittendum, impellere potuerit etiam Religio.

14 Secundò; In dubio, an causa, circa quam contigit error, fuerit finalis, vel impulsiua; præsumendum esse, quod fuerit impulsiua, & consequenter, quod Votum obliget. Tum quia, possessio stat pro Voto, quod constat, fuisse emissum; In dubio autem, melior est conditio possidentis. Tum quia, in omni Voto, causa finalis certa, est Dei cultus per actum promissum exercendus; Ergo in dubio, cæteræ causæ, censendæ sunt impulsiuæ. *Sanchez lib.* 10. *matr. d.*9. *nu.*17.

15 Tertiò; Si Votum fiat propter duplicem causam finalem; Quamuis in vnâ erretur, adhuc Votum obligare; Quia vna sufficit ad obligandum, & vt Votum teneat. Si quis tamen, intenderet, se obligare solùm, vtràque illâ causâ existente; tunc, vnâ cessante, Votum non obligaret, quia Votum non obligat, nisi iuxta intentionem Vouentis.

QVÆ-

QVAESTIO XXVIII.

An cessante unà Causà operationis, cesset etiam eius valor, ac efficacià.

CASVS.

TITIVS, à quodam Sacerdote paupere, enixè rogatus, ei vigintiquinque aureos, cum iuramento, promisit; Antequam tamen daret; Sacerdos ille, in quodam concursu, beneficium Parochiale, satis pinguè obtinuit. Titius, hoc audito, ei promissos aureos, dare amplius nolebat, dummodo licitè posset; Ideoque quæsiuit, an teneretur. Quæritur, an, ex vi promissionis, eos dare teneatur.

SVMMARIVM.

3 *Promissio, mutatis circunstantijs, an obligat.*
6 *Ex se, nullum habet finem intrinsecum, quem respiciat.*
7 *Iuxta varios promittendi modos obligat, vel non obligat.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVoniam non solùm in causas motiuas, sed etiam in conditiones, pluribus modis ferri potest voluntas conditionata; Ideo quæritur; An, quando fertur in plures, ita in eas feratur, vt qualibet earum deficiente, cesset statim ipsa intentio, ac voluntas, & consequenter etiam valor operationis ab eà dependens; An vero adhuc intentio perseueret. Idemque dicendum est, quando circa eas, vel earum aliquam, contingit error; An, scilicet, illà non subsistente, nec subsistat intentio; & consequenter nec libertas, nec valor operationis; An verò adhuc detur intentio, sicque operatio sit valida.

3 Titius igitur, ex vi promissionis teneri non videtur, ad aureos promissos Sacerdoti soluendos, *Coninch. de Sacr. d.* 31. *d.* 1. *num.* 7. *Azor. tom.* 1. *lib.* 11. *cap.* 15. *quæst.* 13. *Syluester v. Votum.* 2. *quæst* 8.

4 Primò; Quia, cessante causa finali promissionis, cessat promissio; sed causa finalis promissionis, fuit Sacerdotis paupertas; ad hanc enim subleuandam, videtur Titius, eos aureos promisisse; quod colligi etiam potest ex mutatione voluntatis, auditâ mutatione status Sacerdotis

Ergo

Ergo, cessante Sacerdotis paupertate, cessauit etiam in Titio obligatio promissionis. Hæc autem, per beneficij Parochialis acquisitionē, cessauit.

5 Secundò; Quia Titius, quando, cum iuramento, Sacerdoti pecuniam promisit, intentionem habuit, se obligandi solùm conditionatè, si esset pauper. Voluntas autem conditionata, ad nihil obligat, nisi ponatur conditio. Sicut ergo Titius, ex vi promissionis, ad nihil fuisset obligatus, Si Sacerdos, tempore promissionis, non fuisset verè, sed fictè pauper; ita neque obligatur, si desinat esse pauper.

NOTABILE.

6 ADuertendum est; Promissionem, ex se, nullum habere finem specialem intrinsecum, sicut habet eleemosyna, vel misericordia, quæ ad alienam miseriam subleuandam essentialiter ordinatur, tanquam ad suum finem intrinsecum, ac motiuum formale; Sed fieri posse, propter hunc, vel illum finem, ad libitum Promittentis. Hinc autem fit primò, vt, in promissione, intentio promittendi, ac se obligandi, fit semper virtualiter conditionata; *si causa mouens ad promittendum, subsistat*; Quia illa causa, est motiuum formale specificatiuum talis promissionis. Secundò, vt eadem intentio, habere simul possit plura motiua formalia promittendi; quorum, vel omnia moueant per modum causæ finalis, vel aliqua per modum causæ finalis, aliqua verò per modum causæ impulsiuæ. Hoc posito.

RESOLVTIO.

7 AD Casum respondetur; Titium, ad pecuniam Sacerdoti pauperi promittendam, moueri potuisse, Vel à solà paupertate, tanquam à causà finali, & à Religione, siue Sacerdotio, tanquam à causà impulsiuà; Vel ab vtroque tanquam à causà finali; Et hoc rursus dupliciter; scilicet; Vel ab vtroque, solùm tanquam à causà adæquatà, ac totali, ita vt, singula motiua; essent causæ partiales; vel à singulis tanquam à pluribus causis totalibus.

8 Si Titius motus fuit à solà Paupertate principaliter, siue tanquam à causà finali, & à Sacerdotio solum minus principaliter, & tanquā à causà impulsiuà. Respondetur; cessasse in Titio promissionis obligationem, propter rationes superius assignatas; ideoque Titium ad nihil amplius teneri.

9 Si verò è contra, Titius principaliter motus est à Religione, vel Beneficentià, ratione Sacerdotij; minus verò principaliter à paupertate; tunc Respondetur; Non cessasse in Titio obligationem; Quia non cessauit causa finalis promissionis, sed solùm impulsiua.

10 Si autem motus fuit ab vtroque simul per modum vnius causæ adæquatæ; Respondetur; Etiam, in hoc casu, cessasse obligationem; Quia, alterutrà causà deficiente, cessauit iam causa motiua, ac finalis;

lis; Non enim intentionem habuit aliter ſe obligandi, niſi illâ duplici causâ exiſtente.

11 Si denique motus fuit à ſingulis tanquam à cauſis, ac motiuis totalibus; tunc Reſpondetur; obligationem non ceſſaſſe; Quia, ceſſante paupertate, non ceſſauit motiuum Religionis, ſiue Sacerdotij.

12 Si autem, de hac ipsâ intentione ſuâ dubitet Titius; tunc Reſpondetur; probabilius videri, quod obligatio non ceſſauerit. Tum quia in dubio, melior eſt conditio poſſidentis, & promiſſio poſſidet; certum enim eſt, quod fuerit facta, incertum verò, an ceſſauerit. Tum quia, in dubio, ſemper præſumitur pro actus perſeuerantia, ſicut præſumitur pro eius valore. *L. quoties. ff. de reb. dub.* Præſertim in fauorabilibus, vt eſt in caſu præſenti; *c. cum dilecti: de donat.* Atque ita, præter Auctores ſuperius citatos, ſentire videntur. *Suarez tom. 2. de relig. tract. de voto lib. 4. c. 18. num. 7. Sanch. lib. 1. matr. d. 4. num. 9. & lib. 10. matr. d. 9. num. 16. Molina tom. 1. de iuſt. tract. 2. d. 209. Leſſ. lib. 2. de iuſt. c. 18. d. 17. num. 129. Nau. ſum. c. 17. num. 107.*

QVAESTIO XXIX.

An quilibet error circa Cauſam finalem, operationem reddat inualidam.

CASVS.

1 TITIVS Romam venturus, cum audiſſet, in quadam Domo habitare Fœminam, quæ aliàs illi fuerat occaſio peccandi; vouit, per illam viam non tranſire. Poſtea verò, ab Amico cognouit, Fœminam illam, ibi verè tunc non habitare. Accidit tamen, vt poſt aliquot menſes, habitare ibi cœperit; & Titius hoc reſciens, dubitare cœperit; Num per illam viam tranſire poſſet, & an Votum teneret. Quæritur: An Votum fuerit validum, ac teneat.

SVMMARIVM.

5 *Aliquis error circa causam finalem Voti, illud non inualidat.*

6 *Satis est, vt causa motiua, tempore executionis subsistat.*

7 *Sicut in Voto, facto ad Filij sanitatem obtinendam.*

8 *Etiam in Dispensatione, satis est, vt causa subsistat, tempore concessionis.*

9 *Vouentis intentio, est, se obligare pro tempore executionis.*

10 *Causa, existere potest tempore executionis, licet non existat tempore emissionis Voti.*

11 *Error circa causam, pro tempore executionis, reddit Votum inualidum.*

12 *Per Causæ cessationem, Votum non extinguitur, sed suspenditur.*

RATIONES DVBITANDI.

2 Qvamuis error circa causam finalem intrinsecam operationis, eam regulariter reddat inualidam, quia tollit consensum, qui ad eius valorem necessariò requiritur; Adhuc tamen superest difficultas; an quilibet error circa causam finalem, tollat intentionem, ad operationis valorem, requisitam. Et eam quidem tollere videtur; sicque Titij Votum non tenere. Ita *Nauar. c.18. num. 7. in fine. Molina tom.2. d.272. Henriq. lib.11. matr. c. 14. Syluester v. Votum. 2. quæst. 7. Angel. v. iuram. num.35.*

3 Primò; Quia, quando Titius Votum emisit, Fœmina non habitabat in illâ domo; Titij autem intentio fuit, obligare se ad non transeundum per illam viam, non absolutè, sed solùm conditionatè, & posito, quod Fœmina habitaret in illâ domo. Cum ergo Fœmina ibi non habitaret, quando Titius Votum emisit, consequenter Titius intentionem non habuit simpliciter se obligandi; sicque, ex defectu cōditionis, ac consensus, Votum non fuit validum.

4 Secundò; Quia error circa causam finalem Voti, reddit Votum inuoluntarium, & consequenter nullum; Titius autem, Votum emisit, ex errore circa causam finalem; illud enim emisit ad vitandum peccandi periculum, imminens ex habitatione Fœminæ in tali domo; quod periculum, verè non imminebat, dum Votum emisit, cum Fœmina ibi tunc non habitaret. Cum ergo Titius, Votum emiserit, ex errore causæ finalis, consequenter Votum fuit inuoluntarium, ac nullum.

RESOLVTIO.

5 Respondetur tamen; Titium, teneri, per illam viam non transire, & Votum ab eo emissum, fuisse validum. *Sanch. lib.4. sum. cap. 2. num. 45. & lib. 10. matr. d.9. num. 16. Suar. tom. 2. de relig. lib.4. de Voto c. 19. num. 5. Azor. tom. 1. lib. 11. cap. 15. quæst.*

quæſt. 13. & alij apud iſtos.

6 Primò; Quia ad hoc, vt Votum, ex errore cauſæ finalis emiſſum, non ſit validum, nec obliget non ſufficit, quod tempore emiſſionis Voti; cauſa non ſubſiſtat, ſed neceſsè eſt, vt non ſubſiſtat, eo tempore, quo Votum eſt exequendum; Si enim tunc ſubſiſtat, iam res per Votum promiſſa, tunc eſt vtilis ad finem illum obtinendum; Vouens autem, dum vouet, intendit ſe obligare ad rem promiſſam ponendam, ſi tempore, quo eſt ponenda, ad finem intentum conſequendum ſit vtilis; non verò, ſi ſit vtilis tempore, quo Votum emittitur; Quod enim tunc ſit vtilis, vel inutilis, parum refert, dummodo ſit vtilis tempore, quo ponitur; ad hoc enim ponitur, vt per eam finis obtineatur.

7 Secundò; Quia, Si quis audiens ab Amico, Filium ſuum eſſe in extremo vitę periculo conſtitutum, ad eius ſanitatem obtinendam, voueat peregrinationem lauretanam poſt tres menſes ponendam; licet tunc, quando vouit, Filius in eo periculo conſtitutus non eſſet, ſi tamen tempore, ad Voti executionem præfixo, Filius in eo periculo exiſteret, Votum teneret; Quia pro eo tempore, cauſa finalis Voti exiſteret; ideoque peregrinatio, eſſet tunc medium, ad ſanitatem Filio obtinendam vtile. Hoc autem ſolùm requiritur, ex intentione Vouentis, vt Votum obliget.

8 Tertiò; Quia, Dum Romam mittitur pro diſpenſatione aliquà obtinendà; quamuis falſa cauſa expreſſa, vitiet diſpenſationem; Si tamen cauſa, ſit falſa ſolùm eo tépore, quo ad diſpenſationem obtinendam, Romam mittitur; ſed ſit vera tempore, quo Pontifex diſpenſationem concedit, valet diſpenſatio, quia ad valorem diſpenſationis, attenditur ſolùm tempus conceſſionis, & non aliud. Sed etiã, ad Voti valorem, attenditur ſolùm tempus executionis, & non aliud. Ergo, quamuis cauſa finalis falſa, Votum vitiet, ſi tamen cauſa eſt falſa ſolùm tempore, quo Votum emittitur, ſed non tempore, quo Votum eſt exequendum, valebit Votum.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

9 AD rationes autem in contrarium reſpondetur; Ad primam; Titij intentionem fuiſſe; obligare ſe ad non tranſeundum per illam viam, poſito quod Fœmina ibi habitaret, non eo tempore, quo Votum emiſit, ſed eo tempore, quo tranſeundum illi erat per illam viam, quia pro eo tempore, abſtinentia à tranſitu per illam viam, erat medium vtile ad peccatum vitandum; tempore autem, quo Titius per illam viam tranſire poterat, iam Fœmina habitabat in illà domo.

10 Ad ſecundam; Reſpondetur; Errorem circa cauſam finalem Voti, vitiare Votum, ſi detur tunc, cum Votum eſt exequendum; quia, deficiente fine, media tunc ad illum ſunt inutilia. At, ſi detur ſolùm, dum Votum emittitur, nõ ſufficere

ad Votum irritandum; quia, cum eo errore, dari pôtest causa finalis, tempore executionis, sicque res per Votum promissa, esse medium vtile ad eum finem consequẽdum. Hoc autem sufficit, vt Votum vim habeat obligandi; non enim spectatur tempus emissionis, sed tempus executionis; sicut, in dispensatione, requiritur veritas causæ, non tempore petitionis, sed tempore concessionis.

COROLLARIA.

11 Colligitur ex dictis primò; Quando tempore Voti executioni præfixo, Causa finalis non subsistit, Votum tunc esse inualidum; posito autem, quod semel sit inualidum, semper est inualidum, etiamsi postea superueniat causa finalis. Sicut, si semel, tempore, quo Pontifex dispensationem concessit, causa erat falsa, etiam si postea cesset falsitas causæ, non propterea fit valida dispensatio; quia, quod ab initio fuit inualidum, tractu temporis conualidari non potest.

12 Secundò; Quando, tempore executionis Voti, causa finalis verè subsistit, & consequenter Votum est validum; Quamuis postea, eadem causa cesset, non propterea Votum omnino extingui, sed solùm suspendi; ideoque, redeunte causâ finali, etiam Voti obligationem redire. Tum quia, alioqui, si quis, dum est sanus, voueat, singulis sextis ferijs, ieiunare in pane, & aquâ, Et postea efficiatur infirmus, ac malæ valetudinis, ita vt à ieiunio excusetur. Si deinde ad pristinam redeat sanitatem, dictum ieiuniium seruare amplius non tenebitur; Hoc autem est contra communem sensum Fidelium. Tum quia Votum semel validum, per materiæ mutationem de bonâ in malâ, vel de possibili, in impossibilem, aut maius bonum impedientem, non extinguitur, sed suspenditur, si mutatio illa, sit tantùm temporalis, & non perpetua. Ergo etiam suspendetur solùm, si cessatio causæ finalis, sit tantum temporalis, & non perpetua. Vnde qui vouit, non transire per aliquam viam, eo quod ibi habitet Mulier, quæ illi est occasio peccandi; si illa domicilium mutet, illac transire poterit. At, si ea Mulier ibi postea iterum habitare incipiat ad Votum tenebitur; quia, per cessationem temporalem causę finalis, Votum fuit tantum suspensum, non extinctum; sicut suspenditur tantum, & non extinguitur, per mutationem temporalẽ materiæ. *Suarez tom.2. de relig. tract. de Voto l.4. c.19. num.5.*

QVÆ-

QVAESTIO XXX.

An error circa quamlibet cauſam finalem, operationem inualidet?

CASVS.

1 MVLIER quędam, poſt contractum Matrimonium cum Seio, falsò putans, illum eſſe leproſum; ad lepre periculum vitandum, ante Matrimonij conſummationem, Monaſterium ingreſſa eſt; ibique, poſt annum profeſſionem emiſit. Poſtea verò comperit, illum verè non fuiſſe leproſum. Quęritur; Vtrum profeſſio illa fuerit valida.

SVMMARIVM.

2 *Error circa cauſam finalem Profeſſionis, illam reddere videtur inualidam.*
3 *Videtur error circa ſubſtantialia Profeſſionis.*
5 *Sicut, ſi eſſet circa materiam Profeſſionis.*
6 *Et ſicut eſt, in Voto ſimplici.*
7 *Verè tamen illam non vitiat.*
9 *Profeſſio, eſt contractus oneroſus.*
10 *Sicut eſt Matrimonium.*
11 *In contractibus oneroſis, error circa cauſam motiuam, non tollit eorum voluntatem abſolutam.*
12 *Hæc voluntas, datur in Profeſſione, ſicut in Matrimonio.*
14 *Tam Profeſſio, quam Votum ſimplex, debent eſſe libera.*
15 *Error circa cauſam motiuam Profeſſionis, non eſt circa ſubſtantialia.*
16 *In Contractibus Oneroſis, cauſa motiua, ad eorum ſubſtantiam non pertinet.*
17 *Profeſſionis emiſſio, eſt abſoluta.*
18 *Differentia inter contractus gratuitos, & oneroſos.*
19 *Alia differentia.*
20 *Regula vniuerſalis pro Contractibus gratuitis, & oneroſis.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVamuis huius Quæſtionis reſolutio, colligi fortaſſe poſſet ex reſolutione *Quæſt.* 5. Quia tamen, in profeſſione religioſa, eſt ſpecialis difficultas; & vt clarius appareat, in quo Profeſſio differat à Voto ſimplici; & præſertim, vt,

 in

in contractibus, causa finalis extrinseca, melius distinguatur ab intrinsecà; Quæritur; an Mulieris professio, in casu proposito, fuerit valida; Aliquibus enim videtur non fuisse valida. Vt *Rebell. p.2. de oblig. iust lib.1. de contract. in gen. quæst. 6. s.2. Salas 1.2. tr. 3. d.4. s.vlt. num.42. Rosel. v. diuortium num.7.*

3 Primò; Quia, Professio Religionis, non minus liberum consensum requirit, quàm Votum simplex, cum Professio sit Votum solemne. Sed Votum simplex, ex errore causæ finalis, est irritum, propter defectum consensus, ad illud necessarij; nihil enim est magis contrarium consensui, quam error. Ergo etiam Professio. Sed Professio fuit facta à Muliere, ex errore circa causam finalem, & motiuam; fuit enim facta, ad vitandam lepram, quàm Mulier putabat, se contracturam ex consortio cum Seio leproso; in quo decepta est. Ergo fuit inuoluntaria, & consequenter irrita.

4 Secundò; Quia error circa substantialia alicuius dispositionis, illam irritat, cum reddat inuoluntariam; Sed error circa causam finalem Professionis, est error circa substantialia Professionis, sicut est respectu Voti simplicis. Ergo error circa causam finalem Professionis, illam vitiat, ac reddit inuoluntariam; ideoque Professio facta à Muliere, ex simili errore, fuit inualida.

5 Tertiò; Quia, si Mulier decepta fuisset circa materiam Professionis, & putans, se profiteri in Religione *Sancti Augustini*, professa esset in Religione *Sancti Benedicti*; Professio fuisset nulla, ex defectu voluntatis, & consensus. Ergo etiam, cum professa sit, ex errore circa causam finalem, Professio fuit nulla; Non minus enim error circa causam finalem, quàm circa materiam Professionis, est error circa substantialia Professionis.

6 Quartò; Quia, ideo Votum simplex, ex errore causæ finalis emissum, est nullum, quia qui illud emittit, habet intentionem illud emittendi solùm sub conditione, quod causa finalis subsistat; siue, illud emittit dependenter solum à tali causà finali; Sed etiam, qui profitetur, Professionem emittit solùm dependenter à causà finali motiua, habetque intentionem profitendi solùm conditionatam, *posito, quod talis causa subsistat*; Nulla enim est ratio, cur hæc intentio habeatur in Voto, & non in Professione; Ergo etiam Professio, ex errore circa causam finalem emissa, erit nulla.

RESOLVTIO.

7 Respondetur tamen: Professionem fuisse validam. *Sanch. lib.10. matr. d. 9. num.20. Nau. lib.3. conf. de conu. coniug. conf.3. num.4. Rodrig. p.1. sum. cap.238. num. 3. Syluester v. diuortium quæst.22. num.5. Reginald. lib.25. c.8. s.2. num. 121. Bonac. de contract. d.3. qu. 1. p.2. s.2. num.3. Layman. lib.3. tract.4. s. 5. c. 5. num.6.* & alij apud istos.

Pri-

8 Primo; Quia; *in c. fin. 20.qu.3.* deciditur; Professionem dolo Monachorum factam, esse validam; ipsos tamen priuandos esse hæreditate illius Professi. Et, *in c. ex parte: de conuers. coniug.* dicitur; loquendo de Muliere, quæ falsò existimans, se posse à Viro leproso recedere, Monasterium ingressa erat; *Quamuis falsa sit causa, per quam ad susceptionem veli prædicta mulier est inducta; cum sine qualibet tali causa, id ipsum, religionis obtentu facere potuisset*: Ergo, ex mente Pontificis, Mulieris Professio fuit valida. Ex hoc tamen textu, hoc clarè colligi non potest; vt dictum est.

9 Secundò; Quia Professio, est contractus onerosus, initus inter Professum, ac Religionem, quo Religiosus traditur, ac obligatur Religioni; & è contra Religio obligat se ad ipsum Religiosum alendum, ac retinendum: Omnes autem contractus onerosi, celebrati, ex errore, vel dolo, dante causam Contractui, siue ex errore circa causam finalem contractus, spectato solo iure naturę, sunt validi; dummodo error non contingat circa substantialia Contractus. Cum ergo, nullum extet ius positiuum, quod Professionem dolo emissam irritauerit; dicendum est, eam fuisse validam.

10 Tertiò; Quia Matrimonium, ex errore circa causam inducentem ad contrahendum celebratum, non est, ipso iure, irritum, nisi error sit circa substantialia contractus, vt est error Personæ. Ergo neque Professio, ex eodem errore facta, erit irrita, nisi error contingat circa substantialia Professionis, vt est error circa Religionem; Nam etiam Professio, est Matrimonium quoddam spirituale, & contractus onerosus.

10 Quartò; Quia, in Contractibus onerosis, error circa causam inductiuam ad contrahendum, non tollit voluntatem, siue intentionem absolutam contrahendi, vt patet in contractu Matrimonij, Emptionis, Venditionis, & alijs similibus; in quibus, intentio contrahendi, est omnino absoluta, & independens ab omnibus circunstantijs accidentalibus, ac extrinsecis; Sed Professio, est contractus onerosus; Ergo error circa causam illius inductiuam, non tollit voluntatem absolutam profitendi; alioquin hoc idem asseri posset etiam de Matrimonio, & alijs contractibus onerosis. Adde; quod, cum contractus isti, sint, ex se, irreuocabiles, ac perpetui, hic modus illos volendi absolutè, est illis magis connaturalis, ac conformis, quia est modus illos volendi irreuocabiliter.

12 Quintò; Quia, ideo in Matrimonio, Voluntas contrahendi, est absoluta, & independens ab omnibus, quę ad ipsius Matrimonij essentiam non pertinent; Quia, si dependeret ab alijs rebus extrinsecis, sequeretur, plurima Matrimonia censenda esse irrita, neque vllius Matrimonij valorem, fore vnquam certum; Semper enim dubitari posset, an intentio contrahendi, fuerit conditionata, & solùm, posità tali

N 4 cir-

circunstantiâ accidentali, ac extrinseca; Hoc autem cederet in graue damnum Reipublicæ; Sed hoc idem prorsus dici posset de Professione, si intentio profitendi non esset absoluta, cum ipsa sit Matrimonium quoddam spirituale. Ergo etiam, in Professione, Voluntas profitendi, erit absoluta; ideoque independens à veritate causæ inducentis ad profitendum.

13 Sextò; Quia Error, vel Dolus, quando est circa substantialia Professionis, non tollit perfectam libertatem, ad substantiam Professionis requisitam, sicut nec illam tollit ad Matrimonium, cui æquiparatur; Vnde Ecclesia, Professionem dolo emissam, non irritauit; Sicut nec irritauit Matrimonium, quando error non est circa substantialia. Ergo nec tollit eius valorem, sicut illum non tollit, in Matrimonio.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

14 NEque obstant rationes in contrarium. Ad primam, enim, respondetur; Tam Votum simplex, quam Professionem religiosam debere esse simpliciter libera, ac voluntaria, ita vt non interueniat error circa substantialia; In Voto tamen simplici, cum sit simile contractibus gratuitis; (est enim promissio facta Deo de re aliquá facienda, vel omittenda;) Error circa causam finalem, censetur error circa substantialia, quia procedit ex intentione virtualiter conditionali, *si videlicet causa, à quâ inducitur ad promittendum, subsistat*. At verò in Professione religiosâ, cum sit similis contractibus onerosis, vt dictum est; Error in causâ finali, non censetur esse error circa substantialia, quia causa finalis, siue inductiua, non est intrinseca, nec ingreditur essentiam contractus onerosi. Hinc ergo fit, vt Votum simplex, ex errore circa causam finalem, sit irritum, Professio verò non sit irrita.

15 Ad secundam respondetur; negando, errorem circa causam finalem Professionis, esse errorem circa substantialia illius, sicut est in Voto simplici. Ratio autem disparitatis est; quia Votum simplex, est contractus quidam gratuitus; Professio verò, est contractus onerosus, de cuius essentia non est, causa inducens ad contrahendum, vt patet in Matrimonio, & cæteris contractibus onerosis.

16 Ad tertiam respondetur; negando similiter consequentiam; Nam, in omnibus contractibus, materia contractus, est de illius essentia; At causa finalis, in contractibus onerosis, non est de illorum essentia, sed est illis extrinseca, & accidentalis, cum in illis, sit potius finis operantis, quam finis operis, & sit potius causa impulsiua, quam finalis; est enim variabilis ad libitum Contrahentium, cum idem contractus, sit indifferens, vt fiat propter illum, vel alium finem. Si autem est extrinseca, error circa illam, non est error circa substantialia.

17 Ad quartam respondetur. Negando minorem; Qui enim profes-

fessionem emittit, illam emittit absolutè, siue erretur, siue non, in causà inductiuà; Cum enim sit voluntas eligendi statum perpetuũ, consequenter est voluntas illum eligendi independenter à quibuscumque circunstantijs extrinsecis, & etiam si erretur in circunstantijs illius status quamtumuis magnis; Alioquin de quacumque Professione dubitari semper posset, an esset valida, sicque oriretur magna confusio. Hæc autem, non oritur, ex eo, quod in Voto simplici, voluntas illud emittendi, sit dependens à causà finali, & virtualiter conditionalis; *si talis causa subsistat*; Cum enim Votum simplex, simile sit contractibus gratuitis, & promissioni; & Promissio nullam habeat ex se causam finalem determinatam & intrinsecam, sed sit indifferens, vt fiat propter hunc potius finem, quam alium; fieri debet dependenter à causà finali motiuà; alioquin nullum haberet finem; & consequenter per voluntatem virtualiter conditionatam; *si talis causa subsistat*.

COROLLARIA.

18 Colligitur ex dictis primò; Hanc esse differentiam inter contractus onerosos, & gratuitos; quod in onerosis, causa finalis intrinseca, est identificata cum eorum materia; cum enim sint essentialiter mutui, illud, quod respectu vnius Contrahentis est materia, respectu alterius est causa finalis. Sic in Emptione, ac Venditione, pretium, quod, respectu Ementis, est materia, quæ traditur ad rei emptę dominium obtinendum; respectu Vendentis, est causa finalis; Venditor enim tradit rem, ad eius pretium obtinendum. Similiter in Matrimonio, vnus Contrahens tradit proprium corpus alteri, ad alterius dominium obtinendum in ordine ad generationem; & sic in omnibus contractibus onerosis. At in contractibus gratuitis; cum non sint propriè mutui; causa finalis, non est necessariò identificata cum eorum materia; Qui enim promittit peregrinationem, vel calicem, nullum habet finem determinatum, qui cum peregrinatione, vel calice sit identificatus; sed hæc promittere potest propter quemcumque finem voluerit. Hinc ergo fit primò; vt in contractibus gratuitis, intentio, ac voluntas contrahendi, sit virtualiter conditionalis, & dependens à causà finali motiuà; in onerosis verò, voluntas contrahendi, sit absoluta, & independens à causà ad contrahendum inductiuà. Secundò, vt, in gratuitis, causa finalis, pertineat ad eorum substantiam; in onerosis verò, sit solùm circunstantia extrinseca, & accidentalis; quia non est finis operis, sed Operantis.

19 Secundò; Ex primà illà differentià, oriri etiam aliam differentiam. Nam in contractibus onerosis, cùm causà finalis, sit identificata cum eorum materià, non est variabilis ad libitum Contrahentium, sed est essentialiter determinata, sicut est determinata materia; ita vt; quicum-

cumque talem contractum celebrare velit, illum celebrare necessariò debeat propter talem finem intrinsecum, nec possit illum celebrare sine tali fine; Esto, moneri etiam possit ab alijs finibus; Sic enim, qui vult aliquid emere, necessariò vult tradere pretium ad rei emptæ dominium obtinendum; & qui vult Matrimonium contrahere, vult tradere proprium corpus alteri, ad alterius dominium obtinendum, in ordine ad generationem; Alioquin neque illa esset emptio, neque hoc Matrimonium. Contra verò, in Contractibus gratuitis, causa finalis, cùm non sit necessariò identificata, cum eorum materia, non est essentialiter determinata, sed est variabilis ad libitum Contrahentium; Qui enim Calicem Ecclesiæ promittit, nullum habet finem determinatum, propter quem illum promittere necessariò debeat sed illum promittere potest propter quemcumque finem voluerit; Hinc ergo fit, vt intentio promittendi, debeat esse dependens à causâ finali motiuâ, & inductiuâ ad contrahendum; Quia, si ab illâ non penderet, nullum, haberet finem ad quem intrinsecè terminaretur; quod tamen est contra naturam voluntatis, quæ per omnes suos actus, ferri debet in aliquod bonum per se expetibile, & consequenter in aliquem finem; Intentio verò emendi, non debeat esse depēdens a causâ inductiuâ ad emendum, quia cum sit essentialiter determinata ad dandum pretium, vt rei emptæ dominium obtineat, iam habet sufficientem causam finalem, ad quam terminetur. Secundò fit, vt intentio promittendi, debeat esse virtualiter conditionata, *si causa subsistat*; Quia causa finalis intrinseca cum non sit, ex se, determinata, sed pro libito à voluntate determinabilis, potest esse vera, vel falsa; Intentio verò emendi, debeat esse absoluta: Quia, cum causà finalis intrinseca, sit, ex se, essentialiter determinata, non potest esse variabilis; Ideoque debet esse necessariò vera; Qui enim dat pretium, necessariò rei emptæ dominium acquirit; neque in hoc contingere potest error.

20 Tertiò; Hinc desumi posse hanc regulam vniuersalissimam. Primò in omnibus contractibus onerosis, causam inductiuam ad contrahendum, esse regulariter ipsis contractibus extrinsecam; ideoque errorem circa illam, huiusmodi contractus non vitiare; In contractibus verò gratuitis, causam inductiuam esse intrinsecam, ideoque errorem circa illam, eos vitiare. Secundò in omnibus contractibus onerosis, causam inductiuam, esse motiuum, non ipsius intentionis contrahendi, sed actus, per quem contractus onerosi à voluntate imperatur; ideoque posse variari ad libitum voluntatis, & appellari posse potius causam impulsiuam, quam finalem, cum sit propriè finalis solùm respectu actus imperantis. In gratuitis verò, esse motiuum immediatum ipsius voluntatis promittendi, vel donandi, quæ alias nullum haberet motiuum, ad quod vltimo

mò terminaretur; ideoque appellari debere, respectu istorum contractuum; causam finalem intrinsecam.

QVAESTIO XXXI.

An error, circa qualitatem Causæ materialis, Operationem inualidet.

CASVS.

1 MERCATOR quidam, moriens, plures merces in hereditatem, Filio reliquerat; singulisque mercibus, propria nomina apposuerat. Inter alias autem, erat etiam Arboris cuiusdam Sinensis Cortex; Virtutis, contra febres, præsertim quartanas; admirabilis. Filius, Patre mortuo, merces omnes cum suis nominibus, vendendas exposuit, Corticis virtutem ignorans; Titius verò, illac casu transiens, & Corticem videns, quia eius virtutem optimè nouerat, illum tribus aureis emit: Sed paulo post, quia virtus erat iam communiter nota; eà patefactà, eundem Corticem statim vendidit aureis septuaginta. Quæritur; Vtrum Emptio illa, fuerit valida.

SVMMARIVM.

2 *Ad operationis substantiam, pertinet, non solum finis, sed etiam materia.*

6 *In emptione, ac venditione, non solùm res vendenda, sed eius etiam qualitates pertinent ad materiam.*

7 *Rei valor, desumitur ex eius vtilitate in ordine ad vsum, ad quem vendi solet.*

8 *Et ex communi æstimatione; quam Res habet, in illo loco.*

9 *Error circa virtutem Rei vendendæ, irritat venditionem.*

10 *Illam reddit simpliciter inuoluntariam.*

11 *Ad venditionis substantiam, non minus pertinet qualitas, Rei, quam Res.*

12 *Nec minus, quam causa finalis.*

13 *Qualitas Rei vendendæ, constituit*

tuit valorem, qui est Venditionis materia.

14 *Quæ qualitas, Rei valorem, ac venditionis materiam constituat.*

15 *Qualitas Personæ, regulariter Matrimonij materiam non constituit.*

16 *Non omnes Rei qualitates, ad venditionis materiam pertinent.*

17 *Thesaurus absconditus, non pertinet ad materiam venditionis Agri.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut ad Operationis substantiam, pertinet eius motiuum, siue causa finalis, ita pertinet etiam obiectum, siue causa materialis; Tam enim sine vnâ, quam sine aliâ, operatio esse non potest; ideoque ad eius valorem, etiam causæ materialis notitia requiritur, sicut finalis; &, ex errore circa materialem, æquè est inualida operatio, ac ex errore circa finalem. Hoc ergo posito; sicut quæsitum est; An, & quando, error circa causam finalem, eiusque circunstantias, operationem reddat inualidam: ita quærendum superest; An, & quando, eandem irritet, error circa causam materialem, eiusque qualitates, ac circunstantias; Sic enim, & eorum, quæ ad cuiuslibet operationis valorem, necessariò requiruntur, habebitur perfecta notitia, & quanta ad ipsius valorem impediendum, sit erroris, ac ignorantiæ, efficacia, constabit.

3 Corticis igitur Emptio, videtur fuisse valida. *Turrian.* 2.2. *tom.* 2. *d.*58. *d.*4 *n.*6. *P. Nau. de rest. c.*2. *num.*36. & alij.

4 Primò; Quia, quamuis Mercatoris Filius, Corticis virtutem ignoraret, ipsius tamen Corticis notitiam habebat; Hoc autem sufficere videtur, vt eius venditio, illi fuerit voluntaria, & consequenter, vt emptio fuerit valida. Sicut enim ad Matrimonij valorem, sufficit notitia Personæ, cum quâ contrahitur, quamuis circa eius qualitates detur ignorantia, vel error; ita ad valorem venditionis, & consequenter etiam emptionis, satis est notitia rei, quæ venditur; licet circa eiusdem rei qualitates detur ignorantia, vel error; Non minus enim, in emptione, ac venditione, res, est materia contractus, quàm, in Matrimonio, persona. Si ergo in Matrimonio, ignorantia, vel error circa qualitatem personæ, illud non vitiat; neque in venditione, error, vel ignorantia circa qualitatem rei venditæ, illam vitiabit; Vtrobique enim, qualitas videtur esse circunstantia merè accidentalis.

5 Secundò; Quia, si ad emptionis ac venditionis valorem, requireretur, non solùm notitia Rei emendæ, vel vendendæ, sed etiam qualitatis ipsius Rei; sequeretur, inualidã esse venditionem, ac emptionẽ quacumque rei qualitate ignoratâ; Eo enim ipso emptio, vel venditio esset inuoluntaria. Consequens autem est absurdum; Hoc enim, esset iugum grauissimum, hominum cõmer-

mercijs imponere, quod nec timorati ferre posset; Et artifices, quoscumque defectus rerum, quas vendendas exponunt, cum ipsorum notabili detrimento, omnibus manifestare tenerentur; ex quo fieret, vt paucos haberent emptores, multumque illis de pretio detraheretur. Cum ergo ad venditionis valorem, in Venditore, qualitatis rei vendendæ notitia non requiratur, dicendum videtur, Corticis venditionem, factam à Filio Mercatoris, eius virtutem ignorante, & consequenter etiam eius emptionem, fuisse validam.

NOTABILIA.

6 ADuertendum est primò; In contractu emptionis, ac venditionis; & locationis, ac conductionis, non solùm rei venditæ, vel locatæ substantiam, ad eorum essentiam pertinere, sed eius etiam qualitates; Tum quia, per venditionem, venditur, & alienatur quidquid vtilitatis est in re, ac in Emptorem transfertur; Et per locationem, in Conductorem transfertur vsus, non solum substantiæ rei, sed etiam qualitatum ipsius; Hinc autem fit, vt vitium rei ignoratæ, contractum reddat inuoluntarium, ac nullum; Qui enim rei vitium ignorauit, ignorauit aliquid pertinens ad substantiam emptionis, ac venditionis, ideoque illam simpliciter noluit. Tum quia, totum illud, quod in re, quæ emitur, aut venditur, est pretio æstimabile; est de venditionis, ac emptionis substantia; Est enim eius materia, vel finis. Non solùm autem res, sed etiam eius qualitates, sunt pretio æstimabiles; Nam etiam qualitates concurrunt ad rei vtilitatem, ac valorem intrinsecum constituendum, cum hic, semper oriatur ex aliquà rei virtute, & qualitate, ratione cuius plus æstimatur; Vnde Herba, naturali virtute, ad morbum aliquem curandum, prædita, ratione illius virtutis, in magna est apud homines æstimatione.

7 Aduertendum est secundò; In Emptione, ac Venditione; attendi vtilitatem, ac valorem, quã res, secundum communem æstimationem habet, in ordine ad vsum, ad quem vendi communiter consueuit, Hic enim, est, per se, valor illius rei; Nam valor, quem res habet, ratione virtutis occultæ, siue in ordine ad alium vsum particularem, ab Emptore specialiter cognitum; est valor per accidens rei, & fructus peritiæ ipsius Emptoris. Vnde, si quis, singularem alicuius Gemmæ, aut Herbæ virtutem, ad morbum aliquem curandum, cognosceret, quam alij homines communiter nõ cognoscunt; eam non solùm validè, sed etiam licitè, emere posset pretio, quo communiter æstimatur; quamuis Venditor, si eius virtutem singularem cognosceret, illam non venderet, vel saltem non nisi pretio longe maiori; Quia, in tali emptione, nullam Venditori iniuriam faceret, daret enim illi pretium, quo, in ordine ad vsum, ad quem vendi solet, in eo loco, communiter, æstimatur. Hic autem est,

est, per se, rei illius valor, ac vtilitas.

8 Aduertendum est tertiò; Rei vtilitatem, ac valorem, pensandum esse, iuxta communem æstimationem, quam res habet in eo loco, in quo venditur, aut emitur; Res enim non pluris valere censetur, quam, in eo loco communiter æstimetur; Vnde, si in alienà Regione, res parui æstimetur, paruo emi potest; Atque ita, apud Indos, licitum est, pro Auro, alijsque rebus pretiosissimis Specula, Tintinnabula, & alia similia commutare; quia Aurum ibi, parui æstimatur; contra verò, Specula, ac Tintinnabula, magni. His positis.

RESOLVTIO.

9 AD Casum respondetur; Emptionem illam, fuisse inualidam. Ita *Molina tom. 2. d. 353. num. 13. Lessius lib. 2. c. 21. d. 11. num. 85. Filliuc. tract. 35. cap. 6. num. 126. Bonac. d 3. de contr. q. 2. p. 4. num. 5. Salon. 2. 2. quæst. 77. art. 3. contr. 3. concl 2. Arag. ibidem*; & alij apud istos.

10 Primò; Quia Filius Mercatoris, dum Corticem vendidit, eius virtutem, quamuis alias communiter notam, ignorauit; nec illum, eo saltem pretio, vendidisset, si eius virtutem cognouisset. Ignorantia autem, vel error circa qualitatem rei, quæ venditur, aut emitur, emptionem, ac venditionem reddit simpliciter inuoluntariam, & consequenter inualidam. In emptione enim, ac venditione, ignorantia, vel error circa qualitatem rei emendæ, aut vendendæ, est error circa aliquid pertinens ad earum materiam, quæ est, rei valor; nam hic, ex rei qualitatibus, potissimum desumitur, ac specialiter attenditur.

11 Secundò; Quia, non minus pertinet ad essentiam emptionis, ac venditionis, qualitas rei, quam ipsa rei substantia, imò multò magis; Magis enim ex rei qualitatibus, desumitur eius valor, qui in venditione, ac emptione, primario, ac principaliter attenditur, quàm ex ipsà substantia; Nam Herbæ, vel Lapides, ideò habent valorem, quia habent virtutem aliquam specialem ad morbos curandos, vel ad alios similes effectus. Sed ignorantia, vel error circa substantiam rei vendendæ, reddit irritam venditionem, eo quod illam reddat simpliciter inuoluntariam: ergo etiam ignorantia, vel error circa qualitates eiusdem rei, illam reddet inualidam, & consequenter etiam emptionem. Cum igitur Mercatoris Filius, Corticis virtutem ignorauerit, nec illum, eo saltem pretio vendidisset, si cognouisset; dicendum est, venditionem illam, & consequenter etiam emptionem fuisse inualidam.

12 Tertiò; Quia; Qualitas rei vendendæ, non minus pertinet ad substantiam emptionis, ac venditionis, quam causa finalis; qualitas enim rei vendendæ, pertinet ad materiam venditionis, vt dictum est; Materia autem, non minus pertinet ad essentiam dispositionis, quã causa finalis, vt per se patet. Sed

error,

error, vel ignorantia cauſæ finalis, reddit irritam emptionem, ac venditionem, vt potè inuoluntariam; Ergo eam etiam reddet inualidam ignorantia, vel error circa rei vendendæ qualitates.

OBIECTIONVM SOLVTIO:

13 Ad rationes autem in contrarium, reſpondetur. Ad primam; Eſſe magnam diſparitatem inter qualitates Perſonarum, in contractu Matrimonij, & qualitates rei vendendæ, in contractu emptionis, ac venditionis; In Matrimonio enim, qualitas Perſonæ, nullo modo concurrit ad conſtituendam ipſam Perſonam, quæ eſt materia contractus Matrimonij, ſed eſt aliquid illi merè accidentale; At in emptione, ac venditione; qualitas rei vendendæ, cõſtituit eius valorem, qui eſt materia venditionis; Res enim, vt habens talem, vel talem valorem, eſt materia venditionis; Talem autem, vel talem valorem habet à qualitatibus. Hinc ergo fit, vt, in Matrimonio; qualitas Perſonæ, ſit circunſtantia accidentalis; in emptione verò, ac venditione, qualitas rei vendendæ, ſit circunſtantia ſubſtantialis, ſiue pertinens ad ſubſtantiam venditionis, & conſequenter, vt ignorantia, vel error circa illam, irritet emptionem, ac venditionem, error verò, vel ignorantia circa qualitatem Perſonæ, non irritet Matrimonium.

14 Ad ſecundam reſpondetur; Diſtinguendo ſequelam; Ignorata quacumque qualitate, quæ reddit rem notabiliter magis, vel minus vtilem ad id, ad quod emitur, emptio eſſet inuoluntaria, ac inualida. Concedo ſequelam. Si qualitas ignorata, non reddat rem notabiliter magis, vel minus vtilem ad id, ad quod emitur; Nego ſequelam. Quãdo enim qualitas, non reddit rem notabiliter magis, aut minus vtilem ad id, ad quod emitur, Emptor cenſetur irrationabiliter inuoluntarius, quia nemo legem tam rigoroſam in contrahendo admittit, vt ignorantia cuiuſcumque qualitatis rei, ſufficiat ad reddendam emptionem inualidam, neque hoc, bono communi expedit. Ad valorem ergo venditionis, ac emptionis, ſatis eſt, notitia earum qualitatum, vel vitiorum, quæ reddunt rem notabiliter magis, vel minus vtilem ad id, ad quod emitur; Sic enim contractus emptionis, ac venditionis, eſt humano modo vſualis, neque vllũ ex hoc ſequitur inconueniẽs. Contra vero, ſi Sutor, qui calceos confecit ex parte corij debiliori; Ea de re emptorem admonere teneretur; multùm de iuſto pretio, cum notabili ſuo detrimento detrahere cogeretur, & paucisſimos emptores inueniret. Hi enim, vitijs cognitis, ab emptione retraherentur; & aliunde calcei ſic confecti, ſuo modo, ad vſum, pro corij qualitate, ſunt vtiles, neque omnes eſſe poſſunt ex corio firmo. Satis ergo erit, ſi Sutor pro calceorum qualitate, pretium moderetur. Si tamen, corium eſſet aduſtum, eàque de causà, calcei ſtatim eſ-

essent rumpendi; tunc Sutor vitium illud manifestare teneretur, quia calceos redderet notabiliter minus vtiles ad vsum, ad quem communiter emuntur, & si non manifestaret, venditio esset nulla,

COROLLARIA.

15 Colligitur ex dictis primò; In contractibus emptionis, venditionis, locationis, ac conductionis, hanc statui posse tanquam regulam generalem. Qualitatem rei emendæ, locandæ &c. ad eorum materiam, ac essentiam pertinere; ideoque ignorantiam, vel errorem circa illam, eos reddere irritos. In contractu verò Matrimonij, qualitatem Personæ, esse ipsi Personæ, vt plurimum, omnino accidentalem; ideoque eius ignorantiam, vel errorem, Matrimonij valorem non impedire.

16 Secundò; Si à Rustico afferantur herbæ, ad Iumentorum pabulum, vendendæ, & Pharmacopola, in arte peritus, aliquam inter illas agnoscat magni pretij, ac valoris, ad Pharmaca conficienda; posse hunc, herbas illas emere pretio, quo communiter venduntur in illo foro, eius valorem Rustico non detegendo; Quia herbæ illæ, ex modo ipso vendendi, hoc est, ad pabulum iumentorum, non plus communiter æstimantur; Quod autem aliquæ ex illis, Pharmacopolæ, ad alium vsum deseruiant, fructus est suæ Artis, ac peritiæ. *Less. lib.2. de iust. c.21. d.11. n.85.*

17 Tertiò; Si quis thesaurum, aut venam Auri, in agro alicuius latere sciat; posse hunc, agrum illum emere pretio communi, quo æstimatur ad vsum, ad quem vendi communiter consueuit, & quo emere posset, si thesaurum, aut venam illam non haberet; Quia iustum pretium rei per se, est illud, quo communiter res æstimatur ad vsum, ad quem emi consueuit; Nec Venditor, vllâ re suâ defraudatur, cum thesaurus, in nullius bonis sit, §. *thesaurus: inst. de rer. diui S.*

QVÆ-

QVAESTIO XXXII.

An error circa quamlibet qualitatem Causæ materialis, operationem irritet.

CASVS.

1 TITIVS, decem Adamantes, quos secum ex Poloniâ attulerat, Romæ vendidit, mille aureis, quia hic erat in Poloniâ eorum valor, ignorans, Romæ, vbi erat Aduena, valere aureos decem mille. Quæritur; Vtrum, venditio ista fuerit valida.

SVMMARIVM.

2 *Non semper error circa qualitates materiæ, contractum vitiat.*
6 *Rei vendendæ valor duplex; intrinsecus, & extrinsecus.*
7 *Error valoris, quem ibi res habet, contractum non irritat.*
8 *Est error circa valorem extrinsecum.*
9 *Valor rei extrinsecus, est venditioni accidentalis.*
10 *Error circa illum, reddit venditionem inuoluntariam solùm secundum quid.*
11 *Pretium, pertinet ad substantiam venditionis, non quantitas pretij.*
12 *Idem valet in Donatione.*
13 *Id, quod in illis fuit inuoluntarium, est restituendum.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut Causa impulsiua, tenens se ex parte Causæ finalis, aliquando est illi extrinseca, aliquando etiam intrinseca, eiusque constitutiua; Ita qualitates, tenentes se ex parte obiecti, siue Causæ materialis, aliquando sunt illi merè accidentales; aliquando etiam essentiales, eamque constituunt. Hinc autem fit, vt sicut error circa causam impulsiuam, aliquando operationem vitiat; aliquando non vitiat: Ita eam aliquando reddat inualidam, error circa qualitates causæ, siue obiecti materialis; aliquando non reddat.

3 Vt ergo qualitates istæ, præsertim in contractibus Emptionis, ac Venditionis, melius ab inuicem distingui possint, præsens Casus proponitur; in quo, venditio videtur fuisse inualida. Ita *Nauar. cap.3.*

sum. num.89. Syluester v. emptio quæst. 20. Medina 7. de restitut. quæst. 34. Molina tom. 2. d.353. num.20.

4 Primò: Quia dum Titius Romæ vendidit Adamantes, eorum valorem ignorauit, neque eo pretio vendidisset, si cognouisset. Ergo venditio illa fuit inuoluntaria, & consequenter inualida, Ignorantia enim, vel error circa rei vendendæ valorem, est error circa substantiam venditionis, cum rei valor ad essentiam venditionis pertineat, vt dictum est. Ignorantia autem, vel error circa substantiam alicuius dispositionis, eam reddit inuoluntariam, & consequenter inualidam.

5 Secundò: Quia Titius errauit circa pretium. Pretium autem pertinet ad substantiam contractus venditionis, non minus quàm rei vendendæ valor. Ergo errauit circa aliquid pertinens ad substantiam venditionis; sicque venditio fuit omnino inuoluntaria, ac inualida.

NOTABILE.

6 Aduertendum est: Rem vendendam, duplicem habere valorem; Alium intrinsecum, qui scilicet prouenit ex aliquâ virtute, vel qualitate ipsius rei, ex quâ virtute oritur, vt magis æstimetur; Alium extrinsecum, qui prouenire solet ex ipsius rei abundantiâ, vel penuriâ; ex multitudine Emptorum, ex raritate Venditorum, &c. Et, qui, manente re, in se ipsâ immutatâ, pro locorum, ac temporũ diuersitate, variatur; Primus pertinet ad substantiam venditionis, quia oritur ex rei qualitatibus, quæ in venditione, sunt circunstantiæ substantiales, vt dictum est. Secundus verò, est circunstantia, venditioni omnino accidentalis; sicut est omnino accidentalis, ipsi rei vendendæ, ac variatur, ipsâ re inuariatâ. Hoc posito.

RESOLVTIO.

7 Respondetur: Venditionem fuisse validam, etiam si Titius, cognito Adamantium valore, eos, eo saltem pretio, non vendidisset. *Vasq. 1. 2. d. 30. cap.4. num.28. Azor. tom.1. c.18. qu 4. Reginald. tom. 2. lib. 31. cap.14. num.97. & lib. 25. num.340. d 3. Sanch. lib.1. c. 2. num. 11. Arag. 2.2. quæst.77. ar.3. Salas. de contr. d.36. de empt. num. 7.* & alij communiter.

8 Primò; Quia, licet eos vendiderit ex errore, putans valere Romæ, solùm mille aureis, sicut valebant in Patriâ; adhuc tamen, error ille, fuit solùm circa eorum valorem extrinsecum, & prouenientem, ex locorum diuersitate, & fortasse ex eorum penuria, Romæ. Error autem circa valorem, rei extrinsecum, cum sit error circa circunstantiam, venditioni omnino accidentalem, non tollit consensum ad illam necessarium, & consequenter nec eius valorem.

9 Secundò; Quia non minus est accidentalis venditioni, valor extrinsecus

secus, prouentens rei, ex locorum diuersitate, vel ex Venditorum penuriâ, quàm sit accidentalis Matrimonio, qualitas personæ, cum quâ contrahitur. Sicut enim sola persona, cum quâ contrahitur, pertinet ad essentiam Matrimonij, vel tanquam materia, vel tanquam finis, non verò eius diuitiæ, vel pulchritudo, aut nobilitas. Ita solus valor, proueniens ex qualitatibus rei vendendæ, pertinet ad essentiam venditionis, tanquam materia, vel finis, non verò valor extrinsecus; Nam hic variari potest, eodem valore intrinseco manente; Sicut variari possunt diuitiæ, vel pulchritudo, manente eadem Personâ. Sicut ergo, in Matrimonio, error circa personæ qualitatem, quamuis sit antecedens, & causa Matrimonij, illud non irritat quia causa, in quâ erratur, est extra eius essentiam. Ita in venditione, error circa valorem extrinsecum, quamuis sit antecedens, & causa venditionis, illam non irritabit; quia, etiam in venditione, causa, in quâ erratur est extra eius essentiam.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

10 NEque obstant rationes in contrarium; Ad primam enim respondetur; Venditionem fuisse simpliciter voluntariam, & inuoluntariam solùm secundum quid, ratione erroris circa valorem extrinsecum Adamantium; Sicut Matrimonium contractum cum aliquâ, quæ putabatur diues, est simpliciter voluntarium, & inuoluntarium solùm secundum quid ratione erroris circa diuitias. Quemadmodum ergo Matrimonium, cum hoc errore contractum est validū; Ita valida fuit venditio, ex illo errore facta; Licet enim error circa valorem, rei intrinsecum, sit circa substantialia venditionis; error tamen circa valorem extrinsecum, non est circa substantiam venditionis, sed solùm circa circunstantiam aliquam, illi prorsus accidentalem.

11 Ad secundam respondetur; Licet pretiū in genere, ad substantiā vēditionis pertineat, ad illā tamen non pertinere quantitatem pretij, sed hanc pertinere potius ad iustitiam venditionis; In casu autem posito, fuit error solùm circa pretii quantitatem, quæ variari potest, manente eodem valore intrinseco rei, sicut variari potest valor extrinsecus; Huic enim regulariter proportionari solet quantitas pretij.

COROLLARIA.

12 COlligitur ex dictis primò; Quæ dicta sunt de venditione, applicari etiam posse donationi; Si quis enim Caio donaret currum, valoris mille aureorum, putans valere solùm quadringentos, donatio esset valida, etiam si, cognita veritate, non donasset; Quia non interueniret error circa currum, qui est de substantia Donationis, sed solùm circa pretij quantitatem, quæ est circunstantia acci-

dentalis. Idem contingeret, si quis alicui donaret nummum aureum, putans valere quindecim Iulijs, cum valeret triginta; tunc enim etiam, error esset solùm circa pretij quantitatem, non circa nummum; ideoque valida esset donatio. In his tamen casibus, teneretur Donatarius, excessum supra quindecim, restituere, quia donatio, ad illum excessum non se extenderet, nec in ordine ad illum excessum esset voluntaria; Donator enim haberet voluntatem donandi nummum, solùm vt valentem quindecim iulijs, non verò vt valentem triginta. Totus autem valor donationis, desumitur ex voluntate Donatoris.

13 Secundò; Quamuis venditio fuerit valida, teneri tamen Emptorem ad restituendum Titio pretium, quod deerat ad pretium ibi iustum. Tum quia; quo ad illum defectum, Venditio fuit Titio omnino inuoluntaria, cum Titius intentionem habuerit Adamantes vendendi pretio ibi iusto. Tum quia iustitia vnumquemque obligat ad res emendas, pretio iusto; sicut obligat Venditorem ad eas, eodem pretio vendendas, & non supra illud.

QVAESTIO XXXIII.

An quilibet error circa Causam, siue obiectum materiale operationis, eam vitiet.

CASVS.

1 TITIVS, putans, Lauretum, centum milliaribus, Romà distare, & Templum quoddam Virgini Sacrum, decem; Vtramque peregrinationem, ad eiusdem peregrinationis labores sustinendos, vouit. Post Votum autem emissum, comperit, Lauretum distare milliaribus centum, & decem; Templum verò, viginti. Quæritur, Vtrum Votum istud fuerit validum.

SVMMARIVM.

3 *Error circa materiam operationis, cur illam vitiare videatur.*

4 *Inconueniens inde consequens.*

5 *Materia Voti, aliquando coincidit cum eius causâ finali.*

6 *Error circa Voti materiam, ali-*

aliquando leuis, aliquando notabilis.

7 *Error leuis, Votum non irritat.*

8 *Notabilis irritat.*

9 *Error circa accessorium, non irritat Votum circa principale.*

10 *Error circa circunstantiam materialem, illam non semper reddit inuoluntariam.*

11 *Votum irritum circa principale, est etiam irritum circa accessorium.*

12 *Quandonam, in Emptione, causa finalis, coincidat cum materià.*

RATIONES DVBITANDI.

2 NOn est hic Quæstio de qualitatibus, obiecto materiali operationis, accidentalibus, sed de substantialibus; Itineris enim longitudo, vel breuitas, ad eius substantiam pertinere videntur. Quare quæritur hic; an quilibet error circa qualitates materiæ intrinsecas, ad operationem irritandam sufficiat.

3 Ratio autem dubitandi est; Quia ex vno capite, error circa substantiam, siue circa essentialia alicuius dispositionis, illam vitiat, cum eam reddat inuoluntariam, & nihil magis sit contrarium voluntati, quam error. *L. si per errorem : ff. de iurisd. omn. Iud.* Sed Titius, dum putabat, Lauretum Romà distare solùm milliaribus centum; errauit circa Voti materiam; Verè enim distabat milliaribus centum, ac decem; & Templum Beatæ Virginis, quod ipse putabat distare decem, verè distabat viginti. Ergo Votum, ex hoc errore factum, fuit inuoluntarium, ac nullum.

4 Ex alio verò capite; si qnilibet error, etiam circa substantialia alicuius dispositionis, sufficeret ad illam vitiandam; sequeretur, nunquam, aut ferè nunquam, esse validas dispositiones, quæ communiter fiunt, & quæ communiter tanquam validæ admittuntur; Semper enim, aut ferè semper, interuenit aliquis error, vel circa materiam, vel circa finem; Nam, dum quis peregrinationem aliquam vouet, nunquam, aut ferè nunquam, itineris longitudinem, & consequenter peregrinationis laborem, ita exactè vouet, vt in aliquà itineris parte non erret, putans; V. G. Iter, esse milliariorum decem, cum sit, vel solùm nouem, vel vndecim. Si ergo quilibet error, sufficit ad dispositionem inualidandam, nunquã aut ferè nunquam, Vota, ac dispositiones, quæ communiter fiunt, erunt validæ. Quod tamen est contra communem sensum, ac praxim.

NOTABILIA.

5 ADuertendum est primò; Causam vouendi, aliquando, cum Voti, aut dispositionis materià, non coincidere, sed illi esse omnino extrinseeam; Vt, cum quis, ad Filij sanitatem obtinendam, vouet ieiunium; Tunc enim, Filij sanitas, est omnino distincta à ieiunio, quod

est Voti materia; Aliquando verò cum ipsâ Voti materiâ coincidere, itaut, sit, vel ipsa res promissa, vel eius pars; Vt, cum quis vouet peregrinationem, ad eius labores sustinendos; Tunc enim, labor, non distinguitur ab ipsâ peregrinatione quæ est Voti materia. Quando causa vouendi, cum Voti materiâ non coincidit, Tunc error circa causam finalem, irritat Votum, & error circa causam impulsiuam nō irritat, vt dictum est. Quando verò coincidit; Tunc, si error sit circa partem modicam, Votum obligat; quia error circa illam, non est propriè error, qui consensui ad valorem necessariò aduersetur, cum sit in re modicâ; At verò, si error sit circa partem notabilem, Votum non obligat, quia error circa illam tollit consensum, qui ad valorem est necessarius.

6 Aduertendum est secundò; Vt cognoscamus, num qualitas, circa quam est error, magni sit, aut parui momenti, itaut ex errore circa illam, Votum, aut dispositio irritetur, vel non irritetur; Spectandam esse rem illam, non absolutè, & secundum se, sed respectu totius materiæ Voti, aut dispositionis; Id enim, quod respectu vnius dispositionis, erit modicum, respectu alterius erit magnum, ac notabile. Nam decem milliaria, quæ respectu centum, censentur quid modicum; respectu viginti, non censentur modicum, sed notabile. His positis.

RESOLVTIO I.

7 AD Casum respondetur primò; Votum peregrinationis ad Virginem Lauretanam, fuisse validum. Quia error circa itineris longitudinem, fuit modicus, ideoque insufficiens ad illud vitiandum; In moralibus enim, parum pro nihilo reputatur.

RESOLVTIO II.

8 REspondetur secundò; Votum peregrinationis ad aliud Beatæ Virginis Templum, fuisse inualidum; Quia error circa itineris longitudinem, fuit notabilis; Decem enim, quamuis comparata ad centum, sint quid modicum; comparata tamen ad viginti, sunt aliquid magnum, ac notabile; ideoque error circa illa, fuit sufficiens ad Votum irritandum. Atque ita tenent. *Suar. tom. 2. de relig. tr. de Voto. lib. 1. c. 11. num. 8. Sanch. lib. 10. matr. d. 9. n. 13. & lib. 4. sum. c. 2. n. 11. Sotus lib. 7. qu. 1. art. 2. Arag. 2. 2. quæst. 88. ar. 1. Rodr. p. 2. sum. c. 92. num. 4. Aluarez 1. 2. d. 157. num. 6.* & alij plures.

COROLLARIA.

9 COlligitur ex dictis primò; Quando error, non est circa materiam per Votum principaliter promissam, sed solùm circa aliquid illi accessorium, tunc Votum obligare solùm ad principale, non verò

rò ad accessorium; Si quis enim voueat peregrinationem Lauretanam pedestrem, non aduertens, vel putans, illam circunstantiam, non esse valde difficilem; tenebitur quidem ire Lauretum, sed non pedibus; Quia Votum, censetur voluntarium solùm circa rem principaliter promissam, quo ad illam verò circunstantiam, inuoluntarium. *Sanch. lib. 4. sum. c. 2. num. 15.*

10 Secundò; Cum quis vouet, ire Lauretum, putans distare centum milliarijs, cum distet centum, & decem; Quamuis Votum quo ad illum excessum videatur inuoluntarium, ideoque ad illum non obligare; Verè tamen, etiam illum excessum esse virtualiter voluntarium; Quia circunstantia illa leuis decem milliariorum, circa quam fuit error, est inseparabilis à materià principaliter promissa. Ergo eo ipso, quod est volitum principale, censetur etiam virtualiter volita circunstantia; ideoque vouens, ad illam tenetur. Cum verò circunstantia, à rei promissæ substantià est inseparabilis; vt accidit in circunstantià itineris pedestris; Tunc error circa illam, eam reddit inuoluntariam; ideoque Vouens, ad illam non tenetur, sed solùm ad principale.

11 Tertiò; Quando Votum, est irritum propter errorem notabilem, circa rem principaliter promissam; esse etiam irritum circa accessorium, quamuis hæc fuerit cognita. Si quis enim peregrinationem Lauretanam obire voueat, sacco indutus; putans distare solùm quadraginta milliarijs, cum distet plus quàm centum; non solùm non tenetur ad illa quadraginta milliaria, in quibus non errauit, sed neque ad saccum induendum; Quia vtrumque accessoriè tantum, & non principaliter, per Votum, promisit. Principali autem destructo, corruit etiam accessorium; Cum hoc, eius naturam sequatur. *reg. accessorium: de reg. iuris in 6.*

12 Quartò; Cum quis ad gemmam emendam mouetur à virtute aliquà quam in illà putat esse, ad certum morbum sanandum; Tunc causam finalem cum emptionis materià coincidere; Virtus enim, & qualitas illa, quæ ad gemmam emendam mouet, vt causa finalis, eo quod emptio ad talem virtutem obtinendam ordinetur; pertinet etiam ad emptionis materiam, cum ex illà, valor gemmæ intrinsecus, qui est emptionis materia, desumatur. Quare, si circa talem virtutem contingat error, emptio ex defectu voluntarij erit inualida, quia error, erit circa emptionis substantialia.

QVAESTIO XXXIV.

An semper, Ignorantia circa qualitates materiæ intrinsecas, operationem reddat inualidam.

CASVS.

1 TITIVS, Ordinis Carthusianorum difficultates ignorans, & precipuè, quod ibi carnes nunquam comederentur, vouit eius Religionis ingressum. Verum, cum postea de eorum regula certior esset factus, ingredi amplius noluit; & Quæsiuit; Vtrum Votum, ex tali Ignorantià emissum, fuerit validum.

SVMMARIVM.

3 *In Voto difficultates notabiles ignoratæ, illud reddere videntur nullum.*

6 *Aliud est, difficultates ignorare; aliud, circa illas errare.*

7 *Ignorantia, difficultates ignoratas non excludit, error excludit.*

8 *Votum Religionis, etiam difficultatibus ignoratis, tenet.*

9 *Ignorantia difficultatum, voluntatem vouendi absolutam non impedit.*

10 *Ad Voti valorem, cognitio confusa rei promissæ sufficit.*

11 *Cur cognitio distincta non requiratur.*

12 *Non obstat, quod Ignorantia sit antecedens.*

13 *Cur Ignorantia vitiorum Rei emendæ, emptionem irritet.*

14 *Quæ Ignorantia, causet inuoluntarium.*

15 *Obligationem impediens, si illi superueniat, eam tollit.*

16 *Eleemosyna; facta etiam cum Ignorantia antecedente, aliquando est valida.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVamuis error circa qualitates, obiecto materiali operationis intrinsecas, illam reddat inualidam, vt constat ex dictis; Superest tamen adhuc difficultas, an hoc idem præstet etiam ignorantia. Sic enim, haberi poterit optima regula ad cognoscendum; An plurima Vota obligent, vel non obligent; Et quæ ratio voluntarij

tarij, ad eorum valorem requiratur, ac sufficiat.

3 Titij ergo Votum videtur fuisse inualidum. Ita *Molina tom. 2. d.272. Nau. c. 18. sum. num. 7. in fine. Henriq. lib.11. de matr. c.14. Siluest. v. Votum. 2. quæst. 17. in fine.*

4 Primò; Quia vitium notabile rei emendæ, ignoratum, reddit irritam emptionem; Ergo etiam difficultates notabiles in re per Votum promissa, ignoratæ, reddent irritum Votum; Non minus enim ignorantia vitij rei emendæ, reddit illius emptionem innoluntariam, quam ignorantia difficultatum, inuoluntarium reddat Votum.

5 Secundò; Quia error notabilis circa rem, per Votum, promissam, reddit Votum simpliciter inuoluntarium, ac irritum. Ergo etiam ignorantia notabilis circa difficultates rei, per Votum, promissæ, reddet Votum simpliciter inuoluntarium, ac irritum; Non minus enim ignorantia antecedens, causat inuoluntarium, quam error; si ergo error notabilis circa aliquid pertinens ad materiam Voti, illud reddit inuoluntarium, ac irritum, etiam ignorantia notabilis circa difficultates rei per Votum promissæ, Votum reddet inuoluntarium, ac irritum. Nam etiam difficultates, ad Voti materiam pertinent,

NOTABILIA.

6 ADuertendum est primò; cùm quis rem aliquam confusè cognoscit, sine circunstantijs; dupliciter illam sine circunstantijs posse cognoscere; primò præcisiuè; hoc est, præscindendo ab ipsis circunstantijs, & illas non cognoscendo; & hoc fit per ignorantiam, quatenus ipsæ circunstantiæ, non cognoscuntur, nec penetrantur. Secundò negatiuè; hoc est, illas à re cognitâ excludendo; & hoc fit per errorem; Quatenus circunstantiæ illæ, positiuè iudicantur, in re cognitâ non esse. Sic, potest quis, officium aliquod ità confusè apprehendere, vt eius difficultates non penetret, nec aduertat; & tunc, dicitur illas ignorare, & ab eis præscindere, quia illas non cognoscit; Aliquando verò, potest officium illud ita confusè apprehendere, vt simul habeat iudicium falsum in intellectu; quo iudicet, in officio illo, non esse difficultates; & tunc circa illas errare dicitur, & illas à re cognitâ excludere, quia indicat illas, in re, non esse.

7 Aduertendum est secundò; Hanc esse differentiam, inter ignorantiam, & errorem; quòd ignorantia, circunstantias ignoratas non excludit, error verò illas excludit; hinc autem fit, vt qui confusè rem aliquam cogoscens, eius circunstantijs non penetratis, eam vouet, ac promittit, censeatur eam velle absolutè, circunstantias ignoratas non excludendo, sed ab eis præscindendo; ideoque illas tanquam inseparabiliter connexas cũ re volitâ, implicitè, ac virtualiter volendo; Qui enim absolute vult aliquid, censetur simul virtualiter, ac implicitè velle, quidquid est cum

cum illo inseparabiliter connexum. Qui verò rem confusè cognoscéṡ, habet simul cognitionem erroneā circa aliquam eius circunstantiam, putans, illam non esse in re, censetur, rem illam velle solùm, vt spoliatam tali circunstantia, & consequenter rem illam velle, non absolutè, sed solùm conditionatè, posito, quod tali circunstantiâ careat; hinc autem fit, vt talis circunstantia, sit omnino inuoluntaria. His positis.

RESOLVTIO.

8 AD Casum respondetur; Votum fuisse validum; ideoque Titium teneri ad Religionis ingressum. *Suar. tom. 3. de relig. lib. 4. de Voto c. vlt. num. 7. Valent. 2. 2. d. 5. quæst. 20. pun. 4. in fine. Sanch. lib. 10. matr. d. 9. num. 14. & lib. 4. sum. c. 2. num* 10. *Caiet. 2. 2. quæst. 89. art. 3. Sotus lib. 7. de iust. quæst. 2. ar. 1. ad. 3.* & alij communiter.

9 Primò; Quia ignorantia difficultatum, non impediuit, quin Titius ad ingressum Ordinis Carthusianorum, simpliciter & absolutè obligare se voluerit; Ergo neque impediuit, quin virtualiter, & implicitè ad illas se obligare voluerit; Qui enim absolutè vult aliquid, eo ipso, virtualiter, ac implicitè simul vult, quidquid est cum illo necessario connexum; & ideo, qui vult ludum, eo ipso, virtualiter, ac implicitè, vult omissionem Sacri, studij, & omnium aliarum actionum cum ludo incompossibilium, quia istarum omnium actionum omissio, est inseparabiliter connexa cum ludo. Cum ergo difficultates Ordinis Carthusianorum, sint cum illo inseparabiliter connexæ, eo ipso, quod Titius, ad Ordinem obligare se voluit, virtualiter etiam ac implicitè obligare se voluit, ad illas, quamuis eas ignorauerit; Per ignorantiam enim, illas non exclusit, sicut exclusisset per errorem, si putasset; V.G. ibi comedi carnes; ibi non esse silentium &c. Eo autem ipso, quod eas non exclusit, implicite voluit, volendo Ordinem, cum quo erant inseparabiliter connexæ.

10 Secundò; Quia ad valorem Voti, eiusque obligationem contrahendam, satis est cognitio confusa rei, quæ per Votum promittitur; satis enim est, habere intentionem faciendi id, quod faciunt alij; dum simile Votum emittunt; ad hoc autem, sufficit cognitio confusissima rei, quæ per Votum promittitur, & ipsius promissionis. Sicut ergo, quia ad Sacramenti valorem, sufficit intentio confusa faciendi id, quod facit Ecclesia, sufficit etiam cognitio confusissima eiusdem Sacramenti; Ita, ad valorem Voti, cum sufficiat intentio faciendi id, quod alij faciunt, dum simile Votum emittunt, sufficiet etiam, cognitio confusissima rei, per Votum promisse, quamuis non distinguat, nec penetret difficultates, quæ in re promissâ continentur.

11 Tertiò; Quia si ad Voti valorem requireretur cognitio distincta omnium difficultatum, vel circunstantia-

tiarum, quæ sunt in re per Votum promissa; nullum fere daretur Votum, quod esset validum; & in rebus humanis, nullus contractus esset firmus, Nunquam enim, aut fere nunquam, datur in vouentibus cognitio rei per Votum promissæ, adeo clara, & distincta, vt omnes rei circunstantias, ac difficultates, quæ voluntatem retrahere possunt à vouendo, repræsentet. Si ergo ad Voti valorē, requireretur cognitio distincta rei per Votum promissæ, aut ipsius promissionis, nunquam, aut fere nunquam, Votum esset validum.

12 Neque obstat, quod, si quis talem difficultatem cognouisset, non vouisset. Nam primò voluntas ista non datur de facto; sed daretur, si daretur cognitio difficultatis; voluntas autem, quæ de facto non datur, sed solùm daretur, nihil de facto operatur, sed solùm operaretur; ideoque non impedit, ne res per Votum promissa, sit simpliciter & absolutè promissa, independenter à difficultatibus non prauisis, quæ à Voto retraxissent; Secundò Sicut ex eo, quod certò constet, quod si Testator sciuisset, Titium esse furem, ei legatum non reliquisset, non rectè colligitur, quod illud de facto ei absolutè non reliquerit, vel quod de facto non habuerit animum illud ei relinquendi; ita ex eo, quod, si quis cognouisset difficultates, non vouisset, non rectè colligitur, quod de facto absolutè, & independenter ab ipsis difficultatibus, non vouerit.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

13 Ad rationes autem in contrarium respondetur; Ad primam; Ignorantiam vitiorum rei emendę, reddere emptionem inuoluntariam, ac irritam; primò, quia illa non est propriè ignorantia, sed error; Dum enim quis emit equum infirmum, eius infirmitatem ignorans, putat, esse sanum, alias non emeret; Error autem antecedens, causat inuoluntarium, quia facit, vt emptor velit emere equum sanum, siue non habentem infirmitatem, & consequenter habeat voluntatem illum emendi solùm conditionatè, & posito, quod non sit infirmus. Secundò; Quia, qui emit equum, emit illum, vt vtilem ad vsum, ad quem emitur; Non est autem vtilis, si sit infirmus; Ergo non habet voluntatem illum emendi absolutè, sed solùm conditionatè, & posito, quod sit sanus. Cum autem quis absolutè vouet aliquid, eius difficultates ignorans, rem illam promittit absolutè, & independenter à difficultatibus ignoratis, cum, ignorantia, illas non excludat, sicut excludit error; ideoque censetur, illas etiam virtualiter, & implicitè velle, tanquam cum re promissa, inseparabiliter connexas; hinc ergo fit, vt, quamuis rei vitia ignorata, reddant emptionem inuoluntariam, ac irritam, difficultates ignoratæ, Votum non reddant inuoluntarium, nec irritum.

14 Ad secundā, respondetur; Ignoran-

rantiam totalem rei, causare inuoluntarium, sicuti causat error, quia est causa, cur de facto fiat aliquid, quod alias non fieret; Dum enim quis, ignorans, esse diem ieiunij carnes comedit, ignorantia est causa, cur carnes comedat, quas alias non comederet, si sciret, esse diem ieiunij; ideoque illa carnium comestio est illi inuoluntaria. At ignorantia alicuius circunstantiæ rei, orta ex confusione cognitionis, quam quis habet de re, quam vult vel promittit, non propriè causat inuolũtarium; sicut enim confusam rei cognitionem non excludit, ita neque excludit eius volitionem. Ignorantia autem difficultatum rei per Votum promissæ, est ignorantia solùm secundi generis, non excludens rei cognitionem, sed solùm cognitionem distinctam; ideoque non reddit Votum inuoluntarium, nec tollit eius obligationem.

COROLLARIA.

15 Colligitur ex dictis primo; *Sanctum Thomam*, dum, *in 4 d.38. quæst.1. art.3. quæstiunc. 1. ad primum dicit*; id, quod impediret Voti emissionem, si præsens esset eo tempore, quo vouetur; Voto emisso superueniens, eius obligationem auferre. Intelligendum esse de eo impedimento, quod impediret, ne obligatio consurgeret ex Voto, dum fit; Morbus enim, qui impediret, ne Votum ieiunij obligaret, dum fit; si Voto superueniat, eius obligationem aufert.

At difficultas, quæ præuisa, impediret solùm, ne Votum emitteretur sed non eius obligationem, posito quod fieret; si Voto iam facto superueniat, eius obligationem nõ aufert. Non maiorem enim vim habet obligationem tollendi, dum Voto superuenit, quàm illam impediendi, ne consurgat, dum Votum emittitur. *Sanch.lib.10. matr. d.9. n.14. & lib. 4. sum.c.2.n.10.*

16 Secundò; Dum quis odio maximo habens fures, facit eleemosynàm pauperi, quem ignorat, esse furem; Eleemosynam illam, esse voluntariam, ac validam; Quamuis enim eleemosynam largiens, tempore, quo illam largitur furi, virtute odij, quo tunc est affectus erga fures, nullum eis bonum imperciri velit, & recusaret si nosset; actu tamen, & absolutè, nulla conditione apposità, dare vult eleemosynam illi pauperi, quem ignorat esse furem. Neque hunc esse furem obstat, quin includatur in voluntate illa dandi eleemosynam; cum vere sit pauper; Hic enim euentus, non censetur exceptus ab illâ voluntate, ob tacitam conditionem, quod largiens eleemosynam, si nouisset, illum esse furem, excepisset, & dare noluisset; nisi expressè, tempore dandi eleemosynam, exceperit, & positiuè voluerit, illam dare solùm sub conditione, quod non esset fur; quia hac tacita conditio, non abstulit voluntatem absolutam dandi eleemosynam petenti. Hoc autem sufficit, vt eleemosyna sit simpliciter voluntaria, ac valida.

QVÆ-

QVAESTIO XXXV.

An error, ortus ex dolo illius, cum quo agitur, operationem, iure ciuili, reddat inualidam.

CASVS.

1 TITIVS, vt Caium ad Equum, magno pretio, emendum induceret; per mendacium asseruit; sibi ab alio septuaginta aureos fuisse oblatos, nec tamen dare voluisse. Caius verò, eo mendacio deceptus, Equum septuaginta aureis emit, cum solùm valeret quinquaginta. Queritur; Vtrum emptio ista, iure ciuili, fuerit valida.

SVMMARIVM.

3 *Dolus Venditoris, Emptionis valori non videtur obstare.*
9 *Contractus bonæ fidei, & stricti iuris quid.*
10 *Quomodo inter se differant.*
11 *Dolus Venditoris, emptionem, iure ciuili irritat.*
12 *Quænam iura, hoc decernant.*
13 *Alij contractus, iure ciuili, irriti.*
14 *Iura, contractum irritant, in odium deceptoris.*
10 *Non obstat lex.* si dolo.
16 *Argumentum ab æquiparatis, quando valeat.*
17 *Quinam dolus, contractum irritet.*
18 *Dolus velatus, non irritat.*
19 *Deceptor, per contractum dolosum acquisita, restituere tenetur.*
20 *Lex,* & eleganter, *contractus dolosos bonæ fidei irritat, non stricti iuris.*
21 *Dolus, Matrimonium non irritat.*
22 *Neque Professionem Religiosam.*
23 *Nec semper reliquos contractus.*

RATIONES DVBITANDI.

2 EX hactenus dictis, satis constat, quomodo Operationum inualiditas, sit effectus naturalis erroris, vel ignorantiæ, & quomodo ex illis, iure naturæ, oriatur, ex defectu consensus, ad valorem necessariò requisiti. Examinandum superest; an aliquando, esse etiam possit eorum effectus ciuilis, ita vt operatio, ex errore, vel ignorantia procedens; aliquando, iure ciuili sit irrita, quamuis alias, iure natu-

ræ

ræ sit valida; & è contra, aliquando, iure ciuili, sit valida, quamuis, iure naturæ, sit irrita. Sermo tamen semper est de errore, & ignorantiâ antecedente,& quæ dat causam operationi; Nam de concomitante, & quæ in operationem dicitur incidens, agetur postea.

3 Dolus ergo illius, cum quo agitur, operationis valori non videtur obstare; Ideoque emptio, facta à Caio, iure ciuili, videtur valida. Ita *Lessius lib.2. c. 17. d. 5. n.31. Coninch. de Sacr. d. 23. d.9. Filliuc tom.2 tr.33. c.7. num. 119. Layman. lib.3. tract.4. s. 3. c.5. num.6. Becan. tom.2. c.3. asser.3. num.18.*

4 Primò; Quia *in L. si dolo. 5 C. de rescind. vendit.* dicitur; *si dolo aduersarij deceptum, venditionem prædij te fecisse, Præses animaduerterit, rescindi venditionem iubebit.* Ergo insinuatur, venditionem, non esse omnino irritam, sed irritandam.

5 Secundò; Quia metus, dans causam contractui, illum non reddit irritum, sed irritandum. Ergo etiã dolus; ab æquiparatis enim valet argumentum, etiam in pœnalibus.

6 Tertiò; Quia, *ex L. Iulianus 14. ff. de action. empt.* apertè datur actio ex Empto, ei, qui dolo venditoris inductus, pecus scabiosum emit; sed actio ex empto, nunquam datur, quando emptio est nulla. Ergo emptio, cui dolus causam dedit, est valida; ideoque valida etiam fuit emptio equi, quamuis illi, Titij venditoris dolus causam dederit.

7 Quartò; Quia *in L. qui vas 49. §. vlt. ff. de furt.* expresè definitur; Vendentem rem furtiuam, fieri dominum pretij. Hoc autem esset falsum, si venditio esset nulla; Et tamen Emptor, ad emendum inducitur dolo Venditoris, fingentis, rem esse suam, quam Emptor nunquam emisset, si sciuisset esse furtiuam.

8 Quintò; Denique, quia; *in L. rem alienam; ff. de contrac. empt.* definitur: Venditionem rei alienæ esse validam; & tamen Emptor ad contrahendum inducitur à dolo venditoris, fingentis, rem illam esse suam. Ergo emptio est valida, quamuis illi, Venditoris dolus causam dederit.

NOTABILIA.

9 Aduertendum est primò; Duo dari genera contractuum; alij dicuntur bonæ fidei, quia in illis, vnus Contrahentium alteri obligatur de omni eo, quod ex æquo, & bono, præstare oportet; Et in his, Iudex, amplam facultatem habet iudicandi, quod sibi bonum,& æquum visum fuerit; Quamuis de eo, actum, dictum aut expressum à Contrahentibus non sit. Alij verò dicuntur stricti iuris; quia in eis, Iudicis arbitrium, nihil potest; sed Iudex iudicare tenetur solùm iuxta id, quod nominatim & expresè à Contrahentibus conuentum est; eos contractus stricte, ac proprie, iuxta corticem literæ, & absque vllà benignitate, ac æquitate, interpretando. Primi generis

neris, sunt emptio, ac venditio; locatio, & conductio; mandatum; depositum; commodatum; pignus; tutela; & alij similes. Secundi generis sunt; promissio; donatio; mutuum stipulatio; transactio; emphyteusis; feudum, & alij omnes, qui in lege tanquam bonæ fidei expressi non sunt.

10 Aduertendum est secundò, *ex Rebell. p.2. lib.1. de contract. in genere. quæst.2. sec.1. num.3.* Differentiam, inter contractus bonæ fidei, ac stricti iuris assignatam, oriri posse saltem radicaliter ex naturà ipsorum contractuum; Aliqui enim, in ordine ad obligandum ex naturà suà ampliorem; alij restrictiorem exigunt interpretationem; Nam, si quis, in contractu venditionis, quo se, iusto pretio accepto, rem venditã dare obligauit, fidem datam non impleat, lumen naturale dictare videtur, eam obligationem ita esse extendendam, vt Venditor, ad omnia damna, ex mora, secuta, sit obligandus; Secus verò, si fidem datam, in liberali promissione non adimpleat; Hæc enim obligatio, restringenda potius est, quàm extendenda, cum indignum videatur, vt Donator, suæ liberalitatis pœnam patiatur. Dixi tamen, saltem radicaliter, quia, quamuis aliquis contractus, ex naturà suà, ampliorem; alius verò strictiorem interpretationem recipiat; Sine iuris tamen adminiculo, non apparet, quomodo hoc discrimen, in omnibus contractibus stricti iuris, ac bonæ fidei, ex ipsorum contractuum naturà colligi possit; Contractus enim commodati; V G est bonæ fidei, mutuum verò est stricti iuris, & tamen in vtroque, obligatio, post moram, extenditur ad omnia damna, inde creditori subsecuta, quamuis à contrahentibus, hoc expressum non sit; Sunt ergo stricti iuris, vel bonæ fidei, quia ita à iure positiuo dispositum est.

RESOLVTIO.

11 AD Casum respondetur; Emptionem equi à Caio factam, cum ei dolus Titij venditoris, causam dederit, iure ciuili, fuisse irritam. Ita *Molina tom. 2. d. 352. num. 1. Sanch. lib. 1. matr. d. 64. num. 3. Couarru. reg. possess. p. 2. §. 6. num. 6. Nauar. com. 2. de regul. num. 31.*, & alij apud istos.

12 Primò; Quia ita expresè definitur *in L. & eleganter: ff. de dolo*; Vbi dicitur; *hoc enim sic accipimus; carere dolo emptorem, vt ex empto teneri non possit, aut nullam esse venditionem, si in hoc ipso vt venderet, circumscriptus est*. In hac autem lege, agitur de Minori, per dolum decepto, vt seruum venderet; in quo dolo participauit emptor cum ipso seruo; Nam primò, Minor, consilio serui fuit circumscriptus, vt eum cum peculio venderet; Secundò, in eo ipso, vt eum venderet, deceptus est. Primus fuit dolus non dans causam contractui, sed incidens in contractum; Nam Minor, non videtur fuisse deceptus, vt venderet seruum, quem fortasse aliàs vendere intendebat, sed solùm, vt eum, minori pre-

pretio, venderet; Hoc autem non sufficit, vt venditio sit omnino nulla, quia dolus incidens, ex communi Doctorum sententiâ, contractum non irritat; Et de hoc dolo, intelligenda sunt verba illa legis; *carere dolo Emptorem, vt ex empto, teneri non possit*; Si enim Emptor, de dolo incidenti participasset, vtique obligatus fuisset actione ex empto. Secundus, fuit dolus, dans causam contractui; & de hoc dolo, loquitur lex, dum ait; *aut nullam esse venditionem, si in hoc ipso, vt venderet, circumscriptus est*; scilicet ab Emptore; Et hic dolus, contractum, ipso iure irritat. Cum ergo Titij dolus, emptioni equi causam dederit, emptio illa, ipso iure fuit irrita.

13 Secundò; Quia, ideo solùm promissio dotis, metu facta, ipso iure, est nulla; quia *in L: si mulier: §. si dos: ff. de eo, quod met. caus.* dicitur; Talem dotis promissionem, esse nullam. Ideo prorogatio iurisdictionis, metu facta, ipso iure, est nulla: quia *text. in L.2. ff. de iudic.* dicit; eam esse nullam. Ideo societas, si dolo malo, aut fraudandi causa, contracta sit, est ipso iure irrita; quia *in L.3. §. fin. ff. pro socio, cui responderi non potest*; expressè definitur; esse nullius momenti; Eo enim ipso, quod lex vtitur verbo *nullum*, semper significat, contractum, ipso iure, non valere, sed esse à iure reprobatum. Sed *in d. L. & eleganter*: expressè dicitur; venditionem, cui Emptoris dolus causam dedit, esse nullam; Ergo, ipso iure, erit irrita, & non solùm irritanda; idemque dicendum est de emptione equi, facta à Caio, inducto à Titio, per dolum; eadem enim prorsus est ratio.

14 Tertiò; Quia lex, venditionem in odium deceptoris, & in pœnam ipsius deceptionis, ipso iure, iuste irritare potuit, ne Deceptori sua fraus prodesset, & ne delictum maneret impunitum; Cum ergo ex verbis legis colligi aliquo modo possit, illam de facto irritasse; dicendum est, legem de facto venditionem, ipso iure, irritasse; Ita enim expediebat ad bonum commune, quod est finis legis; Et aliàs innumeris fraudibus, ac dolis pateret via, quibus, hoc modo, sufficienter occurritur: Si autem venditio illius serui, ipso iure, fuit irrita; propter eandem rationem irrita etiam fuit, emptio facta à Caio.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

15 AD rationes in contrarium, respondetur; Ad primam; Verba illius legis, non esse intelligenda, quasi contractus venditionis, ante rescissionem, fuerit validus; sed in ordine ad reuocandam traditionem, & factum; hoc est, ad cogendum Emptorem ad reddendam rem, quam accepit, recipiendo pretium, quod pro ea dedit, eo quod contractus, ipso iure, ad eum effectum, esset nullus.

16 Ad secundam; negatur consequentia; Argumentum enim ab æquiparatis valet solùm in ijs, quę à iure

iure vniuerſaliter, & per modum regulæ, ſunt æquiparata, non verò, ſi in aliquibus ſolùm caſibus particularibus ſint æquiparata. Dolus autem, & metus, non æquiparantur in omnibus, & per modum regulæ, ſed in aliquibus ſolùm caſibus à iure expreſſis; vt, in ſtipulatione, quæ eſt contractus ſtricti iuris & in iuramentis, quæ ſiue metu, ſiue dolo præſtita, ſeruanda ſunt, quando in aliorum damnum non redundant.

17 Ad tertiam; reſpondetur; Dolum explicitum, & apertum, dantem cauſam contractui, reddere contractum, ipſo iure irritum; Et de hoc dolo loqui *l. & eleganter:* non verò dolum velatum tantùm, & implicitum, de quo loquitur *l. Iulianus;* Ibi enim, adfuit dolus velatus tantùm, & implicitus, quatenus Venditor, vendidit rem vitioſam ſcienter, vitium tacendo; in quo caſu, valida eſt venditio de iure ciuili, ſed datur Emptori, non ſolùm actio ad repetēdum id, quod non dediſſet, ſi rei vitium cognouiſſet, ſed etiam detrimentum, quod ex eà emptione paſſus eſt: Lex ergo *Iulianus;* non eſt contra nos.

18 Ad quartam, & quintam reſpondetur; Etiam *ex hac lege* probari ſolùm, quod dolus velatus, ac implicitus, qualis reperitur in fure, vel alio, qui rem alienam vendit, non reddit contractum, ipſo iure, irritum, quod à nobis non negatur. Immo vendens rem alienam, propriè nec dolum committit; Neque enim tenetur Venditor, rei dominiũ transferre in Emptorem, ſed ſolùm rei poſſeſſionem vacuam tradere, *text. inſt.1. gloſ. in l. ex empto: ff. de act. empt. Tuſcus tom.8. l.1. concl.53. Mantica lib. 2. tit.4. num.87.*

COROLLARIA.

19 Colligitur ex dictis primò; Deceptorem teneri in conſcientiâ, non ſolùm ad reſtituendam rem, per contractum doloſum, acquiſitam, ſed etiam ad reſarcienda omnia damna decepto, ex eo contractu, ſecuta. Quia decipiens, per ſuum dolum, fuit cauſa iniuſta omnium illorum damnorum; cauſa autem damnorum iniuſta, ad ea reſarcienda tenetur.

20 Secundò; Dictam *l. & eleganter:* non ſolùm, ipſo iure, irritare contractum venditionis, ſed omnes contractus bonæ fidei; Quia eadem prorſus eſt ratio de omnibus. Contractus verò ſtricti iuris, ex dolo alterius Contrahentis celebratos, non eſſe, ipſo iure, irritos, quia non deeſt illis conſenſus ſubſtantialis, cum dolus non contingat circa ſubſtantialia, vt ſuppono, ſed ſolùm circa cauſam, quæ inducit ad contrahendum; Nec ius humanum illos irritauit, ſicut irritauit contractus bonæ fidei; Deceptus tamen, illos ad libitum reſcindere poteſt, & Deceptor, in conſcientiâ, tenetur, rem, per eum contractùm acquiſitam, reſtituere, & damna reſarcire, quia fuit illorum cauſa iniuſta, & cum, per iniuriam, talem contractum extorſerit, tenetur de-

ceptum in integrum restituere .

21 Tertiò; Quæ hactenus dicta sunt, non valere in contractu Matrimonij;si quis enim per dolum,aliquam inducat ad contrahendum, falsò affirmans, se esse nobilem , vel diuitem , validum est Matrimonium , quamuis dolus apertus Contrahentis, illi causam dederit . Quia alij contractus bonæ fidei , sunt irriti solùm ex dispositione iuris Ciuilis: Nullum autem extat ius positiuum, quod Matrimonium dolo contractum irritauerit, nisi quando dolus est circa conditionem seruilem . nam ius ciuile,comprehendere non potest Matrimonium fidelium, cum sit Sacramentum , sed solùm Summus Pontifex , vt fusè probat . *Sanch. lib. 7. matrim. d. 3. n. 4.*

22 Quartò;Neque valere in Professione Religiosa , ex eodem dolo , emissâ ; quia nullum ius positiuum illam irritauit . *Lex enim ; & eleganter*:cum sit ciuilis,extendere se non potest ad professionem religiosam, quæ est materia Ecclesiastica, ideoque ad solum Pontificem spectat , sicut Matrimonium . Imo , quamuis Lex Ciuilis eam irritare posset , de facto tamen non irritauit; quia de illâ mentionem non facit . Professio autem , sicut & Matrimonium , specialem mentionem requirunt , vt irritentur , cum sint contractus qualificati, ideoque speciali nota digni: *Et Lex;& eleganter* ; odiosa sit , eo quod exorbitet à iure natura; Sicut enim dispensatio cum illegitimo ad obtinenda beneficia,non comprehendit beneficium curatum , quia hoc est beneficium qualificatum , ideoque speciali notâ dignum ; & dispensatio est odiosa , cum exorbitet à iure communi:*C. fin. §. ille verò : de filijs Presb. in 6.* Ita, propter eandem rationem, *Lex, & eleganter* ; Matrimonium , ac Professionem non comprehendet .

23 Quintò ; Dolum apertum alterius Contrahentis, dantem causam contractui, ipso iure , contractum irritare , solùm quando Deceptus , est inuincibiliter deceptus , ita vt prudentissimus quisque falli posset; secus verò, si deceptio non sit prudens, sed vincibilis, ac crassa.Tum quia iura vigilantibus subueniunt . *L. pup llus 24. in fin. ff. de his quæ in fraudem* . Tum quia metus , vt contractum rescindere valeat , debet esse talis , vt cadat in constantem virum . *L. interpositas 13. C. de transact.* Ergo etiam dolus debet esse prudens ; non fatuus , vincibilis , ac crassus . *Sanch. lib. 3. matr. d. 22. num. 8.*

QVÆ-

QVAESTIO XXXVI.

An error, ortus ex dolo Tertij, operationem, iure ciuili, reddat inualidam.

CASVS.

1 TITIVS, quia persuadere volebat Caio, vt magnam frumenti copiam Sempronio venderet pretio currenti, quod erat vile; insc io Sempronio, illi asseruit, se à Principe audiuisse, aliquot tritici Naues breui superuenturas; ideoque tritici pretium esse notabiliter minuendum. Hoc autem dolo, Caius inductus est, vt centum tritici modios pretio currenti Sempronio venderet. Secutâ tamen venditione, contrarium accidit; Nam tritici valor notabiliter creuit. Caius, errore detecto, triticum iam venditum, dare noluit, sed voluit contractum rescindere. Quæritur; Vtrum, stando in iure ciuili, potuerit.

SVMMARIVM.

3 *Quod error ex dolo Tertij, contractum irritet.*

5 *Quod non irritet.*

7 *Contractus imperfecti, & perfecti, quid.*

8 *Quot modis errare possit Contrahens circa causam inductiuam.*

9 *Venditio orta ex dolo Tertij, est valida.*

10 *In eà, nulla interuenit iniuria ex parte Contrahentium.*

11 *Cum sit contractus perfectus, censetur celebratus absolutè.*

12 *Error circa valorem extrinsecum rei vendendæ, venditionem non vitiat.*

13 *Quando dolus circa causam inductiuam, trahit errorem circa substantialia, Contractus est nullus.*

14 *Si tamen addatur protestatio, est validus, & quomodo.*

15 *Dolosè inducens, tenetur ad damna.*

16 *Si alius Contrahens, sit doli conscius, contractus est nullus.*

17 *Imo etiam, si illum ignoret ignorantià mortaliter vincibili.*

RATIONES DVBITANDI.

2 ERror antecedens, siue ex quo aliquis mouetur ad operandum, aut contrahendum, oriri potest aliquando ex dolo alterius, cum quo contrahitur, aliquando ex dolo alicuius Tertij, aliquando denique ex merà ipsius Contrahentis deceptione. Quando error oritur ex dolo alterius Contrahentis, Iura in odium ipsius decipientis, contractum irritant. Vt *Quaest. praeced.* dictum est. Quaeritur nunc; an illum irritent etiam, quando error oritur ex dolo Tertij, & consequenter, an Caius, venditionis contractum rescindere potuerit.

3 Ratio autem dubitandi est. Quia ex vno capite, videtur non potuisse. Venditio enim facta à Caio, spectato tam iure naturae, quàm iure ciuili, fuit omino valida, spectato quidem iure naturae; Quia error, vel dolus non fuit circa substantialia venditionis, sed solùm circa causam inductiuam ad vendendum; & alias, nulla interuenit iniuria partis. Spectato verò iure positiuo; Quia nullum extat ius positiuum, quod similem contractum irritum reddat, nisi quando alter contrahens est doli particeps. Si autem venditio fuit valida, rescindi non potuit; alias, omnes contractus rescindi possent, oriretur que magna confusio, ac perturbatio in Republicà.

4 Secundò; Quia, quando contractus, ex alterà saltem parte, est completus, iuxta *L. Iulianus 14. ff. de act. empti in princ.* non datur Decepto actio ad contractum rescindendum, sed solùm ad repetendum à Venditore totum id, quod Emptor, detecto errore, non dedisset. Cum ergo Sempronius iam pretium dederit, sicque contractum impleuerit, illum Caius rescindere non potuit.

5 Ex alio verò capite; videtur potuisse; Quia venditio, sicut & caeteri contractus, semper censentur celebrati sub tacità conditione; *si causa inducens ad contrahendum, subsistat*; Si quis enim, ex errore; putans, aliquam Mulierem esse nobilem, vel diuitem, cum ea contrahat sponsalia de futuro, quae alias non contraxisset; ea, errore detecto, dissoluere potest, vt fusè probat, *Sanch. lib. 1. matr. d. 63.* Cum ergo, in venditione, causa inducens ad vendendum, non fuerit subsistens, poterit Caius; errore detecto, venditionem rescindere.

6 Tertiò; Quia, cum deceptio fuerit circa rem magni momenti, Deceptus meritò non censetur consentire voluisse; Ergo, in conscientià, rescindi potuit venditio: Ita *Lessius lib. 2. c. 17. d. 5. num. 31.*

NOTABILIA.

7 ADuertendum est primò: Duo dari genera contractuũ onerosorum. Quidam enim sunt essentialiter omnino imperfecti, eo quod, ex naturà suà, sint via ad alium contractum; vt est contractus sponsalium, qui est via ad Matrimonium; & quaelibet promissio mu-

mutua, quæ ad alium contractum in futurum celebrandum ordinatur. Alij verò ſunt eſſentialiter, omnino in ſe, perfecti, eo quod ſint in ſe vltimò conſummati, nec ſint via ad alium contractum; vt ſunt contractus emptionis, locationis, Matrimonij, &c.

8 Aduertendum eſt ſecundò; Tripliciter errare poſſe Contrahentem, circa cauſam inductiuam ad contrahendum. Primò, ſi putet, rem,à ſe, per contractum, comparandam, non habere aliquod vitium, quod re verà habet; vt, ſi quis ignoranter emat equum infirmum. Secundò; ſi putet, rem illam,aliquam habere virtutem, quā re vera non habet, licet nullum habeat vitium; vt, ſi quis emat gemmam, putans, eam habere virtutem ad curandum aliquem morbum, quam verè non habet. Tertiò denique, ſi putet, habere aliquam circunſtantiam accidentalē, quam non habet; vt, ſi quis emat frumentum, putans, eius pretium, propter penuriam, eſſe augendum, cum tamen propter ſupernientem abundantiam, verè ſit minuendum. His poſitis.

RESOLVTIO.

9 AD Caſum reſpondetur; Validam fuiſſe tritici venditionem, factam à Caio, non ſolùm iure naturæ, ſed etiam iure ciuili; ideoque illam, errore detecto, reſcindere non potuiſſe. Ita *Sanch. lib.1. matr. d.64. num. 5. Leſſius lib.2. c.17. d. 5. num. 31. Molina tom.2. d.352. num. 11. Becan.to.2. c.13. num. 13. Medina c. de reſt. quæſt. 33.* & alij communiter.

10 Probatur autem; Tum propter rationes ſuperius allatas; Quia error, vel dolus, non fuit circa ſubſtantialia contractus; fuit enim ſolùm circa valorem tritico ab extrinſeca copia, vel penuria, prouenientem, qui valor, eſt rei omnino extrinſecus, & accidentalis, vt patet ex dictis; Et alias, nulla interfuit partis iniuria. Tum quia, alias, ſequeretur, quod, ſi quis, ad frumentum, vel vinum, aut aliud quid ſimile vendendum induceretur; eo quod falsò putaret, poſt aliquot dies, ſuperuenturum triticum, vel vinum in magnà abundantià, Sicque ipſius pretium eſſe minuendum, nulla eſſet venditio, vel ſaltem illam pro libito reſcindere poſſet; quod tamen, ſine maximo abſurdo, & maximà Reipublicæ perturbatione,concedi non poteſt.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

11 AD rationes autem dubitandi pro parte oppoſità,facilè reſpondetur; Ad primam; Contractus eſſentialiter imperfectos, qualis eſt,contractus ſponſalium, ſemper cenſeri celebratos ſub tacità conditione, *ſi cauſa inducens ad contrahendum, ſubſiſtat;* Promiſſio enim, cum ſit lex quædam priuata, vltra promittentis voluntatem non obligat; Intentio autem, ac virtualis voluntas promittentium, eſt; ſi cauſa, propter quam

ad promittendum inducuntur, subsistat. At verò contractus perfecti, sub hac tacitâ conditione non celebrantur, nisi quando causa inductiua, est simul etiam materialis, vel aliquo modo pertinens ad materialem; Vt, cum quis à virtute gemmæ mouetur ad eam emendam; tunc enim, virtus gemmæ, non solùm est causa inductiua ad emendum, sed pertinet etiam ad materiam emptionis. Cum ergo, in casu proposito, Causa inductiua ad vendendum, nullo modo ad materiam venditionis pertineat, sed omnino sit illi extrinseca, contractus non fuit celebratus, sub cõditione quod causa subsisteret, sed absolutè; ideoque fuit validus independenter ab eius veritate, nec rescindendus, cum nulla data fuerit causa rescindendi; Quod enim Titius, causam dederit; in ordine ad contractum rescindendum, perinde fuit, ac si Caius, à se ipso fuisset deceptus.

12 Ad secundam, respondetur; Errorem, non fuisse circa aliquid magni momenti, intrinsecum venditioni, sed solùm circa aliquid extrinsecum. Hoc autem, ad reddendum contractum nullum, vel ad illum rescindendum, non sufficit; alioqui daretur occasio contrahentibus, errorem fingendi, nec vllus vnquam daretur contractus firmus; sed de cuiuscunque valore dubitari semper posset.

**
*

COROLLARIA.

13 Colligitur ex dictis primò; Quando dolus circa causam inductiuam ad contrahendum, trahit secum errorem circa substantialia contractus; vt cum quis ad contrahendum inducitur, putans, quod res per contractum acquirenda, aliquam habeat virtutem, quam non habet, vel non habeat aliquod vitium, quod habet; contractum esse nullum, ac rescindendum quo ad factum: quia, sicut Venditor, dum rem aliquam vendit, eius qualitatem ignorans, perinde est, ac si rem vnam pro aliâ venderet, eo quod rerum qualitates, in contractu venditionis, sint circunstantiæ substantiales, & ad eius materiam pertineant, non minus quam res ipsa; Ita, in emptione, dum Emptor, rem aliquam emit, putans, habere aliquam perfectionem, seu qualitatem connaturalem, quàm verè non habet; vel non habere defectum ei non connaturalem, quẽ verè habet; nulla est emptio, quia error est circa substantialia contractus. Vnde deceptus, in conscientiâ, contractum implere non tenetur, sed potest resilire.

14 Secundò, Si Venditor, in contractus celebratione, dicat, se nolle de vitio rei occulto teneri, sed emptorem suo periculo rem illam emere debere, si velit, & re verâ vitium ignoret; Tunc, contractum esse validum; quia Emptor, illam tunc emere vellet etiam cum vitio occulto; sicque contractus esset perfectè

fectè

fectè voluntarius. Imo, si pretium, tempore contractus, spectatis circunstantijs, & rei apparentiâ, ipsi rei esset æquale; Tunc, quamuis postea detegetur vitium, quo detecto, iam pretium fieret excedens, Vẽditor tamen ad nihil teneretur; quia Emptor, pretio iusto, rem illam emit, attentis circunstantijs, quæ tempore contractus aderant, & vitij occulti periculum in se suscepit. *Mol. d. disp. 353. num. 15.*

15 Tertiò; Titium, qui dolo Caium, ad triticum vendendum induxit, teneri ex iustitià ad omnia damna, quę Caius ex tali venditione passus est, & ad illum restituendum in integrum; Suo enim dolo, sicut fuit causa iniusta venditionis, ita fuit causa iniusta omnium damnorum, quæ ex illâ sunt subsecuta. Causa autẽ iniusta damni, ad illud resarciendum tenetur.

16 Quartò; Si Sempronius, conscius fuisset doli, in eo casu, posse Caium contractum non implere, sed ab eo recedere; Quia iam Sempronius censeretur doli particeps; dolum enim manifestare, vel impedire tenebatur; ideoque, non manifestando, peccasset contra iustitiã, & iniuriam Caio fecisset; sicque; in conscientiâ, illũ in integrũ restituere teneretur, non solùm rem per contractum acquisitam restituendo, sed etiam resarciendo dãna, quæ Caius ex ea venditione passus esset; fuisset enim omnium illorum damnorum causa iniusta.

17 Quintò; Idem omnino dicendum esse, etiamsi Sempronius doli conscius non fuisset, sed tamen vincibiliter ignorasset, ignorantiâ moraliter vincibili; teneretur enim similiter non solùm ad dissolutionẽ contractus, sed etiam ad damnorum restitutionem; Quia ipsius culpâ, secuta fuissent, eo quod Ignorantia mortaliter vincibilis, non excuset à culpâ; cum causet voluntarium saltem indirectum. Si tamen ignorantia fuisset vincibilis solùm venialiter; tunc probabile est, fore, vt ipse neque sub veniali ad restitutionem teneretur; quia obligatio in materiâ graui, non potest esse nisi sub peccato graui; obligatio enim pendet ex materiæ grauitate posito pręcepto naturali, vel positiuo; neque vllus vnquam dicet, aliquem sub veniali tantùm obligari ad restitutionem centum, vel mille aureorum, nec posse hoc peccato liberari, nisi proponat restituere. *Less. lib. 2. cap. 7. dub. 6. num. 28.*

QVAESTIO XXXVII.

An error; ortus ex merâ deceptione ipsius Operantis, operationem, iure ciuili, reddat inualidam.

CASVS.

1 TITIVS, falsò putans, Gemmam quandam, habere virtutem contra febres acutas, illam emit summo pretio iusto, eo pretio nunquam empturus, si veritatem cognouisset; huius tamen erroris Venditore omnino inscio. Postea verò, experimento comperit, Gemmam, illâ virtute non esse prædıtam; Quæritur; Vtrum emptio illa, iure ciuili, fuerit valida.

SVMMARIVM.

2 *Error, an contractus, iure naturæ, irritos, irritet etiam semper, iure ciuili.*

4 *Quam potestatem habeat Respublica, in ordine ad contractus.*

5 *De facto, aliquos contractus, iure naturæ, irritos, conualidat.*

6 *Emptio, ex solâ Emptoris deceptione, orta, iure ciuili est valida.*

7 *Ius ciuile, quandonam det actionem ad contractum rescindendum.*

8 *Et quando concedat actionem redhibitoriam.*

9 *Respublica, supplere potest defectum consensus ad valorem requisiti.*

10 *Irritare potest contractus, iure naturæ, validos.*

11 *Dum supplet defectum consensus, reddit contractum, etiam iure naturæ, validum.*

12 *Supplet hunc defectum solum, quando error est prudens.*

13 *Conualidat contractum, saltem quo ad effectus.*

14 *Conualidare solùm potest, inualidum, ex defectu consensus.*

15 *Conualidat etiam, quando error est solùm concomitans.*

16 *Hinc efficaciter probatur, conualidare etiam gesta, quando datur error communis.*

RA-

RATIO DVBITANDI.

2 SIcut error, ortus ex dolo Tertij, iure ciuili, operationem non irritat, quando error contingit, non circa substantialia, sed solùm circa circunstantiam aliquā accidentalem; Ita à fortiori illam non irritabit, similis error, ortus ex merà deceptione ipsius Operantis, cum nullus omnino tunc dolus interueniat. Difficultas tamen adhuc non leuis est; An, stante etiam errore circa substantialia; in quo casu, Operatio, ex defectu consensus, iure naturæ, est inualida; Ius ciuile, illam aliquando conualidet: Hinc enim facilè constabit, quæ sit, in Principe, potestas, ac Voluntas in ordine ad Reipublicæ bonum procurandum, & ad eiusdem perturbationes vitandas.

3 Emptio ergo ista, non videtur, iure ciuili, fuisse valida; Quia non fuit valida, iure naturæ, ex defectu consensus, cum error, fuerit circa substantialia ipsius emptionis; scilicet, circa Gemmæ virtutem, ac qualitatem connaturalem, quæ ad materiam emptionis pertinet, non minus quam ipsa Gemma. Stante enim hoc errore, dari non potuit consensus, ad emptionis valorem, iure naturæ, necessarius. Si autem emptio, iure naturæ, fuit inualida; iure ciuili, valida esse non potuit; quia ius ciuile, supponit ius naturæ, in eoque fundatur. Si ergo iure naturæ fuit inualida, fuit etiam inualida, iure ciuili.

NOTABILIA.

4 ADuertendum est primò; Principem, sicut Rempublicam conseruare tenetur, eiusque tranquillitatem, ac pacem, quantum potest, procurare, & perturbationes vitare; Ita potestatem habere, præstandi quidquid ad hoc, est necessarium. Hinc est, vt, non solùm de bonis subditorum, sed etiam de vità disponere possit, quando hoc ad Reipublicæ bonum, est necessarium. Vnde, tempore belli, Milites obligare potest, vt militent, & certum locum in bello teneant, etiam si, ex hoc, manifestum vitæ periculum eis immineat; & tempore pestis, Medicis præcipere potest, vt pestilentià laborantibus, quamuis cum vitæ periculo medeantur. Denique de subditorum bonis, de facto, disponit, in lege præscriptionis, bona vnius in alium transferendo, ad tollendas lites, & alia inconuenientia vitanda. Eodem ergo modo, de ijsdem bonis disponere potest, etiam in contractibus, vim illis tribuendo, rerum dominia transferendi, sicut tribuit præscriptioni.

5 Aduertendum est secundò; Ius ciuile, aliquibus contractibus, quamuis, iure naturæ, inualidis, hanc vim de facto tribuisse; In lege enim, *Iulianus 24. ff. de act. empt.* expressè deffinitur. Venditionem, in quà Venditor, rem vitiosam ignoranter vendit, tacendo vitium, esse validam. Similiter, cōtractibus, ex errore antecedenti celebratis, con-

concedit actionem redhibitoriam, per quam Venditor cogi possit, vt pretium restituat, & rem venditam sibi accipiat, sicque contractus rescindatur; quod fieri non posset, si contractus non fuisset validus. His autem contractibus, Ius, valorem contulit, vt Contrahentibus tolleretur occasio fingendi errorem, sicque maxima vitaretur confusio, ac perturbatio, quæ, alias, ex hac fictione oriretur in Republicâ. Sicut præscriptioni vim dedit rerum dominia transferendi, vt sic, & lites, & dominiorum incertitudo, tollerentur. His positis.

RESOLVTIO.

6 RESpondetur; Emptionem factam à Titio, iure ciuili, fuisse validam, quamuis, iure naturæ, esset inualida. Ita *Molina tom.2. d.353. num.*8. *Lessius lib.2. c.17. d.5. num. 31. Nau. cap.23. num.89. Sotus lib.6. quæst.3. ar.2. circa 6. concl. & in 4. d. 27. qu.1. ar.2. concl.1. Henriq. lib. 11. de matr. c.1. num.3. Medina c. de rest. quæst.33.* & alij communiter apud istos.

7 Probatur autem primò; Quia in *l. Iulianus* 24. *ff. de actio. empt.* Venditio, in quâ, Venditor, rem vitiosam scienter vendidit, tacendo vitium, iure ciuili, dicitur valida; sed ex illâ, ortam esse Emptori actionem ad repetendum à Venditore, non solùm excessum pretij, sed etiam damnum, quod inde passus est; ad quod tamen damnum, *per dictam l.* Venditor non tenetur, quando rem vitiosam vendidit ignoranter. Dolus autem, in hac venditione, fuit circa substantialia; fuit enim circa vitium rei, & consequenter venditio ista, stando in iure naturæ, erat irrita. Ergo, iure ciuili, potest esse validus contractus, licet, iure naturæ, sit inualidus; ideoque potuit etiam emptio, ex errore, facta à Titio, esse iure ciuili valida, quamuis iure naturæ fuerit inualida.

8 Secundò; Quia, in huiusmodi contractibus, ex dolo, siue errore antecedenti celebratis; Ius ciuile concedit actionem redhibitoriam, per quam cogi potest Venditor, vt restituat pretium acceptum, & rem venditam sibi accipiat, ac rescindi iubet contractum; Ergo contractus præsumitur à iure validus; si enim esset irritus, rescissione non indigeret, idemque colligitur etiam apertè, *ex l. aliter, & seq. ff. de contrah. empt.* Contractus autem, ex dolo, siue errore antecedenti, celebrati, quando error est circa substantialia contractus; vt accidit in emptione suprapositâ, sunt iure naturæ irriti. Ergo contractus, iure naturæ, irriti, possunt esse, iure ciuili, validi. Atque ita, est de facto, emptio Gemmæ.

9 Tertiò; Quia Ius ciuile, cum habeat dominium in bona subditorum, propter bonum commune, supplere potest defectum consensus ipsius Contrahentis decepti, sicque reddere contractum, in vtroque foro, omnino validum; vt sic tollatur occasio Contrahentibus

bus errorem fingendi, ex quà fictione, maxima oriretur perturbatio, ac confusio in Republicà; cum ergo *ex l. Iulianus*; *ex l. aliter*; *&* *ex alijs similibus*; habeamus; Ius ciuile, contractus ex dolo, vel errore antecedenti, celebratos, reddere validos; Dicendum est; Ius ciuile, eos reddere validos, etiam in foro conscientiæ, supplendo defectum consensus, ac voluntarij ad valorem naturalem requisiti; Ex hoc enim, nullum sequitur absurdum, & sic melius consulitur bono communi. Hoc autem posito, emptio Gemmæ, fuit omnino valida in vtroque foro; supplente Iure, defectum consensus circa vitium rei, ad valorem emptionis necessariò requisiti.

10 Quartò; Quia ius ciuile, sicut propter bonum commune irritare potest contractus, aliàs iure naturæ, validos. Ita è contra, non est cur reddere non possit, iure ciuili, validos eos, qui alias, iure naturæ, sunt inualidi. Ergo validam, iure ciuili, reddere potuit emptionem Gemmæ, quamuis alias iure naturæ, esset inualida.

OBIECTIONIS SOLVTIO.

11 Ad rationem in contrarium; patet responsio; Dicendum enim est, Emptionem fuisse validam & iure ciuili, & iure naturali; quia ius, & potuit, & propter bonum commune, voluit, supplere defectum consensus, ad eius valorem iure naturæ, necessariò requisiti.

COROLLARIA.

12 Colligitur ex dictis primò; Ius positiuum, in contractibus, ex errore antecedenti circa substantialia celebratis, supplere defectum consensus, solùm, quando error est prudens, ac inuincibilis, non verò quando est vincibilis, ac fatuus; Sicut rescindit contractus metu celebratos, solùm, quando metus est cadens in constantem virum; & sicut reddit validos actus, ac gesta, per iudicem habentem titulum coloratum, solùm, quando error communis est inuincibilis, non verò quando est crassus, vel supinus; Quia error crassus, vel supinus æquiparatur scientiæ *ex c. 2. de constit. in 6.* & probat *Sanchez lib. 3. matrim. d. 22. n. 8.*

13 Secundò dici etiam posse; quod Ius positiuum, quamuis efficere non possit, vt contractus, alias iure naturæ inualidi, validi sint, in ratione contractus, & quoad essentiam, eo quod implicet, quod detur contractus, & quod legitimus duorum consensus non interueniat; Statuere tamen potest, vt sint validi quoad effectum, ita vt habeant omnes effectus, quos haberent, si essent, consensu explicito, celebrati V. G. vt per eos transferatur dominium, & oriatur in Contrahentibus mutua obligatio. Quia, cum translatio dominij, & mutua Contrahentium obligatio, quæ ex contractu consurgit, ad contractus essentiam non pertineat; sed sit effectus ipsius; nihil obstat, quin per leges

leges humanas, fieri possit; sicut etiã leges humanæ, in multis casibus, sine Dominorum consensu, rerum dominium in alios transferunt: vt patet in legibus præscriptionis.

14 Tertiò; Ius humanum, non omnem Contractum, iure naturæ irritum, posse efficere validum, sed eum solùm, qui est irritus ex defectu legitimi consensus Contrahentium; Quia eorum consensum supplere potest. Hinc autem fit, vt si contractus sit irritus, ex defectu materiæ; vt est, contractus vsurarius, in quo, pro mutuo datur pretium, vel aliquid pretio æstimabile; illum reddere non possit validum, quia materiæ defectum supplere non potest, sicut supplere potest defectum consensus, cum consensus sit causa efficiens, & hæc ab aliquo extrinseco suppleri possit; Vnde etiam est, vt in Matrimonio, Contrahentium consensus suppleri possit à Deo; Tum quia, consensus est causa efficiens Matrimonij, & hæc à Deo suppleri potest; Non minus enim Deus efficere potest, vt sine mutuo Coniugum consensu oriatur inter illos vinculum, indissolubile, & mutua corporum translatio, quam calefacere possit sine igne. Tum quia, Deus, maius dominium habet in corpora coniugum, quam habeant ipsimet Coniuges; Cum ergo, ipsi, eo quod suorum corporum sint Domini; eorum dominium in alium transferre possint; à fortiori hoc idem poterit Deus. Hæc tamen potestas, in ordine ad Matrimonium, in nulla Republicà, neque Ecclesiasticà, neque sæculari reperitur, sed in solo Deo, vt benè pobat *Sanch. lib. 2. matrim. d. 27.*

15 Quartò; Quæ dicta sunt de dolo, siue errore antecedenti, & dante causam contractui; idem omnino dicendum esse de errore concomitante, & incidente in Contractum, Quia argumenta, quæ probant de vno, æquè probant etiam de altero; Cum dolus incidens, causet non voluntarium, sicut antecedens causat inuoluntarium; & vterque æquè tollat consensum, ad valorem actus necessariò requisitum. Neque solùm eædem rationes militant in vtroque dolo, stando in iure naturæ; sed etiam, stando in iure ciuili; Quando enim error, non est circa materiam totalem, sed solùm circa partem materiæ; vt cum quis aureolam vendit, quæ postea magnà ex parte inuenitur, ænea, valida est venditio, quia auri aliquid habuit, & si inauratum aliquid sit, valet venditio, licet aurum putetur, propter eandem rationem: Atque ita statuitur *in l. quid tamen: ff. eodem*.

16 Quintò; Ex hoc valore, quem Ius, propter bonum commune, Contractibus, alias, iure naturæ, inualidis confert; non leue desumi posse argumentum; quod idem Ius, eodem modo, valorem etiam conferat actibus, qui, posito errore communi, ac bonâ Populi fide, fiunt non solùm ab Habente titulum coloratum, sed etiam ab habente solam possessionem Officij: Si enim Respublica, ad vitanda inconuenientia, quæ ex huiusmodi

di Contractuum inualiditate sequerentur, eos conualidat; Cur, posito errore communi, non conualidet actus factos ab Habente possessionem Officij; cum ex horum nullitate, eadem, imo maiora sequantur inconuenientia; Et si ad hos contractus validandos, supplet defectum consensus, ad eorum valorem requisiti ex parte Decepti; Cur etiam, posito errore communi, ad actus, qui fiunt, conualidandos; non suppleat defectum iurisdictionis ad eorum valorem, in Habente possessionem Officij, requisitæ; cum longe minus sit, supplere defectum iurisdictionis, quam defectum consensus, & vterque defectus, eodem modo suppleatur in genere Causæ efficientis. Tam enim Iurisdictio, est causa efficiens valoris in actu, quam Consensus in Contractu. Certè, non apparet; cur Respublica, vnum præstare debeat, & non aliud, cum nonminus vnum, quam aliud conferat ad bonum commune, quod ipsa procurare tenetur. Posito autem, quod Respublica, solùm propter bonam Populi fidem, actus conualidet, & iurisdictionis defectum etiam in Habente solam possessionem Officij suppleat, quot perturbationes vitantur, & quot perplexitatibus, ac angustijs liberantur Conscientiæ, cum præsertim nullum hinc sequatur inconueniens. Sed de hoc fusius suo loco.

QVAESTIO XXXVIII.

An error incidens in Operationem, illam, iure naturæ, irritet.

CASVS.

1 TITIVS, Gemmam emit, falsò putans, illam specialem habere virtutem contra morbos oculorum, quam verè non habebat; Eam tamen empturus, etiamsi talem virtutem non habuisset; Et hoc nullà prius adhibità diligentià, ad rei veritatem cognoscendam. Quæritur; Vtrum emptio ista, iure naturę, fuerit valida.

SVM-

SVMMARIVM.

3 *Error incidens in emptionem, an eam irritet.*
6 *Verè non irritat.*
7 *Non tollit voluntatem absolutam emendi.*
8 *Error supponitur vincibilis.*
9 *Non tollit voluntatem emendi rem, quacumque circumstantiâ positâ.*
10 *Non est circa materiam emptionis adæquatam.*
11 *Cur, cum errore circa materiã sit valida emptio, & non Matrimonium.*
12 *Ignorantia, & error concomitans, dummodo non sint circa materiam adæquatam, contractum non vitiant.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CAsus hic, à præcedenti differt, primò, quia, ibi error, in Emptore, supponitur antecedens, & dans causã Contractui, hic verò concomitãs, & incidens in contractum. Secundò; quia error, ibi supponitur omnino inuincibilis, hic verò vincibilis. Proponitur autem, & vt melius appareat diuersus modus, quo Voluntas, posito vtroque errore, operatur; & vt constet, quæ libertas, ad valorem, ex parte actus, requiratur, ac sufficiat.

3 Aliquibus ergo, Emptio videtur non fuisse valida. Ita *Pilliuc.to.2. tr.25. c.6. num. 17. & Merolla d.1. c.2. d.21. dif.5. num.963.*

4 Primò; Quia, si quis contrahat Matrimonium cum Liâ, putans esse Rachelem, quamuis sit dispositus ad contrahendum cum illâ, etiam si sciret, esse Liam, adhuc Matrimonium illud, est nullum; Sed similem voluntatem habuit Titius in emptione Gemmæ; Vtrobique enim datur ignorantia concomitans circa materiam contractus; Ergo emptio facta à Titio fuit nulla; Ideo enim Matrimonium est nullum, quia, ratione Ignorantiæ concomitantis, non est voluntarium, quamuis non sit inuoluntarium. Sed etiam emptio Gemmæ, propter eandem rationem; non fuit voluntaria, quamuis non fuerit inuoluntaria. Ergo etiam Emptio Gemmæ fuit nulla.

5 Secundò; Quia, ad hoc, vt Matrimonium sit validum, requiritur expressus Contrahentium consensus, & vt contractus expresse, ac positiuè sit voluntarius. Ergo hoc totum requiretur etiam, ad hoc, vt emptio, iure naturæ, sit valida; Non minus enim emptio, est contractus onerosus, quam Matrimonium; Imo, inter hos contractus, nulla videtur esse diuersitas, nisi in hoc, quod materia Matrimonij, est persona Contrahentium; materia verò emptionis, est res quæ emitur. Sicut igitur in Matrimonio, error tollit positiuum consensum; ita illum tollet in emptione.

RESOLVTIO.

6 REspondetur tamen; emptionem factam à Titio, iure natu-

naturæ, fuisse validam. Ita *Vasq. 1. 2. d. 13. c. 4. num. 30. Molina tom. 2. c. 352. num. 13. Sanc. lib. 1. matr. d. 64 num. 6. & d. 65. Medina Cod. de restit. quæst. 33. Sylvester v. culpa. quæst. 7.* & alij apud istos.

7 Primò; Quia error, quem Titius habuit, fuit non circa Gemmam, sed circa specialem eius virtutem; Hic autem, non impediuit voluntatem absolutam emendi Gemmam, independenter ab eà virtute: Potuit ergo Titius, cum eo errore, habere voluntatem absolutam emendi Gemmam, & consequenter emptio Gemmæ esse perfectè voluntaria, ac libera, sicque stando in iure naturæ, valida.

8 Secundò, Quia error, quem Titius habuit, fuit vincibilis, vt in casu supponitur; Error autem vincibilis, causat voluntarium saltem indirectè. Cum ergo Titius habuerit voluntatem absolutam emendi Gemmam, & vincibiliter errans circa eius virtutem, virtualiter illam emere voluerit etiam sine tali virtute, videtur habuisse voluntatem, ad emptionis valorem sufficientissimam, stando in iure naturæ.

9 Tertiò; Quia, si Titius explicitè hanc voluntatem habuisset: *Volo emere hanc Gemmam, siue habeat, siue non habeat virtutem contra morbum oculorum;* Emptio fuisset sufficientissimè voluntaria, ac valida; Nihil enim ei deesset ad valorem, sicut nihil deesset ad valorem Matrimonij, si haberet animum contrahendi cum muliere præsente, quæcumque illa esset; quamuis per errorem putaret, esse Rachelem. Sed Titius, similem habuit voluntatem circa Gemmã; Illam enim emere voluit absolutè, siue haberet, siue non haberet virtutem contra morbum oculorum; alioquin error non fuisset concomitans, sed antecedens, nec fuisset vincibilis, sed inuincibilis. Ergo valida etiam fuit illius emptio, non obstante errore circa eius virtutem; Error enim non impediuit voluntatem, ad eius valorem sufficientem.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

10 AD rationes in contrarium, respondetur; ad primam; Disparitatem esse primò, quia in Matrimonio, error supponitur circa Personam, quæ est materia adæquata Matrimonij; In emptione verò, error supponitur, non circa Gemmam, quæ est emptionis materia, sed solùm circa Gemmæ qualitatem, siue circunstantiam aliquã materiæ, sine quà dari potest consensus, & voluntas circa ipsam materiam. Secundò; quia; in Matrimonio, error supponitur inuincibilis; in emptione verò vincibilis. Ex vtroque autem hoc capite, error circa Personam, reddit Matrimonium non voluntarium; quæ duo, cum non reperiantur in errore circa Gemmæ virtutem, consequenter error circa illam, non erit sufficiens ad reddendam emptionem Gemmæ non voluntariam, & inualidam.

Ad

RATIONES DVBITANDI.

2 ERror antecedens, siue ex quo aliquis mouetur ad operandum, aut contrahendum, oriri potest aliquando ex dolo alterius, cum quo contrahitur, aliquando ex dolo alicuius Tertij, aliquando denique ex merâ ipsius Contrahentis deceptione. Quando error oritur ex dolo alterius Contrahentis, Iura in odium ipsius decipientis, contractum irritant. Vt *Quaest. praeced.* dictum est. Quaeritur nunc; an illum irritent etiam, quando error oritur ex dolo Tertij, & consequenter, an Caius, venditionis contractum rescindere potuerit.

3 Ratio autem dubitandi est. Quia ex vno capite, videtur non potuisse. Venditio enim facta à Caio, spectato tam iure naturae, quàm iure ciuili, fuit omino valida, spectato quidem iure naturae; Quia error, vel dolus non fuit circa substantialia venditionis, sed solùm circa causam inductiuam ad vendendum; & alias, nulla interuenit iniuria partis. Spectato verò iure positiuo; Quia nullum extat ius positiuum, quod similem contractum irritum reddat, nisi quando alter contrahens est doli particeps. Si autem venditio fuit valida, rescindi non potuit; alias, omnes contractus rescindi possent, oriretur que magna confusio, ac perturbatio in Republicâ.

4 Secundò; Quia, quando contractus, ex alterâ saltem parte, est completus, iuxta *L. Iulianus* 14. *ff. de act. empti in princ.* non datur Decepto actio ad contractum rescindendum, sed solùm ad repetendum à Venditore totum id, quod Emptor, detecto errore, non dedisset. Cum ergo Sempronius iam pretium dederit, sicque contractum impleuerit, illum Caius rescindere non potuit.

5 Ex alio verò capite; videtur potuisse; Quia venditio, sicut & caeteri contractus, semper censentur celebrati sub tacitâ conditione; *si causa inducens ad contrahendum, subsistat*; Si quis enim, ex errore putans, aliquam Mulierem esse nobilem, vel diuitem, cum ea contrahat sponsalia de futuro, quae alias non contraxisset; ea, errore detecto, dissoluere potest, vt fusè probat, *Sanch. lib.* 1. *matr. d.*63. Cum ergo, in venditione, causa inducens ad vendendum, non fuerit subsistens, poterit Caius; errore detecto, venditionem rescindere.

6 Tertiò; Quia, cum deceptio fuerit circa rem magni momenti, Deceptus meritò non censetur consentire voluisse; Ergo, in conscientiâ, rescindi potuit venditio: Ita *Lessius lib.* 2. *c.*17. *d.*5. *num.*31.

NOTABILIA.

7 ADuertendum est primò: Duo dari genera contractuũ onerosorum. Quidam enim sunt essentialiter omnino imperfecti, eo quod, ex naturâ suâ, sint via ad alium contractum; vt est contractus sponsalium, qui est via ad Matrimonium; & quaelibet promissio mu-

mutua, quæ ad alium contractum in futurum celebrandum ordinatur. Alij verò sunt essentialiter, omnino in se, perfecti, eo quod sint in se vltimò consummati, nec sint via ad alium contractum; vt sunt contractus emptionis, locationis, Matrimonij, &c.

8 Aduertendum est secundò; Tripliciter errare posse Contrahentem, circa causam inductiuam ad contrahendum. Primò, si putet, rem, à se, per contractum, comparandam, non habere aliquod vitium, quod re verà habet; vt, si quis ignoranter emat equum infirmum. Secundò; si putet, rem illam, aliquam habere virtutem, quā re vera non habet, licet nullum habeat vitium; vt, si quis emat gemmam, putans, eam habere virtutem ad curandum aliquem morbum, quam verè non habet. Tertiò denique, si putet, habere aliquam circunstantiam accidentalē, quam non habet; vt, si quis emat frumentum, putans, eius pretium, propter penuriam, esse augendum, cum tamen propter superuenientem abundantiam, verè sit minuendum. His positis.

RESOLVTIO.

9 AD Casum respondetur; Validam fuisse tritici venditionem, factam à Caio, non solùm iure naturæ, sed etiam iure ciuili; ideoque illam, errore detecto, rescindere non potuisse. Ita *Sanch. lib.1. matr. d. 64. num. 5. Lessius lib.2. c.17. d. 5. num. 31. Molina tom.2. d.352. num.11. Becan.to.2. c.13. num.13. Medina c. de rest. quæst.33.* & alij communiter.

10 Probatur autem; Tum propter rationes superius allatas; Quia error, vel dolus, non fuit circa substantialia contractus; fuit enim solùm circa valorem tritico ab extrinseca copia, vel penuria, prouenientem, qui valor, est rei omnino extrinsecus, & accidentalis, vt patet ex dictis; Et alias, nulla interfuit partis iniuria. Tum quia, alias, sequeretur, quod, si quis, ad frumentum, vel vinum, aut aliud quid simile vendendum induceretur; eo quod falsò putaret, post aliquot dies, superuenturum triticum, vel vinum in magnà abundantià, Sicque ipsius pretium esse minuendum, nulla esset venditio, vel saltem illam pro libito rescindere posset; quod tamen, sine maximo absurdo, & maximà Reipublicæ perturbatione, concedi non potest.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

11 AD rationes autem dubitandi pro parte oppositâ, facilè respondetur; Ad primam; Contractus essentialiter imperfectos, qualis est, contractus sponsalium, semper censeri celebratos sub tacità conditione, *si causa inducens ad contrahendum, subsistat;* Promissio enim, cum sit lex quædam priuata, vltra promittentis voluntatem non obligat; Intentio autem, ac virtualis voluntas promittentium, est; si causa, propter quam ad

ad promittendum inducuntur, subsistat. At verò contractus perfecti, sub hac tacitâ conditione non celebrantur, nisi quando causa inductiua, est simul etiam materialis, vel aliquo modo pertinens ad materialem; Vt, cum quis à virtute gemmæ mouetur ad eam emendam; tunc enim, virtus gemmæ, non solùm est causa inductiua ad emendum, sed pertinet etiam ad materiam emptionis. Cum ergo, in casu proposito, Causa inductiua ad vendendum, nullo modo ad materiam venditionis pertineat, sed omnino sit illi extrinseca, contractus non fuit celebratus, sub cōditione quod causa subsisteret, sed absolutè; ideoque fuit validus independenter ab eius veritate, nec rescindendus, cum nulla data fuerit causa rescindendi; Quod enim Titius, causam dederit; in ordine ad contractum rescindendum, perinde fuit, ac si Caius, à se ipso fuisset deceptus.

12 Ad secundam, respondetur; Errorem, non fuisse circa aliquid magni momenti, intrinsecum venditioni, sed solùm circa aliquid extrinsecum. Hoc autem, ad reddendum contractum nullum, vel ad illum rescindendum, non sufficit; alioqui daretur occasio contrahentibus, errorem fingendi, nec vllus vnquam daretur contractus firmus; sed de cuiuscunque valore dubitari semper posset.

COROLLARIA.

13 Colligitur ex dictis primò; Quando dolus circa causam inductiuam ad contrahendum, trahit secum errorem circa substantialia contractus; vt cum quis ad contrahendum inducitur, putans, quod res per contractum acquirenda, aliquam habeat virtutem, quam non habet, vel non habeat aliquod vitium, quod habet; contractum esse nullum, ac rescindendum quo ad factum: quia, sicut Venditor, dum rem aliquam vendit, eius qualitatem ignorans, perinde est, ac si rem vnam pro aliâ venderet, eo quod rerum qualitates, in contractu venditionis, sint circunstantiæ substantiales, & ad eius materiam pertineant, non minus quam res ipsa; Ita, in emptione, dum Emptor, rem aliquam emit, putans, habere aliquam perfectionem, seu qualitatem connaturalem, quàm verè non habet; vel non habere defectum ei non connaturalem, quē verè habet; nulla est emptio, quia error est circa substantialia contractus. Vnde deceptus, in conscientiâ, contractum implere non tenetur, sed potest resilire.

14 Secundò, Si Venditor, in contractus celebratione, dicat, se nolle de vitio rei occulto teneri, sed emptorem suo periculo rem illam emere debere, si velit, & re verâ vitium ignoret; Tunc, contractum esse validum; quia Emptor, illam tunc emere vellet etiam cum vitio occulto; sicque contractus esset perfectè

fectè voluntarius. Imo, si pretium, tempore contractus, spectatis circunstantijs, & rei apparentiâ, ipsi rei esset æquale: Tunc, quamuis postea detegetur vitium, quo detecto, iam pretium ficret excedens, Vēditor tamen ad nihil teneretur; quia Emptor, pretio iusto, rem illam emit, attentis circunstantijs, quæ tempore contractus aderant, & vitij occulti periculum in se suscepit. *Mol. d. disp. 353. num. 15.*

15 Tertiò; Titium, qui dolo Caium, ad triticum vendendum induxit, teneri ex iustitiâ ad omnia damna, quę Caius ex tali venditione passus est, & ad illum restituendum in integrum; Suo enim dolo, sicut fuit causa iniusta venditionis, ita fuit causa iniusta omnium damnorum, quæ ex illâ sunt subsecuta. Causa autē iniusta damni, ad illud resarciendum tenetur.

16 Quartò; Si Sempronius, conscius fuisset doli, in eo casu, posse Caium contractum non implere, sed ab eo recedere; Quia iam Sempronius censeretur doli particeps; dolum enim manifestare, vel impedire tenebatur; ideoque, non manifestando, peccasset contra iustitiā, & iniuriam Caio fecisset; sicque; in conscientiâ, illū in integrū restituere teneretur, non solùm rem per contractum acquisitam restituendo, sed etiam resarciendo dāna, quæ Caius ex ea venditione passus esset; fuisset enim omnium illorum damnorum causa iniusta.

17 Quintò; Idem omnino dicendum esse, etiamsi Sempronius doli conscius non fuisset, sed tamen vincibiliter ignorasset, ignorantiâ mortaliter vincibili; teneretur enim similiter non solùm ad dissolutionē contractus, sed etiam ad damnorum restitutionem; Quia ipsius culpâ, secuta fuissent, eo quod Ignorantia mortaliter vincibilis, non excuset à culpâ; cum causet voluntarium saltem indirectum. Si tamen ignorantia fuisset vincibilis solùm venialiter; tunc probabile est, fore, vt ipse neque sub veniali ad restitutionem teneretur; quia obligatio in materiâ graui, non potest esse nisi sub peccato graui; obligatio enim pendet ex materiæ grauitate posito pręcepto naturali, vel positiuo; neque vllus vnquam dicet, aliquem sub veniali tantùm obligari ad restitutionem centum, vel mille aureorum, nec posse hoc peccato liberari, nisi proponat restituere. *Less. lib. 2. cap. 7. dub. 6. num. 28.*

QVAESTIO XXXVII.

An error; ortus ex merâ deceptione ipsius Operantis, operationem, iure ciuili, reddat inualidam.

CASVS.

1 TITIVS, falsò putans, Gemmam quandam, habere virtutem contra febres acutas, illam emit summo pretio iusto, eo pretio nunquam empturus, si veritatem cognouisset; huius tamen erroris Venditore omnino inscio. Postea verò, experimento comperit, Gemmam, illâ virtute non esse præditam; Quæritur; Vtrum emptio illa, iure ciuili, fuerit valida.

SVMMARIVM.

2 *Error, an contractus, iure naturæ, irritos, irritet etiam semper, iure ciuili.*

4 *Quam potestatem babeat Respublica, in ordine ad contractus.*

5 *De facto, aliquos contractus, iure naturæ, irritos, conualidat.*

6 *Emptio, ex solâ Emptoris deceptione, orta, iure ciuili est valida.*

7 *Ius ciuile, quandonam det actionem ad contractum rescindendum.*

8 *Et quando concedat actionem redhibitoriam.*

9 *Respublica, supplere potest defectum consensus ad valorem requisiti.*

10 *Irritare potest contractus, iure naturæ, validos.*

11 *Dum supplet defectum consensus, reddit contractum, etiam iure naturæ, validum.*

12 *Supplet hunc defectum solum, quando error est prudens.*

13 *Conualidat contractum, saltem quo ad effectus.*

14 *Conualidare solùm potest, inualidum, ex defectu consensus.*

15 *Conualidat etiam, quando error est solùm concomitans.*

16 *Hinc efficaciter probatur, conualidare etiam gesta, quando datur error communis.*

RA-

RATIO DVBITANDI.

2 Sicut error, ortus ex dolo Tertij, iure ciuili, operationem non irritat, quando error contingit, non circa ſubſtantialia, ſed ſolùm circa circunſtantiam aliquã accidentalem; Ita à fortiori illam non irritabit, ſimilis error, ortus ex merà deceptione ipſius Operantis, cum nullus omnino tunc dolus interueniat. Difficultas tamen adhuc non leuis eſt; An, ſtante etiam errore circa ſubſtantialia; in quo caſu, Operatio, ex defectu conſenſus, iure naturæ, eſt inualida; Ius ciuile, illam aliquando conualidet: Hinc enim facilè conſtabit, quæ ſit, in Principe, poteſtas, ac Voluntas in ordine ad Reipublicæ bonum procurandum, & ad eiuſdem perturbationes vitandas.

3 Emptio ergo iſta, non videtur, iure ciuili, fuiſſe valida; Quia non fuit valida, iure naturæ, ex defectu conſenſus, cum error, fuerit circa ſubſtantialia ipſius emptionis; ſcilicet, circa Gemmæ virtutem, ac qualitatem connaturalem, quæ ad materiam emptionis pertinet, non minus quam ipſa Gemma. Stante enim hoc errore, dari non potuit conſenſus, ad emptionis valorem, iure naturæ, neceſſarius. Si autem emptio, iure naturæ, fuit inualida; iure ciuili, valida eſſe non potuit; quia ius ciuile, ſupponit ius naturæ, in eoque fundatur. Si ergo iure naturæ fuit inualida, fuit etiam inualida, iure ciuili.

NOTABILIA.

4 Aduertendum eſt primò; Principem, ſicut Rempublicam conſeruare tenetur, eiuſque tranquillitatem, ac pacem, quantum poteſt, procurare, & perturbationes vitare; Ita poteſtatem habere, præſtandi quidquid ad hoc, eſt neceſſarium. Hinc eſt, vt, non ſolùm de bonis ſubditorum, ſed etiam de vità diſponere poſſit, quando hoc ad Reipublicæ bonum, eſt neceſſarium. Vnde, tempore belli, Milites obligare poteſt, vt militent, & certum locum in bello teneant, etiam ſi, ex hoc, manifeſtum vitæ periculum eis immineat; & tempore peſtis, Medicis præcipere poteſt, vt peſtilentià laborantibus, quamuis cum vitæ periculo medeantur. Denique de ſubditorum bonis, de facto, diſponit, in lege præſcriptionis, bona vnius in alium transferendo, ad tollendas lites, & alia inconuenientia vitanda. Eodem ergo modo, de iiſdem bonis diſponere poteſt, etiam in contractibus, vim illis tribuendo, rerum dominia transferendi, ſicut tribuit præſcriptioni.

5 Aduertendum eſt ſecundò; Ius ciuile, aliquibus contractibus, quamuis, iure naturæ, inualidis, hanc vim de facto tribuiſſe; In lege enim, *Iulianus 24. ff. de act. empt.* expreſsè deffinitur. Venditionem, in quà Venditor, rem vitioſam ignoranter vendit, tacendo vitium, eſſe validam. Similiter, cõtractibus, ex errore antecedenti celebratis, con-

concedit actionem redhibitoriam, per quam Venditor cogi possit, vt pretium restituat, & rem venditam sibi accipiat, sicque contractus rescindatur; quod fieri non posset, si contractus non fuisset validus. His autem contractibus, Ius, valorem contulit, vt Contrahentibus tolleretur occasio fingendi errorem, sicque maxima vitaretur confusio, ac perturbatio, quæ, alias, ex hac fictione oriretur in Republicâ. Sicut præscriptioni vim dedit rerum dominia transferendi, vt sic, & lites, & dominiorum incertitudo, tollerentur. His positis.

RESOLVTIO.

6 Respondetur; Emptionem factam à Titio, iure ciuili, fuisse validam, quamuis, iure naturæ, esset inualida. Ita *Molina tom.2. d.353. num.8. Lessius lib.2. c.17. d.5. num. 31. Nau. cap.23. num.89. Sotus lib.6.quæst.3.ar.2. circa 6. concl. & in 4. d. 27. qu.1. ar.2. concl.1. Henriq. lib. 11. de matr. c.1. num.3. Medina c. de rest. quæst.33.* & alij communiter apud istos.

7 Probatur autem primò; Quia *in l. Iulianus 24. ff. de actio.empt.* Venditio, in quâ, Venditor, rem vitiosam scienter vendidit, tacendo vitium, iure ciuili, dicitur validà; sed ex illâ, ortam esse Emptori actionem ad repetendum à Venditore, non solùm excessum pretij, sed etiam damnum, quod inde passus est; ad quod tamen damnum, *per dictam l.* Venditor non tenetur, quando rem vitiosam vendidit ignoranter. Dolus autem, in hac venditione, fuit circa substantialia; fuit enim circa vitium rei, & consequenter venditio ista, stando in iure naturæ, erat irrita. Ergo, iure ciuili, potest esse validus contractus, licet, iure naturæ, sit inualidus; ideoque potuit etiam emptio, ex errore, facta à Titio, esse iure ciuili valida, quamuis iure naturæ fuerit inualida.

8 Secundò; Quia, in huiusmodi contractibus, ex dolo, siue errore antecedenti celebratis; Ius ciuile concedit actionem redhibitoriam, per quam cogi potest Venditor, vt restituat pretium acceptum, & rem venditam sibi accipiat, ac rescindi iubet contractum; Ergo contractus præsumitur à iure validus; si enim esset irritus, rescissione non indigeret, idemque colligitur etiam apertè, *ex l. aliter, & seq. ff. de contrah empt.* Contractus autem, ex dolo, siue errore antecedenti, celebrati, quando error est circa substantialia contractus; vt accidit in emptione suprapositâ, sunt iure naturæ irriti. Ergo contractus, iure naturæ, irriti, possunt esse, iure ciuili, validi; Atque ita, est de facto, emptio Gemmæ.

9 Tertiò; Quia Ius ciuile, cum habeat dominium in bona subditorum, propter bonum commune, supplere potest defectum consensus ipsius Contrahentis decepti, sicque reddere contractum, in vtroque foro, omnino validum; vt sic tollatur occasio Contrahenti-

bus

bus errorem fingendi, ex quâ fictione, maxima oriretur perturbatio, ac confusio in Republicâ; cum ergo *ex l. Iulianus*; *ex l. aliter*; *&* *ex alijs similibus*; habeamus; Ius ciuile, contractus ex dolo, vel errore antecedenti, celebratos, reddere validos; Dicendum est; Ius ciuile, eos reddere validos, etiam in foro conscientiæ, supplendo defectum consensus, ac voluntarij ad valorem naturalem requisiti; Ex hoc enim, nullum sequitur absurdum, & sic melius consulitur bono communi. Hoc autem posito, emptio Gemmæ, fuit omnino valida in vtroque foro; supplente Iure, defectum consensus circa vitium rei, ad valorem emptionis necessariò requisiti.

10 Quartò; Quia ius ciuile, sicut propter bonum commune irritare potest contractus, aliàs iure naturæ, validos. Ita è contra, non est cur reddere non possit, iure ciuili, validos eos, qui alias, iure naturæ, sunt inualidi. Ergo validam, iure ciuili, reddere potuit emptionem Gemmæ, quamuis alias iure naturæ, esset inualida.

OBIECTIONIS SOLVTIO.

11 Ad rationem in contrarium; patet responsio; Dicendum enim est, Emptionem fuisse validam & iure ciuili, & iure naturali; quia ius, & potuit, & propter bonum commune, voluit, supplere defectum consensus, ad eius valorem iure naturæ, necessario requisiti.

COROLLARIA.

12 Colligitur ex dictis primò; Ius positiuum, in contractibus, ex errore antecedenti circa substantialia celebratis, supplere defectum consensus, solùm, quando error est prudens, ac inuincibilis; non verò quando est vincibilis, ac fatuus; Sicut rescindit contractus metu celebratos, solùm, quando metus est cadens in constantem virum; & sicut reddit validos actus, ac gesta, per iudicem habentem titulum coloratum, solùm, quando error communis est inuincibilis; non verò quando est crassus, vel supinus; Quia error crassus, vel supinus æquiparatur scientiæ *ex c. 2. de constit. in 6.* & probat *Sanchez lib. 3. matrim. d. 22. n. 8.*

13 Secundò dici etiam posse; quod Ius positiuum, quamuis efficere non possit, vt contractus, alias iure naturæ inualidi, validi sint, in ratione contractus, & quoad essentiam, eo quod implicet, quod detur contractus, & quod legitimus duorum consensus non interueniat; Statuere tamen potest, vt sint validi quoad effectum, ita vt habeant omnes effectus, quos haberent, si essent, consensu explicito, celebrati V. G. vt per eos transferatur dominium, & oriatur in Contrahentibus mutua obligatio. Quia, cum translatio dominij, & mutua Contrahentium obligatio, quæ ex contractu consurgit, ad contractus essentiam non pertineat; sed sit effectus ipsius; nihil obstat, quin per leges

leges humanas, fieri possit; sicut etiā leges humanæ, in multis casibus, sine Dominorum consensu, rerum dominium in alios transferunt: vt patet in legibus præscriptionis.

14 Tertiò; Ius humanum, non omnem Contractum, iure naturæ irritum, posse efficere validum, sed eum solùm, qui est irritus ex defectu legitimi consensus Contrahentium; Quia eorum consensum supplere potest. Hinc autem fit, vt si contractus sit irritus, ex defectu materiæ; vt est, contractus vsurarius, in quo, pro mutuo datur pretium, vel aliquid pretio æstimabile; illum reddere non possit validum, quia materiæ defectum supplere non potest, sicut supplere potest defectum consensus, cum consensus sit causa efficiens, & hæc ab aliquo extrinseco suppleri possit; Vnde etiam est, vt in Matrimonio, Contrahentium consensus suppleri possit à Deo; Tum quia, consensus est causa efficiens Matrimonij, & hæc à Deo suppleri potest; Non minus enim Deus efficere potest, vt sine mutuo Coniugum consensu oriatur inter illos vinculum, indissolubile, & mutua corporum translatio, quam calefacere possit sine igne. Tum quia, Deus, maius dominium habet in corpora coniugum, quam habeant ipsimet Coniuges; Cum ergo, ipsi, eo quod suorum corporum sint Domini; eorum dominium in alium transferre possint; à fortiori hoc idem poterit Deus. Hæc tamen potestas, in ordine ad Matrimonium, in nulla Republicà, neque Ecclesiasticà, neque sæculari reperitur, sed in solo Deo, vt benè pobat *Sanch. lib.2. matrim. d.27.*

15 Quartò; Quæ dicta sunt de dolo, siue errore antecedenti, & dante causam contractui; idem omnino dicendum esse de errore concomitante, & incidente in Contractum, Quia argumenta, quæ probant de vno, æquè probant etiam de altero; Cum dolus incidens, causet non voluntarium, sicut antecedens causat inuoluntarium; & vterque æquè tollat consensum, ad valorem actus necessariò requisitum. Neque solùm eædem rationes militant in vtroque dolo, stando in iure naturæ; sed etiam, stando in iure ciuili; Quando enim error, non est circa materiam totalem, sed solùm circa partem materiæ; vt cum quis aureolam vendit, quæ postea magnâ ex parte inuenitur, ænea, valida est venditio, quia auri aliquid habuit, & si inauratum aliquid sit, valet venditio, licet aurum putetur, propter eandem rationem: Atque ita statuitur *in l. quid tamen: ff. eodem.*

16 Quintò; Ex hoc valore, quem Ius, propter bonum commune, Contractibus, alias, iure naturæ, inualidis confert; non leue desumi posse argumentum; quod idem Ius, eodem modo, valorem etiam conferat actibus, qui, posito errore communi, ac bonâ Populi fide, fiunt non solùm ab Habente titulum coloratum, sed etiam ab habente solam possessionem Officij: Si enim Respublica, ad vitanda inconuenientia, quæ ex huiusmodi

di Contractuum inualiditate sequerentur, eos conualidat; Cur, posito errore communi, non conualidet actus factos ab Habente possessionem Officij; cum ex horum nullitate, eadem, imo maiora sequantur inconuenientia; Et si ad hos contractus validandos, supplet defectum consensus, ad eorum valorem requisiti ex parte Decepti; Cur etiam, posito errore communi, ad actus, qui fiunt, conualidandos; non suppleat defectum iurisdictionis ad eorum valorem, in Habente possessionem Officij, requisitæ; cum longe minus sit, supplere defectum iurisdictionis, quam defectum consensus, & vterque defectus, eodem modo suppleatur in genere Causæ efficientis. Tam enim Iurisdictio, est causa efficiens valoris in actu, quam Consensus in Contractu. Certè, non apparet; cur Respublica, vnum præstare debeat, & non aliud, cum nonminus vnum, quam aliud conferat ad bonum commune, quod ipsa procurare tenetur. Posito autem, quod Respublica, solùm propter bonam Populi fidem, actus conualidet, & iurisdictionis defectum etiam in Habente solam possessionem Officij suppleat, quot perturbationes vitantur, & quot perplexitatibus, ac angustijs liberantur Conscientiæ, cum præsertim nullum hinc sequatur inconueniens. Sed de hoc fusius suo loco.

QVAESTIO XXXVIII.

An error incidens in Operationem, illam, iure naturæ, irritet.

CASVS.

1 TITIVS, Gemmam emit, falsò putans, illam specialem habere virtutem contra morbos oculorum, quam verè non habebat; Eam tamen empturus, etiamsi talem virtutem non habuisset; Et hoc nullà prius adhibità diligentià, ad rei veritatem cognoscendam. Quæritur; Vtrum emptio ista, iure naturę, fuerit valida.

SVMMARIVM.

3 *Error incidens in emptionem, an eam irritet.*

6 *Verè non irritat.*

7 *Non tollit voluntatem absolutam emendi.*

8 *Error supponitur vincibilis.*

9 *Non tollit voluntatem emendi rem, quacumque circumstantià positâ.*

10 *Non est circa materiam emptionis adaequatam.*

11 *Cur, cum errore circa materiã sit valida emptio, & non Matrimonium.*

12 *Ignorantia, & error concomitans, dummodo non sint circa materiam adaequatam, contractum non vitiant.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CAsus hic, à praecedenti differt, primò, quia, ibi error, in Emptore, supponitur antecedens, & dans causã Contractui, hic verò concomitãs, & incidens in contractum. Secundò; quia error, ibi supponitur omnino inuincibilis, hic verò vincibilis. Proponitur autem, & vt melius appareat diuersus modus, quo Voluntas, posito vtroque errore, operatur; & vt constet, quae libertas, ad valorem, ex parte actus, requiratur, ac sufficiat.

3 Aliquibus ergo, Emptio videtur non fuisse valida. Ita *Filliuc. to.2. tr.25. c.6. num. 17. & Merolla d.1. c.2. d.21. dif.5. num.963.*

4 Primò; Quia, si quis contrahat Matrimonium cum Lià, putans esse Rachelem, quamuis sit dispositus ad contrahendum cum illà, etiam si sciret, esse Liam, adhuc Matrimonium illud, est nullum; Sed similem voluntatem habuit Titius in emptione Gemmae; Vtrobique enim datur ignorantia concomitans circa materiam contractus; Ergo emptio facta à Titio fuit nulla; Ideo enim Matrimonium est nullum, quia, ratione Ignorantiae concomitantis, non est voluntarium, quamuis non sit inuoluntarium. Sed etiam emptio Gemmae, propter eandem rationem; non fuit voluntaria, quamuis non fuerit inuoluntaria. Ergo etiam Emptio Gemmae fuit nulla.

5 Secundò; Quia, ad hoc, vt Matrimonium sit validum, requiritur expressus Contrahentium consensus, & vt contractus expressè, ac positiuè sit voluntarius. Ergo hoc totum requiretur etiam; ad hoc, vt emptio, iure naturae, sit valida; Non minus enim emptio, est contractus onerosus, quam Matrimonium; Imo, inter hos contractus, nulla videtur esse diuersitas, nisi in hoc, quod materia Matrimonij, est persona Contrahentium; materia verò emptionis, est res quae emitur. Sicut igitur in Matrimonio, error tollit positiuum consensum; ita illum tollet in emptione.

RESOLVTIO.

6 REspondetur tamen; emptionem factam à Titio, iure natu-

naturæ, fuiſſe validam. Ita *Vaſq.* 1. 2. *d.* 13. *c.* 4. *num.* 30. *Molina tom.* 2. *c.* 352. *num.* 13. *Sanc. lib.* 1. *matr. d* 64 *num.* 6. *&* *d.* 65. *Medina Cod. de reſtit. quæſt.* 33. *Sylueſter v. culpa. quæſt.* 7. & alij apud iſtos.

7 Primò; Quia error, quem Titius habuit, fuit non circa Gemmam, ſed circa ſpecialem eius virtutem; Hic autem, non impediuit voluntatem abſolutam emendi Gemmam, independenter ab eà virtute: Potuit ergo Titius, cum eo errore, habere voluntatem abſolutam emendi Gemmam, & conſequenter emptio Gemmæ eſſe perfectè voluntaria, ac libera, ſicque ſtando in iure naturæ, valida.

8 Secundò, Quia error, quem Titius habuit, fuit vincibilis, vt in caſu ſupponitur; Error autem vincibilis, cauſat voluntarium ſaltem indirectè. Cum ergo Titius habuerit voluntatem abſolutam emendi Gemmam, & vincibiliter errans circa eius virtutem, virtualiter illam emere voluerit etiam ſine tali virtute, videtur habuiſſe voluntatem, ad emptionis valorem ſufficientiſſimam, ſtando in iure naturæ.

9 Tertiò; Quia, ſi Titius explicitè hanc voluntatem habuiſſet: *Volo emere hanc Gemmam, ſiue habeat, ſiue non habeat virtutem contra morbum oculorum*; Emptio fuiſſet ſufficientiſſimè voluntaria, ac valida; Nihil enim ei deeſſet ad valorem, ſicut nihil deeſſet ad valorem Matrimonij, ſi haberet animum contrahendi cum muliere præſente, quæcumque illa eſſet; quamuis per errorem putaret, eſſe Rachelem. Sed Titius, ſimilem habuit voluntatem circa Gemmã; Illam enim emere voluit abſolutè, ſiue haberet, ſiue non haberet virtutem contra morbum oculorum; alioquin error non fuiſſet concomitans, ſed antecedens, nec fuiſſet vincibilis, ſed inuincibilis. Ergo valida etiam fuit illius emptio, non obſtante errore circa eius virtutem; Error enim non impedi uit voluntatem, ad eius valorem ſufficientem.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

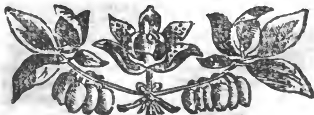
10 AD rationes in contrarium, reſpondetur; ad primam; Diſparitatem eſſe primò, quia in Matrimonio, error ſupponitur circa Perſonam, quæ eſt materia adæquata Matrimonij; In emptione verò, error ſupponitur, non circa Gemmam, quæ eſt emptionis materia, ſed ſolùm circa Gemmæ qualitatem, ſiue circunſtantiam aliquã materiæ, ſine quà dari poteſt conſenſus, & voluntas circa ipſam materiam. Secundò; quia, in Matrimonio, error ſupponitur inuincibilis; in emptione verò vincibilis. Ex vtroque autem hoc capite, error circa Perſonam, reddit Matrimonium non voluntarium; quæ duo, cum non reperiantur in errore circa Gemmæ virtutem, conſequenter error circa illam, non erit ſufficiens ad reddendam emptionem Gemmæ non voluntariam, & inualidam.

Ad

11 Ad secundam, respondetur; dari in emptione, positiuum consensum plenissimè voluntarium circa Gemmam, cum detur eius cognitio, quamuis non detur cognitio virtutis illius; Hic autem consensus, in Matrimonio, dari non potest, cum supponatur, dari errorem circa ipsam Personam, & consequenter deesse cognitionem Personæ ad talem consensum necessariam. Hinc ergo fit, vt emptio cum illo errore potuerit esse valida; Matrimonium verò validum esse non possit; Quia, cum errore circa Personam, dari non potest consensus in illam; sicut cum errore circa Gemmæ virtutem, dari potuit consensus in ipsam Gemmam, eiusque emptionem.

COROLLARIVM.

12 Colligitur ex dictis; Ignorantiam, siue errorem concomitantem, quamuis sit circa circunstantiam aliquam substantialem contractus, dummodo non sit circa ipsam materiam adæquatam, ac totalem, non tollere valorem illius contractus, quia non impedit consensum sufficientem in ipsum contractum: Quamuis enim circunstantiam illam reddat non voluntariam; hoc tamen non impedit, quin res ipsa possit esse sufficienter, & absolute volita; cum Voluntas, in rem illam adhuc positiuè tendere possit per actum absolutum, non tendendo in eius circunstantiam, etiam substantialem, sed ab illà quasi præscindendo. Hæc autem voluntas sufficit ad actus valorem, vt constat ex dictis. Quod si error supponatur vincibilis, tunc neque tollit consensum virtualem, ac implicitum in ipsam circunstantiam ignoratam. Qui enim vult explicitè aliquid, vult simul implicitè, ac virtualiter, quidquid cum illo est necessariò connexum; vnde multò magis datur consensus ad valorem sufficiens.

QVÆ-

QVAESTIO XXXIX.

An metus, præceptorum humanorum violationem impediat.

CASVS.

1 TITIVS, ob homicidium ab eo commissum, detinebatur in Carcere iam morti destinatus. Accidit autem, vt, die quadam, Princeps, cum esset hæreticus, carcerem ingressus, ei libertatem promiserit, si librum quendam hæreticum de religione tractantem, totum legeret; ipse verò, ad libertatem recuperandam, legit. Quæritur. Vtrum mortaliter peccauerit, & in excommunicationem Bullæ Cœnę, inciderit.

SVMMARIVM.

2 *Quid sit metus.*
3 *Libri hæretici lectio, ad saluandam vitam, an liceat.*
9 *Metus probabilis, & improbabilis, quid.*
10 *Metus antecedens, & concomitans, quid.*
11 *Præceptum humanum, quas actiones prohibeat.*
12 *Libri hæretici lectio, ad saluandam vitam, est licita.*
13 *Per illam, nulla Lex violatur.*
14 *Lex humana, non magis obligat, quam positiua Diuina.*
15 *Multa præcepta Ecclesiastica, non obligant cum graui incommodo.*
16 *Ecclesia, an obligare possit cum vitæ periculo.*
17 *Cum datur vitæ periculum, cessat legis obligatio.*
18 *An semper cesset.*
19 *Metus, licet à culpà non excuset, contractus rescindit.*
20 *Libri hæretici lectio, ex se, Religionis contemptum non includit.*
21 *Quando Ecclesia obligare possit, etiam cum vita periculo.*
22 *Sacerdoti, ad Viaticum ministrandum, non licet consecrare in fermento.*
23 *Metus, non solùm iniustè, sed etiam iustè incussus, à legis obligatione excusat.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVamuis Metus, operationes nostras non reddat simplici-

Q ter

ter i nuoluntarias, sicut error, ac ignorantia; Quia tamen, in eis, rationem voluntarij, ac liberi minuit; Quæritur; an ita minuat, vt aliquando saltem, excuset à culpà, & à pœnà, & actuum valorem impediat, & hoc, respectu quorumcumque præceptorum, siue Humanorum, siue Diuinorum, siue Naturalium. Nomine autem metus, *ex Arist.* 2. *Retb. c.*5. Intelligitur communiter, illa animi perturbatio, quæ ex cognitione alicuius mali, vel imminentis, vel probabiliter venturi concipitur.

3 Titius ergo, librum hæreticum legendo, videtur mortaliter peccasse, & in excommunicationem Bullæ Cœnæ incidisse. Ita *Caiet.* 1.2. *quæst.*96. *art.* 4. *&* 2. 2. *qu.* 125. *art.* 3. *&* *in opusc. tom.*3. *tr.* 8. *Adrian. in* 4. *q.* 3. *de clauibus*.

4 Primò; Quia legem Ecclesiasticam violauit, librorum hæreticorum lectionem, sub pœnà excommunicationis prohibentem; *can.* 1. *Bullæ Cœnæ*. Hanc autem, neque ad saluandam vitam, violare poterat; Tum quia, neque ad saluandam vitam, licet peccare; & legis violatio, peccatum est. Tum quia, neque ad saluandam vitam, licet operari contra bonum commune; bonum enim priuatum, nunquam bono communi præferri licitè potest. Legis autem violatio, ac transgressio, est contra bonum cõmune; cum ipsa lex, tota sit propter bonum commune, & ad illud ordinetur.

5 Secundò; Quia non minus Titius, legem Ecclesiasticam, violauit, librum hæreticum legendo ad vitam saluandam, quam Parochus, tempore pestis, sui Episcopi præceptum violasset de non discedendo ab Vrbe, vt Sacramenta petentibus ministraret, si ad saluandam vitam, discessisset; Non minus enim Titius, fecit contra legem, quam Parochus fecisset contra Episcopi præceptum; Sed Parochus, ab Vrbe discedendo, quamuis ad saluandam vitam, verè Episcopi præceptum violasset, ac mortaliter peccasset; Ergo etiam Titius, librum hæreticum legendo, quamuis ad vitam saluandam, legem Ecclesiasticam violauit, ac mortaliter peccauit; & consequenter excommunicationem incurrit.

6 Tertiò; Quia, si mulier, quamuis infimæ conditionis, Titio in carcere sic detento promisisset, se eum à morte liberaturam, si illi Matrimonium promitteret, & ipse promisisset; Promissio illa, quamuis ad saluandam vitam facta, adhuc fuisset obligatoria, & illum verè obligaret. Ergo similiter, libri hæretici lectio, quamuis ad saluandam vitam facta, adhuc fuit violatiua præcepti, & illud verè violauit; sicut enim mortis timor ad impediendam promissionis obligationem non fuisset sufficiens; ita nec fuit sufficiens ad impediendam legis violationem, ac culpam.

7 Quartò; Quia promissio Matrimonij, quamuis facta ad vitam saluandam, non minus obligasset Titium, quam, si ob quemcumque alium finem, fuisset facta. Non minus

minus enim fuisset libera in vno casu quã in alio. Ergo similiter, libri hæretici lectio, quamuis facta ad vitam saluandam, non minus legem Ecclesiasticam violauit, quam si ob quemcumque alium finem, fuisset facta; Sicut enim se habet promissio, in ordine ad producendam obligationem, ita se habet libri hæretici lectio in ordine ad legem violandam. Ergo sicut, in promissione, obligatio non impeditur ex eo, quod promissio fuerit facta ad vitam saluandam; ita in libri hæretici lectione, legis violatio non impeditur ex eo, quod lectio fuerit posita, ad vitam saluandam.

8 Quintò; Quia, si Princeps, Titio vitam promisisset, si carnes die Veneris in Ecclesiasticæ obseruantiæ contemptum comedisset; ipse, comedendo, mortaliter peccasset, quamuis eas ad saluandam vitam comedisset; tenebatur enim, etiam cum mortis periculo, Ecclesiasticas obseruantias non contemnere, neque scandalum, aut signa contemptus, dare. Ergo similiter, mortaliter peccauit, librum hæreticum legendo, quamuis ad saluandam vitam, eum legerit; Non minus enim peruersionis periculum, sibi ex tali lectione imminens vitare tenebatur, quam periculum contemptus legis, ac scandali, ex carnium comestione, proueniens; Nec minus Princeps, libri hæretici lectionem ei obtulit, ad eum peruertendum, quam obtulisset carnium comestionem, ad legem contemnendam.

NOTABILIA.

9 Aduertendum est primò; duplicem dari metum; Primus dicitur iustus, & probabilis, quia à legibus approbatur, ac admittitur, & cadens in constantem Virum, quia in eo, in quem cadit, constantiæ, ac fortitudinis laudem non adimit. Talis autem est, non solùm timor mortis, sed etiam cuiuscumque alterius grauis mali imminentis: vt, mutilationis; longi carceris; exilij diuturni; seruitutis; amissionis gradus honorifici, vel bonorum, aut omnium, aut notabilis partis eorum, cum sine his nemo commodè, ac honorificè viuere possit; infamiæ, siue iuris, siue facti, quæ facilè purgari non possit; excommunicationis iniustę; aut alterius similis mali. Neque solùm, cum quis, hæc mala timet sibi, sed etiam, cum ea timet Filijs, Parentibus, Vxori, & arctissimis Amicis; horum enim mala, nostra reputamus. Denique talis censetur esse timor reuerentialis, quo Filius timet offensam Parentum; Pupillus Tutoris; Subditus Principis; Vxor Viri; Monachus Abbatis; Clericus Episcopi; &c. Secundus dicitur metus non iustus, neque probabilis, quia à legibus non probatur; nec cadens in constantem Virum, quia si in aliquem cadat, est cum iacturà constantiæ; vt est timor mali alicuius leuis. Non est hic sermo de secundo metu, sed de primo.

10 Aduertendum est secundò; sicut duplex datur error, & ignorantia;

antecedens, scilicet, & concomitans; ita duplicem similiter dari metum; antecedentem, & concomitantem. Primus, est causa, cur fiat aliquid, quod propterea fieri dicitur ex timore. Vt, cum Mercator, tempore tempestatis, ex metu naufragij, proijcit merces in mare, quas alias non proijceret. Secundus, non est causa operis, sed est simul cum opere; Latro enim, dum furatur, cum timore furatur, non ex timore; quia timor, non est causa, cur furetur. Nos hic loquimur de metu antecedente, non de concomitante.

11 Aduertendum est tertiò; Præceptum humanum, prohibere aliquando aliquid, alias, non intrinsecè malum, vt cum prohibet Venationem, vel piscationem, vel armorum gestationem, præsertim noctu. Aliquando verò, prohibere aliquid, etiam lege naturali, vel Diuinà prohibitum; vt, cum specialiter prohibet, Clerici percussionem, vel occisionem. Hic solùm quæritur; an metus grauis, eorum præceptorum violationem impediat, quæ prohibent aliquid, alias, ex se indifferens, nec intrinsecè malum. His positis.

RESOLVTIO.

12 Respondetur; Titium, librum hæreticum legendo, ad vitã saluandam, nullo modo peccasse, neque vllam censuram contraxisse. Ita *Vasq.* 1.2. *d* 161. *c.*2. *Suar. de legib. lib.*3. *c.* 30. *num.* 6. *Salas d.*11. *f.*1. *nu.*12. *Clauis Reg. lib.*3. *c.*7. *num.*34. *Valent.* 1.2. *d.*7. *q.*5. *p.*6. *quæst.*4. *Azor. lib.*1. *cap.*11. *quæst.*1. *Becanus tom.*2. *tr.*3. *c.*6. *quæst.* 4. *Sanch. lib.*1. *sum. c.*18. *num.* 4. *Lessius lib.*2. *cap.*9. *dub.*6. *num.* 59. *Duard. in expl. c. Bullæ Cœnæ, lib.*1. *c.* 2. *quæst.*2. *nu.*30. & alij communiter.

13 Primò; Quia, librum hæreticum, eo fine, legendo, nullam legem violauit; Non diuinam, quia hæc non extat; Non naturalem, quia libri hæretici lectio, non est intrinsecè mala, sicut est fornicatio, vel mendacium; alioquin huiusmodi libros legere, nunquam licitum esset; nec Pontifex eos legendi facultatẽ cõcedere posset; Quod enim est intrinsecè malum, nunquam est eligibile. Neque Ecclesiasticam; quia lex Ecclesiastica, in hoc casu, non obligat; Ecclesia enim, non censetur intentionem habere, per suas leges obligandi, quando leges, sine graui incommodo seruari non possunt; Nam, in suis legibus, Christi legibus conformare se debet; Huius autem iugum, suaue est, & onus leue. Cum ergo lex Ecclesiastica, à Titio, sine vitæ detrimento, seruari non posset, illum non obligabat; Ideoque Titius, librum hæreticum legendo, illam non violauit.

14 Secundò; Quia, lex Ecclesiastica, cum sit humana, non magis obligat, quam lex positiua Diuina; Hæc enim, longè grauior est, quam humana. Sed lex positiua Diuina, cum periculo vitæ, aut alterius grauis detrimenti, non obligat; lex enim de Confessione ante com-

communionem præmittendâ; de confessionis integritate; & aliæ similes, quæ sunt Diuinæ, non obligant cum graui incommodo. Ergo neque lex Ecclesiastica obligabit cum graui incommodo. Sicut ergo Titius, ad saluandam vitam; sine vllà culpâ, peccatum in confessione tacere potuisset; ita ad eandem vitam saluandam; potuit, sine vllà culpâ, librum hæretici legere.

15 Tertiò; Quia de facto, multa dantur Ecclesiastica præcepta, quæ non obligant cum graui incommodo; Præceptum enim ieiunij, cum salutis detrimento non obligat, vt habetur; *cap. consilium de obseru. ieiun.* Nec Præceptum audiendi sacrum diebus festis, obligat cum periculo mortis, aut alterius grauis nocumenti: Nec Præceptum non communicandi cum excommunicato vitando, obligat in casu necessitatis; vt habetur; *c. quoniã multos.* 11. *quæst.* 3. *& c. inter de sent. excom.* Ergo neque Præceptũ non legendi librum hæretici, cum vitæ periculo obligabit; Vnde, sicut Titius ad saluandam vitam cum excommunicato vitando communicare potuisset; ita potuit hæretici librum legere, sine vllà culpâ.

16 Quartò; Quia Ecclesia, potestatem non habet, per suas leges, etiã cum vitæ periculo obligandi, nisi quando hoc, bono communi præcisè est necessarium; Hæc enim potestas, illi à Christo concessa non est, cum talis concessio, nullibi extet; nec ad bonam gubernationem sit necessaria. Sed à libri hæretici lectione abstinere, bonum cõmune immediatè nõ respicit, sed potius bonum particulare legentis, ne scilicet, per talem lectionem, peruersionis periculo exponatur; Ergo Ecclesia, ad abstinendum à tali lectione, etiam cum vitæ periculo, obligare non potest; Ideoque Titius, ad vitam saluandam, librum illum sine vllà culpâ legere potuit; Magis enim Ecclesiæ interest, vitam hominis conseruare, quam libri hæretici lectionem prohibere; dummodo ex tali lectione, legis contemptus, aut scandalum, aut aliqua iniuria, Ecclesiæ non proueniat.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

17 NEque obstant rationes in cõtrarium. Ad primam enim; Negatur minor; Nam lex Ecclesiastica, cum graui detrimento, obligare non potest, & multo minus cum vitæ periculo; Vnde, in eo casu, sicut eius obligatio cessat, ita non datur eius violatio; Et quamuis lex ordinetur ad bonum commune, & propter illud sit posita, finem tamen suum sufficienter consequitur, si regulariter, per se, & extra hos casus extremæ, vel grauis necessitatis, obseruetur; Ideoque ad commune bonum sufficit, vt regulariter, ac per se, obliget, licet cum graui detrimento, ac periculo non obliget.

18 Ad secundam, Negatur maior. Ratio autem disparitatis, est euidens; Nam Episcopi præceptum, tempore pestis, Parochos obligans

ne ex Vrbe discedant, & vt Sacramenta necessaria ministrent, cũ præcipiat Parochorum assistentiam, quæ tunc temporis, est bono communi maximè necessaria, vt Morituri, sine debitis Sacramentis, & auxilijs non obeant; obligare illos potest pro eo tempore etiam cum vitæ periculo; Quia bonum commune particulari præferendum est. At abstinentia à libri hæretici lectione, non est actio immediatè, & de se, respiciens bonum commune, sed potius legentis vtilitatem, ne per lectionem, peruersionis periculo se exponat; Vnde etiam, præceptum, talem lectionem prohibens, immediatè non respicit bonum commune, sed potius singulorum vtilitatem. Non est autem necessè, vt huiusmodi præcepta, obligent cum graui detrimento, ac incommodo, sed ad bonum commune satis est, vt regulariter, ac per se, & extra casum grauis necessitatis, obligent, vt dictum est.

19 Ad tertiam, & quartam respondetur; Metum grauis mali, quamuis non sit sufficiens ad contractum rescindendum, esse tamen sufficientem, ad excusandum à transgressione legis humanæ; quia lex humana, non obligat cum tanto detrimento, ac incommodo; nec talis obligatio, ad bonam Reipublicæ gubernationem, vllo modo, est necessaria, aut expediens; sicut plerumque, est necessarium, ne rescindantur contractus, sed vim habeant obligandi.

20 Ad quintam, respondetur; Disparitatem esse; quia tunc, carnium comestio, cum contemptum Religionis includat, est intrinsecè mala; ideoque, etiam cum mortis periculo, vitanda; bonum enim Religionis, semper bono priuato propriç vitæ præferendum est. At libri hæretici lectio, quamuis concedatur, secum afferre periculum peruersionis; (quod tamen non ita frequenter accidit;) adhuc tamen, non est intrinsecè mala, quia non includit religionis contemptũ, & ex graui causà, licet, peccandi periculo se exponere; Vnde Confessarius, Confessiones audire potest, quamuis illas audiendo, exponat se periculo pollutionis. Cuius rei ratio est; Quia, non quodlibet peccandi periculum, est peccatum; sed solùm periculum temerarium; nam, si periculum sit rationabile, & prudens, peccatum esse non potest. Cum ergo libri hæretici lectio, non sit intrinsecè mala, non est necessariò vitanda, etiam cum vitæ periculo; nec Ecclesia, cum tanto incommodo obligat, ad eam vitandam.

COROLLARIA.

21 Colligitur ex dictis primò; posse legem Ecclesiasticam, ex vi suæ potestatis, sub culpà lethali, & sub censurà, obligare fideles ad aliquid, etiam cum vitæ periculo agendum, vel vitandum, quamuis non sit ex suà naturà, & intrinsecè malum, si hoc, ad bonum commune sit necessarium. Si enim Rex temporalis, vel Respublica, propter bonum commune, vnum, vel plu-

plures Ciues, morti exponere potest; Vt, cum Ciuibus præcipit, vt contra irruentes hostes, arma sumant; & Medicis, ne, præualente peste, à Ciuitate discedant; cur Ecclesia, Fideles, suis legibus, obligare non poterit, etiam cum vitæ periculo, quando hoc, ad bonum commune Religionis, est necessarium. Non minus enim, in Ecclesiâ, datur potestas necessaria ad sui conseruationem, quam in Republicâ. Hæc autem potestas, aliquando necessariò extendi debet ad obligandum ad aliquid, etiam cum vitæ periculo; quia hoc esse potest, hic & nunc, ad boni communis conseruationem necessariũ; Atque ita, tempore grassantium hæresum, Summus Pontifex, aliquibus Religiosis, vel alijs viris doctis catholicis, præcipere posset, vt, etiam cum vitæ discrimine, doctrinam catholicam prædicarent, quia tunc ageretur de Religionis conseruatione, quæ vitæ priuatæ præferenda est. *Vasq. d.161. c.3. Valent.d.7. quæst.5.p.8. qu.4. Becan. tom.2. tr.3. c.6. qu.4. n.8.*

22 Secundò; Non esse licitum Sacerdoti, ad communicandum infirmum, in articulo mortis constitutum, sine sacris vestibus celebrare, vel consecrare in fermentato, quamuis præceptum de Eucharistiâ in articulo mortis sumendâ, sit diuinum, & præceptum celebrandi cum vestibus sacris, & consecrandi in azimo, sint tantum Ecclesiastica; Quia præceptum sumendi Eucharistiam in mortis articulo, non obligat absolutè, sed solùm posito, quod detur, vel dari ritè possit, copia Sacramenti. In hoc autem casu, talis copia ritè dari non potest; & aliunde, præceptum de non celebrando sine sacris vestibus, immediatè respicit ritum, ac bonum commune Sacramentorum.

23 Tertiò; Metum mortis, aut alterius grauis damni, excusare à transgressione legis humanæ, & consequenter etiam à pœnâ, per eam legem, transgressoribus impositâ, non solùm, quando metus, est iniustè incussus; sed etiam, quando est incussus iuste; Quamuis enim, hic metus, non sit sufficiens ad rescissionem contractus, est tamen sufficiens ad excusandum à legis humanæ transgressione; quia lex humana non obligat cum tanto detrimento, ac incommodo; Vnde, qui, propter homicidium commissum, in alicuius Principis domum, se recepit, nec inde sine periculo exire potest, ne à iustitiæ Ministris capiatur; diebus festis, ad Ecclesiã accedere non tenetur, vt sacrum audiat.

QVAESTIO XL.

An metus grauis, à quorumcumque præceptorum humanorum violatione excuset.

CASVS.

1 SACERDOS quidam, cum, metu mortis compulsus, Clericum Neapoli occidisset, Florentiam se transtulit, ibique sæpius celebrauit. Quæritur vtrum, Clericum occidendo, sacrilegium commiserit, & in excommunicationem, ac irregularitatem, tam ex Clerici occisione, quam ex celebratione inciderit.

SVMMARIVM.

2 *Metus, excusare non videtur, quando præceptum humanū prohibet aliquid, lege naturali prohibitum.*

7 *Verè tamen, tunc etiam excusat.*

8. *Lex humana, regulariter, non obligat cum graui incommodo.*

9 *Vnde, tunc, obligat solùm lex naturalis.*

10 *Sicut, cum quis, legem humanam inuincibiliter ignorat.*

11 *Humana prohibitio, tunc, non magis obligat, quam, si inuincibiliter ignoraretur.*

12 *Metus, excusat à pœnà, debità ex vi iuris humani, non naturalis.*

13 *Vbi tamen agitur de bono communi, neque à violatione, ac pœna Iuris humani.*

14 *Peccat tunc, quis solùm materialiter, contra legem humanam, non formaliter.*

15 *Metus excusat à Censuris.*

16 *Nec in Confessione, est explicanda, circunstantia violationis iuris humani.*

17 *Neque vlla irregularitas, incurritur, ob violationem censuræ.*

18 *Votum obligat ad instar legis humanæ.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVamuis metus grauis, à præceptorum humanorū transgressione excuset, quando hæc, aliquid, alias, non intrinsecè malum præcipiunt, vel prohibent; Est tamen specialis difficultas; an excuset, quando prohibent aliquid Di-

uina,

uino, vel naturali lege, prohibitum; Multi enim qui, in primo casu, hoc concedunt; in secundò negant; eisque propterea, Sacerdos videtur, Clericum occidendo, sacrilegium commisisse, & consequenter excommunicationem Canonis, & irregularitatem contraxisse. *Sanch. lib.9.matr. disp.31. num. 6. Duard. in explic. Bullæ Cœnæ lib.1. c.2. quæst 2. num.7. & lib.2. c.3. qu.13. concl.3.*

Primò; Quia occidit personam Deo consecratam; hoc autem, est Sacrilegium, non minus, quam si occidisset, in loco Sacro. Neque obstat, quod, metu mortis compulsus, occiderit; Quia, cum occisio Innocentis, priuata auctoritate, sit actio intrinsecè mala, & contra legem naturalem, nullo metu excusari potest à culpâ; tenebatur enim, mortem subire potius, quã Clericum innocentem occidere, cum malum culpæ, cuicumque malo, etiam propriæ mortis, præferre teneretur. Si autem mortis metus, non sufficit ad Clerici homicidium excusandum à culpâ, illud consequenter, nec excusare valebit à pœnâ excommunicationis, ac irregularitatis, illi annexâ.

4 Secundò; Quia in ijs, quæ iuri Diuino, ac naturali aduersantur, quale est Clerici homicidium, metus non excusat à pœnâ, vt habetur; *c. si quis coactus 22. quæst.5.* ibi *Si quis coactus, pro vitâ redimenda, vel pro qualibet causâ, vel necessitate periuret; quia plus corpus, quàm animam dilexit, tres quadragesimas pœniteat*; Ergo etiam, in Clerici homicidio, quod legi Diuinæ, ac naturali aduersatur, metus, Sacerdotem homicidam ab excommunicatione, ac irregularitate excusare non potuit.

5 Tertiò; Quia, *in c. Sacris; de his, quæ vi.* Pontifex decernit; communicationem cum excommunicato vitando, factam per vim, & coactionem, excusari à culpâ, quia est simpliciter inuoluntaria; factam verò per metum, non excusari, licet minuatur, quia est simpliciter voluntaria: additque: *licet metus attenuet culpam; quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale crimen incurrere; excommunicationis labe credimus inquinari.* Si ergo metus, communicationem cũ excommunicato vitando, ab excommunicatione non excusat, quia non excusat à culpâ; multò minus excusabit Clerici homicidium ab excommunicatione, ac irregularitate, cum illud similiter non excuset à culpâ.

6 Quartò; quia Vxor, quæ metu mortis, copulam habuit cum fratre Mariti, priuatur iure petendi debitum, quia metus, licet culpam minuat, illam tamen non tollit. Sed hoc idem valet in Clerici homicidio, Ergo etiam, Clerici homicida, excommunicationem, & irregularitatem incurrit; Non minus enim, ei fuit voluntarium homicidium, quam Vxori incestus cum fratre Mariti, nec minus est intrinsecè malum homicidium, quã incestus.

RE-

RESOLVTIO.

7 Respondetur tamen; Sacerdotem, metu mortis, Clericum occidendo, sacrilegium non commisisse, sed simplex homicidium; ideoque, neque excommunicationem, aut irregularitatem incurrisse. *Suar. tom.5. in 3. p.d. 4. f.3. num.14. Sanchez tacitè se retractans. lib.2. sum. c. 10. num.49. Auila de cens. p.2. c. 6. d.8. dub.5. Vasq.1.2.d 98.c 3.Clau.reg. lib.2. c.5. num.11. Salas 1.2. tr.13.d.3. f.2. num.14. Suar. tom.2. de relig. lib.3. de sacril. c.2. num.4. Comitolus lib.5. quaest.8.* & alij apud istos.

8 Primò, quia Sacerdos, Clericum sic occidendo, peccauit solùm contra legem naturalem, prohibentem homicidium, non verò contra legem Ecclesiasticam, ex motiuo Religionis, ac in reuerentiam status Clericalis, prohibentem, ne quis manus violentas in Clericum iniiciat; *can. si quis suadente. 17. qu.4.* Hæc enim, cum sit lex humana, in eo casu, cum tanto incommodo, ac vitæ discrimine, non obligabat. Circunstantia autem sacrilegij, desumitur ex legis Ecclesiasticæ prohibitione; hæc enim, ex motiuo Religionis, & in reuerentiam status Clericalis, prohibet, ne quis manus violentas in Clericum iniiciat. Cum ergo Sacerdos, metu mortis sibi incusso, Clericum occidens, contra legem Ecclesiasticam non peccauerit, consequenter neque Sacrilegium commisit, neque excommunicationem, aut irregularitatem contraxit; Censuræ enim non incurruntur, nisi peccetur præcisè contra legem Ecclesiasticam, vt docent communiter Doctores in materiâ de Censuris.

9 Secundò; Quia, quando lex humana, prohibet aliquid, quod est intrinsecè malum; quamuis teneatur quis, mortem potius subire, quam illud agere; hæc tamen obligatio, ex ipsâ lege humanâ non prouenit; Hæc enim non obligat cum vitæ periculo; Sed ex vi præcepti naturalis, actionem intrinsecè malam prohibentis. Quamuis ergo Sacerdos, mortem subire potius, quam Clericum occidere teneretur: hæc tamen obligatio, ex lege Ecclesiasticâ non oriebatur, sed solùm ex naturali; ideoque peccauit solùm contra legem naturalem, non verò contra Ecclesiasticam. Si autem contra legem Ecclesiasticam non peccauit, neque eius pœnas incurrit; hæ enim transgressoribus solùm sunt impositæ.

10 Tertiò; Quia, qui furatur, inuincibiliter ignorans, excommunicationem esse furto ab Episcopo impositam; propter furtum, excommunicationem illam non incurrit; Tum quia; *in c. vt animarum: de constit in 6.* expressè decernitur; sententijs per statuta Ordinariorum prolatis, non ligari ignorantes. Tum quia, Episcopi legem inuincibiliter ignorans, offendit tantum ius naturale, contra quod se agere cognoscit, non verò Epi-

sco-

scopi ius positiuum, quod inuincibiliter ignorat; Ergo solius prioris iuris pœnas incurrit, non verò excommunicationem, quæ est pœna, per legem Episcopalem, imposita. Sed etiam Sacerdos, Clericum, metu mortis, occidens, offendit solam legem naturalem, quæ sola obligabat, non verò Ecclesiasticam; Quia hæc, in eo casu, & cum vitæ discrimine, non obligabat. Ergo ipse etiam, solius iuris naturalis pœnas incurrit, non verò iuris Ecclesiastici; Sicut enim se habet ignorantia, in ordine ad excusandum à legis transgressione; ita se habet metus, præsertim mortis, in lege humana.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

11 Neque obstant rationes in contrarium. Ad primam enim respondetur, Sacerdotem, occidisse personam Deo consecratam, solùm materialiter; quia circunstantia personę Sacræ, ratione metus, illum tunc non obligabat, magis quã si occidisset, inuincibiliter ignorans, esse Clericum, siue personam Deo consecratam; Non minus enim metus, habet vim excusandi à legis Ecclesiasticæ transgressione, quam ignorantia inuincibilis, eò quod lex Ecclesiastica non obliget cum graui detrimento ac incommodo. Sicut ergo, si Clericum occidisset, inuincibiliter ignorans, esse Clericum, sacrilegium non commisisset, sed simplex homicidium contra legem naturalem; Ita illum occidens, metu mortis compulsus, sacrilegium non commisit, sed simplex homicidium contra legem naturalem, à cuius transgressione, metus, illum non excusauit.

12 Ad secundam respondetur; In ijs, quæ iuri diuino, ac naturali aduersantur, metum non excusare à pœna, ex vi illius iuris debitâ; A pœnâ autem debitâ ex vi alterius iuris, posse optimè excusare; Sicut enim excusare potest à transgressione alterius iuris, nempe humani, ita excusare potest etiam à pęnâ, per tale ius, transgressoribus impositâ. Atque ita Sacerdotem, de facto, à pęna excommunicationis, & irregularitatis excusauit.

13 Ad tertiam, Respondetur; Pontificem ibi loqui, vel de communicatione in crimine; vt docet *D. Thomas quodlib.* 11. *ar.* 9. Vel de communicatione cum iniuriâ fidei & contemptu censuræ, vt volunt *Azor. tom.* 1. *lib.* 1. *c.* 11. *quæst.* 1. *Salas de legibus d.* 11. *s.* 1. *n.* 15. *&* *Sayr. lib.* 2. *de cens. c.* 14. *nu.* 43. alios referens; In quibus casibus, metus non excusat à culpâ mortali, etiam contra Ecclesiæ prohibitionem, cum Ecclesia, in istis casibus, vbi agitur de bono communi Religionis, obliget etiam cum mortis periculo, vt *Quæst. præced.* dictum est. In his ergo casibus, sicut metus non excusat à culpâ mortali contra Ecclesiæ prohibitionem de non communicando cum excommunicato, ita non excusat à Censurâ.

14 Ad quartam respondetur; Idem om-

omnino dicendum esse de Vxore, quæ metu mortis compulsa, commisit incestum, quod dicitur, de Sacerdote, qui metu mortis, Clericum occidit; scilicet, illam incestum commisisse solùm materialiter, perinde ac, si inuincibiliter ignorasset, eum, cum quo copulam habuit, fratrem esse Mariti; Ideoque nullam pęnam, à Iure Ecclesiastico impositam, incurrisse; cum, ratione metus, nullo modo ius illud offenderit, sed peccauerit solùm contra ius naturale, quod illam obligabat ad mortem potius subeundam, quam ad copulam illam permittendam; eadem enim prorsus est ratio, in vno casu, ac in alio.

COROLLARIA.

15 Colligitur ex dictis primò; Si lex aliqua Ecclesiastica, Missæ auditionem præciperet diebus festis sub pœnâ excommunicationis latæ sententiæ; omittentem tunc Missam metu mortis, excommunicationem non incursurum, etiamsi metus incuteretur in odium, ac contemptum Religionis. Quia omittens Sacrum, tunc peccaret ad summum contra legem naturalem de Fide, ac Religione tuendâ; non verò contra legem humanam Ecclesiasticam, quia hæc non obligaret cum tanto incommodo: excommunicatio autem non incurritur, nisi præcisè contra ipsam legem Ecclesiasticam peccetur.

16 Secundò; Sacerdotem, qui, ad euadendam mortem sibi, ab alio comminatam, Clericum occidit, non teneri in confessione, Clericatus circunstantiam explicare, sed satisfacere dicendo; *occidi hominem*. Cum enim hoc peccatum, sacrilegij circunstantiam non habuerit, consequenter illam explicare non tenetur, imo nec potest; confiteretur enim peccatum sacrilegij, quod verè non commisit; nisi tamen simul circunstantiam metus sibi illati explicaret.

17 Tertiò; Sacerdotem, nullam irregularitatem ex celebratione cõtraxisse; Quia non erat in statu Censuræ, ideoque, præmissâ confessione simplicis homicidij, licite poterat celebrare.

18 Quartò; Eum, qui voueret, aliquod peccatum lege naturali prohibitum non committere; V. G. Non fornicari; si deinde, ad euadendam mortem, sibi comminatam, fornicaretur; non peccaturum peccato Sacrilegij contra Votum, sed solùm peccato simplicis fornicationis. Cum enim Votum, sit veluti lex quædam priuata, quàm homo sibi imponit; obligat solùm ad instar legis Ecclesiasticæ, quæ ab homine imponitur; ideoque non obligat, cum graui detrimento, ac incommodo. In Confessione ergo satisfaceret dicendo; *fornicatus sum*; nec circunstantiam Voti explicare teneretur; imo nec posset, vt de circunstantia sacrilegij dictum est.

QVÆ-

QVAESTIO XLI.

An metus grauis, à Legis Diuinæ positiuæ transgressione, excuset.

CASVS.

1 CVM plures, in eadem Naui, ad Loca Sancta traijcerent, in eàque vnicus esset Sacerdos; accidit, vt Nauis exortà repente tempestate, ad scopulum alliserit, atque ita fluctibus iactaretur, vt submersionis periculum imminerent. Omnes, qui erant in Naui, imminentis periculi timore perculsi, ad Sacerdotem statim confugerunt, vt ei peccata confiterentur; Et quia periculum imminens, tempus integrè confitendi non concedebat, singuli, vnum tantum, aut alterum peccatum, confessi sunt. Quæritur; Vtrum, contra præceptũ de Confessionis integritate, mortaliter peccauerint.

SVMMARIVM.

4 *Praceptum de Confessionis integritate, obligare videtur cum quocumque periculo.*
5 *Sicut lex naturalis.*
6 *Et sicut præceptum de sigillo Confessionis.*
7 *Verè tamen non obligat.*
8 *Præceptum Diuinum de re non intrinsecè mala, regulariter, non obligat cum graui incommodo.*
9 *Nec Deus, per illud, intendit, cum graui incommodo, obligare.*
10 *Sicut, nec aliqua præcepta naturalia, sic obligant.*
11 *Res prohibita, tunc, solùm ex Dei voluntate, est mala.*
12 *Quando nam metus non excusat.*
13 *Præceptum Diuinum positiuum obligat sicut humanum.*
14 *Præceptum de Confessionis integritate, obligat, sicut Præceptum de restitutione.*
15 *Præceptum Sigilli, ordinatur ad bonum Sacramenti.*
16 *Adultus, metu mortis, baptismum potest omittere.*
17 *Quandonam, lex positiua Diuina, obligat etiam cum vitæ periculo.*
18 *Quæ præcepta naturalia, cum eo periculo, non obligent.*

RA-

RATIONES DVBITANDI.

2 CAsus est adeo clarus, ac obuius, vt praxis ipsa, nullum dubitationi locum relinquere videatur, Quia tamen, quo clarior est, eo etiam clarius propositæ quæstionis veritatem ostendit; illum examinare hic placuit; Quæ enim de eo dicentur; innumeris alijs casibus applicari poterunt, licet metus, non sit mortis, sed alterius grauis mali imminentis.

3 Aliquibus ergo Nauigantes, illi, videntur mortaliter peccasse; Ita *Gerson. p.2. & Victoria. in relect. de temp. concl.2. n.10.*

4 Primò; Quia fecerunt contra præceptum Diuinum de integritate Confessionis; Nam præceptum Diuinum, obligat, etiam cum quocumque periculo; magis enim, ac strictius obligat, quam præceptum humanum; Hoc autem obligat, etiam cum vitæ periculo; Si enim Princeps, tempore pestis, Medico præcipiat, ne à Ciuitate discedat; tenetur ille, etiam cum vitæ periculo non discedere; Et, si, ad saluandam vitam, discedat, mortaliter peccat. Sicut ergo Medicus, contra Principis præceptum, à Ciuitate recedendo, peccaret, quamuis recederet ad vitam saluandam: ita peccarunt Nauigantes, contra præceptum diuinum de confessionis integritate, aliqua peccata in Confessione tacendo; Quamuis propter imminens periculum, ea tacuerint.

5 Secundò; Quia lex diuina de Confessionis integritate, non minus obligat, quam lex naturalis; Sed lex naturalis, ita obligat, vt nullus metus, ab eius transgressione excuset; Ergo etiam lex diuina de Confessionis integritate; ideoque mortaliter peccarunt Nauigantes, dum metu mortis, aliqua peccata in Confessione tacuerunt.

6 Tertiò; Quia aliqua præcepta positiua Diuina, de facto obligant, etiam cum vitæ periculo; Ita enim obligat, in omnium sententià, præceptum de sigillo Confessionis seruando; de consecratione in duplici specie; Et de sacrificij consumptione; de debità Sacramentorum confectione; de extremà vnctione danda solum infirmo, & non sano; & similia; quæ obligant, etiam cum vitæ periculo. Ergo omnia, cum eodem periculo; obligabunt; Nulla enim apparet ratio, cur aliqua ita obligent, & non omnia. Si autem præceptū de Confessionis integritate, obligat etiam cum vitæ discrimine, excusare ab illa non potuit Nauigantes, mortis metus; ita vt aliqua peccata in Confessione tacendo, mortaliter non peccauerint.

RESOLVTIO.

7 REspondetur tamen; Nauigantes, aliqua peccata in Confessione, ob imminens mortis periculum, tacendo, nullo modo peccasse. *Suar. de cens. dub. 6. s.3. num.7. & de legib lib.3. c.30. n.6. Vasq.* 1.2. *d.*162. *c.*2. *Sanch. lib.*1. *c.*18. *num.*4. *Salas. tr.*3. *d.*3. *s.* 1. *num.*

*num.*35. *Azor. lib.*1.*c.*11.*quæst.*2. *Clauis reg. lib.*3.*c.*7. *num.*34. *Sotus lib.*1. *de iust. quæst.*6. *art.*4. *ad finem corp.* & alij communiter.

8 Primò; Quia præceptum de Cõfessionis integritate, quamuis diuinum, cum sit de re, quæ ex se, non est intrinsecè mala, sicut est fornicatio, regulariter non obligat cum graui detrimento, ac incommodo; Quamuis enim, Deus, cum isto rigore, etiam cum vitæ periculo, homines ad suæ legis obseruantiam obligare posset; Ex suaui tamen prouidentiâ, hac potestate non vtitur, nisi grauissimâ aliquâ causâ id exigente; vt quando modus iste obligandi, ad bonum commune necessarius est, ac expediens; alioquin falsum esset, quod mandata eius grauia non essent, nec Christi iugum, suaue esset, & onus leue, sed potius valde asperum. ac graue. Cum ergo, in hoc casu, præceptum de Confessionis integritate, à Nauigantibus, sine graui incommodo, seruari non posset, illos non obligabat; ideoque etiam plura peccata in Confessione tacendo, illud nullo modo violarunt.

9 Secundò; Quia, hæc Dei intentio, non obligandi regulariter per sua præcepta, cum graui detrimento, ac incommodo, sed humanæ imbecillitati, ac fragilitati, se accõmodando, ex varijs scripturæ locis colligitur. Nam Dauid, ne vnà cum suis, fame deficeret, 1. *Reg.*21. panes propositionis comedit; quod, lege diuinà, laicis erat omnino prohibitum; Et tamen hoc factum Dominus non damnauit, vt habetur *Matt.* 12. & die Sabbati, Discipuli, sine vllo peccato, spicas colligebant; & Mattatias cum suo exercitu, necessitate compulsus, pugnauit, *primo Machab.* 3. Et tamen, eo facto, nullum commisit peccatum; quia, propter vigentem necessitatem, excusabatur. Sicut ergo præcepta ista, quamuis diuina, non obligabant cum graui incommodo, ita cum graui incommodo non obligat præceptum de integritate Confessionis.

10 Tertiò; Quia multa præcepta, quamuis sint de iure naturali diuino, non tamen obligant cum periculo grauis incommodi; Votum enim, quamuis sit debitum iure diuino naturali, non tamen obligat cum graui incommodo. Restitutio, licet iure diuino, ac naturali facienda sit, non tamen obligat, cum fieri non potest, nisi cum proprio detrimento longe maiori; Cõfessio, quamuis iure diuino ante sumptionem Eucharistiæ præmittenda sit, non tamen obligat simpliciter, & in omnibus casibus. Ergo idem dicendum videtur etiã de præcepto integritatis confessionis, & aliorum similium præceptorum diuinorum; quod scilicet non obligent cum graui incommodo; præcepta enim diuina positiua, non magis obligant, quàm præcepta naturalia, cum horum obligatio censeatur omnium maxima.

11 Quartò; Quia, quod lege diuinà positiuà prohibetur, non est intrinsecè malum, sed est malum solùm

lùm ex voluntate Legislatoris illud prohibentis. Verisimile autem non est, Deum regulariter velle, aliquid esse malum, & ad illud nos obligare, etiam cum graui detrimento, ac periculo; præsertim, quando præceptum ordinatur ad propriam, ac specialem vtilitatem Operantis, eamque respicit tanquam finem; quale est præceptum de Confessionis integritate, & similia.

12 Dixi tamen, regulariter, quia, si violatio legis diuinæ positiuæ, vel cum fidei, & Religionis contemptu, coniuncta sit, vel cum aliorum offensione, ac detrimento, tunc nullus mortis metus excusat, sed lex obligat, etiam cum mortis periculo; & hac ratione, mortem subiere Fratres Machabei, quia in contemptum diuinæ Legis, ad carnes suillas comedendas, ab impio Rege adigebantur. Similiter, si ob salutem, ac bonum aliorum, diuinæ legis præcepta implere necessè sit, tunc etiam, nullus mortis metus excusat; Vnde, peste seuiente, vel naufragio, aut bello, vel fame præmente, Episcopi, vel Presbyteri, nequaquam excusantur, si metu mortis, greges sibi commissos destituant; vel, si infans vita periclitetur, necsit, qui ei baptismum conferre possit; præceptum charitatis, & baptismi obligat ad eum baptizandum, ne paruulus, sine baptismo decedens, pereat, quamuis alius mortem minetur, si eum baptizes.

OBIECTIONVM SOLVTIO:

13 AD rationes autem in contrarium respondetur, ad primam; Præcepta diuina positiua, quo ad modum obligandi, non differre à præceptis humanis; Vtraque enim obligant solùm humano modo, hoc est, quando impleri possunt sine notabili detrimento, ac incommodo. Neque exemplum Medici, valet. Nam, sicut in politicis, dantur aliquæ actiones, quæ, de se, respiciunt, non bonum cómune, sed potius singulorum vtilitatem; Ita in spiritualibus, dantur aliquæ actiones, quæ, de se, respiciunt bonum Religionis, eiusque conseruationem, & aliquæ, quæ respiciunt particularem vtilitatem ipsius Operantis. Sicut ergo, in politicis, operationes, de se, respicientes bonum commune, præcipiuntur per præcepta obligantia, etiam cum vitæ periculo; vt est assistentia Medici, tempore pestis; operationes verò, de se respicientes bonum particulare singulorum, præcipiuntur per præcepta, obligantia solùm, quando sine graui incommodo impleri possunt; Ita in spiritualibus, operationes, de se, respicientes bonum commune Religionis, per præcepta diuina ita præcipiuntur, vt obligent cũ vitæ periculo, nec eas omittere liceat, etiamsi mortem quis subire deberet; bonum enim commune Religionis, quod in his præceptis attenditur, cuilibet damno particulari præponi debet. Atque ita obli-

obligat præceptum de ſigillo Confeſſionis; de conſecratione in duplici ſpecie; & vniuerſaliter de debitâ Sacramentorum confectione. Operationes verò, ſingulorum vtilitatem reſpicientes, præcipiuntur per præcepta, obligantia ſolùm, quando ſine graui incommodo impleri poſſunt; Atque ita obligat, præceptum de integritate Confeſſionis, & de illâ præmittendâ ante ſumptionem Euchariſtiæ; præceptum de baptiſmo ſumendo in adultis &c.

14 Ad ſecundam; reſpondetur Præceptum de Confeſſionis integritate, obligare, ſicut obligat aliqua lex naturalis; obligat enim, ſicut obligat præceptum reſtitutionis; Hoc autem obligat ſolùm, cum ſine graui detrimento impleri poteſt.

15 Ad tertiam; Iam patet diſparitas inter præceptum de ſigillo, & præceptum de Confeſſionis integritate; Nam primùm reſpicit, de ſe, bonum commune Religionis; ſicut præceptum de non danda abſolutione, ſine debitâ iuriſdictione; Ordinatur enim ad hoc, vt Confeſſio non reddatur nimis onerosa, & ne Fideles, ab eâ retrahantur; quod immediatè pertinet ad bonum commune Religionis. Secundum verò, ordinatur per ſe ad bonum ipſius Pœnitentis. Hinc ergo fit, vt primum obliget etiam cum vitæ periculo, ſecundum verò ſolùm, quando ſine notabili incommodo, impleri poteſt.

NOTABILIA.

16 Colligitur ex dictis primò; Nō teneri Adultum, cum vitæ periculo, Sacramentum baptiſmi ſuſcipere; quia conſulere ſibi poteſt contritione, Dei auxilio habitâ; Si tamen Adultus, eſſet iam in mortis articulo conſtitutus, tunc teneretur baptiſmum non omittere, etiamſi Tyrannus mortem ſtatim inferendam minaretur; Quia tunc, nulla daretur ſufficiens cauſa illum omittendi; illa enim mortis acceleratio, non eſſet tanti momenti, vt propter eam, Sacramentum, ad ſalutem tam neceſſarium omitteret; Cum præſertim, valde difficile ſit, ac incertum, per ſolam contritionem, ſaluari.

17 Secundò; Legem diuinam poſitiuam, obligare cum mortis periculo, quando eius obſeruantia includit circunſtantiam maioris boni, quam ſit, propriam vitam ſeruare; Atque ita obligat ſigillum Confeſſionis, quia includit circunſtantiam maioris boni; maius enim bonum eſt, quod homines à Sacramento Confeſſionis non retrahantur, quam quod Titius viuat. Verùm, hæc ratio, reducitur ad rationem boni communis, quod ſemper particulari præferendum eſt.

18 Tertiò; etiam aliqua præcepta naturalia affirmatiua; vt eſt præceptum reſtitutionis; & præceptum de ſubueniendo proximo in extremâ neceſſitate conſtituto; non obligare cum vitæ periculo; quia, cum, vita humana, ſit maximum

bonum, ius naturale dictat, non teneri hominem, vitam pro legis cuiuscumque obseruatione exponere, nisi aliunde aliquod malum maximum sequeretur; Vnde, etiam in extrema necessitate, licitum est, rem alienam, inuito domino, accipere; Imo hæc præcepta propterea dicuntur affirmatiua, quia non obligant semper, & ad semper, sed solùm, quando oportet, & sicut oportet, seruato ordine charitatis.

QVAESTIO XLII.

An Metus grauis, legis naturalis violationem impediat.

CASVS.

1 DVM Turcæ, cum Christianis bellum gererent; Fideles quidam, in eorum triremibus captiui, & remigare, & arma ab eis ad Christianos occidendos petita, suppeditare recusarunt; Turcæ tamen, & verberibus, & minis eos ad vtrumque coegerunt; Quæritur, an Fideles, & remigando, & arma suppeditando, mortaliter peccauerint.

SVMMARIVM.

3 *Fideles Captiui, arma Turcis suppeditando, videntur mortaliter peccasse.*

4 *Cooperari enim alterius morti videtur intrinsecè malum.*

6 *Non minus, quàm blasphemare.*

7 *Opponitur præcepto negatiuo, vt blasphemia.*

8 *Et sicut occisio directa Innocentis.*

9 *Quot modis, operatio, possit esse intrinsecè mala.*

10 *Quot modis, Proximi malo cooperari quis possit.*

11 *Fideles Captiui, arma Turcis suppeditando, non peccarunt.*

12 *Suppeditatio illa, de se, non est intrinsecè mala.*

13 *Posito metu, non est cooperatio voluntaria ad malum.*

14 *Sicut Eucharistiæ ministratio, occulto Peccatori publicè petenti, ex iustâ causâ, licet.*

15 *Et petitio mutui ab Vsurario.*

16 *Armorum suppeditatio est cooperatio solùm materialis.*

Quæ

17 *Quæ, non est intrinsecè mala.*
18 *Sicut est formalis.*
19 *Quæ opponitur præcepto negatiuo.*
20 *Occisio, est essentialiter cooperatio formalis.*
21 *Quæ actiones, ratione metus, à peccato excusentur.*
23 *An excusetur reuelatio secreti.*
24 *Et Sacramentorum confectio in materiâ dubiâ.*
25 *Et ignis delatio, & applicatio ad domum comburendam.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut dantur aliqua præcepta Diuina positiua, quæ obligant solùm humano modo; hoc est; quando sine graui incommodo, impleri possunt; Ita dantur etiam aliqua Naturalia. De his ergo solùm quæritur; An ab eorum transgressione, Metus grauis excuset; Nam à transgressione aliorum, certum est, non excusare.

3 Aliqui autem putant, Metum, quantumuis grauem, neque ab horum violatione excusare; ideoque Fideles captiuos, quamuis metu mortis compulsos, & remigando, & arma Turcis suppeditando, mortaliter peccasse. Ita *Nauar. c. 27. sum. num. 63. Tolet. c. 24. sum. excom. 5. in fine. Sayr. de censur. lib. 3. c. 7. num. 8. Suar. to. 5. in 3. p. d. 21. s. 2. Comitol. lib. 5. qu. 8. Beia p. 2. casu 24.*

4 Primò; Quia, quamuis metu mortis, & ad vitæ conseruationem hoc fecerint, aliàs à Turcis occidendi; hoc tamen sufficere non videtur, ad eos à mortali excusandos; Nam arma Turcis porrigendo, verè Christianorum occisioni, ac captiuitati cooperati sunt; Cooperatio autem ad iniustam occisionem, vel captiuitatem, cum sit actio intrinsecè mala, nullo mortis metu excusari potest à mortali.

5 Secundò; Quia, quamuis remigatio, & armorum porrectio, secundum se, & abstracte considerata, sint operationes indifferentes; consideratæ tamen in talibus circunstantijs, siue prout hic, & nunc fiunt, sunt veræ cooperationes ad actus iniustos; sunt enim auxilium necessarium, vel vtile, Turcis exhibitum ad eorum iniustitias exercendas. Cooperatio autem, ad malum, cum sit intrinsecè mala, nullo mortis metu fieri potest licita. Ergo Christiani, in Turcarum Triremibus, has actiones exercentes, à mortali excusari non possunt.

6 Tertiò; Quia non minus est intrinsecè malum, cooperari malo, quam mentiri, vel blasphemare, aut fornicari; Sicut enim hæc, ideo sunt intrinsecè mala, quia non sunt mala, quia prohibita, sed sunt prohibita quia mala; Ita cooperari malo, non est malum, quia prohibitum, sed potius prohibitum, quia malum. Sed mentiri, aut blasphemare, neque ex metu mortis, & ad vitæ conseruationem, vnquam licet; Ergo neque licebit ad saluandam vitam, actui iniusto, ac peccaminoso cooperari. Cum ergo Christianorum occisio, ac captiuitas, sint actiones iniustæ,

bonum, ius naturale dictat, non teneri hominem, vitam pro legis cuiuscumque obseruatione exponere, nisi aliunde aliquod malum maximum sequeretur; Vnde, etiam in extrema necessitate, licitum est, rem alienam, inuito domino, accipere; Imo hæc præcepta propterea dicuntur affirmatiua, quia non obligant semper, & ad semper, sed solùm, quando oportet, & sicut oportet, seruato ordine charitatis.

QVAESTIO XLII.

An Metus grauis, legis naturalis violationem impediat.

CASVS.

1 DVM Turcæ, cum Christianis bellum gererent; Fideles quidam, in eorum triremibus captiui, & remigare, & arma ab eis ad Christianos occidendos petita, suppeditare recusarunt; Turcæ tamen, & verberibus, & minis eos ad vtrumque coegerunt; Quæritur, an Fideles, & remigando, & arma suppeditando, mortaliter peccauerint.

SVMMARIVM.

3 *Fideles Captiui, arma Turcis suppeditando, videntur mortaliter peccasse.*

4 *Cooperari enim alterius morti videtur intrinsecè malum.*

6 *Non minus, quam blasphemare.*

7 *Opponitur præcepto negatiuo, vt blasphemia.*

8 *Et sicut occisio directa Innocentis.*

9 *Quot modis, operatio, possit esse intrinsecè mala.*

10 *Quot modis, Proximi malo cooperari quis possit.*

11 *Fideles Captiui, arma Turcis suppeditando, non peccarunt.*

12 *Suppeditatio illa, de se, non est intrinsecè mala.*

13 *Posito metu, non est cooperatio voluntaria ad malum.*

14 *Sicut Eucharistiæ ministratio, occulto Peccatori publicè petenti, ex iustâ causâ, licet.*

15 *Et petitio mutui ab Vsurario.*

16 *Armorum suppeditatio est cooperatio solùm materialis.*

Quæ

17 *Quæ, non est intrinsecè mala.*
18 *Sicut est formalis.*
19 *Quæ opponitur præcepto negatiuo.*
20 *Occisio, est essentialiter cooperatio formalis.*
21 *Quæ actiones, ratione metus, à peccato excusentur.*
23 *An excusetur reuelatio secreti.*
24 *Et Sacramentorum confectio in materiâ dubiâ.*
25 *Et ignis delatio, & applicatio ad domum comburendam.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut dantur aliqua præcepta Diuina positiua, quæ obligant solùm humano modo; hoc est; quando sine graui incommodo, impleri possunt; Ita dantur etiam aliqua Naturalia. De his ergo solùm quæritur; An ab eorum transgressione, Metus grauis excuset; Nam à transgressione aliorum, certum est, non excusare.

3 Aliqui autem putant, Metum, quantumuis grauem, neque ab horum violatione excusare; ideoque Fideles captiuos, quamuis metu mortis compulsos, & remigando, & arma Turcis suppeditando, mortaliter peccasse. Ita *Nauar. c.* 27. *sum. num.* 63. *Tolet. c.* 24. *sum. excom.* 5. *in fine. Sayr. de censur. lib.* 3. *c.* 7. *num.* 8. *Suar. to.* 5. *in* 3. *p. d.* 21. *s.* 2. *Comitol. lib.* 5. *qu.* 8. *Beia p.* 2. *casu* 24.

4 Primò; Quia, quamuis metu mortis, & ad vitæ conseruationem hoc fecerint, aliàs à Turcis occidendi; hoc tamen sufficere non videtur, ad eos à mortali excusandos; Nam arma Turcis porrigendo, verè Christianorum occisioni, ac captiuitati cooperati sunt; Cooperatio autem ad iniustam occisionem, vel captiuitatem, cum sit actio intrinsecè mala, nullo mortis metu excusari potest à mortali.

5 Secundò; Quia, quamuis remigatio, & armorum porrectio, secundum se, & abstracte consideratæ, sint operationes indifferentes; consideratæ tamen in talibus circunstantijs, siue prout hic, & nunc fiunt, sunt veræ cooperationes ad actus iniustos; sunt enim auxilium necessarium, vel vtile, Turcis exhibitum ad eorum iniustitias exercendas. Cooperatio autem, ad malum, cum sit intrinsecè mala, nullo mortis metu fieri potest licita. Ergo Christiani, in Turcarum Triremibus, has actiones exercentes, à mortali excusari non possunt.

6 Tertiò; Quia non minus est intrinsecè malum, cooperari malo, quam mentiri, vel blasphemare, aut fornicari; Sicut enim hæc, ideo sunt intrinsecè mala, quia non sunt mala, quia prohibita, sed sunt prohibita quia mala; Ita cooperari malo, non est malum, quia prohibitum, sed potius prohibitum, quia malum. Sed mentiri, aut blasphemare, neque ex metu mortis, & ad vitæ conseruationem, vnquam licet; Ergo neque licebit ad saluandam vitam, actui iniusto, ac peccaminoso cooperari. Cum ergo Christianorum occisio, ac captiuitas, sint actiones iniustæ,

neque ad saluandam vitam, potuit Christianis captiuis esse licitum, illis cooperari.

7 Quartò; Quia, non minus cooperatio ad malum, opponitur præcepto naturali negatiuo, quam mendacium, vel fornicatio; Sicut enim dicitur; *Non mentieris, non mechaberis &c.* ita dicitur; *non cooperaberis peccato, siue ruinæ spirituali proximi tui*. Ergo cooperatio ad mortem iniustam Christianorum, non minus est intrinsecè mala, quam fornicatio; Ideo enim fornicatio est intrinsecè mala, quia opponitur præcepto naturali negatiuo; vel saltem eius malitia intrinseca ex eo colligitur. Sed etiam cooperatio ad malum, opponitur præcepto naturali negatiuo charitatis. Ergo hæc etiam, erit intrinsecè mala; Ideoque, ex nullo titulo, vnquam licita; Hinc enim est, quod præcepta naturalia negatiua, dicantur obligare semper, & ad semper, quia, cum prohibeant actiones intrinsecè malas, illas absolutè prohibent, in quacunque circunstantia, etiamsi mortis periculum immineat. Quamuis ergo Christiani captiui, metu mortis coacti, arma Turcis porrexerint, ad Christianos iniustè occidendos, non propterea excusari possunt à mortali.

8 Quintò; Quia, si Christiani captiui, in Turcarum Triremibus existentes, quamuis metu mortis tormenta bellica, contra Christianos in bello pugnantes, explosissent, certè mortaliter peccassent, quia, ex nullo mortis metu, licet directè, & per se, innocentem occidere. Ergo similiter, quamuis metu mortis, arma Turcis contra Christianos porrexerint, mortaliter peccarunt; quia sicut ex nullo mortis metu licet, innocentem occidere; ita ex nullo mortis metu licet, eius morti cooperari.

NOTABILIA.

9 Aduertendum est primò; Dupliciter posse operationem aliquam, dici intrinsecè malam; primò ex eo, quod secundum se, absolutè, & sine vllo respectu ad aliquid extrinsecum, sit talis. Et hæc, ita est mala, vt nullà concessione, nullo fine, nullà additâ circunstantià, fieri vnquam possit bona; Cum enim eius malitia, ex illius substantia, & essentia secundum se considerata, oriatur; sicut essentia, aut substantia, per nullam circunstantiam tollitur, aut mutatur; Ita, per nullam circunstantiam, tollitur, vel mutatur, eius malitia. Huiusmodi autem sunt; Mendaciũ, blasphemia, idololatria, & similia; Cum enim, tota malitia blasphemiæ, consistat in hoc, quod sit dictum aliquod contra Deum; & idololatriæ, vt sit cultus creaturæ pro Deo. Et Mendacij, vt sit dictum contra mentem: Quæcumque circunstantia addatur huic dicto contra Deum, nunquam mutabitur malitia blasphemiæ, quia semper remanebit essentia blasphemiæ, in quâ fundatur eius malitia. Secundò; Dici potest operatio intrinsecè mala, non absolutè, & secun-

cundum ſe, ſed ſolùm reſpectiuè, vel per ordinem ad aliquem finem extrinſecum malum, ad quem hic & nunc, ordinatur; vel ratione alicuius circunſtantiæ malæ, cum quà coniungitur; Et hæc, ita eſt mala, vt tamen fieri poſſit non mala, imo etiam bona; Cum enim, circunſtantia illa, quæ ex parte operationis, & obiecti, eſt neceſſaria, vt malitia conſurgat, aut Dei voluntate, aut alià ratione mutari poſſit, ipsà operationis ſubſtantià permanente, tolli conſequenter à tali operatione poteſt malitia, per mutationem talis circunſtantiæ. Huiuſmodi autem ſunt; acceptio rei alienæ, inuito Domino; Occiſio innocentis; abſciſſio manus; & ſimiles. Si enim Deus, alicui concederet, rem alterius accipere; per hanc conceſſionem, iam tolleretur circunſtantia ad furtum neceſſaria; quia res illa, à Deo, rerum omnium abſolutiſſimo Domino conceſſa, iam non eſſet amplius aliena, quod tamen ad furtum neceſſariò requiritur. Similiter, quia ad hoc, vt occiſio hominis, priuatà auctoritate, ſit iure naturæ, & ex obiecto mala, requiritur vt non ſit ad propriam defenſionẽ; Ideo, ſi quis, Inuaſorem, proprià auctoritate, ad ſui defenſionem occidat, quia mutatur circunſtantia, non peccat. Denique, quia, ad hoc, vt abſcindere ſibi manum, ſit ex obiecto malum, debet eſſe cum eà circunſtantià, vt non ſit ad totius conſeruationem; Ideo, ad mortem euadendam, licitum eſt, ſibi manum abſcindere, quia tollitur circunſtantia, quæ, ad abſciſſionis malitiam, erat neceſſariò requiſita; bonum enim partis, neceſſario eſt ordinatum ab bonum totius, ideoque huic poſtponendum, ſicut bonum priuatum, bono communi.

10 Aduertendum eſt ſecundò; Dupliciter poſſe aliquem Proximi malo, vel temporali, vel ſpirituali cooperari; ſcilicet, vel per actionem determinatam ad illud malum, & illius inductiuam; vel per actionem, ex ſe, indifferentem, ſed quæ hic, & nunc ab Agente principali applicatur, & extrinſecè ordinatur, tanquam medium ad illud malum. Dupliciter enim poteſt quis ad alterius occiſionem cooperari, vel ſimul cum homicida occidendo, vel puluerem tormentarium, aut fuſtem, aut gladium miniſtrando. Primo modo, nunquam licet malo cooperari, etiamſi mortis periculum aliàs immineat, quia eſt cooperatio formalis; & actio intrinſecè mala. Secundo modo, aliquando, ex iuſtà causà, licet; quia eſt cooperatio ſolùm materialis, imo potius mali permiſſio, quàm cooperatio ad illud; Hæc autem, ex iuſtà causà, licet; neque enim ex charitate, proximi malum, etiam cum vitæ periculo, impedire tenemur, ſed ſolùm, cum ſine graui noſtro incommodo poſſumus; licet teneamur etiam cum vitæ periculo, proximi malum non procurare, illique poſitiuè, & formaliter non cooperari. Tria autem neceſſariò requiruntur, vt cooperatio materialis ad alterius malum, ſit licita; primò, vt actio, quæ ponitur, ex

se,ad illud malū nō sit determinata sed indifferēs,sicut gladij ministratio nō est ex se determinata ad occisionem; potest enim quis gladio, etiā ad alium finem, quam ad occidendū vti. Secundò, vt ponatur, non temere, sed ex aliquà iustà causà, vt, si ministrans, esset famulus, & gladium ministraret, ne à Domino eijceretur. Tertiò denique, vt proximi malum, vel impediri non possit, vel saltem illud quis impedire non teneatur, sed possit permittere. Seruus enim Homicidæ, homicidium impedire cum graui suo detrimento, ac incommodo, non tenetur. His positis.

RESOLVTIO.

11 AD Casum respondetur; Christianos, in Turcarum triremibus captiuos, metu mortis, remigando, & arma ad Christianos occidendos porrigendo, mortaliter non peccasse. *Vasq. opusc. de scand. art.* 8. *dub.* 7. *Sanch. lib.* 9. *matr. d.* 31. *in fine*, *& lib.* 1. *sum. c.* 7. *num.* 18. *Reginald. tom.* 2. *lib.* 21. *num.* 119. *Azor. tom.* 1. *lib.* 2. *c.* 17. *quæst.* 6. *& lib.* 8. *c.* 23. *q.* 17. *Layman. lib.* 2. *tract.* 3. *c.* 13. *n.* 5. *Fillituc. tom.* 2. *tr.* 22. *c.* 5. *nu.* 147. *P. Nauar. lib.* 3. *de rest. c.* 4. *nu.* 62. *Rebell. tom.* 1. *de oblig. p.* 1. *lib.* 2. *de rest. quæst.* 14. *s.* 7. *Auila de cens. p.* 2. *c.* 6. *d.* 8. *d.* 5. *cap.* 3. & alij communiter.

12 Primò; Quia remigatio illa, de se, non erat intrinsecè, & absolutè mala, sed indifferens; erat enim delatio triremis per mare, quà Turcæ, benè, & malè vti poterant; Et quod de facto malè, & in Christianorum perniciem vsi sint, ortum est merè ex ipsorum malitia. Ergo nulla est ratio, cur Fideles captiui, ad saluandā vitam, illam ponere licitè non potuerint; illam enim ponendo, non cooperati sunt formaliter, sed solùm materialiter damno Christianorum quatenus posuerunt aliquid, ex quo, præter illorum voluntatem, ex solà Turcarum malitià, sequutum est illud damnum, quod ipsi, tanto suo incommodo, impedire non tenebantur.

13 Secundò; Quia remigatio illa, in tantum fuit mala, in quantum fuit cooperatio voluntaria ad damnum Christianorum, nullam enim aliam malitiam habere potuit, quā voluntariæ cooperationis. Sed, quando metū mortis ponitur, iam non censetur amplius cooperatio voluntaria ad damnum Christianorum; iam enim non tenebantur amplius, tale damnum impedire, quod tamen necessariò requiritur, vt damnum illud, respectu ipsorum dici possit voluntarium; Cum Deo non dicantur voluntaria peccata nostra, quamuis ad illa nobiscum physicè concurrat; solùm quia illa impedire non tenetur. Ergo remigatio, metu mortis ab illis posita, non fuit mala, quamuis ex ipsà, per accidens, & præter intentionem Fidelium captiuorum secuta sit occisio, & captiuitas Christianorum; fuit enim tunc mera permissio illius damni, quæ, ex iustà causà, est licita; sicut Deo

est

est licita permissio peccati, cum tunc non tenerentur cum tanto incommodo, ac vitæ periculo, damnum illud impedire, sicut Deus peccata nostra impedire non tenetur.

14 Tertiò; Quia potest Parochus, sine vllà culpà, imo debet, peccatori occulto, publice petenti, Eucharistiam ministrare, quamuis eius indignitatem, vel priuatim, vel ex confessione sciat; si enim illi Eucharistiam publice negaret, vel eum infamaret, vel eius Confessionem reuelaret; Ergo à fortiori, potuerunt Fideles captiui, metu mortis in Turcarum triremibus remigare, quamuis scirent, illam remigationem Christianis per accidens fore nociuam. Non minus enim remigatio, de se, est aliquid indifferens, quam ministratio Eucharistiæ; nec minus, Turcæ, ex suà malitià, eà male vsi sunt, quam peccator occultus, ex suà malitià, male vtatur Eucharistiæ ministratione: Nec minus Fideles captiui, iustà causam habebant illam ponēdi, quam Parochus, Eucharistiæ ministrationem; nec magis ipsi tenebantur impedire damnum Christianorum, quam Parochus sacrilegium, siue indignam sumptionem peccatoris occulti. Sicut ergo, Parochus, occulto peccatori Eucharistiam ministrando, non peccat, Ita non peccarunt Fideles captiui, remigando, & arma Turcis contra Christianos porrigendo. Sicut enim, Eucharistiæ ministratio non est mala prout procedit à Parocho, sed solùm prout subest directioni peccatoris, qui eà male vtitur; Ita remigatio, non est mala, quatenus procedit à Fidelibus captiuis, sed solùm prout subest directioni Turcarum, qui ea vsi sunt in damnum Christianorum.

15 Quartò; Quia potest quis, ex iustà causà, licite petere mutuum ab Vsurario, quamuis certò sciat, eum non daturum nisi cum vsuris. Ergo etiam Fideles captiui, licite potuerunt, metu mortis, in Turcarum triremibus remigare, quamuis scirent, Turcas, illà remigatione vsuros in damnum Christianorum; Sicut enim, in primo casu, tota malitia vsuræ, est ex parte Vsurarij, qui petitionem mutui, ex se indifferentem, determinat ad vsuras; Ita, in secundo, tota malitia fuit ex parte Turcarum, qui remigationem, ex se, indifferentem, determinarunt ad damnum Christianorum.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

16 Neque obstant rationes in contrarium. Nam ad primam respondetur; Fideles captiuos, arma Turcis porrigendo, Christianorum morti esse cooperatos, solùm materialiter, & quasi permissiue; in quo nullum fuit peccatum, cum ipsi, eorum mortem, cum tanto suo incommodo, impedire non tenerentur.

17 Ad secundam respondetur; remigationem, in illis circunstantijs consideratam, fuisse cooperationē solùm materialem ad damnum Christianorum, quatenus à Tur-

cis ad illud fuit determinata; ficut Euchariſtiæ miniſtratio peccatori occulto, eſt cooperatio ad eius ſacrilegium, ſolùm materialis, quatenus ab ipſo peccatore ad hoc determinatur. Cooperatio autem materialis, non eſt intrinſecè mala, ſed, ex iuſtà causà, licet, vt dictum eſt.

18 Ad tertiam reſpondetur; cooperari malo formaliter, eſſe intrinſecè malum, ſicut mentiri, vel fornicari; ideoque nunquam licere etiam ad vitæ conſeruationẽ; Cooperari verò, ſolum materialiter, nullo modo eſſe intrinſece malum, ſed, ex iuſtà cauſà, eſſe licitum, cum etiam Deus, vt cauſa efficiens ad opus materiale peccati concurrat, ſicque illi materialiter cooperetur.

19 Ad quartam reſpondetur ſimiliter; Cooperationem formalem ad malum, opponi præcepto naturali negatiuo, ſicut opponitur fornicatio, aut mendacium; Non verò cooperationem ſolùm materialem. Fideles autem captiui, remigando cooperati ſunt ſolùm materialiter damno Chriſtianorum, quod, ex iuſtà causà, poteſt aliquando, non ſolùm eſſe licitum, ſed etiam debitum ex iuſtitià; Vxor enim, ex iuſtitià, debitum Viro petenti renetur reddere, quamuis ſciat, illum habere Votum caſtitatis, ſicque illicite petere, & conſequenter, ſe eius ſacrilegio materialiter cooperari.

20 Ad quintam reſpondetur; Bombardæ exploſionem, non eſſe actionem ex ſe indifferentem, quà aliquis bene, & male vti poſſit, ſed eſſe, ex ſe, determinatam ad mortem Chriſtianorum, & eorum occiſiuam; ideoque eſſentialiter eſſe cooperationem formalem, & intrinſecè malam, quæ, ex nullo mortis metu, poteſt eſſe licita; At remigatio, & armorum porrectio, cum ſint, ex ſe, actiones indifferentes ad bonum vel malum vſum, conſequenter ſunt cooperatio ſolùm materialis ex Turcarum malitia; ideoque, prout proceſſerunt à Fidelibus captiuis, potuerunt eſſe bonæ, ac licitæ.

COROLLARIA.

21 Colligitur ex dictis primò; non ſolùm prædictæ actiones excuſari à peccato; ſed etiam, aſportare neceſſaria ad bellum contra Chriſtianos; admouere ſcalas, & machinas ad muros; Turcas humeris ſuſtentare; iuuare ad caſtra munienda; ad propugnacula ædificanda &c. neque ſolùm, metum mortis propriæ, huiuſmodi actiones à peccato excuſare, ſed etiam metum mortis comminatæ Filijs, Vxori, aut alijs conſanguineis, imo etiã perſonæ arctiſſimà amicitià coniunctæ; Quia talis metus, eſt cadens in Virum conſtantem; cum iſtorum mala, ratione conſanguinitatis, vel amicitiæ, meritò reputentur tanquam propria.

22 Secundò; licitum eſſe, ad mortem euadendam, admouere ſcalam furari volenti, enſem vendere, vel commodare, alterum occidere volenti, cymba tranſuehere duellum com-

committere volentes, aut alium interficere &c. quia omnes huiusmodi actiones, non sunt intrinsecè, & ex obiecto malę, sed indifferentes; ideoque ab ijs non tenetur quis abstinere, cum vitæ periculo.

23 Tertiò; Dari aliqua, quæ, quamuis præcepto naturali negatiuo sint prohibita, in necessitate tamen, ac vitæ periculo, sunt licita; abscindere enim sibi manum, ad mortem euitandam, est licitum, sicut est etiam reuelare peccatum occultũ, vel secretum alterius, vel probabili peccandi periculo se exponere; vel ensem Domino furioso restituere; Quia, cum hæc, ex obiecto, non sint mala, sed solùm ex circunstantijs extrinsecis; metu mortis, cohonestari possunt, & à peccato excusari.

24 Quartò; licitum esse Sacerdoti, metu mortis, Sacramenta conficere in materià, vel formà dubià; V.G. Eucharistiam conficere cum pane ex spelta confecto; quia licet, conficere, vel ministrare Sacramentum cum materià, vel formà dubià si absolute consideretur, videatur malum ex obiecto, eo quod Sacramentum, irritationis periculo exponatur; suppositá tamen circunstantià periculi mortis, desinit esse malum, quia tunc, illi periculo nõ exponitur temere, sed ex causà rationabili, quod non videtur illicitum; sicut non esset illicitum, si mortis periculum immineret ei, qui suscepturus est Sacramentum, vt omnes concedunt, neque enim peccaret quis, si moriturum, aquà naturali deficiente, baptizaret aquà ex sale resolutà.

25 Quintò; Si aliqui, Ignem portarent, vt illum domui alicuius applicarent, & transeuntem cogerent, vt ipsos ad illum ignem deferendum iuuaret; non solùm non peccaturum hunc, deferendo ignem, sed neque illum domui applicando, ad mortem euadendam, dummodo tamen in eà non essent homines; Quia delatio ignis, non est, ex obiecto, mala, sed indifferens; & transiens, in eo casu, esset in extremà necessitate illius domus, ad vitam propriam conseruandam; Ergo, sicut licitum esset, eam sibi accipere, ita licet per ignis applicationem eam destruere. Si tamen in eà essent homines, non liceret; Quia tunc ignis applicatio domui, esset intrinsecè, & ex obiecto mala; esset enim actio directe, ac per se illorum hominum innocentium interfectiua.

QVÆ-

QVAESTIO XLIII.

An Metus, actuum valorem impediat.

CASVS.

1 DVM Vir quidam valde nobilis, propter homicidium ei falsò impositum, iam damnatus esset ad mortem; Iudex ei vitam, ac libertatem promisit, si eius Filiam duceret in vxorem; ipse autem ad saluandam vitam, eam duxit; postea verò, propriâ innocentiâ probatâ, dubitare cœpit, an Matrimonium illud fuerit validum. Queritur; Vtrum fuerit validum,

SVMMARIVM.

3 *Metus reddere videtur Matrimonium coactum, ac nullum.*

5 *Causat inuoluntarium solùm secundum quid.*

6 *Quinam dicatur ortus ab extrinseco, qui ab Intrinseco.*

7 *Matrimonium, celebratum ad mortem vitandam, est validum.*

8 *Est liberè assumptum, vt medium, ad mortem vitandam.*

9 *Quidquid est inuoluntarij, oritur ab ipso Contrahente.*

10 *Votum, ex simili metu emissum, tenet.*

11 *Matrimonium, à quocumque offeratur, vt medium ad vitandam mortem; semper, eodem modo, est liberum.*

12 *Tota coactio, est ab ipso delicto Contrahentis.*

13 *Quando oritur ab intrinseco, non tollit consensum debitum.*

14 *Nec animus extorquendi, nocet si non manifestetur.*

15 *Matrimonium ex metu cum Concubinâ contractum, est validum.*

16 *Sicut etiam contractus, à detruso in Carcerem, celebratus.*

17 *Et Matrimonium, cum Medici Filiâ initum.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut Metus grauis, in ordine ad aliqua præcepta, habet vim excusandi à culpâ, & à pœnâ; Ita quæritur; An aliquando saltem, habeat vim, etiam actuum valorem impediendi; eam enim habere videtur. Ideoque Matrimonium, simili metu, à Viro nobili con-

contractum, etiam iure naturæ, asserunt esse nullum. *Molina to.2. de Iust. d.167. & 326. art.2. Salas 1.2. quæst.6. art.6. tract.3. d.3. sect.1. num.8. D. Bonauent* & alij quos referunt; *Lessius lib.2. c.17. d.6. Et Rebell. lib.2. de matr. q.9. num* 8.

3 Primò; Quia videtur metu mortis fuisse coactum; nunquam enim, eo timore secluso, Vir nobilis innocens, fœminam tam disparis conditionis in Vxorem duxisset; Cum ergo eam, metu mortis coactus, duxerit, non videtur voluntariè duxisse, & consequenter nec valide.

4 Secundò; Quia omnis contractus, sine consensu, est nullus; Eius enim essentia, in consensu cõsistit; *l. obligationem: ff. de action. & oblig.* 2. sed vbi adest metus, deficit consensus; nihil enim consensui tam contrarium est, quam vis, atque metus *reg.* 117. *de reg. iur.* Ergo omnis contractus, metu initus, est nullus, & consequenter à fortiori, etiam Matrimonium; Hoc enim, maiorem adhuc, ac pleniorem exigit libertatem, quam cæteri contractus, cum semel initum, sit omnino irreuocabile, sicut est etiam professio religiosa; quod alij contractus non habent.

NOTABILIA.

5 ADuertendum est primò; Metum non causare inuoluntariũ simpliciter, sicut causant ignorantia, ac error; sed solùm secundum quid; Actio enim, quæ fit ex metu, considerari potest, vel cum omnibus circunstantijs annexis, vel sine illis, siue ab illis præscindendo. Primo modo considerata, dicitur voluntaria, quia fit ex electione. Secundo modo considerata, dicitur inuoluntaria, quia fit cũ tristitiâ, ac repugnantiâ; nec, remotis illis circunstantijs, fieret. Sic proiectio mercium in mare ex metu tempestatis certum naufragij periculum afferentis, si consideretur in circunstantiâ naufragij, dicitur voluntaria, quia Mercator, sciens, & volens, ad mortis periculum euadendum, eligit potius merces proijcere, quam illas seruare. At verò, si consideretur secundum se, & præscindendo à tali periculo, dicitur inuoluntaria, quia Mercator, dum merces proijcit; cum tristitiâ proijcit, & si periculum illud non immineret, non proijceret. Dicitur tamen simpliciter voluntaria, & inuoluntaria secundum quid, quia est voluntaria, prout est actu, realiter, & à parte rei; inuoluntaria verò solùm prout est in apprehensione; Vnumquodque autem, dicitur esse simpliciter tale, quale est realiter, & à parte rei; secundum quid verò, quale est solùm in apprehensione.

6 Aduertendum est secundò; Metum, oriri in nobis posse, vel ab intrinseco, vel ab extrinseco. Oriri dicitur ab intrinseco, quando nobis incutitur, vel ab infirmitate, vel ab aliquo delicto, vel à têpestate, vel ab aliquâ Ferâ, vel ab aliâ quacumque causâ naturali. Oriri dicitur ab extrinseco, dum à causâ aliquâ liberâ nobis incutitur, vt,

dum

dum quis incidit in Latrones mortem comminantes. Hic autem, dupliciter incuti poteſt. Primò, non ad aliquem actum, aut contractum extorquendum, ſed alia de causâ. Vt, ſi Iudex Reo mortem minetur propter delictum ab eo commiſsũ. Secundò; ad aliquem actum, vel contractum extorquendum. Vt, ſi Iudex aliquem Innocentem, in carcerem conijciat, ad Matrimonium, aut alium contractum ab eo extorquendum. Et hic etiam incuti poteſt, vel iuſtè; Vt ſi quis iuſtam delicti accuſationem minetur; vel iniuſte; Vt, ſi minetur mortem, priuatà auctoritate inferendam. Quocumque ex his modis incutiatur, nunquam tollit voluntarium ſimpliciter, & ad actuum valorem ſufficiens. Quare, ſtando in iure naturali, contractus, & alij actus quicumque, metu facti, nunquam erunt inualidi, ex defectu conſenſus, ad valorem requiſiti, ac ſufficientis, ſed ad ſummum, eſſe poterunt inualidi, ex vi iuris poſitiui, His poſitis.

RESOLVTIO.

7 Reſpondetur; Matrimonium, à Viro nobili Innocente cum Filià Iudicis contractum ad mortem vitandam, fuiſſe validum. *Azor. lib. 1. c. 11. quaeſt. 6. Leſſius lib. 2. c. 17. d. 6. num. 42. Sotus. 4. d. 29. quaeſt. 1. ar. 3. Henriq. lib. 11. de Matrim. c. 9. nu. 4. Sanch. lib. 4. matr. d. 8. num. 4. & d. 14. num. 2.* & alij innumeri ab his relati.

8 Primò; Quia Vir nobilis, à nullo fuit compulſus ad Matrimoniũ illud contrahendum, ſed ſolùm à ſe ipſo; Nemo enim, Matrimonium illud ab eo exegit, ſed ipſe illud ſponte elegit, tanquam medium, à Iudice ſibi oblatum, ad mortem euadendam. Ergo Matrimonium illud, fuit omnino ſpõtaneum, & voluntarium; ideoque validum.

9 Secundò; Quia, quidquid inuoluntarij in eo Matrimonio reperitur; totum, ortum habuit ex ipſo delinquente, eiuſque delicto; Iudex enim metum non incuſſit, ſed potius metum, à delinquente iam aliunde ex delicto conceptum, abſtulit, illà conditione oblatà, ac eo medio exhibito, ad mortem euadendam. Metus autem, ortus ab ipſo delinquente, nõn tollit rationem voluntarij ſufficientis ad valorem Matrimonij, ſicut illam non tollit metus mortis, ex graui aliquà infirmitate conceptus.

10 Tertiò; Quia, Votum ex ſimili metu emiſſum, tempore ægritudinis, vel tempeſtatis, eſt validum, vt habetur *in c. ſi nobis: de regul.* Ergo validum erit etiam Matrimonium; Ad huius enim valorem, ſufficit ea libertas, quæ eſt ſufficiens in Voto.

11 Quartò; Quia, ſi aliquis Tertius Viro nobili, eam immunitatem à morte, ſimili conditione propoſità, obtuliſſet, fuiſſet vtique validum Matrimonium; Ergo validum etiam fuit, quamuis ea conditio ab ipſo Iudice fuerit propoſita; Metus enim, ideo contractum irritat, quia col-

tollit omnimodam libertatem consensus, vt de Matrimonio habetur *c. cum locum: de sponsal.* Hanc autem, non minus tollit, quando oritur ab ipso Contrahente, vel ab aliquo Tertio, quam quando oritur à Iudice; A quocumque enim inferatur, verè tunc propriè non infertur, sed potius aufertur, oblato medio ad malum euadendum.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

12 AD rationes in contrarium; respondetur; Ad primam; Virum nobilem, à nullo extrinseco fuisse coactum, sed à se ipso, suoque delicto; Iudex enim, metum non intulit, sed potius abstulit, eo medio illi ad mortem euadendam proposito; Coactio autem, quæ prouenit ab intrinseco, non est propriè coactio, nec tollit libertatem sufficientem ad Matrimonium, & quemcunque alium contractum.

13 Ad secundam respondetur; metum, præsertim ortum ab intrinseco, sicut non tollit consensum, nec voluntarium, aut liberum simpliciter, sed solùm secundum quid; ita non tollere consensum sufficientem ad valorem Matrimonij, & cuiuscumque alterius contractus, ad horum enim valorem, ille consensus sufficit, qui satis est ad valorem voti; Votum autem, factum ex metu quantumuis graui, tempore ægritudinis, vel tempestatis, ab omnibus censetur validum.

COROLLARIA.

14 COlligitur ex dictis primò; Quamuis Iudex, animum habuerit incutiendi Viro nobili metum ad Matrimonium ab eo extorquendum, si tamen ei hunc animum non significauit, adhuc Matrimonium fuisse validum; quia, cum Vir nobilis, eum animum non cognouerit, eo metu ad Matrimonium celebrandum coactus non est, sed sua spontè, illud tanquam suæ incolumitatis medium, elegit.

15 Secundò; Matrimonium cum Concubinà contractum metu mortis præsẽtaneæ, ex morbo, aut naufragio, aut inferno, esse validum; quia huiusmodi metus, non est ab vllo incussus ad Matrimonium extorquendum.

16 Tertiò; Contractum à detruso in carcerem celebrato, esse validum si in Carcerem non sit detrusus ad ipsum contractum extorquendum; Quia, licet metus carceris, grauis sit, cum tamen ad contractum extorquendum non sit incussus, contractum non inualidat.

17 Quartò; Si Medicus, lethali morbo oppresso mederi nolit, nisi eius Filiam in Vxorem ducat, aut alium contractum faciat, validum fore eum contractum, timore mortis ab Ægro celebratum. Quia timor mortis, non est incussus à Medico, sed à morbo; Medicus autem solùm Matrimonium, vel contractum petit, tanquam sui laboris stipendium.

QVAESTIO XLIV.

An metus, ad actum aliquem extorquendum, iustè incussus, eius valorem impediat.

CASVS.

1 TITIVS, Vxori in adulterio deprehensæ, minatus est mortem, auctoritate Iudicis, infligendam, nisi Monasterium ingrederetur, ibique profiteretur; Vxor autem, mortis metu coacta, Monasterium ingressa est, ibique suo tempore, professionem emisit. Queritur: Vtrum professio fuerit valida.

SVMMARIVM.

2 *Metus, ad actum extorquendũ, iustè, incussus, Professionem irritare videtur.*

8 *Vere tamen, non irritat.*

9 *Metus iustus, ab alio propriè non incutitur.*

10 *Sicut Aegro non incutitur à Medico.*

11 *Oritur à proprio delicto.*

12 *Nec, ad Professionem, obligat absolutè.*

13 *Cum possit quis renuere.*

14 *Obligat solùm sub conditione.*

15 *Nec ad hoc, per se, ordinatur.*

16 *Donatio, Latroni, ex metu facta, cur sit rescindenda.*

17 *Minæ iniustæ, Matrimonium irritant.*

18 *Pecunia, metu, vt pretium extorta, retineri potest.*

20 *Metus iustus, non tollit voluntarium, saltem in causà.*

21 *Metus iustus, non est cadens in constantem Virum.*

RATIONES DVBITANDI.

2 IN Casu præcedenti, metus, à nullo fuerat incussus ad Matrimonium extorquendum, sed erat ortus à proprio delicto, quamuis falsò; eoque metu supposito, Matrimonium, Viro nobili fuerat à Iudice oblatum, tanquam medium, ad mortem vitandam. At in præsenti, metus, Vxori adulteræ incutitur à Marito, ad professionem ab eà extorquendam. Propterea, professio sic emissa, videtur fuisse inualida. *Philiarc. de off. Sacerd. p.2. lib.2. c.8. Sotus lib.7. de iust. quæst.2. ar.1. Nauar. com.4. de re-*

regul. num. 76. & alijs.

3 Primò; Quia, videtur, metu mortis iniuſtè extorta; quamuis enim, ipſa timori cauſam dederit per ſuum delictum, ideoqne metus fuerit iuſtus; delictum tamen, illam non obligabat ad profeſſionē; Ergo nec ad illam obligari poterat per metum, ex tali delicto ortum; ideoque iniuſtè adhibitus eſt ille metus, ad profeſſionem extorquendam.

4 Secundò; Quia nemo ad profeſſionem, vel Matrimonium obligari poteſt ab alio, quam à ſe ipſo; hi enim ſtatus, ſummam requirunt libertatem. Ergo Titius, ratione delicti, Vxorem obligare non poterat ad profeſſionem; ſi enim hæc, iùſtè renuere poterat, ille iuſte cogere non poterat; ideoque profeſſio, ratione coactionis, & defectus plenæ libertatis, fuit inualida.

5 Tertiò; Quia delicti accuſatio, ordinatur ad punitionem, non verò ad profeſſionem. Ergo Titius, iniuſte, accuſationis minas adhibuit, ad profeſſionem ab Vxore extorquendam; Vnde conſequenter, profeſſio ſic extorta, fuit inualida.

6 Quartò; Quia, ſi quis, vt latebras latroni fugienti concedat, omnium bonorum ſuorum donationem ab illo extorqueat, iniuſtitiam committit, & talis donatio reſcindi poteſt, quia illum cogit latebras emere plus iuſto. Ergo multo maiorem iniuſtitiam committet, ſi extorqueat profeſſionem; Tunc enim, pro latebrarum pretio, petit rem, quæ in infinitum illarum valorem excedit. Sicut ergo alij contractus, ex tali metu initi, eſſent reſcindendi, ita profeſſio, erit irrita; Id enim, quod ſufficit ad alios contractus reſcindendos, ſufficit ad irritandam profeſſionem, cum hæc, ſemel valida, reſcindi amplius non poſſit, ſicut nec Matrimonium.

7 Quintò; Quia, *in c. veniēs de ſponſ.* Matrimonium cuiuſdam Adoleſcentis, à parentibus cuiuſdam puellæ, in lecto cum eà reperti, irritum iudicatum eſt, quia ab eis eam ducere coactus eſt, & tamen metus fuit iuſtus, cum ipſe Adoleſcens, fuerit in culpà. Ergo metus, quamuis iuſte incuſſus, ſufficit ad irritandum Matrimonium, & conſequenter etiam profeſſionem, cum eædem prorſus conditiones ad vtriuſque valorem requirantur.

RESOLVTIO.

8 Reſpondetur tamen; Profeſſionem, ab Vxore Titij emiſſam; ex metu iuſte ab illo incuſſo, ad eandem profeſſionem extorquendam, fuiſſe validam. *Sanchez lib.4. matr. d.13. num.3. & lib.4. ſum. c.3. num.9. Leſſius lib. 2. c.17 d.6. num.40. Nau. lib.3. conſ. tit. de regul. c.27. nu.3. Gutierez de iuram. p.1. c 57. num.5. Sotus lib.7. de iuſt. quæſt.2. ar.1. ad.1. Sylueſter v. metus quæſt.6. Henriq. lib.11. matr. c.9 Suarez tom. 3. de relig. lib.6. c.3. nu.3.* & & alij communiter.

9 Primò; Quia à Titio, nullus Vxori metus proprie incuſſus eſt, ſed

sed potius, metu illi aliunde incusso ex proprio delicto, oblata est ei professio, in remedium timoris, & ab ipsa Vxore sponte electa est. Ergo nulla est ratio, cur valida non fuerit. Titius enim, metum non intulit, sed potius abstulit, oblatà professione tanquam medio ad pœnam delicto debitam euadendam.

10 Secundò; Quia, si infirmo grauiter ægrotanti minetur Medicus, se illi nolle mederi, nisi eius Filiam ducat in Vxorem, valet Matrimonium, vt dictum est; quia non Medicus infert metum, sed morbus; & Medicus solùm exigit Matrimonium, tanquam sui laboris stipendium, in quo ei iniuriam non facit; cum, ex iustitia, ei mederi non teneatur. Ergo valebit etiam professio, à Titij vxore delinquente emissa, metu iustæ pœnæ alias adulterio debitæ, & sibi iuste ab eo comminatæ; quia, non Titius metum intulit, sed delictum; & Titius solùm professionem petijt, tanquam mercedem, ac pretium, desistendi ab accusatione; nec ei in hoc iniuriam intulit, cum lege iustitiæ non teneretur, eam non accusare, eiusque punitionem non procurare; quidquid sit, an hoc sit pretium excedens, vel iustum.

11 Tertiò; Quia, ideo Matrimonium, propter Medici minas, ab ægro cum eius filia contractum, est validum, quia metus, à quo æger mouetur ad contrahendum, censetur tunc potius oriri ab ægritudine intrinsecà, quam extrinsece à Medico incuti. Sed etiam metus, à quo Titij Vxor mota est, ad professionem emittendam, censetur potius ortus à delicto intrinseco, quàm extrinsece incussus à Titio; intra ipsam enim, erat iusta causa timendi, & radix, ac initium timoris, nempe delictum; Ergo etiam professio, à Titij Vxore, propter Titij minas emissa; fuit valida; metus enim ab intrinseco, contractuum valorem non tollit.

12 Quartò; Quia Titius, minans Vxori punitionem, per Iudicem infligendam, nisi professionem emitteret, illam non obligauit ad aliquod malum, quod alias non esset debitum; Ergo nullam ei iniustitiam fecit, professionem extorquendo; non enim extorsit, malum aliquod alias indebitum inferendo.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

13 AD rationes in contrarium respondetur; Ad primam; Titij Vxorem, nullo modo fuisse per metum obligatam ad professionem emittendam; potuit enim iuste renuere; sed professionem solùm ei fuisse oblatam tanquam medium, ad pœnam alias iam sibi ex delicto debitam, euadendam. In hoc autem, nulla potuit esse iniustitià; sicut Medicus, nullam censetur iniustitiam committere, cum ab ægro exigit Matrimonium cum Filia, tanquam sui laboris stipendium.

14 Ad secundam resp; Titium Vxorem ad professionem non obligasse absolute, sed solùm sub conditione, quod

quòd ipſa pœnam delicto debitam vellet euadere. Hoc autem, non eſt proprie cogere; nam ipſa potius ſe ipſam coegit, vt pœnam euaderet.

15 Ad tertiam; Delicti accuſationé, per ſe quidem ordinari ad punitionem, & non ad profeſſionem; hinc tamen non rectè inferri, quod Titius, iniuſtitiam commiſerit, profeſſionem extorquendo, vt ab illà deſiſteret; ſic enim, non abſolutè profeſſionem extorſit, ſed ſolùm ſub conditione, quod ipſa vellet, illum deſiſtere ab accuſatione, ſicque pœnam delicto debitam euadere.

16 Ad quartam; donationem ex metu à latrone factam, & ſimiles contractus, non reſcindi ratione metus, ſed ratione enormis læſionis; quia in his Contractibus, læſio in pretio, eſt læſio in ſubſtantia; quando autem hæc contingit in côtractibus bonæ fidei, reſcindi poſſunt contractus, vel ad æqualitatem reduci, vt docet *Sanch. lib. 4. matr. d.6. num.* 15. At in profeſſione, læſio circa ſubſtantiam, contingit ſolùm, quando eſt error circa Religionem; vt ſi putem, me vouere in Religione *Sancti Franciſci*, & voueam in Religione *Sancti Auguſtini*. Sicut in Matrimonio, læſio circa ſubſtantiam contingit ſolùm, quando eſt error in perſonà, vel conditione ſeruili. In his ergo caſibus, eſt irrita profeſſio, vel Matrimonium, ſicut alij contractus ſunt reſcindendi. At quando læſio, eſt in accidentalibus; ſicut alij contractus non ſunt reſcindendi, ita profeſſio, ac Matrimonium non ſunt irrita.

17 Ad quintam reſpondetur; tale Matrimonium irritari, quia Parentes, delinquenti minati ſunt, non accuſationem, ſed mortem, vel aliud damnum, propriâ auctoritate inferendum; quod damnum iniuſtè minati ſunt, cum, ſecundum Canones, inferre non poſſent.

COROLLARIA.

18 Colligitur ex dictis primò; Eum, qui à delinquente, centum aureos extorſit, vt eum abſconderet; illos retinere poſſe; quia, cum illos petierit, & obtinuerit, tanquam pretium occultationis, ad quam non tenebatur, iuſtè petijt, ac obtinuit.

19 Secundò; Eum, qui delinquenti, ſine animo, malum illud inferendi, minatus eſt accuſationem, niſi daret centum, eos poſſe retinere. Quia, dum pretium petijt, ne accuſaret, illud petijt, non ſolùm, ne accuſaret, ſed ne poſſet accuſare, etiam ſi vellet; Ad hoc autem, nihil refert, quod animum accuſandi habuerit, vel non habuerit.

20 Tertiò; Matrimonium, ex metu iuſte ad illud extorquendum, incuſſo, eſſe validum, quia eſt omnino voluntarium; ſi enim iuſte quis infert tibi metum, iam tu, per tuum delictum liberè poſitum cauſa illius es. Ergo Matrimonium, iam non eſt tibi inuoluntarium; ſaltem enim in causâ, fuit omnino voluntarium, ac liberum.

21 Quartò; Metum iuſtum, non eſſe

S me-

metum cadentem in constantem Virum; quia metus iustus, est metus mali, quod delinquens sibi infert per delictum. Hic autem non cadit in Virum constantem, nec virtute illius, delinquens dici potest coactus, vt constat *ex l. si mulier. 21. in princ. ff. de eo, quod metus causa.*

QVAESTIO XLV.

An metus, ad extorquendum actum, iniustè incussus, eius valorem impediat.

CASVS.

1 VIR quidam nobilis, sed facinorosus, per Sicarium, petijt à Titio, vt domum quandam ei venderet, eum alias occisurus, nisi venderet. Titius verò, quia hominem nouerat, metu compulsus, eam vendidit, pretio quidem iusto, sed infimo. Quæritur; Vtrum Venditio illa fuerit valida.

SVMMARIVM.

1 *Metus, à Sicario, ad venditionem extorquendam incussus, eam reddere videtur nullam.*
5 *Sicut etiam promissionem Latroni factam.*
6 *Et Votum.*
7 *Eam tamen, iure naturæ non irritat.*
8 *Cum detur adhuc consensus sufficienter voluntarius.*
9 *Nec minus liber, quàm, dum oritur ex metu iusto.*
10 *Nec ratio iniuriæ illam irritat.*
11 *Sicut nec dolus, contractum.*
12 *Nec ipse metus, Sacramenti susceptionem.*
13 *Iniuria non sufficit ad eam iure naturæ irritandam.*
14 *Sicut nec ad irritandam pecuniæ donationem, factam Latroni.*
15 *Nec promissionem, eidem ex metu factam.*
16 *Vota, ex Ecclesiæ solùm consuetudine, sunt irrita.*
17 *Per contractum metu iniusto celebratũ transfertur dominium.*
18 *Est etiam iure positiuo validus.*

Est

19 *Est tamen rescindendus* ... *no*
20 *Si metus sit iustus, non est rescindendus.*

RATIONES DVBITANDI.

2 Metus, Adulteræ, à Viro, ad professionem extorquendā, incussus, non erat grauis, nec cadens in constantem virum, quia iustè erat incussus; vt patet ex dictis, *Quæst. præced.* At metus, Titio, per Sicarium, à Viro facinoroso incussus, grauis est, & Titio Iniuriosus. Ideoque videtur sufficiens ad reddendam venditionem inualidam. Ita *Molina tom. 2. d. 326. Sotus lib. 8. quæst. 1. ar. 7. ad 3. Clau. reg. lib. 2. c. 2. nu. 10. Salas 1. 2. tract. 3. d. 2. f. 4. nu. 8.*

3 Primò; Quia Contractus, per iniuriam celebratus, ipso iure naturæ, videtur irritus. Tum quia, hæc videtur esse pœna, iniuriæ proportionata. Tum quia æquum non est, vt, qui metu iniusto iniuriam intulit, commodum reportet ex suo delicto; reportaret autem, si contractus sic celebratus, esset validus. Tum denique, quia iniuria illa, omnino est compensanda, nec alius eam compensandi modus apparet, quam per contractus irritationem; sed venditio fuit per iniuriam extorta; Titius enim, ius habebat, ne iniustis minis ad eam cogeretur. Ergo videtur fuisse, ipso iure naturæ irrita.

4 Secundò; Quia, si venditio illa esset valida, sequeretur, quod, quando Latrones à Peregrinis, metu mortis incusso, pecunias extorquent, earum pecuniarum donatio à Peregrinis facta, esset valida, ipsique Latrones, verùm earum dominium acquirerent, nec ad restitutionem tenerentur. Consequens autem, est contra communem omnium sensum; omnes enim tenent, per talem metum acquisita, esse restituenda. Ergo signum est, iniuriam metus iniustè incussi, contractus, iure ipso naturæ, reddere irritos.

5 Tertio; Quia, si quis Latroni, metu mortis incusso, petenti, pecuniam promittat; eam deinde soluere non tenetur; non enim videtur habuisse voluntatem sufficientem ad valide promittendum, cum promissio debeat esse gratuita, ac liberalis; illa verò fuerit coacta; vnde etiam solutio vsurarum, ipso iure naturæ est irrita, quia deest voluntas liberalis, ad eius valorem necessaria. Ergo promissio, metu mortis, iniuste extorta, irrita est; Idem autem prorsus dicendum est de domus venditione, facta à Titio, cum eadem omnino sit ratio.

6 Quartò; Quia, in omnium sententiā, Vota simplicia; vti peregrinationis Lauretanæ; eleemosynæ, & alia similia metu extorta, ipso iure naturæ, irrita sunt; nullum enim extat ius positiuum, illa irritans. Ergo idem dicendum est etiam, de alijs promissionibus, ac contractibus, & consequenter etiā de venditione, metu mortis, iniuste extorta.

RESOLVTIO.

7 Respondetur tamen; Venditionem, metu mortis, à Titio factam, fuisse, iure naturæ, validam; sed rescindendam. *Sanch. lib.4. matr. d.8. num. 4. Lessius lib.2. c.17. d.6. num. 36. Henriq. lib.11. matr. c.4. num.4. Bonac. de matr. quæst.3. p.8. num.8. Azor. lib.1. c 11 quæst.6. & 13. Vasq. 1.2. d.27. in fine. Nau c.22. sum. num. 50. Suarez tom.3. de relig. lib.6. c.5 num. 8 Sylvester v. metus quæst. 8* & alij apud istos.

8 Primò; Quia, non obstante iniuria, per metum illatà, datur quidquid ad venditionis valorem necessariò requiritur; ad valorem enim alicuius contractus, requiritur solùm, iustus titulus, & voluntarius consensus. Sed metus, siue iuste, siue iniuste incussus, non tollit voluntarium absolute; sicut enim, qui ad euitandum naufragium, merces proijcit, illas voluntarie proijcit; ita, qui latroni petenti, dat pecunias ad vitandam mortem, illas voluntarie dat; neque excludit titulum dati, & accepti; donati, & promissi; Ergo non tollit contractus valorem; ideoque venditio, simili metu facta, iure naturæ, fuit valida.

9 Secundò; Quia, non minus est libera voluntas, metu iniusto coacta, quam iusto; In vtroque enim casu, voluntas æque non vult absolute, sed solum ad illud periculū euitandum; nam æque ad vitandum solùm mortis periculū, & proijcit quis merces in mare, & dat pecunias latroni, alias nec merces proiecturus, nec pecunias daturus. Sed voluntas, metu iusto, vel ab intrinseco coacta, habet libertatem sufficientem ad valorem contractus vt dictum est; Vere enim, est simpliciter libera. Ergo etiam coacta metu iniusto, erit libera sufficienter; ideoque ex hoc capite, venditio non potuit esse nulla.

10 Tertiò; Quia, si venditio, metu illo extorta, esset irrita; vel esset irrita, ratione iniuriæ, vel ratione defectus libertatis sufficientis. Ex neutro autem capite, est irrita; vtraque enim hac ratio, æque reperitur in contractu celebrato, ex metu leui, qui tamen est validus; Nam, si Auarus, metu amittendæ pecuniæ, iniuste sibi incusso, cogatur inire contractum locationis, vel mutui; In metu isto, inuenitur ratio iniuriæ, ad restitutionem obligans, & metus iste, fortius Auarum priuat libertate, quam Peregrinum, metus vulnerum, illi à latronibus comminatorum. Sicut ergo metus leuis iniustus, contractū ab Auaro celebratum non irritat; ita metus grauis, quamuis iniustus, venditionem, à Titio factam non irritabit.

11 Quartò; Quia contractus, cui dolus causam dedit, non est, iure naturæ, irritus; Matrimoniū enim contractum ex errore, quo quis putabat; fœminam esse nobilem, vel diuitem, cum tamen esset ignobilis, & pauper, est validum. Sed in iure, metus æquiparatur dolo; *l. si dolo ff. de inut. stipul. & c. cum* con-

contingat: de iure iur. & c. 2. de pactis: in 6. Ergo etiam contractus, cui metus, causam dedit, non erit iure naturæ irritus, sed validus. Vnde consequenter, valida fuit venditio, à Titio metu facta.

12 Quintò; Quia, ad Sacramentorum valorem, requiritur voluntas, & intentio suscipientis; & tamen voluntas, etiam metu graui coacta, in adultis sufficit ad valorem baptismi; *ex c. maiores: de baptismo: & c. Iudæis: d. 45.* Similiter ad valorem iuramenti requiritur libertas; & tamen iuramentum, etiam metu graui, extortum, obligat. *ex c. verum, & c. si verò: de iureiur.* Ergo similiter, quamuis ad valorem contractus, requiratur libertas; sufficiet libertas, quæ stare potest simul cum coactione, ex metu graui.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

13 Neque obstant rationes in contrarium: Nam ad primam, negatur minor; Neque enim iniuria sufficit ad contràctum irritandum, neque per ipsius annullationem resarcitur; nam, si quis metu, baptizari cogatur, iniuriam patitur, & tamen hæc non resarcitur per irritationem baptismi; Et, si quis, fide data de Matrimonio, Virginem defloret, & postea aliam ducat, iniuria grauissima priori illata, non resarcitur per irritationem Matrimonij cum posteriori. Sufficienter ergo resarcitur iniuria per hoc, quod contractus factus rescindatur, & res in suum pristinum statum restituantur; sicque sufficienter punitur iniuria; neque qui illam intulit, vllum ex eà commodum reportat, cum rescindere teneatur contractum, & res in pristinum statum restituere.

14 Ad secundam respondetur; Donationem illam, à Latronibus metu extortam, attento iure naturæ fuisse validam, & dominium transtulisse. Hinc tamen non sequitur quod Latrones ad restitutionem non teneantur; Nam, cum, ratione iniuriæ, teneantur res in suum pristinum statum restituere, & donationem rescindere, consequenter tenentur sic accepta restituere.

15 Ad tertiam respondetur; Eum, qui Latroni pecuniam promisit, ex vi promissionis, teneri eam tradere; licet, ratione iniuriæ, deinde excusetur; potest enim aliquis simul ex vno capite, esse obligatus ad aliquid faciendum, & ex alio deobligatus. Nam potest quis, alicui debere centum, ratione contractus, & simul ratione iniuriæ sibi ab eo illatæ, sibi debitum retinere, donec alter debitam satisfactionem exhibeat; & si alter debitum petat, repelli poterit, exceptione iniuriæ. Similiter ergo, qui latroni pecuniam promisit, illam ex vi promissionis dare tenetur; ratione tamen iniuriæ, illam negare potest, & petentem, iniuriæ exceptione repellere. Promissio autem, & donatio, vt sit valida, debet quidem esse liberalis, hoc est, nullo pretio recepto, non tamen requiritur, vt sit omnino libera.

16 Ad quartam respondetur; Vota simplicia, per metum extorta, esse irrita, non iure naturæ, nec iure positiuo scripto, sed traditione, & Ecclesiæ consuetudine, vim legis obtinente, sicut hoc etiam modo sunt irrita, Matrimonium, metu cõtractum, & Matrimonium fidelis cum infideli.

COROLLARIA.

17 Colligitur ex dictis primò; Contractus, metu etiam iniusto celebratos, esse validos, per eosque transferri dominium; quia per eos acquiritur titulus, & interuenit traditio, quæ duo sufficiunt ad dominium transferendum.

18 Secundò; Contractus metu celebratos, esse validos non solùm, iure naturæ, sed etiam iure positiuo; *in c. enim Abbas: de his quæ vi*: renunciatio facta per metum debet in irritum reuocari. Ergo signum est, esse validam; quod enim irritum est, non indiget, vt in irritum reuocetur; *& in c. ad audientiam: de his quæ vi*: Quæ vi metusque causa fiunt, carere debent robore firmitatis, rescindi enim possunt, & debent. & *in l. vlt. C. de his quæ vi*; dicitur; Venditiones, donationes, transactiones quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari. Ergo erant aliquo modo validæ, ac iuris remedio infirmandæ.

19 Tertiò; Contractus metu iniusto celebratos, esse rescindendos, siue metus ab altero Contrahente incussus fuerit, siue ab aliquo tertio. Tum quia, res illa, per contractum metu initum, acquisita, ad quemcumque possessorem transit eo vitio affecta, vt habetur expresè *l. si cum exceptione 14. §. in hac actione ff. de eo quod met. caus.* Tum quia metum passus, ob iniuriam sibi illatam, habet ius rescindendi contractum factum; habet enim ius, vt sibi detur satisfactio, & iniuria facta reparetur; Hac autem, aliâ via reparari non potest, quam contractum factum rescindendo, & res in suum pristinum statum restituendo.

20 Quartò; Contractus, metu iusto celebratos, nullo modo esse irritandos, quia contractus metu iniusto initi rescindendi sunt, solùm ratione iniuriæ, metum passo illatæ; hæc autem, omnino cessat, quãdo metus est iustè illatus.

QVÆ-

QVAESTIO XLVI.

An metus, ad extorquendum actum, iniuſtè incuſſus, eius valorem, iure poſitiuo, impediat.

CASVS.

1 TITIVS, vnicum beneficium, quod habebat, graui metu compulſus, renunciauerat. Volens autem ad Sacros Ordines promoueri, nec habens patrimonium putanſque, renunciationem illam, metu factam, non tenere; ad titulum illius Beneficij promoueri voluit. Quæritur; an potuerit.

SVMMARIVM.

2 *Beneficij reſignatio, metu extorta, iure ſaltem poſitiuo videtur irrita.*
5 *Sicut eſt irrita, electio ad beneficium.*
6 *Qui actus, metu extorti, à iure irritentur.*
8 *Huiuſmodi reſignatio non eſt irrita ſed irritanda.*
9 *Sicut nec iuramentum, ſimili metu factum.*
10 *A iure ſolùm præcipitur irritanda.*
11 *Si addatur incarceratio, à iure irritatur.*
12 *Reſciſſio renunciationis, eſt tacita beneficij collatio.*
13 *Etiam electio metu extorta, ſpecialiter à iure irritatur.*
14 *Reſignans, ante reſciſſionem, fructus percipere non poteſt.*
15 *Nec officium recitare tenetur.*
16 *Et ſi beneficium poſſideat, ſine titulo poſſidet.*

RATIONES DVBITANDI.

2 POſito, quod actus, metu etiam iniuſto, extortus, neque ex defectu conſenſus; neque ratione iniuriæ, iure naturæ, ſit inualidus. Quæritur, an ſaltem, ratione iniuriæ, ſit inualidus, iure poſitiuo. Videtur enim eſſe; & conſequenter Titium, ad titulum beneficij, ex metu, renunciati, promoueri potuiſſe. Ita *Baſil. de Leon. lib. 4. c. 8. num. 16. & Nau. in c. accepta de reſt. ſpol. oppoſ. 5. nu. 5.* ait ſe longo tempore eam docuiſſe.

3 Primo; quia renunciatio illa, cum, metu facta fuerit, videtur ipso iure fuisse irrita; in Clementina enim: *multorum*: 2. *de pœnis*: decernitur, beneficiorum resignationes, modo supradicto extortas, licet à Resignantium Prælatis receptæ, aut ratæ habitæ fuerint, nullius omnino esse firmitatis. Idemque videtur colligi *ex c. Abbas: de his quæ vi*. Si autem resignatio fuit inualida, iam Titius retinet titulum beneficij, vnde ad ipsum ordinari potest.

4 Secundò; Quia; qui renunciat Ecclesiam ex metu, restituitur ad illam sine noua collatione; vt constat *ex c. ad aures: de his quæ vi*. Ergo signum est, per talem beneficij renunciationem, titulum non amisisse; *& in c. ad audientiam*: dicitur; beneficij renunciationem metu factam, firmitatis robore carere debere. Cum ergo beneficij resignatio, metu graui fuerit à Titio facta, ipso iure, irrita fuit, ac proinde Titius, titulum beneficij adhuc retinet, ad quem propterea ordinari potuit.

5 Tertiò, Quia electio ad beneficium, metu facta, ipso iure, est irrita; Ergo idem dicendum est de beneficij resignatione; eadem enim est ratio.

NOTABILE.

6 Aduertendum est. Ius positiuum, non omnes actus, aut contractus, metu iniusto extortos generaliter ipso facto irritasse, sed solùm aliquos. Hi autem sunt. Primò; Matrimonium: *ex c. veniens 2. de spons. & c. 2. de eo, qui duxit in Matrim. c. requisiuit. & cap. gemma; de sponsa*. Secundò; Sponsalia: *ex c. literis; de Sponsa: Impub*. Tertiò; Professio Religiosa, *ex c. perlatum: de his quæ vi*. quod ad quodlibet Votum extenditur. Quartò; Absolutio à Censuris; *ex c. vni: de his, quæ vi. in 6*. Quintò; Rerum Ecclesiæ promissio, vel traditio; *ex c. peruenit: de iureiur*. Sextò; Testes coacti, in testamento adhibiti. *L. qui testam. §. vlt. ff. de testam*. Septimò; Denique promissio, vel obligatio, facta in gratiam illius, qui aliquem metu graui in carcerem coniecit, vel detinet. *L. qui in carcerem: ff. de eo quod met. causa*. reliquos tamen omnes, decernit esse irritandos; *in L. vlt. C. de his, quæ vi, & L si eum except. 14. §. in hac actione. ff. de eo, quod metus causa*; vt sic saltem reparetur iniuria, dum res in pristinum statum, restituuntur. Hoc posito.

RESOLVTIO.

7 Respondetur, Titium, ad titulum beneficij promoueri nō potuisse. *Nau. loco cit. num. 7. Azor. lib. 1. cap. 11. quæst. 9. Reginald. tom. 2. lib. [illegible] c. 23. s. 2. n. 333. Lessius lib. 2. c. 17. d. 6, num. 37*. & alij apud istos.

8 Primò; Quia beneficij resignatio quamuis metu facta, non fuit tamen ipso iure irrita, sed solùm irritanda, sicut omnia alia gesta per metum; hic enim casus de bene-

neficij renunciatione, non inuenitur in iure ab hac regula exceptus sicut inueniuntur Sponsalia, Matrimonium, Professio religiosa, & alij similes actus. Si autem renunciatio fuit valida, donec rescinderetur; ante rescissionem, Titius, ad titulum beneficij promoueri nō potuit; illum enim iam non habebat, sed per resignationem amiserat.

9 Secundò; Quia iuramentum metu extortum, quamuis valeat: *ex c. verum de iureiur.* si tamen apponatur actui nullo, & à iure reprobato, non valet *ex c. cum contingat de iureiur. c. quamuis pactum: de pactis in 6.* & alibi. Sed iuramentum, de beneficij renunciatione metu factum, valet, sicut etiam iuramentum de beneficio renunciato non repetendo; *ex c. si verò de iureiur.* Ergo signum est, quod renunciatio illa, valida fuit.

10 Tertiò; Quia, nullibi in iure beneficij resignatio, inuenitur irritata, sed solùm irritanda; *in c. enim ad aures*, non dicitur; renunciationem illam non valere, sed solum cum, qui renunciauit, eidem Ecclesiæ esse præficiendum; vbi non indicatur, non debere præfici, sine nouà collatione; nam ipsamet restitutio, est tacita beneficij collatio. Similiter *in c. àd audientiam*: solùm dicitur; renunciationem metu factam, carere debere robore firmitatis. Hæc autem verba, optimè intelligi possunt de rescissione per sententiam facienda. Denique casus *in Clementina: multorum: de pœnis*; est specialis; erat enim ibi sermo de quodam, qui à Domino sæculari, captus fuerat, & detentus, donec beneficium renunciaret; cuius renunciationem decernit Pontifex, esse irritam, inducens nouum ius pro illà, non verò vniuersaliter declarans, beneficiorum resignationes metu extortas, esse irritas. Decretum autem pro casu speciali, ad alios casus extendi non debet.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

11 AD rationes in contrarium facilè respondetur. Ad primam, patet disparitas. Casus enim illius Clementinæ, est specialis, & propterea ad alias resignationes extendi non debet; vnde illæ solum resignationes, quæ per metum & incarcerationem, ac detentionem iniustam, factæ fuerint, nullæ erunt; aliæ verò per metum, sine incarceratione, extortæ, iuxta regulam generalem, erunt validæ; sed irritandæ.

12 Ad secundam; ex tertia probatione, patet responsio; Poterit enim quis ad pristinum beneficium redire, rescissa renunciatione prius facta, absque noua illius collatione, quia illa rescissio, & beneficij restitutio, est tacita beneficij collatio; sicut, qui, cum impedimento, & sine titulo canonico, beneficium obtinuit, obtenta deinde impedimenti dispensatione, sine nouà collatione, beneficium retinere potest, quia dispensatio illa, censetur esse tacita eiusdem beneficij collatio.

Ad

13 Ad tertiam negatur consequentia; Nam, cum ille etiam, sit casus particularis, extendi ad alios non debet; nec regulam generalem euertere. Adde, quod metus, in electione, magis publicæ vtilitati repugnat, quam in renunciatione, & ideo Pontifex voluit, vt in electione, maior requiratur libertas. Ita *Nauar. in c. accepta: opposit.* 5. *num.* 1. *de rest. spol. & num.* 21.

COROLLARIA.

14 Colligitur ex dictis primò: Antequam, per Iudicem, fiat resignationis irritatio, & restitutio in integrum, renunciantem non posse licitè beneficium ita renunciatum tenere, nec in eo ministrare, aut fructus ex illo percipere, quia titulum per renunciationem amisit, & beneficium sine titulo canonico licitè retineri non potest, *c.* 1. *de reg. iur. in* 6.

15 Secundò; Sic renunciantem non teneri amplius, post renunciationem, & ante rescissionem, ad horas canonicas, sed eum, cui, ille beneficium renunciauit; quia hic, & non ille, absolutè habet beneficij titulum, ac beneficium.

16 Tertiò; Si renuncians, remaneat in beneficij possessione, per triennium, non iuuari decreto de pacificis possessoribus; quia possedit sine titulo.

QVAESTIO XLVII.

An coactio ad actum, cum libertate ad loci, vel personæ electionem, eius valorem impediat.

CASVS.

1 TITIVS, à Principe vocatus, precibus priùs, deinde etiam minis, vnam ex Filiabus Sempronij, quamcumque vellet, ducere coactus est; ille verò duxit Rachelem, Quæritur; Vtrum Matrimonium illud fuerit validum.

SVM-

SVMMARIVM.

2 *Ad Matrimonij valorem, sufficere videtur libertas solùm quo ad circunstantias.*
4 *Sicut sufficit ad electionem.*
5 *Verè tamen, est inualidum.*
6 *Quia est omnino coactum.*
7 *Ex eoque infelices exitus timeri possunt.*
8 *Ad matrimonij valorem, requiritur libertas circa statum Matrimonialem.*
10 *Ad electionem, obligari quis potest à lege; secus ad Matrimonium.*
11 *Ad Matrimonij, ac Professionis valorem, requiritur omnimoda libertas quo ad statum.*

RATIONES DVBITANDI.

2 Qvoniam, inter actus, qui à Iure declarantur inualidi, cum, metu iniusto, sunt extorti ponitur contractus Matrimonij. Quæritur; an, vt sit irritus, requiratùr omnimoda coactio, non solùm quo ad actus substantiam, sed etiam quo ad eius circunstantias; An verò sufficiat coactio ad ipsum actum, cum libertate ad circunstantias. Aliqui enim existimarunt, requiri omnimodam coactionem; Ideoque Matrimonium à Titio cum Rachele contractum, fuisse validum. Ita *Azor. lib. 1. c. 11. quæst. 11.* & alij quos refert *Couaru. 4. decr. 2. p. c. 3 §. 5. n. 8.*

3 Primò; Quia, non videtur vllo modo fuisse coactum, sed omnino liberum, ac voluntarium; nulla enim coactio, facta est circa electionem illius fœminæ, esto fuerit facta circa electionem absolutè; Ergo Matrimonium, quamuis ex coactione extortum, validum tamen fuit; quia fuit plenè liberum.

4 Secundo; Quia, si quis, Ecclesiæ regimen assumere cogatur, relicta sibi facultate eligendi quamcumque Ecclesiam voluerit, & vnā eligat, electio illa valida est; sicut valeret electio, si electores, non certam personam, sed aliquam ex certis, in Ecclesiæ alicuius regimen eligere cogerentur. Ergo similiter erit validum Matrimonium si quis, non certam personam, sed solùm vnam ex certis, assumere cogatur; tunc enim, substantia electionis non videtur coacta, sed libera; nec ad electionem minor libertas requiritur, quam ad Matrimonium, vt constat *ex c. 3. §. cæterum; de elect. in 6.*

RESOLVTIO.

5 Respondetur tamen; Matrimonium illud fuisse inualidum. Ita *Sanch. lib. 4. matr. d. 12. n. 20. Salas 1. 2. tract. 3. d. 3. f. 1. nu. 27. Rebell. p. 2. lib. 2. quæst. 11. f. 1. num. 11. Basilius de Leon. lib. 4. c. 14. num. 14.* & alij apud istos.

6 Primò; Quia Matrimonium illud, verè ac propriè fuit coactum; Titius enim, ita Matrimonium, ex metu, assumpsit, vt illud, in suâ libertate relictus non assumpsisset; Ergo huiusmodi Matrimonium com-

comprehendi debet sub decreto Matrimonia coacta irritante; Verè enim, simpliciter est coactum.

7 Secundò; Quia non minus ex hoc, quam ex quolibet alio Matrimonio coacto, infelices exitus timeri possunt; cum enim Titius, contra suam voluntatem, vnam ex filiabus Sempronij in Vxorem eligere sit coactus, de infelici exitu prudenter timeri potest. Hæc autem fuit ratio Matrimonia coacta irritandi.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

8 AD rationes in contrarium; Respondetur; ad primam; non sufficere ad Matrimonij libertatem, huius, vel illius personæ electionem, sed requiri, vt electio ipsius status Matrimonialis, omnino libera sit, & non coacta; alioquin Matrimonium dici non potest absolutè liberum, sed coactum & liberum solùm respectiuè. Libertas autem respectiua, cum non sit plena, ad Matrimonij valorem non sufficit.

9 Ad secundam respondetur primò; Si electio coacta *ex c. 3. §. cæterum: de elect. in 6.* irrita esset; sicut *ex c. cum locum: de sponsal.* est irritum Matrimonium metu cõtractum: eodem modo fore irritam electionem, in quà daretur optio eligendi vnam ex determinatis personis, vel Ecclesijs, sed ad ipsam electionem daretur coactio, quia iam electio illa, absolutè esset coacta, & libera solùm respectiuè, ideoque non plenè, prout ad electionem requireretur.

10 Respondetur secundò; Disparitatem esse inter Matrimonium, ac electionem, quia ad electionem faciendam inter duos, obligari quis, vel à lege, vel à Superiore potest. At ad Matrimonium, nemo vlla lege obligari potest, nisi ipse prius, ex suà voluntate se obliget.

COROLLARIVM.

11 COlligitur ex dictis; ad valorem Matrimonij, ac professionis religiosæ, requiri à iure plenam, ac omnimodam libertatem, non solùm circa electionem personæ, vel Religionis, sed etiam circa electionem ipsius status; cum enim sint status immutabiles, & semel assumpti, relinqui amplius non possint, nisi omnino liberè assumerentur, infelices exitus timeri meritò possent.

QVÆ-

QVAESTIO XLVIII.

An coactio, iusta secundum allegata, & probata; actus valorem impediat.

CASVS.

1 RACHEL, post contracta cum Titio sponsalia; cum alio Viro fornicata fuerat; Titius de hoc certior factus, eam ducere amplius nolebat. Verùm, quia Sponsæ fornicationem probare non potuit, à Iudice, sub pœnà excommunicationis, eam ducere coactus est. Quæritur; Vtrum Matrimonium illud, sit validum.

SVMMARIVM.

3 *Coactio formaliter iusta, Matrimonij valori obstare non videtur.*
7 *Vere tamen obstat.*
8 *Est enim iniusta ex parte coactionem Patientis.*
9 *Vt obstet, satis est coactio materialiter iniusta.*
10 *Per hanc, coactus, sibi metum nullatenus infert.*
11 *Neque hæc coactio, locum habet in Foro Conscientiæ.*
12 *Esto; sit iusta, ex parte Iudicis metum inferentis.*
13 *Et à Iure præcipiatur.*
14 *Vnde oriatur tunc, nullitas Matrimonij.*
15 *Coactio, vt Matrimonium non irritet, debet esse materialiter, & formaliter iusta.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm Matrimonium, metu, ad id, iniustè incusso, contractũ, iure positiuo, sit irritum, vt dictum est; Oritur difficultas; an, vt sit irritum, sufficiat coactio, materialiter solùm, & à parte rei iniusta, licet formaliter, ac secundum allegata, & probata, sit iusta; vt contingit, in casu proposito; an verò requiratur, vt coactio, tam materialiter, quàm formaliter sit iniusta.

3 Aliqui *cum Sanch. lib. 4. de matr. d. 14. num. 9. Bonac. quæst. 3. de matr. p. 8. num. 14. & alijs,* putant, ad valorem sufficere, vt coactio, sit iusta formaliter, ac secundum allegata, & probata, licet materialiter sit iniusta, Ideoque Matrimonium, à Titio contractum esse validum.

Pri-

4 Primò; Quia coactio facta à Iudice, fuit secundum allegata, & probata, & secundum iuris ordinem, formaliter iusta; coactio autem iusta, Matrimonij valorem non tollit, sicut nec cuiuscumque alterius contractus.

5 Secundò; Quia ideo Matrimonium coactum, est inualidum, quia à iure est reprobatum; stando enim in iure naturæ, esset validum, & de facto Matrimonium, metu graui inter infideles, celebratum, est validum, quia infideles, Ecclesiæ legibus non sunt subiecti; sed in hoc casu, à iure non reprobatur, nec reprobari potest, cum coactio præcipiatur; Ergo, in hoc casu, est validum.

6 Tertiò; Quia, si Iudex, quamuis iustè in re, iniustè tamen secundum allegata, & probata, Titium ad Matrimonium coegisset; Matrimonium, ratione iniuriæ formalis, esset nullum; Ergo è contra, cum coegerit iustè secundum allegata, & probata, quamuis iniustè materialiter, & in re, Matrimonium erit validum; Ius enim, à quo oritur Matrimonij irritatio, respicit solùm veritatem, ac iustitiam, quæ habetur secundum allegata & probata; vnde hæc solùm dicitur iuridica.

RESOLVTIO.

7 Respondetur tamen; Matrimonium; ex Iudicis coactione iuridicà, à Titio contractum, probabilius esse inualidum. *Basil. de Leon. lib.* 4. *c.* 19. *num.*11. *Henriq. lib.*11. *de matr. cap.*9. *num.*4. *Azor. lib.*1. *c.*11. *quæst.*6. *Salas* 1. 2. *tract.* 3. *d.* 3. *s.* 1. *nu.* 27. *Lessius lib.*2. *c.*17. *d.* 6 *num.* 30. *Rebell. p.* 2. *de oblig. lib.*1. *quæst.* 5. *num.*12. & alij plures apud istos.

8 Primò; Quia, licet coactio illa, prout se tenet ex parte Iudicis, fuerit iusta; prout tamen se tenet ex parte Titij, eam coactionem patientis non fuit iusta, sed iniusta, cum ipse tali coactioni causam non dederit. Ergo ius irritans Matrimonium ex coactione iniustà, hunc casum non excludit; In irritatione enim, non tam attenditur iustitia coactionis ex parte inferentis, quam ex parte patientis, cum in istius gratiam, ac fauorem fuerit à iure statuta irritatio; non verò in fauorem inferentis.

9 Secundò; Quia, si Pater, Adolescenti cũ Filià deprehenso mortem minaretur, nisi eam duceret in Vxorem, Matrimonium esset nullum. *ex cap. veniens: de sponsal.* quamuis Pater ex errore putaret, talem coactionem sibi esse licitam; quia scilicet in re, & respectu Adolescentis, esset iniusta. Sed etiam coactio facta à Iudice secundum allegata, & probata, licet esset iusta ex parte ipsius; in re tamen, & ex parte Titij, erat iniusta; Ergo etiam Matrimonium à Titio contractum, fuit nullum.

19 Tertiò; Quia ad hoc, vt contractus metu initus, non sit rescindendus, necessariò requiritur, vt ipse metum patiens, vel per delictum, vel per ægritudinem, vel alio simili modo, sibi metum intulerit

lerit, vt constat *ex l. si mulier 21. in princ. ff. de eo, quod metus causa*; vbi, cum Mulier contra Dominum suum ingrata, timens, ob ingratitudinem, reducendam esse in seruitutem, ex hoc timore aliquid dedisset, eius donatio non reuocatur, quia ipsa sibi hunc metum intulit; sed Titius, dum à Iudice ad Matrimonium cogitur, iustè quidem secundum allegata, & probata, sed iniustè secundùm rem, nullo modo hunc metum sibi infert, cum nullo modo sit eius causa; Ergo hoc Matrimonium, est irritum; sicut, si esset alius contractus, esset rescindendus.

11 Quartò; Quia coactio à Iudice facta, fundatur in falsà præsumptione; Illa autem, quæ fundantur in falsà præsumptione, locum non habent in Foro conscientiæ, cum hoc Forum innitatur veritati; *c. tua eis qui fidem: de sponsa.* Ergo hæc coactio, locum non habet in Foro conscientiæ; ideoque Matrimonium, in Foro conscientiæ, nullum est.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

12 Neque obstant rationes in contrarium. Ad primam enim respondetur; Coactionem factam à Iudice, fuisse quidem iustam ex parte Iudicis inferentis; sed iniustam ex parte Titij patientis; Hoc autem sufficit, vt Matrimonium, ipso iure, sit irritum; sicut est sufficiens, vt quilibet alius contractus, sit rescindendus.

13 Ad secundam respondetur; Quāuis coactio, à iure præcipiatur, non tamen propterea Matrimonium approbari, quia coactio illa, fundatur in falsà præsumptione, in quo casu, etiamsi, in Foro externo, approbaretur, non tamen approbaretur in Foro interno, quia Forum externum, & internum, conueniunt solùm; quando externum, non irrititur falsæ præsumptioni.

14 Ad tertiam respondetur; Disparitatem esse; quia, si Iudex, iniustè cogat secundùm allegata, & approbata, iniuriam infert ei, quem cogit; quamuis enim in re, sit delinquens, quamdiu tamen eius delictum non probatur, ius habet, ne à Iudice damnetur tanquam reus; iniuria autem, obligat ad contractum rescindendum, vt res in integrum restituantur, & sic resarciatur iniuria. Cum ergo, in ijs casibus, Matrimonium sit irritum, in quibus alij contractus sunt rescindendi, sequitur, in isto casu, Matrimonium esse nullum. At quando Iudex, iustè cogit secundùm allegata, & probata, sed iniustè in re, nullitas Matrimonij, non oritur ex iniurià illata ei, quē Iudex cogit, sed quia ille qui cogitur, in re iniustitiam patitur propter falsam præsumptionem, cui Forum externum tunc innititur, & Forum internum non conformatur externo, quando hoc innititur falsæ præsumptioni.

COROLLARIVM.

15 Colligitur ex dictis; Ad hoc vt coactio, Matrimonij valorem

rem non impediat, necessariò requiri, vt sit omnino iusta, non solùm formaliter, & iuridicè, sed etiam materialiter, & in re. Cum enim Matrimonium, debeat esse validum in conscientiæ Foro, quod falsæ præsumptioni non innititur, necessariò requiritur, vt coactio realiter, & secundùm rem ipsam; sit iusta; Cum verò ad Matrimonij valorem, à iure requiratur iustitia in coactione, requiritur etiam, vt coactio sit iusta formaliter; alia enim iustitia requiri à iure non potest, quam formalis, & iuridica.

QVAESTIO XLIX.

An Metus leuis, in Foro conscientiæ, contractum rescindat.

CASVS.

1 CVIVSDAM Viri Principis Vxor, cum, preter dotem, bona paraphernalia haberet satis ampla; ad instantiam Mariti, ex metu quodam reuerentiali erga illum, & vt iurgia cum illo, eiusque offensionem vitaret, pro illo fideiussit, alias non fideiussura. Queritur; Vtrum ex illa fideiussione, in Foro conscientiæ, teneatur.

SVMMARIVM.

3 *Fideiussio, ex metu leui facta, in Foro conscientiæ obligare videtur.*

4 *Sicut obligat in Foro externo.*

5 *Et sicut Matrimonium ex simili metu initum.*

7 *Non obligat tamen, etiam si sit solemnis.*

8 *Ratione iniuriæ, quam metus etiam leuis includit.*

9 *Vnde Fideiubens, in suam libertatem est restituendus.*

10 *Vt contractus, in Foro conscientiæ obligent, debent à iure approbari.*

11 *Forum internum, quando cum externo conueniat.*

13 *Matrimonij irritatio, oritur ex iure Ecclesiastico.*

14 *Cur Fideiubens habeat ius ad contractum rescindendum.*

15 *Pecunia, metu extorta vt pretium iustum, retineri potest.*

16 *Hæreditatis renunciatio, metu re-*

reuerentiali facta, est rescindenda.

17 *Promissio, eodem metu facta, in conscientia non obligat.*

18 *Remissio debiti, ex desperatione illud recuperandi, debitorem non liberat.*

19 *Blanditijs acquisita, restitutioni obnoxia non sunt.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVamuis metus leuis, in Foro externo, ita parui fiat, vt ad rescindendum contractum, metu leui, quamuis iniustè incusso, celebratum, non concedatur actio, sicut conceditur, quando metus est grauis. Est tamen non leuis difficultas; an eodem modo parui fiat in Foro interno Conscientiæ; an verò metus, etiam leuis, sufficiat ad contractum, in eo Foro rescindendum. Videtur enim, eodem modo parui fieri, sicut in Foro externo; & consequenter, Principis Vxorem, ex fideiussione, in Foro Conscientiæ, teneri; Ita *Azor. tom.1. lib.1.c.11. Medina c.de rest. quæst.3. c.2. nu.3. Tabien. v. coactio, quæst.7. num.8.*

3 Primò; Quia fideiussio, quamuis fuerit facta ex metu, & non plenè libere, metus tamen fuit leuis; metus autem leuis, non solùm iure naturæ, sed nec iure canonico, aut ciuili contractus rescindit, eo quod ab vtroque iure pro nihilo reputetur: *l. nec timorem 7. ff. de eo quod metus causa*; & detur actio ad contractus rescindendos solùm ob metum grauem, *ex c.1. de his quæ vi*; ne detur occasio litium, sicut daretur, si ob metum etiam leuem daretur actio ad contractus rescindendos. Cum ergo fideiussio, facta fuerit solùm, ex metu leui, valida omnino fuit, nec rescindenda; ideóque obligat in conscientia.

4 Secundò; Quia, Vxori, in Foro externo negaretur à iure actio ad talem contractum rescindendum, eo quod hæc concedatur solùm ob metum grauem, & metus Vxoris sit leuis, sed obligaretur ad contractum implendum; Ergo etiam, in foro conscientiæ, obligatur ad illum implendum; Forum enim internum, & externum, semper conformia sunt, quando externum non innititur falsæ præsumptioni.

5 Tertiò; Quia Matrimonium, metu leui contractum, in foro conscientiæ, non irritatur; sicut irritatur, quando metus est grauis. Ergo alij contractus eodem metu irriti in foro conscientiæ non infirmantur, ac rescinduntur; non minor enim libertas requiritur in Matrimonio, quam in alijs contractibus; Si ergo metus leuis, valori Matrimonij, non obstat, neque obstabit aliorũ contractuum firmitati. Quare, sicut fuisset validum Matrimonium metu illo celebratum, ita fuit valida fideiussio, ipsamque vxorem obligat ad illam implendam.

6 Quartò; Quia, si fideiussio, eo metu facta, in foro conscientiæ rescindi posset, etiam rescindi posset in foro externo; Iam enim Vxor haberet ius illam rescindendi. Ergo, in Foro externo, illi iustè negari non posset actio ad illam re-

rescindendam; alioquin forum externum, cooperaretur iniuriæ, ab incutiente metum illi illatæ, aut illam continuaret. Cum ergo in iure negetur actio ad illam rescindendam, signum est, Vxorem non habere ius ad illam rescindendam, & consequenter fideiussionem obligare in conscientiâ.

RESOLVTIO.

7 Respondetur tamen; Vxorem, fideiussione illa sic facta, in foro conscientiæ non teneri, sed posse illam rescindere, quamuis omnes solemnitates ad illius valorem à iure requisitæ, seruatę essent. *Sanch. lib. 4. matr. dis. 9. num. 14. Molina tom. 2. d. 167. in fine. Reginaldus tom. 2. lib. 25. c. 4. s. 1. num. 33. Lessius lib. 2. cap. 17. d. 6. num. 46. Nau. c. 17. sum. n. 30. & c. 22. num. 51. P. Nauar. lib. 3. de rest. c. 1. d. 7. num. 332. Sotus in 4. d. 29. ar. 3.*

8 Primò; quia, cum Vxor fideiussionem fecerit, metu, quamuis leui coacta, per illam coactionem, iniuriam passa est, Ergo habet ius iniuriam illam à se repellendi, & consequenter ab eo contractu recedendi, illumque rescindendi, sic enim solùm, & non alio modo iniuriam à se repellit.

9 Secundò; Quia Princeps, qui metu, quamuis leui, Vxorem ad fideiubendum coegit, iniuriam, ac iniustitiam ei intulit, cum ipsa haberet ius, ne sic cogeretur; Ergo iniustitiam, ac iniuriam, quantum potest, resarcire tenetur, & consequenter res in pristinum statum restituere. Tunc autem solùm, censetur, res in suum pristinum statum restituere, cum Vxorem in suam pristinam libertatem restituit constituendo illam in statu, in quo omni metu deposito, fideiussionem libere approbare possit, vel reprobare; quandiu enim in hoc statu non ponitur, eius ius non manet reparatum, sed semper læsum.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

10 Neque obstant rationes in contrarium. Nam ad primam, respondetur; Ex eo, quod ab vtroque iure, negetur actio ad contractus metu leui celebratos, rescindendos, non rectè inferri, quod contractus illi, in foro conscientiæ, firmi sint, ac obligatorij; Nam, etiam in venditione, quando deceptio est infra dimidiū iusti pretij, à iure ciuili negatur actio ad contractum rescindendum, & tamen certum est, decipientem, teneri tunc restituere. Vt ergo contractus alioqui inualidi, aut infirmi, in conscientiâ obligēt, requiritur, vt à iure positiuo approbentur, vt contingit in legibus præscriptionis; non autem sufficit, vt sola actio fori externi denegetur; nam hæc, à iure, plerumque denegatur ad vitandas lites, quæ alias facilè oriri possent, & tunc ius, tales contractus non tam approbat, quam permittit, propter bonum commune; ne scilicet Respublica, litibus perturbetur. Sicut ergo, quando in venditione, interuenit le-

læsio infra dimidium iusti pretij, quia ius, quamuis actionem denegaet, eam tamen venditionem non approbat, venditio, in foro conscientiæ, rescindenda est, & decipiens tenetur restituere; ita, cum in fideiussione, alijsque similibus contractibus, interuenit coactio ex metu leui, quia ius, quamuis denegaet actionem, tales tamen contractus non approbat; ideo contractus, illi, rescindendi sunt, in foro conscientiæ, ratione iniuriæ, nec obligant.

11 Ad secundam respondetur; Forum externum, & internum esse conformia in ordine ad ea, quæ forum externum approbat, non verò in ordine ad ea, quæ non approbat, sed solùm permittit, & ad quæ, solùm actionem denegat; quamuis in ordine ad hæc etiam, dici possent conformia; Eo enim ipso, quod forum externum, contractum aliquem non approbat, sed solùm permittit, censetur illum reputare tanquam malum, ac rescindendum, alioquin approbaret.

12 Ad tertiam respondetur primò; Negando antecedens; multi enim dicunt, Matrimonium, metu leui, celebratum, esse inualidum; Quia metus leuis, non minus aufert plenitudinem libertatis ad Matrimonium requisitam, quam metus grauis: quidquid tamen sit de hoc.

13 Respondetur secundò negando consequentiam; Rescissio enim aliorum contractuum, in foro conscientiæ, oritur ex iniustitiâ admissâ ab eo, qui metum intulit, quæ iniustitia, cum æquè inueniatur in metu leui, ac graui, hinc fit, vt vterque metus, ad rescissionem sufficiat. At Matrimonij irritatio, non oritur ex iniuriâ illata, sed ex iure Ecclesiastico, quod illud meritò irritauit, quando metus est grauis, non verò quando est leuis, quia subuenire voluit metum grauem patienti, eo quod fecerit, quod debuerit, eligendo ex duobus malis id, quod minus est. Subuenire autem noluit, quando metus est leuis, quia tunc, metum passus, leuiter ad rem tam grauem, motus est, sicut etiam ius ciuile, iustissimè fauet grauem metum patienti, metu leui contempto.

14 Ad quartam respondetur; Vxorem habere, in foro conscientiæ, ius ad rescissionem fideiussionis, quia habet ius, vt in pristinum statum libertatis restituatur, in quo fideiussionem illam liberè approbare possit, vel reprobare; sicut, qui in venditione, læsus est infra dimidium pretij iusti, ius habet, vel ad contractus rescissionem, vel ad pretium iustum. In foro autem externo, non negatur hoc ius, nec reprobatur, sed solùm, propter bonum commune, & ad lites vitandas, negatur illi actio; in quo nulla est iniustitia, sicut nulla est iniustitia, quod etiam læso infra dimidium, negetur actio.

COROLLARIA.

15 Colligitur ex dictis primò; Potentem iustè aliquem accusare, si incusso illi accusationis timo-

re, aliquid ab eo extorqueat; ne accuset, non teneri illud restituere quia, cum iustè illum accusare posset, priuatur iure, & actione accusandi, quam habebat; quod, cum sit pretio estimabile, iuste pro eo, aliquid accipere potest, tanquam pretium. Hoc tamen proportionem habere debet cum iure, quo priuatur, quia ad iustitiam contractus requiritur necessario æqualitas, ac proportio inter pretium, ac rem, siue opus pretio estimabile; *Lessius lib.2. c.17. d.6. num.45.*

16 Secundò; Quamuis renunciatio paternæ hæreditatis, facta à Filio metu reuerentiali Patris, in Foro externo, non rescindatur, eo quod metus iste, non sit grauis; In foro tamen conscientiæ, si ea renunciatio fiat, repugnante voluntate, ad petitionem Patris, cui non audet contradicere, & ne eum molestia afficiat; esse omnino rescindendam, & Patrem teneri, hæreditatem sic renunciatam restituere, quia metus iste, quamuis leuis, cum sit iniuriosus, & causa actus, in foro conscientiæ, ad eum rescindendum est sufficiens. Pater enim, cum, sua auctoritate, filij libertatem oppresserit, ex iustitiâ eam relaxare tenetur, ita vt filius eligere possit, quod ei placuerit; & si non faciat, iniuriam infert, & consequenter restituere tenetur quidquid per talem consensum inuoluntarium consecutus est. Quod si Pater eam hæreditatem nolit restituere, poterit filius occultè facere compensationem. *Nauar. in sum. c. 17. num.152.*

17 Tertiò; Filium, qui ad instantiam Patris morientis, timens eius indignationem, & ne illum in eo articulo molestia afficeret, promisit, de suo quoddam eius debitum soluere, alias nullo modo promissurus, non teneri in foro conscientiæ illud debitum soluere, quia, metu quasi coactus, ac voluntate repugnante, promisit; Promissio autem, sic facta, in foro conscientiæ, rescindi potest, nec obligat. *Sanch. lib.3. matr. d.9. num.16.*

17 Quartò; Si aliquis, suo debitori partem debiti remittat, eo quod desperet, se posse alio modo debitum recuperare, debitorem non esse tutum in conscientiâ, sed teneri partem debiti sibi condonatam restituere; quia ea remissio, coactè, ac inuoluntariè, & repugnante voluntate, facta est, ob timorem conceptum iniustè toto debito carendi. Si tamen nulla interueniat fraus, vel culpa debitoris, sed verà eius inopia cognita, Creditor, spe solutionis destitutus, partem debiti remittat; tunc re vera voluntariè condonat, & debitor nihil restituere tenetur. Idemque dicendum est etiam, si tertia aliqua persona, cum Creditore tractans dicat; *Ego curabo, vt debitor tibi partem debiti soluat, si tu, liberali voluntate, reliquum remiseris*; Nam, si ille remittat, omnino voluntariè remittit, ac nullo modo coactè *Sanch. num.17.*

19 Quintò; Blanditijs extorta, restitutioni non esse obnoxia; Quia blanditiæ, nullo modo causant inuoluntarium; concupiscentia enim

&

& amor, ſunt potius cauſa, vt voluntas maiori conatu operetur. Neque obſtat, quod amor, dicatur non minus excęcare, quam ebrietas. Nam hoc, intelligi debet ſolùm in ordine ad prudéter, & iuxta rectam rationem operandum, non verò in ordine ad operandum voluntariè, ac liberè, *Molina tom. 1. tract. 2. d. 94.*

QVAESTIO L.

An preces importunæ, in foro conſcientiæ, contractum reſcindant.

CASVS.

1 VIR quidàm nobilis, dum tranſiret per viam, videns in quadam officinà Pileum figurę, ac materię nouę, à ſe prius non viſæ; eum à Mercatore, alias amico precibus importunis, tandem gratis extorſit. Quęritur; Vtrum illum retinere poſſit, an reſtituere teneatur.

SVMMARIVM.

2 *Precibus importunis extorta, videntur retineri poſſe.*
5 *In Foro tamen Conſcientia non poſſunt.*
6 *Preces importunæ, æquiparantur coactioni.*
7 *Et in iure, etiam metui.*
8 *Nec plenam libertatem relinquunt.*
9 *Et qui propter illas aliquid facit, cum repugnantià facit.*
10 *Quid requiratur, vt dicantur importunæ.*
11 *Cur preces Pauperum non ſint importunæ.*
12 *Ludus, precibus importunis extortus, cur ſit validus.*
13 *Timor reuerentialis, precibus importunis æquiualet.*
14 *Precibus importunis, legatum impediens, tenetur ad reſtitutionem.*
15 *Licentiæ ſic à Superioribus extortæ, non valent.*

RATIONES DVBITANDI.

2 DVm agitur de metu; Quæri ſolet; an preces importunæ illi æquiualeant in ordine ad actum vel irritandum, vel reſcindendum,

Videntur enim non æquiualere; sicque Virum nobilem, Pileum importunis precibus extortum retinere posse. Ita *P. Nauar. lib. 4. de rest. c. 5. d. 2 num. 27. Henriq. lib. 11. de matrim. c. 9. num. 5. Rodriguez p. 1. sum. cap. 208 num. 3. Garzias lib. 2. de contr. c. 19.*

3 Primò; Quia preces importunæ non efficiunt inuoluntarium mixtũ, siue secundùm quid; alioquin Pauperes, eleemosynam precibus importunis obtentam, restituere tenerentur; quod tamen nemo asserit. Cum ergo Vir nobilis, precibus, quamuis importunis, Pileũ, à Mercatore gratis obtinuerit, illum libere, & sine vllà coactione obtinuit: ideoque illum retinere potest, non minus, quàm per veram donationem obtenta.

4 Secundò; Quia trahens alium, solis precibus importunis, ac secluso omni metu, ad ludum; lucrum deinde in ludo factum, restituere non tenetur, vt communiter asseritur. Ergo signum est, preces importunas, non causare inuoluntarium mixtum, obligans ad restitutionem; ideoque Virum nobilem, Pileum similibus precibus obtentum, non teneri restituere.

RESOLVTIO.

5 Respondetur tamen; Virum nobilem, probabilius Pileũ, precibus importunis extortum, in foro conscientiæ, retinere non posse; sed teneri illum restituere. *Sanch. lib. 4. matr. d. 10. num 4. Nau. c. 16. sum. nu. 17. & lib. 4. cons. tit. de claud. despons. cap. 3. ad. 4. num. 4. & ad. 7. num. 7. Salon. 2. 2. quæst. 62. ar. 2. controu. 5. concl. 3. Gutierez lib. 1. c. 37. num. 15. Syluester, v. restit. 2.* & alij plures apud istos.

6 Primò; Quia preces importunæ, æquiparantur metui, ac coactioni. *Iudic.* enim 16. dicitur; fortissimum Sansonem, importunis Dalidæ precibus, coactum, detexisse veritatem. Ergo preces importunæ, vim habent oppressionis, ac vexationis, ac proinde metum incutiunt. Sed metus, & coactio leuis, in foro conscientiæ ad restitutionem obligant. Ergo etiam preces importunæ, obligant ad restitutionem; non minus enim, reddunt donationem, secundum quid, inuoluntariam, quam metus leuis.

7 Secundò; Quia, etiam in iure, preces importunæ, æquiparantur metui. *In extrau.* enim *Io. 22. de præbend.* dicitur; *& improbitas importuna petentium à nobis, & prædecessoribus nostris, non tam obtinuisse, quam extorsisse plerumque noscuntur, c. fin. de rescript. in 6.* dicitur; *per ambitiosam importunitatem petentium. & l. eum 5. C. de Apostat.* dicitur; *qui siue inuitum, siue suasione &c.* Vbi violentia, & importuna suasio, æquiparantur. Cum ergo preces importunæ, metui æquiparentur; sequitur, illas ad restitutionem obligare, sicut obligat metus.

8 Tertiò; Quia, vt contractus quicumque, rectè, & absque iniustitià celebretur, necessariò requiritur,

tur, vt ad illum libera vtriusque Contrahentis voluntas concurrat. Tum quia, non est maior ratio, cur vna debeat esse perfectè libera, & non alia; Tum quia, nemo iustè cogi potest ad se obligandum. Ergo, si altera voluntas, metu, quantumuis leui, cogatur, iniustè, ac cum iniuriâ cogetur, ideoque cogens, metu quocumque, quanuis leui, extorta, restituere tenebitur. Sed etiam preces importunæ, habent vim eodem modo cogendi. Ergo ipsæ etiam, ad restitutionem obligabunt.

9 Quartò; Quia, non minus qui precibus importunis mouetur, ad aliquid donandum, donat inuoluntariè secundùm quid, & ad earum precum molestiam repellendam, aliàs nullo modo donaturus, quàm qui donat, metu leui coactus, ne Donatarium contristet, eiusque amicitiam, qua indiget, perdat. Sed donatio ista, rescindenda est, & obligat ad restitutionem; Ergo & illa; Vtraque enim; æquè fit, cum voluntatis repugnantiâ, & cum nolitione conditionata, qua, si posset, non daret.

10 Preces tamen, vt ad restitutionem obligent, ita debent esse importunæ, vt causent inuoluntarium secundum quid. Quod tunc contingit, cum quis, propter illas voluntate omnino repugnante, & ad vehementem importunitatem repellendam, quasi coactus, aliquid facit; Qui enim sic operatur, censetur operari sine plenâ libertate, & cum nolitione conditionatâ, quæ sufficit ad producendam obligationem restituendi, vt dictum est.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

11 Ad rationes autem in contrarium, respondetur; ad primam. Preces pauperum importunas, regulariter non causare inuoluntarium secundùm quid, quia paruipenduntur, & qui dat eleemosynam, voluntariè dat, nec vult sibi fieri restitutionem, cum præsertim eleemosyna est paruæ quantitatis. Hinc tamen non sequitur, alias preces importunas, nunquam causare inuoluntarium secundum quid; experientia enim constat, aliquid aliquando dari, propter illas, cum maximâ repugnantiâ; hæc autem repugnantia, signum euidens est, inuoluntarij secundùm quid; nihil enim est aliud, quam nolitio conditionata dandi illud, quod de facto datur.

12 Ad secundam respondetur; Esse disparem rationem inter ludum, & alios contractus; Nam ludus, quãuis sic extortus, sit inuoluntarius secundùm quid, eius tamen consensus, est sufficiens, vt contractus sit validus ex parte attrahentis, sicut est sufficiens, vt sit validus ex parte attracti. Et quamuis in alijs contractibus onerosis, coactus rescissionem petere possit; in ludo tamen non potest, quia, cum sit contractus, lucro, ac iacturæ expositus, spes lucrandi, & periculum perdendi, vtrinque æqualia sunt; ideoque coactus, petere hic non potest quod dedit, reddendo quod ac-

cepit; quia nihil propriè dedit, & nihil accepit; hinc ergo fit, vt aliũ etiam minis attrahens ad ludendum lucrum restituere non teneatur, quia, ratione iniuriæ attractionis, nihil restituere tenetur, sed solùm pati pœnam, si illi infligatur à Iudice; neque ratione lucri ex ludo acquisiti; quia fuit acquisitum per contractum omnino validum.

COROLLARIA.

13 Colligitur ex dictis primò; Quæ dicta sunt de precibus importunis, omnia à fortiori locum habere, in timore reuerentiali; quia hic, eodem modo, causat inuoluntarium secundùm quid; ex quo, oritur obligatio restituendi.

14 Secundò; Impedientem Legatum precibus importunis, quæ causent inuoluntarium secundum quid; teneri ad restitutionem, quia, ratione iniuriæ illatæ Testatori, illum in suum pristinum libertatis statum restituere tenetur, & consequenter contractum extortum, vel impeditum reuocare.

15 Tertiò; Licentiam aliquid dandi, vel accipiendi, à Religioso precibus importunis extortam, quando Superior, voluntate repugnante, & ad importunitatem repellendam, consentit, non excusare ipsum à vitio proprietatis, quia illa non est licentia, sed violentia. *Sanch. lib.4. d.10. num. 9.*

QVAESTIO LI.

An peccatum sit essentialiter offensa Dei.

CASVS.

1 RVSTICVS quidam, cum inaduertentia ad Dei legem, sæpius, in materià etiam graui, mentitus est. Quęritur; Vtrum mortaliter peccauerit, ac Deum offenderit.

SVMMARIVM.

3 *Grauiter mentiens cum inaduertentia ad Dei legem, mortaliter peccare non videtur.*

8 *Deus, quot modis considerari possit.*

9 *Quid sit peccatum mortale, quid veniale.*

10 *Sic mentiens, Deum grauiter offendit.*

Trans.

11 *Transgreditur legem naturalem cognitam,*
12 *Virtualiter Deum contemnit.*
13 *Mendacium, est probibitum quia malum.*
14 *Etiam antecedenter ad Dei legem, est peccatum.*
15 *Dei offensa, est actio contra Dei legem, vel formaliter, vel consequenter.*
16 *Peccatum, constituitur per oppositionem cum aliquà lege.*
17 *Peccatum, est inobedientia Deo facta, vel directè, vel indirectè.*
18 *Cur circunstantia inaduertentiæ, in confessione explicanda non sit.*
19 *Quomodo omnia peccata, sint contra Dei legem.*
20 *Etiam veniale, est legis prævaricatio.*
21 *Omne peccatum reddit actum inordinabilem ad vltimum finem.*
22 *Peccatum veniale, cur dicatur esse præter legem.*
23 *Veniale, in quo differat à mortali.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut operatio, legi internæ conformis, appellatur virtuosa; ita quæ ei est difformis, ab eàque deficiens, dicitur defectuosa, siue defectus, ac peccatum; estque nobis mala, sicut aquæ, est malus calor; Sicut enim calor, est malus aquæ, quia est contra eius inclinationem ad frigus, à quo conseruatur, ac perficitur. Ita peccatum, nobis est malum, quia est contra dictamen rationis, siue legem internam, quæ nos inclinat ad operationem virtuosam, & per eam ad felicitatem. Cum autem Conscientia, siue lex interna, nostrarum operationum sit regula immediata, vt vidimus; eius officium, ac munus est, non solùm voluntatem dirigere ad rectè operandum, iuxta mensuram libertatis, quæ illi ab ignorantià, ac metu relinquitur, sed ipsarum etiam operationum perfectiones, ac defectus indicare; vtrumque enim hoc munus, est proprium regulæ.

3 Vt ergo Conscientiæ, siue legis internæ natura, ac vis ad nostras operationes dirigendas, melius adhuc cognoscatur; peccati, quod illi directè opponitur, natura, species, ac proprietates, quærendæ sunt; sic enim fiet, vt opposita, iuxta se posita, magis elucescant. Quamuis autem, certum sit, peccati malitiam, ac essentiam, consistere in eius oppositione cum conscientià, siue lege interna, ac regula rationis; adhuc tamen dubitatur; an sit essentialiter offensa Dei; Aliqui enim hoc negant, asseruntque, Rusticum, dum cum inaduertentià ad Dei legem, grauiter mentitus est, nec Deum offendisse, nec mortaliter peccasse. Ita sentire videntur. *D. Thom.* 1. 2. *qu.* 71. *art.* 6. *ad.* 5. *Suar. lib.* 2. *de legib. c.* 6. *num.* 17.

4 Primò; Quia offensa Dei consistit in eo, quod quis scienter faciat contra Dei præceptum, ac legem; Sed Rusticus, dum mentitus est, ad

ad Dei legem non aduertit; Ergo mentiendo, non fecit contra illam formaliter, & consequenter Deum formaliter non offendit.

5 Secundò; Quia *Rom.4. vbi non est lex, nec prævaricatio; & 1. Cor.15. virtus peccati lex;* Ergo peccatum formaliter constituitur per contrarietatem ad Dei legem. Cum ergo, ad hanc non aduerterit Rusticus, dum mentitus est, contra illam non fecit, & consequenter nec peccauit.

6 Tertiò; quia peccatum *ex Sancto Ambrosio de Paradiso c.8.* est transgressio diuinæ legis, & inobedientia cælestium mandatorum, & consequenter offensio Superiori facta. Sed inobedientia, & offensio necessariò requirunt cognitionem legis superioris, cuius voluntati inobediens repugnat. Ergo ad peccatum, necessariò requiritur cognitio legis superioris; ad quam cum rusticus non aduerterit, consequenter nec Deum offendit.

7 Quartò; Quia, Si rusticus aduertisset, mendacium lege diuinâ esse prohibitum, multò grauius peccasset, quàm aduertendo solùm esse dictamini rationis, siue legi naturali contrarium. Consequens autem est falsum; si enim grauius peccasset, hanc circunstantiam aduertentiæ, tanquam mutantem speciem explicare teneretur, quod tamen à nemine admittitur; Ergo signum est, peccatum, solùm in contrarietate ad Dei legem consistere.

NOTABILIA.

8 Aduertendum est primò; Deum considerari posse, vel quatenus est Legislator; vel quatenus est primum Principium, ac supremus omnium creaturarum Dominus; vel denique quatenus est vltimus Finis noster. Certum est, peccatum, eo ipso quod est contra dictamen, ac regulam rationis, non propterea esse offensiuum Dei, quatenus Legislator est; si enim Deus, nullum homini præceptum imposuisset, adhuc mendacium, fornicatio, homicidium, & similia, essent contra regulam, ac dictamen rationis, & tamen tunc non essent contra Dei præceptum, ac legem, & consequenter neque contra Deũ vt Legislatorem. Similiter certum est, non omnia peccata, eo ipso quod sunt contra regulam rationis esse simul offensam Dei, tanquam primi Principij, ac creaturarum omnium Domini, sed ea solùm, quæ sunt contra Religionem, vt sunt blasphemia, idololatria; &c. Deus enim, vt primum Principiũ, ac supremus creaturarum Dominus, habet solum ius, vt à creaturis colatur; Hic autem cultus, Deo debitus, non tollitur propriè per quodcumque peccatum; sicut enim cultus, non consistit in quocumque opere bono, sed solùm in quibusdam actibus; vt, in Oratione, Sacrificio, & alijs similibus actibus Religionis, ita non tollitur per quodcumque peccatum, sed solùm per peccata contra Religionem.

Pec-

Peccatum ergo, eo ipso, quod est contra regulam rationis, est offensiuum Dei, solùm quatenus est vltimus finis noster; Eo enim ipso, quod aliquis actus, est contra regulam rationis, est inordinabilis ad vltimum finem, ad quem tamen omnia aliquo modo referri debẽt; Hinc ergo fit, vt Deum offendat, quia violat ius, quod Deus tanquam vltimus finis habet, vt omnia ad eum, aliquo modo, referantur, ac ordinentur.

9 Aduertendum est secundò; Non quamlibet Dei offensam, sufficere ad eius Amicitiam dissoluendam, sed requiri, vt offensa sit grauis; sicut requiritur etiam inter homines. Cum enim amicitia, sit res grauissima, à rebus parui momenti pendere non debet. Quare, quemadmodum, inter homines, qui amicum vel incautè solùm, vel in re leui offendit, iustam causam soluendæ amicitiæ dedisse non censetur; nec propter quamcumque offensiunculam, fit quis statim Amico inimicus, eumque vsque ad mortẽ persequitur. Ita inter Deum, & homines, non quælibet Dei offensa, satis est, ad eius amicitiam dissoluendam; neque enim probabile est, risum immoderatum, aut verbum otiosum, hominem cæteroqui iustum, perpetuò Dei odio dignum reddere; sed requiri vt offensa sit grauis. Vnde, in Euangelio, quædam peccata, rebus leuissimis comparantur, alia verò grauissimis. *Matt. 23. excolantes Culicem, Camelum deglutientes, & Lucæ 6. quid vides festucam in oculo Fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras*. Quæ autem sint trabes, quæ festucæ, colligi poterit primò ex Scriptura; Si enim peccatum aliquod, in eà, dicatur excludere à regno Dei, *vt Galat. 5. Qui talia agunt regnum Dei non consequentur*. Indicatur, peccatum illud, esse mortale, & offensam Dei grauem. Secundò; Ex qualitate, & quantitate materiæ, quæ præcipitur, vel prohibetur. Si enim hæc, ex se, sit valde vtilis ad Dei, vel proximi charitatem conseruandam, & quantitas sit notabilis, peccatum erit similiter mortale, & offensa grauis. Tertiò; denique, ex virtute, cui peccatum opponitur; si enim, per illud, grauiter lædatur aliqua virtus, ex ijs, quæ homini maximè necessariæ sunt, offensa erit grauis. Si verò peccatum aliquod, vel in Scripturà non magni fiat, vel eius materia leuis sit, vel aduertentia imperfecta, erit tantùm offensa leuis, ac venialis. His positis.

RESOLVTIO.

10 Respondetur; Rusticum, sic mentiendo, mortaliter peccasse, ac Deum offendisse. *Vasq. 1.2. d.96.c.2. Azor. tom. 1. lib.4. c.1. quæst.4. Medina 1.2. qu.71. art.6. Aluarez 1.2. d.131. nu. 3. Bonac. d.2. quæst.2. p.1. nu.2.*

11 Primò, Quia, ad mortaliter peccandum, satis est, transgredi legem naturalem cognitam, in re graui, alioquin omnes gentes, quæ

Deum

Deum, vel specialem Dei prohibitionem ignorant, mentiendo, aut occidendo, mortaliter non peccarent, & consequenter propter hos actus malos, non punirentur, pœnà æternà; quod non videtur concedendum, sed Rusticus sic mentiendo legem naturalem transgressus est in re graui, ergo mortaliter peccauit.

12 Secundò; Quia actus humanus eo ipso, quod est moraliter malus, & contra rectam rationem, in re graui, est etiam virtualiter contemptiuus Dei, vt vltimi Finis. Hic enim virtualis contemptus, est inseparabilis à malitià morali actus, vt dictum est. Ergo Rusticus, sic mentiendo, virtualiter Deum, tanquam vltimum Finem, contempsit; ideoque illum ostendit; Et quia materia erat grauis, offendit grauiter.

13 Tertiò; Quia, lex diuina, ideo prohibet mendacium, homicidium, adulterium, & similia, quia mala sunt. Ergo hæc, antecedenter ad Dei prohibitionem habent malitiam sufficientem, vt constituantur in esse peccati. Ergo, quamuis Rusticus, mentiendo, ad Dei prohibitionem non aduerterit, adhuc tamen peccauit; & Deum offendit, saltem quatenus est custos legis naturalis.

14 Quartò; Quia, seclusa Dei lege, si quis mentiatur, verè inhonestè, ac indecenter operatur, ideoque peccat. *Rom. enim* 2. dicitur. *cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum*. Et Deus, quamuis sibi legem imponere non possit, mentiri tamen non potest, quia malum est; Ergo mendacium, antecedenter ad omnem Dei legem, est peccatum; ideoque potuit Rusticus, etiam cum inaduertentia ad Dei legem, mentiendo, peccare.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

15 Neque obstant rationes in contrarium; Nam ad primã respondetur; Dei offensam, consistere in hoc, quod quis faciat contra Dei legem, vel formaliter, vel consequenter, non autem in eo, quod contra illam faciat formaliter; Mendacium enim, antecedenter ad omnem Dei legem, est in se malum, & peccatum. Imo propterea est Diuinà lege prohibitum, quia peccatum est. Vnde ratio formalis, & causa principalis, cur sit peccatum, non est lex Diuina, sed eius contrarietas cum dictamine rationis, siue cum natura humana, quatenus ratione vtitur, & eius inordinabilitas ad Deum tanquam ad vltimum finem; Consequenter verò, & indirectè, est lex diuina, eo quod omnia peccata, fiat etiam contra legem Diuinam, quatenus Deus præcipit, iustis legibus obedientiam præstari, & omnia peccata, sunt contra aliquam legem, vel Diuinam, vel naturalem, vel humanam; imo ideo sunt peccata, quia aliqua ex istis legibus sunt prohibita.

Ad

16 Ad secundam respondetur; ex illis Scripturæ locis, solùm colligi, quod peccatum essentialiter constituitur, per contrarietatem ad aliquam legem, & quod omne peccatum, est malum, quia aliqua lege est prohibitum, quod est verissimum. Nam comestio, tempore ieiunij, est mala, quia iure humano, est prohibita; omissio Confessionis ante Communionem, est mala, quia habenti conscientiam peccati mortalis, iure diuino, præcepta est Confessio; & mendacium est malum, quia iure naturæ, siue lege naturali, est prohibitum. Hinc tamen non sequi, quod omne peccatum sit malum, quia lege Diuina est prohibitum; quamuis enim omnia peccata, de facto lege diuina sint prohibita; ratio tamen formalis, cur sint peccata, non est, quia lege diuina sunt prohibita, sed solùm, quia sunt prohibita aliqua lege, vel Diuinà, vel naturali, vel humanà.

17 Ad tertiam respondetur; Peccatum, esse inobedientiam, & offensam Deo factam, non formaliter, sed solùm materialiter, & indirectè, siue consequenter; neque enim ad rationem peccati, requiritur, vt sit transgressio legis ex voluntate non obediendi Deo, sed satis est, quod sit contra rationem; sic enim, eo ipso, est etiam saltem mediatè contra Dei legem, & consequenter inobedientia materialis, quæ sufficit ad peccatum.

18 Ad quartam respondetur; Concedendo, grauius peccare eum, qui aduertenter violat Dei præceptum, quam qui nullam illius aduertentiam habet; quia tamen fere nunquam accidit, vt quis Dei legem ignoret, de ijs, quæ sunt intrinsecè mala, & ad eam aliquo modo non aduertat; hinc est, vt in confessione, eam circunstantiam aduertentiæ, vel inaduertentiæ explicare necesse non sit.

COROLLARIA.

19 Colligitur ex dictis primò; Omne peccatum, esse contra Dei legem, vel indicantem, illud esse malum, ac peccatum; hoc enim modo, omnia peccata intrinsecè mala, sunt contra Dei legem eorum malitiam indicantem: vel esse contra Dei legem, facientem, illud esse malum, ac peccatum: hoc enim modo, omnia, quæ sunt mala, quia prohibita, sunt contra Dei legem præcipientem, siue facientem, illa esse mala; cum ideo sint mala, quia sunt Diuinæ legi contraria.

20 Secundò; Non solùm peccato mortali, sed etiam veniali, conuenire, quod sit legis præuaricatio, siue quod sit voluntas, locutio, aut operatio contra legem; Nam etiam veniale, verè est contra legem; Verè enim est contra rectam rationem, sicut mortale; Imo eodem sæpe præcepto prohibetur, quo mortale, vt patet in furto graui, & leui; Vnde, cum venialia, dicuntur esse non contra legem, sed præter legem, intelligendum est, non esse contra legem absolute, sed solùm cum addito, scilicet leuiter,

&

& non notabiliter, vel non esse contra legem, Diuinæ gratiæ, ac amicitiæ necessariam; peccatis enim venialibus, Diuina amicitia non dissoluitur, nec gratia amittitur, quamuis infirmetur, ac remittatur.

21 Tertiò; Non solum peccatum mortale, sed etiam veniale, ex eo quod sit contra rectam rationem, reddere actum inordinabilem ad vltimum finem; ad quod tamen tenetur creatura rationalis, eo ipso, quod vult operari; Vnde etiam veniale, est offensa Dei; leuis tamen, & eius amicitiam non dissoluens.

22 Quartò; Peccatum veniale dici posse, præter legem, quatenus non est propriè contra finem legis, siue quatenus non priuat hominem charitate, quæ *Rom.* 13. dicitur, finis ac plenitudo legis, eo quod omnia præcepta eo tendant, vt Deum ex toto corde, diligamus, & proximum sicut nos ipsos.

23 Quintò; Veniale, differre à mortali; primo quo ad modum tendendi in Deum; Veniale enim leuiter opponitur regulæ rationis, & consequenter etiam legi Diuinæ; mortale verò grauiter; Secundò quo ad effectus; Nam veniale, non priuat gratia, & charitate, quamuis Deo verè displiceat, & sit propriè peccatum; mortale verò, & gratiam aufert, & Diuinam amicitiam dissoluit, ac destruit. Veniale meretur solùm aliquam pœnam temporalem; mortale verò perpetuam Diuinæ visionis carentiam, & pœnas inferni.

24 Sextò; Peccatum mortale; v. g. Fornicationem, dici auersionem à Deo, & conuersionem ad creaturam, tanquam ad vltimum finem; quia, cum sit incompossibilis cum assecutione Dei, ac vltimi finis; eo ipso, quod illa amatur, necessariò Deus, vt finis vltimus virtualiter negligitur, ac contemnitur, eique postponitur, atque ita grauiter offenditur. Similiter, quia est essentialiter destructiua amicitiæ diuinę; eo ipso, quod illa amatur, amicitia Diuina necessariò virtualiter contemnitur. In hoc autem sensu, peccatum veniale, dici non potest, auersio à Deo. Tum quia, non tollit charitatem, quæ est conuersio ad Deum; Tum quia, non impedit assecutionem finis vltimi. Dici tamen potest auersio à Deo quasi negatiuè, quatenus peccatum veniale, non est referibile ad Deum tanquam ad finem vltimum.

QVÆ-

QVAESTIO LII.

An effectus peccati, sit peccatum.

CASVS.

1 SACERDOS quidam, aliquot diebus nauigaturus, nauim conſcendens, Breuiarium in mare proiecit. Die tamen ſequenti illum facti pænituit, & actum Contritionis elicuit. Cum autem, abſolutâ nauigatione, deſcendiſſet è naui, peccatum ſuum confiteri voluit, ſed ignorabat, quomodo confiteri deberet: Num dicendo, ſe omiſſioni Officij dediſſe cauſam; an verò; ſe, toties, Officium omiſiſſe. Quęritur; quomodo peccatum ſuum confiteri debeat.

SVMMARIVM.

3 *Satis eſſe videtur, in Confeſſione cauſam officij omiſſioni datam exprimere.*

6 *Ipſa tamen omiſſio, eſt explicanda.*

7 *Eſt, in ſe, & formaliter peccatum.*

8 *Et volita, ſaltem in cauſa.*

9 *Quamuis tunc in noſtra poteſtate amplius non ſit.*

10 *Vt aliquid ſit peccatum, ſatis eſt, quod ſit volitum in cauſa.*

11 *Non eſt tamen nouum peccatum.*

12 *Proiectio Breuiarij, eſt virtualis omiſſio officij.*

13 *Actus externi, quamuis indirectè ſolùm voliti, inducunt cenſuras, & obligationem reſtituendi.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVæſtio hæc, non ſolùm confert, vt peccati naturam melius cognoſcamus, ſed etiam, vt ſciamus, quomodo ſit in confeſſione explicandum. Senſus autem Quæſtionis eſt; An opus externum malum, præuiſum, ſed eo tempore factum, quo in noſtra poteſtate non eſt, ſit dicendum formaliter peccatum; an ſolùm effectus peccati. Si enim eſt peccatum, erit conſequenter in Confeſſione explicandum; Secus autem, ſi ſolùm ſit eius effectus.

3 Aliqui putant eſſe ſolùm effectum peccati, ſicut, dum homo occiditur, mors eſt ſolùm occiſionis effectus; & conſequenter ſatis eſſe in Cõfeſſione cauſam omiſſioni officij, per Breuiarij proiectionem in

in mare, datam, exprimere. Ita *Vasq. 1.2. d.94. c.2. Azor tom.1. lib.1. c.7. quaest.1. Clauis reg. lib. 2. c.6. num.15. & probabile putat Sanch. lib.1. sum. c.16. n.46.*

4 Primò; Quia omnia opera, quæ fiunt, quando iam non manent in nostrà potestate, vt sunt opera, quę fiunt in ebrietate, informari non possunt vllà malitià morali, ideoque non sunt peccata, neque per dominationem extrinsecam à malitià causæ, sed solùm, sunt quidam effectus peccati præcedentis; eo modo, quo, cùm quis hominem occidit, mors, non est peccatum, sed effectus peccati; tandiu enim, actus externus, est capax malitiæ moralis existentis in mala voluntate interna, quandiu est liber, alioqui iam denominari non potest malus, & peccatum, sed solùm effectus malitiæ, ac peccati. Sed omissiones officij, consequentes ad proiectionem breuiarij in mare, non fuerunt liberæ; vitari enim nullo modo potuerunt; Ergo non fuerunt capaces malitiæ moralis; Ideoque denominari nō potuerunt peccata, sed solùm effectus peccati, siue proiectionis breuiarij in mare. Ergo satis erit, proiectionem breuiarij in mare, & causam omissioni sic datam, in confessione explicare.

5 Secundò; Quia, si effectus, qui ex causà voluntarià sequuntur, essent verè, & formaliter, in se peccata, quando in nostra potestate non sunt; sequeretur, Ebrium, committendo homicidium antea præuisum, mortaliter peccare, & consequenter amittere gratiam, quam per pœnitentiam, vel Confessionem antecedentem, post causam datam, fortè recuperauerat; similiter eū, qui proijcit breuiariū si secunda die confiteatur, & gratiam recuperet, peccare mortaliter omittendo officium tertia die, sicque gratiam, per pœnitentiam recuperatam, amittere; consequens autem est falsum, quia gratia, absque actu libero, amitti non potest.

RESOLVTIO.

6 Respondetur tamen; probabilius videri, quod non satis sit dicere, se dedisse causam omissioni officij, per proiectionem breuiarij, sed quod confiteri teneatur se officium omisisse. *Sanctus Thomas 2. 2. quaest.79. ar.3. ad.3. & quaest.150. art. 4. Sotus in 4. d.12. quaest.1. art.7. Sanch. lib.9. matr. d.45. num. 28. Salas. 1.2. quaest.71. tr.12. d.2. s. 9. Becan. p.2. tract.2, c.3. qu.6. nu.8. Comitol. l.b.5. quaest.5. Tanner. 1. 2. d.4. d.3. num. 35. & ibi Suar. tract.5. d.3. s.4. n.5.* & alij plures apud istos.

7 Primò; Quia ipsa omissio officij verè in se, & formaliter, est peccatum, quamuis non habeat malitiam distinctam à malitià proiectionis breuiarij, sed dicatur mala, & peccatum, solùm per denominationem extrinsecam à malitià proiectionis; Sicut actus externus, est in se, ac formaliter peccatum, quamuis denominetur tale, solùm à malitià voluntatis internæ. Sicut ergo qui

qui hominem occidit, non satis explicat totum suum peccatum, dicendo, *Habui voluntatem occidendi hominem*, sed explicare debet etiam ipsum actum externum, cum hic etiam sit pars materialis, ac subiectum peccati completi; Ita qui breuiarium proiecit, & officium omisit, non satis explicabit peccatum suum, dicendo; *Dedi causam omissioni officij per proiectionem breuiarij in mare*; sed ipsam officij omissionem explicare tenebitur; nam hæc etiam, est verè pars materialis, ac subiectum peccati.

8 Secundò; Quia, vt aliquid, sit in se, vere ac formaliter, peccatum, non est necesse, vt sit, in se ac directè, voluntarium, sed sufficit, vt sit voluntarium indirectè, & in causà; Cum quis enim, ex ignorantià culpabili, omittit ieiunium, omissio ieiunij, vere ac formaliter, est transgressio præcepti, quamuis non sit in se, ac directe voluntaria, sed solùm indirecte, in ipsà ignorantià, vel negligentià, tanquam in causà. Sed omissio officij, fuit indirecte volita, ac voluntaria in causà; Ergo vere, ac formaliter, fuit peccatum: ideoque in Confessione, explicanda est.

9 Tertiò; Quia, si omissio officij, non esset in se formaliter peccatum; hoc ideo esset, quia postquã proiectum est breuiarium in mare, omissio officij, iam non est amplius in potestate Sacerdotis. Sed hoc non obstat; Nam, non solùm, emissio sagittæ, ad inimicum occidendum, est peccatum, sed etiam ipsa vulneratio; licet hæc, post sagittæ emissionem, non sit amplius in potestate emittentis; alioqui, si quis emitteret sagittam, animo vulnerandi, vel occidendi inimicum, & de facto vulneraret, aut occideret, non esset necessarium in Confessione exprimere, se inimicum vulnerasse, vel occidisse, sed satis esset dicere, se sagittam emisisse, animo inimicum vulnerandi, vel occidendi; Imo, si à Confessario interrogaretur, an occidisset, sine mortali, dicere posset, se non occidisse, quia mendacium, esset de materià Confessionis non necessaria, ideoque solùm veniale. Consequens autem, est contra communem sensum, ac praxim fidelium. Ergo omissio officij, vere est in se formaliter peccatum, ideoque in Confessione necessariò explicanda.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

10 AD rationes in contrarium respondetur; Ad primam; Negando maiorem; Vt enim, actus externus, dici possit peccatum, satis est, quod fuerit voluntarius, ac liber, in suà causà; alioqui peccata, ex ignorantià culpabili, commissa appellari non possent vera peccata, quod tamen est contra communem sensum, ac praxim fidelium.

11 Ad secundam respondetur; Negando sequelam; Cum enim omissio officij, tertia die, non sit peccatum, ratione sui, voluntarium, & imputabile, sed solùm per denominationem extrinsecam à vo-

sumario, ac imputabilitate causæ, siue proiectionis breuiarij in mare, quatenus hæc fuit etiam virtualiter omissio Officij; Sequitur, omissionem illam non fuisse propriè nouum peccatum, nec Sacerdotem gratiam amisisse, quia committere nouum peccatum mortale, significare videtur, ponere nouum voluntarium, nouam malitiam, & nouam imputabilitatem; hanc autem non posuit Sacerdos, sed solùm actum externum, imputabilem ratione causæ antecedenter positæ; Dici etiam posset, omissionem officij, secutam tertia die, post confessionem non fuisse amplius formaliter, & in se peccatum, sicut fuerant præcedentes, quia, cum causa illius omissionis, scilicet proiectio breuiarij in mare, supponatur iam fuisse per pænitentiam retractata, ac intercisa; iam omissiones postea subsecutæ, censentur fuisse omnino inuoluntariæ, & consequenter meri effectus necessarij proiectionis, antecedenter positæ.

COROLLARIA.

12 Colligitur ex dictis primò; Proiectionem breuiarij, non fuisse formalem omissionem officij, sed solùm causam omissionis, siue omissionem virtualem, quatenus in ea formali breuiarij proiectione, includebatur virtualiter voluntas officium omittendi; tunc tamen tota culpa omissionis fuit contracta, quia tunc fuit posita tota malitia; tota enim malitia propriè, est in voluntate omittendi officium; hanc autem censetur Sacerdos habuisse, quãdo voluntariè dedit causam omissioni officij per breuiarij proiectionem.

13 Secundò; Actus externos, quamuis indirectè tantum voluntarios, siue sint in se formaliter peccata, siue sint solùm effectus peccati; inducere irregularitatem, excommunicationem, ac obligationem restituendi, perinde ac si essent in se formaliter, ac directè voluntarij; Et hoc, etiam si prior voluntas, fuerit per pœnitentiam interrupta. Si enim omissioni officij esset imposita excommunicatio, Sacerdos singulis diebus, illam incurreret, etiam post contritionem; quia ad hæc incurrenda, satis est, liberam illis dedisse causam, & effectum esse subsecutum. Vnde, qui hominem lethaliter vulnerauit, & postea confessus est, si vulneratus, postea moriatur, adhuc irregularitaté incurrit, quia tunc ad causam liberè positam est subsecutus effectus.

QVÆ-

QVAESTIO LIII.

An peccati malitia, ex boni finis intentione minuatur.

CASVS.

1 TRES Milites, quandam pecuniæ summam furto abstulerunt; primus, vt ex eâ, existenti in graui necessitate, subueniret; Secundus, vt intra terminos temperantię, lautè comederet; Tertius, vt illam pecuniam, apud se haberet. Queritur; Vtrum omnes tres, æque grauiter peccauerint in genere furti; an verò aliqui leuius.

SVMMARIVM.

3 *Bonitas intentionis, furti malitiam minuere non videtur.*
8 *In quo sensu debeat hoc intelligi.*
9 *Qui ad dandam eleemosynam furatur, minus peccat in genere furti, quam qui simpliciter furatur.*
10 *Furtum, tunc est minus voluntarium.*
11 *Bona intentio, aliquam malitiæ ignorantiam inducit.*
12 *Et minuit rationem voluntarij.*
13 *Non per se, sed per accidens.*
14 *Non directè, sed indirectè.*
15 *Tendit in furtum solùm tanquam in medium.*
16 *Peccatum, non semper est minus graue, quo intentio, est melior.*
17 *Furtum factum ad dandam eleemosynam, non est minus graue, quam factum ad lautè comedendum.*

RATIONES DVBITANDI.

2 HÆc etiam Quæstio, confert ad peccati naturam melius cognoscendam; hinc enim patebit; an peccati malitia, adæquatè consistat in eius oppositione cum lege internà, siue regulà rationis; an verò includat etiam partialiter rationem voluntarij, ita vt ex eius incremento, vel decremento, ipsa etiam augeatur, vel minuatur. Dum autem quæritur; an peccatum, ex fine bono minuatur, sensus est; an eius malitia, ex eo præcisè, quod ad aliquem finem bonum ordinetur; (sicut, in proposito casu, furtum à primo milite ordinatur ad alie-

alienam miseriam subleuandam) in suo genere, fiat minor?

3 Aliqui putarunt, nullatenus minui; ideoq; omnes tres æquè grauiter peccasse. Ita *Io. Medina c. de restit. quæst. 27. Almain tr. 1. mor. c. 12. ad 2. dub.*

4 Primò; Quia furti malitia ex bonitate finis, ac intentionis, secundū se non minuitur: *c. enim forte.* 14. *quæst.* 5. habetur; *si totum tribuat pauperibus, quod abstulerat; addit potius peccatum, quam minuat.* Ergo omnes tres, æque grauiter peccarunt.

5 Secundò; Quia, si bonitas intentionis, furti malitiam minueret sequeretur, quod, quo bonitas intentionis esset maior, eo etiam furti malitiā magis minueret; imo adeo crescere posset intentionis bonitas, vt ex toto, furti malitiam auferret; Sicut enim, quia frigus in aquà, per introductionem caloris, semper minuitur, ita crescere potest calor, vt ex aquà, totum auferat frigus; ita, si per intentionis bonitatē minueretur malitia in furto, adeo crescere posset bonitas intentionis, vt totam à furto malitiam tandem auferret. Consequens autem, apud omnes est falsum. Ergo bonitas intentionis, minuere non potest malitiam furti, ideoque omnia illa furta, in genere furti, æque grauia fuerunt.

6 Tertiò; Quia, si bonitas finis, ac intentionis, furti malitiam minueret, ideo minueret, quia furto aliquid bonitatis communicaret; sicut ignis, minuit frigus in aquà, quia aliquid caloris illi communicat, ratione cuius, frigus remittitur. Sed impossibile est, operi malo, ex intentione, ac fine bono, aliquid bonitatis communicari; Tum quia bonitas, ac malitia in nullo gradu possunt esse simul, vt fusè probat *Vasq. 1. 2. d. 70.* Tum quia, opus malum, reddit potius intentionem malam, quam ab ipsà bonitatem accipiat. Ergo impossibile est, minui malitiam furti, ex bonitate intentionis.

7 Quartò; Quia bonitas operis, non minuit malitiam finis intenti; Qui enim orat in Ecclesià ex intentione res Ecclesiæ furandi, non propterea, ex hoc, furti malitiam minuit, sed potius aggrauat. Ergo è contra, neque bonitas finis intenti, minuet malitiam ipsius operis; eadem enim vtrobique videtur esse ratio.

NOTABILE.

8 Aduertendum est, non quæri hic; an ille, qui furatur ex intentione boni finis; v. g. ad dandam eleemosynam; minus peccet, quam ille, qui furatur, ex intentione finis mali; v. g. ad fornicandum; Certum est enim, hunc Secundum, magis peccare extensiue: quia furtum, non solùm habet malitiam furti, sed etiam fornicationis, quā malitiam non habet furtum Primi, factum ad dandam eleemosynam, Quæritur ergo solùm; an furtum, quod secundùm se, habet tantam malitiam, si fiat ex intentione boni finis, per hanc intentionem, reddatur minus malum, in genere furti; hoc posito.

RE-

RESOLVTIO.

9 AD Caſum, Reſpondetur; furtum illius, qui furatus eſt, ad dandam eleemoſynam, fuiſſe minus graue, in genere furti, quam furtum illius, qui ex cupiditate alienæ pecuniæ, furatus eſt. *Vaſq.* 1.2. *d.69. Salas* 1.2. *tract.*7. *d.*3. *ſ.*11. §.5. *Azor. tom.* 1. *lib.* 2. *c.*5. *quæſt.*8. *Filliuc. tom.*2. *c.*9. *num.* 339. *Caiet.* 2.2. *quæſt.*148. *art.*2. & alij communiter.

10 Primò, Quia bonitas intentionis, per accidens, ac indirecte minuere poteſt malitiam operis, Opus enim, eo ipſo, quod fit, & eſt volitum propter alium finem, eſt minus voluntarium, quam, ſi fieret, & expeteretur propter ſe; nam, eo ipſo, amatur ſolùm, quatenus vtile eſt ad alium finem; ſicque eius malitia, eſt minus voluntaria, quàm ſi gratià ſui appeteretur; & ideo *Ariſt.* 5. *Ethic. c.*2. dicebat; qui furatur ad mæchandum, magis eſſe mæchum, quam furem; & *D. Aug. lib. contr. mendac. c.* 8. ſtuprum ex luxurià, grauius eſſe, quàm ex miſericordia; quia ex luxurià, appetitur propter ſe; ex miſericordià verò appetitur propter aliud; ſi enim Virgo, ex libidine peccet, magis peccat, quam ſi ex intentione Parentum neceſſitatibus ſuccurrendi. Cum ergo furtum, factum ex bono fine pauperi ſubueniendi, ſit minus voluntarium, quàm factum ex cupiditate pecuniæ, ac propter ſe; ſequitur, quod etiam ſit malum minus graue in genere furti; operis enim malitia, ex voluntarij diminutione, cenſetur minui.

11 Secundò; Quia, cum aliquod opus malum, fit ex intentione finis boni, intentio illa regulariter aliquam cauſare ſolet ignorantiam malitiæ ipſius operis; ſimplices enim, ac ignorantes, facile exiſtimare poſſunt, opus aliàs malum, factum tamen ob bonum finem, licitum eſſe, vel ſaltem eſſe minus malum; & hoc, eo facilius credere poſſunt, quo finis eſt melior; Hæc autem ignorantia malitiæ peccati, ſicut minuit rationem voluntarij, ita minuit rationem malitiæ. Imo, ſi ignorantia eſſet vincibilis, malitiam operis omnino tolleret. Cum ergo, qui furatus eſt ad dandam eleemoſynam, ratione bonæ intentionis, aliquam habuerit ignorantiam malitiæ furti, ſequitur, furtum illius, fuiſſe minus graue, quia etiam ob ignorantiam illam, fuit minus voluntarium.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

12 NEque obſtant rationes in contrarium: Ad primam enim Reſpondetur; malitiam furti, per ſe, ac directe, minui non poſſe ex intentione boni finis; malitia enim furti, non ideo minuitur ex bono fine, quia finis bonus aliquē gradum bonitatis illi communicet, quo ipſa veluti remittatur, ac minuatur, ſicut remittitur frigus in aquà, dum aliquis gradus caloris in illam introducitur; ſed quia, eo ipſo, quod furtum appetitur

propter bonum finem, est minus voluntarium; ideoque etiam minus malum; diminuta enim ratione voluntarij, necesse est, vt minuatur etiam malitia furti. dum autem in iure dicitur; eum, qui dat pauperibus, quod furto abstulit, augere peccatum; hoc ideo dicitur, quia dando pauperibus, reddit se impotentem, ad rem ablatam, saltem in specie restituendam.

13 Ad secundam Respondetur; illud argumentum, probare solùm, quod bonitas finis, non minuit per se, ac directè malitiam furti, sicut calor in aquam introductus, minuit in eà frigus, sed quod illam minuit solùm indirectè, & per accidens, quatenus furtum ordinando ad finem bonum, minuit in eo rationem voluntarij, & consequenter etiam malitiæ; eo enim ipso, quod aliquid appetitur propter aliud, est minus voluntarium, quam si appeteretur propter se.

14 Ad tertiam Respondetur; hoc etiam argumentum, probare solùm quod bonitas finis, per se, ac directè, furti malitiam non minuat, sed solùm indirectè, ac per accidens, vel quatenus intentio bona inducit malitiæ ignorantiam, quæ illam minuit in ratione voluntarij, & consequenter etiam in ratione malitiæ; vel quatenus ordinando furtum ad finem bonum, minuit in eo rationem voluntarij, & consequenter etiam rationem malitiæ, quod nos non negamus.

15 Ad quartam Respondetur; Disparitatem esse, quia intentio finis, cum sit ratio eligendi media, fertur in finem propter se, vt docet *S.Thom. 1.2. quæst.19.art.7.* Vnde quando intentio est bona, voluntas malum medium eligendi, virtute prioris intentionis, tendit in illud quasi per accidens; sicque est illi minus voluntarium, quam, si propter se, esset volitum, & consequenter etiam minus malum. At, quando intentio, secundum se, est mala; cum semper voluntas tendat in finem propter se, quodcunque medium, ad hoc eligat, semper remanet eadem ratio voluntarij respectu finis, nec vnquam minuitur; si autem non minuitur ratio voluntarij, neque minuetur ratio malitiæ.

COROLLARIA.

16 Colligitur ex dictis primò; quamuis peccatum factum ex bono fine, sit minus graue quam si fieret propter se ipsum; non semper tamen reddi minus graue, quo finis secundùm se fuerit melior; ideoque neque ex optimo fine extinguendam omnino peccati malitiam; nisi ex tali fine oriretur ignorantia inuincibilis malitiæ peccati; tunc enim per accidens ab hac, omnis malitia auferretur ab opere. Ratio autem huius rei est, quia, ex eo, quod finis sit melior, sequitur solùm, quod sit magis appetibilis, non verò quod de facto magis appetatur; ex eo autem solùm, quod finis de facto magis appetatur; sequitur quod opus malum, electum vt medium, sit minus

nus voluntarium, & conſequenter etiam minus malum.

17 Secundò; Furtum factum ad dandam eleemoſynam, non eſſe peccatũ magis graue, quã factũ ad lautè comedendum; ſiue enim fiat propter vnum, ſiue propter alium finem, ſemper eſt æque minus voluntarium, quam ſi propter ſe fieret. Ad hoc autem, parum conducit, quod finis ſit honeſtus, vel indifferens. Per accidens tamen, intentio melioris finis, poteſt eſſe cauſa minoris malitiæ, quia poteſt eſſe cauſa alicuius ignorantiæ, ratione cuius, opus factum ex intentione talis finis, apprehendatur tanquam licitum, vel minus malum, vt dictum eſt.

QVAESTIO LIV.

An peccatum ex ſe mortale, ex imperfectâ libertate, fieri poſſit veniale.

CASVS.

1 DVM Titius fęminam quandam curioſius aſpiceret, occurrit illi turpis cogitatio, & aliqui etiam motus in appetitu ſenſitiuo. Et quamuis ad eorum malitiam, aliquam habuerit aduertentiam, ob vehementem tamen diſtractionem ad alia, fuit negligens & in cogitatione repellenda, & in motibus reprimendis. Quæritur; Vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

2 *Quæ ad peccatum mortale requirantur.*

3 *Imperfecta libertas, non videtur reddere poſſe veniale peccatum, quod alias eſſet mortale.*

7 *Nec videtur explicari poſſe, in quo conſiſtat hæc ſemiplena libertas.*

8 *Quid ſint motus primo primi; quid ſecundo primi.*

9 *Quid conſenſus directus, quid indirectus.*

10 *Semiplena libertas, peccatum alias mortale, reddit veniale.*

11 *Peccatum mortale, plenam deliberationem requirit.*
12 *Ne nimis sit difficilis ad cœlum via.*
13 *Debet esse plenè voluntarium.*
14 *Consensus imperfectus, reputatur communiter solùm veniale.*
15 *Homo, iuxta diuersum statum, præcepta grauiter, vel leuiter violat.*
16 *Semiplena libertas, est sufficiens ad veniale.*
17 *Ideo ab eo non excusat.*
18 *Semiplena aduertentia, in quo consistat.*
19 *Ad peccatum mortale, requiritur aduertentia ad malitiam actus.*
20 *Sufficit aduertentia ad malitiam in genere.*
21 *Indicia semiplenæ aduertentiæ, ac libertatis.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm peccatum mortale sit essentialiter separatiuum hominis ab vltimo fine, qui est Deus, dissolutiuum amicitiæ Diuinæ; & & allatiuum pœnæ æternæ, & consequenter offensa Dei grauis; tria ad illud necessariò requiruntur. Primò, vt in eius obiecto sit talis malitia, quæ cum vltimo fine repugnet; si enim malitia non esset talis, refundere non posset in actum deformitatem sufficientem ad hominem ab eo fine separandum. Quæ autem obiecta, sint hoc modo mala, colligitur vel ex scripturà; vel ex mente Legislatoris; vel ex grauitate ipsà rei, quæ præcipitur, aut prohibetur; vel denique ex communi sensu Doctorum. Secundò, vt hæc obiecti malitia, perfectè cognoscatur; si enim non cognoscatur, actus in ratione mali, non erit liber. Tertiò denique, vt voluntas, in illam perfectè, vel directè, vel indirectè consentiat; si enim non consentiat, actus, in ratione mali, non erit voluntarius. Cum autem aliquod ex huiusmodi requisitis deest, peccatum, quod alias ex genere suo, esset mortale, vel nullum est, vel fit veniale.

3 Dubium tamen est; an imperfecta libertas, quæ oritur, vel ex imperfectà aduertentià, vel ex imperfecto consensu, sit sufficiens ad reddendum veniale peccatū, quod aliàs, ex se, esset mortale. Aliqui enim putant, non sufficere; Ideoque Titium, turpem cogitationem non expellendo, nec motus reprimendo, vel mortaliter, vel nullo prorsus modo, peccasse. Ita *Ioan. Sanch. in select. d 18. Medina 1.2. quæst.74. art.6. docum.5.*

4 Primò; Quia Deus sua præcepta non imponit semihomini, sed homini integro, & suarum potentiarum Domino, sed Titius, dum erat ad alia vehementer distractus, non erat suarum operationum integrè Dominus, magis quam semidormiens, vel semiebrius. Ergo nullam à Deo obligationem habebat; ideoque neque venialiter peccauit.

5 Secundò; Quia Titius, dum in turpi cogitatione expellenda, & sensualibus motibus reprimendis, erat

erat negligens, vel plenè deliberare potuit, vel non; si non potuit, nullo modo peccauit; si potuit, iam videtur mortaliter peccasse. Ergo vel mortaliter, vel nullo modo peccauit.

6 Tertiò; Quia, si semiplena aduertentia potuit negligentiam alias mortalem excusare à mortali, & facere venialem; poterit etiam, si feratur circa peccatum veniale, v.g. circa mendacium iocosum, ab illo excusare; alioquin semiplena deliberatio fauorabilior esset peccato mortali, quam veniali, quia à mortali excusaret, & non à veniali. Cum ergo à veniali non excuset, neque excusabit à mortali.

7 Quartò; Quia explicari non potest in quo consistat hæc semiplena aduertentia in peccato; nam consistere non potest in difficultate cessandi à peccato; quia hanc experitur homo valde ad malum inclinatus, etiam cum plena deliberatione; neque in cognitione, siue aduertentia remissa ad obiectum, quia in gradu quantumcumque remisso dari potest cognitio sufficiens ad reddendam voluntatem perfectè liberam; ergo hæc semiplena aduertentia proprie non datur.

NOTABILIA.

8 Aduertendum est primò; Aliquos in nobis dari motus, qui dicuntur primo primi, quia omnem rationis vsum, ac malitiæ considerationem præueniunt, ideoque voluntarij non sunt, cum voluntas non feratur in incognitum; vt cum quis die ieiunij comedit, apprehendens cibum, vel sibi vtilem, ve sensui delectabilem, sed ad prohibitionem, ac ieiunij præceptum non aduertens; Tunc enim comestio, cum omnem turpitudinis, ac malitiæ aduertentiam præueniat; dicitur motus primo primus. Præter hos autem, dantur etiam in nobis alij, qui dicuntur secundo primi, quia primis succedunt, & cum aliqua malitiæ cognitione, ac aduertentià coniuncti sunt; vt, cum quis aliquam habens ieiunij, ac prohibitionis cogitationem, siue aduertentiam comedit. Primi motus, cum voluntarij non sint, ad culpam imputari non possunt; Secundi verò, cum ratione aduertentiæ ad malitiam, præcaueri possint, ac repelli, aliquo modo voluntarij sunt, ideoque imputantur ad culpam iuxta mensuram ipsius aduertentiæ; Sicut enim ad peccatum, aliqua requiritur aduertentia, ita ad peccatum mortale, requiritur aduertentia perfecta; ad veniale verò sufficit imperfecta.

9 Aduertendum est secundò; Duplicem dari voluntatis consensum; Primus, dicitur directus, ac expressus, quia voluntas, per illum, directe tendit in obiectum, illud volendo; vt, cum quis, experiens aliquos motus in appetitu sensitiuo, illos vult ibi esse, in iisque delectatur. Secundus dicitur indirectus, siue interpretatiuus, ac virtualis, quia, per illum, voluntas non directe fertur in ipsum obiectum, sed vel in eius causam; vt, cum quis, vult curiose legere, vel ioco-

se loqui, aut immoderate aspicere; ex quibus excitari regulariter solent motus illi in appetitu sensitiuo; vel illud non impedit, cum possit, ac teneatur; vt, cum quis eosdem motus experiens, illos non impedit, aut reprimit, animum ad alia diuertendo. Quamuis autem ad peccatum non sit necessarius consensus directus in obiectum malum, sed sufficiat indirectus, eo quod, in moralibus, idem sit, voluntatem velle causam, vel non impedire effectum, cum potest, ac debet, ac velle ipsum effectum; aliquis tamen necessariò requiritur, cum nihil sit peccatum, nisi sit voluntarium; & voluntarium dicatur id, cui voluntas consentit. Ad peccatum autem mortale, requiritur consensus plenus ac perfectus; sicut ad veniale sufficit imperfectus; nimis enim durum esset, hominem, propter consensum solùm imperfectum, Diuinà amicitià priuari, ac pæna æternà puniri, sicut punitur propter mortale. His positis.

RESOLVTIO.

10 Respondetur; Titium, propter semiplenam libertatem, venialiter solùm peccasse. *Vasq.* 1. 2. *d.* 107. *Nauar. in sum. prælud.* 9. *Bonac. de pecc. d.* 2. *quæst.* 2. *pun.* 3. *num.* 2. *Sanch. lib.* 1. *sum. cap.* 10. *num.* 10. *Lessius lib.* 4. *c.* 3. *d.* 5. *nu.* 116. *Azor. tom.* 1. *lib.* 4. *c.* 5. *qu.* 2. *Reginal. lib.* 11. *cap.* 5. & alij apud istos.

11 Primò; Quia ex vno capite, qui semiplena libertate in peccatum consentit, libere consentit, & consequenter peccat; sed Titius cum semiplenà libertate turpem cogitationem, saltem indirecte in ipsà negligentià voluit. Ergo peccauit. Ex alio verò, peccatum non potuit esse mortale, quia peccatum mortale, cum Diuinam amicitiam dissoluat, & hominem æternæ pænæ reum constituat, plenam deliberationem, ac libertatem requirit, sicut illam requirunt Diuina amicitia, ac finis vltimi adeptio, cum sint res grauissimæ. Sicut ergo amicitia Diuina, per actum contritionis solùm semiplene liberum, recuperari non potest; ita nec per actum malum, solùm semiplene liberum, amitti; neque enim minor libertas requiritur ad gratiam amittendam, quã ad illam recuperandam.

12 Secundò; Quia, si quælibet aduertentia ad peccatum mortale, sufficeret, nimis ardua, ac difficilis esset ad cælum via, nec Christi iugum suaue dici posset, ac leue. Ergo, sicut ad peccandum, aliqua aduertentia requiritur, ita ad peccandum mortaliter, requiritur aduertentia plena.

13 Tertiò; Quia consensus imperfectus, imperfecte solùm est voluntarius. Ergo etiam imperfecte solùm erit peccatum, ideoque solùm veniale; Ratio enim peccati, sicut essentialiter requirit rationem liberi, ac voluntarij, ita illi commensuratur.

14 Quartò; Quia omnes communiter dum leuem negligentiam in-

ten-

tentationibus repellendis committunt, venialiter solùm se peccare existimant. Negligentia autem illa, est consensus quidam interpretatiuus, ac virtualis. Ergo consensus imperfectus, ex communi hominum sensu, est peccatum solùm veniale.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

15 Neque obstant rationes in contrarium. Nam ad primam Respondetur; Deum homini præcepta imponere absolutè, ipsum verò hominem, iuxta diuersum statum, in quo reperitur, illa grauiter, vel leuiter violare; Cum ergo Titius ea, ad alia vehementer distractus, violauerit, leuiter solum violauit, & non integrè.

16 Ad secundam Respondetur; Titium tunc non potuisse plene deliberare; hinc tamen non sequi, quod nullo modo peccauerit, sed solùm quod non peccauerit mortaliter; cum enim semiplenam deliberationem haberet, habebat etiã libertatem sufficientem ad venialiter peccandum.

17 Ad tertiam; Negatur consequentia; semiplena enim aduertentia excusare potest à mortali; quia ad hoc sufficit, vt opus, plena libertate, legi Dei non opponatur. At ad excusandum à veniali, requireretur, vt libertate omnino careret; Cum ergo opus supponatur semiliberum, erit etiam semipeccatum, hoc est peccatum veniale, ac imperfectum.

18 Ad quartam Respondetur; semiplenam deliberationem, consistere in cognitione confusà malitiæ, orta vel ex eo, quod quis nõdum sit integre à somno excitatus vel ex eo, quod sit semiebrius, vel ex eo, quod sit ad alia notabiliter distractus, vel denique ex eo, quod animum, passione aliqua vehementi, adeo occupatum, habeat, vt ad id, quod agit, vix attendat. Cum cognitione enim adeo confusa dari non potest perfecta libertas sed solùm imperfecta.

COROLLARIA.

19 Colligitur ex dictis primò; Ad peccatum mortale non sufficere aduertentiam ad actum malum, sed requiri aduertentiam, & cogitationem malitiæ ipsius actus Vt quis enim contra ieiunij præceptum peccare dicatur, non satis est, vt in die ieiunij, aduertat se comedere, sed præterea requiritur vt aduertat, comestionem illam esse prohibitam; nam, si ad hoc non aduertat, dici non potest amplecti malum, ac peccatum, cum voluntas non feratur in incognitum; *Reginaldus lib.* 11. *cap.* 3. *num.* 31.

20 Secundò; Vt aliquod opus sit mortale, non requiri plenam considerationem malitiæ obiecti, quatenus mortalis est, sed sufficere considerationem, & aduertentiam ad malitiam in genere; positâ enim hac aduertentià, potest quis, ac tenetur inquirere, an malitia sit grauis, vel leuis; nisi enim hoc inquirat, mortaliter peccandi peri-

riculo se exponit, censeturque, opus illud velle, quacumque malitia sit affectum. *Vasq.* 1.2. *d.* 117. *num.* 14.

21 Tertiò; Aliquas assignari coniecturas ad cognoscendum in dubio, num quis plenam, an verò semiplenam tantum aduertentiam, ac libertatem habuerit. Primò enim, si quis dubitet, an perfectè à somno fuerit excitatus, vel ebrietatem depulerit, vel cogitatione, aut passione aliqua vehementi, animum occupatum habuerit, iudicare poterit, se perfecte non aduertisse, nec consensisse. Hæc enim, sicut, quando sunt perfecta, libertatem tollunt, ita cum imperfecta sunt, illam minuunt. Secundò, cum quis rei malæ tentationem aduertens, se ita dispositum sentit, vt, quamuis posset, non exequeretur; tunc enim signum est, vel nullum, vel imperfectum solùm adfuisse consensum; quia, cum potentia executiua, voluntati omnino obtemperet, si homo sit ita dispositus, signum est, etiam in voluntate, aut fuisse dissensum, aut imperfectum consensum: cum de consensu aliunde non constat. Tertiò denique, si homo timoratæ sit conscientiæ; tunc enim præsumere poterit, se plene non consensisse; sicut e contra, si perditis sit moribus, plene consensisse, quia à communiter contingentibus desumitur fortissima præsumptio, &, si peccato consensisset, facile cognosceret, cum nostrorum actuum nobis sit debita cognitio. *Sanchez lib.* 1. *in dec c.* 1. *num. vlt.*

QVAESTIO LV.

An peccatum ex se mortale, ex Superioris voluntate, fieri possit veniale.

CASVS.

1 IN quadam Religione, erat Constitutio obligans ad audiendum, singulis diebus, sacrum sub veniali. Vnus autem ex Religiosis, integro mense, Sacrum diebus ferialibus omisit. Quæritur; Vtrum mortaliter peccauerit.

SVM-

SVMMARIVM.

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm ad peccatum mortale, requiratur in obiecto malitia grauis, vt *Quæst. præced.* dictum est. Certum est, omissionem Sacri diebus festis, grauem malitiam continere; opponitur enim Ecclesiæ præcepto, quod Sacri auditionem præcipit sub mortali Quæstio igitur est; an hæc omissio, quæ ex se, est sufficiens ad mortale, ex solà Legislatoris voluntate, fieri possit, materia solùm peccati venialis.

3 Ratio autem dubitandi est primò; quia, cum quodlibet peccatum mortale, sit transgressio legis, & hæc transgressio ex Legislatoris voluntate pendeat, non videtur Legislator, posse in materiâ graui, obligare solùm sub culpâ leui; Superioris enim voluntas requiritur solùm ad obligationem imponendam; qualitas verò ipsius obligationis, ex rerum præceptarum grauitate, vel leuitate desumi debet. Ergo hanc obligationem extendere, vel coarctare, à Superioris voluntate non pendet.

4 Secundò; Quia, quod peccatum sit veniale, vel mortale, non pendet à voluntate Superioris præcipientis, sed ex ipsis rebus præceptis; hæ enim, posito præcepto, grauem, vel leuem deordinationem deinde ex se habent. Ergo ex Superioris voluntate, fieri non potest veniale, quod alias esset mortale.

5 Tertiò; Quia Superior, per suũ præceptum, constituit rem præceptam

ptam in materia alicuius virtutis; si enim praecipiat ieiunium, illud constituit in materiâ temperantiae; si Sacrum, in materia Religionis &c, Ergo qui haec omittit, si grauia sint, virtutem illam grauiter lædit, ideoque venialiter solùm, peccare non poterit.

6 Quartò; Quia non potest Legislator, in materiâ leui, obligare sub culpâ graui; talis enim obligatio, irrationabilis esset, ac iniusta. Sed etiam irrationabilis, ac iniusta est obligatio leuis, in materiâ graui; non enim proportionatur materiae. Ergo etiam obligare nõ potest leuiter in materiâ graui.

7 Quintò; Quia lex Diuina, ac naturalis, in materiâ graui obligare nõ potest solũ sub veniali. Ergo neque lex humana; ex praecepto enim, in materiâ graui, naturaliter, ac necessario sequi videtur obligatio grauis, cum haec sit illi proportionata.

8 Sextò; Quia nemo Voto se obligare potest solũ sub veniali, in materiâ graui. Ergo neque Legislator in materiâ graui obligare potest solùm sub veniali; ideo enim voto nemo obligare se potest sub veniali in materia graui, quia quãuis voti, ac promissionis obligatio ex Vouentis intentione pendeat; quantitas tamen obligationis sumitur ex naturâ rei iuxta materiae qualitatem; totum hoc autem militat etiam in lege, cum Votum sit lex quaedam priuata.

9 Septimò; Quia obligatio, est quasi effectus, qui ad legem necessariò consequitur, ideo enim subditi, legibus obligantur, quia leges, legitimae sunt, ac validae. Sed effectus, qui ad causam necessariam consequitur, impediri non potest. Ergo neque obligatio grauis, posità lege in materiâ graui.

10 Octauò; Quia in Sacramento Paenitentiae, paenitens, sub mortali pęnitentiam grauem implere tenetur, quamuis Confessarius illi dicat, se intendere illum obligare solùm sub veniali; Ergo etiam, quamuis Legislator obligare intẽdat solùm ad veniale, si materia sit grauis, subditus adhuc obligabitur sub mortali; Atque ita tenent: *Vasquez 1.2. tom.2. d.158. c.3. num. 17. & c.4. nu.32. Bellarm. to.1. controu. p. 2. contr.5. lib. 3. de Eccl. milit. c.11. in solut. ad pen. Aragon.2.2. quæst.62. art.3 col.5. Reginald. lib. 15. num. 44. Sotus lib.1. de iust. quæst.6. art.4.*

RESOLVTIO.

11 Respondetur tamen; Religiosum, sacrum praeceptum omittendo, venialiter solùm peccasse. Ita *Suar.lib.3. de legib.cap. 27. num.7.Sanch. lib.1.matr. d.9. num.6. & lib.6.sum. c.4. num.25. Salas de legib. d. 10. s.7. num. 33. Valentia 1.2. d.7. quæst.5. pun.2. quæstiunc.2.Ioan. Sanch. in select. d.15. num.16. Nau. c.73. summ. num.49. Bonac. d.1. de legib.qu. 1. pun.7.§.4. num.23. Lessius lib. 2. c.41. d.9. num.96.* & alij apud istos.

12 Primò; Quia legis obligatio pendet totaliter à voluntate Legisla-

gislatoris. Ergo, si Legislator obligare nolit ad mortale, lex ad mortale obligare non potest; obligatio enim extendi non potest vltra mentem Legislatoris; *ex L. si quis, nec causam*; & actus, in moralibus, non excedit intentionem Agentis; *L. non omnis. ff. si certum petatur*. Cum ergo constitutio, supponatur non obligare ad mortale; sequitur, Religiosum mortaliter non peccasse, sed solùm venialiter.

13 Secundò; Quia Votum ac promissio, est lex quædam priuata, quam promittens sibi imponit; promittens autem, etiam in materià graui, ad solam culpam venialem obligare se potest; si enim ex solo defectu voluntatis se obligandi, ad nullam culpam obligare se potest, cum sola voluntas se obligandi totius obligationis sit mensura; cur ad solam culpam venialem se obligare non poterit, si ad illam solam velit se obligare. Ergo etiam lex, ad solam culpam venialem obligare poterit, etiam in materià graui, si Legislator ad illam solam velit obligare; mensura enim obligationis in lege, est voluntas Legislatoris non minus, quam voluntas Vouentis in Voto.

14 Tertiò; Quia hic modus obligandi solùm sub veniali etiam in materia graui, potest aliquando esse conueniens, præsertim in Religionibus; In his enim, Superiores, ne multiplicetur obligationes graues, & cum leues sufficiant, aliqua grauia præcipere possunt sub veniali; quæ enim indecentia, aut iniustitia, aut excessus in hoc appareat? Cum ergo modus hic obligandi, & possibilis sit, & sæpe etiam conueniens; non apparet, cur negari debeat; ideoque Religiosus obligari potuit solùm ad veniale, & consequenter constitutioné transgrediendo, venialiter solùm peccauit. Atque ita dari de facto, in aliquibus Religionibus similes constitutiones, asserit *Suar. lib. 3. de legib. c. 27.*

OBIECTIONVM SOLVTIO.

15 Neque obstant rationes in contrarium; Nam ad primã Respondetur; Voluntatem Superioris, requiri non solùm ad imponendam obligationem, sed etiam ad eius qualitatem; Ipse tamen regulariter, cum aliter non explicat, censetur velle obligare iuxta qualitatem materiæ, & tunc ex materiæ grauitate, vel leuitate, pensanda est obligatio.

16 Ad secundã Respondetur; Quãuis à Superioris voluntate immediatè non pendeat, quod peccatum sit veniale, vel mortale, pendet tamen mediatè, quatenus voluntas Legislatoris intendentis obligare solùm ad veniale facit, vt omissio rei præceptę, quamuis grauis, legem tamen grauiter non lædat.

17 Ad tertiam; Negatur consequentia; Virtus enim, grauiter non læditur, nisi cum eius omissio grauiter est prohibita. In præsenti autem, auditio Sacri, est præcepta solùm leuiter, & sub veniali.

18 Ad quartam; Negatur consequen-

quentia; Quamuis enim Legislator, in materià leui, obligare grauiter non possit, quia illa voluntas obligandi, esset iniusta, & subdito iniuriosa; potest tamen in materià graui leuiter obligare, quia sic nullam subdito iniuriam infert, & aliunde obligationis diminutio legem reddit magis suauem, & est actus benignitatis in Superiore, qui, sicut totam obligationem tollere posset, ita illam potest minuere, ac de facto minuit vt subdito reddatur suauior.

19 Ad quintam Respondetur; Legem naturalem obligare non posse leuiter in materià graui, quia obligatio legis naturalis, oritur ex re ipsa. Ergo, sicut res ipsa grauis est, ita grauis esse debet obligatio. At obligatio legis positiuæ, totaliter pendet à voluntate Legislatoris. Ergo sicut ab eo auferri pro libito potest, ita potest limitari.

20 Ad sextam; Negatur Antecedens, sicut enim omnis obligatio, ortum habet ab intentione Vouentis, ita oriri ab illa potest modo limitato, & non secundum omnem materiæ proportionem, ac capacitatem.

21 Ad septimam Respondetur; Quàuis obligatio seruandi legem, sit effectus legis; hunc tamen effectum coarctari posse pro voluntate Legislatoris; Legislator enim, ferre potest legem obligantem, vel quantum potest, vel solùm secundum minorem obligationem, quam potest imponere, cum hoc ab eius voluntate omnino dependeat.

22 Ad octauam; primò; Negatur Antecedens. Confessarius enim, pro suà voluntate, coarctare potest obligationem pænitentiæ; nam, cum pænitentia, lex quædam sit, ac præceptum; humanæ legis, ac præcepti conditiones sortiri debet. Respondetur tamen secundò; Negando consequentiam: Ratio autem diuersitatis est, quia Confessarius, pænitentiam non imponit nomine proprio, sed nomine Christi, & tanquam eius Vicesgerens. Christus autem, non præsumitur velle ad grauem pænitentiam leuiter solùm obligare.

COROLLARIA.

23 Colligitur ex dictis primò; Peccatum, quod aliàs, attentà materiæ grauitate, deberet esse mortale, ex solà Legislatoris voluntate fieri posse veniale; quia potest Legislator, rem illam, quamuis grauem, præcipere solùm sub veniali; in hoc autem casu, talis legis transgressio, est solùm venialis, cum totaliter pendeat à voluntate Legislatoris.

24 Secundò; Etiam peccatum, quod alias, attentà materiæ leuitate, deberet esse veniale, ex Legislatoris voluntate, fieri posse mortale; Silentij enim violatio, vel ingressus in alienam cellam, quæ secundum se considerata essent ad summum peccata venialia; si accedat Superioris præceptum sub pænà excommunicationis, fient mortalia. Tunc tamen, materiæ istæ, à fine præcepti redduntur graues, cum ob grauem aliquem finem prohibeantur; sicut

ficut esus pomi, quamuis fecundum fe, res leuiffima videretur, quia tamen prohibitus fuit in recognitionem Diuinæ Auctoritatis, & humanæ fubiectionis, ab hoc fine, fuit redditus res grauiffima. Et in hoc fenfu *Clem. exiui. de verb. signif. & c. ex his: de verb. signif. in 6.* dicitur, verba præceptiua, *in reg. S. Francifci;* indicare obligationem fub mortali, quia præcipiunt ob finem grauem.

QVAESTIO LVI.

An peccatum ex genere mortale, ex materiæ leuitate, fieri poſſit veniale.

CASVS.

1 LEX erat in quodam Regno, ne vllus, ex eo triticum extraheret, ad vitandam famem, quæ ibi timebatur. Titius tamen nihilominus quinque tritici modios extraxit. Queritur; Vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

5 *Quinque Tritici modiorum extractio, videtur materia grauis.*

7 *Materiæ grauitas, & leuitas, vnde defumatur.*

8 *Eadem materia refpectu diuerforum, poteft effe grauis, & leuis.*

9 *Quinque Tritici modios extrahere, non eft mortale.*

10 *Lex, per hoc, grauiter non violatur.*

11 *Sicut, fi extraheretur quantitas longe minor.*

12 *Quinque modij, reputantur materia leuis.*

13 *Eorum extractio, leuiter prohibetur.*

14 *Et Reipublicæ infert damnum leue.*

15 *Finis legis eft, vitare damnum graue.*

17 *Quanam materia cenfenda fit, graue damnum afferre.*

18 *Materiæ paruitas, non rectè defumitur per comparationem ad totam rem præceptam.*

19 *Defumitur ex fine præcepti.*

20 *Aquam, in Calice, vino non mifcere, eft mortale.*

21 *Vna, aut altera vncia, ieiunium non frangit.*
22 *Materiæ grauitas, prudentis arbitrio pensanda est.*
23 *Duarum horarum labor, diebus festis, videtur materia leuis.*

RATIONES DVBITANDI.

2 Sicut semiplena libertas, & Legislatoris voluntas, peccatum alias ex genere suo mortale, reddere possunt veniale; ita à fortiori, hoc potest materiæ leuitas; licet enim furtum, ex genere suo, sit peccatum mortale; si quis tamen alteri rem modicam surripiat, non censetur communiter peccare mortaliter, quia illi graue damnum non infert. Difficultas est, in quo hæc materiæ grauitas, ac leuitas consistat. Propterea Titius, quinque tritici modios extrahendo; mortaliter peccasse videtur. Ita Sanch. lib. 1. sum. c. 4. num. 8. Victoria de potest. ciuili. nu. 19. Clauis reg. lib. 3. c. 7. num. 14.

3 Primò; Quia quinque modij videntur materia grauis; Quamuis enim, ex ista Titij contrauentione Regno graue damnum non sequatur; sequeretur tamen, si idem à multis, & communiter fieret. Spectari autem non debet damnum, quod ex illius contrauentione præcisè sequitur, sed quod sequeretur si idem à multis, & communiter fieret. Sed tunc esset materia grauis; Ergo absolutè est materia grauis; ideoque sufficiens ad mortale.

4 Secundò; Quia in furto datur quantitas notabilis, etiamsi quantitas illa, alicui parum noceat; centum enim aurei, sunt materia grauis, etiamsi Regi ablati paruum illi nocumentum afferant. Ergo similiter quinque modij, erunt materia grauis, quamuis Reipublicæ notabile damnum non afferant; in his enim, attendendum non videtur damnum, sed quantitas; alioquin surripere mille aureos diuersis, singulis vnum iulium auferendo, non esset peccatum mortale.

5 Tertiò; Quia, si quinque modij, non essent materia grauis, & sufficiens ad mortale, sequeretur, finem legis frustrari; nunquam enim quilibet, tantam tritici quantitatem extrahit, vt ex eâ solâ ingens Reipublicæ damnum sequatur. Ergo nunquam violaretur finis legis, sicque frustraretur.

6 Quartò; Quia, ideo, Latro Viatori quinquaginta aureos surripiens, iustè suspenditur, quia, quamuis hoc damnum illatum semel, non sit notabile, expedit tamen illud grauiter puniri, ne passim fiat; Sicque fiat notabile; Ergo similiter, quamuis quinque modij, semel extracti, Reipublicæ, damnum notabile non afferant, expedit tamen hoc grauiter prohiberi, ne passim fiat, sicque damnum, fiat notabile.

NOTABILIA.

7 Aduertendum est primò; materiæ, siue rei præceptæ grauitatem, vel leuitatem desumendam esse, non ex re ipsâ secundùm se, sed quatenus conducit ad finem à Le-

à Legislatore intentum; ita vt, si res quæ præcipitur, vel prohibetur, ad Legislatoris finem grauiter conducat, eius transgressio sit peccatum graue, quamuis in se sit leuis; Si verò leuiter conducat, sit peccatum veniale, quamuis materia in se sit grauis: sic enim, quia finis præcepti prohibentis furtum, est, ne dominus damnum in bonis suis patiatur, ablatio quinquaginta aureorum, est materia grauis, quia Dominum grauiter lædit; ablatio verò semiiulij, est materia leuis, quia Dominum notabiliter non lædit. Similiter, gestare comam, quamuis secundum se, videatur materia leuis, si tamen à Prælato, propter decentiam status Ecclesiastici, sub excommunicatione prohibeatur, fit materia grauis, per ordinem ad finem à Prælato intentum. Ratio autem à priori est; quia, cum res præcepta, à Legislatore per præceptum assumatur tanquam medium ad obtinendum finem præcepti; in ipsâ nihil aliud attenditur, quam vtilitas, & conducentia ad talem finem; hoc enim est, quod in medijs attenditur, & non aliud. Hinc ergo fit, vt ea, quæ ad eum grauiter conducunt, vel illum notabiliter lædunt, dicantur materia grauis, quæ verò leuiter, materia leuis. Quæ nam autem in particulari, grauiter, vel leuiter conducant ad finem legis, colligi poterit, vel ex re ipsâ præceptâ, vel ex fine, vel ex circunstantijs, vel ex communi sensu Fidelium, aut Ecclesiæ, vel ex iudicio prudentum, itaut, res illa dicatur ad finem præcepti grauiter conducere, quæ iudicio Prudentum reputatur talis.

8 Aduertendum est secundò; eandem rem, quæ respectu vnius finis, ac præcepti, est materia grauis, posse respectu alterius finis, ac præcepti, esse materiam leuem. Si enim in aliqua Religione extaret constitutio strictè obligans ad Sacrum singulis diebus audiendum, omissio vnius Sacri, esset materia grauis, quia auditio Sacri ab illâ Religione ordinaretur ad spiritualem singulorum profectum, ac fructum, quo fructu priuaretur, qui Sacrum omitteret. At verò, si extaret similis constitutio in Vniuersitate aliquâ, vel Academiâ; omissio vnius Sacri, non esset materia grauis, sed leuis, quia tunc auditio Sacri ordinaretur, non ad fructum spiritualem singulorum, sed ad rectam Academiæ gubernationem, pacem, ac decorem, qui finis non grauiter læditur, etiamsi Sacrum aliquando prætermittatur. Ita *Vasq.* 1.2. *quæst.* 96. *art.* 4. *d.* 158. *c.* 6. *num.* 60. His positis.

RESOLVTIO.

9 Respondetur; Titium, quinque tritici modios è Regno extrahendo, mortaliter non peccasse. Ita *Suar. tom.* 5. *in.* 3. *p. d.* 4. *ſ.* 6. *num.* 11. *& d.* 18. *ſ.* 3. *n.* 16. *& de legib. lib.* 3. *c.* 25. *nu.* 7. *Valent.* 1.2. *d.* 7. *qu.* 5. *p.* 6. *col.* 957. *Bonac. d.* 2. *quæst.* 3. *p.* 3. *num.* 12. *Reginald. lib.* 15. *num.* 30. *Vasqu. loco cit. Molina tom.* 1. *tract.* 2. *dub.* 88. *circa finem. Azor. to.* 1.

lib.5. cap. 28. & alij communiter.

10 Primò; Quia tota ratio hanc extractionem prohibendi, est vitatio damni Reipublicæ. Ergo, dum Respublica, ex tali extractione graue damnum non patitur, non fit grauiter contra illius prohibitionem: Tunc enim lex grauiter violatur, quando grauiter violatur eius finis intrinsecus. Sed finis istius legis, grauiter non violatur; hic enim, alius non est, quam vitatio damni, quod ex tali extractione non sequitur; Ergo lex, in hoc casu, grauiter non violatur; ideoque Titius mortaliter non peccauit.

11 Secundò; Quia si lex ista grauiter violaretur, quinque modios extrahendo, sequeretur, grauiter etiã violari, extrahendo quantitatem de se sufficientem ad furtum; talis enim quantitas, de se grauis est, & si passim, ac communiter extraheretur, Regnum inde damnum pateretur; consequens autem à nemine conceditur. Ergo, sicut extrahere semimodium, non censetur materia grauis, quia inde Reipublicæ graue damnum non sequitur; ita neque extrahere quinque modios, erit materia grauis, cum neque ex ista extractione; graue damnum Reipublicæ sequatur.

12 Tertiò; Quia Aureus, qui pro furto, reputatur communiter materia grauis, pro donatione prohibita, non reputatur materia grauis, sed leuis; Imo, cum, in donatione, attendatur qualitas donatoris, ac donatarij, & aliæ circunstantiæ, fieri potest, vt etiam donatio equi, reputetur donatio leuis, sicuti reputatur *in c. Etsi quæstionibus: de Simonia*. Ergo, sicut aureus, & equus, licet respectu furti sint materia grauis, respectu donationis prohibitæ possunt esse materia leuis, quia finem prohibitionis leuiter lædunt; ita quinque tritici modij, licet respectu furti, vel alterius præcepti, possint esse materia grauis, respectu præcepti extractionem prohibentis, poterunt esse materia leuis, cum eorum extractio, leuiter opponatur fini, in eà prohibitione, à Republicà intento, qui est, ne Regnum inde damnum patiatur.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

13 AD rationes autem in contrarium Respondetur. Ad primam; Finem Legislatoris fuisse, vitare damnum, quod ex tritici extractione sequi posset Reipublicæ; non tamen intendisse Legislatorem prohibere grauiter tritici extractionem factam ab vno, dum graue damnum Reipublicæ non causat, quamuis illud causaret, si à multis passim fieret; alioquin etiam extractio semimodij, imo etiam quartæ, aut quintæ partis vnius modij, esset mortalis, eo quod hæc etiam, si passim, ac communiter à multis fieret, notabile damnum Reipublicæ causaret. Cum ergo lex non obliget vltra intentionem, ac voluntatem Legislatoris, sequitur, legem hanc, in hoc casu, grauiter non obligare; ideoque Titium grauiter non peccasse.

14 Ad secundam Respondetur; ex fur-

furto centum aureorum, quemlibet etiam Regem, graue damnum accipere; posset enim plures milites, vel pedissequos alere, quo commodo, ac vtilitate priuatur; & cum à multis eadem summa surripitur, toti illi Communitati per modum vnius damnum notabile infertur. Verùm, quamuis damnum graue non inferretur; adhuc graue furtum committeretur, quia retineretur alienum Domino notabiliter inuito, qui est finis immediatus istius prohibitionis potius, quam damnum Domini.

15 Ad tertiam Respondetur; Negando, finem legis adæquatè & perfectè frustrari; ex illà enim extractione, Respublica graue damnum non patitur. Finis autem Legislatoris est, hoc solum damnum vitare, vt suppono.

16 Ad quartam Respondetur; Latronem instè suspendi, non tam ob damnum illatum, quam ob actionem iniuriosam. At in præsenti, finis legis adæquatus est, vitare damnum. Hoc autem, cum graue non sit, non apparet, vnde culpa mortalis nasci possit.

COROLLARIA.

17 Colligitur ex dictis primò; nullam certam regulam statui posse, ad definiendum, quænam mercium extractio cēsenda sit graue damnum Reipublicæ inferre, sed hoc pensandum esse prudentis arbitrio; regulariter tamen loquēdo; centum aurei, vel merces eiusdem valoris, videntur esse materia grauis, ex quâ, Respublica, damnum pati possit; sicut pro donatione, materia grauis, duos vel tres aureos excedere debet. Nisi tamen Respublica, vel esset ab inimicis oppressa, vel magnam penuriam pateretur: Nam tunc, etiam quantitas longè minor censeretur materia grauis. *Molina tract.2. d.89. circa finem. Azor. tom. 1. lib.5. c.28.*

18 Secundò; Materiæ paruitatem & grauitatem, non rectè desumi per ordinem ad totam quantitatem præceptam; ita vt, illa dicatur materia leuis, quæ, respectu totius quantitatis præceptæ, leuis est, & è contra; Nam, si quis quingentos, vel mille aureos in eleemosynam distribuere teneatur, & retineat viginti; hæc retentio, respectu totius summæ; leuis est, & tamen censetur materia grauis, & peccatum mortale; quia grauiter conducit ad finem intentum, qui est alienæ miseriæ subleuatio, vel pietatis exercitium. Contra verò, si quis ex Voto, Officium B. Virginis recitare teneatur, & duas horas omittat; hæc omissio, quamuis in comparatione totius officij, sit materia grauis, cum sit ferè tertia illius pars; absolutè tamen censetur omissio, & materia leuis, quia non videtur grauiter, sed solùm leuiter conducere ad deuotionem excitandam, & Virginem colendam, qui est finis intentus; idemq; dicendum videtur de tertià parte cuiuslibet horæ minoris in officio Diuino. *Bonacina d.2. de pecc. quæst.3. pun.3. num.14.*

19 Tertiò; Ad ferendum iudicium de alicuius materiæ grauitate, vel leuitate, attendendum præcipuè esse finem præcepti, an sit grauis, vel leuis, & an res præcepta, ad illum sit necessaria, vel non necessaria; res enim, quæ in se leuis est, aliquando fit grauis ratione finis, quem subditus ignorat. Hoc autem colligi poterit ex circunstantijs, quibus Legislator ad præceptum ferendum motus est, quales sunt; vitare scandalum, aut damnum commune, aut periculum vota violandi &c. In dubio tamen, an finis sit grauis, vel res præcepta sit ad illum necessaria; præsumi debet, & finem esse grauem, & rem necessariam; quia præsumptio stat pro communiter contingentibus;& ferè semper præceptum imponitur solùm ob finem grauem, & de materià ad illum necessaria. *Sanch. lib.*1. *c.*4 *num.*3.

20 Quartò; Mortaliter peccaturum, qui aquæ guttam, vino non misceret in Calice; quia quamuis aquæ gutta, secundùm se considerata, sit materia parua; at non est parua,sed magna in ordine ad mysterium, ac significationem, propter quam ab Ecclesià præcipitur. Ex leui autem vel magnâ vtilitate, quam res præcepta habet ad finem à Legislatore intentum, eius grauitas, vel leuitas desumitur vt dictum est *Card. de Lugo de Sacr. Euch. d.*15.*s.*2. *num.*22.

21 Quintò; In materia ieiunij vnam aut alteram vnciam cibi communis non sufficere ad peccatum mortale, sed censeri materiam leuem, non ex eo, quod duæ vnciæ, sint quartæ pars collatiunculæ serotinæ,vt vult *Diana p.*5. *tract.*5. *res.*11. Nam paruitas materiæ non rectè desumitur per ordinem ad totam quantitatem præceptam, vel prohibitam, vt dictum est. Sed quia vna, vel altera vncia leuiter solùm conducere videtur ad corpus alendum & est quid leue in genere alimenti. Ecclesia autem, per præceptum ieiunij,præcipit solùm abstinentiam eorum, quæ per se, ac principaliter ordinantur ad corpus alendum. Vnde non præcipit abstinentiam potus, quia hic principaliter non ordinatur ad corpus nutriendum, sed ad sitim sedandam; nec abstinentiam medicamentorum, quia hæc principaliter non ordinantur ad corporis nutritionem,sed ad sanitatem. *Turrianus.p.*1.*sum.c.*296 *d.*27. *num.*2.

22 Sextò; Etiam, quando præceptum, certam aliquam materiam, vel tempus præscribit, materiæ grauitatem vel leuitatem, pensandam esse, non ex eo, quod sit tertia, vel quarta, aut alia similis pars materiæ præceptæ; sed ex eo, quod ratione suæ magnitudinis, vel grauitatis, absoluta eius omissio, secundum prudentem existimationem, leuem vel notabilem afferat deformitatem in materià adæquata præcepti. Sic enim in officio Diuino, omissio, quæ quantitatem vnius horæ paruæ v.g.tertiæ,sextæ, nonæ, & completorij, non attingit, censetur materia leuis, quia non censetur communiter mutilatio notabilis, nec in diuino officio, cuius

est

eſt pars, notabilem deformitatem afferre; hoc tamen totum ex prudenti arbitrio deſumendum, ac æſtimandum eſt, Penſatis perſonarum conditionibus, & alijs circunſtantijs, reſpectu talis materiæ. Vnde, dum communiter dicitur, illam eſſe materiam grauem, cuius violatio charitati Dei, vel proximi intelligitur contraria, hoc ipſum ad prudentis arbitrium neceſſariò reducendum eſt; ſic enim ſolùm, & non aliter diſcerni poteſt, an materia, charitati ſit contraria, nec ne. *Suar. tom. 2. de relig. lib. 5. de voto c. 4. num. 15. Caſtrop. to. 2. d. 2. p. 5. num. 1.*

23 Septimò; In diebus feſtis, in ordine ad opera ſeruilia, duas horas cenſeri materiam leuē, nec ſufficere ad peccatū mortale, nō quia ſint pars leuis reſpectu totius diei; nam materiæ leuitas, ex hoc ſolùm non rectè deducitur, vt dictum eſt; ſed quia non grauiter, ſed leuiter tantum opponuntur cultui diuino, qui eſt finis intentus à præcepto, opera ſeruilia diebus feſtis prohibente: quod totum ex communi fidelium ſenſu, ac Eccleſiæ vſu colligitur. In operibus tamen forenſibus, ac iudicialibus, materiæ grauitas, nō ex temporis quantitate, ſed ex operis qualitate deſumitur; ſi quis enim aliquem contractum venditionis, aut locationis, ſolemniter celebraret, mortaliter peccaret, quia faceret actum irritum, quod ex ſe grauem habet deformitatem, præſertim ſi fiat à Iudice. Si verò rem aliquam parui momenti, vel ad vſum neceſſariam, venderet, venialiter ſolùm peccaret, quia iam conſuetudo obtinuit, vt hoc non ſit graue peccatum, &, ſi adſit iuſta cauſa; vt ementium, vel vendentium neceſſitas; nullum. *Caſtropalaus tom. 1. tract. 9. d. 2. pun. 3. num. 4.*

QVAESTIO LVII.

An quodlibet peccatum, ex genere mortale, fieri possit veniale ex leuitate materiæ.

CASVS.

1 IN Concilio Tridentino, seſſ. 24. c.18. reform. Examinatoribus Synodalibus prohibetur, ne aliquid prorſus, occaſione examinis ad concurſum beneficiorum Parochialium, nec ante, nec poſt accipiant; alioquin Simoniæ vitium, tam ipſi, quam alij dantes incurrant. Quidam autem Sacerdos, poſt peractum examen, pomum, & quædam alia munuſcula leuia Examinatoribus donauit; Quæritur; Vtrum Sacerdos ille dando, & examinatores recipiendo, mortaliter peccauerint.

SVMMARIVM.

3 *Examinatores Synodales munuſcula recipiendo, videntur mortaliter peccaſſe.*

7 *Aliqua præcepta, admittunt materiæ paruitatem, aliqua non.*

8 *Quænam illam admittant, quæ non.*

9 *Simonia, alia iuris Diuini, alia Eccleſiaſtici.*

10 *Examinatores, mortaliter non peccarunt.*

11 *In Simonia Iuris Eccleſiaſtici, datur paruitas materiæ.*

12 *Sicut in furto, ac contumelia.*

13 *Et ſicut datur in Voto.*

14 *Eſt mala, quia prohibita, & non è contra.*

15 *In Simonia iuris naturalis, cur materiæ paruitas non detur.*

16 *Leuia munuſcula, nullo modo ſunt ſimonia.*

17 *Quæ quantitas requiratur, & ſufficiat ad mortale.*

18 *Vendens officium Sacriſtæ, an peccet contra iuſtitiam.*

19 *Ex quo argui poſſit materiæ leuitas.*

20 *In materiâ blaſphemiæ, non datur paruitas.*

21 *Neque in Sortilegijs.*

22 *Neque in fractione ſigilli Confeſſionis.*

23 *Neq; in formis Sacramentorũ.*

Ne-

24 *Neque in Ieiunio ad Eucharistiam prærequisito.*
25 *Neque in ætate ad Professionē, Sacros Ordines, & Matrimonium requisitâ.*
26 *In vsura datur paruitas materiæ.*
27 *Et in Iuramento promissorio.*
28 *Et in operibus ad lucrandas Indulgentias iniunctis.*
29 *Et in Personarum acceptione, quo ad beneficia.*
30 *Et in Interruptione anni probationis, alijsque similibus.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVamuis peccatum ex genere suo mortale, ex materiæ paruitate fieri possit veniale, vt *Quæst. præced.* probatum est; Quia tamen aliqua præcepta, hanc materiæ paruitatem admittunt; aliqua non admittunt; superest inquirendum, cur aliqua non admittant, & ex quo signo dignoscenda sint.

3 Aliqui enim putant, tam Sacerdotem, quam Examinatores peccasse peccato Simoniæ. Ideoque mortaliter. Ita *Suar. tom. 1. de relig. lib.* 4. *c.* 3. *num.* 5. *& c.* 14. *num.* 11. *Sanch. lib.* 1. *sum. c.* 4. *num.* 1. *Laym. lib.* 4. *tract.* 10. *c.* 8. *num.* 4. *Nauar. in extrau. de dat. & accept. notab.* 10. *num.* 20.

4 Primò; Quia ex Trid. simoniam commiserunt; In materiâ autem simoniæ, sicut non datur paruitas materię, ita nec datur peccatum solùm veniale.

5 Secundò; Quia, si quis vnicum *Agnus Dei*, vel Salutationem Angelicam vendat, mortaliter peccat; cuiuscúque enim quantitatis sit id quod ab altero recipit pro ipso *Agnus Dei*, si illud recipit tanquam pretium, iam rem sacram grauiter vilipendit, ac contemnit; nam illam pretio siue magno, siue modico, æquiparare, est paruam, ac vilem æstimare: quod sine graui ipsius rei spiritualis iniuria fieri non potest. Ergo eodem modo, quidquid Sacerdos examinatoribus donauit, fuit satis ad mortaliter peccandum, peccato Simoniæ.

6 Tertiò; Quia in eâ materiâ reperitur culpa mortalis, in quâ reperitur integra ratio iniuriæ, ac offensæ; sic enim, qui iurat, in Domo sua pulices non reperiri, cum sciat reperiri, grauiter peccat, quia adducit Deum in Testem falsitatis, non minus quam si mendacium grauissimum iuraret; & qui articulum fidei leuissimum negat, grauissimè peccat, quia æquè negat infinitam Dei veracitatem, ac si negaret mysterium Trinitatis; ideo enim, vterque articulus creditur, quia Deus verax, vtrumque reuelauit. Cum ergo dentur multæ materiæ, in quibus, licet paruæ sint, reperitur integra ratio iniuriæ, ac offensæ, vt in enumeratis, & in omnibus, quæ immediatè Deum, eiusque honorem respiciunt; sequitur, in his, non dari leuitatem materiæ. Inter istas autem enumerari solet simonia.

NOTABILIA.

7 ADuertendum est primò; certum esse apud omnes, dari ali-

aliqua, in quibus non admittitur paruitas materiæ, & aliqua, in quibus admittitur; in iuramento enim assertorio, in idololatria, in simonia, in odio Dei, in infidelitate; & vniuersaliter, in omnibus, quæ Deum, eiusque honorem immediatè respiciunt, nulla datur materiæ paruitas, quia in his omnibus quantumuis materia sit parua, in illa tamen inuenitur integra ratio grauis irreuerentiæ, ac iniuriæ; nam qui falsum iurat, Deum facit esse mendacem; qui simoniam committit, rem spiritualem pretio temporali æstimat &c. Idemque dicendum est de pollutione, fornicatione, homicidio, ac similibus, quæ materiæ paruitatem non admittunt, neque ratione materiæ variant iudicium, ac indecentiam. Contra verò furtum, mendacium, & similia, quamuis ex genere suo, grauia sint, non semper tamen æqualem habent indecentiam; hæc enim, si fiant in magnâ, vel parua quantitate, variant iudicium. Denique verbum otiosum, curiositas, scurilitas, & similia, ex se ita leuia sunt, vt non nisi ex aliquo accidente extrinseco, grauia esse possint.

8 Aduertendum est secundò; Rationem, cur aliqua, materiæ paruitatem admittant, aliqua non admittant, desumendam esse ex fine, ac motiuo præcepti, quo prohibentur; finis enim, est mensura cæterorum, quæ sunt ad finem. Duo autem dantur præceptorum genera; aliqua, quæ pro fine, ac motiuo habent aliquid omnino indiuisibile, vt præceptum prohibens periurium, nè Deus fiat testis falsitatis; falsitas enim, formaliter consistit in indiuisibili, nec suscipit magis, aut minus. Et aliqua quæ pro motiuo, ac fine habent aliquid diuisibile; vt præceptum prohibens furtum, ne Dominus in rebus suis damnum patiatur; Damnum enim habet latitudinem, & potest esse maius, aut minus. Illa ergo præcepta, quæ habent pro fine aliquid indiuisibile, materię paruitatem non admittunt, quia quælibet materia, siue magna sit, siue parua, æquè est cum illo incompossibilis; quælibet enim falsitas æquè Deum reddit testem falsitatis; ideoque æquè etiam grauiter est prohibita. Illa verò, quæ pro fine habent aliquid diuisibile, materię paruitatem admittunt; quia, sicut finis ipse latitudinem habet, & suscipere potest magis, ac minus; ita illud suscipere necessario debet etiam materia, cum respectu illius habeat rationem medij, vt dictum est; Ex eo enim, quod damnum ex furto consequens, possit esse maius, vel minus, fit, vt etiam furtum ipsum possit esse maius, aut minus, sicque iuxta mensuram damni, grauiter, vel leuiter prohiberi. Neque hoc fortasse differt in re à communi doctrina, si rectè explicetur, quod scilicet illa non admittant paruitatem materiæ, in quorum materià quantumuis parua, inuenitur integra ratio grauis offensę, ac iniuriæ.

9 Aduertendum est tertiò; Duplicem dari simoniam, aliam, in quà ven-

venditur, vel permutatur res spiritualis cum temporali, tanquam cum pretio; vt si aliquid detur, vel accipiatur pro Sacramentis, vel pro Sanctorum reliquijs, vel pro calice, eo quod sit consecratus &c. & hæc, non solùm iure Ecclesiastico, sed etiam naturali, ac diuino, est prohibita; maxima enim irreuerentia, ac iniuria fit rei sacræ, & spirituali, eam temporali pretio æstimando, cum illi æquiparetur. Aliam verò, in qua venditur, vel permutatur res annexa rei sacræ; cum re, vel pretio temporali; vt, si quis aliquid det pro consequendo officio Æconomi, vel Sacristæ alicuius Ecclesiæ, vel Rectoris, aut Gubernatoris alicuius Hospitalis; aut aliquid det, vel accipiat occasione examinis &c. & hæc, iure solùm Ecclesiastico, est prohibita; Ecclesia enim, sicut reddere potest aliquem immunem à Laicà potestate, prohibendo, ne capiatur in Ecclesia, ita vt, si capiatur, sarilegium committatur; ita prohibere potest, ne res aliqua rei sacræ annexa vendatur, in ipsius rei sacræ reuerentiam; atque ita prohibuit permutationem vnius beneficij cum alio sine Superioris auctoritate, & resignationem beneficij propria auctoritate factam, cum reseruatione pensionis, & acceptionem alicuius rei occasione examinis. His positis.

RESOLVTIO.

10 Respondetur; neque dantem munuscula occasione examinis neq; accipientes mortaliter peccasse. *Molina tract.2. d.92. Reginald, tom.2. lib.23. cap.11. q.5. num.166. & c.15. sec.3. nu.210. Azor. p.3. lib.12. c.28. p.1. qu.3. Bonac. de legib. d.10. quæst.2. p.8. §. incid. num.12. Nauar. loc. cit. & notab.3. ad finem Sanch. lib.2. sum. cap.8. num.* 17. & alij apud istos.

11 Primò; Quia hæc simonia non est iuris naturalis, cum in eà non vendatur aliquid spirituale pro pretio temporali; sed solius iuris Ecclesiastici, cum in ea intercedat solùm permutatio rei temporalis cũ temporali. In hac autem, nulla est ratio, cur non admittatur paruitas materiæ; ratio enim, quod res spiritualis, & sacra æquipararetur temporali, ac vili, hic non militat, cum hic permutetur res temporalis cum temporali; neque hæc permutatio est prohibita, quia mala, sed potius est mala, quia est ab Ecclesiâ prohibita. Cum ergo munuscula data, & accepta, supponantur leuia, sequitur, eorum dationem, & acceptionem, fuisse solùm venialem ex paruitate materiæ.

12 Secundò; Quia, peccatum ex genere suo mortale, fieri potest veniale ex leuitate materiæ, cum nihil obstat; atque hæc est regula generalis. Sic enim furtum ex genere suo mortale, in materia leui est

so-

solùm veniale; idemque dicendum est de contumelia, detractione, percussione, &c. Ergo etiam simonia iuris positiui Ecclesiastici, quamuis ex genere suo sit mortalis, ex leuitate tamen materiæ fieri poterit venialis; nihil enim magis hic obstat, quam in furto; imo, si in furto, quod iure naturali negatiuo est prohibitum, paruitas materiæ admittitur, nulla est ratio, cur non admittatur in simonià iuris Ecclesiastici, quæ, iure tantum humano est prohibita.

13 Tertiò; Quia in Voto admittitur leuitas materiæ; qui enim vouit dare centum pauperibus; si vnum, aut alterum iulium omittat, non propterea mortaliter peccabit. Ergo à fortiori admittenda erit in simonia iuris tantum Ecclesiastici; non minus enim violatio Voti, est sacrilegium, quam Simonia; nec minus Votum, est factum ex motiuo religionis, quam ex eodem motiuo sit prohibita Simonia iuris Ecclesiastici; neque vlla apparet ratio, cur in vno admittenda sit materiæ paruitas, & non in alterà. Cũ ergo munuscula, supponantur fuisse materia leuis, tam qui dedit, quam qui acceperunt, venialiter solùm peccauerunt.

OBIECTIONVM SOLVTIO:

14 Neque obstant rationes in contrarium. Nam ad primam, & secundam; Respondetur; argumenta illa optimè probare de simonia iuris naturalis, & Diuini, in quà aliquid spirituale, ac sacrum permutatur pro temporali; secus autem de simonia iuris tantum positiui Ecclesiastici, in quà aliquid temporale permutatur pro temporali, & quæ non est prohibita, quia mala, sed potius mala, quia prohibita; in hac enim, nulla apparet ratio, cur non admittenda sit materiæ paruitas, sicut in alijs iuxta regulam generalem.

15 Ad tertiam Respondetur: In casibus quidem enumeratis, non dari paruitatem materiæ, quia præcepta illa habent finem indiuisibilem, vt consideranti patebit; & ideo in quacunque paruà materià reperitur integra ratio irreuerentiæ, ac iniuriæ grauis, & propter eandem rationem, nec dari in simonià iuris naturalis, ac diuini, quia semper, pretio temporali, res spiritualis æstimatur. At ratio ista, non militat in simonia iuris positiui Ecclesiastici; hæc enim, ideò solùm est mala quia prohibita; ideoque in illa, nulla est ratio, cur non admittatur materiæ paruitas, sicut in ieiunio, alijsque similibus præceptis Ecclesiasticis. Sicut ergo, comedere tantillum carnis in Quadragesima, ob materiæ paruitatem excusatur à mortali; ita donare Examinatoribus munuscula, ob eandẽ materiæ paruitatem à mortali excusabitur.

COROLLARIA.

16 Colligitur ex dictis primò; Paruitatem rei temporalis, quæ datur, vel accipitur pro re spirituali, excusari à quacumque simonià

nià, etiam ex alio capite, quia scilicet id, quod modicum est, pro nihilo reputatur, nec dari solet in pretium, sed solùm beneuolentiæ, ac honestatis gratia; sic enim habetur *in c. Etsi Quæstiones: de simonia §. finali*; Huiusmodi autem paruitas, non est æstimanda ex eo, quod non sufficiat ad furtum, sed ex eo, quod non sit tanta, vt probabiliter præsumatur, recipientem motura ad aliquid iniquum faciendum.

17 Secundò; Licet dari possit quantitas tam magna, vt sit sufficiens ad peccatum mortale simoniæ, per ius Ecclesiasticum introductæ, & tam parua, vt à mortali excuset; nihilominus statui non posse regulam aliquam generalem ad dignoscendum, quænam sit illa quantitas, quæ sufficit ad peccatum mortale, ita vt minor non sufficiat, sed in casibus particularibus, arbitrio prudentis viri iudicandum esse; sicut accidit etiam in materia furti.

18 Tertiò; Si quis vendat officium Sacristæ, vel Æconomi, acceptâ pecuniâ; mortaliter nõ peccare contra iustitiam, sed solùm contra Religionem; ideoque nihil teneri restituere; quia officium illud, secundum se, est pretio æstimabile, & qui illo se spoliat, temporale incommodum subit; & si non esset Ecclesiæ prohibitio, talis venditio, neque iniusta esset, neque illicita. Quamuis ergo, ob Ecclesiæ prohibitionẽ, officium illud vẽdendo, peccet contra Religionem, & simoniam committat; non tamen peccat contra iustitiam, & consequenter nihil restituere tenetur. Idemque dicendum esset, de Examinatoribus Synodalibus, si aliquid acciperent per modum liberalis donationis; illud enim restituere non tenerentur, quia illud accipiendo, peccarent solùm contra Religionem, non verò contra iustitiam.

19 Quartò; Ad cognoscendum, an in transgressione alicuius præcepti detur materia leuis, quæ culpam tantummodo venialem constituat, hanc statui posse tanquam regulam vniuersalem. Vt, quoties finis alicuius præcepti, consistit in indiuisibili, toties in eius transgressione, non detur materiæ leuitas, propter rationem superius *num.* 8. indicatam, quoties verò finis est diuisibilis, & habet moralem latitudinem, ac suscipere potest magis & minus; toties, in eius transgressione, detur materiæ paruitas, & venialiter tantum peccari possit. An verò finis aliquis consistat in indiuisibili, aut moralem habeat latitudinem; vel ex naturâ ipsius finis, vel ex circunstantijs, vel ex communi Ecclesiæ, ac Fidelium sensu, vel ex Doctorum, ac prudentum iudicio, colligendum erit. Quia tamen hæc regula melius apparebit, si materijs particularibus applicetur; ideo.

20 Quintò; Deducitur in materià blasphemiæ, non dari paruitatem materiæ; Tum quia, in qualibet blasphemia, reperitur integra ratio grauis iniuriæ Diuinæ, quæ propterea consistit in indiuisibili; Blasphe-

sphemia enim, est verbum contumeliosum in Deum, vel falsa ei tribuens, vel vera negans, vel creaturis tribuens, quod Deo soli debetur, cum animo eum directè, vel indirectè inhonorandi; æque autem inhonoratur Deus, siue illi falsò tribuantur res magnæ, siue paruæ. Tum quia, si quælibet maledicta à persona vili in Magistratum, aut Senatorem prolata, censentur iniuria grauis. *L. Prætor. §. atrocem ff. eodem.* quanto magis censenda erit grauis iniuria, quæ Deo ab homine, per blasphemiam infertur. *Valentia tom. 3. d. 1. qu. 13. par. 1.*

21 Sextò; Neque in sortilegijs, dari paruitatem materiæ; quia, cum sortilegium, tacitã vel expressam Dęmonis inuocationẽ cõtineat, est de se semper mortale, siue deinde in re ludicrà, & parua, siue in magna inuocetur Dęmon. Ratione tamen ignorantię, excusari potest à mortali; Vt, si quis tacitam inuocationem aut ignoret, aut non aduertat; quod aliquando contingere potest, eo quod inuocatio sit valde occulta. Si tamen occurrat aliqua suspicio; tunc datur obligatio abstinendi, donec res melius cognoscatur; quod si non fiat, erit veniale, vel mortale iuxta mensuram negligentiæ in inquirendo; vt patet ex dictis supra de ignorantià *Lessius lib. 2. c. 44. d. 4. num. 26.*

22 Septimò; Neque in fractione sigilli Confessionis, dari paruitatem materiæ; Tum quia, obligatio celandi peccata in Confessione audita, non oritur ex eo, quod peccata audita, sint magna; sed ex eo, quod secretum, sit maximi momenti, ne homines à Confessione retrahantur. Æque autem violatur secretum, per reuelationem venialium, ac per reuelationem mortalium. Tum quia, non solùm mortalium, sed etiam venialium reuelatio, est absolutè reuelatio Confessionis; sicut non solùm mortalium, sed etiam venialium confessio, est absolutè Sacramentalis confessio. *Baldell. lib. 3. d. 14. num. 13. Mallerus de sigillo c. 3.*

23 Octauò; Neque in formis Sacramentorum, dari paruitatem materiæ quoad mutationem, aut omissionem verborum essentialium; Quia, Sicut quælibet omissio, vel mutatio tollens sensum formæ, sufficit ad Sacramentum irritandum; ita sufficit ad mortaliter peccandum. Si tamen omittantur aliqua verba non necessarià, vt, in consecratione hostiæ, particula; enim; vel in formà baptismi particula; ego; tunc, ex genere suo, & secluso scandalo, non erit nisi veniale quia hæc censetur materia leuis. *Hurtadus de Sacr. in genere d. 1. diffic. 14.*

24 Nonò; Neque dari paruitatem materiæ, in ieiunio ad Eucharistię sumptionem prærequisito; quia Ecclesia præcipit, ne Eucharistia, post cibum, vel potum sumatur, vt significetur, Christum esse primum cibum fidelium. Eodem autem modo violatur hoc præceptum, siue cibus, aut potus in paruà, siue in magnà quantitate sumatur; quamuis enim vnica mica panis, aut

aut aquæ gutta ante Euchariſtiam ſumeretur, hoc ſufficeret, vt Euchariſtia diceretur, poſt cibum, aut potû ſumpta; ſi quis tamen per modum reſpirationis, tabacchi fumum aut carnium vaporem ex ollâ aſcẽdentem attraheret, ieiunium naturale non violaret; ſicut nec violaret, qui aliquid per modum ſaliuæ traijceret, vel lignum, aut lapillum, & ſimilia, quæ à ſtomaco alterari non poſſunt; quia, cum hæc omnia non habeant rationem cibi, vel potus, Euchariſtia, poſt illa, ſumpta, dici non poteſt, poſt cibum vel potum ſumpta. *Card. de Lugo de Euch. d. 15. ſ. 2. num. 22.*

25 Decimò; Neq; dari paruitatem materiæ in ætate ad Profeſſionem, Sacros Ordines, ac Matrimonium requiſità; Quia ætas, in his, cum à iure præſcribatur, ac taxetur, cõſiſtere debet in indiuiſibili, ſicut conſiſtit pretium, cum à iure taxatur. Regulæ autem illæ. *Quod parum diſtat, nihil diſtare videtur; parum pro nihilo reputatur*, & ſimiles; valent ſolùm in ijs, quæ à iure non præſcribuntur, quia tunc, illud parum, non requiritur ad præceptum implendum; nam, quando requiritur, non eſt amplius moraliter parum; alioquin, ſi quis, poſt mediam noctem diei Iouis, per Orationem Dominicam, carnes comederet, mortaliter non peccaret, quia parum pro nihilo reputatur, quod tamen nemo concedit. Requiritur ergo ad profeſſionem, annus 16. omnino completus; ad Sacerdotium 24. poſt hunc enim ordinandus ſtatim dici poteſt attingere. 25. Et ad Matrimonium, in Viro, annus 14. & in Fœmina, 12. Quod autem dictum eſt de ætate, dicendum eſt etiam de probationis anno, ad profeſſionem prærequiſito. Nam hic etiam *ex Trid. ſeſſ. 25. c. 15. de regul.* debet eſſe completus, antequam emittatur profeſſio. Ad Matrimonium tamen, docent communiter Doctores, ſufficere, quod vltima dies anni 12. in fæmina, & 14. in Viro, ſit inchoata, quamuis non ſit completa, quia in fauorabilibus, dies cœptus habetur pro completo. *L. quâ ætate. ff. de teſtam. ita Nauarr. conſ. 6. Sanch. lib. 7. de matr. d. 104 num. 2.*

26 Vndecimò; In Vſura darĩ paruitatem materiæ, non minus quam in furto, quia tota Vſuræ malitia conſiſtit in hoc, vt aliquid accipiatur vltra ſortem; ſicut malitia furti conſiſtit in hoc, vt ſurripiatur alienum; ſicut ergo in furto datur paruitas materiæ, quia alienum, quod ſurripitur, poteſt eſſe notabile, vel leue; ita dabitur in vſura, cum in ipsâ quoque illud aliquid, quod accipitur vltra ſortem, poſſit eſſe notabile, vel leue.

27 Duodecimò; Licet in iuramento aſſertorio, non detur materiæ paruitas, quia ſiue mendacium ſit leue, ſiue ſit graue, ſemper eodem modo Deus adducitur in teſtem falſitatis; In promiſſorio tamen dari; Tum quia, in eo, obligatio æſtimari non poteſt independenter à qualitate materiæ, ſicut in aſſertorio, ſed ſolùm dependenter ab illa; ſi enim res ſub iuramento pro-

promissa, sit mala; eam non implere, nullum erit peccatum; Materia autem potest esse grauis, vel leuis; in quo casu, si sit grauis, grauiter obligabit, leuiter, si sit leuis, & nullo modo, si sit mala. Tum quia violatio voti circa materiam leuem, non est nisi peccatum veniale, cum sit parua materia fidelitatis, ac religionis, nec similis promissio facta homini, imo neque lex ipsa, siue diuina, siue Ecclesiastica de simili materiâ, obliget nisi leuiter; ergo à fortiori etiam violatio iuramenti promissorij de re leui, erit peccatum solùm veniale; maior enim est obligatio Voti, quam iuramenti, vt docet *D.Thomas*. 2. 2. *quaest*.89. *art*.8. Tum denique, quia iuramentum, est accessorium promissioni. Ergo non magis obligat, quam promissio. Accessorium enim sequitur naturam sui principalis. *Sanch.lib.3. sum. c.4. num.23.*

28 Decimotertiò; In operibus iniunctis ad lucrandas indulgentias, dari materiae paruitatem, Si enim opus iniunctum, sit vna missa, v. g. quamuis quis minimam eius partem omittat, adhuc indulgentiam probabiliter lucrabitur, quia moraliter loquendo, totum opus praescriptum posuisse censetur, eo quod in moralibus, parum pro nihilo reputetur. Si tamen pars illa, quamuis in se minima, respectu totius operis iniuncti, sit pars notabilis; vt, si quis vespere, dum datur signum trinae Salutationis Angelicę, vnam ex illis omitteret, plenariam indulgentiam *ab Adriano VI.* recitantibus concessam, nō lucraretur, quia totum opus iniunctum moraliter non poneret; idẽque contingeret, si plura tanquam conditio indiuisibilis imponerentur; vt, si imponeretur quatuor, aut septem Ecclesiarum visitatio, aut quid simile, tunc enim, qualibet earum omissâ, indulgentia non obtineretur, quia non poneretur opus iniunctum. *Suar. tom. 4. in tertiam partem disp.* 52. *s.*4. *n.*4.

29 Decimoquartò; Probabile esse quod in Personarum acceptione quoad beneficia conferenda, dari possit paruitas materię; si quis enim omisso digniori, beneficium aut cathedram conferat digno, iustitiam distributiuam grauiter violare non videtur, si dignitatis excessus modicus sit. Tum quia, quamuis electio dignioris sit materia praecepti; haec tamen non consistit in indiuisibili, sed habet latitudinem, sicut illam habet res aliena. Sicut ergo res aliena, potest esse notabilis, vel leuis, ita maior dignitas, esse potest leuiter, vel notabiliter maior, sicque venialiter, vel mortaliter peccari, iuxta quantitatem excessus. Idem autem dicendum est etiam, dum quis, in graui necessitate, eleemosynam largitur propinquo, omisso propinquiore, & in alijs similibus; omnium enim eadem est ratio. *Sotus de iust. lib.3.quaest.vlt.art.*2. Contraria tamen sententia, quam tenet *Turrianus tom.* 2. *de iust. d.* 21. *d.*1. *num.*6. Est etiam valde probabilis; quia materia pręcepti non est excessus dignitatis, sed electio

ctio dignitatis, cui conferendum est beneficium. Hæc autem consistere videtur in indiuisibili, & esse materia grauis; fundat enim ius ad beneficium, quod ius, est aliquid graue; sicut in materiâ furti, vnica acus, quia Sartori est notabiliter vtilis, censetur materia grauis.

30 Decimoquintò; Dari leuitatem materiæ, in interruptione anni probationis; in ingressu, ac egressu clausuræ Religiosæ; in Officij recitatione; in Missæ auditione, & actione; in celebratione post meridiem, & cum vestibus sacris; in violatione interdicti; in Clerici percussione, in reliquiarum furto; in præcepto correctionis fraternæ; in inuidia; iudicio temerario, ac detractione; In Patrimonio ad Ordines requisito; in debiti coniugalis negatione; in rerum Ecclesiasticarum alienatione, in librorum prohibitorum retentione, aut lectione; in communicatione, cum excommunicato, & in alijs similibus; quia in his omnibus, vnius præcepti, est aliquid diuisibile habens moralem latitudinem, ideoque admittit etiam leuitatem materiæ, ac transgressionis.

QVAESTIO LVIII.

An peccatum veniale, fieri possit mortale ratione periculi proximi.

CASVS.

1 TITIO, ludus erat proxima occasio, ac periculum blasphemandi, ideoque sępius à Confessario monitus fuerat, vt ludum vitaret; accidit tamen, vt die quadam, ab amico inuitatus prius, deinde etiam minis, ludere coactus sit. Quæritur; Vtrum ludendo mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

1 *Titius, ludendo, ratione periculi blasphemandi, videtur mortaliter peccasse.*

7 *Veniale, si fiat occasio proxima mortalis, fit mortale.*

8 *Quot modis, possit aliqua actio, esse occasio proxima.*

9 *Titius, ludendo mortaliter non peccauit.*

10 *Non temere, blasphemandi peri-*

riculo se exposuit.
11 *Non censetur amasse periculum.*
12 *Nec illi fuisse voluntarium.*
13 *Periculum longè maius, permittitur Coniugatis.*
14 *Temere se periculo exponere, est intrinsecè malum.*
15 *Est contemptus, saltem interpretatiuus salutis.*
16 *Periculum peccati, non est peccatum.*
17 *Tenetur quis aliquando, se illi exponere.*
18 *Potest quis, ad infideles conuertendos, subuersionis periculo se exponere.*
19 *Et Pater, ad alendos filios ex Concubina.*
20 *Filius, paternam domum deserere non tenetur, propter occasionem proximam ibi existentem.*
21 *Nec Parochus proprium Officium.*
22 *An Concubina, Domini domum.*
23 *An Catholicus, ducere possit Hareticam.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut peccatum ex genere suo mortale, ex imperfecta libertate, Superioris voluntate, hac materiæ leuitate, fieri potest veniale; ita è contra, peccatum ex genere suo veniale, pluribus titulis, sed præcipuè ratione periculi proximi incidendi in mortale, vel scandali, vel multiplicationis, ac frequentiæ fieri potest mortale. Et de periculo quidem proximo; dubitari solet; an semper, ratione illius veniale fiat mortale, Videtur enim semper fieri, ideoque Titium, ludendo, mortaliter peccasse. Ita *Lorca. 2. 2. d. 28. sec. 3. num. 9. Graffius lib. 1. decis. c. 28. Lopez p. 1. instruct. c. 21. & 22.*

3 Primò; Quia, Titius ludendo, probabili blasphemandi periculo se exposuit; probabili autem peccandi periculo se exponere, videtur intrinsecè malum, ac peccatum iuxta illud *Ecclesiast. 3. qui amat periculum, peribit in illo.*

4 Secundò; Quia qui probabili se periculo exponit amittendæ salutis spiritualis, eam contemnere conuincitur; propriam autem salutem contemnere, est intrinsecè malum.

5 Tertiò; Quia, Bona spiritualia, cuicumque bono temporali præferenda sunt. Ergo vitatio periculi peccandi, cuicumque alteri bono præferenda est, & consequenter, neque ad famam propriam, vel alienam conseruandam, licitum erit peccandi se periculo exponere. Ergo neque ad minas vitandas, potuit Titius licitè, tali periculo se exponere.

6 Quartò; Quia, si propria, & proximi salus periclitaretur, non esset ordo legitimus charitatis, propriam deserere, & alienam respicere. Sed, si quis, ad alienum peccatum vitandum, peccandi periculo se exponeret, propriam desereret. Ergo faceret contra rectum, ac legitimum ordinem charitatis: sic autem fecisse videtur Titius. NO-

NOTABILIA.

7 ADuertendum est primò; certum esse apud omnes, non solùm peccatum veniale, sed etiam actionem quamlibet indifferentem fieri mortaliter malam, si sit proxima, ac moralis occasio incidendi in mortale; eodem enim præcepto quo peccatum mortale vitare tenemur, eius etiam periculum proximum cauere iubemur, Nam qui illud non vitat, cum potest, conuincitur amare peccatum, cuius amat periculum, & salutem contemnere, cuius amittendæ periculo se exponit. Ex quo *Sanchez lib.* 1. *c.*8. *num.* 5. deducit; Concupiscentem fœminam, cuius statum ignorat, aut fœminam in communi; teneri, hoc ipsum in Confessione explicare; Quia, quantum est ex parte sui desiderij, fertur in fœminam cuiuscumque status sit, seque periculo exponit, eius circunstantiæ peccatum committendi. Illud autem dicitur periculum proximum, ac morale, quod vel ex se, vel attentà fragilitate personæ, frequenter, aut plerumque ad peccandum inducit.

8 Aduertendum est secundò; Actionem aliquam, posse esse occasionem proximam peccandi, aliquando in materià aliquà determinatà, in quà se quis fragilem expertus est; Vt, cũ Chirurgus, quasdam fœminæ partes curat, cum periculo mali consensus, quem sæpius expertus est: Aliquandò verò, in alià materià, vel genere; Vt, cum Confessarius, peccata carnalia mulierum in confessione audit, cum periculo, vel alicuius mali consensus in genere, vel pollutionis. Ad excusandam expositionem in primo casu, longe maior causa requiritur, quam in secundò; quia periculum, est longè maius. Imo periculum, attentà fragilitate, potest esse tale, vt vix vlla inueniatur causa sufficiens ad illam excusandam; quæ verò causa, sit sufficiens, determinari non potest, sed ex circunstantijs, ac prudentũ iudicio, colligendum est. Occasio autem, dicitur proxima, non solùm, quando est occasio peccati externi, ac consumati, sed etiam, quando est occasio solius peccati, ac consensus interni; Vt, cum quis domi retinet fœminam, ex cuius præsentià mouetur ad eam turpiter desiderandam. Non minus enim vnum, quam aliud, est peccatum mortale. His positis.

RESOLVTIO.

9 REspondetur; Titium, ludendo mortaliter non peccasse. *Suar. tom.* 4. *in* 3. *p. d.*32. *sect.*2. *Nauar. c.*3. *sum. num.*14. *Sanch. lib.*1. *sum. c.*8. *num.*1. *Salas* 1. 2. *tract.*3 *d.*3. *s.*1. *num.* 31. *Sotus lib.*5. *de iustit. quæst.*1. *art.*6. *conclus.*2. *Henriq. lib.*4. *de pœn. c.*24. *num.*4. *S. Thom.* 2. 2. *quæst.* 10. *art.*9. & alij apud istos.

10 Primò; Quia, quamuis Titius, ludendo, probabili periculo se exposuerit blasphemandi, non temere tamen, sed ex vrgenti, ac ratio-

tionabili causà, se illi exposuit; periculum autem peccandi, non ita est malum, vt ex aliquà iustà causà honestari non possit; non enim est formaliter peccatum, sed sola illius occasio; neque peccatum necessario trahit. Ergo non est, cur ex iustà causà honestari non possit; videtur autem fuisse causa sufficiens, in Titio, vitare minas.

11 Secundò; Quia, in tantum peccandi periculo se exponere, est peccatum, in quantum hæc expositio, est interpretatiuè, ac virtualiter amor periculi. Sed, quando, ex causà vrgenti, periculo se quis exponit, non amat periculum, sed potius illud bonum, ad quod sine periculo perueniri non potest; Ergo ex vrgenti causà, periculo se exponere, non est peccatum. Titius autem, ex simili causà, blasphemandi periculo se exposuit.

12 Tertiò; Quia, in tantum peccati periculum, est peccatum, in quantum est integrè voluntarium, siue in quantum quis censetur, illud gratis amare. Dum autem quis, ex aliquà graui, vel vrgenti necessitate, illi se exponit, tale periculum non est illi moraliter voluntarium, cum illud moraliter, sine graui periculo, vitare nequeat; Vnde *S. Basil. in constit. Monast. c. 4. pag. 489.* docuit, qui, vrgente aliquà causà, se periculo objicit, vel permittit se esse in illo, cum tamen aliàs nollet, non tam dicitur amare periculum, quam inuitus illud subire; & ideo magis prouidebit Deus, ne in illo pereat. Cum ergo Titius, non temere, sed ad vitandas minas, simili periculo se exposuerit, non tam videtur illud voluntariè assumpsisse quam coactè subijsse; ideoque mortaliter non peccasse.

13 Quartò; Quia *C. consultationi: de frigidis*: permittuntur Coniugati, quorum Matrimonium est occultè irritum, habitare tanquam fratres, quamuis cum periculo tactuum; & hoc ratione scandali, & ad propriam infamiam vitandam; Ergo potuit etiam Titius, ad vitandas amicorum minas, ludere, quamuis cum probabili periculo blasphemandi; longe enim maius, ac probabilius periculum tactuum imminet coniugatis ex eorum cohabitatione, quam Titio blasphemiæ ex ludo. Ergo, si illis potest esse nihilominus licita cohabitatio, potuit etiam esse licitus ludus Titio.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

14 NEque obstant rationes in contrarium; Ad primam enim Respondetur; exponere se temere peccandi periculo, esse intrinsece malum, quia tunc periculum est assumptum, ac plene voluntarium; secus autem, illi se exponere ex iustà, ac rationabili causa; tunc enim non censetur assumptum, sed solùm permissum; quod ex rationabili causà, non est illicitum, cum peccandi periculum, non sit ex se peccatum, nec illud necessariò trahat. Titius autem, periculo se exposuit, non temere, sed ex rationabili causà.

Ad

15 Ad secundam Respondetur; Eū qui temere propriæ salutis amittendæ periculo se exponit, conuinci, quod illam contemnat, quia tunc voluntariè illi periculo se exponit; non verò qui ex iustà causà, & inuoluntarià, illud potius permittit, quam assumat.

16 Ad tertiam Respondetur; Bona quidem spiritualia cuicūque bono temporali esse præferenda; At hinc non sequitur, vitationem periculi præferendam esse cuicumque damno certo temporali; nam periculum peccati, non est in se peccatum nisi quatenus, sine necessitate, amatur; nec inducit necessariò ad peccatum; damnum verò temporale est certum, vt suppono.

17 Ad quartam Respondetur; Si propria, & aliena salus, æquè periclitentur, tunc propriam non esse periculo exponendam; at si aliena certò periclitetur, propria verò solùm contingenter; vt, cum infans apud infideles moriturus est sine baptismo, si tu non baptizes, si verò accedas imminet tibi periculum subuersionis; tunc non solùm potest quis, sed etiam tenetur, ob infantis salutem, illi periculo se exponere; non enim spoliandus videtur infans iure, quod habet ad baptismum, vel propter malitiam infidelium, vel propter fragilitatem illius, à quo esset baptizandus.

COROLLARIA:

18 Colligitur ex dictis primò; Posse aliquem ad infideles accedere ad eos conuertendos quamuis cum periculo propriæ subuersionis; & ad prædicandum Meretricibus, præsertim ex officio, quamuis cum periculo peccandi, quia tunc datur sufficiens causa honestandi periculum, cui ille se exponit; neque censendum est, fore vere periculum, sed Diuino auxilio facilè vincendum. *Salas* 1. 2. *tract.* 8. *d. vnic. sect.* 5. *num.* 60.

19 Secundò; Posse, imo teneri Parentem, alere filios ex concubinà, qui separari non possunt à concubinà, quamuis immineat periculum lapsus cum concubinà, quia damnum, quod ex omissione alimentorum prouenit, est graue, & ineuitabile; periculum verò; quod Pater incurrit, Dei auxilio vitare potest, quod auxilium non deerit, cum, non ex proprià voluntate periculum illud assumpserit, sed ad propriæ obligationi satisfaciendū, in illud inciderit. *Io.Sanch. d.* 10. *select. num.* 9.

20 Tertiò; Filium non teneri paternam domum deserere, in quà adest occasio peccandi, nec Mercatores, aut Scribas teneri à proprijs officijs abstinere, quamuis in illis habeant occasionem peccandi; Quia occasio non est illis voluntaria, & illam permittunt potius, quam assumant, nec illam cum graui detrimento vitare tenentur. *Nauarr. c.* 3. *sum. num.* 4.

21 Quartò; Neq; Parochum teneri, officium deserere, quāuis experiatur voluntariam pollutionem, occasione desumptà ex auditis in Confessione; quia periculum cum

tam graui detrimento vitare non teneatur; sed satis erit, si firmiter proponat, amplius non consentire. Idemque dicendum esset etiam de quocumque alio Cōfessario, si ei ex desertione officij, aliqua nota honoris, aut famæ immineret. *Nauar. c.3. num.26.*

22 Quintò; Neque teneri concubinam, exire è Domo Domini, si exiens, non recuperatura est, quæ sibi debentur, & hæc sit, aliqua summa notabilis; quamuis enim quilibet teneatur propriæ saluti consulere, etiam cum aliquo detrimento temporali; nemo tamen cum graui detrimento, peccandi periculum vitare tenetur, cum, etiam non vitando periculum, vitare possit peccatum. *Io. Sanch. d.10. select. num.20.*

23 Sextò; Posse Catholicum ex aliqua graui causà, Matrimonium cōtrahere cum hæreticà; Tum quia peruersionis periculum, in Viro, non censetur ita moraliter proximum, sicut censeretur in fœmina; Tum quia peruersionis, ac salutis periculum, non est ex ijs peccatis, quæ, quauis circunstantià positâ, vel detractâ, suam retinent deformitatem, sed eius malitia pendet à circunstantijs; Ergo, si adsit causa iusta, poterit non esse peccatum. *Basil. Pont. de matr. in Append. c.6. Sanch. lib.7. d.72. num.5.*

QVAESTIO LIX.

An peccatum veniale fieri possit mortale ratione scandali.

CASVS.

1 TITIVS, cum multam pecuniam haberet, timeretque, eam sibi surripiendam, si domi retineret; apud Vsurarium eam deposuit, quamuis sciret, illi fore materiam vsuræ exercendæ, & hoc esset sub minori excommunicatione prohibitum. Quæritur; Vtrum mortaliter peccauerit.

SVM-

SVMMARIVM.

2 *Pecunias apud Vſurarium deponere, videtur peccatum ſcandali.*
6 *Quid ſit, Proximi peccato directè cooperari.*
7 *Quid ſit cooperari indirectè.*
8 *Quæ ſit obligatio, Proximi peccato non cooperandi.*
9 *Pecunias, ex iuſtà cauſà, apud Vſurarium deponere, ſcandali peccatum non eſt.*
10 *Qui iuſtam habet cauſam, habet ius deponendi.*
11 *Pecuniæ depoſitio, non eſt ex ſe mala, ſed indifferens.*
12 *Nec eſt directa cooperatio ad vſuras.*
13 *Imo, quando datur iuſta cauſa nec indirecta.*
14 *Eſt ſolùm permiſſio vſuræ.*
15 *Non datur tunc obligatio vſuras impediendi.*
16 *Pecuniæ depoſitio, non eſt inductiua ad vſuras.*
17 *Quæ præſtare poſſit Famulus, ſine ſcandalo, & ex quà cauſà.*
21 *Meretrici domum locare, non eſt peccatum ſcandali.*
22 *Quid poſſint Caupones.*
23 *Quæ aliæ actiones excuſentur à ſcandalo.*

RATIONES DVBITANDI.

2 SIcut peccatum ex genere ſuo veniale, ſi ipſi Operanti ſit occaſio proxima peccati grauis, fieri poteſt mortale. Ita fit mortale, ſi ſimilis peccati, ac ruinæ ſpiritualis, ſit occaſio Proximo. Idem enim præceptum charitatis, quod obligat ad vitandum peccatum proprium, obligat etiam ad vitandum quantum fieri poteſt, peccatum Proximi; ergo, ſicut obligat ad vitandum periculum proximum peccati proprij, ita obligat etiam ad vitandum ſimile periculum peccati proximi. Ideoque Titius, pecuniam apud Vſurarium deponendo, mortaliter peccaſſe videtur. *S.Thom. 2.2. quæſt.78.ar.4. ad 3. Sotus lib. 6. iuſt. qu.1. ar.6. in fine. Nau. c.14. nu.40. Azor. tom.1. lib. 12. c.vlt. quæſt. 2. Leſſ. lib.2. c.20. d.21. num.184. Salon. 2.2. qu.78. ar. 4. controu.4.* quod tamen limitant, quando aliunde, pecuniæ defuturæ erant ad vſuras exercendas, vel exercendas in tantà quantitate; eo quod tunc depoſitio, ſit collatio inſtrumenti ad irrogandam iniuriam Tertio.

3 Primò; Quia ſcandalum eſt dictum, vel factum, præbens alteri occaſionem ruinæ. Sed Titius per depoſitionem pecuniæ apud Vſurarium, præbuit illi occaſionem vſuræ exercendæ, & conſequenter ruinæ ſpiritualis, ſiue peccati; Ergo pecunias apud Vſurarium deponendo, peccauit peccato ſcandali.

4 Secundò; Quia qui cooperatur peccato alterius, quamuis eius ruinam non intendat, reus eſt peccati quod alter committit; Eſt enim cauſa illius, cũ ita ad illud inducat, vt ſine eius inductione alter peccatum non commiſiſſet. Sed Titius;

pecunias apud Vsurarium deponendo, cooperatus est illius vsuræ; si enim pecunias apud eum non depofuisset, ille vsuram non exercuisset. Ergo reus est similis peccati; eadem enim virtus, quæ obligat ad non peccandum contra illam, obligat etiam ad non dandam alteri occasionem peccandi contra illam.

5 Tertiò; Quia, si Titius, consilio, aut persuasione, Vsurarium explicitè induxisset ad vsuram exercendam, certè peccasset peccato scandali; fuisset enim tunc vera causa illius vsuræ: Sed etiam, pecunias apud illum deponendo, induxit implicitè ad vsuram exercendam; ministrauit enim illi materiam vsuræ; Ergo etiam pecunias deponendo, peccauit peccato scandali; inductio enim implicita, ad eandem speciem pertinere videtur, ad quam pertinet explicita; cum implicitum, & explicitum ad eandem pertineant speciem.

NOTABILIA.

6 ADuertendum est primò; per hoc, quod quis præbeat alteri proximam peccandi materiam ex se indifferentem ad vsum bonũ, vel malum, eius peccatum non intendendo, sed vel propriam vtilitatem, vel aliquid aliud; dici non posse directè cooperari peccato illius; nemo enim censetur causa moralis directa illius, quod nec præcipit, nec consulit, nec intendit, nec re ipsa efficit. Qui autem sic præbet peccandi materiam, nec consulit, nec præcipit, nec intendit, nec cum altero actionem peccaminosam efficit. Ergo non cooperatur directè peccato alterius, sed ad summum indirectè.

7 Aduertendum est secundo; Vt quis per hanc exhibitionem materiæ indifferentis, censeatur indirectè cooperari peccato alterius, necessario requiri, vt possit, ac teneatur eius peccatum, & illius materiæ abusum, impedire; vt enim quis censeatur indirectè cooperari peccato alterius, necessario requiritur, vt alterius peccatum sit illi indirectè voluntarium, alioquin rationabiliter illi tribui non potest tanquam causæ. Vt autem quis censeatur indirectè velle peccatum alterius, necessario requiritur, vt illud impedire possit, ac teneatur; si enim illud impedire nõ tenetur, nulla est ratio, cur dicatur illud indirectè velle; Vnde Deus non dicitur, nostra peccata indirectè velle, sed solùm permittere, quia, quamuis possit, ea impedire non tenetur.

8 Aduertendum est tertio; Omnes teneri, proximo occasionem peccandi non præbere, & eius peccatum, cum commodè possumus, impedire. Hæc autem obligatio oritur, & ex generali præcepto charitatis, quo proximi malum non solùm temporale, sed etiam spirituale, vitare tenemur; & ex virtute, cui specialiter opponitur peccatum, ad quod alter inducitur; eadem enim virtus, quæ obligat ad vitandum peccatum, obligat etiam ad vitandam occasionem illius peccati

cati

cati, tam passiuam, quàm actiuam: quia tamen hæc obligatio non est absoluta, sed velut conditionata, cum scilicet commodè, & sine graui nostro incommodo possumus; hinc fit, vt quando adest iusta aliqua causa proprij detrimenti vitandi; cesset obligatio; ideoque tunc licitum nobis sit, res indifferentes ministrare, & earum abusum permittere. Hęc autem causa eò debet esse grauior, primò; quò grauius est peccatum, cui datur occasio. Secundò; quò probabilius est, nobis non cooperantibus, alterum non peccaturum. Tertiò; Quò cooperatio propinquius peccatum attingit. Quartò; Quò minus iuris habetur ad tale opus indifferens ponendum. Quintò denique, quò magis peccatum, iustitiæ est oppositum; & hoc propter damnum tertij. His positis.

RESOLVTIO.

9 AD Casum Resp. Titium, pecunias suas apud Vsurarium deponendo, non peccasse mortaliter peccato scandali. *Sanchez lib.1. som. c. 7. num.36. Valentia 2.2. d.5. quæst.21. p. vlt. in fine. Molina tom.2. dub.331. colum.2. Rebell. p. 2. de iust. lib.8. qu. 16. s.4. num.20. Caiet. 2.2. quæst.78. ar.4. Arag. p.62. ar.5. in solut. ad vlt.* & alij plures apud istos.

10 Primò; Quia Titius, ius habebat, & iustam causam, talem pecuniam apud Vsurarium deponendi, cum alius modus tunc non occurreret, eam non amittendi, Ergo, quamuis præuideret, Vsurarium ea abusurum ad vsuras, non peccauit deponendo; nullus enim peccat vtendo iure suo ex iustà causà; nam eo ipso quod adest iusta causa, obligatio vitandi peccatum proximi cessat, licitèque potest permitti.

11 Secundò; Quia, ea pecuniæ depositio, cum non sit, ex se, res mala, sed indifferens; & sola circunstantia peccati proximi vitandi eã vitiet; tunc solùm est mala, quando Titius peccatum Vsurarij impedire tenetur. Sed positâ iustâ causa proprij damni vitandi, Titius nõ tenebatur amplius Vsurarij peccatum impedire; Ergo depositio illa, non fuit mala; supponitur autem causa sufficiens; metus illam pecuniam alias amittendi; nam cum tanto suo detrimento, Vsurarij peccatum impedire non tenebatur.

12 Tertiò; Quia, Cum ea pecuniæ depositio, non sit cooperatio directa ad vsuras, sed ad summum indirecta, tunc solùm moraliter imputabilis est, quando commodè potest non poni, vt dictum est; sed à Titio commodè, & sine periculo grauis detrimenti, non poterat non poni; Ergo illi imputari non potuit ad culpam.

13 Quartò; Quia tunc solùm, qui facit opus indifferens, quo credit, alios abusuros ad peccatum, mortaliter peccat, quando hoc facit sine causà iustà, ac sufficienti; tunc enim solùm non præcauet proximi peccatum, ac damnum, quantum commodè potest, sicut tenetur ex charitate, sed potius censetur illud velle indirectè, cum in moralibus

bus idem sit, malum non præcauere, ac illud positiuè velle. Sed Titius, iustam ac sufficientem causam habuit pecuniam apud Vsurarium deponendi, ne scilicet eam amitteret; Ergo eam deponendo mortaliter non peccauit.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

14 NEque obstant rationes in contrarium; Ad primã enim Respondetur; Titium non tam præbuisse occasionem vsuræ, quàm illam permisisse, cum haberet causam sufficienté pecunias apud Vsurarium deponendi, & depositio esset aliquid ex se indifferens ad bonum, ac malum vsum, & ex solà malitià Vsurarij determinata esset ad malum. In hoc autem, nulla apparet culpa.

15 Ad secundam; Negatur minor; non enim propriè cooperatus est vsuræ per pecuniæ depositionem apud Vsurarium; nam, cum haberet iustam causam illam deponendi, Vsurarij peccatum vitare non tenebatur; quod tamen necessario requiritur ad cooperationem indirectam, vt dictum est.

16 Ad tertiam Respondetur; Disparitatem esse, quia consilium, & similia, sunt ex se inductiua ad malum; ideoque intrinsecè mala. At pecuniæ depositio, non est ex se inductiua ad vsuras; sed aliquid ex se indifferens ad bonum, vel malum vsum, & à solà malitià Vsurarij determinata est ad vsuras, ac vsum malum; Sicut autem nunquam licet id; quod est intrinsecè malum, ita, quando adest iusta causa, licet ponere id, quod est ex se indifferens; quia tunc nulla est ratio, cur sit illicitum, cum iustà causà excuset, & tollat omnem moralem cooperationem ad malum.

COROLLARIA.

17 COlligitur ex dictis primò; posse famulos sternere equum, & Dominum comitari, ac expectare, quamuis certò sciant, ipsum ad fornicandum abire; quia hæc ministeria, ex se sunt indifferentia, & exhibentur à famulo, vrgente necessitate obsequendi Hero, rem indifferentem præcipienti. Si tamen famulus Herum comitaretur, vt riualem illius mulieris inuaderet, nulla ratione liceret, quia, inuadere alium, est intrinsecè malum. Si vero solùm, vt à riualibus aggredientibus Dominum tueretur vel admoneret, vt sic incolumis, euaderet; adhuc rarissimè, & è vrgenti solùm necessitate liceret; quia, quamuis hæ actiones sint ex se indifferentes, eo quod bono, ac malo vsui possint deseruire; ideoque possint aliquando esse licitæ; cum tamen ita proximè accedant peccato Domini, vt sint quasi positiua, ac directa cooperatio, maximà indigent causa, vt excusentur; *Sanchez lib. 1. sum. cap. 7. num. 22.*

18 Secundo; Licere famulis cibos condire, & ad mensam ministrare, ac lectum sternere concubinæ Heri; quia hæc omnia ministeria sunt

ex

ex ſe indifferentia, & valde remotè ad peccatum concurrunt; vnde ſola obſequendi neceſſitas ſufficit ad illa excuſanda. Si vero Herus aſcendere velit per feneſtram; ob ſolam rationem famulatus, non licebit humeris ſuſtinere, vel ſcalam admouere, vt aſcendere poſſit, ſed alia grauior cauſa requiretur, qualis eſſet vitatio alicuius magni damni, quod alias timeret; cum enim hæc miniſteria, valde proximè peccato accedant, ſola ratio famulatus non videtur ſufficere ad excuſandum; *Nauar. ſum. c.*20. *num.* 16.

19 Tertiò; Probabilius eſſe, quod ex graui cauſa liceat famulo, ſcribere tantùm litteras amatorias cõcubinæ, nomine Heri; eas tamen non deferendo, quia proferre, vel ſcribere verba turpia, non eſt intrinſecè malum, ſed indifferens, eorumque honeſtas, vel inhoneſtas, pendet à fine proferentis, vel ſcribentis; Cum enim verba, vel ſcriptura, ſint ſigna conceptuum; in tantum erunt praua, vel honeſta, in quantum conceptus erunt praui, vel honeſti; ſed rei turpis conceptus, indifferens eſt; poteſt enim bonum finem ſpectare; vt inueſtigationem ipſius malitiæ; & malum, vt fomitem libidinis; Ergo dari poterit aliquis caſus, in quo famulo, huiuſmodi verba turpia ſcribere liceat; vt ſi alias immineret periculum alicuius nocumenti grauis. *Sanchez lib.* 9. *Matr. d.*46. *num.* 34.

20 Quartò; Non eſſe etiam improbabile, quod famulus ex graui cauſa poſſit deferre litteras amatorias ad concubinam, quia deferre litteras ita materialiter, non videtur directa cooperatio ad peccatum, tanquam proximum inſtrumentum ſed magis remotè ſe habere; Internuncium autem de eiſdem rebus turpibus deferre, nunquam licet, quia famulus per tale internuncium cenſetur directè, ac proximè Heri peccato cooperari tanquam inſtrumentum, quo mediante Herus mulierem inducit ad peccandum.

21 Quintò; Licitum eſſe, domum meretrici, aut Vſurario, locare, modo locetur ad habitandum, & non ad turpiter agendum, quia ſic locans, vtitur iure ſuo, nec cenſetur eorum peccato cooperari, cum locus, extrinſecè ac nimis remotè ad peccandum ſe habeat. Imo licitum etiam videtur, cubiculum commodare petenti ad fornicandum, quando abſque graui detrimento negari non poteſt; quia commodare cubiculum, ex obiecto non ex intrinſecè malum, ſed indifferens, & ex ſolà pranà abutentis intentione, ad malum determinatur.

22 Sextò; Non peccare mortaliter Caupones, vendentes vinum bibere volenti, vt inebrietur, ſi aliquod damnum ex talis vini non venditione illis obueniat; ſecus verò, ſi nullum inde damnum paterentur; Ea enim vini venditio, non eſt ex ſe, & ex obiecto mala, ſed indifferens; Ergo ad vitandum aliquod incommodum, poterit eſſe licita; Idemque dicendum videtur

detur etiam ; cum cibos ministrant die ieiunij, scientes, alios petere ad ieiunium soluendum; Cum enim, ministrare cibos alteri, non sit ex obiecto malum, sed indifferens, & sola circunstantiâ scandali generalis, & occasionis ruinæ proximi, illam vitiet; tunc solùm erit mala, quando ministrans, scandalum vitare tenetur; tunc autem solùm ad hoc tenetur, quando iustam causam excusantem non habet; qualis esset in hoc casu, amissio Heri, aut aliud simile damnum. *Lessius lib.*4. *c.*2.*d.*4. *num.*24.

23 Septimò; Mortaliter non peccare, qui facit aliquod opus indifferens, quo alter iam paratus ad peccandum, abutetur, & quod opus alter faceret, si ipse non faceret; Tum quia, hæc videtur leuis cooperatio, quæ sufficere non videtur ad mortale; Tum quia, etiamsi ipse abstineret à tali opere, adhuc peccatum non euitaretur; adhuc enim adesset alius, qui illud faceret. Hinc excusantur artifices, qui vendunt ornamenta mulieri, quibus credunt, ipsam abusuram ad malum; quia eadem ornamenta illi venderentur ab alio; & caupones, qui cænam parant nolentibus ieiunare; quia nolentibus ipsis parare cibos, adhuc peccatum non impediretur; alibi enim hospites, cibos inuenirent, & ipsi interim damnum paterentur; cum præsertim, concurrere non videantur ad cœnam, quatenus est fractio ieiunij, sed solùm prout est aliquid deseruiens ad refectionem, quod non est intrinsecè malum. *Valentia* 2. 2. *d.*9. *quæst.*2. *p.*3.

QVAESTIO LX.

An peccatum veniale fieri possit mortale, ratione multiplicitatis, ac frequentiæ.

CASVS.

1 TITIVS initio Quadragesimę proposuit, singulis diebus, parum aliquid carnis comedere, & de facto comedit. Queritur; Vtrum mortaliter peccauerit,

SVM-

SVMMARIVM.

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm peccatum ex genere suo veniale, ratione periculi proximi incidendi in mortale, & ratione scandali, aliquando saltem fiat mortale. Quæritur; an fieri possit mortale, etiam ratione consuetudinis, ac frequentiæ; aliqui enim *cum S. Augustino epist.* 108. *ad Seleuc.* dicente; *si venialia collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt, & opprimment, sicut vnum aliquod grande peccatum;* id asseruerunt, & consequenter Titium peccati mortalis condemnarunt. Vt *Angelus v. inobedientia. Fagundez de præc. Eccl. p.* 1. *lib.* 1. *c.* 14. *num.* 3. *Tolet. lib.* 6. *sum. c.* 25. *num.* 1. *Valent.* 2. 2. *d.* 6. *qu.* 6. *p.* 4. *Clauis reg. lib.* 2. *c. vlt. nu.* 21. *Rodrigu. p.* 2. *sum. c.* 99. *num.* 1.

3 Primò; Quia ex *S. Augustino tr.* 1. *in ep. D. Io.* multa peccata leuia faciunt vnum grande, sicut multæ guttæ, implent flumen, & multa grana faciunt massam; & *ser.* 41. *de Sanct.* non solùm maiora, sed etiam minuta, si nimium plura sint, mergunt. Cum ergo Titius, singulis diebus, parum aliquid carnis comederit, videtur ratione multiplicationis, ac frequentiæ mortaliter peccasse.

4 Secundò; Quia, qui ex consuetudine contra legem delinquit, hoc ipso peccare videtur ex legis contemptu; ipsa enim peccandi consuetudo, contemptus quidam legis

gis censetur. Qui autem peccat ex contemptu, mortaliter peccat.

5 Tertiò; Quia, qui, per plures dies, ex vineâ alienâ vnum racemum furaretur, licet singula furta essent solùm venialia, post multa tamen furta, tandem peccaret mortaliter. Ergo similiter, quamuis singulæ carnis comestiones fuerint solùm veniales, post multas tamen, Titius tandem mortaliter peccauit.

NOTABILIA.

6 Aduertendum est primò; Peccata venialia, quæ, ratione paruitatis materiæ, talia sunt, duplicis esse generis; aliqua enim, vel ratione materiæ, siue obiecti, vel ratione effectus, quem post se relinquunt, continuari possunt, & vniri; aliqua verò non. Illa, quorum materia, vel effectus vniri moraliter potest, ita vt pro vno reputetur, constituere tandem possunt vnum peccatum mortale, non quia plura venialia efficiant vnquam vnum mortale, sed quia vltimus actus, versatur circa materiam, vel producit effectum, qui cum præcedentibus continuatus, est sufficiens ad peccatum mortale. Sic qui post leuia furta, peruenit ad tantam quantitatem, quæ coniuncta cum præcedentibus, constituat materiam notabilem, per vltimum furtum mortaliter peccat, quia peruenit ad quantitatem notabilem, & quæ infert proximo damnum graue. Similiter, qui sæpius intemperanter cibum capit, tandem mortaliter peccat, quia vltima comestio simul cum alijs præcedentibus, tandem est causa adæquata notabilis infirmitatis; præcedentes autem comestiones moraliter vniuntur, non ratione temporis, sed ratione effectus, qui à præcedentibus comestionibus relictus est; illæ enim fuerunt via, ac dispositio ad grauem corporis infirmitatem, quam vltima deinde comestio, suppositis præcedentibus, causauit. Illa verò, quorum materia, vel effectus continuari non potest, nunquam constituere possunt vnum peccatum mortale, quia singulæ materiæ, & singuli effectus, sunt parui, & cum semper remaneant diuisi, absque morali continuatione, semper remanent parui, & consequenter vltimum peccatum, retinet qualitatem peccati venialis, sicut primum. Sic quantumuis multiplicentur mēdacia iocosa, semper remanent venialia, quia semper eandem malitiam retinent; sola enim multiplicatio, sicut non constituit actum in alia specie, ita nec auget peccati grauitatem intensiuè, sed solùm extensiuè, constituendo solùm plura peccata eiusdem rationis.

7 Aduertendum est secundò; Propositum committendi plura peccata venialia secundi generis, nunquam per se loquendo esse mortale; cum enim modicæ illæ materię non coalescant in vnam, ita coniungi non possunt, vt vnam quantitatem notabilem efficiant; Vnde propositum illud, nunquam feretur in rem grauem, ac sufficientem ad mortale. Propositum verò committendi plu-

plura peccata venialia primi generis, poteſt eſſe mortale; quia, cum modicæ illæ materiæ, coaleſcant in vnam, conſtituere tandem poterunt materiam notabilem, & ſufficientem ad mortale, in quam propterea ſi feratur propoſitum, erit mortale.

8 Aduertendum eſt tertiò; Hanc tradi poſſe regulam generalem *ex Vaſq.* 1. 2. *d.*146. *c.* 2. *n.* 3. Quotieſcumque materia, vel obiectum, vel effectus vltimi peccati venialis, continuari poteſt cum materià, vel obiecto, vel effectu actuum præcedentium, tunc vltimum peccatum, in quo materia illa, vel effectus completur in ratione notabilis, eſt mortale, quamuis aliàs eſſet veniale; quia iam verſatur circa materiam notabilem. Quando verò materia, vel effectus vltimi peccati venialis, moraliter continuari non poteſt cum materià venialium præcedentium; tunc vltimum peccatum non eſt mortale; quia ſingulæ materiæ, ſunt paruæ, & remanent diuiſæ, abſque morali coniunctione; Vnde vltimum peccatum verſatur circa materiam paruam, ſicut alia; ideoque remanet veniale. His poſitis.

RESOLVTIO.

9 AD Caſum Reſpondetur; Titium, carnes in modica quantitate, ſingulis diebus Quadrageſimæ, comedendo, venialiter ſolùm peccaſſe. Ita *Sanch. lib.* 1. *ſumm. c.*4. *num.*15. *& c.*5. *nu.*2. *Azor. lib.*4. *c.* 9. *quæſt.* 21. *Sotus lib.*7. *iuſt. qu.*2. *art.*1. *Suar. to.*2. *de relig. lib.* 5. *de voto c.* 5. *num.* 1. *&* 10. *Vaſq.* 1.2. *d.* 146. *c.* 2. *in fine*. *Garzias tom.*1. *de beneſ. p.*3. *c.*1. *num.* 169. *Becanus p.*2. *tr.* 2. *c.*2. *quæſt.*5. *num.*2. & alij communiter.

10 Primò; Quia comeſtiones illæ replicatæ, erant omnes eiuſdem ſpeciei cum primà, non minus quàm plura mendacia iocoſa ſint eiuſdem ſpeciei, cum primo. Sed prima comeſtio fuit ſolùm venialis; Supponitur enim in materià leui. Ergo etiam reliquæ fuerunt ſolùm veniales.

11 Secundò, Quia ſola replicatio, & multiplicatio, non conſtituit per ſe loquendo actum in alià ſpecie diuerſa, nec auget peccati grauitatem intenſiuè, ſed ſolùm extenſiuè; ex eo enim, quod plures actus in vnum collecti ſint, naturam non mutant; ſi ergo ſingulæ comeſtiones, ſeorſim, erant tantum venialia, etiam omnes ſimul fuerunt ſolùm venialia.

12 Tertiò; Quia multa venialia proximè, ac immediatè non priuant nos gratia, nec ſunt incompoſſibilia cum illa. Ergo conſtituere non poſſunt vnum mortale; hoc enim ſtare non poteſt cum gratià, ſed illam omnino expellit.

13 Quartò; Quia plura peccata mortalia eiuſdem ſpeciei non conſtituunt vnum peccatum mortale maius, nec alterius ſpeciei. Ergo neque multa venialia conſtituere poterunt vnum mortale.

OBIE-

OBIECTIONVM SOLVTIO.

14 AD rationes in contrarium Respondetur; Ad primam; S. Augustinum loqui, non de quibuscumque venialibus, sed de illis, quorum materia continuari potest, & facere vnam materiam maiorem sicut guttæ aquæ continuantur, & faciunt vnam aquam maiorem; in his enim, materia talis est, vt per partes minutas maior facta, tandem fit materia peccati mortalis, eo quod facta sit grauis; vt, si quis furtum vnius oboli centies repetat, vel si ex dolio parum vini effundat, & ita subinde parum, vt totum tandem vinum exhauriat; vel si promittat, singulis diebus erogare pauperibus vnum obolum & millies deneget: At in illis, in quibus materia per partes non crescit, eo quod singula peccata ex se integram, ac completam materiam, & obiectum habeant; vt sunt mendacia iocosa, verba otiosa, leues nugæ, risus immoderatior, sermo inurbanus, & similia; nullum potest dari peccatum, quod tandem sit mortale; quia quantumuis repetantur, semper sunt eiusdem speciei, cuius fuit primum, & finis Legislatoris, eodem modo læditur per actus repetitos, ac si repetiti non essent.

15 Ad secundam Respondetur; Solam frequentiam, ac consuetudinem venialium, non esse propriè contemptum legis, vel præcepti; contemptus enim, in solà voluntate interius perficitur, non verò in opere externo, cum consistat in transgressione legis, facta ex intentione, Superiorem, eiusque potestatem contemnendi; quæ intentio hic non reperitur.

16 Ad tertiam Respondetur; Negando consequentiam; Disparitas autem est, quia plures illæ comestiones, nihil habent, in quo vniantur, ac continuentur, ita vt efficere possint vnam materiam grauem, & sufficientem ad mortale, sicut efficere possunt plura furta; quæ tamen constituunt peccatum mortale, non quia multa furta parua constituant vnum furtum magnum, sed quia, re alienà per minimas partes furtim sublatà, tandem graue damnum Domino infertur.

COROLLARIA.

17 COlligitur ex dictis primò; Comedentem sæpius in die ieiunij, tandem vltima illa comestione, quæ peruenit ad quantitatem notabilem, violare ieiunium; quia illa vltima comestio, quamuis per se sumpta, leuiter solùm læderet temperantiam, coniuncta tamen cum alijs, & alijs suppositis, eam grauiter lædit; moraliter autẽ coniungitur, ratione prohibitionis, quæ se extendit ad totam diẽ; sicut, propter eamdem rationem, plures particulæ eiusdem diei, vniuntur ad constituendum tempus notabile, ideoque reputari debet, ac si esset simul cum alijs facta; Contra vero, si quis, diuersis diebus, parum aliquid comedat, quia vnum ieiunium, cum alio non continua-

tinuatur; sed sunt præcepta diuersa, neque comestio, vno die facta, cum comestione alterius diei, ideo nunquam, nisi venialiter peccat; neque propositum aliquid comedendi singulis diebus, excedit culpam venialem, quia, cum feratur in omnes illas comestiones, non coniunctim sumptas, sed separatas, & distributiuè, prout sunt singulis diebus debitæ; sequitur, quod nunquam sit propositum de mortali. *Suar. lib. 5. de Voto c. 5. n. 16.*

18 Secundò; Sæpius eodem die festo laborantem, sed modico tempore singulis vicibus; peccare mortaliter, cum ad quantitatem notabilem; v. g. duarum horarum peruenerit, quia omnes illi labores, cum fiant eodem die, moraliter continuantur, & reputantur quasi facti in eodem tempore; Verum enim est dicere, eum vltra duas horas, eodem die, laborasse; cum obligatio, totam diem respiciat. Contra verò, si singulis diebus festis, per quadrantem laboraret, venialiter solùm peccaret, quia, sicut festa diuersa sunt, ita & labores sunt diuersi, nec inter se vllo modo continuantur. *Sanch. lib. 3. sum. c. 4. num. 12.*

19 Tertiò; Mortaliter non peccare, qui die ieiunij, quattuor panes, ita in multos distribuit, vt singulis modicum frustulum obtingat, quia, cũ materia non sit sufficiens ad ieiunij violationem; distribuens non magis peccat, quàm comedentes: Hi autem, mortaliter non peccant, eo quod eorum comestiones moraliter non vniantur; idemque dicendũ esset, etiam, si esset in causa, vt plures, eodem die festo, per quadrantem laborarent.

20 Quartò; Si quis, pluribus diebus, omittat Salutationem Angelicam, vel paruam eleemosynam, quam per Votum singulis diebus dare promisit, mortaliter peccare (si tempus determinauit non ad finiendam obligationem, sed potius ad illam augendam, eo modo, quo tempus præfigitur debito soluendo, non vt debitum extinguatur, si in illo non fiat solutio, sed ne solutio vlterius protrahatur, & adueniente termino, sit magis debitor;) quia tunc, non solùm omittitur recitatio, vel eleemosyna illius diei, sed etiam omnium dierum præcedentium, quæ tunc debita est, & consequenter grauis; Contra verò si tempus determinauit ad finiendam obligationem, eo modo, quo dies præfigitur recitationi Officij diuini, ita vt res promissa, sit onus diei, nunquam mortaliter peccat; quia quælibet omissio, moraliter non continuatur cum aliâ, neque cum illâ vnum quid efficit. In Votis autem personalibus, tempus semper censetur appositum ad finiendam obligationem; quia Vouens, nullo modo censetur velle obligationem in diem sequentem prorogare, nisi aliud constet. In votis verò realibus, facilius præsumi potest intentio prorogandi obligationem, quia attendi videtur, non solùm religiosum aliquod obsequium, sed etiam alicuius necessitatis remedium, quod eandem semper habet opportunitatem.

Suar. lib. 5. de Voto c. 5. n. 12.

21 Quintò; Religiosum, minima recipientem, vel expendentem, aut vsurpantem ex bonis monasterij, absque Superioris licentià, mortaliter peccare contra paupertatem, quando peruenit ad notabilem quantitatem; quia illa modica, vniuntur ad constituendam quantitatem sufficientem ad mortale. Si tamen modica, quæ accipit Religiosus, sint comestibilia, & ad proprium vsum accepta, probabilius est, furta illa minima non continuari, sicque non esse peccatum mortale, quamuis perueniatur ad notabilem quantitatem, quia hæc furta, facta à famulis, & ancillis, etiamsi paulatim perueniant ad quantitatem notabilem, non sunt peccatum mortale, eo quod Domini, in istorum acceptione, non sint ita rationabiliter inuiti, nec tam rigidè velint illa prohibere, cum valde difficile sit, famulos interdum modicum quid non accipere. Hæc autem ratio, multò fortius militat in religiosis, cum hi, non ad instar famulorum, sed tanquam filij ex bonis monasterij alantur. *Sanch. lib. 7. sum. c. 21. num. 31.*

22 Sextò: Eum, qui modicam quantitatem postremo loco furatur Sèpronio, postquam hic ab alijs passus est damnū leue, si eo furto, damnum præcedens fiat notabile, peccare mortaliter, si conscius erat damni præteriti; quia illo vltimo furto posito, positum est notabile damnum proximi. Quicumque autem sciens, ex suo actu leui sequi damnum notabile proximi, mortaliter peccat, eum actum faciendo. Si verò conscius non erat damni præcedentis, mortaliter non peccat; quia, si non sit conscius damni præcedentis, damnum illud liberè, ac moraliter continuari, non potest cum præcedentibus. *Vasqu. 1. 2. d. 146. c. 2. num. 4.*

23 Septimò: Eum, qui furatur à diuersis, à singulis quidem modicam quantitatem, sed ita tamen, vt omnia furta simul sumpta, quantitatem notabilem efficiant; mortaliter peccare; quia, licet singulis damnum notabile non afferat, affert tamen toti Communitati, & materiæ illæ moraliter continuantur ad constituendam quantitatem notabilem. Vsurpatio autem rei alienæ in notabili quantitate, est peccatum mortale furti; Et quamuis, in hoc casu particulari, cessaret finis præcepti, qui est, vitatio damni notabilis proximi; quia tamen non cessat in communi, non propterea cessat vis ipsius præcepti; Cessante enim fine legis in aliquo casu particulari, non cessat lex, etiam in eo, obligare.

QVÆ-

QVAESTIO LXI.

An plura venialia diuersæ rationis, constituere possint vnum mortale.

CASVS.

1 IN vna ex Dominicis Quadragesimæ, Clericus quidam in Sacris, parum aliquid carnis comedit; per quadrantem laborauit; partem modicam Sacri non audiuit; & in Officij recitatione vnum psalmum omisit. Quæritur; Vtrum mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

2 *Clericus plura præcepta leuiter violans, videtur mortaliter peccasse; & cur.*

7 *Probabilius tamen venialiter solùm peccauit.*

8 *Materiæ illorum præceptorum, in vnum coalescere non possunt.*

9 *Quodlibet præceptum specialem ac proprium finem respicit.*

10 *Leues detractiones de pluribus sunt solùm veniales.*

11 *Ad constituendum mortale, non sufficit vnio in motiuo aut virtute.*

12 *Debent posse esse materia eiusdem præcepti.*

13 *Plures modicæ pecuniæ quomodo vniri possint.*

14 *Præcepta diuersæ rationis, nihil habent commune, in quo continuari possint.*

15 *Eadem est ratio de pluribus Votis, ac de pluribus præceptis.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm ex dictis *Quæst. præced.* constet; plura furta venialia, constituere tandem posse vnum furtum mortale; Quia eorum materiæ, licet seorsim sint leues, simul tamen sumptæ, constituunt vnam materiam grauem, & sufficientem ad mortale. Hinc oritur difficultas; an quoties plurium venialium materiæ, constituere simul possunt materiam grauem, toties ex pluribus venialibus, fieri possit vnum mortale. Videtur enim posse; ideoque Clericum, plura illa præcepta leuiter violãdo mortaliter peccasse. Ita *Vasq. d.146. c. 2. n.4. Clauis reg. lib.2. c. vlt. num.20. Salas 1.2.tract.13. d.16. s.26. in fine. Bonacina dub. 2.*

de pecc. quaest.3. p.5. n.29. Sanchez l b.1. c.4. num.16.

3 Primò; Quia omnia ista praecepta, videntur esse eiusdem rationis; omnia enim obligant in materià religionis; Ergo Clericus, illa violans, virtutem religionis grauiter violauit, ideoque mortaliter peccauit.

4 Secundò; Quia per accidens est, omnes illas operationes pluribus praeceptis esse imperatas, vnico enim praecepto imperari poterant; Sed, si vnico praecepto imperatae fuissent, omnes illae omissiones leues, constituerent vnum peccatum mortale; Ergo etiam, si sint pluribus praeceptis imperatae, adhuc modicae illae omissiones, vnum peccatum mortale constituunt.

5 Tertiò; Quia, si quis Sempronio magnam pecuniae summam promisisset, promissionibus diuersis, quarum singulae leuem materiam continerent, eodem modo peccaret omittendo pecuniae solutionem, ac si vnica promissione, totam illam summam promisisset; Ergo similiter, per plures illas paruas omissiones, eodem modo peccauit, ac peccasset, si vnico praecepto omnes illae operationes fuissent imperatae; Cum enim ad Dei cultum & honorem, omnia illa praecepta ordinentur, parum referre videtur, vnico ne an multiplici praecepto, omnes illae operationes fuerint imperatae.

6 Quartò; Quia, omnes obligationes sunt onus eiusdem diei; ideoque earum materiae videntur continuari moraliter, & in vnum coalescere, sicque constituere materiam grauem, & sufficientem ad mortale.

RESOLVTIO.

7 Respondetur tamen; probabilius videri, quod Clericus, per illas plures paruas omissiones, mortaliter non peccauerit, sed solùm plura venialia commiserit. *Suar. tom. 2. de relig. lib. 5. de Voto c.15. num.16. Garzias de benef. tom.1. p.3. c. 1. num. 174. Lorca de pecc. d. 60. Caiet. 2. 2. quaest.88. art.3. Nau. c.12. n.65. Valentin. 2. 2. dub. 6. quaest. 6. p. 4. quaestiunc. 2.* & alij communiter.

8 Primò; Quia operationes illae, cum sint materia, & obiectum diuersorum praeceptorum, in vnum coalescere non possunt, nec moraliter continuari, nec Clericus vllum praeceptum in materia graui violauit, sed multa, & singula in materia leui; Ergo plura tantum venialia commisit.

9 Secundò; Quia, quamuis plura illa praecepta Ecclesiastica obligent ex eadem virtute religionis, eo quod Ecclesia, ex motiuo religionis, omnes illas operationes videatur praecipere, per hoc tamen non tollitur, quin sint praecepta omnino diuersa, & ita distincta, ac si quodlibet eorum, quolibet distincto die, implendum esset; quodlibet enim ad specialem aliquem Dei cultum ordinatur, ad quem non ordinatur aliud, ideoque cum eo non conuenit. Ergo Clericus violans plura ista praecepta

pta in materià leui, mortaliter non peccauit, ſed plura tantum peccata venialia commiſit.

10 Tertiò; Quia, ſi quis detrahat Petro in materia leui, eius leuem defectum occultum aperiendo, & eodem modo detrahat Paulo, Franciſco, & alijs, mortaliter non peccabit, ſed tantum tot venialia committet, quot ſunt detractiones, ſiue homines, quibus detrahit; & tamen obligatio nō detrahendi, eſt eiuſdem rationis, & ad virtutem iuſtitiæ ſpectat; Ergo ſimiliter, quamuis obligatio omnium præceptorum, ſpectet ad eamdem virtutem religionis, eorum violatio in materià leui, non erit vnum mortale, ſed ſolùm plura venialia; non minus enim ſingula præcepta, ſunt inter ſe omnino diuerſa, & non vnibilia, quam in detractione, ſint perſonæ, quibus detrahitur.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

11 NEque obſtant rationes in contrarium; Ad primã enim Reſpondetur; Non ſufficere vnionem in virtute, ac motiuo religionis; ſicut in detractionibus non ſufficit vnio in virtute, ac motiuo iuſtitiæ; requiritur ergo præterea continuatio moralis, vel in materia præcepta, vel in effectu relicto; quæ, ſicut non datur in pluribus detractionibus leuibus de diuerſis perſonis, ita non datur in pluribus operationibus, vel omiſſionibus leuibus diuerſorum præceptorum.

12 Ad ſecundam Reſpondetur; Impoſſibile eſſe, vnico formali præcepto, omnes illas operationes imperari; quamuis enim vnico actu præciperentur; ille tamen actus, eſſet virtualiter multiplex, & de re multiplici; ſicut, cum quis promittit ſingulis ſabbatis Angelicam ſalutationem recitare; Quare, ſicut quolibet ſabbato abſoluitur promiſſio illius diei, neque vltra progreditur, neque recitatio vnius ſabbati cum recitatione alterius ſabbati coniungitur; ita qualibet omiſſione leui, violatur leuiter præceptum omiſſum, nec vnius violatio cum alterius violatione coniungitur.

13 Ad tertiam Reſpondetur; Diſparitatem eſſe; quia, cum omnes pecuniæ promiſſæ cedant in vtilitatem illius, cui fuerunt promiſſæ, omnes in hunc finem, qui eſt immediatus, adunantur, & moraliter continuantur, ſiue vnica, ſiue multiplici promiſſione promiſſæ ſint; ſiue vnico die, ſiue pluribus diebus ſoluendæ ſint. At plures operationes, ſiue omiſſiones non habent, in quo vniantur, cum quælibet, reſpiciat finem immediatum ſui præcepti, qui eſt omnino diuerſus à fine immediato alterius præcepti.

14 Ad quartam Reſpondetur; Operationes illas præceptas, per accidens, eſſe onus eiuſdem diei; æquè enim benè poterant poni in diuerſis diebus; neque ex eo, quod omnia præcepta occurrant eodem die feſto, ſequitur, quod eorum materiæ poſſint continuari; nam, cum ſint præcepta omnino diuerſæ rationis, nihil habent commune, ratione

ne cuius, vel in materià, vel in effectu continuari possint, & in vnū coalescere; sicq; semper, remanent præcepta diuersa, & qui illa transgreditur, semper plura præcepta transgreditur in materià leui.

COROLLARIVM.

15 Colligitur ex dictis, quæ dicta sunt de præceptis diuersis eodem die occurrentibus, valere etiam de pluribus Votis eodem die obligantibus; vt, si quis vno Voto promitteret, in honorem Virginis septies Salutationem Angelicam recitare; & alio Voto in honorem Dominicæ Passionis, quinquies Orationem Dominicam, & alijs Votis alias Orationes in honorem alicuius Sancti; Quamuis enim omnium Votorum obligatio, pertineat ad virtutem Religionis; adhuc tamen ipsa Vota sunt ita inter se diuersa, vt nihil habeant commune, in quo eorum materiæ moraliter continuentur, sicut dictum est de pluribus præceptis Ecclesiasticis eodem die occurrentibus.

QVAESTIO LXII.

An omnes actus cum Re præceptà incompossibiles sint peccatum mortale.

CASVS.

1 Titivs, die quodam festo, cum plueret, decreuit propter pluuiam domi manere, ac Sacrum omittere; domi verò postea, partim studuit; partim ambulauit, partim officium, ac coronam recitauit. Queritur; Vtrum omnibus istis actionibus mortaliter peccauerit.

SVMMARIVM.

3 *Omnes actiones incompossibiles cum auditione Sacri, videntur esse causa omissionis Sacri.*

8 *Quanam actiones, sint causa omissionis Sacri.*

9 *Quot modis comparari possint cum Sacri omissione.*

10 *Non omnes actiones incompossibiles, sunt peccata.*

Non

11 *Non omnes fuerũt causa omissionis Sacri.*
12 *Reliquæ præter primam, se habuerunt concomitanter.*
13 *Sicut impedimenta luminis, posita post primum, non impediunt.*
14 *Ille solus actus est causa omissionis Sacri, ex vi cuius ponitur omissio.*
15 *Primus actus integrè impedit auditionem Sacri.*
16 *Proiectio breuiarij, est causa omissionis officij.*
17 *Actiones, post causam sufficientem omissionis, electæ, ipsius omissionis non sunt causa.*
18 *Actus, qui est causa omissionis, non habet aliam malitiam, quam ipsius omissionis.*

RATIONES DVBITANDI.

2 Qvemadmodum peccatum veniale, aut aliud opus indifferens, quando eligitur, vt medium ad finem mortalem, fit mortale; Ita fit etiam mortale, quando intenditur vt finis consequendus per medium mortale. Hoc ergo posito, quæritur; an omnes actus, cum re præceptà incompossibiles, sint peccatum mortale, cum fine præcepti violatione poni non possint; Nemo enim studere potest, aut dormire diebus festis, dum Sacrum est audiendum, quin Sacrum omittat.

3 Et Titius quidem, omnibus illis actionibus, videtur mortaliter peccasse. Ita *Aluarez* 1.2. *d.76.* & alij apud ipsum. Et ex parte: *Valent.* 1.2. *d.6. quæst.*1. *p.*4. *Salas* 1.2. *tract.* 13. *d.*7. *f.*7. quatenus dicunt, actum, qui est causa omissionis culpabilis esse peccatum commissionis.

4 Primò; Quia omnes illæ actiones, fuerunt causa omissionis Sacri; omnes enim erant incompossibiles cum Sacri auditione. Hoc autem sufficit, vt omnes dicantur causa moralis omissionis Sacri; Tum quia illis positis, sequitur necessariò omissio Sacri; Tum quia, omnes ex se habent, vt sint impeditiuæ auditionis Sacri. Causa autem moralis peccati, est peccatum.

5 Secundò; Quia, vt aliquid censeatur causa moralis alicuius effectus, satis est, vt illo posito, sequatur effectus, quamuis ob aliam etiã causam sequatur, vel sequi possit. Sed posito quocumque actu incompossibili cum auditione Sacri, necessariò sequitur omissio Sacri. Ergo omnis actus incompossibilis cum auditione Sacri, est causa moralis omissionis Sacri.

6 Tertiò; Quia, de ratione causæ non est, vt ab illà solà sit effectus, aliàs non futurus; alioqui sequeretur, quod si duo homines, explosis simul bombardis, hominem occiderent, neuter eorum esset causa illius cædis; quocumque enim illorum bombardam non explodente, adhuc secutus fuisset effectus. Ergo ad causam moralem, satis est, vt, ea positâ, sequatur effectus, quamuis, illà non positâ, adhuc idem effectus sequeretur. Sed positis omnibus actionibus incompossibilibus cum auditione Sa-

cri, sequitur necessariò omissio Sacri. Ergo omnes, sunt causa moralis omissionis Sacri;ideoque peccaminosæ.

7 Quartò; Quia, si quilibet actus incompossibilis cum auditione Sacri non esset causa omissionis Sacri, sequeretur, Clericum, qui iam statuisset ex tędio, tempore nauigationis, officium non recitare,non peccare proijciendo breuiarium in mare; neque, qui Voto castitatis obstrictus, vxorem duceret, si antea statuisset Votum illud non seruare; nec Latronem, rem furto sublatam distrahendo; si prius illam Domino statuisset non restituere; in his enim omnibus casibus, actus incompossibilis cum executione præcepti, non ita est causa omissionis, vt, eo remoto, fuissent hi præceptum seruaturi.

NOTABILIA.

8 ADuertendum est primò; Actū internum voluntatis, quo quis expresse vult Sacrum omittere, esse causam omissionis, quia directè fertur in omissionem ipsam, & similiter actus illos externos, ex quorum intentione, ac desiderio Sacrum omittitur, esse causam indirectam eiusdem omissionis Sacri;quia propter illos Sacrum omittitur, & illi auditionem Sacri per se impediunt; differunt autem actus internus voluntatis, & isti actus externi, quia propositum omittendi Sacrum,est veluti causa efficiens omissionis, actus verò externi incompossibiles, qui fiunt tempore omissionis Sacri, sunt quasi causa formalis, quia formaliter impediūt obseruantiam præcepti.

9 Aduertendum est secundò;Actus qui fiunt tempore omissionis Sacri, siue quo esset audiendum Sacrum, dupliciter cum ipsâ omissione comparari posse; primò per se, siue vt sunt causa illius, & aliquid antecedens; & sic semper sunt peccatum, quamuis actus, alias, in se boni essent; Tum quia, causa peccati, eo ipso est peccatum; Tum quia effectus, qui sequitur ex actione humanâ, est vna ex circunstantijs ipsius; quando autem circunstantia est mala, etiam ipse actus, redditur malus; Ergo, quando omissio Sacri culpabilis, sequitur ex aliquâ actione tanquam ex causâ, actio illa erit mala. Secundò comparari possunt actus cum omissione, tanquam aliquid illam accidentaliter concomitans;tunc autem non sunt peccatum, quia, cum non sint causa omissionis Sacri, nullam malitiam contrahunt ab ipsâ omissione; imo volente iam Titio, v. g. domi manere, ac Sacrum omittere, melius est, eo tempore, studere, aut horas Canonicas recitare, quam ludere. His positis.

RESOLVTIO.

10 REspondetur; non omnes illas actiones fuisse peccaminosas, sed solam mansionem domi. *Valentia tom.2. dis.6. quæst.1.p.4. d.2. Azor. tom.2. lib.4. c.3. qu.7. Clauis reg. lib.2. c.6. num.10. Bonacin. dis.2. de pecc. quæst.4. p.4. num.*

*num.*27. *Vasqu.* 1.2. *d.*93. *cap.*3. *num.*10. *Becanus p.*2. *tract.*2.*c.*3. *quæst* 5. & alij apud istos.

11 Primò; Quia hæc sola mansio, per se primo fuit electa à Titio, & cum Sacri auditione erat incompossibilis. Ergo hæc sola fuit causa omissionis externæ Sacri; hæc enim sola, per se, & sine alijs, re ipsa Sacri auditionem impediuit, & ex vi illius, secuta est omissio; Ergo hæc sola, fuit causa omissionis, id eoque peccaminosa.

12 Secundò; Quia omnes aliæ actiones, quamuis cum auditione Sacri incompossibiles, cum fuerint electæ solùm secundario, & post priorem illam operationem; (nomine autem operationis, intelligimus hic etiam id, quod physica operatio non est, vt sedere, iacere, domi manere, &c.) non fuerunt causa omissionis; posito enim primo illo opere incompossibili, scilicet mansione domi, necessariò posita est omissio Sacri. Ergo reliqua opera, quæ secundario fuerunt assumpta, nullam habuerunt causalitatem in Sacri omissionem, sed solùm habuerunt se per accidens, & concomitanter; ideoque non fuerunt malæ.

13 Tertiò; Quia, si lumen semel impediatur per conclusionem fenestræ, iam reliqua impedimenta, quæ idem lumen impedire potuissent, de facto nullo modo impediunt, quia de facto iam semel integrè impeditum est; Ergo similiter, cum auditio missæ, semel integrè impedita fuerit per mansionem domi, iam aliæ actiones, quæ superuenerunt, quamuis aliàs impedire potuissent, tamen de facto auditionem Sacri non impedierunt.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

14 Neque obstant rationes in contrarium. Nam ad primam respondetur; Non omnem actum ex se incompossibilem cum auditione Sacri, esse actu causam omissionis, sed illum solùm, ex vi cuius de facto sequitur omissio Sacri, scilicet mansionem domi; ex vi enim istius solùm, secuta est omissio Sacri.

15 Ad secundam, & tertiam Respondetur; Disparitatem esse inter duas explosiones bombardæ, & duas actiones incompossibiles cum auditione Sacri: nam vna explosio, alteram iuuat in ordine ad occisionem ponendam; Cum enim secundus explodit, non est adhuc posita occisio, vt suppono. At primus actus incompossibilis cum auditione Sacri, integrè ac perfectè eius auditionem impedit; Vnde reliqui superuenientes nihil efficiunt.

16 Ad quartam Respondetur; negando sequelam, proiectio enim breuiarij, facta à Clerico post propositum horas canonicas omittendi est peccatum, quia per illam ponitur causa omissionis horarum, & Clericus reddit se impotentem ad præcepti obseruationem. Similiter qui obstrictus est Voto castitatis, si ducat Vxorem, ponit veram causam omissionis Voti, quia reddit se impotentem ad Voti obser-

seruantiam; denique distractio rei furto ablatæ, est peccatum, quia est contrectatio rei alienæ, inuito Domino, & est actus incompossibilis cum restitutione.

COROLLARIA.

17 Colligitur ex dictis primò; operationes incompossibiles cũ auditione Sacri, non esse causam omissionis, quando secundariè eliguntur, & positâ iam alia causâ sufficiente; nam, si eligerentur vt finis; vt si quis ex desiderio studendi, vellet domi manere, & sic Sacrum omittere; iam essent causa omissioni per modum finis.

18 Secundò; Actum, qui est causa omissionis Sacri, non habere aliam malitiam, quam malitiam omissionis Sacri, Tum quia ordinatur ad illam tanquam causa; in moralibus autem, quæ ad vnum ordinantur, non censentur esse numero distincta, cum quis enim parat gladium, & domo egreditur, vt occidat inimicum; licet isti actus physicè sint plures, omnes tamen constituunt vnum numero peccatum homicidij. Tum quia actus secundùm se bonus, redditur malus, solùm quia est causa omissionis Sacri. Ergo non habet aliam malitiam, præter malitiam ipsius omissionis; ab ea enim habet actus, vt sit peccaminosus. Tum denique quia bona intentio, quando est causa malæ electionis; vt, cum quis furatur ad eleemosynam faciendam; quamuis in se ipsâ, sit peccatum; non habet tamen malitiam diuersam à malitia electionis, v.g. à malitiâ furti.

QVAESTIO LXIII.

An propositum non abstinendi ab vllo veniali, sit peccatum mortale.

CASVS.

1 TITIVS, cum, quodam die, scrupulis angeretur; tedio affectus, omnia venialia committere proposuit, & sola mortalia vitare. Quæritur; Vtrum mortaliter peccauerit.

SVM-

SVMMARIVM.

3 *Propositum admittendi omnia venialia, videtur occasio proxima peccati mortalis, & sic peccatum mortale.*
7 *Non est tamen mortale.*
8 *Non constituit in periculo proximo mortaliter peccandi.*
9 *Neque est virtualiter propositum periculi proximi.*
10 *Alioqui teneremur, vitare aliqua venialia.*
11 *Nec salus nostra consisteret in obseruatione præceptorum obligantium ad mortale.*
12 *Imo teneretur quis, etiam de venialibus conteri.*
13 *Venialia, constituunt solùm in remoto periculo mortalis.*
14 *Cum proposito venialia non vitandi, stare potest firmum propositum vitandi mortalia.*
15 *Ideoque propositum venialium, non continet periculum mortalium.*
16 *Aliquando tamen est peccatum mortale.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CErtum est, peccatum veniale, si fiat occasio proxima incidendi in mortale, fieri saltem plerumque mortale. Certum præterea est; Intentionem, ac propositum omnia venialia committendi siue non vitandi vllum veniale esse ad minimū peccatum veniale. Dubium ergo solùm est; an huiusmodi intentio, sit essentialiter constitutiua in periculo proximo peccandi mortaliter. Si enim est cōstitutiua, est ex se peccatum mortale; si verò non est constitutiua poterit esse solùm veniale.

3 Quod autem sit essentialiter occasio proxima peccandi mortaliter, & consequenter quod Titius per talem intentionem mortaliter peccauerit; tenent *Sanchez lib.1. sum. c.5. num. 4. Bonac. d.2. de pecc. qu.3. p.5. num. 17. Valent. tom.2. d.6. quæst.18. p. 2. Clauis reg. lib.2. c.13. num.17.*

4 Primò; Quia habens hoc propositum, & hunc affectum ad omnia venialia, censetur esse in morali, ac proximo periculo peccādi mortaliter. Cum enim venialia *ex S. Thom. 1.2. qu.83. art.3.* ad mortale disponant, iuxta illud *Eccles. 18. Qui spernit modica, paulatim decidet*; eo ipso, quod quis vult omnia venialia committere, censetur esse in proximo, ac morali periculo peccandi mortaliter, illudque velle. Velle autem periculum proximum peccandi mortaliter, est mortale.

5 Secundò; Quia, propositum committendi omnia venialia in aliquā materiā determinata, sed periculosa, v.g. in materiā luxuriæ est peccatum mortale; si quis enim propositum habeat admittendi cōfabulationes, aspectus, tactus, & similia ex merā curiositate, & seclusa intentione delectationis; in quo casu sunt solùm venialia; videtur eo ipso mortaliter peccare; quia omnia ista venialia videntur esse certum periculum libidinis mor-

mortalis. Ergo à fortiori, erit mortale, propositum generale committendi omnia venialia, quæ se obtulerint; Non minus enim, hoc propositum, est periculum proximum peccandi mortaliter, quam sit aliud, peccandi in materiâ luxuriæ.

6 Tertiò; Quia, qui concupiscit fæminam in communi, quia quantum est ex parte illius desiderij, exponit se periculo concupiscendi fæminam cuiuscumque status sit; ratione talis periculi, peccat speciali peccato, eamque circunstantiam in confessione explicare tenetur. Sed etiam, qui vult omnia venialia, quæ se obtulerint, committere, exponit se periculo peccandi mortaliter; obiectum enim istius propositi, apertissimum periculum in se continet peccandi mortaliter. Ergo peccat mortaliter.

RESOLVTIO.

7 Respondetur tamen, Titium, eo proposito, mortaliter nō peccasse. *Salas* 1. 2. *to.* 2. *qu.*88. *tract.*13. *d.*16. *s.*23. *num.* 67. *in fine*: *Io. Sanch. in select. d.* 10. *num.*17. *Nau. c.*14. *num.*42.

8 Primò; Quia, quamuis peccata venialia ad mortale disponant, nō disponunt tamen moraliter, ac proximè, sed solùm remotè; Videmus enim sæpe, homines mortalia non committere, quamuis de venialibus nihil curent; nam, licet venialia charitatem refrigerent, & animum debilitent; propositum tamen non committendi mortalia, & piorum operum exercitium, eundem animum corroborant, detinentque, ne corruat; quod enim ex vnâ parte deperditur, aliâ viâ reparatur. Cum ergo propositum committendi omnia venialia, non sit dispositio, ac periculum proximum committendi mortale, neque erit peccatum mortale, sicque Titius, tali proposito, mortaliter non peccauit.

9 Secundò; Quia propositum committendi omnia venialia, ideo est peccatum mortale, quia est propositum periculi, & occasionis proximæ committendi mortale. Ex hoc autem capite non potest esse mortale; nam illud periculum proximum committendi mortale, vel consistit in omnibus venialibus simul sumptis, vel solùm in aliquibus; non in aliquibus tantum, quia alias propositum committendi aliqua venialia in quacumque materiâ, esset propositum committendi mortale; neque in omnibus simul, quia nunquam dari potest casus, in quo hæc committantur; Ergo propositum illa committendi, non est propositum alicuius periculi moralis, ac possibilis.

10 Tertiò; Quia, si propositum illud esset mortale, sequeretur teneri quemlibet sub mortali ad aliqua venialia vitanda; si enim omnia, sunt occasio proxima peccãdi mortaliter, & vnusquisque hanc occasionem vitare tenetur; Ergo vnusquisque tenetur omnia vitare, vitando aliqua; hæc autem quænam erunt?

11 Quartò; Quia, hac ratione, salus no-

nostra non consisteret solùm in obseruatione præceptorum obligantium ad mortale, sed etiam in obseruatione eorum, quæ obligant ad venialia, cum vitatio venialium ad vitationem mortalis necessariò requiratur.

12 Quintò; Quia, cum quis conteritur de mortali, teneretur etiam simul conteri de venialibus tanquã de proximis dispositionibus ad illud. Consequens autem euidenter est falsum; propositum enim non vitandi venialia optimè stare potest simul cum proposito non admittendi mortale.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

13 Neque obstant rationes in contrarium; Ad primam enim Respondetur; Quamuis non solùm omnia, sed singula venialia disponant ad mortale, vt furtum leue ad furtum graue, non tamen inde sequi, quod venialia constituant in morali, ac probabili periculo committendi mortale, sed ad summum in periculo remoto. Hoc autem non inducit obligationem illud vitandi sub mortali.

14 Ad secundam; Negatur Antecedens; potest enim quis nolle vitare venialia in aliquo genere, & tamen firmum propositum habere, vitandi mortale in eodem genere; neque apparet, quomodo venialia in aliquo genere, constituant in periculo proximo cõmittendi mortale in eodem genere.

15 Ad tertiam Respondetur; Negando minorem; neque enim apparet, quomodo obiectum propositi omnia venialia committendi, periculum proximum in se contineat committendi mortale, cum stare possit simul cum firmissimo proposito non admittendi mortale.

COROLLARIVM.

16 Colligitur ex dictis; Aliquando propositum committendi venialia, posse esse peccatum mortale. Si quis enim propositum habeat committendi venialia, dum sunt illi occasiones proximæ mortalium; vt, si quis proponat ludere sciens, ludum illi esse proximam occasionem blasphemandi; vel illa venialia, quæ cum alijs venialibus vnita constituunt mortale in eà circunstantia, in quà illud constituunt; vt, si quis proponat multa furta committere, in paruà quantitate, quæ simul vnita constituant quantitatem sufficientem ad mortale; certè iste tunc mortaliter peccabit; hoc tamen non orietur, ex eo præcisè, quod sit propositum admittendi venialia, sed ex eo, quod sit propositum admittendi venialia, in eà circunstantià, in quà, vel sunt periculum proximum mortalis, vel illud constituunt. Ita *Salas loco cit.*

QVÆ-

QVAESTIO LXIV.

Per quid peccata, specie, inter se differant.

CASVS.

1 IN quadam Religione, inter regulas, quę obligabant sub mortali, erat hęc, ne Religiosi sub pœnà excommunicationis sine Superioris licentià, extra Monasterium, noctu comederent. Quidam autem Religiosus, ad cœnam ab amico inuitatus, inscio Superiore, noctu apud illum cænauit. Quęritur; quot peccata mortalia commiserit.

SVMMARIVM.

3 *Religiosus, unicum peccatum commisisse videtur contra Votum obedientiæ.*
7 *Per quid, vnum peccatum ab alio distinguatur.*
8 *Ex diuersitate Virtutum, colligitur diuersitas peccatorum, & non è contra.*
9 *Religiosus, duplex peccatum commisit.*
10 *Contra Votum, & contra regulam.*
11 *Cur sint obligationes diuersæ.*
12 *Quæ limitatio addi possit.*
13 *Votum, & regula, quas obligationes inducant.*
14 *Septimum, ac decimum Decalogi præceptum, quomodo differant.*
15 *Quomodo multiplicitas præceptorum, arguat multiplicitatem peccatorum.*
16 *Sacerdos Beneficiarius, officium omittendo, quot peccata committat.*
17 *Sacerdotem occidens, quot peccata committat.*
18 *Peccatum odij, sit ne vnum, an multiplex.*
19 *Blasphemia in loco Sacro, quotuplex sit peccatum.*
20 *Idem peccatum, pluribus legibus potest esse prohibitum.*
21 *Peccata cordis, per quid specie differant.*
22 *Per quid, peccata oris.*
23 *Per quid, peccata operis.*
24 *Regula ad specificam peccatorũ diuersitatem dignoscendam.*

RATIONES DVBITANDI.

2 CVm ex *Tridentino sess.* 14. *c.*5. ad Confessionis valorem singula peccata, & circunstantiæ mutantes speciem sint explicandæ. Vt, & Confessarij de peccatorum specie, ac numero rectè iudicare, &

& Pœnitentes vtrumque pro vt oportet declarare valeant. Non abs re erit ostendere; ex quo, eorum distinctio, siue specifica, siue numerica desumatur; Sic enim, statui poterit regula, ad eorum species, ac numerum facilius dignoscendum, & in Confessione explicandum.

3 Videtur ergo Religiosus, extra Monasterium cænando vnicum peccatum commisisse contra Votũ obedientiæ, quo regulam vouit; Ita *Sotus lib. 7. iust. qu. 2. art. 3. ad primum. Ledesma in sum. Sacr. tr. de pœn. c. 19.*

4 Primò, Quia, Voti obligatio, & obligatio regulæ, non sunt duæ obligationes specie diuersæ, alioquin dici posset, etiam obligationes iuris naturalis, diuini, ac humani, esse tres obligationes specie diuersas; non magis enim inter se differunt illæ, quam istæ; Ergo Religiosus, noctu, inscio Superiore, extra Monasterium, cænando quamuis fecerit contra Votum, & contra regulam, non tamen commisit duo peccata mortalia, sed vnum; alioquin, etiam Vsurarius, v. g. dando ad vsuram, tria peccata committeret; faceret enim contra præceptum Diuinum, naturale, ac humanum; quod tamen nemo concedit.

5 Secundò; Quia, si Religiosus, sic extra Monasterium cænando, duo peccata commisisset, etiam qui ex affectu rei alienæ, nullà interpositâ morâ, mouetur ad furandum, duo peccata committeret, vnum contra decimum Decalogi præceptum, quo desiderium rei alienæ, directè vetatur; alterum contra septimum, quo furtum prohibetur; magis enim differunt inter se, septimum præceptum, ac decimum, quam obligatio Voti, ac regulæ. Sed nemo dicit, eum, qui ex affectu rei alienæ, mouetur ad furandum, duo peccata commisisse, sed vnum; Ergo neque Religiosus, sic extra Monasterium cænando, duo peccata commisit, sed vnum.

6 Tertiò; Quia, Multiplicitas præceptorum, non rectè arguit multiplicitatem peccatorum; alioquin ad multiplicitatem peccatorum, requireretur multiplicitas præceptorum; Diuersitas enim præceptorum, esset mensura, vnde desumeretur diuersitas peccatorum. Sed peccata multiplicari possunt specie, etiam non multiplicatis præceptis; fornicatio enim, adulterium, pollutio, & bestialitas, specie inter se differunt, & tamen omnia, vni eidemque præcepto castitatis opponuntur. Ergo multiplicitas præceptorum, non rectè arguit multiplicitatem peccatorum, ideoque ex eo, quod Religiosus fecerit contra Votum, ac regulam, non rectè infertur, duo peccata commisisse.

NOTABILIA.

7 ADuertendum est primò; cum idem sit principium constitutiuum cuiuscumque rei, & illius distinctiuum à qualibet aliâ; hinc fieri, vt, sicut peccatum constitui-

tur

tur in esse peccati per contrarietatem ad regulam rationis; ita per diuersitatem eiusdem contrarietatis specie differat ab alijs; hæc autem diuersitas, colligitur à posteriori ex diuersitate præceptorum, quibus opponitur; ex diuersitate, inquam non materiali, secundum quam, plura præcepta inter se differunt solùm ratione diuersorum præcipientium; nam eadem res; v.g. eadem vsura prohiberi simul potest præcepto diuino, naturali, ac humano; sed formali secundum quam, plura præcepta inter se differunt, ratione diuersorum finium, vel motiuorum, propter quæ aliquid præcipiunt, vel prohibent; Cum enim peccatum, sit transgressio legis, vel præcepti; eo ipso, quod præceptum, est formaliter diuersum, ratione diuersi motiui, etiam ipsa transgressio est diuersa; Quoniam verò propter idem motiuum præcipi, vel prohiberi possunt aliquando, res inter se notabiliter diuersæ; vt cum ex eodem motiuo Castitatis prohibetur fornicatio, pollutio, sodomia, &c. hinc est, vt aliquando etiam peccata inter se differant iuxta diuersitatem rerum, quæ præcipiuntur, vel prohibentur. Quamuis tunc etiam res illæ, præter finem communem, alium etiam habeant specialem, vel consideranti patebit.

8 Aduertendum est secundo; quãuis verùm sit, peccata diuersis virtutibus opposita, specie distingui, non tamen è contra esse vniuersaliter verum, quoties peccata specie distinguuntur, toties esse contra virtutes diuersas; nam castitas est virtus vnius speciei, & tamen peccata contra castitatem sunt multa, specie diuersa; vt fornicatio, adulterium, incestus &c. Similiter liberalitas, est vna virtus secundùm speciem; & tamen eidem opponitur auaritia, ac prodigalitas, quæ specie inter se differunt. Diuersitas ergo specifica peccatorum, colligitur propriè ex diuersitate specifica dictaminum rationis, quibus peccata illa opponuntur; sicut enim peccatum iniustitiæ, consistit in hoc, quod opponatur dictamini rationis dictanti; proximum non esse lædendum in bonis suis; Ita, quia Proximus, quattuor bonorum genera habet, in quibus lædi potest; scilicet, Vitam; Honorem; Famam; & Res temporales, Hinc fit, vt quattuor etiam dentur dictamina specie diuersa, quorum primùm dictat; Proximum non esse lædendum in vita: & huic opponitur homicidium. Secundum, dictat, non esse lædendum in honore; & huic opponitur Contumelia. Tertium dictat, non esse lædendum in fama; & huic opponitur detractio. Quartum denique dictat; non esse lædendum in rebus; & huic opponitur furtum; Dictamina autem ista, specie differunt, quia respiciunt bona notabiliter, siue specie diuersa. His positis.

RESOLVTIO.

9 AD Casum Respondetur; Religiosum probabilius commiss-

miſiſſe duplex peccatum, alterum contra Votum, quo vouit regulam, alterum cõtra ipſam regulam. Ita *Suar. tom.3. de relig. lib.* 10. *c.6. num.6. Sanc. lib.* 4. *ſum.c.*11. *num.*25. *Vaſq. d.*98. *c.*3. *num.*7. *Salas tr.*13. *d.*3. *ſ.*2. *num.* 16. Et alij apud iſtos.

10 Primò; Quia peccatum, eſt legis transgreſſio. Ergo, vbi lex eſt diuerſa, etiam tranſgreſſio eſt diuerſa. Lex autem Voti, ac Regulæ, videtur eſſe diuerſa; regula enim, vim habet ſubditos obligandi, iuxta varias materias, & motiua virtutum, cum hic fuerit finis Legiſlatoris in condenda regula. Votum verò ſolum ex virtute Religionis; Vnde, quatenus eſt contra regulam, pertinet ad diuerſas ſpecies, iuxta diuerſas materias; quatenus verò, eſt contra Votum, ſemper eſt eiuſdem ſpeciei infimæ, & pertinet ad eandem virtutem Religionis.

11 Secundò; Quia Regula, ſicut, & præceptum Superioris, ratione poteſtatis à Pontifice communicatæ, vim habet conſtituendi rem præceptam iu materiâ virtutis, iuxta varias materias, inſtar legum, cum ipſa etiam regula ſit lex; & Votum obligat ſemper in materiâ religionis, ad ſeruanda promiſſa Deo facta. Hæ autem duæ obligationes, videntur eſſe ſpecie diuerſæ. Ergo etiam peccata, erunt duo ſpecie diuerſa, & in confeſſione explicanda.

12 Limitat tamen optimè *Sanchez*; vt hoc verùm ſit in Superioris præcepto, ſolùm quando Superior præcipiens, obligare vellet ex vi vtriuſque poteſtatis, quam habet, & à Pontifice, & ex vi Voti obedientiæ; vt, ſi aliquid præciperet in virtute obedientiæ, & ſub pœna excommunicationis; quia tunc per virtutem obedientiæ; exigit obedientiam Voto ſibi debitam, per pœnam verò excommunicationis, exigit obedientiam ſibi, vt Prælato, debitam. Si autem præcipiat ſolùm in virtute obedientiæ, probabilius eſt, tunc vnicum eſſe peccatum contra Votum, quia, cum non conſtet, intentionem Superioris eſſe, vtroque modo præcipere, non ſtrictius, ſed fauorabilius in dubio iudicandum eſt.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

13 AD rationes autem oppoſitas Reſpondetur; ad primam; Negatur Antecedens. Votum enim, inducit obligationem ex motiuo Religionis; Regula verò, ex motiuo illius virtutis, ad quam pertinet actus, per regulam præceptus; regula enim, cum ſit quædam lex, conſtituit materiam præceptam in eà virtute, ad quam materia illa ſpectat, ſicut faciunt aliæ leges; quia hoc, regulariter eſt motiuum Legiſlatoris, dum regulam condit, aut præceptum imponit. Atque hinc eſt, vt ſi quis omittat rem præceptam, non ſatis ſit, fateri regulæ tranſgreſſionem, ſed explicari etiam debeat materia regulæ, vt conſtet ſpecies peccati commiſſi, vt accidit etiam in alijs præceptis; qui enim omittit Sa-

crum in die festo, non satisfacit, dicendo; *Transgressus sum praeceptum Ecclesiasticum*; sed explicare debet etiam materiam omissam, vt constet species peccati commissi. Cum ergo motiuum regulæ, & motiuum Voti, sint diuersa, & pertineant ad diuersas virtutes, cōstituere possunt obligationes formaliter diuersas, & refundere diuersas malitias in transgressionem. Ius verò naturale, diuinum, ac humanum, cum obligent ex eodem motiuo, & differant solùm ex parte Præcipientium, differunt solùm materialiter, ideoque refundere non possunt in transgressionem, malitias diuersas.

14 Ad secundam Negatur sequela; Septimum enim, ac decimum præceptum, non differunt formaliter, cum habeant idem motiuum, sed solùm materialiter, ratione rei præcep æ diuersæ, quatenus vnum directè prohibet solùm actum internum, aliud verò etiam externum. At, Votum, ac regula, differunt formaliter, quia habent diuersum finem, ac motiuum, vt dictum est.

15 Ad tertiam; Distinguo Antecedens; Multiplicitas specifica, & formalis præceptorum, non arguit multiplicitatem peccatorum; Nego Antecedens; Cum enim peccatum, nihil sit aliud, quam legis transgressio, necessariò ad legis multiplicationem formalē debet multiplicari. Multiplicitas materialis præceptorum, non arguit multiplicitatem peccatorum. Concedo Antecedens; Sicut enim, peccatum non habet malitiam, per oppositionem ad legem, quatenus procedit à tali, vel tali Legislatore, sed solùm quatenus est condita propter tale, vel tale motiuum; ita nec diuersitatem habet à lege, quatenus pendet à tali Legislatore, sed solùm quatenus præcipit ex tali motiuo.

COROLLARIA.

16 Colligitur ex dictis primò; Sacerdotem beneficiarium, Diuinum officium ommittendo non committere duo peccata, quamuis faciat contra obligationem benefici, & Ordinis Sacri; nam vtraque hæc obligatio, imposita est ex eodem motiuo religionis; vt Sacerdos, & beneficiarius, rebus sacris vacet. Similiter, qui die Dominico, in quem incidit dies festus alicuius Sancti ex præcepto, Sacrum non audit, duo peccata non committit, quia plura hæc præcepta, non præcipiunt auditionem Sacri ex diuerso, sed ex eodem motiuo Religionis. Contra verò, Sacerdos, si in actum venereum consentiat, duo saltem peccata committit, quia actus venereus Sacerdoti, ex varijs præceptis, & propter diuersa motiua, est prohibitus; scilicet, ex motiuo castitatis, & ex motiuo Religionis ratione Voti, quod per actum venereum violatur.

17 Secundò; Eum, qui Sacerdotem occidit, committere plura peccata specie diuersa, quia facit contra plura præcepta, ex diuerso motiuo imposita; facit enim contra præ-

ceptum.

ſeptum iuſtitiæ, & contra reuerentiam Sacerdoti debitam. Similiter, qui ſanguinem, in loco Sacro, voluntariè effundit, peccat contra iuſtitiam, ſanguinem fundendo, & contra reuerentiam loco ſacro ſpecialiter debitam, ex præcepto Eccleſiæ, hanc reuerentiam, in hac materià, ex religionis motiuo præſcribentis.

18 Tertiò; Peccatum odij erga proximum, quo quis vult illi malùm circa facultates, vel honorem, vel perſonam, non eſſe plura peccata diuerſa, ſed vnum; quia odiũ eſt peccatum, quod conſummatur interius, & in ſuo eſſe ſpecifico conſtituitur, pot us ex motiuo, quã ex obiecto materiali. Ergo, licet mala volita proximo, ſpecie differant; quia tamen optantur ex eodem motiuo, hoc eſt, ex diſplicentià perſonæ; ideo odium, ſemper eſt vnius, eiuſdemque ſpeciei.

19 Quartò; Blaſphemiam, & turpia colloquia in loco Sacro, præter malitiam, quam habent in alio loco, non habere etiam malitiam ſpecialem in loco ſacro, ſicut habet pollutio; quia iſta non ſunt ſpeciali lege humanà, prohibita, ne fiant in loco ſacro, ob loci reuerentiam, ſicut eſt prohibita pollutio.

20 Quintò; Poſſe peccatum aliquod eſſe eiuſdem ſpeciei, quamuis ſit lege diuina, naturali, ac humana prohibitum; quia lex tam diuina, quam humana, illud ex eodem motiuo prohibere poteſt; atque ita de facto prohibetur vſura, furtum &c.

21 Peccata cordis, ſpecie differre, ac multiplicari; Primò, ratione obiecti, ſiue materiæ ſpecie diuerſæ; vt ſi quis velit occidere, ac furari. Secundò, ratione diuerſæ circunſtantię in eadem materià; vt, ſi quis velit furari in loco ſacro. Tertiò, Denique ratione finis diuerſi ab ipsà materià; vt, ſi quis velit occidere, vt furetur; hæc enim omnia habent deformitates, & oppoſitiones cum rectà ratione, quæ communiter reputantur notabiliter diuerſæ in genere moris.

22 Peccata oris, ſpecie differre; Primò, quando ſermo eſt de obiectis, ſiue materijs ſpecie diuerſis; vt ſunt, blaſphemia, & contumelia. Secundò, quando eſt circa perſonas ſpecie diuerſas; vt contumelia dicta in Patrem, vel Regem, quia tunc cenſentur habere deformitates notabiliter diuerſas contra pietatem, ac iuſtitiam; omnes tamen contumeliæ, videntur eſſe eiuſdem ſpeciei, quia inter ſe notabiliter differre nonvidentur, cum omnes ſint læſiuæ eiuſdem honoris, in quo tota earum malitia conſiſtit.

23 Peccatà operis, ſpecie differre, ſicut peccata cordis; Primò, ratione materiæ diuerſæ; vt, ſi quis occidat, & furetur. Secundò; ratione diuerſæ circunſtantiæ in eadem materià; vt, ſi quis furetur in loco ſacro. Tertiò, denique ratione finis, à materià diuerſi; vt, ſi quis occidat, vt furetur. Iſtæ enim omnes repugnantiæ cum rectà ratione; cenſentur communiter inter ſe notabiliter diuerſæ, in quà no-

notabili diuersitate consistit diuersitas specifica.

24. Ad dignoscendam diuersitatem specificam peccatorum, hanc statui, posse tanquam regulam vniuersalem. Cum peccatum, sit essentialiter transgressio legis internæ, vt dictum est; tot erunt peccata specie diuersa, quot erunt leges internæ notabiliter inter se diuersæ. Tunc autem, leges internæ erunt notabiliter diuersæ, cum habebunt motiua præcipiendi, vel prohibendi, notabiliter diuersa. Tunc verò, motiua erunt notabiliter diuersa, cum à Viris prudentibus, talia iudicabuntur. Non quod iudicium prudentum hanc diuersitatem notabilem efficiat, sed quia, cum ex rebus ipsis habere non possimus regulam certam; hæc tandem desumenda est ex iudicio prudentum, in eoque sistendum est. Sic Incestus, & Adulterium, specie differunt, quia incestus, est transgressio legis internæ dictantis; non esse accedendum ad non suam propter reuerentiam debitam sanguini. Adulterium verò, est transgressio alterius legis internæ dictantis; non esse accedendum ad non suam, quia aliena est: Quæ duo motiua, prudentum iudicio, notabiliter inter se differunt.

QVAESTIO LXV.

Per quid peccata, quæ exterius perficiuntur, inter se, numero distinguantur.

CASVS.

1 DVM in quadam Ecclesiâ, magna populi multitudo, ad Sacramentum Eucharistiæ recipiendum conflueret; Parochus, quamuis cum conscientia peccati mortalis, plurium Confessiones audiuit, eisque Eucharistiam ministrauit. Quæritur; Vnum ne, an plura peccata commiserit.

SVMMARIVM.

3 *Plurium Confessiones audire in statu peccati mortalis, videtur vnum numero peccatum.*

8. *Peccata alia sunt merè interno, alia etiam externa.*

Plu-

9 *Plurium Confessiones sic audire, sunt plura peccata.*
10 *Plures Confessiones, sunt plures actiones completæ, & inter se non vnibiles.*
11 *Sicut Percussio Petri, & percussio Pauli.*
12 *Diuersitas numerica peccatorũ sumitur ex diuersitate obiectorum, vel actionum externarum.*
13 *Confessiones nihil habent in quo vniri possint.*
14 *Non ordinantur ad aliquid aliud.*
15 *Sicut plura periuria ad confirmandum eandem falsitatem.*
16 *Voluntas omittendi officium, fertur in singulas horas tanquam in eius partes.*
17 *Tot sunt peccata, quot sunt actus externi consummati.*
18 *Peccatum non restituendi, est vnum, non plura.*
19 *Vsus rei alienæ, est peccatum diuersum ab eius acceptione.*
20 *Omnes actus præcedentes, vel subsequentes actum principalem sunt vnum solùm peccatum.*
21 *Etiamsi ex se, non sint indifferentes, sed mali.*

RATIONES DVBITANDI.

2 QVoniam in Confessione, non solùm peccatorum species, sed etiam numerus est explicandus; Ideo, sicut ostendimus, vnde eorum species desumatur, ita ostendendum est, vnde desumi debeat eorum numerus; Et quia hic, diuerso modo desumitur in peccatis externis, ac in internis; De externis prius, quærendum est; deinde, *Quæst. seq.* de Internis.

3 Videtur ergo Parochus vnum tantum peccatum commisisse. Ita *Azor. tom. 1. lib. 4. c. 4. in fine, Ioan Sanch. in selec. d. 6. num. 1. Nauar. in c. consideret; in princ. de pænit. d. 5. num. 48.*

4 Primò; Quia, cum confessiones illæ fuerint auditæ vna post aliam, videntur moraliter inter se continuari, & quasi vnum actum completum moraliter integrare; sicut, qui totâ nocte contra prohibitionem ludit, semel tantùm lusisse videtur; *ex Bartolo, & Nauar. de pœnit. c. cum consideret num. 46.* Ergo, sicut iste, censetur vnum tantùm peccatum committere, ita Parochus, confessiones audiendo.

5 Secundò; Quia, si quis ex voluntate occidendi inimicum, emat gladium, equum ascendat, inimicum sequatur, ac tandem occidat, quamuis interim voluntatem illum occidendi sæpius repetat, censetur tamen vnum tantum peccatum cõmittere, & satisfacit, confitendo occisionem. Ergo eodem modo, cum illarum Confessionum auditiones, processerint omnes ab eadem voluntate, censentur vnum solùm peccatum moraliter constituere.

6 Tertiò; Quia, qui successiuè plures contumelias, ac iniurias in aliquem profert, vocando illum adulterum, furem, periurum, &c. non committit tria peccata, licet

triplicem iniuriam diuersæ rationis proferat. Ergo neque Parochus, audiendo plures confessiones, plura peccata commisit; nonminus enim singulæ iniuriæ, sunt in se ipsis completæ, quàm singulæ confessiones.

7 Quartò; Quia, qui voluntatem habet occidendi vnam familiam per modum vnius, vnum solùm peccatum formaliter committit; alioqui, qui vellet homines infinitos occidere, malitias infinitas formaliter contraheret. Sed etiam Parochus, initio voluntatem habuit audiendi confessiones accedentium per modum vnius; Ergo vnum solùm peccatum commisit, quamuis virtualiter multiplex, sicut est virtualiter multiplex etiam voluntas totam familiam occidendi, quia vult formaliter plures occidere; nec satisfaceret, quis in confessione dicendo; se habuisse voluntatem homicidij; quia non est voluntas vnius homicidij, sed plurium; sicut non satisfaceret dicendo, se habuisse intentionem fornicandi, si intentionem habuisset fornicandi cum omnibus in eadem domo existentibus.

NOTABILE.

8 ADuertendum est; Dari aliqua peccata, quæ interius consummantur; vt odium, superbia, inuidia, hæresis, delectatio morosa &c. & aliqua, quæ exteriùs perficiuntur; vt iuramentum falsum, homicidium, furtum, fornicatio, &c. rursus inter ea, quæ exterius perficiuntur, aliqua ita habent suum terminum integrum, & completum, vt ab alio non dependeant in esse peccati, sed totam in suo genere malitiam completam habeant; vt fornicatio; alia verò, vel proprium terminum non habent ex se vltimò completum, sed vnibilem cum alio in ordine ad aliquod tertium; vt, si plura iuramenta adhibeantur ad vnicam falsitatem eodem tempore confirmandam; vel plures maledictiones, idem malum inimico imprecentur, vel plures percussiones, vnum vulnus constituant; vel ordinantur ad alium actum principalem, tanquam via, ac media ad finem; vt, cum quis animo furandi, scalam arripit, alijsque medijs vtitur ad furandum. Quoties actus, habent suum terminum vltimò completũ, & independentem ab alio in genere peccati, nec habent aliquod tertium, in quo vniri possint; toties ad multiplicationem actus, multiplicantur peccata; quia peccata numero distinguuntur per multiplicationem huiusmodi obiectorũ completorum. Cum verò actus, vniri possunt in aliquo tertio, vel ordinantur ad alium actum principalem, tanquam via ad terminum, vel media ad finem; peccata non multiplicantur ad multiplicationem actuum. Tum quia, ratione illius vnionis in aliquo tertio, datur fundamentum illos moraliter reputandi tanquam vnum; Tum quia, media videntur facere vnum cum fine; & quando vnum est propter aliud, non censetur nisi vnum, vt

vt docet *S. Thomas 1. p. quæst. 5. art. pen. ad vlt. arg.* hoc posito.

RESOLVTIO.

9 AD Casum respondetur; Parochum, tot peccata numero diuersa commisisse, quot confessiones audiuit. *Vasquez 1. 2. d. 98. c. 3. num. 9. Henriq. lib. 5. de Sacr. c. 5. num. 4. Molina tom. 4. d. 41. num. 4. Salas tract. 13. d. 5. s. 6. num. 65. Pilliuc. tr. 21. cap. 9. num. 331.* & alij apud istos.

10 Primò; Quia ad multiplicationem personarum multiplicantur etiam actiones, neque vna cum alia vniri potest ad faciendum vnum; neque enim auditio vnius confessionis, potest cum auditione alterius componere vnum, magis, quàm vna fornicatio, cum alia vnã fornicationem, vel vulneratio Titij, cum vulneratione Sempronij vnam vulnerationem; Nam quælibet ex istis actionibus, est omnino independens ab aliâ in esse peccati, sicut sunt ipsæ personæ, & totam malitiam in suo genere completam habet, non minus, quam fornicatio cum diuersis personis; Sicut ergo plures fornicationes, sunt plura peccata, ita plures administrationes confessionis, erunt plura peccata.

11 Secundò; Quia, si quis, percusso Petro, statim percutiat Paulum, aut prolata blasphemiâ in S. Petrũ, aliam statim conijciat in S. Paulum non vnum tantùm peccatum committit, sed duo. Ergo etiam, si Parochus, audita Titij cõfessione in statu peccati mortalis, audiat confessionem Sempronij, non vnum, sed duo peccata committet; non minus enim hi, tam physicè, quàm moraliter reputantur duo actus cõpletè distincti, quam illi.

12 Tertiò; Quia, sicut diuersitas numerica motuum desumitur ex diuersitate subiectorum, quæ mouentur, vt communiter docent Philosophi, ita diuersitas numerica peccatorum, desumenda videtur ex diuersitate obiectorum, vel personarum, circa quas diuersi actus successiuè versantur.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

13 AD rationes autem in contrarium respondetur; Ad primam; administrationes illas confessionis, nihil habere, in quo vniri possint, ac continuari, sicut nec habent plures fornicationes; ideoque integrare non posse moraliter, aut componere vnum actum, vel administrationem; sicut nec plures fornicationes vnam fornicationem; Qui autem, eodem impetu iræ, eadem conuicia, vel blasphemias, vel percussiones, pluries repetit, vnum tantùm peccatum committere videtur, quia prius peccatum videtur moraliter cum subsequentibus continuari, ita vt omnes illi actus, vnam rixam, vel pugnam integrent; sicut ludus totius noctis, vnum ludum integrare videtur. Neque dici potest, actiones illas vniri in voluntate finis; Tum quia, hac ratione, etiam plures fornicationes vniri possent.

Tum quia, administrationes illæ, non sunt ex se medium ad aliud.

16 Ad secundam Respondetur; Disparitatem esse maximam inter actiones ordinatas ad occisionem inimici, & inter confessionis administrationem, factam pluribus; nam illæ actiones, cum omnes ordinentur tanquam media ad occisionem, tanquam ad finem, & actum principalem; censentur facere vnum cum illa; vnde, explicato actu principali, censentur omnes sufficienter explicatæ; at auditiones confessionum, non ordinantur vna ad aliam, sed quælibet est omnino independens ab alia, & in se est adæquatè completa. Si tamen occisio, siue actus principalis non sequeretur, tunc teneretur, qui illa media adhibuit, ad ea confitenda, quia tunc essent plura peccata, eo quod tunc non haberent in quo vnirentur.

15 Ad tertiam; Iam ex supradictis patet responsio; periuria enim illa, vniuntur, quia fiunt ad confirmandam eandem falsitatem; & iniuriæ, vnam rixam constituunt; hoc autem non contingit in administratione confessionis, facta pluribus.

16 Ad quartam Respondetur; Voluntatem internam occidendi integram familiam per modum vnius posse dici vnum numero peccatum, sicut voluntas comburendi domum, vel voluntas omittendi officium; quia omnes ex illà familià, accipiuntur per modum vnius, sicut omnia cubicula accipiuntur, quatenus constituunt vnam domum, & omnes horæ canonicæ, quatenus componunt vnum officium diuinũ; At occisio successiua singulorum nunquam dici poterit vnum peccatum, sed tot, quot erunt personæ occisæ. Similiter ergo, quamuis concederetur, voluntatem internam audiendi confessiones omniũ, fuisse vnum solùm numero peccatum internum; adhuc tamen non sequeretur, quod actualis auditio confessionis singulorum, non esset multiplex peccatum pro multiplicitate personarum, quarum confessio audiretur. Dixi, pro multiplicitate personarum; quia, si idem sæpius, sine notabili morà inter vnam confessionem, & aliam, ad confessionem accederet, tunc censeri posset moraliter vna confessio, sicut cum quis eundem, pluries percutit sine interruptione, censetur semel solùm moraliter illum percutere; tunc enim, non daretur, neque diuersitas obiecti, neque moralis temporis interruptio. Ex his autem solùm capitibus, desumitur numerica peccatorum diuersitas.

COROLLARIA.

17 COlligitur ex dictis primò; Tot esse peccata numero diuersa, quot sunt actus externi consummati, vnus post alterum, quia post consummatum primum actum; qui sequitur, est omnino alius, & diuersus, & sua turpitudine per se malus, ac vitiosus. Quando verò actus externus, vnus est & cõtinuus, semper peccatum est vnum nume-

ro;

ro, quamuis internæ voluntates multiplicentur; licet enim voluntas formalis cesset, ac interrumpatur; virtualis tamen semper continuatur, sicque omnes illi actus interni, censentur esse vnus moraliter. *Suarez de pœn.d.23. sec.5. num.*20.

18 Secundò; Peccatum externum non restituendi, etiam si duret per annum, esse vnum numero peccatum, quamuis actus interni multiplicentur, quia semper continuatur in illà exteriori omissione debitæ restitutionis. Dummodo tamen non interrumpatur; hoc enim necessarium est in quocumque peccato; interrumpitur autem, vel per propositum restituendi, vel si fiat impotens ad restituendum. Quia in his casibus, retentio illa, exterius desinit esse verè, & formaliter in se peccatum, cum desinat esse voluntaria; vnde iterum incipit deinde noua, ac diuersa retentio, sicque nouum, ac diuersum peccatum. *Vasquez tom.4. in tertiam par. quæst. 91. art.1. dub.5. num.*21.

19 Tertiò; Licet in rebus, quæ vsu consumuntur; vt sunt panis, vinum, pecunia &c. Vsus rei alienę, non sit nouum peccatum distinctum, à peccato iniustæ acceptionis; quia earum vsus non est æstimabilis pretio distincto à pretio ipsius rei; vsus enim panis non habet pretium distinctum à pretio ipsius panis. In rebus tamen, quæ vsu non consumuntur; vt sunt equus, domus, vestis &c. Vsum rei furto ablatæ, esse nouum peccatum numero saltem distinctum ab ipso peccato furti, & in Confessione explicandum. Quia earum vsus, est æstimabilis pretio distincto à pretio ipsius rei; pro vsu enim equi, vel vestis, aut domus, recipi licitè potest pretium. Ergo sicut Depositarius si contra Deponentis voluntatem vtatur re depositâ, peccat; ita qui vtitur re furto ablatâ, peccat nouo peccato distincto à peccato iniustæ acceptionis, & in confessione explicando. *Nauar. cap. 17. summ. num.*54.

20 Quarto; Quando actus, qui peccatum consummatum præcedunt, vel subsequuntur, sunt actus ex se indifferentes; vt, cum quis, ex intentione occidendi inimicum, surgit è lecto, parat ensem, domo egreditur, & alias actiones exercet, donec illum interficiat; omnes esse vnum tantùm peccatum, quia tota illa series actionum, fit ex vi vnius voluntatis occidendi, in quà est vna tantùm malitia homicidij. Ergo tota illa, est vnum peccatum; Vnde satis est dicere; vel; *occidi hominem*; si secutum est homicidium; vel, si secutum non est; *habui voluntatem occidendi*.

21 Quintò; Quando actus, qui præcedunt, vel comitantur actum externum consummatum, sunt per se mali; vt sunt in peccato fornicationis, oscula, tactus, amplexus, & similia; esse etiam omnes moraliter vnum tantùm peccatum; quia, cum omnes tactus impudici, præscindendo à copulà, sint eiusdem rationis, ac speciei, siue sint oscula, siue amplexus &c. sicut omnes con-

contumeliæ sunt eiusdem speciei; sequitur, quod, sicut non statim, ac iniuriæ multiplicantur physicè, censeantur etiam multiplicari moraliter; sed, cum quis vno impetu iræ, ter aut quater vocat alium latronem, censeatur vna numero contumelia; Ita non statim, ac quis alium impudicè osculatur, amplectitur, vel tangit &c. censeatur plura moraliter, peccata committere, sed vnum solùm, quod explicabitur in confessione sufficienter dicendo; *semel impudicè tetigi*: ratio enim tactus impudici, necessariò includitur in copulâ fornicariâ, quæ haberi non potest sine tactu. Ergo eo ipso, quod quis explicat copulam, explicat etiam necessariò, se tactum impudicum habuisse. Cum ergo multitudo tactuum impudicorum, non sit necessariò declaranda, quia moraliter censetur vnus numero tactus; neque oscula confitenda sint sub nomine osculi, sed sufficiat sub nomine tactus impudici; sequitur, explicatâ fornicatione, omnia sufficienter remanere explicata, siue copulam antecedant, siue subsequantur. *Fagundez de praec. Eccl. lib. 3. c. 4. num. 14.*

QVAESTIO LXVI.

Per quid, peccata merè interna distinguantur inter se, numero.

CASVS.

1 TITIVS proposuerat, ad domum meretricis accedere, ad fornicandum; dum autem esset in via, ob negotium quoddam, quod absoluere voluit, ad alia distractus, propositum aliquoties interrupit, & postea renouauit, donec tandem accessit, & fornicatus est. Quæritur; an plura illa proposita, fuerint plura numero peccata, an vnum.

SVM-

SVMMARIVM.

2 *Quot modis voluntas ab actu interno possit cessare.*
3 *Plura fornicandi proposita, videntur fuisse plura peccata.*
6 *Quæ diuersitas sit inter peccata interna voluntatis.*
7 *Voluntas inefficax, per quid differat ab efficaci.*
8 *Quomodo vtraque censeatur moraliter perseuerare.*
9 *Plura illa proposita, sunt vnum numero peccatum.*
10 *Omnia, sunt moralis continuatio primi.*
11 *Primũ censetur moraliter perseuerare, quandiu non retractatur.*
12 *Hanc pluralitatem, nec pœnitentes confitentur, nec Confessarij quærunt.*
13 *Non est confitendus numerus vulnerum, quibus alius occisus est.*
14 *Quæ diuersitas inter actus efficaces, & inefficaces.*
15 *An efficax, longo tempore durare possit.*
16 *Plures actus inefficaces, cur non possint vniri.*
17 *Actus inefficaces, multiplicantur per solam cessationem, ac interruptionem.*
18 *Efficaces per solam retractationem.*
19 *Quamuis non sequatur actus externus, pluralitas actuum internorum efficacium, confitenda non est.*
20 *Quando actus efficax retractatur, & postea repetitur; secundus, est nouum peccatum in Confessione explicandum.*

RATIONES DVBITANDI.

2 Sicut certum est, Voluntatem, quandiu in eodem actu interno peccaminoso perseuerat, vnum tantum peccatum committere; ita certum videtur, quando cessat ab eo actu, & post aliquod tempus, per nouum, ac distinctum liberi arbitrij exercitium, alium similem actum producit, aliud etiam peccatum à primo saltem physicè numero distinctum, committere. Quia tamen, voluntas diuerso modo cessare potest à primo actu, & post aliquod tempus, alium similem producere; aliquando enim cessare potest voluntariè; vt cum illum, vel formaliter, vel virtualiter retractat; aliquando verò naturaliter; vt, cum illum, vel per somnum, vel per comestionem, vel per distractionem ad aliud, interrumpit. Ideo quæri solet, quæ interruptio, siue quæ cessatio requiratur, vt secundus actus sit peccatum, non solùm physicè, sed etiã moraliter numero distinctum à primo. Plura enim Titij proposita, moraliter plura numero peccata fuisse videntur. Ita *Suar. tom.* 4. *in* 3. *p. d.* 22. *s.* 5. *num.* 17. *Vasq.* 1. 2. *d.* 75. *c.* 2. *Bonac. d.* 2. *de pecc. quæst.* 4 *p.* 2. *num.* 9. *Filliuc. to.* 2. *tract.* 21. *c.* 8. *num.* 313. qui tamen *num.* 318. ait in ordine ad confessionem non multiplicari numero

mero, nisi interruptio sit moralis, & voluntaria.

3 Primò; Quia alioqui sequeretur, quod, si quis pluries proponeret fornicari, & postea non fornicaretur, sufficeret dicere in confessione, semel habui voluntatem efficacem fornicandi, nec explicare teneretur numerum actuum internorum voluntatis, quibus peccare statuerat; omnes enim illi actus, censerentur vnus actus moraliter continuatus. Consequens autem est absurdum; si quis enim pluries voluntate inefficaci, sibi complaceat in fornicatione, numerum actuum internorum explicare tenetur; Ergo multo magis tenebitur eumdem numerum explicare, quando voluntates, fuerunt efficaces.

4 Secundò; Quia, si quis haberet voluntatem efficacem fornicandi, & postea ab illà cessaret, & post mensem eamdem voluntatem repeteret, certè in isto casu, nouum peccatum committeret numero distinctum à priore, & in confessione explicandum. Ergo, multiplicatis actibus internis, multiplicantur numero peccata.

5 Tertiò; Quia, si quis eliciat actum odij erga proximum, & postea ab eo cesset, & illum repetat, censetur nouum peccatum committere, in confessione explicandum. Ergo à fortiori, si quis efficaciter proponat fornicari, & postea ab eo proposito, per aliquam distractionem, vel somnum cesset, & iterum deinde illud repetat, committet nouum peccatum, in confessione explicandum.

NOTABILIA.

6 Aduertendum est primò; Peccata, quæ interius à voluntate committuntur, esse in triplici differentia; Quædam enim sunt; quæ actum externum nullo modo respiciunt, neque tanquam effectum per ipsos ponendum, in quo consummentur; neque tanquam obiectum, à quo sumant suam malitiam, & specificentur, vt est odiũ Dei, vel proximi; superbia; inuidia &c. Alia sunt, quæ, licet non ordinentur ad ponendum actum externum, ab eo tamen specificantur, & sumunt suam malitiam; vt delectatio morosa; vel simplex complacentia; vel desiderium inefficax alicuius peccati, siue actus externi; v. g. fornicationis, aut homicidij. Alia denique sunt, quæ, non solùm respiciunt actum externum vt obiectum, sed etiam vt effectum per ipsos ponendum, ac executioni mandandum; vt est intentio, siue propositum efficax fornicationis, vel homicidij. Hi enim actus, ordinantur ad ponendum actum externum, suntque illius causa.

7 Aduertendum est secundò; Voluntatem efficacem, ab inefficaci distingui, quia efficax, si non retractetur, mouet necessariò ad ponenda media ad actum externum consequendum; illum enim respicit, vt executioni mandandum; inefficax verò, non mouet ad ponen-

nenda media; quia non reſpicit actum externum, vt executioni mandandum. Dupliciter autem retractari poteſt actus efficax; Primò per actum contrarium, vt ſi quis, poſtquam efficaciter propoſuit inimicum occidere, mutatà voluntate, ſtatuat non occidere. Secundò, non ponendo media neceſſaria; eo enim ipſo, quod infirmus, oblatam medicinam neceſſariam ad ſanitatem conſequendam, recuſat, conuincitur, nolle amplius efficaciter ſanitatem, & priorem voluntatem retractare in actu exercito.

8 Aduertendum eſt tertiò; Voluntatem efficacem, ex eo quod ſit cauſa actus externi, cenſeri moraliter perſeuerare, quandiu non retractatur, vel formaliter per actum retractationis, vel virtualiter, & in actu exercito per aliquem alium actum, qui impediat eius cauſalitatem, & efficaciam: ex eo enim, quod eſt cauſa actus externi, cenſetur moraliter manere, quandiu eſt aliquo modo vtilis ad illum ponendum. Semper autem eſt vtilis, quandiu eius efficacia non impeditur; vnde cum quis hodie habet intentionem applicandi Sacrificium craſtinum pro defunctis, voluntas applicatiua ſacrificij, cenſebitur cras moraliter perſeuerare per hoc quod retractata non fuerit, quia per hoc, erit cauſa ſufficiens, & efficax applicationis Sacrificij. Ex eo autem, quod perſeueret moraliter, donec aliquo modo retractetur, fit, vt non interrumpatur moraliter, niſi per aliquam retractationem, ſiue formalem, ſiue virtualem, & æquiualentem; Sicut enim actus inefficax, non interrumpitur, niſi per id, quod ceſſare facit eius exiſtentiam; ita actus efficax non interrumpitur, niſi per id, quod ceſſare facit eius cauſalitatem, & efficaciam, eumque reddit inutilem ad ponendum ſuo modo actum externum: Hoc autem eſt, ſola retractatio vel formalis, vel virtualis. His poſitis.

RESOLVTIO.

9 AD Caſum reſpondetur; Plura illa propoſita à Titio repetita, vnum ſolùm numero peccatum fuiſſe, & non multa. *Salas 1.2. qu.73. tr.13. d.58. Nauarr. c.6. ſumm. n. 16. Rebell. de oblig. iuſt. p.1. lib.2. quæſt.17. num.9. Caiet. tom.1. opuſc. tr.31. reſp.15. d.2. P. Nauar. lib.4. de reſt. c.4. num.10.* vbi ait oppoſitam opinionem eſſe pœnitentibus ſcrupoloſiſſimam, & Confeſſarijs moleſtiſſimam. *Philiarc. p. 2. lib. 2. c.21. Granado controu.6. tract. 2. d. 5. num.5. Ledeſma p. 2. ſum. tr. 9. c.4. Concl.14. diffic.1. Rodriguez p.1. ſum. c.52. num.7. Garzia to.1. de benef. p. 3. c.2. num.137. Aragon. 2.2. quæſt.62. art.8. ad.2.*

10 Primò; Quia, ſi quis efficaciter proponat, inimicum occidere, & deinde, per aliquantulum temporis ſpatium, ad alia ſe diuertat, ita vt homicidij non recordetur, ſicque propoſitum phyſicè interrumpat, & poſtea idem propoſitum repetat; hic ſecundus actus non erit

erit peccatum numero distinctum moraliter à primo, sed erit vnum numero peccatum cum illo continuatum, & moraliter non interruptum; cum enim voluntas secundum actum repetit, solùm facit, vt primus actus, qui adhuc implicitè, ac virtualiter durabat, eo quod nullo modo fuerit retractatus, efficiatur explicitus, ac formalis; vnde mutatur solùm secundùm accidentalia, manens moraliter idem secundùm substantiam indiuidualé, vt docet *Salas* 1.2.q. 73.tr.13.d.5.ſ.8.n.85. Ergo idem dici potest de proposito fornicandi in Titio. illud autem, vnde sumi potest hæc vnitas numerica, siue continuatio moralis istorum actuum, est ipse actus externus, quem omnes interni respiciunt, vt in eo perfectè consummentur.

11 Secundò; Quia, quandiu prior voluntas, per contrariam voluntatem non retractatur, & interrumpitur, censetur moraliter perseuerare. Ergo, quamuis eamdem voluntatem, quis sæpe repetat, si eam per retractationem non interrumpit, semper moraliter cēsetur eamdem voluntatem habere, idemque numero peccatum committere; Sicut enim ad distinctionem specificam peccatorum non sufficit distinctio physica, sed requiritur moralis; ita ad distinctionem numericam, non sufficit distinctio physica, sed requiritur moralis. Cum ergo Titius, supponatur primum propositum fornicandi nunquam retractasse; consequenter per repetitionem alterius similis propositi, nouum peccatum non commisit, sed eamdem voluntatem semper moraliter habuit; ideoque idem numero peccatum commisit.

12 Tertiò; Quia hanc repetitionem actuum voluntatis efficacis, neque pœnitentes confiteri solent, nec Confessarij interrogare, quamuis regulariter, antequā consummetur peccatū externū, præcedere soleat eius internum propositum, quod formaliter continuari non solet, vsque ad consummationem, sed sæpius interrumpi per distractionem ad alia, & deinde repeti, dum peccatum consummatur. Ergo signum est, non esse plura peccata, sed vnum; si enim essent plura, non daretur hæc praxis in tota Ecclesia. Ita *Nauar.c.6.summ. num.* 17. cuius praxis ea videtur esse ratio; quia, explicato actu externo, sufficienter explicatur voluntas efficax illum ponendi, à quà processit; Quod autem hæc voluntas, fuerit physicè multiplex, est omnino per accidens, satis enim est, quod sit vna moraliter.

16 Quartò; Quia in Confessione, non est necessariò explicandus numerus vulnerum, quæ quis inimico inflixit, dum eum occidit, quāuis vulnera illa fuerint physicè discontinuata, sed sufficit, si ille confiteatur peccatum homicidij. Et hoc non alia de causà, nisi quia, vel omnia illa vulnera ordinabantur ad consummationem vnius homicidij; vel explicato homicidio, remanet explicata vulneratio; quod verò plura, vel pauciora vul-

vulnera præcesserint, se habet solùm materialiter; vnde non multiplicat numero peccatum. Ergo similiter necessè non erit explicare multitudinem actuum, quibus Titius ante fornicationem fornicari proposuit, sed sufficiet explicare peccatum consumatum; Tum quia, omnes illi actus, erant ordinati tanquam media ad eandem numero fornicationem consũmandam. Tum quia, explicatâ fornicatione, manet etiam explicata voluntas fornicandi, quæ in eâ includitur. Quod verò plures actus præcesserint, materialiter se habet, ideoque non propterea peccata numero multiplicantur; vt dictum est de osculis, ac tactibus, fornicationem antecedentibus.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

14 Neque obstant rationes in contrarium; Ad primã enim Respondetur; Negando minorem Disparitas autem inter actus efficaces, & inefficaces, est; quia inefficaces consumantur interius, ideoque continuari non possunt cũ subsequentibus, cum non habeant in quo vniantur, & continuentur; sed omnes faciunt vnam quantitatem, non solùm physice, sed etiam moraliter discretam; At verò, actus efficaces, cum ex se, tendant ad actum externum, in quo consummantur, censentur facere vnam quantitatem moraliter continuam, ita vt secundus actus sit moralis continuatio primi, cum in eodem actu externo, omnes vniantur.

15 Ad secundam Respondetur; Negando consequentiam; si enim primus actus fuit efficax, mouere debuit ad ponenda media, ad ipsũ actum externum obtinendum necessaria; Ergo, si quis hæc media, ponere non curat, cum facilè possit, iam censetur, in actu exercito, primum actum efficacem retractare; Vnde, si postea eundem actum repetat, dicetur nouum peccatum committere: At, in sola actuum replicatione, præ ertim, vbi inter vnum, & alium actum, non intercidit mora notabilis, non datur vlla retractatio, ideoque prior censetur moraliter perseuerare; sicut enim, si duo matrimonium contrahant, & alter contrahentium interius non consentiat, vt postea validetur matrimonium, (quod fuit nullum ob defectum consensus alterius,) non requiritur, vt ille, qui consensum priùs præbuit, illum renouet; sed sufficit, vt ille, qui non consenserat, consensum præbeat, quia ille prior consensus, eo ipso, quod non fuit retractatus, censetur virtualiter, siue moraliter durare. Ita similiter, quamdiu prior voluntas efficax fornicandi, per actum contratium non retractatur, censetur moraliter durare, ac perseuerare, & consequenter, si iterum repetatur, non censetur moraliter noua voluntas, sed continuatio prioris. *Sanch. l. 2. matr. d. 32. n. 9.*

16 Ad tertiam Respondetur; rationem disparitatis esse euidentem; nam plures actus inefficaces, dici non possunt vnum peccatũ numero, vni-

vnitate numericà extrinseca, quæ est per continuationem, quia nihil assignari potest, à quo sumatur hæc continuatio; cum enim interius consummentur, nec aliquem actum externum respiciant, ad quẽ tendant, vt in eo consummentur, nihil habent, in quo continuentur, ac vniantur; vnde necessariò debent esse plura peccata numero distincta, etiam in ratione morali, & habent malitias morales distinctas, & per vsum libertatis distinctum committuntur. At verò, actus omnes efficaces interni, cum respiciant eundem actum externum, vt in eo consummentur, accipiunt vnitatem numericam, & moralem continuationem, per ordinem ad illum.

COROLLARIA.

17 Colligitur ex dictis primò; Actus inefficaces, multiplicari numero per solam cessationem, siue interruptionem moralem, siue fiat per somnum, siue per distractionem, siue quocumque alio modo; Cum enim non possint esse vnum, nisi per continuationem, & nihil detur extrinsecum, in quo, vel ratione cuius continentur, eo quod ordinem non dicant ad vllũ actum externum; sequitur, non posse esse vnum peccatum, sed debere esse plura, in confessione, meliori modo, quo fieri poterit, explicanda; sæpe enim, horum peccatorum numerus cognosci nõ potest; Tunc autem, sufficit temporis diuturnitatem, in tali interno consensu declarare; ea enim declaratà, censetur sufficienter declarata multitudo ipsorum actuum internorum, quantum humano modo declarari potest.

18 Secundò; Actus efficaces, multiplicari numero per solam retractationem, vel formalem, vel æquiualentem, vt dictum est; eo enim ipso, quod non retractantur, moraliter perseuerant; eo modo, quo voluntas suscipiendi baptismum in adulto, dicitur moraliter manere per hoc, quod illam semel habuerit, & postea non retractauerit. Hinc autem fit, vt quamuis pluries repetantur, non censeantur tamen moraliter noua voluntas, sed continuatio prioris, quia cum omnes ordinentur ad ponendum eundem actum externum, videntur quasi succedere in locum primi, & eius vices supplere in ordine ad eundem actum ponendum. Neque hinc sequitur, quod si quis renouet voluntatem occidendi inimicum, etiam post multos annos, adhuc sit moraliter idem numero peccatum, nec teneatur illam multiplicationem voluntatũ in confessione aperire; vt infert *Suar. loco cit. nu. 9.* Nam si prior actus, fuit efficax, mouere debuit ad ponenda media ad occisionem necessaria; Ergo dari non potuit longa temporis interpositio; alioquin ipsa negligentia in medijs ponendis; iam censeretur in actu exercito, retractatio prioris actus efficacis. Si tamen daretur casus, in quo prior actus, nullo modo fuisset retractatus; vt, si quis proposuis-

posuisset, post mensem, occidere inimicum, & nunquam hunc actum retractasset, & in fine mensis illum occideret; in hoc casu, noua ista voluntas, censeretur moraliter prioris continuatio, nec esset nouum peccatum in confessione aperiendum; præsertim, si quando voluntatem occidendi renouauit, habuisset memoriam propositi præcedentis; in hoc enim casu, prius propositum, per sui memoriam directè determinaret ad nouam voluntatem occidendi, & indirectè ad ipsam occisionem.

19 Tertiò; Si quis pluries efficaciter proponat committere; v.g. fornicationem, & postea non committat, non teneri in confessione explicare numerum actuum internorum, quibus statuit fornicari, sed satisfacere dicendo, *habui voluntatem efficacē fornicandi*. Omnes enim illi actus interni, censētur moraliter vnus numero actus cōtinuatus per ordinem ad vnam fornicationem, quam respiciunt tanquam effectum; Quod verò fornicatio, de facto, non sit secuta, est mere per accidens. Quod si, secuta sit fornicatio, tunc satis erit dicere; *fornicatus sum*; nam eo ipso explicatur voluntas fornicandi, quæ in ipsà fornicatione includitur.

20 Quartò; Quando actus efficax voluntatis retractatur per actum contrarium, & postea idem repetitur, committi nouum peccatum distinctum numero à priori. Quia primus iam moraliter interrumpitur. Quia tamen, non ita ordinariè accidit, vt homo, postquam efficaciter proposuit peccatum aliquod committere, & deinde propositum retractauit, iterum statim redeat ad pristinam voluntatem, ideo quando accidit, communiter aduertitur, sicque explicari facile potest in confessione. At quod homo, antequam peccatum externum committat, pluries proponat illud committere; hoc fere semper euenire solet; impossibile enim moraliter est, vt primum propositum semper duret, vsque ad peccati consummationem, & ob aliquam mentis distractionem physicè sæpius nō interrumpatur. Hinc ergo fit, vt physica hæc interruptio, non aduertatur, nec explicari debeat in confessione.

QVAESTIO LXVII.

An vnus actus physicus, plures numero malitias continere possit.

CASVS.

1 TITIVS, cum vigesimum primum annum iam expleuisset, intitio quadragesimæ statuit, totam quadragesimam non ieiunare. Quæritur; Vnum ne, an plura peccata commiserit.

SVMMARIVM.

2 *Voluntas totâ quadragesima non ieiunandi, videtur vnicum peccatum.*
6 *Quidam actus externi, sunt obiectum integrum actus interni; quidam vero, solum partiale.*
7 *Actus interni qui externos non respiciunt, malitiam sumunt ex solo motiuo.*
8 *Quando actus externi, non sunt integrum obiectum actus interni, in illum distinctam malitiam non refundunt.*
9 *Voluntas non ieiunandi, tot numero peccata continet, quot in quadragesima sunt dies.*
10 *In eodem actu reperiri possunt plures malitiæ numero distinctæ.*
11 *Copula coniugati cum coniugata, est duplex adulterium.*
12 *Singuli quadragesimæ dies propriam deformitatem refundunt in voluntatem non ieiunandi.*
13 *Et in Confessione, singuli sunt explicandi.*
14 *Non quia sint circumstantiæ aggrauantes.*
15 *Neque, quia constituant actum in indiuiduo.*
16 *Sed, quia sunt plura numero peccata.*
17 *Etiam idem actus bonus plures bonitates continere potest.*
18 *Actus charitatis, cur vnicam bonitatem contineat.*
19 *Voluntas occidendi plures, est peccatum multiplex.*
20 *Sicut & etiam, voluntas integram familiam occidendi.*
21 *Et eadem Dei, ac Sanctorum maledictio.*
22 *Et idem verbum, plurium honorem, vel famam lædens.*
23 *Plures actus physici, vnam nu-*

numero malitiam continere possunt.

RATIONES DVBITANDI.

2 CErtum est, eundem actum physicum, continere posse plures malitias specie diuersas; Si quis enim furetur ad fornicandum; furtum illud, habebit simul malitiam furti, & fornicationis; & si furetur in loco sacro, erit simul iniustitia, ac sacrilegium. Quæritur igitur, an eodem modo vnus, & idem actus physicus, continere possit plures malitias solo numero distinctas, & in confessione explicandas. Multi enim volunt, Titium, per illud propositum, vnum tantum numero peccatum committisse. Ita *Suarez tom.4. in 3. par. disp.22. sect.5. nu.33. Filliucius tract.27. c.5. nu.87. & tr.21.c.8. nu.320.* qui tamen, secus dicit de actu externo, *c.9. n.331. Layman lib.1. tract 3. c.3. num.2. Bon. ec. d. de pecc. qu.4. par.1. Duard. in Bullam Cœnæ lib.3. §.3 qu.2. n.3.*

3 Primò; quia, si quis vno actu voluntatis tres homines occidere velit, actus ille non continet tres malitias numero distinctas, sed vnam tantùm, causatam ab omnibus illis tribus homicidijs, concurrentibus per modum vnius obiecti, & illum actum specificantibus. Ergo similiter, Titius, nolendo totam quadragesimam ieiunare, vnum tantùm peccatum commisit; tota enim quadragesima illi fuit obiecta per modum vnius obiecti, nec voluntas distincte in singulos quadragesimæ dies lata est.

4 Secundo; Quia bona voluntas dandi eleemosynam tribus pauperibus, non habet plures bonitates, sed vnam indiuisibilem; Ergo etiam voluntas totam quadragesimam non ieiunandi, plures malitias non habebit; sed vnam indiuisibilem; contrariorum enim eadem est ratio.

5 Tertio; Quia, si quis, vno actu indiuisibili charitatis, amet quinque proximos, ille actus vnam indiuisibilem bonitatem habebit; talis enim bonitas, erit differentia distinctiua illius actus à quolibet alio; differentia autem, est omnino indiuisibilis, respiciens illos quinque homines per modum vnius obiecti adæquati; ideoque vnica relatione transcendentali. Ergo similiter, odium eorumdem hominum, vnicam malitiam habebit. Idemque dicendum erit, etiam de voluntate efficaci illos occidendi, præsertim, si quis eos, vnico ictu, occidere vellet.

NOTABILIA.

6 ADuertendũ est primò, posita diuisione actuum internorũ, in eos, qui nullum respiciunt actum externum, tamquam obiectum, ac specificatiuum, & in eos, qui illum respiciunt, de qua *Quæst. præced. nu.6.* aliquos actus externos, ita esse per se obiecta integra, ac completa actus interni, vt vnus non sit pars alterius, nec ab alio dependeat; vt, cum quis tres ho-

mines vult efficaciter occidere, vel de tribus fornicationibus delectatur; singulæ enim occisiones, & fornicationes, sunt per se obiecta integra, completa, & sufficientia ad actum terminandum, eique suam malitiam communicandam; aliquos vero terminare actũ internum, non vt obiecta integra, sed, vt partes obiecti; singulæ enim horæ canonicæ, ita terminant voluntatem omittendi officium diuinum, vt se habeant, tamquam partes integrantes officium, quod est obiectum adæquatum illius voluntatis; vel cum quis vult domum comburere, voluntas illa terminatur ad singula cubicula, solum tamquam ad partes integrantes domum, quæ est obiectum adæquatum illius actus; Aliquos denique dicere inter se ordinem, non partis ad partem, sed medij ad finem; vt, cum quis surgit è lecto, arripit arma, & adhibet alia ad occidendum inimicum; & hi etiam, simul cum actu principali, constituunt vnum obiectum integrum actus interni; ita, vt singuli sint partes obiecti, non obiectum; eadem enim voluntas, quæ fertur efficaciter in finem, fertur etiam necessariò in media, tamquam in vnicum obiectum suum adæquatum.

7 Aduertendum est secundo actus internos, qui nullum dicunt ordinem ad actum externum, nec ab eo specificantur, tanquam à suo obiecto, vnicam tantùm continere malitiam, quamuis ferantur in plura obiecta materialia, quia in omnia feruntur sub vno, eodemque motiuo, à quo solo specificantur, & sumunt suam malitiam. Cum ergo, hoc, vnum sit, non mirum, si etiam malitia sit tantum vna; Atque ita, vnicam malitiam continet, odium quinque proximorum, quia in omnes fertur sub vnico motiuo, à quo solo specificatur, & sumit suam malitiam. At vero actus interni, qui dicunt ordinem ad actum externum, tamquam ad suum obiectum, ab eoque specificantur; tot necessariò continent malitias, quot sunt ipsi actus externi, quos respiciunt, si isti in ratione obiecti, sint obiecta per se integra, ac completa; cum enim ab eis specificentur, illos respicere non possunt solum, tamquam obiecta materialia, sed respicere debent, tamquam obiecta formalia. Atque, ita voluntas efficax tres homines occidendi, cum feratur in tres occisiones, tamquam in tria obiecta per se integra, ac completa, & ab inuicem independentia; tres malitias continet, sicut occisio ipsa trium hominum, tres continet malitias, & est triplex homicidium.

8 Aduertendum est tertio; quando actus externi, tamquam partes, aliquod obiectum integrum, ac totale constituunt, tunc non censeri obiecta, numero diuersa, & consequenter, nec refundere posse distinctionem numericam in ipsa peccata interna. Hinc fit, vt, si quis vellet, omnes certæ alicuius bibliothecæ libros, surripere; aut magnum aliquem aureorum cumulum furari; aut totum aliquem gre-

gre-

gregem ouium ; vnum tantùm peccatum numero committeret; quia oues, vnum gregem; plures libri, vnam bibliothecam; & plures aurei, vnum cumulum efficiunt; & qui habet animum furandi, non intendit committere, nisi vnum furtum, & vnam iniustitiam; eo tamen grauiùs erit peccatum, quo materia peccati, maior erit. Si tamen libri, vel oues, essent diuersorum Dominorum, ita vt, vna pars esset vnius, & altera alterius, censenda essent duo numero furta, explicanda in Confessione, etiam si quis, vnico actu, ea furaretur; quia essent duæ iniustitiæ; duorum enim Dominorum ius læderetur. His positis.

RESOLVTIO.

9 AD Casum Respondetur; Titium, tot peccata commisisse, quot sunt dies quadragesimæ, in quibus ieiunatur *Sanchez lib. 9. matr. d. 15. n. 6. Vasq. 1. 2. d. 75. c. 2. nu. 10. & to. 4. in 3. par. q. 91. ar. 1. d. 4. Azor. to. 1 lib. 4. c. 4. q. 5. Salas 1. 2. qu. 72. tract. 13. dist. 3. sect. 2. num. 19. Coninch. de Sacr. pœn. disp. 7. d. 1. Tanner. 2. 2. d. 4. qu. 2. d. 4. nu. 55. Clauis reg. lib. 2. c. 5. nu. 14. Rodrig. qu. 1. Summ. c. 195. num. 4. Diana de circumst: aggrau. resol. 29.* & alij apud istos.

10 Primò; Quia in eodem actu physico, reperiri possunt plures malitiæ morales specie inter se distinctæ; si quis enim habens votum castitatis, cognosceret coniugatam, eadem copula, esset, & fornicatio, & adulterium, & sacrilegium. Ergo à fortiori, reperiri poterunt etiam plures malitiæ morales numero distinctæ; distinctio enim numerica, minor est, quam specifica.

11 Secundò; Quia coniugatus, qui alterius vxorem cognoscit, eàdem copulà, duplicem malitiam iniustitiæ committit, vnam contra propriam vxorem, alteram contra virum illius, cum qua copulam habet. Secundo, Religiosus, qui rem habet cum fœmina Votum castitatis habente, duo committit sacrilegia moraliter distincta. Tertio, Qui, vno ictu bombardæ, tres homines occidit, tria homicidia numero distincta committit. Quarto, Qui aliquem inducit ad alium occidendum, duo peccata committit, alterum respectu illius, quem vult occidi, alterum respectu illius, quem inducit. Ergo etiam, qui non vult quadragesimam ieiunare, tot peccata committet, quot in quadragesimà sunt dies ieiunij; non minus enim, hæc voluntas, est multiplex violatio ieiunij, quam copula coniugati cum coniugata, sit duplex adulterium.

12 Tertiò; Quia illa voluntas non ieiunandi, dicit ordinem ad plures dies, quorum vnusquisque per se, & independenter ab alio, in illam refundit propriam deformitatem, & contrarietatem cum rectà ratione; non minus, quam copula Coniugati cum Coniugatà, dicat ordinem ad alios duos Coniuges, quorum singuli, in illam refundunt propriam malitiam iniustitiæ.

Er-

Ergo voluntas illa tot habet malitias numero distinctas, quot in Quadragesimâ sunt dies; hac enim regulâ vtitur *S. Thom.* 1.2. *qu.* 18. *art.* 11. ad discernendum, quando circunstantia, addat nouam malitiam; quando scilicet, est talis, vt sit ex se sufficiens ad refundendam malitiam independenter ab alia.

13 Quartò; Quia, si quis vno actu, velit tres homines interficere, vel vno ictu illos interficiat, tenetur numerum hominum in confessione explicare; similiter coniugatus, qui cũ vxore alterius, rem habuit, tenetur explicare, & se esse coniugatum, & cum coniugata rem habuisse. Huius autem obligationis alia ratio assignari non potest, nisi quia in eodem actu physico, sunt plures malitiæ morales numero distinctæ, & consequenter plura numero peccata; Et *ex Tridentino sess.* 14. *can.* 7. In confessione explicanda sunt peccata, non solùm, quoad species, sed etiam quoad numerum: Cur enim coniugatus explicare tenetur, & se esse coniugatum, & rem habuisse cum coniugatâ, nisi quia eadem numero copula offendit duplex vinculum Matrimonij? Ergo, si coniugatus vno actu interno efficaci velit rem habere cum coniugatâ, easdem circunstãtias fateri tenebitur, quia vult offendere duplex vinculum Matrimonij. Ergo idem dicendum erit de eo, qui vnico actu voluntatis, vult plures homines interficere, quia plures vult iniustitias committere; & de eo, qui tota Quadragesima ieiunare non vult; quia vult plures violationes Ieiunij.

14 Neque dici potest, eas circunstantias, esse in confessione explicandas; non quia multiplicent peccata, sed quia eiusdem peccati gravitatem augent. Nam, cum probabilius sit, circunstantias aggrauantes, non esse necessariò confitendas, sequeretur, esse in potestate pœnitentis, illas explicare, vel non explicare: tuta enim conscientia sequi vnusquisque potest opinionem probabilem; sicque, qui vno ictu, tres homines occidit, satisfaceret dicendo; *commisi homicidium, vel habui intentionem committendi homicidium;* quod tamen est contra communem vsum, ac sensum fidelium.

15 Neque etiam dici potest; istas circunstantias, esse explicandas; nõ quia constituunt plura numero peccata, sed quia sunt aliquid tenens se ex parte obiecti, & constituens actum in suo esse indiuiduali; Nam pœnitens, in confessione explicare non tenetur differentiam indiuidualem peccati, sed solùm specificam, neque enim tenetur dicere *occidi Petrum;* sed satis est dicere; *occidi hominem.* Si ergo, cum quis, vno ictu, tres homines occidit, vnum tantùm numero peccatum committit, satis erit dicere; *occidi hominem;* quod tamen nemo concedit.

OBIECTIONVM SOLVTIO.

16 AD rationes in contrarium Respondetur; Ad primam; Ne-

Negando antecedens; Sicut enim, qui vno ictu tres homines occidit, verè tria homicidia committit; & non vnum; ita, qui vno actu interno, vult efficaciter tres homines occidere, tria peccata iniustitiæ numero distincta committet, & non vnum.

17 Ad secundam Respondetur; Negando antecedens, quamuis enim, ille actus sit vnus physicè, habet tamen tres bonitates, quia totidem sunt in actibus externis eleemosynæ, à quibus actus internus specificatur, & si quis vno actu tres illos pauperes subleuaret, verè essent tres subuentiones, eo quod tres essent pauperes, quibus subueniretur: sicut, si quis vno ictu tres homines occideret, verè essent tres occisiones, siue tria homicidia, & si personæ occisæ essent Clerici, occisor tres excommunicationes incurreret, vt docet, *Molina to. 4. tr. 3. d. 41. num. 3.*

18 Ad tertiam Respondetur; Negando vltimam consequentiam: Disparitas autem est, quia actus charitatis, & odij, cum interius consumentur, nec vllum actum externum respiciant, à quo tanquam ab obiecto specificentur, & sumant suam bonitatem, aut malitiam, sed illam accipiant à solo motiuo; non est mirum, si vnicam, & indiuisibilem bonitatem, ac malitiam contineant, cum vnicum tantum, & indiuisibile habeant motiuum. At vero voluntas efficax occidendi, respicit occisionem externam, tanquam suum obiectum; ab eaque specificatur, & accipit suam malitiam; hinc ergo fit, vt quot sunt occisiones, quas respicit, tot in illà voluntate sint malitiæ; idemque dicendum est de proposito totam Quadragesimá non ieiunandi.

COROLLARIA.

19 Colligitur ex dictis primò; Si quis habeat voluntatem occidendi hominum multitudinem, cuius numerum ignorat; illam voluntatem, tot malitias homicidij continere, quot à parte rei sunt homines, quos vult occidere; imo etiam plures, si ipse probabiliter crederet, vel dubitaret esse plures; quia, quantum est ex se, illos omnes vult occidere. Hoc autem intelligendum est etiam de actu inefficaci: si quis enim de tribus fornicationibus delectetur, tria peccata delectationis morosæ committet, eorumque numerus, erit in cõfessione explicandus; quia hi etiam actus inefficaces, respiciunt actum externum tanquam obiectum, ab eoque specificantur, & consequenter suam bonitatem, aut malitiam desumunt.

20 Secundò; Cum quis occidere vult Caium cum tota familià, non duo solùm peccata committere, vt vult *Nau. c. 6. sum. n. 18.* eo quod tota familia, sin iure, vna persona reputetur, & familia sit multarum personarum collectio, sicut grex ouium, est quoddam totum ex multis ouibus, tanquam ex partibus constitutum; sed tot, quot sunt homines in eà familia; quia singuli homines illius familiæ, sunt per

INDEX
RERVM NOTABILIVM
QVAE IN PRIMO LIBRO
TRACTANTVR.

Primus numerus, Paginam. Secundus, Numerum indicat.

B

Cau-

 actus

Con-

est

cau-

in

Ex-

Du-

Du-

N

O

Obli-

Ope-

Pec-

De

cur-

